

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

L A O R

I O V B E R T I

D E L P H I N A T I S,

apud Monspelienses ar-

tis Medicæ pro-

fessoris.

PARADOXORVM DECAS

PRIMA ATQVE ALTERA.

A D

PRVDENTISS. ET INTEGERRIMVM

D. MICH. HOSPITALIVM GAL-

LIE CANCELLARIVM.

*decas, in scio autore dudū excusa, nunc pro-
recognita, adeo multiplici animaduersione
ustrata, & variis additionibus locupletata,
tota propemodum retexta videri possit.*

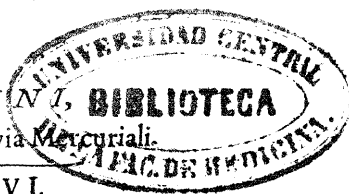
Ad præterea noui accesserit, proximè sequentes
paginæ indicabunt.

L V G D V N I, BIBLIOTECA

Ad Salamandræ, in via Mercuriali.

M. D. LXVI.

Cum priuilegio Regis.

C O P I E D U

Privilege.

HARLES par la grace de Dieu Roy de France , à tous nos Bail-lifs, Seneschaux, Iusticiers & officiers, leurs Lieutenans, & à chacun d'eux comme il apparten-dra, salut. Nostre cher & bien-amé, M. LAVRENS IOVBERT, Docteur regent en la faculté de Medecine, en nostre ville & fameuse Vniuersité de Mompe-lier, nous a fait remonstrier, qu'avec grand la-beur & trauail d'esprit, il auroit composé di-uers commentaires sur les œuures de Galien, principalement *In tres libros de facultatibus naturalibus*, en forme d'annotations: *In li-brum De usu pulsuum & Isagogen ad Teuthram: In librum quintum de facultatibus simplicium medicamentorum*, & autres. Plus, certaines œuures par luy composées de diuerses matie-res, dont les aucunes sont en lumière fort in-correctes, les autres sont à imprimer: sçauoir est, deux liures *De risu*, tant en Latin, qu'en François. *Paradoxorum decas prima & secun-*

da, ad prudentissimum & integerrimum Domi-
num Michaelem Hospitalium Gallia Cancellarium : De calculo tractatus, ad eundem : De peste, libellus: Erreurs du populaire en fait de Medecine, & conseruation de la santé: avec plusieurs autres, qu'il desire en peu de iours (avec l'aide de Dieu) mettre en lumiere, & faire imprimer : d'autant qu'ils peuuent de beaucoup seruir & apporter profit au public. Mais il doute qu'aucuns Imprimeurs, ou autres que ceux à qui il auroit donné charge ce faire, se voussissent ingerer d'iceux liures imprimer, contre le gré de l'auteur, & le priuer de son intention, s'il n'auoit sur ce nos lettres de permission ou priuilege: nous humblement requerant icelles luy ottroyer, pour tel temps qu'il nous plaira. Pource est-il, que nous inclinans liberalement à la supplication & requeste dudit IOVBERT suppliant, à iceluy, pour ces causes & autres à ce nous mouuans, auons de nostre grace speciale, pleine puissance, & autorité royal, donné, & donnons priuilege, congé, licence, & permission, & à l'imprimeur ou libraire ayant charge de luy, d'imprimer, ou faire imprimer, mettre en vante & distribuer tous & chacuns lesdits liures cy dessus mentionnez: defendant tres-expressément à tous libraires, & autres, ne les imprimer, ni faire imprimer en quelque sorte que ce soit, ni en apporter vendre d'autres imprimez
autre

autre part, ni en debiter & distribuer d'autres que ceux imprimez par celuy qui aura charge dudit suppliant, iusques au temps & terme de dix ans, à conter du iour & date que la premiere impression desdits liures sera paracheuée d'imprimer. Et ce sur peine de confiscation desdits liures, d'amende arbitraire, & de tous despens, dommages, & interests enuers les parties. Si voulons, vous mandons, & à chacun de vous qu'il appartiendra, tres-expressément commettōs par ces presentes, que de nos presens permission, vouloir, intention, & contenu en icelles, vous faites, souffrez, & laissez ledit suppliant, ensemble ledit Imprimeur & libraire qui aura charge de luy, comme dit est, iouyr & vser plainement & paisiblement: contrainans à ce faire, souffrir, & obeir, tous ceux qu'il appartiendra, & pource seront à contraindre par toutes voyes & manieres deuës & raisonnables: nonobstant oppositions, ou appellations quelconques, & sans preiudice d'icelles, pour lesquelles ne voulons estre differé. Car tel est nostre plaisir, nonobstant comme dessus, & quelconques ordōnances, mandemens, restrictions, & defenses, ou lettres à ce contraires. Donnē à Mompelier le 29.iour de Decembre, l'an de grace 1564. & de nostre regne le cinquiesme.

Par le Roy en son conseil,

CAMVS.

MICHAELI HOSPITALIO,
 prudentissimo ac integerrimo Galliarum
 ἀρχιγραμμαῖται, LAUR. IOBERTVS Del-
 phinas, apud Monspelienses artis Medicæ
 professor, ὑγιαίνων καὶ εὐπράττων.

ICEBAT mihi procul ab omni
 contentione, literaria tranquillitate
 perfrui, animúmque continere in ea
 veritatis arce, quam tot tàmque stre-
 nui ipsius assertores maximis operi-
 bus nobis exedificassent. Nam vel numerosa eorum
 qui veritatis patrocinium profitentur multitudo,
 vel nominis splendor, ac denique augusta apud pla-
 rósque omnes autoritas, cuiuslibet contradicendi stu-
 dium, καὶ τὸν τῶν ἀλλοτρίων κακῶν φιλομαθείαν re-
 iicere potis erat. Tantum abest ut me mea ingenij
 ruditas, & in studiis tarditas, ad exactiorem dis-
 quisitionem unquam excitassent: nisi mihi subinde
 veniret in mentem quod ab Aristotele proditum
 est, τὸν τῆς ἀληθείας θεωρίαν χαλεπὸν εἶναι, διὰ τὸ μὴ
 τε ἀξίως μενδύειν αὐτῇ, καὶ τὸν τῶν ἀλλοτρίων κακῶν φιλομαθείαν re-
 iicere potis erat. Quæ senten-
 tia, quum mihi atrocior videretur, animum meum
 verberavit sciscitandi cupiditate, ecqua tandem
 huiusce ἀδωαμίας esse posset occasio. Vix enim ve-
 risimile putes, viros tanta virtutum antegressione
 insignes, ac in tātum eruditionis fastigium euectos,
 quod adeò constanti dexteritate, diligentia, sedu-

Lib. 2.
 metaph.
 cap. 1.

Terēti-
us in An-
dria.

litate, & improbo labore inuestigassent, assequi non
potuisse: eos potissimum, quibus non defuit ingenij
vigor, iudicium accerrimum, vitæque longæva, &
impetratum à rebus priuatis ocium. Hac dum co-
gito, & cum Aristotelis sententia comparo, stupi-
dum me aliquandiu detinuerunt. Meo tamen ani-
mo in eo dubio constituto haud quaquam euenit, ut
(quemadmodum illa aiebat) paulo momento huc
vel illuc impelleretur: quin porro perrexi ad inqui-
rendas rationes, quibus factum fuerit, ut tam diu-
turna seculorum successione perseverauerit τὸ τῆς
ἀληθείας τοῦ ἡμῶν impedimentum. Atque huius cau-
sas, præter eas quas Aristoteles ibidem statuit, eo-
rum quæ quotidie experimur exempla me docue-
runt. Quis etenim nescit, per innumeras hominum
atates in nostra hæc tempora usque peruenisse, lau-
dis alienæ obtreccationem, quæ & priscis seculis, &
nostris, eam τῆς ἀληθείας ἀπετυχίας produxerit?
Quippe, ut de nostrate primum agam, ipse haud
ignoras, Ἀρχιγραμματεὺς præstantissime, quàm ce-
cum & atrox hodie sui amantissimis non modo ve-
ritas odium pariat, sed etiam quàm inuidiosa &
τῶν διαβολῶν nequitiei obnoxia sit veritatis inda-
gatio. Exemplorum enim quæ nostra viderunt se-
cula, etsi animus meminisse horreat, recens tamen
horrendæ speciei πάντασµα nos eorum obliuisci non
finit. Quid aliud (quæσὶ) iam pridem moliantur
cælitus emissa veritatis hostes, quàm ut ipsam as-
ferentium nomina cum monumentis in perpetuam
obliuionem relegent? At tam detestanda calami-
tas (inquires) τῆς πεινῆς artes illasas prætergressa
est.

est. Nihil minus, ut ex veterum philosophorum, & nostrorum quoque medicorum exemplis facile colligimus. Nam ut præteream in Socratem planè insontem latum iudicium, mortisque multam, quod ille plures Deos reiicere putaretur. Quid Platonis de Ideis dissertatio? quantam nomini illius ignominiam apud posteros inussit, quod eas aliquando ambitiosa forte insectatione persequutus fuerit Aristoteles. Pythagoreorum verò præstantissima quæque dogmata de numeris, quos rerum omnium primordia ἀναλογικῶς esse volebant, quid aliud æterno addixit exilio, nobisq; ea de re veritatis ἀποτυχία intulit, quàm aliena laudis obruenda immodicum studium? Eandem iniuriam nostro graui incommodo experti sunt, Thales Milesius, Anaximander, Democritus, Heraclitus, Empedocles, Anaxagoras, Parmenides, Melissus, Ctesippus, Mnesitheus, Leucippus, Epicurus, & quicunque rerum nature interpretationem aggressi sunt: qui indicta causa è philosophorum numero penè sublata, nobis, quibus suos labores deuouerant, si vitæ restituerentur exprobrarent, sua monumenta iam pridem à blattis exesa. Ast eiusmodi exostulationem plerosque videas susque deque ferre, aut etiam nihil curare: ut pote quum à nunquam gustatis soleat facilis esse defectus. Ego verò contrà, iandudum mihi persuasi, non pauca ex iis, si extarent, nobis valde profutura, quæ iniuste oppressit hominum ἐπιχειρηκῆα, ut sua in eorum locum sufficeret. Hinc res eò miseria tandem redacta fuit, ut quum maximo philosophantium damno aliorum

rum commentaria periissent, in iis nullo refragante posteritas tenacissimè inhaerit, ea tantum vera esse sibi persuadens, quæ sine controuersia proponeretur. Idcirco mirandum non esse arbitror, si nos quoque eam veritatis ἀποτυχῶν, in omnes grassatam ætates, experiamur. Melioribus enim sublatiς, τῶν παρόντων commoditas, et si deteriora fuerint, non probari nequit. Porro si quis hic excipiat, ex veterum dictis quæ à probatis autoribus confutantur, facile coniecturam fieri, qualia essent reliqua, & quanti facienda si ad nos usque venissent: obsecro ut circumspecta animi attentione diligentius perpendat, quatenus quid à quoque dicatur. Nam quas ex illorum commentariis citatas sententias audimus, ut plurimum adeò frigide ac nudè recensentur, ut qui illas asseruere prorsus philosophi nuncupatione indigni iudicentur. Idem vitium in medicos non parum sauiit, exagitatis hinc inde opinionibus ab Herophilo, Chrysippo, Euryphone, Prodico, Diocle, Praxagora, Erasistrato, Asclepiade, nec non Themisone, ac Thessalo, aliisque, non paucis, quorum libri si haberentur, non dubito quin pleraque in iis minus inepta possent annotari. At quia patrocinio fuerunt destituta, cœpere negligi primum, tandem verò nunquam recuperanda perierunt: ut in his verum esse deprehendamus, quod ille ait, quæ à plerisque inhonorantur, inculta iacere. Neque verò similem effugissent cladem diuini Hippocratis opera, nisi propitium assertorem Galenum sortita fuissent, qui obscurius dicta benignè interpretatus, nihil ab Hippocrate aut falso aut temere pronuncia-

tum

Cic. rus.
prima.

rum fuisse, omnibus iam persuasit. Si qua autem
huius δόγματα parum reliquis consentanea, in iis
qui Hippocratis nomine prostant, libris, occur-
rant, ea ilico vel Polibij, vel Thessali filij, aut alte-
rius cuiusquam esse, excusat: licet hos quoque peri-
tissimos, & Hippocratica doctrina sequaces dili-
gentissimos agnoscat. Equidem si quis paulo atten-
tius atque penitius à Galeno ipso neglecta discu-
tiat, plurima observabit in quibus non tam verita-
tis amans, quàm principiorum quæ alibi constituis-
set, pervicax assertor esse deprehenditur. Quod e-
nim de febrium omnium materia & communi
sede non obscurè tradit Hippocrates, hucusque igno-
ratum fuisse videtur, quia minime à Galeno usur-
patum iamdiu obsolevit. Quid de pinguedinis ge-
neratione? Aristotelis verissimam opinionem Ga-
lenus reprehensione minime dignatus, aliam inte-
rim (& meo quidem iudicio, falsam) astringit. Ne-
scio quis ex veteribus τὸν ἀμύωνος venis attri-
buit. hoc enim tantum recenset Galenus, & leuissimis
confutat rationibus. nos autem illud verum esse a-
gnoscamus. Eiusmodi permulta esse suspicor, quæ ab
antiquioribus rectè asserta, deinceps patrocínio de-
stituta, cum autoribus suis sepulta, a nobis deside-
rantur: quibus si pleraque à posterioribus tradita
conferri possent, hæc magis verisimilia quàm vera,
accurato examine factò indicarentur. Eos verò à
quibus sua desumpsit Galenus, in non paucis aliam
sententiam habuisse, quam illis affingat, ex eo ma-
nifestum esse puto, quod ipsius Hippocratis scripta
excutiēs, plerunque cererum nasum, quem in quam
velit

velit partem flectat, appinxisse videatur. An verò mirum est eundem ab aliis dissentire, qui secum consentiens non esse deprehenditur usquequaque? Huic sane quadrat sapientis illius sententia,

Caro.

Conueniet nulli qui secum diffidet ipse.

Quid enim in Galeni scriptis frequentius occurrit, quam ipsum plerumque videre, quod alibi multis rationibus fuerat demolitus, id constantissimè asseuerare? Sectator enim Platonis dum esset immodicus, & eius virtutum admirator penè scurrillis, Academicorum ἀπειρη qui probabilia duntaxat tanquam aues confectabantur, omninò extergere non potuit. Ita quacunque probabilitate percellabatur, in eam sententiam totus ferebatur, nihil aut parum sollicitus quid ipse alibi statuisset: nec equalium rationum pondera iudicij statera appendere, unquam sustinuit. Ita enim usque adeo desultorium Galenum plerumque esse videmus, ut liceat ex eiusdem sententia prorsus dissentanea confirmare. Hec dum animaduerto, non possum nō illius quoque dicta exactius perpendere, & de plarisque dubitare, ut diligentiore facta inquisitione, veritas tandem (absit inuidia dicto) elucescat. Id quod omnes sapientiæ studiosos præstare debere, nos admonet communis utilitas, ac insuper eorum exempla qui nos ut ætatis, sic eruditionis antegressionem longe post se relinquunt: quorum catalogum ne longius arcessere videar, eorum meminero tantum, qui in arte medica tractanda, se eo studio duci, suis operibus testatum proximè reliquerunt, ut suæ laudis eam duntaxat rationem habuerint, quam aliorum

rum postularet utilitas. Inter quos IO. AR-
GENTERIVS insignis philosophus, & me-
dicæ artis professor clarissimus, in Galeno pleraque
reprehendit, animaduersione dignissima, IO AN-
NES verò FERNELIVS nostri temporis
medicus omnium clarissimus, in suis de re medica
illustrissimis commentationibus, non pauca vete-
rum decreta euertit, & contra vulgarem opinio-
nem pleraque statuit. Ast præceteris omnibus
quos hætenus noui, in docendi & veri indagandi
libertate, facile primas concedo GVLIEL-
MO RONDELETIO huius nostræ Mō-
speliensis scholæ ιατρικῆς χιρουργικῆς dignissimo. Is
enim, quò de omnibus certior habeatur sententia,
nemini parcens omnium scripta ad amussim pro-
bat, & nulla dicentium autoritatis habita ratione,
singula perpendit atque librat: quàm plurima an-
tea inaudita certis verisque demonstrationibus
persuadens. Eiusdem exemplo quantum ex eius fa-
miliaritate (qua iam per multos annos mihi libe-
rè ac iucundè perfrui licuit, atque vtinam liceat
multò diutius) cum in omni Medicinæ parte, tum
in ea docendi libertate profecerim, mihi ipsi con-
scius, ingenuè ac palam profiteor. Sed enim illius
grauiores sententias, quarum pars maxima ἐν τῇ
θεραπευτικῇ, artis totius præcipua parte, locum ha-
bent, nulla ratione imitari queo. ἐν τοῖς φυσικοῖς μέ-
θοις καὶ τῇ παθολογίᾳ (quandoquidem in his error
minus grauis, eiusque emendandi facilis cuique
relinquitur occasio) me exercere soleo. Itaque in-
ter profitendum è mediis artis nostræ penetralibus
erutas

erutas quaestiones παρὰ δόξης exagitare interdum
iuvat, ut hac via meorum ingenia exucitem, ac
tandem veritatis exquirenda stimulus eorum in-
figatur animis. Quod meum consilium successu
haud sane poenitendus excepit, nedum ut laboris
me aliquando pigere possit: nisi quod ad paucos ea
peruenire videbam, quae nouisse quàm plurimorum
referre arbitrabar. Quinetiam illud perspectum
habebam, ex tam numerosa eorum qui Medica ar-
tis sunt candidati, cum pluribus vel non expedire,
vel non licere nostras hasce σχολὰς frequentare:
omnium tamen interesse illa habere cognita, quo-
rum ignoratio nulli rei quàm stolidae pertinacia
confirmanda, prodesse potest. Vel si qua in re sit
profutura, ad id solum incitiam illa valet: afferendos
nempe in maiorem seruitutem, quos vel ingenij
imbecillitas, atque ignauia, vel pauca lectionis
conscientia, alienae libidinis mancipia reddidit.
Itaque consilium inire cœpi, ut quae nonnullis haud
parum profuisse expertus eram, ea ad quàm plu-
rimos pertinerent. Res nanque natura bona am-
plificationem communicatione sortiuntur. Por-
rò, quum in animum iam induxissem literis man-
dare nonnulla ex iis quae indefesso labore abstru-
sa erueram ex rerum recessu penitissimo, insti-
tutum arrisit primum: & aditus qui se mihi per
initia facilem dare videbatur, cuiuscunque peri-
culi reformidationem faelicis exitus candore ob-
uelabat. At verò postquam ex rerum progres-
su sensi me in ea pericula induere, unde pedem
refer

referre non liceret quoties liberet, sui conscia imbecillitas mea me reuocare cœpit. Hinc studium in partes varias sæpenumero scissum fuit. Interdum enim pudebat audacia, aliàs tadebat laborum, quandôque progressionis pigebat, tandem exitus ut plurimum sese mihi offerebat pœnitendus. Tandiu verò licuit perplexo esse meo animo, donec ipsum subierit tua (ὁ ἀρχιγραμματεὺ illustrissime) humanitatis recordatio. Ea enim, præter quàm quod virtutum caterarum exaggeratione in tam excellentis dignitatis fastigium bene merentem euexit, ita te etiam affectum erga φιλοσόφους reddidit, ut neque peculij, neque molestiæ eni tãdæ rationem aliam habere videaris, quàm ipsorum postulat commoditas. Hæc de te persuasione confirmatus animus mihi creuit cum periculis: adeo ut quarumcunque reprehensionum (in quas varias & graues incursum me prævidebam (reformidationem deposuerim, modo sub tuis auspiciis viam capeßere meis conatibus ac instituto concessum esset. Taceo pleraque alia confirmanda huius meæ sententiæ argumenta haud leuia: quibus omnibus incitato mihi nihil satius esse posse visum fuit, quàm ut me meosque labores, futurique nominis specimen hoc primulum tuo dicarem fauori. Literæ sunt, fateor, & easdem apud plerosque vilescere. at eadem à φιλόλογῳ suo ἀρχιγραμματεὺ in munus offeruntur. Illa enim, etsi speciei pusillitate contemnenda videantur, apud te tamen non magni æstimãda non sunt, per quas talis ac tantus euaseris.

Quam

*Quamobrem, qui videas illas sese in clientelam
tuam dedere, spero non committes ut vel ani-
mi mei candorem negligas, vel li-
teris ἧς τῆ παίδεως patroci-
nium deneges, quibus a-
pud te unum asy-
lum est con-
stitutum.*

* *

SVMMA

SVMMA CAPITA RERVVM PRIMA Decade explican- darum.

Edicamenta esse actu & perpetuo, non potentia vel in futuro tempore, qualia dicuntur: & nos calidissimis quibúsque longè calidiores esse: ad clarissimum & doctissimum D. PETRVM EPINACVM, Paradoxum I. pag. 1.

*Primi παγαδὲς ἐξήγησις, in gratiam studiosi iuuenis DIONYSII DVBOEI Sagi-
nensis.* pag. 25

Rationi consonum esse quosdam ἀσῆτες, hoc est à cibo abstinentes, per multos non solum dies, sed & annos viuere posse: ad celeberrimum Iuriconsultum. D. IOANNEM PAPON, Forensis Prouinciæ suppraefectum, & Iudicem æquissimum. Parad. II. pag. 33

*Quòd frigeamus à pastu, id non accidere exter-
narum partium calore ad ventriculum (ut melius
concoquat) refugee: ad clarissimum. I. V. Do-*

** Florem

Etorem, D. FRANC. IOVBERTVM
fratrem charissimum. Parad. III. pag. 54

Galenum multis in locis *ἐμπίπτει* venis tri-
buisse, & venas esse proprium sanguinis gignendi
instrumentum: ad clarissimum & omni doctrina
genere ornatissimum Iureconsultum, D. NI-
COLAVM STILBATHERIVM. Pa-
radoxum IIII. pag. 71

Aquarum saluberrimam esse pluuialem, & o-
mnium aliarum vitia coctione non emendari: ad
celeberrimum legum interpretem, D. IO. PA-
PON, Forensis Gallie *supprefectus* dignissimum.
Parad. V. pag. 110

Serum lactis *seniori* febre quartana & pruritu
infectissimo laboranti, omnium maximè conferre:
idque frigidum non esse, quamuis refrigeret, contra
idiotarum medicorum sententiam: ad egregium
D. LYDOVICUM PAPON Mons-
brisonium. Parad. VI. pag. 148

ENIMVNDI BONEFIDII
ad D. LAVR. IOVBERTVM epi-
stola. pag. 172

Adipem, qui igneo calore dissoluitur, in cor-
poribus animalium frigore non concreſcere: ad do-
ctissimum & omni doctrina & linguae genere ab-
soluissimum iuuenem, D. ENIMVNDVM
BONEFIDIVM iuris prudentiae professo-
rem clarissimum. Parad. VII. pag. 174

HIER. CHAMBONIS epistola ad
Bibliopolam. pag. 215

De Natura prouidentiae, quae sit, & quomodo
expli

*explicanda vehiat, tum medicis, tum philosophis:
ex prelectionibus D. LAUR. IOVBETI
enarratio.* pag. 218

*Ventriculi concoctionem, quæ omnium prima
statuitur, citius ac perfectius interdum & vigilan-
tibus, quàm noctu & dormientibus absolui: nec ul-
lam esse caloris proprietatem qua Struthiocame-
lus ferrum concoquat, sed id ex manifesta causa
pendere: ad clarissimum & prudentissimum D.
IOANNEM CAMVSIVM secre-
toris Regii consilii Scribam fidiſſ.* Parado-
xum. VIII. pag. 235

*Ad reuulſionem faciendam inutilem eſſe fi-
brarum rectarum in venis obſervationem: ad D.
D. MICHAELEM HEROAR-
DVM illuſtriſſimi Principis Condensis, & GE-
LIBERTVM CASANOVM, in-
uictiſſimi Regis Galliarum & Sereniſſimi Princi-
pis Nauarra, præſantiſſimos Chirurgoſ apud
Monſpeliensē ſua arte clariffimos.* Parado-
xum IX. pag. 248

*De Reuulſionis natura non eſſe ut ad maxi-
mè diſtantiã loca fiat, nec ſemper quàm longiſſi-
mè ſanguinem inde ubi ledit mitti debere: ad
M. Antonium CHALMETVM
Chirurgum præſantiſſimum.* Paradoxum X.
pag. 271

Paradoxe concluſiones. pag. 283

*ACOBI PENOTII ad LVDO-
VICVM fratrem Bibliopolam, epiſtola.*
pag. 290

*Declamatio, qua illud parad oxè interpreta-
tur, Nutritionem vincere Naturam. pag. 292*

*NIC. STILBTERII ad recondi-
tarum rerum naturalium studiosos, exhortatio.
pag.*

303

ΣΤΔμ

Εἰς τὸν αἰκὼνα ΛΑΥΡ. ΙΟΥΒΕΡΤΟΥ
τῷ ἱατρικωτάτῃ.

Τίς, πόθεν, ἢ τίς ἡλικίης χρόνῳ, ἔργον, ἔκοντι
Δέχυνσ' ἀναγνώστῃς ἔχσι θελεγμένοις.
Οὐτομ' ΙΟΥΒΕΡΤΟΣ. πατρίσι φιλελεύθερ' αἰα;
Ἡ τιν' ἀγακλειτὸν θῆκεν ἐπωνυμίην
Δελφίνων ἐλαχυντ' ἐργῶν, θεμιτῶ δέ σιν ὁμοφῶς
Πίστιν ἐχωρ βρένυσ' ἀναμειβ' ἰθύδιον
Νόσιμον ἐξαγάγων ποτ' ἀπὸ Πλειστοῖο ῥοάων
Εὐπτολεμῶν Κελτῶν πλῆθ' ἀρεισμανές.
Ἐδραμεν, ἐξ ὅτ' ἐγωγε μογοσκόπον ἔδρακον ἡῶ,
Τρεῖς ἐτέων δικάδες, καὶ δύο κύκλα πάλιν
Ἰᾶδ' ἀνύσμαι πεπεδημένα γένατα νέσω,
Τερμένων τε δύναις ῥᾶ σφ' ἀνῆμα φέρειν.

Ἰω. Βαρδάτῃ.

** 3 Εἰς τὸ

Εἰς τὸ αὐτὸ.

Ὅππότε ἔρ' ὀφθαλμοῖσι βλέπω σὺν ἀναυδῶν ἄγαλμα,
Μέγαρον πακιδόει' ὡς πληθεμένων σοφίης.
Δὴ τότε ἑσθαθήσοιτε, λέγω, πολυδρι' ἀνδρῶς
Εἰς ὅσον ἦκε κράτος παντοδακμίστων.
Ἡ τις ἔχει τ' ὄντως μένη σθέν' ἀθανατίζειρ
Ιεμένας αὐτῆς κηριτρεφεῖς γενεάς.
Σύμβολόν τ' ἔστιν, ἐπεὶ σὺν ἐτ' ἔρ' ἡθοῖν διεκκομένοιο
Σὺρτιέσσι τύπον πάντες ἐπεσφυσμένως,
Ὡς σε ταχυφθινένῳ μετὰ γαῖαν ἐμέφρονι θυμῷ
Αὐτίκα γαργήσας ἔνεν' ἀκεσφόρας,
Εὐρύοπα λαμπροῖσι Διὸς πελάσσοι μελάθροισι
Τίμι' ἡμῖν θεοῖς ἐνθα πάρεδρε' ἔσθ'.

Ἰω. Βωρολάτς.

NICOLAVS STILBTHERIVS

Lagopagita Iurisc. ad Autorem.

*Te tua laudabat, LAURENTI, Gallia nuper
Cum risus causas, materiamque daret.
Scilicet ex leni risu, tremuloque cachinno
Pensabat vires ingeniumque tuum.
At nunc, compressis leuibus dum seria tractas,
Te laudat quicquid reliquus orbis habet.
Miratur Latium, miratur & Hesperus acer,
Germanusque sagax haec tua scripta probat.
Maeste igitur, IOBERTE, animo. Sicitur ad a-
Ingénio viuas tempus in omne precor. (stra.*

ΕΝΙΜΟΥΝΔΟΥ ΕΥΠΙΣΤΙΟΥ ΚΑΒΕΩΛΕΩΣ,

περὶ παραδοξολόγῃς καὶ παραδοξοποιῶν ΛΑΥΡ.

ΙΟΥΒΕΡΤΟΥ, ἐξασιχόρ.

Ψευδεια πρὶν πάμπολλ' ἐγενήσχετο δεγμάτ' ἰατροῖς,

Οἷσπερ

Οἷσπερ ὅλη τεχνὴ σωτετάρακ' ἐπίπαρ.
 Ταύτῳ Γαληνὸς τὸ πάρ' φοιβήσατο, πάντων
 Καὶ παρὰ τὴν γνώμην κάλλιον ἐκτίθει.
 Ὡς παραδοξολόγ' ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ ἐξεχ' ἡμῖν
 Εξελάωρ πλακίας νῦν παράδοξα ποιεῖ.

GASPARIS SALIANI VA-
 lentini Delphinatis, Epigramma in
 eundem sensum.

*Dogmata falsa prius medicis complura fuere.
 Quæis male tractatum constitit artis opus.
 Hanc extra vulgi terferunt Pergama sensus,
 Antiquumque decum restituere suum.
 Sic miranda loquens, LAURENTI clare, subactis
 Errorum tenebris, iam Paradoxa facis.*

ΟΛΛΙΒΑΡΙΟΣ Ο ΚΑΛΛΙΑΤΡΟΣ
 Αλεγονικός, εἰς τὸν λαμπρότατον ΙΟΥΒΕΡΤΟΝ.

Εργον ΙΟΥΒΕΡΤΟΣ πολλῶν παρὰ γέγραφε δόξαν.
 Μνημὸς καὶ κύδος ἄξιον ἀθανάτου.

Τὸ αὐτὸ, εἰς τὸν αὐτὸν.

Ἀξιος ἀθανάτου γέρατος πολύμνις ἱντρὸς,
 Ὃς πάντων πρῶτος πολλὰ δίδασκε βροτῶς.

Idem OLIVARIUS CAILLAR-
 TIVS Alenconicus, in clariss. IOVBE-
 TVM, præceptorem suum.

LAURENTI Paradoxa facis dignissima lauro.
 Laureæ tæque decus non peritura manent.

Eiuldem in eundem.

*Que IOVBERT E facis, faciunt ut sis παράδοξα.
Ecquid enim maius secula nostra dabunt?*

Inscriptionis δικαιολογία.

*Non ante expertis mirandus fulgor ocellis,
Detinet attonitum vox noua saepe animum.
Stupet & aduena miratus dum conspicit urbes,
Insuetas horret rusticus illecebras.
Sic quibus abdita non patent miracula rerum,
Hærent intuitu, nec iuuat alta sequi.*

*IOVBERTVS sic auitum referens voce iubar,
Θαυμαστὸς loquitur, καὶ παράδοξα λέγει.*

Hier. Chamboni.

Εἰς ἀναγραμματισμὸν ΛΑΤΡ. ΙΟΥΒΕΡΤΟΥ.

Οὐδὲρ ἐπιχθονίῳ, πρὶν μύρσιμον ἤμαρ ἐπελθεῖν,
Δεινὸς εἶπε Σόλων ὀλβιόμοισιν ἔμεν.

Τὸν-δ' ἔρεπης, θεὸς δὲ διὰ Μωσέος ὥπασε λαῷ
Ισραὴλ ἀγίων βιβλία θεῖα νέμων.

Πᾶσιν ἐν ἀνθρώποις ὅθι ἡμερὸν ἐξαγόρευε
Θεσπεσίοισιν ἐστὶς ἀνδρα πιθόντα λόγοις.

Αὐτὸ γένεθλος ἐπ' αὐτὸ μὲν ἐπέτελλεν ἐαυτῷ
Λατρεύειν μέροπας οἰκία θεντας ὅλως.

Ορθοφόρον πρὸς ἑὸν καὶ πρὸς φάσιν Ἀφρογείδους,
Πρὸς νότον, ἢ Θρήνης αἰθαλόεντα κύμα.

Τένεχ' δὲ ΟΥ ΛΑΤΡΕΥΣΕ ΒΡΟΤΟΙΣΙΝ
ἐφήμερ' ἀνὴρ

Ἠλαβεν εἰς ἀκρὺν ὀλβιοδαιμονίης.

Οἷα φύλαξ τις ἐὼν μεγάλῃ βασιλῇ ἐφετμῶν,
Καὶ μάλα πωδῆμων θενεπέεσσι λόγοις.

Ιω. Βωρδάτς.

Ad

*Ad clariss. Doct. LAVRENTIVM IOVBER-
TVM, Praeceptorem suum doctiss. Antony
Ambery Επίγραμμα.*

*Hippocratis famam virtutis servat alumnus
Nec tacuit partas arte Galenus opes,
Inuoluens sic tu libros Ioberte Galeni
Has prater dotes plurima mira refers
Rumpe moras felix validum deprome talentum
Non manet ingenij fama sepulta tui.*

Εἰς τὰ λαμπροτάτῃ ἱατρῷ Λαυρεντίῳ τῷ Ἰσβέρτῳ πα-
ράδοξα, Ἰάντῃ Ἀντωνίῳ τῷ Σαρακηνῷ δωδεκάστι-
χον.

Ὅστις κληθέαρ τε καὶ ὄντων αἰτία πολλῶν
Ἰμείρεῖς καθαρῶς πίδακ' ἐξαγύσαι,
Οὐχὶ δὲ ταῖς πλήθους γνώμαις προσέχεσθαι ἀπείρου,
Δεῦρ' ἴδι θαρσαλέως, καὶ παρὰ δόξα τάδε
Εὐνοικῶς ξὺν ἐμοὶ ἀνέλιπε. Τάχις αὖ νόσεις
Ὡς παρὰ δόξα κἀλεῖν πληθος εἰωθ' ἀλώγους,
Ὅσα περ ἐκ ἐδραίωντων ἐμῶν παρὰ δόξα.
Τοίνυν ἴσχε χάριν πρῶτα χαίρομεν
Εργον Ἰσβέρτῳ τείον πάγχυ παρὰ δόξον
Ἰντῆς ἄγλαῶ. Ἀλλὰ γε τί πλεόνων;
Οὐκέτι δὲ πωλιῶ κισδὸν περὶ ὀφθαλμοβλάπτης,
Εἴ γε σωίσιται ἐργον ἐκ τὸν ἄλλῃς.

Π. ΔΟΓ.

Π. ΔΟΥ. ἐς λαμπρότατον καὶ ἰατρικώτατον
ΙΟΥΒΕΡΤΟΝ.

Ἡμὸς μαθεῖν ἤρχερ Ἰβερτες ἰατρῶν
Μνημεῖα τῶν πάλαι, ἐκείν τε φρεσὶν
Λόγων ὑποθήκας καὶ παραφελματα βαλεῖν
Ἡμεῖς ἀμύμοσιν ἀμύμων Ἰπποκράτει τε
Ομήλῃσιν καὶ Γαλινω, παρ' ἐλπίδας
Πάνυ ἐτυχερ, καὶ πᾶσι τοῖς αὐτὸν πέρα
Πρωτεύων. Ἡμεῖς ἀσθενέοντας ὠφέλειν
Θύμῳ ἑὸν ἐβαλερ, ἢ καὶ ἐρμίνευεν
Εἰς πάντας, ὧν, παλαιῶν ὅδεῖς ἤπλετο,
Πάνυ παρὰ δόξαν γένετο καὶ παρ' ἐλπίδας.
Οἷσι δὲ νῦν κατόψεται γεγραμμένους
Λόγους ὑπὸ τῶδε, καὶ νιν ὀφεται ἐμῷ
Περά μ' τῶν θαυμάτων, καὶ παραδόξων πάντων.

Fr. Vlms, de Paradoxis illustriss. D. IOUBERT
TI, preceptoris sui, ad Lectores.

Plurima pro veris maiores falsa docebant.
Doctorum nimium credula turba λόγοις.
Clarus at ingenio Ioubertus, clarus & arte,
Rimatur propriis singula quaque modis.
Hinc παρέδοξα profert priscis ignota, ἀπώδεξις
Qua firmat, veterum nobilior placitis.
Illius ergo equā libremus scripta bilance,
Damnosumque atavis sit procul αὐτὸς ἔφα.

IACOBI

IACOBI PARADISII PHI-
liatri, in D. IOVBERTI Valentini Delphi-
natis Doctoris Medici, & apud Montem
pessulum eiusdem artis professoris eximij,
paradoxa, Επὶ γράμμα.

*Phœbus stans medio in choro sororum
Musarum Charitumque, pauca fatur.
Quamuis tempora doctiora quondam,
Et Græcas dederint sat & Latinas
Insignes animas, virosque dignos
Quos cantent Oriens, tepensque vesper,
Quos cantet regio calore feruens,
Et Septentrio frigoris cauerna:
Nunc multo uberior tamen reluxit
Doctorum numerus, scgesque lata,
Hac in decrepita poli senecta,
Iam Mundo pheretrum parante claudo
Ætna præside feruidi camini.
Nunc in militia figax Achilles,
Nunc vis indomita Herculis iocosa
Quando Hector puerum timet procacem
Bombarda horribili eminus minantem.
Nunc & sydera denegante nocte
Nauta cœrulea vehuntur vnda.
Nunc terras, mare, fluminumque ripas,
Et nunquam populos prius repertos,
In picta referunt tibi papyro.
Æstorum quoque, syderumque motus,*

Fato

*Fatorumque vices pater supremus
Haud nouit meliusve, certiusve,
Quàm nunc terram habitans genus virorum.
Non siluis animal tenetur ullum,
Non terra tegitur cauis latebris,
Non cœlo leuibus refertur alis,
Non amnis rapidi vadit per undas,
Aut fluctus fecat aquoris marini:
Tellus præterea, benigna nutrix,
Non herbas, frutices quoque, arborésque
Ingenti in gremio fouet: sagax quin
Id totum artificum manus decore
Effinxit tabulis, & ære pressum
Vulgauit, proprioque iam colore
Ostendit. Sophia bonum virorum
Non unquam studium tot occupauit
Mentes. Iuridicos probos nec unquam
Tot summo aspiciens notauit olympo.
Vestri quin etiam chori poeta
Curarum vacui, innocensque turba,
(Dine Pierides) comas reuincti
Lauro, non alias patris Homeri
Tam densò agmine signa sunt secuti.
Et iam Pæonij, videte, nostras
Artes quanti agitent, virumque letho
Quàm multos rapiant, Potentiores
Vires Omnipotens chaos resoluens
Si paulò pater addidisset herbis,
Mortales, animas suas docerent
Corpus per perpetua fouere vita.
Aut si fors animus deo relicta*

Terre

*Terrena, in vacuas abisset auras,
 In corpus cogerent redire notum
 Præstantes medici, paræmque diuis
 Mortales agerent beatitatem.
 Quod cum fata vetent, tamen laborant
 Certatim medici recentiores
 Anteire ingenio, eruditione
 Priscos, Pergameum, scænæque Coum,
 Et claros Arabes ab arte viros.
 Sed nullus tetrico magis labore
 Isberto. Paradoxa nanque prodit
 Haudquaquam studio nouo petita,
 Sed Phœbi ex aditis, librisque doctis,
 Aut rerum experientia. Ille nanque est
 Valens ingenio, valens labore,
 Valens eloquio, valens & arte,
 Valens & patria, valens iuuenta.
 Euge ergo mea cura perge, vinctes,
 Et te munere Phœbus hoc beabit,
 Tu solus pater ut iugis vocari
 Τῶν πρῶτων ἰατρῶν recentiorum
 Possis. Concilium deinde soluit
 Phœbus sic medio in choro sororum
 Musarum, Charitûmque pauca fatus.*

Ad clariss. virum D. LAVR. IOVBERTVM, artis
 medicæ Doctorem & professorem apud
 Montempefulum digniss. Antonij Iunckeri
 Germani, carmen acclamatorium.

*Promere quæ vulgo ταπεινά putentur inerti,
 Non est difficilis grande laboris opus.*

Nam

*Nam de plebe rudi quis credat, ad astra relatum
Terram quàm punctum, si legat, esse nihil?
Aut mininos ignes, quibus aptus fulget Olympus,
Terrea multiplici vincere regna vice?
Scilicet excedunt vulgarem talia captum:
Et quæ non didicit nemo probare potest.
At si doctorum quis inexpectata cateruis
Inueniat, laudem quo mereatur habet.
Nā quò mira magis, magis atque inopina reuelat,
Hoc superat reliquos mente sagace magis.
Discensisque iuuat cursum studiumque iuuenta,
Dum bona, nec tumido corde profecta, docet.
Hinc παρὰ δὲ γέλοιον se predicat ipse vocatum
In medica primus arte Galenus habens.
Hinc paradoxorum placuit tibi sumere nomen
Futibus ingenij, magne IOBERTE, tui.
Quippe Machaonia studiosior artis alumnus,
Hos ubi percurreret visu animòque libros,
Contuitu primo veterum contraria scriptis
Sentiet hæc, certa nec fere digna fede.
Ast simul ad normam rationis cuncta vocabit,
Ac usum statuet testis habere loco:
Sat scio quod vero iam consona singula dicet,
Ingenij dotes suspiciet que tui.
Ac alios inter quibus illustrata medendi
Ars fuit, eximia te quoque laude vehet.
Pæoni pulchram studij quia tangere metam
Qui cupit, & medica dicta probare scholæ,
Is certe veniat methodo comitatus oportet,
Matte nec expertus pauca sit ante suo.
Nam duo diuino sunt hæc celebrata Galeno*

Crura,

Crura, quibus medicum fulcit utrisque barum.
 Quorum qui neutro, vel non meat usus utroque,
 Claudicat, optato non fruiturque scopo.
 Isque LOBERTE tuos euoluens forte labores,
 Quam παράδοξα illis dicet inesse nihil.
 Cum reliqui gemino nixi qui crure feruntur,
 Que παράδοξα vocas, hac καλόδοξα putent.
 Et tibi non vanos aure popularis honores
 Captanti, laudum premia digna ferant.
 His igitur quoniam prodes (vir docte) placesque,
 His similes alios edere perge libros.
 Una prius variis de rebus opinio surget.
 Nunc ferme propriam quā sibi quisque tenet:
 Quam tua succumbat reliquis sententia, quamq;
 Dogmate non viuas clarus ubique tuo.

IN PARADOXA

Clariss. viri. D. LAURENTII IUBERTI, Do-
 ctoris Medici Mompessulensis. Epigram. Io-
 han. Posthij Germershemij.

A Medicis Phœbus male cum neglecta videret
 Plurima, & indignis plurima scripta modis:
 Ore suum placido compellans ipse Iubertum,
 Exhibuit doctis oscula chara genis.
 Et capita ostendens: hæc, inquit, acumine mentis,
 Hæc sunt eloquio discutienda tuo.
 Quæ tibi, si placeat, paradoxa vocare licebit,
 Vix etenim primum sunt habitura fidem.
 Paruit ille Deo: Medicisque probantibus artem,
 Noluit ista sua clausa tenere domo.

Que

*Quæ si compererit iucunda fuisse legenti,
Ipse (favente Deo) plura legenda dabit.*

Aliud eiusdem.

*Res est credulitas periculosa,
In primis Medico, locis ut ipse
Sexcentis pater asserit Galenus.
Nam torpore premit, suâque mentes,
Errorumque malos facit patronos.
Ergo ascendere veritatis arcem
Qui contendit, & assequi perennem
Doctrina venerabilis coronam:
Nil credat temerè: sed ipse rerum
Causas ingenij sagacitate
Perquirat, studioque pertinaci:
Nec non experientia fideli.
Hanc viam in Medica secutus arte
Inbertus, generis sui, simulque
Æternum patriæ decus futurum,
Multa industrius annotavit, annis
Quæ neglecta prioribus fuerunt:
E quibus dedit ista iam, daturus
In lucem quoque digniora, lucem
Ipsi dent modò fata longiorem.*

PARA

PARADOXORVM

LAVR. IOVBERTI DEL-
phinatis, apud Mon-
spelienses Medi-
cæ artis pro-
fessoris.

DECAS PRIM A.

*Medicamenta esse actu & perpetuò, non sola po-
tentia, vel in futuro tempore, qualia dicuntur: &
nos calidissimis quibúsq; longè calidiores esse: Ad
Clariss. & Doctiss. D. PETRVM EPINACVM.*

PARADOXVM PRIMVM.

RISTOTELIS ἀνοραματιὰ in *Aristoteli*
lucem prodiisse, Alexandrum
regem discipulum ægrè tulisse fe-
runt (Vir ornatissime) & eo no-
mine de præceptore cōquestum,
quòd vulgo communem doctri-
nam fecisset, qua cæteris hominibus præstare
a malle

Lib. 20.
cap. 4.

mallebat, quàm regnorum multorum possessione. Quippè dignius esse putabat, scientiâ quàm copiis atque opulentia reliquis antecire. Id testatur literæ, quarum exempla Aul. Gellius ex Andronico philosopho retinuit, ad hunc modum: *ὅτι ὁρθῶς ἐπέκρινας ἐκδὲς τὰς ἀκροαματικὰς τῶν λόγων. Τίτι γὰρ ἐτι διέκρινον ἡμεῖς τῶν ἄλλων, ἡ καθ' ἑὴς ἐπαιδευθημεν λόγους, ἔτσι πάντων εἰσονται κοινοί. ἐγὼ δὲ βεβλήμεν ἅρ' τῆς περὶ τὰ ἀριστα ἐμπειρίας, ἡ ταῖς δυνάμεσι διαφέρει.* Huius sententiam cum ex Galliæ nobilitate permulti, nō ante FRANCISCI Regis eius nominis primī tempora, fuerint insequuti, iā vix dici potest qua re magis nobiles viros commendemus, literarumne varia & diligenti professione, an forti, dextero, & frequenti armorum exercitio, quo nationibus aliis excellere creduntur. Sed cum omnibus ex æquo hominibus placere debeat. Musarum studium, & excolendi bonis artibus animi cura: atramen plerumque videas in rebus religionis primas tenentes, tanta inscitiae stupiditate rigidos, ut stiptes verius quàm antistites, aut etiam homines dicas, qui pravis voluptatibus atque otio tota vita indulgentes, ne vnum quidem virum literatum comitem habere volunt. Ab horū ingenio quantum ipse differas, hesternum colloquium, non minus elegans quàm doctum & varium, quo audientium animos rapiebas, & attentissimos velut ex ore pendentes retinebas, abundè probavit. Nam in omni disciplinarum genere non me diocriter exercitatum, & optimæ spei adolescentem

rem modestumque, ornatè de rerum naturalium causis differentem, omnes suspiciebant: sed tunc maximè attenti, cum inter nos de medicamentorum viribus nata fuisset disceptatio. Atqui non mihi satis admirabantur alii, quia rei difficultatem minus assequerentur: ego magis stupebam, ut qui non modò acutum ingenium & acre iudicium in te melius contemplerer, sed etiam accuratissimè theorematum medicorum difficillimum à te tractari, solus agnoscerem. Id enim tam explicatè, tamque exactè docebas, & Galenicis demonstrationibus confirmabas, ut plurimum mihi laborandum in soluendis argumentis fuisset (& tandem forsitan manus victas dedissem) ni Paradoxi nostri tutandi gloriam accensus, novas rationes in promptu excogitarem. Eas cum multis aliis tibi mittere sum pollicitus, ut quæ præ temporis angustia audire non potuisti, ad omnes obiectiones, responsa nostra legas. Sed ne id per transennam fiat, obsecro: quamvis elegantiam, quæ sæpius relegentes oculos oblectet, hic possis desiderare. Cogita me non rhetorum more, verisimilitudine quadam & fucò, rem persuadere velle: sed evidentissimis & à sensu petitis rationibus (quibus non sunt aliæ certiores) atque ἀναλυτικῶς, nullo verborum lenocinio contendere. Vbi hæc attentius perlegeris, tum demum rectè iudicabis, utra potior est sententia, meane, an aliorum medicorum, qui contra sentiunt.

QVVM IN COMPONENDIS

In generatione prima mixti, elementa corrumpuntur, nō quidem corruptione tollente formæ essentia, sed informationem & denominationem concretam. Quia nulla est pars mixti quæ sit ignis, vel aqua, licet in qualibet parte mixti sit ignis & aqua. Niphus in lib. i. de ortu & intuitu.

corporibus elementa suas retinere formas necesse habuerint, ne ipsa perirent, atque generari non misceri viderentur: illis satis fuit, si sub præcipua (quæ totius compositi est vnica) latitarent, & inuiolata seruarentur. nam plures vnus corporis formas esse simul agentes, philosophia nō recipit. At qualitates non modò superstites esse oportuit, sed & ἐνεργεία continuò sese prodere, cum hæ tanquam instrumenta à forma primaria, ceu artifice, in opus dirigantur, & exerceantur. Porro ex quatuor primis & omnium efficacissimis qualitatibus, vna non est aliis euidentialior, dum ad pondus & æquilibrium sit elementorum, quo ad vires, proportio. In alia quæ ad iustitiam vocari solet, & diuersorum mixtorum diuersis actionibus convenientissima est, vna vel ad summum duæ excellentes sunt qualitates, reliquis minus euidentialibus superiores. Hinc variæ temperamentorum differentia ducuntur, appellationes ab iis qualitatibus sortita, quæ in elementorum miscella emicant: vt ea sola nominentur calida, quibus ignea substantia plus quàm reliquarum obtigit: omnibus tamen pro singulorum efficacis, non quantitate, æstimatis, vt decet. Sic frigida, humida, aut sicca dici merentur, quibus aëris, aquæ, aut terræ portiones maiores fuerint. Atque ea verè dicuntur calefacientia, frigefacientia, humectantia, & siccantia, quū in his qualitates expeditæ & ad actiones promptæ sint. Nostram hanc opinionem confirmat

Galenus

Galenus, inquit. Cùm volumus calefacere, talem eligimus medicinam, in qua maior sit portio ignis, quàm contrarij elementi: vbi verò frigefacere, vice versâ. Nam in pipere plus ignis quàm reliquorum elementorû contineri oportet (non quidem ad molem, sed ad vires potentiores, vt præmonui, æstimatione facta: atque id nobis perpetuò subaudiendum.) quod quia iam inest, non solâ potentiâ, vel in futuro tempore, sed actu quoque piper calidum esse credimus. Ligna verò quæ adurantur (in quibus frigidum elementum prædominari certum est) vt quercina, populea: prius calida fuisse, nemo dicet, nisi merâ potentiâ quòd scilicet flammam concipere, & in substantiam calidissimam verti queant. Sic lactuca sanguis futurus est, per varias transmutationes nouam adeptura formam. Verùm, ob id lignum flammam esse, aut lactucam sanguinem, non dices: vel ad eorum sententiam accedes, qui rerum essentias naturâ distinctas sic confundunt, vt omnia vnum esse velint. Illos siquidem imitari videntur, qui piper, & huiusmodi calefacientia medicamenta, non ex propria & natua temperie excellentem calorem habere, sed in nostris corporibus accipere, discussio (vt aiunt) quod excessum impediēbat frigore, atque nostro egere auxilio, vt tandem superior euadat caliditas, affirmant. Nam si licet calida, priusquam actu talia sint, aliqua vocare, quid obstat quominus etiam appellemus sanguinem & carnem legumina ipsa, vel nondum

assumpta in ventriculum, quia scilicet aliquando illud futura sunt: perinde ac piper calidum esse nunc dico, quamuis nondum tale sit. Præterea, si actum à nobis medicamenta adipiscuntur, omnia nos æquali gradu calefaciant oportet, cum nullo delectu rationis experts calor noster in cuncta simili modo agat, ut non plus ab eo pyrethrum quàm opium caliditatis accipiat. Nam quemadmodum ignis omnia ligna indiscriminatim adurit & in flammam conuertit, seu sint naturâ & ex sua temperie calida, ut cinnamomum, seu frigida ut santalus: ruber & albus: sic natiuus calor animalium omnia quæ tangit, quantum in se est, ex æquo calefacit: sed remanent calidiora, quæ plus caliditatis prius habuerant. Id (scio) non admittent, qui reductionem illam de potentiâ in actum mordicè retinere volunt: at facilè est ex illorum-met loquendi forma & sententia confirmare hoc modo paradoxum. Dicunt in medicamentis quæ calida vocantur, nondum superiorem esse calorem, sed parum abesse quin superior euadat: id autem fieri caloris nostri auxilio, cui pro tanto collato beneficio longè potentior qualitas rependitur. Quid? si parum abest, & in eo discrimine res est, opem ferente nostro calore medicamentis, protinus omnia euadent calidiora, quæ iam nunc calida vocant, sed solâ potentiâ. Nam melilotum, maioranam, absinthium, coctum, & pyrethrum idcirco potentiâ calida esse dicunt, quia paulo post talia futura sunt, nunc

*Gal. lib. 3.
de temper.
cap. 1.*

ab ea conditione nonnihil absunt. Atqui hoc loquendi genere in eodem gradu potentiam illam constituere videntur, quæ scilicet non multum ab energiâ distet. Sit discrimen, per hypothesein, vnius grani æstimatione. Dum quæ nonster calor attingit (simili ad omnia vtens operâ) ad dictum excessum ea perduxerit, quomodo non erit eadem omnium caliditas, nec maior pyrethri quàm maioranæ? Respondebunt, ni fallor, ab eodem agente diuersam plærunque fieri mutationem ex patientis natura: siquidem ignis lutum indurat, ceram contrà liquefacit: & rursus, niuem citissimè, tardiùs plumbum, omnium difficillimè æs fundit atque dissoluit. adhæc accensi lapidis aut ferri, quàm lignorum vel paleæ caliditas maior & longè acrior sentitur. Illa omnia effectis differentia, idem agens efficit: quod sanè recipio & approbo, sed non video variam in medicamentis calidis naturam aut sortem à medicis nostris constitui, quin potius omninò similem, quum asserant omnia parum abesse à caloris excessu, & modico tantum accepto auxilio mox talia euadere, non prius extitisse, qualia sentiuntur. Si de omnibus potestate calidis (vt vocant) cuiuscunque gradus illa fuerint, ita pronunciandum existiment, vt certè existimant: cum sit omnium par conditio, nunquam fiet pro materiæ dispositione maior in hoc quàm in illo caloris excessus, si benè conijcio: sed is erit ex natura & iniqua elementorum proportionem comparatus. Aliud multò ab

*Gal. lib. 3.
de temper.*

furdus illorum sententiam sequi videbit, qui rem attentius animaduertet. Cum enim dicunt, in potestate calidis, ut pyrethro, calidum frigidum nondum præpollere, sed in propinquo esse ut præpolleat, adeo ut breuem opem quo vincat extrinsecus requirat: aperte significant, in ijs prius quàm vel assumantur vel admoueantur corporibus, frigidi plus esse quàm calidi elementi. Quod si est, & contrariorum eadem ratio statui debeat, quæ narcotica vocitantur, (quum neque hæc nisi potentia dicantur esse frigida) nondum calido frigidum superius habent, sed ut hoc vincat breuem opem extrinsecus requirit. Vnde colligas, narcotica suapte natura, & priusquam immutentur, plus caloris quam frigoris esse sortita: caustica verò, aliquatùm plus frigoris habere quàm caloris. A deo ut si nativa illorum temperies sola & per se aestimetur, caustica verius frigida (ex prædominanti qualitate scilicet) aut temperata saltem (quam caliditas frigiditatem non superet) dici mereantur: & narcotica itidem, vel calidiora, vel temperata iudicabuntur. At cum ignis propria sit excellens caliditas, quæcunque mixtorum eundem calorem proferunt, eum totum igni debent: cumque nos manifestè calfaciant, necesse est prius in illis fuisse, non nunc primum in corporibus nostris calorem accipere. Alioqui, cur non omnia dicantur calida, quæ nostri caloris contactum patiuntur? Assumptum opium à nobis tantum incalcescit, quantum vel piper, vel euphor

euphorbium: quum noster calor ignis more indifferenter omnia suâ qualitate afficiat. Nonne calefit oris tepore mansa cicuta? non minus sanè quàm Zingiber, quantum ad nostri caloris actionem pertinet: illa tamen non calefacit. Quamobrem, ea sola propriè nos calefacere dicuntur, quæ natura calidi plus quàm frigidi fortita sunt, non à nobis accepere: cum si mutuum calorem habeant, non iam ex propria natura, sed per accidens calefacere, vt aqua ex igne calens, videantur. Sed quare (dicet quispiam) tangentibus calida non percipiuntur piper, pyrethrum, cantharis, & similia, si re vera, per se, actu, & ex propria temperie talia verè sunt? An partium quidem internarum, vt magis sensilium & delicatarum, tactu calida sentiuntur, externarum verò minimè, quod densior cutis eas inuoluens ad tutelam, iudicium obscuret: perindè ac si quis pelle aut panno manu implicatâ, vellet qualitates rerum tangentium aestimare. Nam cutis longè densior & obtusior est membranis & tunicis internas partes vestientibus, quas facile vel remissior qualitas afficere potest. Cuticula verò (*ἐπιδερμίδα* Græci vocant) cuti veræ superposita, ex variorum rerum contrectatione veluti callum contraxit, præsertim in manibus. Vnde fit vt acriorem sine noxa aut dolore qualitatem externa sustineant, quàm vel os, vel ventriculus, vel aliqua partium internarum. Manus verò non tam perspicuè sentit, vt de qualitatibus iudicet, quàm

aliæ exteriores. nam balnei aqua non valdè calida manus iudicio, pedibus & reliquo corpori grauis esse solet. Cum igitur cutis vniuersa veluti callo obduruerit, & ea maximè quæ manū internam contegit: mirum esse non debet quod dicimus, interna sensum exquisitū magis quàm externa obtinere, & à manibus qualitates medicamentorum dignosci non posse. Nam eorum vis languidior nequit densam cutem penetrare, quæ acriora multò innocuè sustinet. Quosdam enim videas nuda manu ardentem carbonem aliquandiu ferre. Ergò, piperis acrimoniam primò contactu sentiet lingua, manus non depræhendet: quia illius quàm huius longè tenuius est tangendi medium: vndè fit sensus valdè exquisitus. Quòd si velis experientiā discere, non aliud quam cutis densitatem medicamenti actionem remorari: eam detrahe, & excoriata parti piper admoue. id sane protinùs, non aliter quàm in ore calorem, vel acriorem, excitabit. Quippe, vt Galenus ipse docet, cutis duritas densitasque excludit, resilit, prohibetque quominus foris incidentium facultates intrò in carnem ipsam penetrent. Porro, vt faciliùs penetret agatque vis medicamenti, id in tenues partes comminutum esse præstat: at non (vt vulgò existimant) quo citiùs à nostro calore patiatur & immutetur: imò quia ad actionem tùm faciliorem tùm euidentiolem, tritura multum confert: quod hac ratione demonstro. Quæ per contactum agere debent, multò plus efficaciæ habere

Cap. 1. lib.
4. simpl.
med.

habere videntur, cum pluribus particulis rem afficiendam attingunt. Piper integrum ore vel ventriculo contentum, vix calefacit, quia extrema tantum superficiē opus suum exercet. Atqui ea est sapius ab ambiente refrigerata, & veluti crusta quadam superinducta internam vim fouet, ipsa hebetior est. Si piper frangas & comminas, interioribus etiam partibus aget, nec vlla erit quæ tangendo non calefaciat. nam tunc libera, dissoluta, ac sui iuris singulae suam qualitatem explicabunt. Hinc fit, vt comminuta citius multo & acutiùs calefaciant, quia omnibus veluti atomis rem calefaciendam attingunt: vix dum mansa, protinùs calida sentiuntur piper, pyrethrum, & similia, quæ integra nil aut parum calefaciebant. Itaque medicamentorum crassities, dum manent integra, & cutis spissitudo penetranda, faciunt quominus illorum calor, qui actu & re vera insidet, à nobis tangentibus percipiatur. Veruntamen, cutis densitas magis obstat quàm medicamenti crassior substantia. nam euidenter non calefacit etiam redactum in puluerem piper, si cuti admouetur: quia nondum potest ἐπιδέρμινος nullo sensu præditam, sua vi traicere, vt cutim veram & sensilem afficiat. Si frictione illam rarefacias, vt poris patentioribus liberior sit medicamento aditus, subiectam partem haud dubiè, nec multo post, nec obscure, calefaciet. Quid quod ore diu masticatum medicamentum, vel calidissimum & fauces penè adurens (id iam de potentia in actum esse reductum

ctum recipient, opinor) si in manum inspuas, calorem nullum senties? Respondebis, ab ambiente statim ac expuitur refrigerari, atque ea ratione vim eius extinguui, sed immitte digitum in os pipere masticato plenum, vt eo totus obruatur: num calorem sentiet digitus: Te porè quidem ex ore percipiet, non acrem, mordacem, & igneam illam caliditatem quæ buccas & guttur adurit. Proindè, cutis spissitudo omnium præcipuè causâ est, cur externo tactu non percipiamus medicamentorum caliditatem, saltem protinùs (nam aliquando paulò post calefaciunt euidentissimè, vt ex illis apparet quæ vesicatoria & caustica vocant) cum vel integra ore contenta non nihil tandem calida sentiantur, manibus nunquam. Non tamen ex eo inferre potes, à nostro calore interim & per moram actum excitari, vt illi putant. nam comminuta subito calefaciunt: crassâ verò, & quæcunque suapte natura tardius agunt, non egent spatio temporis vt demum operari incipiant, sed vt eorum actio sentiatur. Ergo nulla percipitur mora, dum est acerrimum medicamen. nam deuorantis os statim inflammat, nullo à nostro calore (vt est verisimile) implorato fauore. At medici omnia quantum possunt, sensu diiudicant: & quod imperceptile est, nullum esse dicunt. Quid? si multum etiam temporis intercederet, nec subito atque sumptum est medicamen calefaceret, num id calorem aliundè mutuatum esse cōuincere? non opinor. Nam multum refrigerari

ad

ad luculentum ignem accedentes, non statim calorem sentiunt: paulò post, eandem quàm prius ignis viciniam non ferunt: postremò, si tantus perseveret, vruntur nisi retrocedant. Unde hoc? ignis perpetuò magnitudine fuit æqualis: attamen nec acris, nec adurens, imò ne calidus quidem initio videbatur. An primum frigidior, per moram à nobis vicinis potuit calorem mutuari, vt nos postea recalefaceret, atque longè maiorem reponeret caliditatem? Quid hoc absurdius esset? Paulò minus ineptè eos sentire puto, qui contendunt morà opus esse medicamentis, vt nostri caloris auxilio eorum vis sopita excitetur. Nam fieri non potest, vt protinus talia percipiantur, qualia sunt re vera: sed per moram quam in corporibus trahunt, illorum facultas & ἐνσπρέια magis ac magis innotescit, quàm diu scilicet vis integra manet: vt ignis nos semper calefacit, donec extinguitur. Nonnulla verò tardissimè agunt, vel quia nos multum fumus refrigerati, vel ipsa parum calida, vel minus exactè læuigata sunt: perpetuò tamen agunt eodem tenore, & eodem caloris gradu, sed vix tandem sentiuntur. Sic ignis ex palea accensus parum acris est aut vehemens, atque ob id tardissimè furnum calefacit. Cùm verò ex eius frequentia iam calere incipit, non est quod dicamus nunc maiorem quàm prius esse flammæ calorem: nam initio talis & tanta fuit, atque in eodem caloris gradu perseverauit: sed tunc nondum sentiebatur, nunc ex assiduitate fur-

nus

nus calorem manifestum obtinet. Imò vel ex acerrimo igne, non subito locus incalcescit, sed paulò post, quamvis flamma sensim minuatur. Ex hac comparatione & analogiâ infero, medicamenta calida temporis spatium requirere, ut eorum actio languidior & obscurior sentiat, non ut ipsa agere incipiant. Agunt siquidem nò minus primo còtactu quàm nouissimo: & æquè citò calefacit melilotus atque euphorbiū, quavis illius qualitas tardiùs percipiat, ob actionis infirmitatem. Cæterum, quòd possint aliquæ affectiones in corpore consistere adeò exiguæ ut non appareant, (inquit Galenus) argumento est gutta longo temporis tractu saxa excavans: de qua rectè carmen hoc proditum est:

*Lib. 1. de
loc. affect.*

Mollior assiduus saxum cauat ictibus unda.

Nam si post millesimum ictum sensibilis videatur in saxo còcavitas, ad singulos ictus affectus nunc primùm sensibiliter in saxo apparentis, millesima pars referenda est: cùm nulla sit gutta quæ non æquè ac alia saxum affecerit. Nil est igitur quod possint medicamenta à nobis pro sua actione mutuari, præter attritionem quæ fit masticatione: cuius operâ citius & melius agere videntur. nam hinc accidit, ut quavis sui portiuncula medicamēta agant, & quam naturâ vim habent, commodè exercean. Nos omnibus vel calidissimis longè calidiores fumus: nihilo minus tamen ex illis nonnulla sic calefaciunt, ut etiam adurant. id qua ratione accadat, iam docere aggredior. Ignis omnium quæ

*Pars altera
paradoxi.*

quæ cœli circumflexu continentur, calidissimus esse putatur. Ab hoc Solem vehementius calefacere, & actu & perpetuò, experimur, siue is calidus, siue non, fuerit: nam de ea re hic nulla contentio. Sed quis nos ista docuit? Tactus, qui in rerum natura præter ignem & igneas aquas, Solem, & animalium sanguineorum corpora, nil calidum esse percipit, si manibus committatur examen. Atqui tactus de calore sententiam bene ferre potest, quia est de primis qualitibus vna. neque fides illi est abroganda, de proprio obiecto ferenti iudicium. Hæc si vera sunt, & optimè à physicis demonstrata, quid obstat quo minus pipere, pyrethro, & aliis quibusque calidissimis medicamentis nos calidiores esse dicamus, cum manibus calidi euidentissimè deprehendamus, etiam exterius: medicamenta verò, nequaquam? Oportet enim insignem esse caliditatem, quum primo manus appulsu percipi possit: tantam videlicet, ut cuticulæ densitas illam penetrare non impediat. Adeò verò multam caloris quantitatem animalibus fuisse necessariam constat ex actionibus, quarum præcipue motu perficiuntur. Nam mobilitatem calor efficit: ideòque multò plus caliditatis animalia, quàm metalla vel stirpes habuerunt, quod illa motu indigeant, hæc sint immobilia. Attamen ex inanimatis nonnulla, quæ & calida vocitamus, calorem actu frigore superiorem obtinent, sed non tanto excessu, ut is manus cuticulam penetrare valeat: quod animalium

*Lib. 3. de
simpl. med.
fac. cap. 21.*

lium sanguineorum calor egregiè præstat. Galenus quædam medicamenta actu calida dici posse fatetur, & à quibusdam animalibus (vt sanguine expertis & frigidioribus) fortè calida sentiri recipit : nobis verò talia non apparere dicit, quia nos illis calidiores sumus. Verisimile est (inquit) plerâque etiam actu esse calida, sed idcirco nos fugere, quoniam aut ipsi plurimum habemus caloris, aut crassa eorum essentia est. Redigamus enim in memoriam quòd in balneo frigida videatur vrina. Et paulò post : Quin & aqua fontium tempore hyberno quibus manus algent, tepida apparet, cum aliis minimè videatur eiusmodi. Illud quidem admitto, & iam prius demonstraui, nos quouis medicamento esse calidiores : at non sufficit, vel potissima non est ea ratio, quare calida à nobis non sentiantur medicamenta. Nam ore inclusum piper citius calidum apprehenditur, quàm manu. atqui os multò amplius quàm manus calidum est. Et ventriculus, & hepar, visceraque alia manibus longè calidiora, qualitatem quæ manus latet, protinùs agnoscunt. Sola igitur cuticulæ spissitudo obstaculum est : cum si hanc (quæ nihil sentit, & citra dolorem scinditur) auferas, pars ei subiecta vim medicamenti statim percipiat. Porro à medicamentis quæ minus quàm nos caloris habent, nos adeò calefieri vt vri videamur, nil mirum est : cum illorum caliditas nostræ superaddita, pro suis gradibus nostram adaugeat : vt cyathus aquæ decem amphoris
super

superinfusus, molem facit maiorem. Calor animalium certâ mensurâ & proportionē sibi aduersam qualitatem superat: quę est temperies actionibus vitę conuenientissima. Iam si parum is augeatur, vt addito calore medicamēti (exempli gratia) ad vnum gradum calefacientis: intemperatus iam, sed nondum satis euidenter, fiet animalis calor, & vno gradu suam excedet proportionem. Sin medicamentum duobus gradibus calidum vocatum fuerit, natius animalis calor conspicuē intemperatus esse incipiet: hoc verò ampliùs, si ad tertium vel quartum gradū calidum est pharmacum: nam tunc eò quoque excessus perueniet animalis caliditas suavis. Quemadmodum igitur minor quantitas maiorem adaugere potest, sic minor qualitas maiorem acuit. neque propterea sunt inepta medicamenta ad nos calefaciendum, quòd etiam calidissimis longè calidiores simus. Fatemur equidem medicamina fieri nostro contactu calidiora, quemadmodum & ipsa nos calefaciunt: sed id illis esse necessarium ad suam vim exercendam aut exerendam, omninò reicimus. Nos illa calefaciunt facta caloris sui (quantuscunque is fuerit) ad nostrum additione, donec eorum vis prorsus exoluatur. nam post mutuam actionem & passionem, alteratio tota penes calorem nostrum remanet: vis medicamenti euanesceat, vt minor à maiore flammâ absorbetur. Hactenus satis abundè monstrauius, quod initio propositum fuit, medicamenta calida

Id qua ratione fiat, explicauit Aristot. lib. de iuuent. & se nect. cap. 3.

vocata esse actu & perpetuè, non solum potentiâ vel in futuro tempore, qualia dici solent: idque ex elementorum certa proportione, & proprio temperamento: & nos iis multò calidiores esse. Demonstratorum summam, vice epilogi, in conclusiones colligere placet, hoc modo.

Quum in componendis corporibus elementa suas retinere formas oporteat, sat illis est sub præcipua (quæ totius est vnica) latitare atque inuiolatas seruari. Qualitates verò non modò superstites remanent, sed & ἐνεργεία se continuò produnt, maximè quæ in mixtione superiores euaserint. Hinc fit vt meritò ea sola vocentur calida, quibus igneæ substantiæ quàm reliquarum plus obtigit.

Ob id ligna quæ aduruntur, prius calida fuisse non dices, nisi merâ potentiâ, vt & lactuca sanguis futurus est: quo genere loquendi rerum essentia confundi videtur, eorûmque probari sententia qui omnia vnũ esse dicebant.

Proinde medicamenta quæ calida vocant, ex sua temperie calorem excedentem sortita sunt, non in nostris corporibus acceperunt: neque vllò egent auxilio, vt discusso quod excessum impediēbat frigore, superior euadat caliditas. Sic enim omnia equali gradu nos calefacerent, cùm nullo delectu calor in omnia similiter agat, neque plus ab eo pyrethrum quàm opium caloris accipiat.

Verũ

Verùm comminuta acriùs citiùsque multò videntur calfacere:& quę tardiùs id faciunt, non egent temporis spatio vt demum operari incipiant, sed vt eorum actio sentiat. Agunt enim non minus primo contactu quàm nouissimo: & equè citò calfacit meliorus, atque euphorbium.

Cæterùm nos medicamentis omnibus etiam calidissimis longè calidiores esse, tactus rectè iudicat. Manui siquidem primo attractu noster sentitur calor euidentis & multus: medicamentorum verò caliditas, illius cuticulam penetrare non potest præ imbecillitate. Neque satis est dicere non sentiri à nobis calida, quòd nos illis calidiores simus: nam corporis nostri calidiores partes citiùs multò & amplius illorum qualitatem percipiunt, dummodo sensus exquisitus fuerit.

Calidiorum verò medicamentorum vsu calidiores simus, quia post mutuam actionem & passionem, alteratio tota penes calorem nostrum, vi medicamenti euanescente, remanet: atque nos calefaciunt euidentissimè, quòd illorum calor (tantus ex elementorum proportionem, non nunc primùm in corpore excitatus) nostro superaddatur,

Igitur, medicamenta quę calida dicuntur talia sunt actu priusquam à nobis assumantur.

Superest vt dubiis quę hîc possent adferri, respondeamus.

A'ΠΟΡΗΜΑΤΑ.

- I. Si medicamenta non egent nostro calore, cur in cadauer non agunt? cur ligneę capsule & pixides non calent, vel etiam aduruntur, ex calidissimis medicamentis quę continent, præsertim ab iis quę sunt minutissimè trita? An statim nos calefacit euphorbium, quia eius calor nostro superaditus facit incendium: in cadauere autem & capsulis, nullus est calor qui frigori prædominetur, quod cum nulla vi medicamentorum superari queat, perpetuò maius est calore. Frigiditatem à cadauere & pixidibus, ignis quidem excutere potest, medicā vis non potest.
- II. Piper non sentiri calidum tangentibus, quia vis eius cuticulam non penetrat, recipimus: sed cur ipsam cuticulam non calefacit? Vtrum eam quidem calefacit, at quia non sentit, nos latet calefactio. Non esse præditam sensu, hoc docet, quodd absque dolore secari possit. An quia est naturā frigidissima, neque magis potest à medicamentis incallescere, quàm vel lignū vel cadauer.
- III. Quī fit vt calor noster longē maior non viceret, medicamentosus verò (quem minorem esse dicimus) vt auripigmenti, exulceret? An quodd animalium calor humidus, mitis, & tēperatus sit: vnde nec humores reddit mordaces, nisi quum ipse quoque fit acrior. Tunc verò medicamentorum operā vlceratio causatur, cū humorum calor auctus acrimoniam habet. Sic enim bilis suo calore sicco arrodens est. An potius dicendum, non medicamenti, sed animan-

ris esse calorem eum, qui causticis adiutus exulcerat, & supercrescentem carnem arrodit? Quippe idem calor à medicamentis variè alteratus, non solum humores crudos coquere, sed etiam obstructions aperire valet, & flatus discutere, humores attenuatos in aëra dissoluere, vlcerare atque superfluum carnem absumere, nihilq; nō ad animalis salutem perficere: vt ei vni (tanquā praeipuo animæ instrumento) omnia referantur accepta, quæ quouis modo ad corporis salubritatem conferre posse videntur. Huic enim fere idem accidit quod igni appositu lignorum, quæ ipse depascitur, adaucto & multò voracior euadente. Siquidem medicamenta caloris nostri velut pabulum, tandem ab eo cōsumpta exoluuntur, vt post aliquod tempus ablata suas vires amisisse videantur: Est verò calor noster ab iis adauctus, cui effectus omnes sunt referendi accepti: quemadmodum ignem lignorum adiectione augmentatum, non ipsa ligna, vehementius vrere dicimus.

Sed quomodo possunt medicamenta, si minus quàm nos calida fuerint, nostrum calorem adaugere, cum aqua tepida feruentē refrigeret, & minus calidum calidiori sit velut contrarium? An tepida feruenti addita non solum caloris gradum intendit, sed & quantitatem substantiæ auget, cumque sit per maiorem molem parum aucta qualitas prorsus distributa, minor certe in qualibet portione sentitur. At medicamenta substantiæ nostræ, in qua est calor, molem non

adaugent, sed solam qualitatem intendunt. Ob id nihil mirum si à medicamēto, quod nobis minus est calidum, calor noster augeatur.

- v. Cur alimenta quēdam, vt alium & similia, calefacere dicuntur, cū tamen substantiam nostram adaugeant, si illa minus quā nos calida sunt, & hic saltem idem fieri videatur quod aquā minus calidā feruenti additā? An quia interim dum à ventriculo, hepate, & aliis partibus immutantur, ea quidem nos calefaciunt, neque tunc alimenta sunt, sed tantum medicamenta: vbi verò iam nutriunt actu, copiam substantię augent, non gradum caloris intendunt. Id vo-

*Lib. 3. de
temper. am.*

“ omninò percocta & murata, ac iam in sangui-
 “ nem versa, naturalis in animali caloris substan-
 “ tiam augent, non qualitatem intendunt. In to-
 “ tum enim siue calidus, siue frigidus potestate
 “ est cibus, postquā cōuersus est in sanguinem,
 “ naturalem calorem similiter augebit. Quo ad
 “ autem ad sanguinis formam tendit, necdum
 “ planè sanguis est redditus, refrigerat exalfacit
 “ ve animal medicamentorum ritu.

- vi. Quid sibi vult Galenus dum ait: Siquid non-
 dum ad eò calidum est vt nos, neque ad motum
 tale redditur, id temperie humana frigidius est,
 quantuncunque in eo caliditas exuperet. Ete-
 nim ad motum calorem qui in nobis præerat
 auferet detrahētque. Quippe si datis duabus
 aquis calidis, quarum altera plus, altera minus
 caleat, misceas minus calentem magis calenti,

*Lib. 3. de
simp. med.
facult. a. ca-
pit. 7.*

huius

huius certè feruorem extinxeris. Sic si in caliditatem rosacei, quæ tepida est vt ad temperiem humanam, caliditatem indideris humanam, prorsus ab hac quid detrahes & refrigerabis, &c. Tepida vocamus, non solum quæ natura sua talia sunt, sed etiam quæ calorem nostrum acriorem factum recundentia illum ad mediocritatem reducant, cuiusmodi sunt frigida in eo gradu in quo est remittenda caliditas. Porro, quum Galenus (qui ad hominem omnia comparat, non in propria natura considerat) calidum dicit aut frigidum, ea significat à quibus corpus nostrum manifestè calefit aut refrigeratur. Sic tepida illi sunt omnia, quæ feruentem calorem temperant. At verò talia sunt modicè frigida, non (vt ille putat) suâ naturâ calida. Nam si vel minimum calida essent, caloris nostri gradum necessariò intenderent. Sed re vera aliud non est, homini collata medicamenta examinare, aliud in sua natura contemplari: quod tamen philosophorum naturalium non medicorum, proprium esse Galenus affirmat. Nam quum ad hominem temperatum omnia comperet, huius verò cutis regula sit omnium quæ de primis qualitatibus dicuntur, in vnum redit (vt ipsemet vult) si quod per excessum ad totam substantiam dicitur, ad hominem sic appellites: quandoquidem medium quoddam in natura est tactus noster.

Quomodo aliud non est, ad hominem temperatum conferre medicamēta, & aliud in pro-

pria natura contemplari, quum acetum, muria, & huiusmodi alia corpus humanum exiccent, quamuis humida sensibus diiudicentur, atque plus humidi elementi quam sicci habeant? An copiâ quidem superat humiditas, vnde & liquida talia apparent: efficaciam verò siccitas excellit, atque ob id exiccandi, non humectandi, vim habent. Prius enim docuimus, non mole, sed viribus estimandas esse elementorum proportionnes. Siquidem in calidissimis medicamentis, multò plus terræ quàm ignis reperire est: valentior tamen sentitur ignea qualitas. De vino (quod ut medicamentum exiccat appositum, tametsi liquidum appareat) eadem fere ratio est. Quinetiam id præstare potest caliditatis nomine, atque adeo per accidens, nam calore adaucto superuenit siccitas. Dum enim calidum (inquit Galenus) humiditates semper consumit, parit siccitatem.

*Lib. 1. de
temper. &
lib. 6. sum.
tu.*

Habes, vir humanissime, de medicamentorum viribus, & actu illis insidente facultate, absolutam tractationem. Nam facile est expositas demonstrationes ad alia medicaminum genera, frigida, humida, & sicca, accommodare. In iis, quæ plus egere reductione de potentia in actum videntur, calidis, videlicet, nullam fieri docuimus. Ergo multò minus ut frigefaciant nostro calore indigebunt narcotica. Sicca & humida priusquam assumantur, pleraque talia sensibus apparent. In catharticis verò, seu purgantibus medicamentis, agendi facultas (quæ attra-

*Parad. 9.
de. 1. 1.*

ctrix

atrix vulgo, nobis expultrix statuitur) actu perpetuoque inest. Quo fit vt id in quod vim exercere debeant, ex certa distantia subito afficiant. In mortui enim animalis cadauer nihil agere possunt, tum quia omnibus concidentibus non patet exitus humori expellendo: tum quia facultas naturalis sublata est, quę in viuente opus medicamenti plurimum iuuat. Nam illo fugante, & hac simul extrudente (quod fit irritata vel excitata medicamenti certa qualitate) commodissima & facillima fit humorum excretio.

PRIMI ΠΑΡΑΔΟΞΟΥ ΕΞΗΓΗΣΙΣ,
in gratiam studiosi iuuenis, D. DIONYSII
DVBOEI Saginensis.

HAUDQVAQVAM melatuit, DIONYSI
amantissime, quum ad hanc inscriptionem accingerer, plętaque ex iis quę hęc afferebam, fore mihi apud plebeiam hominum sententiam calumniosa. Intelligebam enim mortalium ingenia variis, ac plęrunque euanidis occupationibus ita distracta esse à seria rerum cogitatione, vt de ista cognoscenda & ęstimanda non vacet caput attollere. Hos nanque inanis glorię amor transuersos agit, illos inexplēbilis habēdicupiditas animo esse quieto non finit. Sunt quos seruilis parcimonia peculij ad impensas his rebus percipiendis faciendas, restrictos fecerit. Alios conficte pecunięque voluptates, luxus, scorta, alea reddit egenos. Quosdam fa-

ctus ac rerum affluentia efficit vecordes. Nec
 desunt quos Gnatonis schola ab his studiis &
 disciplinis abdicat. Paucis quos equus amavit
 Iuppiter, licuit, libuit, & expediuit in rerum bo-
 narum, quantumvis laboriosa, contemplatio-
 ne se continere. Quod qui facere aggrediuntur
 nihil mirum si sui conatus irrisores quàm plu-
 rimos, admiratores paucos, imitatores nullos
 fere fortiantur. Quum itaque hæc commen-
 tarer, expertum habebam nihil esse facilius quàm
 ea publico præiudicio ridicula facere, perpetuò-
 que interitui addicere. Quamobrem consilium
 fuit, ut his quæ rationi consentanea videbantur
 propositis, dogmatum quorundam varios &
 ancipites significandi ambitus diligentiori re-
 centione circumscriberem, ne impune liceret
 eorum qui res leniter attingunt (nil nisi popu-
 lare sapientes ac sentientes) sententiam super
 his sectantibus, ijs quæ à nobis in alium sensum
 dicta fuerunt, oblatrare. Nullis enim, nisi igno-
 tis, oblatrant canes. Eia igitur : ex dogmatibus
 quorum sententiæ varietas in sædos errores
 vulgo homines præcipitat, est hoc, τὸ δυνάμει
 εἶναι τι. Item & hoc, τὸ ἐργείᾳ εἶναι τι. Adeo ut
 non vnus, neque simplex habeatur sensus, quo-
 ties dicitur, Medicamentum quodpiam esse ca-
 lidum, frigidum, humidum, aut siccum. Et vul-
 garis quidem plebeiaque sententia, statuit me-
 dicamentum illud calidum esse potentia, quod
 adhuc sensibus apparet nihil differre à frigido:
 nec in eo errat, sed inde tamen in errorem pel-
 licitur

licitur vulgus. Etenim ex eo ipso dogmate illud
 confectarium pendere nemo non agnoscit,
 quod explicauit Philoponus in hæc verba: *Ὅτι* *In lib. 2.*
ἢ διωάμεν ἐστὶ, πρὸς τινες τῶν ἀπείσιον διωάμεν εἶναι *de anima.*
λέγεται. Quod vt verum est, ita solerti diligen-
 tiq; sententia est adiuuandum. Nam nisi rite
 statuatur quid, & quotuplex sit illud, cuius ab-
 sentia efficit vt alterum *διωάμεν* tantum esse di-
 catur, in immensas latebras nos induemus.
 Quid igitur de eo habes dicere, inquires? Nem-
 pe id ipsum cuius de absentia hic agitur, esse ge-
 minum ac diuersi generis. Nam aliàs *πράξις* *ἰο-*
λα, aliàs verò præter hanc id quod abest, *ἔξι* *καὶ*
πράξις est. Ex qua tandem absentis rei varietate
 factum fuit, vt quod potentia quicquam esse di-
 citur, vario sit audiendum sensu. Sed ne quis
 hic cauilletur me minutias scrupulosius confi-
 ctas duntaxat distribuere, de eo referamus ad
 Aristotelem. Ille enim quum statuisset poten-
 tiam duplicem esse, vtraque ab altera distin-
 guit proposito exemplo de eo qui adhuc tatum
 est *διδακτικὸς*, & alio qui artem iam assequutus
 quidem, in præsentia tamen ea non vtitur. Atq;
 eos ambos scientes & literatos esse potentia, di-
 cit, sed vario modo. Quam varietatem his ver-
 bis explicat: *Ἐκάτερος δὲ τῶν αὐτῶν τρό-*
πων διωάτος ἐστίν. ἀλλ' ὁ μὲν ὅτι τὸ γένος τοῦτο, καὶ
ἄλλο, ὃ δὲ, ὅτι βέλτερος διωάτος θεωρεῖ. Et pauld post.
Ἀμφότεροι ἢ ἔν οἱ πρῶτοι καὶ διωάμεν ἐπισημῶνες.
ἀλλ' ὃ ἢ διὰ μαθήσεως ἀλλοιωθεὶς, ὃ δὲ ἐκ τῆς ἐχειρτῆρ
γραμματικῆς, μὴ ἐνεργεῖν δέ. Quorum verborum
 sent

Lib. 2. de
animo ca-
pit. 5.

sententiam illustrare volens Philoponus, subiungit: Aristotelem duos τῆς ἀπορίας modos constituisse: quorum prior est, quum quod potentia dicitur, πρὸς τῆς ἐξέως καὶ πράξεως τὴν ἀπορίαν λέγεται. Alter vero, quum quod potentia dicitur, πρὸς τὴν τῆς πράξεως ἀπορίαν λέγεται. Ex quibus satis fit perspicua τὸ εἶναι διωάμει varia significatio. Aliquando enim habitus & actus privatio intelligitur: aliàs sola actus absentia. Illo vero modo propositam questionem vulgaris intelligentia excipit. Ego autem medicamenta calida, frigida, humida, & sicca esse potentia, secundo modo sumendum contendo, atque res ipsa docet. Sicque statuo medicamenta esse potentia qualia dicuntur, ut suarum qualitatum actiones exerant, quoties loci temporis, & subiecti commoditas sese offeret, ἢ ἀλλοιοθῆντα tamen: quod in altero modo eius quod potentia esse dicitur, necessariò haberi ex Aristotele didicimus. Quòd si verum est, quid prohibet quominus medicamenta quoque actu (saltem primo) calida, frigida, humida, vel sicca dici possint? Quum enim agere in ipsis situm sit, ut actu sint hoc ex quo actio prodit, necesse est: Nam omne agens actu esse oportet. Ideoque si medicamentum quodpiam calefaciat, actu calidum esse decet.

Haftenus de his quæ ex rei natura petita nostram confirmant sententiam. Nunc idem ostendamus ex nostrorum, & præsertim Galeni, commentariis. Scribit verò ille: τὰς διωάμεις quas-

dam esse κατ' ἐνέργειαν, alias ἢ τῷ μέλει. Et actu quidem, calefaciendi facultatem igni insidentem. In futuro vero tempore, qualis est in pyrethro. In hoc enim calidum frigidum nondum prepollet, ex ipsius Galeni sententia. Proinde etiam δυνάμει calidum κατὰ τὸ μέλει esse censetur. Porro quum varias significationes eius quod δυνάμει tale vel tale dicitur, idem explicet, quænam ad institutum nostrum pertineat, agendum inquiramus. Primum maximèque proprie δυνάμει esse docet, quod nondum est tale, sed πέρυκε τοῖς τοῦ γένεσθαι. ut puerulus potentia λογικὸς εἶναι dicitur, quod ex Naturæ instituto talis sit futurus, modò extrinsecus nihil prohibeat. Secundò, id Galeno δυνάμει tale dicitur, vel tale, quicquid eius rei cuius absentia esse intelligitur, materia est proxima: veluti sanguis dicitur esse δυνάμει caro, quia leui alteratione ipse sanguis potest effici caro. Tertiò, δυνάμει esse dicitur, quod opponitur ei quod est κατὰ συμβεβηκός: veluti aqua δυνάμει frigida censetur, licet nonnunquam accadat ut ipsa caloris adaucti sit causa, remotior videlicet. Quibus ita propositis, mox querit Galenus, sub quo istorum modorum comprehendantur medicamenta, quum omnia δυνάμει esse dicantur, calida, frigida, humida, vel sicca. Sanè verò primi esse nequeant, seu Galeni, seu nostram sequaris sententiam. Nam, ut ille purat, medicamenta non à seipsis τὴν ἐνέργειαν proferunt, sed quod aliquando ἐνέργεια sint talia, id à nobis accipiunt. Nos

verò

*Lib. 3. de
temp. cap. I.*

Ibidem.

*Lib. I sim-
pli. cap. II.*

verò propriam *δύναμιν κατ' ἐνέργειαν* singulis
 2 inesse defendimus. Ad secundum verò modum
 medicamentis referre, placet Galeno: quod qui
 in animantibus est calor, medicamentis quasi
 alimento quodam utatur: sicque horum eadem
 ratio, quæ est lignorum & ignis. Quod enim
 « *ἐνέργεια* quædam calida sint, id à nostro calore
 « accipiunt, inquit, velut sicci calami ab igne. Et
 « quemadmodum ligna, ex sui quidem natura fri-
 « gida, si tamen sicciora sint & gracilia, facile mu-
 « tantur in ignem: sic medicamenta primum qui-
 « dem in parua ac tenuia frangi postulant, deinde
 « nostro corpori, quò calida fiant, admoueri.
 Quæ si vera essent, non agendi, sed tantum pa-
 tiendi vim haberent medicamenta: neque hac
 ratione ab alimentis distinguerentur, quæ passi-
 ua esse statuit Galenus. Est enim facultas, seu po-
 tentia, seu potestas, vel ἡ *δύναμις* bifariam (vt
 Aristoteles annotauit) spectanda: aliàs in agen-
 do scilicet, aliàs in patiando. Hanc Aristoteles
 vocat *δύναμιν τὴν ὑφ' ἐτέρου*: illam verò *δύναμιν*
τὴν ἐν ἐτέρῳ. Atque hanc posteriorem definit
 esse, *ἀρχὴν κινήσεως ἢ μεταβολῆς ἐν ἐτέρῳ, ἢ ἢ ἐτερον*.
 De qua quidem facultate nos loquimur, quoties
 de vi medicamentorum disputatio est, non au-
 tem περὶ *δυνάμεως ὑφ' ἐτέρου* dictæ. Superest ter-
 tius modus eorum quæ *δυνάμει* esse dicuntur à
 Galeno constitutus, qui solus (meo iudicio) me-
 dicamentorum naturam continet: utpote quæ
 qualia dicuntur, talia verè sint, & per se, & ex
 propria natura, & κατὰ συμβεβηκός, vt enim aqua
 frigida

Cap. 12. li-
 bro 4. me-
 taph. lati-
 nis vero. 5.

frigida est propria natura, sic euphorbium & thapsia plus calidi quàm frigidi elementi sortita sunt. Ideoque in sese habent *διωαμεν*, id est *αρχὴ τῆς κινήσεως καὶ μεταβολῆς ἐν ἐτέρῳ*, calefaciendi videlicet. Quod verò attenuatione, propinquitate, & mora indigeant ad eam *μεταβολὴν ἐν ἐτέρῳ* efficiendam, id cum omnibus *ταῖς διωάμεσι ἐν ἐτέρῳ*, hoc est omnibus agendi facultatibus, commune habent. Quod facturum quippiam est, ait Galenus, eget tempore, magnitudine, & ut proxima sit ei res quę suapte natura prompte affici possit. Equidem facultates omnes ita habent, ut agant presente, atque sic se habente passiuo, inquit Aristoteles. Ob id sane videntur ab obiectis moueri, & incitari, quum tamen ab ipsis nihil patiantur (non enim in subiecto conueniunt) nec in actum ducantur, sed ipsę à seipsis (vel potius à forma cuius proprietates, illę sunt) principium mutationis quę ex earum actione existit, exerunt atque cient. Quemadmodum enim magnetem à ferro vicino vim suam mutuari, aut eius *διωαμεν* in *ἐνέργειαν* reduci ratione ferri, absurdum esset dicere: sic etiam medicamenta suam actionem à nobis accipere, minime fatendum est. Quin potius affirmandum, illorum *ἐνέργειαν* non aliter de potentia elici, quàm actum ex habitu. Citharædus enim dormiens citharisticę habitum non minus habet quam vigilans, tamen si eam nisi vigilans, & data cithara, exercere possit. vnde recte dixeris, opinor, medicamen-

*Lib. de cap.
sa. morb.
cap. 2.*

*Lib. 9. pri-
ma philos.
cap. 5.*

ta quę corporibus nostris accommodantur, de potentia operandi ad operis actionem, & quasi ex feriis ad opus venire, non ad nouas qualitates transire, vt vulgo existimant.

Hęc pro meę opinionis defensione ad te scribenda putauī, D I O N Y S I amantissime: quibus & dubiis à te propositis (ni fallor) abunde satisfacio, & vt obtrectatorum calumniis eneruatis rei veritas candidiorum animis sese promptius insinuet (quod etiam rogasti) officio.

Vtinam ea equanimitate mecum
cæteri agant, quicunq; nostris
παράδοξοις offensi, illa pleno ingenio, vt accipi,
oppugnare aggrediuntur.

RATIO

RATIO NI consonum esse quosdam astrictos, hoc est, à cibo abstinentes, per multos non solum dies, sed & annos viuere posse: Ad Celeberrimum Iurisconsultum D. IOANNEM PAPON, Forensis Prouincia Supprasectum & Indicem aequissimum.

PARADOXVM II.

THEOLOGICIS propositionibus auditis, mox fidem adhibendam esse, nos Christi religio docet: ac in iis quæ nullam probationem sustinent, fiduciam firmumque assensum maximè Deo gratum esse, quum is sit qui naturæ leges infringere possit. In disciplinis verò, quæ μαθηματα & verè scientiæ dici merentur, quodd rem omnè per causas explicant, sine demonstratione aliquid affirmare, & legislatorum ritu sancire, ridiculum putamus: quum præcipiti inconsulto, & temerario assensu, nil magis absurdum videatur, apud eos præsertim qui humanum ingenium veri inuestigandi & auidissimum & aptissimum esse norunt. Per multos tamen videas, qui si alii plures idem dixerint, non renituntur: neque illud perpendunt, ytrum eos omnes ex vna communi causa verum dicere, an contrà

*Galenus
incredulita-
tem suam
in iis quæ
experiri pos-
sunt, prædi-
cat, lib. 1. de
scien. cap. 2.*

ex communi causa mentiri liceat. Quantò fa-
tius foret hîc cunctari, & de iis quæ mens non
assequitur dubitare: quod equidem facere com-
sueui, atque eo nomine incredulum me pluri-
que temerè assentientes nuncupant. Nam hoc
mihi iandudum est propositum, nil eorum quæ
cogitatione & rationis discursu colligi possunt,
pro veris admittere, quantumvis maxima sit e-
ius qui narrat autoritas. Fateor quidem non-
dum inuentâ cognitâque nobis esse omniû
quæ testatur experientia occasionem: quem-
admodum pro verissimis opinionibus per-
multas habeo quæ vulgo paradoxæ, necdum
persuasæ sunt. Atqui vt meis indicta ratione
credi nolo, sic mihi liceat aliis non assentiri,
priusquam effectuum causas à suis authoribus
discam, vel ipse ratiocinando assequar. Hoc sit
omnibus liberum, absque demonstratione di-
ctis fidem non adhibere, quum parum cauti, i-
mò valde hebetes videantur, qui admirandas
assertiones inani quadam dicentis opinione af-
fecti, recipiunt. Talis est quam heri propone-
bam, Clarissime Præses, nonnullos sine cibo,
non solum dies multos, sed menses & annos
vivere posse. Hanc tu prudenter dixisti nun-
quam recepturum nisi demonstrarem, quum
omnium quas ex me audiisti παραδοξοτάτη vi-
deri possit. Est tamen, vt aliæ omnes, verissima,
& cui tu posthac non refragaberis. Nil enim
dubitabis in nostram venire sententiam, quum
ex rerum naturâ euidentissimas rationes cau-
sasque

ſasque pro fundamentis depromptas habeat. Id obſeruallſe me, non dicam, ſed fieri poſſe confirmabo. Si teſtibus factum probandum eſſet, locupletiffimi & minimè ſpernendæ authoritatis aliquot nobis profferrentur. Hippocrates hebdomadâ homini letalem inedia præſcribit. At Plinius non vtique ſeptimo letalem eſſe dicit, quum & vltra diem vndecimum plarique durauerint. Audio nunc Auenioni eſſe hominem ſexagenarium, qui rarò, & per maxima interualla, quinque, ſex, decem, & plurimum dierum comedat. Huic ſimile eſt quod Albertus ſcripſit, fuiſſe ſœminam quæ ſine cibo dies quandoque viginti tranſmiſerit, ſæpe verò & triginta. Virum quoque melancholicum ſe vidiffſe ait, qui αἰσῖος perſeuerarit ſeptē hebdomadas, alternis tantum diebus aquam exſorbentem. Athenæus refert, Timonis amitam quot annis in ſpelæa vrſarum more bi-meſtre tempus abſque vilo alimento delituiſſe ſemianimem, vt ſola inſpiratione viueret, ac ægrè dignoſceretur. Viſam in Hiſpania puellam grauiffimi produnt, quæ comederet nihil, ac hauſtu ſolùm aquæ vitam conſoueret, & annum iam ageret ſecundum ac vigefimum. Puellam annos tres in Gallia Narbonēſi multi viderunt, & Spiræ in Germania aliam extitiſſe accepi-mus, doctorumque & bonorum virorum literis proditum eſt, annos totidem nullo præter aërem cibo potūque vitam ſalubriter traduxiſſe. Aliam quoque ſe vidiffſe teſtatur Guliel. Ron

*Lib. de car
nib.*

*Lib. II. cap
54.*

*Lib. 7. de
animali-
bus.*

*Lib. 2. Di-
pnoſophiſta
rum.*

deletius, eodem victus genere ad decimum ætatis annum peruenisse, tandem grandē factam nupsisse, & felicem prolem sustulisse. Germanā mulierem triginta annos omnimoda inedia vitam traduxisse, Ioannes Boccatius scripsit. Petrus Aponensis (quem Conciliatorem vocant) refert, mulierem quandam Normanam per decem & octo annos nihil comedisse: atque aliam sex & triginta annos ieiunam perdurasse. Romæ annos quadraginta sacrificum quendam sola aeris inspiratione vixisse, ex Leonis Pontif. Max. & multorum principum custodiâ, & Hermolai Barbari historiâ fidēque certissimum est. Sed cur tandiu moror in his recensendis miraculis, quæ meræ nugæ videri possunt donec rationibus rem explicaro? Est sanè per quā magni momenti aliorum & autoritas & observatio: at non satis esse debet, vbi non deest ratio qua dictum confirmes. Hæc sine, gaudeo te propositionem admittere noluisse, vt in ea inuestiganda (quod iamdudum cupieram) animū commodè exercere possim.

CONSTANS Et rata sententia est, viuentia omnia, stirpes & animalia, propter inclusum in se calorem viuere, illius beneficio alimētum trahere, conficere, eoque nutriri ac sustineri, augescere, procreare, animātes præterea sensu affici & moueri: & quantò perfectiora hæc fuerint opera, tantò caloris vim atque substantiam vberiore adesse. Vnde Aristoteles vitam vno calore cōtineri, sine calore neque animalia neque

que stirpes viuere, tanquam protritum & per-
uulgatum memoriæ mandauit, qui & mortem
caloris extinctionem esse definiuit. Cuius imita-
tione vna omnium Pilosophorum cōsentio vi-
tam calorem finit, mortem caloris extinctione.
Nam quātuluscunque is fuerit, corpus eo præ-
ditum vita fruitur, & dictas functiones, licet
obscuras, de se prōmit. Hunc alit & sustinet
pinguis humor & aëreus, qui in partium simila-
rium substantiam confertus omnem effugit o-
culorum aciem. Is primus est & communis vi-
uentium omnium, in quo spiritus calore perfu-
sus primū & per se confidit: adēdō vt neque
spiritus neque calor esse possint, vel diutiū per
manere, citrà illius humoris opem. Est igitur vi-
ta & animantium duratio in horum duorum
consensu, calido & humido: illud omniū actio-
num opifex censetur, hoc illi subternitur vt du-
rabilis sit. Atque quamdiu vitalem calorem fo-
uere potest utilis & iucunda ea humiditas, tan-
diu in viuīs est animal plantāve. Vnde fit vt vi-
tæ longioris sint, quæ plus humidi natiui, aut id
crassius & dissipationī amplius resistens, sortita
sunt. Nam & ipsum naturā pingue, oleosum,
tenāque fuit, vt à calore (qui eō inuolutus sen-
sim portiunculas disperdit & absumit) tardiū
absorberetur: quod priusquā accadat, vitam
naturæ animal reddit, propriā detractā matē-
rie, spiritu atque calore marcescēte. Porro cū
animantium moles ea ratione perpetuō dif-
fluat minuaturque, ni similis altera substantia

pro ea quæ defluxit restituatur, euaporabitur certè atque dissipabitur vniuersa. Atqui nulla est quam in humidi substantifici (vt vocât) absumpti locum reponas, non dico quantum nulla celsatione minuitur, sed ne tale quidem vel minimum. Quippè id omne ex semine & primis nostræ generationis principiis ortum habuit: iam nil eiusmodi corporibus nostris superaddi posse videtur. Hinc moriendi necessitas, quum nulla arte quòd calorem retinet vnum refarciatur. Carnosa quidem substantia marcore exhausta restituitur: humor primigenius nunquam: & quum absumpto pabulo calor vnà restinguatur, si hic causa est quæ pabulum absumit, vt certè est, fit protinus idem calor sui interitus causa. Restat hoc vnum, vt dum penitus auerti nequeat mortis nostræ occasio, hanc saltem nimis celerem & præcipientem, suâque natura properantem ad vitæ exitum, retineamus obtundamûsque, ne tam citò animal extingatur. Id fieri potest alimentorum opera, cum additâ iucundâ quadam humiditate, ea quæ natiua est irroratur, vt magis resistat caloris sui voracitati. Sic enim diutius conseruatur, dum innatus calor in subiectum humidum nequit liberè suam vim exercere. Nam obtunditur aliqua ex parte, & dum in carnosam molem humorésque alimentarios agit, interim minus de primigenio humore absumitur. Absumitur tamen vsque & vsque porticula, sed minus cùm alterius copia suppetit.

Proinde

Proinde natura non animalibus modò, verũ-
tiam stirpibus insitas quasdam vires deficien-
tis ac desiderati semper appetentes ab initio sta-
tim dedit, vt quàm diutissimè fieri posset, om-
nia se ab interitu tutarètur. Quicquid enim ge-
nitum est & natura constat, quàm longissimè
prorogari & in rerũ natura cõsistere peroptat.
Quãobré vesci, bibere, respirare à nullo vnquã
didicerũt animalia, sed statim à principio facul-
tates habent quæ hæc omnia citrà docentẽ per-
ficient. Ex his manifestum esse arbitror alimen-
ti vsum animantibus omnibus, non alia de cau-
sa necessarium videri, nisi vt humidum illud in-
natum (caloris vitalis pabulum familiare & ve-
rè vnicum) ne tam citò absorbeatur, foueant:
quod quandiu præstare possumus, & superstes
humiditas primigenia restat sufficienti portio-
ne ad vitalis caloris conseruationem, tandiu vita
perfruimur.

Hinc colligas (quæ nobis explicãda est secun-
da propositio) quibus minor & lâguidior calor
est, quia nõ multũ efficax ad sui humidi absum-
ptionẽ videtur, non esse multo alimento opus:
quẽadmodum ignis exiguus lignorũ copiã nõ
sustinet, sed paucis fouetur, maximus verò si li-
gnorũ aceruũ nõ superaddas, mox pabuli dese-
ctu extinguitur. Proinde senes facillimè ieiuniũ
ferũt, inquit Hippocrates, secũdo loco qui æta-
te firma sunt, minus adolescentes, omniũ mini-
mè pueri, præsertim qui animo sunt propensio-
res magisque vegeti. Nã qui crescunt, plurimum

*Aph. 13.
lib. I.*

„

„

„

Aph. 14. habent calidi innati, plurimo itaque egent ali-
lib. 1. mento: alioqui corpus absumitur: senibus verò
 “ parum calidi innati est, paucis propterea fomi-
 “ tibus egent, quia à multis extinguuntur. Vt enim
Com. lucernarum flammæ (inquit Galenus) quamvis
aph. 14. lib. oleum pro alimento habeant, tamen si quis id
I. “ totum simul superinfundat, extinguuntur po-
 “ tius quàm nutriantur: simili modo in senibus,
 “ & aliis quibus calor est remissior, alimentorum
 “ copia nocet calorem suffocans & multitudine
 “ obruens. Qui verò multum caliditatis habent,
 vt pueri & adolescentes, ciborum abundantia
 gaudent: quia multum absumitur illorum cor-
 poris moles, & voracior calor natiuam humidi-
 tatem prorsus dissipat, nisi addito familiari suc-
 co effranis coërceatur. Itaque pro caloris ra-
 tione alimentorum proportio & mensura, vel
 nullo alio quàm natura docente, cōstituitur. nā
 quæ ad alimoniam innatā necessitatem cōsequi-
 tur fames seu appetentia, eius certa est norma:
 vt qui multum & sæpius appetunt, copioso &
 frequentiori cibo indigeant: qui nihil aut parū
 & rariùs, paucissimo ac per longiora interualla
 concessō alimento opus habeant. Agricola, ar-
 tifices, & quicunque validis laboribus totum
 diē insudant, larga ciborū copia, & identidē ite-
 rato pastu, vrgēte fame, vti coguntur: quia natiui
 caloris qualitas fit acrior, magisq; absumit per
 exercitia, vt in ediam ferre nequeant, citra sanita-
 tis & viriū iacturā maximā, qui se totos labori-
 bus dedūt. Sic πικροχόλος, hoc est biliosis natura

nocentissimam esse abstinentiam Galenus predicat, & ex longiore inedia acerrimas acutissimasq; febres accidere, à quibus promptus est in hecticas transitus, & ab his rursus in torridū marasum. Sanguinei verò facilius ieiunium perpetiuntur, quoniam humectum in illis redundat substantificum, atque item nutrimentitium: præterea calor est remissior & minùs acutus, vt qui humido suffrenetur. Quòd si nullo teneantur exercitiorum desiderio, sed pigri & somnolenti (vt glires) perpetuò desideant, parū & tardè appetunt, pituitosioresque euadunt, & sæpius nulla necessitate, sed pro consuetudine tantum, horis statutis ad cibos accedunt. Hi sanè remissiore & veluti torpidum calorem habent, quem præstaret laboribus excitare & acuire, vt multa humoris superflui copiā dissipatā, iam ad moderatum accedens, appetentiæ sensum efficeret, quæ nil aliud est quàm deficientis ac deliderati natia cupiditas. Deficit verò & à singulis particulis desideratur alimonia, quæ substituatur in locum eius quæ perpetuò vi caloris effluit substantiæ. Ergò cum non appetunt, verisimile est calorem agere in aliam humiditatem, quæ scilicet excrementitia & non naturalis est: cuius quidem absumptio quum damnosa non videatur, quid mirum si absque noxa vel dolore tandiu perseueret *ἀνὰ πρῆλα*, quandiu collectus ille superflui humor dissipationi resistit, maximè quum ex otio languens caliditas parum consumere possit. Ea est secunda ra-

Lib. 3.

meth. ca. 2.

tio, cur senes faciliùs & nullo incomodo indiam ferant: nempè quia præter caloris paucitatem & imbecilitatem, hinc collectam maximam pituitosorum excrementorum copiam habent, eoruûmque corpus hebes, pigrum & tardum, ad quosuis motus & exercitia ineptissimum est. Proinde multis nominibus calore parum admodum corporis molem dissipante, accidit vt paucis omninò fomitibus egeant. Porro, quod in senibus fieri docuimus, idem naturis similibus, ad vnguem conuenit. Nam si quis fuerit vel ex natiuâ temperie, vel ex viuendi genere humidior frigidiorque, is parum appetet & facilè paucis alimentis satiabitur, quia deest calor qui multam absumat substantiam. Hac ratione fit vt animalia exanguia, Græcis ἀναιμα dicta, quibus ob caloris paucitatem frigus est insensibilissimum, tota hyeme latent, & in locis subterraneis repidioribus vitam agant sine alimento. Id docet experientia, cui bene consentit ratio. Nam si alimonix necessitas est ad eius quod perpetuò effluit reparationem, ne tam citò absumatur humor primigenius caloris natiui pabulum: quibus nil effluit, & ferè nullus est calor (aliquo saltem spatio temporis) nulla erit ciborum indigentia vel vtilitas. Atqui serpentes, lacerti, & his similia, sunt naturâ frigidiora: calor in ijs perexiguus non multū dissipat, atque minus solito per hyemem, quia tunc fit languidior ex frigoris sæuitia. Propterea nullum ferè est effluuium, cute dansata & exactè

exactè constipata vi frigiditatis hybernæ: quantum verò est à languida animula suscitatum fuliginosi excrementi, ad ipsam cutem colligitur, quæ tandem siccior asperiorque euadens, à subiecta pelle nullo corporis malo detrahitur. Atque illud est vocatum serpentis spoliū, quod Vere medio aut desinente, exuere solēt. Quum Sol ad nos rediens illorum calorem excusso torpore excitat, mobiliiores euadunt, & pristinam recipiunt agilitatem. Nam calor motuum dux est & opifex. Hinc Vitruuius: Serpentes (ait) cum per calorem exhaustam habent humoris refrigerationem, tunc acerrimè mouentur: per brumalia autem & hyberna tempora mutatione cœli refrigeratę immotę sunt stupore. Glires & alpinos mures, non solum tota hyeme à cibo abstinere & in somno occupari, verum etiā longè pinguiiores euadere, tam mirum est quàm vero experimento confirmatum. Vnde exijt Martialis illud in distichis de glire:

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo

Tempore sum quo me nil nisi somnus alit.

Sed animalculis posse aliquandiu cibum deesse respondebis: grandioribus minimè. Ad id proferam ingentis magnitudinis beluam crocodilum, quem vnum quandiu viuut crescere arbitrantur: viuut autem longuo tempore. Ast illum quatuor menses hyemis inedia semper trāsmittere in spectu, author est Plinius. Vrsū quoque hyeme sine cibo viuere posse affirmant. Ergo quem admodum seniores homines frigiditatis ratio

*Lib. 6. de
Architect. cap. 1.*

”

”

”

*Lib. 8. cap.
25.*

ratione nec multum appetunt, nec multo cibo indigent: sic & quæcunque naturæ frigoris plus quàm caloris obtinuerunt, absque cibo multum perdurant tempus. Quid enim nouo pabulo egent, quibus insitum vel appositum non absumitur? Quid vero absumet languens caliditas? Si quid absumat, & eius qui obsistat copia fuerit, non protinùs, sed longum post tempus, id sentietur. Obsistit verò insiti humoris dissipatio ni plerunque acervata alimentaris humiditas, nonnumquam excrementitia, quam dum exercet dissipatque natiuus calor, interim natiuæ humiditati minus officit.

Hinc tertiam ad propositæ conclusionis probationem elicias propositionem, videlicet, non solum caloris paucitatem conferre ad faciliorem abstinentiam, verùm etiam humoris superflui & qui natiuum calorem occupet, abundantiam. Nam quod alimonia perpetuò affusa, partes irrorans & humidum natiuum imbuens, facit, id præstat nonnumquam multus excrementitius humor in corporibus nostris accumulatus, dū caloris acrimoniam atque vim obrundit, facitque quo minus hic meliorem substantiam consumat, dum se ipse absumendum offert. Proinde ventriculo pituitâ pleno (nisi hæc acida fuerit) non appetimus & cibos fastidimus: neque meo iudicio alimentis egemus, donèc eiusmodi materiam ventrè confecerit, aut aliò deturbabit. Possunt tamen interim dum cibos auersatur ventriculus, quia nouo pabulo non indiget, reliqua

reliqua membra famem naturalem (que non sentitur) perpeti: unde, si non concedatur alimonia, languent & emaciantur. Propterea sæpe melius est non expectata ventriculi victoria cibos offerre: prius tamem (si fieri possit) arte nostra purgato ventre, ne illi corrumpantur. Quod si corpus vniuersum eodem humore quo ventriculus, plenum foret, singulæ partes non magis quàm hic appeterent, neque cibi alterius copiâ indigerent, dū humor is calori abundè sufficeret. Verùm satietas frequentius ventriculum habet, quia primus omnia excipit, atque eius amplior est cavitatis: rarius fit vt per habitum corporis vniuersum genus id excrementi diffundatur. accidit tamen senibus, & alijs naturâ frigidis, quia exiguus calor concessum cuique parti alimentum conficere nequit, sed cruditatem multam vbique relinquit. Humores ij sunt pituitosi dulcēque, & caloris conueniens alimonia, si magis elaborentur. Nam pituitam caloris opera in venis perfici, per moram concoqui, & in laudatum sanguinem transire, docent medici. Est enim phlegma sanguis diminutè coctus, vt loquuntur: qui post accuratam elaborationem, partibus nutriendis inseruiet. Sinendum itaque vt calor se in tam laudato opere exerceat, id quod cibus continuò ingestus interturbat. Ad hoc conferunt inediæ, ijs valdè salutarē qui dulcis vel *αἰωλὸς* humoris pituitei copiâ habent in toto corpore collectam. Ob id rectè Hippocrates famem consulit carnes humidas habent

Lib. 7.

Aph. 60.

habentibus: quoniam humoribus etiam crudis iucundiùs fruitur calor, quàm recenter ingesto cibo. Hic enim longius multò quàm pituita à sanguinis forma & partium natura diffidet: calor citius factum iam humorem, quàm cibum, ad nutritionem parauerit. Quòd si non efficiat, quia semper noua suggeritur materia, necesse est totum corrumpi, & excrementum omnia fieri. His rerentis, morbi familiares humori per corporis habitum pullulant, oedemata, vitilignes, alphi, scirrho, lupiæ quas vocant, nodi. & eius classis infiniti pituitei affectus. Hos euadet, qui nullo (vel tardiùs saltem & rariùs) ingesto cibo, frigidioris illius humoris perfectionem exactaque elaborationem calori facere sinit. Nam quum in eo negotio totus esse debeat, à noua materia distrahitur, quæ inutilis & damnosa quoque est. Postquàm verò in partium nutriendarum vsum, quod visum est commodiùs calor absumperit, tunc primùm incipiunt singulæ appetere, & ad ventriculum vsque mutuâ communicatione suam indigentiam significare. Verùm vt prius dicebamus, nonnunquam ventriculus (quòd sit humoribus plenus) nō appetit, quàm vis aliæ partes in ediam patiantur: & contrà, ventriculo inani & famelico, alijs partibus satietas esse potest. atque quum cibos assumere nos cogat molesta fames, alia ratione conamur particulas suis humoribus exonerare, ne calor nimia quantitate obruatur. At si communis est totius corporis repletio, vt ventriculus simul & aliæ
par

partes omnes pituitoso humore refertæ sentiãtur: tunc nullo appetitu affecti, calore in multa materia temperato & occupato, interim dum aliud agit, cibis opus non habent: nam calori sat est negotij, & parum virium: vnde naturæ partium humiditatis absorptionem conspicuã non facit, quandiu alia vel iucundissima (qualis est dulcis pituitæ) fruitur. Id ijs conuenit qui tri-duum, quattriduum, & longius tempus perdurant ieiuni. Quid enim cibos offerre decet, cum totum corpus humore frigido, quique non facile dissipetur, scatet, si nos cibum tunc solum appetimus cum prior absumptus fuerit? Quid? si cibos fastidiunt, & ijs etiam visis nauseant, nonne id certum est indicium cibo non egere, cuius ipsa natura appetitum nobis indidit, nemo docuit? A quo enim discere possemus cibi horam, & quantitatem, imo & qualitatem ipsam? In his naturæ propensitatem, atque nulla ratione præditum desiderium, vltro insequimur. Proinde qui à cibo penitus abhorret, eo non indiget, quum naturalis, non voluntaria, nec rationi obtemperans sit appetentia. Iam igitur sat superque ratione confirmatum est: quod testatur experientia: aliquos per multos dies vixisse ieiunos, idque nullo virium aut sanitatis dispendio: quin potius morbos imminentes præcauisse, aut præsentis euasisse, creduntur. Imminent siquidem morbi ijs quibus tanta satietas, & totius corporis repletio est, si alimentum assidue ingeras: quia vniuersum corrum-

*Aph. 19.
lib. 2.*

pi necesse est. nam impura corpora quo magis nutries, eò magis lædes, ait Hippocr. Præsentē verò morbum ex cacochymia suscitatum euasit, puella quæ in Germania triennium sine alimentis traduxit. Referunt enim illam mitem & benignam, taciturnam, desidem, ac somnolentam extitisse, pustulis & scabie ex copia humoris pituitei, crassi, & visceridi, scatuisse: quæ cum tantum ieiunium vltro sustinuisset, tandem absumptis humoribus, & morbi sublata materie, sanitati restituta, appetere cœpit. Hæc absurda videri non debent, quum facilè mens assequatur, non solum accidere posse, verum etiam fieri saluberrimè. Id forsitan durum erit admittre, quod ad duos annos, vel amplius, calor natui opus in humorum semel acervatorum consumptione perseveret: longissimum verò temp⁹ inediæ hebdomade vna, aut altera (quod dixerunt Hippocrates & Plinius) rectè definiti fateberis. Atqui faxo vt temporis longitudo nil te moretur, quin pedibus & manibus in nostram sententiam venias. Equidem nullo minus vitio, quàm credulitate damnandus, mihi non absque ratione isthæc persuasi: tu, si placet, vnde colligam hæc fieri posse, cōsidera, perlectis quæ adhuc nobis pauca dicenda supersunt.

Cum pituitosus, humor corpus imbuens, partesque iucundè satians, copiosus est, diutius ea sufficit alimonia: dum paucus est, breui absumpta materia, mox appetitus redit. Quod si non solum multus, sed etiam crassus & viscidus fuerit

fuerit humor, quis iam dubitat ad longum tempus protrahi vitam posse, etsi nihil superaddas alimenti? Sit præterea calor exiguus & languidus, vel naturâ vel ex accidenti: nō poterit multum humoris dissipare: ac proinde is diutissimè resistet. In senē, in puella, in sacrificio, minor & remissior est caliditas ex ætate, sexu & otio: tātā verò is esse potest humorum viscidorum copia, ut calor nativus eius consortio non minus iucundè foueatur, quàm alterius noui & diurni nutrimenti appulsu. Id fit quādiu suppetit humoris vbertas: suppetit verò diu, quū præ crassitie, lentore, & frigidityte parum omninò dissipetur à calore qui nec validus, nec acris est. Et si quidem talis aliquando fuerit, nunc saltem obtunditur. Sic experti sumus Salamandrā (quam frustra credunt ignibus non vri, ut ait Dioscorides) igni superpositam longo temporis tractu assationi resistere posse, atque illum, si minor fuerit, extinguere: quia frigido, crasso, & lacteo humore, pro sanguine, tota referta est. Haud dissimili materia (opinor) eorum corpora infarta sunt, qui aliquot annos à cibus abstinent. Atque talem esse Chamæleontis naturam suspicor, si verum est quod de eo scribit Plinius, hiāti semper ore solum animalium nec cibo, nec potu ali, nec alio quàm aëris alimento. Nam quod de Astomis idem narrat, salutu tantum uiuentibus & odore quem naribus trahant, alia ratione fit, si Marsilii Ficini ingeniosam valde rationationē admittas, quæ sic habet: Ferūt in calidis

Lib. 2. cap.
67.

Lib. 8. cap.
33.

Libro 7.
Cap. 2.

Libro 2. de
trip. vitæ.
Ca. 18.

« lidis quibusdam regionibus, & odore plurimo
 « passim fragrantibus, multos gracili corpore &
 « imbecillo stomacho, quasi solis odoribus vesci,
 « Fortè quoniam ipsa natura loci, tum herbarum
 « & frugum atque pomorum succos ferè totos
 « redigit in odores: tum corporum humanorum
 « humores illic resoluit in spiritum. Quòd si est,
 quid vetat vaporibus tantùm ali, quum simile
 simili nutriatur? At quos in Europa obseruauit
 ασιτες, succo frigidiore atque viscido pleni fue-
 re. Ad supradictas condiciones addere possu-
 mus στέγνωσις, hoc est cutis meatuum constri-
 ctionem, quam in his plurimū habere momen-
 ti nouerat Alexander Ben. quum narrans Vene-
 tiis quendam quadraginta diebus continuis ie-
 iunum fuisse, non solum habitudinem mem-
 brorū frigidā, & crassum incoctūque phleg-
 ma intus cōtineri annotauerit, sed etiam mea-
 tus corporis constrictos extitisse. Porro si mihi
 liceat ab animalibus ad plantas rem istam de-
 ducere, sunt ad manum quàm plurima eius ge-
 neris experimenta. Cæpe etenim, alium, & fru-
 mentum, post multos menses à terra (quæ ali-
 mentum præbebat) separata germinant, non
 modò viuunt: quia humorem crassum mul-
 tūmque habent, qui marcori & siccitati pluri-
 mum resistat, caloremque insitum, vel nullius
 humoris de nouo asciti ope, foueat. Sic αἰθωρ
 herba, (Semperuiuum nuncupata) aloë, & vul-
 go dicta faba inuersa (quam τελέφιον esse putāt,
 Latinis illecebrā, officinis crassulam maiorem)
 quia

quia viscidum & copiosum in foliis crassissimis succum habent, è terrâ auulsa & suspensa diutissimè viuunt. Et quid frequenti aut continuò egent alimento, quæ adeò glutinosum humorem sortita sunt, vt vix tandem per maximos æstus absumatur? Ceterùm ne quis hanc ratiocinationem, qua plantas animalibus comparo in alimentorum abstinentia facili, subsannet, sciat velim longè difficilior esse stirpes sine alimonia viuas aliquandiu permanere, quàm animalia. Nam, cur istas radicibus inniti perpetuò decet, nisi vt continuò succum attrahant, quo nullo non temporis momento indigent? Animalibus motum cōcessit natura, quia non nisi per quædam interualla cibos quætere illa decebat. Hinc videas, aliquot saltem dies, vitam protrahi ab animalibus cibo destitutis, cùm tamen plantæ ferè omnes statim ac deest alimonia, contabescant: sed præcipuè herbarum genus. Nihilominus tamen quæ ex his plurimum humoris habent, & compactam densamque substantiam, eæ sunt durabiliores, & euulsa aliquandiu viuunt. Nam viscidum humoris portionem ad multos dies sufficientem retinent, in quo anima cōferuetur. Sic multarum arborum excisi rami tardius emoriuntur: sic insectorum animalium partes dissectæ mouentur: quòd tenax & dissipatu difficilis humor, illorum animam veluti obuolutam atque irretitam, ne citò decedat, remoretur. Illud idem efficit vt exáguia (quod prius admonuimus) sine alimentorum vfu diutissimè

viuere possint.

Nil iam ob stare puto quo minus verum esse concludam, vt optimè demonstratum, in frigido corpore tantam humoris crassi & glutinosi copiam acervatam offendi nonnunquam, vt ad multos annos nihil aliud agat insitus calor, quàm illius absumptionē. Interim verò corpus nouo alimento non indiget: cuius hoc est indicium, quòd nulla sit appetentia. Experimentum rem primò docuit: idem ratio probat, vnà cum multorum similium comparatione. Hec si at-tētius examinare placet, celeberrime PAPON, non poteris refragari, sed nostrę subscribes sententię atque miraberis, vt ingeniosum quemque decet, quomodo ex minimis, & vulgo notis principiis, in eam te opinionem traxerim, quam prorsus reiiciendam iudicabas. Ea vis est demonstrationum, quibus Geometre certius multò quàm alij suas inferunt conclusiones, ex confessis & vulgo notis suppositionibus. Quippe lineas primum & puncta, superficies, quadrata, angulos, circulos, & similia tantum loquuntur: mox vnum ex alijs sic deducunt, vt tandem nulla captionem aut sophistica solertiā, sed necessariā consequutione, discentem ad cœlorum magnitudinem, astrorum distantiam, ecclipsis modos, & alia valdè abstrusa dimetienda, veluti manu ducant. Eodem planè modo physices & rerum naturalium peritus, qui principia & causas omnium certa methodo inuenire nouit, paradoxas, sed tamen verissimas propositiones astruere.

struere facile potest, easque demonstrare ex ijs
 quæ sensus atque vsus confirmant. Ista tibi, in
 quauis disciplina benè versato, & minimè tar-
 do sufficient ad meæ sententiæ cōfirmationem,
 quam initio ne verisimilem quidem esse puta-
 sti. Pluribus cum alio contenderē, si hę nil face-
 rent demonstrationes: at tu iam annuis, scio &
 calculum addis.

Cum hæc absoluisse, incidi fortè fortunā in
 Auicennę Arabis locum, qui nostram confir-
 mat opinionem phlegmatis argumento, quod
 si copiosius fuerit, posse effici putat vt sine ci-
 bis diutius agamus, quoniam ipsum alimenti
 subeat vicem. Hoc item sanis hominibus posse
 contingere, non abnuic. Gaudeo tantum
 authorem meæ sententię (quam
 à nemine discussam fuisse
 existimaram) suf-
 fragari.

Q U O D Frigeamus à pastu, id non accidere
 externarum partium calore ad ventriculum
 (ut melius concoquat) refugiente: ad Clarissi-
 mum I. V. Doctorem D. FRANC. IOV-
 BERTVM, fratrem charissimum,

P A R A D O X V M   I I I .

QUAM exactè & eleganter de rebus
 omnibus dicere noris (amantissime
 frater) aliàs sæpius sum expertus,
 cùm de vtraque Philosophia, Medi-
 cina, & Mathematicis disciplinis inter nos ser-
 mo incideret: sed maximè nuper cum propo-
 sitæ à me questionì grauitè & ingeniosè admo-
 dum, idque ex tempore, respondisti. Ea fuit hu-
 iusmodi: Quid in *Ædilitio* edicto morbum à
 vitio differre velint Iureconsulti. Id enim matu-
 tinis horis sedulò perlegeram, nec potueram
 meopte ingenio tantum nodum soluere. Tu ve-
 rò inter prandendum statim ex *Vlpiano*, *Sabi-
 no*, *Modestino*, *Marcello*, *Paulo*, *Accursio*, *Cice-
 rone*, *Aul. Gelio* & *Budeo* etiam *Pandectarum*
 interprete, rem ipsam definiuisti, permulta ex
 medicorum præceptis mutuatus, vt tuos nostris
 (qui de ea materia soli accuratè differere pos-
 sunt)

sunt) benignè conciliates. Sed quum mox à prandio corpore toto inhorruisses, medicum adhuc agens, calorem ad ventriculum confugere, vt illius concoctionem adiuuaret, dixisti: ego subrisi. Risionis occasionem interroganti, respondi: nullo *χύλωσης* studio teneri externarū partium calorem, idque variis & verissimis argumentis demonstrari posse. Sed ne qua aliis grauioribus negotiis occupato mente exciderent, promisi de mea opinione enarrationem tibi cōscribere, quam cū aliis multis paradoxis nostro Marte elaboratis ediscere possis, vt & ipse supra vulgus medicorū sapias. Quod sum pollicitus, nunc præsto, frater humanissime. Tu, vt ingenio polles, rationum mearum vim protinus intelliges: & ex ea quam persequor, deinceps tecum reputabis, quàm fatuæ & inanes in vulgum irreptierint opiniones, nostrorum ignauia, quum hi occasionum verarum inuestigationem perpetuò neglexerint, veterum auctoritati nimis nimisque confisi. Alij sunt prorsus hebetes, tardi, & muliones veriùs quàm medici, qui nihil curant præter incertam præscribendorum remediorū methodum, aut (quod multò indignius est) formularum duntaxat farraginem partim memorię multo labore mandant, partim in scriptis & libris secretioribus reconducunt. Id genus instituti quanto prosequar odio minus rerum nouarum quàm veri inquirendi (Galeno suatore) studiosus, ipse nouisti: atque vides vt horas meliores in explicanda medi-

na impendam, & ijs summouendis erroribus qui longè latèque fertilem campum nostrum serpendo depopulati sunt, nec theoria, nec praxi pepercerunt, inuigilem: vt aliquando synce-rior sit doctrina, & certius promptiusque hominum malis mederi sciat posteritas. Sed ad id quod lubentiùs audias, quódque iandudum expectare te conijcio, propositum nobis negotium aggrediamur.

Mox à pastu manibus pedibúque frigere, dorso ac penè vniuersa cute horrescere, per multis peculiare & consuetissimum esse, longa obseruatione didicimus: eius tamen euentus occasionem vix aliquis rectè assequitur. Plærique omnes credunt, externarum partium calorem in ventriculum protinus ac cibus ingestus est irruere, vt conuenientibus vndique auxilijs, prima concoctio absolutissimè perficiatur. Hanc opinionem haud vlla ratio sustinet, sed tantum fallax verisimilitudo approbat, sumpto ex partibus natura seu temperie argumento. Nam cum ventriculus exanguis ferè & membraneus, infuso calore parum valeat, vt putant, sit autem vi prestantissima opus ad alimentorum primam illam & omniù difficillimam elaborationem: is aliarum partium calore indiguit. Quamobrem natura quod membri cõformatio materiáque non patiebatur inesse, id prudentissimè excogitato situ aliunde inuexit. Nam vètriculo hepar (à corde calidissimū viscus) híc superposuit, illic splenem admouit, epiploon supernatare fecit, venam

aliam vnam qui
vultu calore
partem externam
in alia vniuersa
de refugere.

venam cauam arteriamq; magnam substrauit, atque diaphragma parte superiore opposuit, vt ab alijs contractus tepor foueretur. His obseruatis, dum vident extrema frigere vbi primùm alimenta amplexari cœpit ventriculus, permul-
 ti rerum naturæ non satis periti, & semidocti φιλοσοφιατροί, partes externas etiam stomacho suum conferre calorem existimant. Verum mul-
 tō aliter se res habet: quum ne interiora quidē viscera innatæ sibi caliditatis momentum illi cōcedant, cui tamen plus quàm externa vicini-
 tatis ergō debere videri possunt. Sic enim ven-
 triculum extalefaciunt, vt nil ipsis pereat. Nam calorem innatum, & proprijs operibus obeun-
 dis perquàm necessarium, nunquàm extrā se mittunt, quō eius particeps fiat alius: sed solus contactus & propinquitatis ratione fit, vt is cō-
 municetur. Intereā verō nil minus efficax (cū totus membrō cui debetur, supersit) æquē rectē solitas perficit actiones, ac si alia pars eodem non fruēretur. Ea est Naturę industria, & sagax providentia, qua solet vnā eadēque re ad mul-
 tiformes vsus abuti: quę si instituisset vt ab hepa-
 te & alijs hypochondrio subiectis partibus ad stomachum migraret calor, dum ille concoctio-
 ni incumbere incipit, quàm iniusta (ne dicam inepta) fuisset. Nā quid iniquius existimari po-
 test, quàm proprijs sedib⁹ relictis, aliō migrare calorem, cū interim in ertes otari cogantur particule, quibus hunc natura prefecit? Quàm malē earum partium dignitati & officio consu-

leret, quum ab opere cessatio mille modis noxia toti animali futura sit ! Atqui hepar, vt alia omnia, feriari oportet, si natiua exulet caliditas; si tantum portio absit, minus rectè incitas exercebit facultates, quum calor earum princeps instrumentum esse putetur. Ergo quandiu ventriculo adstabit, quem hinc inde mutuatus est, eo destitute partes neque sibi neque alijs conferentia opera perficient:& (quod maximè nocere potest) multo tempore inutiles ac otiosæ spectabuntur. Porro, hepatis non minus quàm ventriculi, necessaria est actio: neque hanc aliquando cessare oportet. Nam si dixeris, expectandū esse ventriculi concoctionis finem, vt inde materiam iecur accipiat, prius verò non tam egere calore, quin facile ventriculo partem aliquam non cedat: naturæ institutum, suarumque actionum ordinem, non benè assequeris. Hoc enim perpetuum est, omnem vel minimam particulam assidue assimilationi (quæ τῆς πρὸς τὴν μέτα est, vt nutritionis ἡ ἐνώσεως) incumbere, atque nūc alimentum attrahere, nunc sibi adaptare, mox concoquere, & tandem superfluum aliò excernere. Hæc vicissim quidem fiunt in tractanda vna eadēque materia: verum simul omnia concurrunt, dum trahens facultas nunquam cessat nouum allicere com meatum, altera hunc retinet, tertia continuè immutat, vltima reijcit portionē superuacaneam. Id multò manifestius est in hepate (quod αἱματώσεως instrumentū præcipuum esse dicunt) opus tam laboriosum quàm

vniverſo corpori nutriendo neceſſarium, perſiciente. Atque niſi multo calore præditum eſſet, aut ſi eius portiuncula detraheretur, inchoatum negotium ſæpe imperfectum videretur. Nam ventriculo *χύλωσι* faciente, hepar alium chylum ab illo dudum elaboratum in ſanguinẽ mutat. Neque enim vnica vice vniverſum accipit, ſed trahentibus ſugentibuſque meſaraicis ſenſim exhaurit, quem paulatim etiam & miniſſimẽ partitum in ſanguinem tranſmutat. Idẽ perpetuò aliquid in cauam protrudit venam, quod iam oneri eſſe incipit: apponit verò ſibi-que recondit iucondiſſimam conuenientiſſimamque portionẽ, qua nutriatur. Ab hiſ acti-
onibus nunquàm ceſſatio, ne temporis quidem momento: quibus cum præſit omnium operationum autor caliditas, nunquam eã carere viſcus oportuit, neque nunc copioſior eſt neceſſarius calor, nunc parcior ſatis eſſe poteſt. Ergo non parum ineptẽ faceret natura, ſi vicinarum partium calorem ad ventriculum ſtatis periodis ablegaret, quum hoc ſine langueant ſopitis viribus, & iaceant velut emortuę. Nam ſi quid detrahas, languidior erit facultas omnis, vt non poſſit iniuſtitie crimen effugere Natura, ſi quę ſemel viſa eſt partib⁹ ſingulis neceſſaria, caloris quantitatem diminuat auferatque. At non ſic accuſanda venit, quę admirandã prouidentiã cunctis præſcripſit deditque membris, quicquid erat neceſſe ad operum ſuorum perfectionem: quęque (vt prædixi) eadem re ſæpius ad multos

usus abutitur. Hepatis, lienis, omenti, diaphragmatis, venæ cauæ, arteriæque magnæ calor, nullo suorum viscerum incommodo, solâ viciniâ, ipsoque contactu, ventriculum iuuare maximè valet. Neque is suâ membra deserit, vt illi auxilietur, sed tantus talisque sufficit ad moliendam ventriculi concoctionem, dum aliud quoque in singulis opus exercet. Sic nec iniuriam dictis visceribus facit Natura, nec ventriculo negatur auxilium omnibus tam ingeniosè atque adèò politicè dispositis, vt omnia suo calore ventriculum vtrò perfundant, ipsa nihil minus habeât.

¶ Que cum ita sint, mirari satis nequeo illorum impudentiam, qui à partibus etiam remotissimis (quales sunt manus, pedesque) in ventriculi fauorem accersiri calorem credunt, quum neque id rationi consonum, neque fieri posse videatur. Nam si partes magis vicinæ suum (vt par est) calorem tenacissimè retinent, neque vel aliqua necessitudine vel familiaritate mouentur ad liberalem sui exhibitionem; sed ea tantum qualitate frui sinunt, quam ipse contactus vtrò largitur: quid à peregrinis & longè remotissimis sperandum illi sit, non video. Re tam necessariâ quàm est natiuus calor, nulla lubens destituitur, quum sit omnium planè actionum opifex, eaque semper indigeant partes. Quid? pedum manuumque calor, ciborum, concoctionis studiosus, scilicet, ad ventriculum properabit, & membra quibus naturâ præfectus est deseret? Exiguus sanè est externarum partium calor interno

terno comparatus: atque si is discedat, parum
ventriculo opitulari, plurimùm suis membris
obesse poterit. Sed quis (obsecro) illum docuit,
relictis quibus debetur partibus, incognitas ad
ire, ipsq; suam largiri operam? Alię interim que-
runtur de eius absentia: Naturam inclamant no-
uercam, iniustam, improvidam, quę nimis vni,
non satis reliquis faueat partibus: quę nesciat
cunctis quantum est necesse caloris tribuere;
sed alias mendicare cogat, alias suo munimento
destitutas torpidas iacere. Nam si verum est ex
tremarum partium calorem ad ventriculum
ingesto cibo contendere, hoc illum Natura edo-
cuit: ac proinde meritò iniusta vocetur. Quis
rursum horę pastus illum admonet, vt eò cer-
to tempore nihil cunctatus se conferat? Vt dem
Naturam istum calorem ad viscera impellere,
non tamen hic nouit perquàm varium incer-
tùmque ciborum assumptorum tempus. Quòd
si ab eadem nouercâ magis quàm iustâ Naturâ,
edoctum esse velis, sicut ab ea singularum par-
tium facultates in cunctis animantibus agere
didicerunt: in promptu responsum est eiusmodi.
Quę Natura prescripsit, nullo docente per-
petuò & absolutissimè perficiuntur: & cuius
parti destinatus calor, ex sese cuncta absoluit
opera, & eò nō voluntate nec rationis vllò dis-
cursu, sed nativâ tantùm propensitate moue-
tur. At certum est calorē manibus pedibúque
dicatum, ad illorum vitę conseruationem, & na-
turaliũ functionum opificium, non ad *χύλωσιν*,
pre

preordinatum fuisse. Visceribus quę ventriculū circumstant, fortē auctior fuit calor, vt illi etiam communicatus satiffaceret: externis verò partibus ne pilum quidem eius concessit Natura, præter id quod erat necesse. Cur hinc amouebitur? Quid illum coget, vel hortabitur, ventriculū adire, quum semper sit vsui quibus semel præfectus est: alię verò parti, ni proprias omnino relinquat, auxiliari nō possit? Non enim per contactum est vicinia, caloris extremorum particeps fit ventriculus: sed si illum sentiat, propriā sede exultantem habet. Natura quidem animalium partes, & in ijs contenta, sic disposuit atque instruxit, vt quum nulla ratione vtantur, indoctāque plane sint, ratione tamen aliqua niti & agere, nec modo oeconomiam, sed & politicē absolutissimā exercere videantur. Atque vt fatear, Naturam partes omnes docuisse, non tamen illud admittam, calorem externarū partium ab illa discere ventriculi regionem, assumpti cibi horam, atque eò tunc esse migrandum: quum ipsa tantū ea doceat, quæ operibus assiduē faciendis quomodocunque præfunt. Atqui partium externarū calor primæ ciborum concoctioni non est præfinitus. Alioqui cur non semper intus versatur? cur eo sæpe caret ventriculus? An non esset operæpretium, vt saltem toto coctionis tempore illic retineretur? Attamē extrema non diu frigida manent, quasi eorum caliditas protinus ac cibos salutauit, ad sua recurreret. Morā tam exiguā potuitne coctio.

coctionem vetriculi iuuare, ne dicam absolueret? Ridiculum sanè mihi videtur asserere, extrema frigescere calore ad ventriculum confugiente, quum is nullius durationis effectus sit. Nempe illud tam subito cessat, vt si recipias calorem per id tempus stomacho auxiliatum esse, stocci-
faciendū tamen adeò paruum auxilium ducas. Sed quare istud omnibus commune non est? Cur nonnullis à cibo sumpto frigere nunquam accidit? Si ventriculus manuum & pedum caloris consortio gaudet, vel si illa tantum in hunc beneficium conferre addicta sunt, quid obstat quo minus in omnibus ex æquo hominibus idem obseruetur? Nunquid egent omnium ventriculi externa caloris ope? Si neges, velisque naturā calidiorem stomachum à remotissimis operam non mutuari, instabo sciscitans quamobrē frigidis naturis (quibus hoc esse peculiare videris significare) non semper eueniat. Nam rarò quidem æstate, hyeme frequentius hoc patiuntur: verum nonnunquam frigoris nihil omnino sentiunt. Hinc igitur manifestissimum esse iudico, eam affectionem incerti varijque accidentis rationem potius sequi, quàm certam & à natura præfixam legem: quum id nec omnibus commune sit, nec quibus peculiariter euenit, perpetuum esse videatur. Naturæ siquidem statuta nunquam non eodem modo perficiuntur, nisi quid morborum debitam constitutionem immutet. Ast integra magis valetudine quàm alij non fruuntur (quanquam vulgus id salubre esse
existi

existimet) quibus illud accidit: vt neq; ipsi ægrotant, quoties talem affectum nō sentiunt. Nulla etenim præter naturā facta immutatione, aliās nō fit, aliās (sed tamē sæpius) euenit: quod ij facile est obseruare, qui hoc sibi esse familiare, tanquā saluberrimū foret, gloriātur. Quamobrem vana est & medico responso tam indigna quàm quæ maximè opinio de calore extremorum ad ventriculum confugiente. Quanam igitur portior huius euentus occasio erit? Vnde causam eruemus, quæ hâc melius effectui quadret? Ea ex alimentorum naturâ, vt conijcio, nobis petenda venit, quum ciborum ingestorum aduentui mox succedant manuum pedumque frigiditas, & cutis horror. Proinde inquisitionis exordium hinc nobis erit sumendum, eiusmodi.

Calor in animalibus cōspicuè maior excitari solet, ijs assumptis quæ verè & naturâ calida sunt (medici nostri ex merâ potētîâ talia dici volūt) cum eorum caliditas nostræ superaddita, nostrâ faciat luculētiorē. Porro, ex his alia celerius vim suâ exerunt, quæ scilicet excellenti qualitate prædita sūt: vt peregrina illa aromata, cinnamomū, nux odorata (moschatā vocant) caryophylli, piper, Zingiber & his similia, quibus ad condimentum nos vtimur: alia tardiùs quidem, sed euidenter satis calefaciunt, vt domestica sinapi, sal, allium, cæpa, vinum. Nemo est qui non plus satis caleat, dum his liberaliùs frequentiusque vtitur: quod si solis etiam vescatur, haud dubiè à pastu frigus non sentiet, quin potiùs per vniuersum corpus

corpus diffusum calorem, qui paulatim augefcens incendij sensum inuehat. Id omnium quæ vulgo assumuntur efficacissimè demonstrat vinum tenue & generosum, cuius penetrabilis qualitas totum celerrimè corpus percurrit: unde mox percipitur audacta caliditas. Contrà, pleraque naturæ nostræ inimicissima, vel minima quantitate, calorem penè extinguunt: nonnulla insigniter valdè refrigerant. Cicutæ, papaueris, & mandragoræ succi, primo contactu ventriculo maximum frigus adferunt: paulò post reliquas omnes corporis nostri partes non solum frigefaciunt, verum etiam torpidas hebetésque reddunt. Narcotica enim sunt, & sentiendi vim auferunt membris. Propterea horum vsus rarissimus, vt pericolosissimus, habetur. Frequentiora esse solent, quæ insignem quidem, sed innocentem ferè frigiditatem inducunt, & alimentorum largo ambitu cōtinentur: vt ex fructibus pepones, cucurbitæ, cucumeres, cerasa acida, mora; ex herbis lactuca, cichoriū, oxalis: ex potionibus, aqua: ex condimentis, acetum, succus aranciorum, granatorum, &c. quæ si quis copiosè & frequenter assumat, non solum in visceribus, sed & in vniuerso corpore frigus multo vsu contractum sentiet tādē: præsertim qui his solis, vel magna ex parte, vescitur. Id etiam aqua frigidior sola demōstrat, cū ab eius haustu mox interna frigescant: externa verò non multò post idē patiuntur, & sudorem quoque frigoris vi expressum suscipiunt. Ergo

e pro

Cur ab hā
aque frigide

pro varijs eorum quę deuorantur (siue medica-
menta, siue alimenta condimenta quę fuerint)
qualitatibus, nunc calet, nunc frige fit (ventricu-
lo primũ eam sentiente affectionem) corpus
vniuersum: ea tamẽ ratione, vt à calidis calidio-
ra membra (qualia sunt interna corporis trun-
co inclusa) plus afficiãtur, à frigidis verò minus:
contrà, externę extremęque partes à caloris
fonte magis distitæ, & naturá frigidiores, à frigi-
dis rebus promptè immutantur, vt calidiorum
qualitate eas parum affici constat. A similibus
etenim suę temperaturę causis maior in singu-
lis membris alteratio fit: à contrarijs verò, & im-
becillioribus, ferè nulla. Hęc quum ita sint, quis
iam non videt ciborum occasione accidere pos-
se, vt partes aliquę frigus, quod alię non sen-
tiunt, patiantur, quum eadem causa hĩc frustra
laboret, illic insignem insculpat effectum? Quũ
primum ventriculus cibos fuerit amplexatus,
ex illis sublatus frigidus vapor sua tenuitate pe-
netrans quaquauersum deuehitur. At calidis
visceribus occurrens vel obtunditur, vel etiam
extinguitur: in frigidioribus verò locis longio-
rem moram trahit, prius quàm dissipetur. Nam
tandem exolefcit, videlicet cùm frigus ab illo le-
uiter impressum, delet caliditas. Cæterũ, va-
porem hunc statim à cibo ingesto excitari (id-
que primo caloris nostri cum illo congressu) ef-
fumatio multa ad caput sublata, soporem ple-
risque inducens, commonstrat, idẽque ra-
tio docet: Nam vaporem à caloris in humidum
obie-

obiectum actione fieri certum est, & à frigidis quidem rebus frigidiusculum, à calidis verò suę materię haud dissimilem. Quòd si vaporem hu iusce rei occasionem esse admittere nolis, non grauabor eā relictā, nudam purāque ciborū qualitātē nullo vehicūlo corpus totum permea re posse contendere. Id verò probationem in promptu facillimā habebit, ex eorum exemplo quæ delata per intermediam substantiam qualitate, etiam remotissima quęque afficiunt. A So lis corpore nulla effluit portio quæ nos suo con tactu calefaciat, sed aërem tantum qui nos am bit immutans, facit vt calorem ab illo (qui cali dus non est, vt phisici docent) excitatum sentia mus. Et ignis luculentus nos etiam ab eo dissi tos calidiores efficit, dum medius aër purā qua litatem suscipit, quodque ipse passus est nobis cōmunicat. Eodem planè modo fieri posse ar bitramur, vt nunc assumpta & ventriculo con clusa alimenta, nihil præter suam qualitatem, quamdiu viget, ad extimam cutem vsque, & ex tremas partes emittant. Primò siquidem ventri culi tunicę contactę afficiuntur: earum affectio contiguīs partibus mox fit communis: hæc aliis etiam tangentibus eodem modo qualitatem impartiuntur, fitque ea perpetuo succedēs per varias partes communicatio, donec ad extrema peruenerit. Quamobrē nil est necesse ciborum substātiā qualitātibus subiici, quo ipse ad par tes omnes deferantur, quum meræ, & synceræ qualitates, vbi contiguitate iūcta sunt corpora,

quomodo est
uapor.

*frigida maiora
ex parte
alimenta
nascimur* longissimè possint excurrere. Ceterùm frigida
maiori ex parte alimenta esse quibus vti sole-
mus, nobis superest demonstrandum, vt nihil
eorum desit quæ huic nostræ opinioni lucem
adferre possunt: atque omnibus ritè explicatis
quæ ad hâc pertinent, nemo sententiâ nostram
oblato suffragio confirmare recuset.

*Lib. 1. de
fac. alim.*

Alimentum id propriè & solùm Galeno di-
citur, quod mediū est temperamenti, nullâque
insigni qualitate præditum, ventrem nec soluit
“ nec cohibet, stomacho neque robur neque im-
“ becillitatem inducit, sudores vrinâmve nō pro-
“ uocat neque coercet, nec aliam quamuis dispo-
“ sitionem calidam, frigidam, humidam, aut sic-
“ cam in animantis corpore ingenerat, sed quale
“ id quod nutritur corpus assumpsit, tale prorsus
“ conseruat. Huiusmodi paucissima, ac ferè nulla
“ reperiuntur, inter ea quibus vescimur: ad veri-
tamen alimenti naturam propriùs accedunt sa-
pore pinguia, dulcia, vel insipida (Græci ἀπορία di-
cunt) & quicunque aciditate vel acrimonia gu-
stum nil irritant. Illa siquidem temperatis frigi-
diora, hæc calidiora sunt: quæ omnia quum ma-
nifestè corporis conditionem immutent, à me-
dicis medicamētosa cibaria nuncupantur: quā-
doquidem nostris corporibus à suo statu mu-
tatio per ea quæ propriè medicamenta vocan-
tur, accidit, vt conseruatio fit ijs quæ verè sunt
alimēta. Nos rebus quæ sapore notatu dignam
qualitatē exprimunt, in condiendis cibis natu-
ra insipidis, vel ad cupediam, vti solemus: vnde

con-

condimenta, veriùs quàm alimenta, dicuntur. Talia sunt crocus, sal, alliù, cèpa, & quæ ex India coquinarum luxus aromata petit. Igitur alimentum suapte natura frigidius esse debet, vel ea ratione quòd à nostro calore immutatum satis incaleat. Præterea, nobis collata omnia sunt (vel iudice tactu, cui de primis qualitatibus discernenti assentiendum est) frigidiora. Quòd si communem victus rationem consideres, assumptorum ciborum qui ventriculo continentur massa & chaos, etiam comparatis inuicem (non ad aliud) qualitatibus, statim censebitur frigere. Nam carnes edimus vel temperatas, vel minimum à temperatis recedentes, quò nullam præ se ferant insignem qualitatem. Si elixentur, frigidiores ab aqua (quæ est elementorum frigidissimùm) euadunt. Earù ius decoctum, quòd pãstus initio sorbere solent vt alius fiat lubrica, nisi calidarum herbarum permistione, croci, salis, piperis, & aliorum, quæ tamen rarò adiungi solèt, corrigas) frigidiusculum est. Acetarijs quoque multi, cum primis mulieres, delectantur, herbisque frigidioribus aceto maceratis vescuntur. Fructus quoque refrigerantes esitant, poma, pira, cerasa, pruna, pepones, cucurbitas, cucumeres, & huius generis plurima. Caseo recenti, aut ætatis mediæ (non solùm veteri, qui calefacit vbi acris euasit) vtuntur: quæ omnia non obscure refrigerant. Vinum, quòd sanè calefacit, adiuuandã concoctionem & ciborum anadosin, reliquis permiscet: ast illud ferè omnes multâ a-

quâ diluunt, vt non parum de sua qualitate remittat: quâ sic refracta, certum est aliorum frigiditati eam non satis opponi, cum ne merum quidē tantum valere possit. Ex multis pauca retuli, vt probem ciborum ingestorū farraginem mutuâ harum atque illarū qualitarum cōpensatione, totam esse tēperata multò frigidiorē. Omitto quòd nulli cibi genus nostro comparatum calori, calidū dici possit, donec substantiam nostram adaugeat. Tunc ædepol qualecūque antea fuerit, calidū rectē vocatur: prius verò dum coqueretur, pro suis qualitatibus variè corpus immutabat, plus minùsve refrigerans. Nam verum & simplex alimentū euidenter calefacere, non putamus, quū nulla insigni qualitate præstet: calidiorum verò, & (vt vocant) medicamento sorū, ratiōr parciórq; est vsus. Vt inferre liceat, cibum refrigerare potiùs quàm excalfacere, interim dum varias subit mutationes. Eius assertionis authorem habeo Galenum dicentem: In animalibus cibi, qui vt prorsus assimilentur, & corpus nutrant spatio egent, hi frigus vniuersi potiùs quam calorē adferre in præfenti videntur. Ceterum calefaciunt hi tādē, non secus ac reliqui cibi, si semel vt corpus nutrant sint consequuti, &c. Sed quia illud de alimentis natura frigidioribus & crassī, quæ tardius concoquuntur, aliquis posset interpretari, magis vniuersalē sententiā subiungit, inquit: Generatim quęcunq; assumpta in corpus, vt nutrimentū calfaciūt, hæc interim frigefacere deprehen-

*Lib. 3. de
tempera.*

“
“
“
“
“

prehendas: æquè scilicet vt flammam ab eadē materia, nō augeri modò verū etiam aliquādo extinguī. Et Aristoteles, cur sepe numero vsu veniat vt in gesto cibo inhorrescamus, rationem inuestigās ait: An quod cibus frigidiusculus admissus vincit principio magis naturalē calorē, quā vincitur? Ergò primum refrigerant quæcunque alimenta ventriculus cōprehendit, & sua qualitate vniuersum corpus alterant: verū ea frigiditas parū durabilis, mox à calore nostro qui longè superat, euincitur. Durat tamē ad eorum quæ assumpta sūt qualitatis, & caloris huic sese oppositis, efficacīe proportionem. Nā qui natura vel ex accidenti quopīā minus calidi sūt, & frigidioribus vescuntur, eos frigus à pastu sentire diutius rationi consentaneum est: in alijs mox discutitur, in alijs nullo pacto animaduerti potest, quia ventriculi æstus calor statim ciborum qualitātē extinguit, & primò contactu iugulat. Porro frigida alimenta hīc volumus intelligi, nō solum quæ propria nativāque temperie talia videri possunt, verū etiā refrigerata, quæ natura calida esse nihil vetat. Nā vinū & eiusmodi multa, cum egelida sumuntur, mutuati atque adedò externi frigoris qualitate nos primū afficiunt: ea tamē facilius multò citiūsq; expugnatur, quā si interna insitāque foret. Ex demonstratis iam colligo, mulieribus præcipuæ, & viris temperamento frigidioribus, aut qui ventriculum ex frequenti destillatione imbecillum habent (quod ferè accidit ex hepatis

" in probl
sezione
probl. 9.
et quomodo
extrema
res maxim
gent. Idem
secti. 8. p
questione
ostendit

insigni caliditate quæ perpetuò ad cerebrū ha-
 litus transmittit, vnde in frigidum vaporē con-
 uersi deorsum fluunt) à pastu frequentissimè ex-
 trema frigere: ceteris minimè, nisi cum frigidis
 admodum veltuntur. Nam huius euentus cau-
 sam omnē sibi attribuunt, alimentorum quali-
 tas: & natiui caloris illa tractantis, quantitas: vt
 sit euidentissimè falsum quod nōnulli somniant,
 ab extremis vnguibus ad stomachum auxilij
 gratia recurrere calorem. Eadem ratiocinatio
 docet, cur ex conuiuis similibus edulij pran-
 sis, alij frigeant manus, alij potiùs caleant, qui
 scilicet alimenta vegeto suo calore statim affi-
 ciunt: vnde fit vt tenuiore substantia rariorem
 corporis habitum permeante, mox sentiat
 vndique sparsa caliditas. Imò verò quibusdam
 accidit per comestionem calefcere atque suda-
 re (quos vulgus generosis equis auenam de-
 uorantibus comparat) non solum ob dentium
 attritionem, & *μασχηρῶν* musculorū tempo-
 raliū contentionem maximam, verum etiam
 propterea quod internas partes calidas attingens
 alimentum, subito vaporem edit, non aliter
 quàm frigida finito lapidi superinfusa. Vapor
 autem & calefacit, & in sudorem conuer-
 titur. Qui frigus ab ingesto cibo patiuntur,
 illud tantisper sentiunt, dum à calore nostro euincitur
 natua aut ascititia cibi frigiditas. Nam si calida omnia,
 vel plura saltē quàm frigida sumantur, vt valde piperata,
 acria, salsa, vinumque meracius bibant, aut (quod insigniùs
 calefacit)

œnosac-

ænosaccharum & aromatites, vulgo dictum Hippocraticum: haud dubiè ex his nemo frigus persentiet, dummodo quæ assumit etiam calore externo tepuerint. Quòd si extremæ partes sui caloris missione ventriculo suppetias ferre solitæ forent, cur non etiam calidis deuoratis frigus sentiretur? Nonne calida quoque alimenta coctionem desiderant? Quid obstat quo minus tunc ad ventrem conuertatur manuum calor, ipsæque frigidiores maneant? Nam calidos plærosque cibos (vt allium, cæpe, rhiphanum, carnes incisas & piperatas, salsaque & fumo exsiccatas) coctu difficillimos esse constar: vt nō sit quod respondeas, ventriculum ijs conficiendis minimum laborare, nec externâ egere operâ. Quod etsi concederetur, non minus tamen consueta ope destitui oporteret ventriculum, præsertim cū id calorem natiuū nulla ratione vtemtem lateat. Neque enim distinguere nouit, hos cibos faciliè coqui, illos difficiliè, ad hos properandum esse, illos verò negligendos. Alio qui tantum artis haberet, quantum medicus longa obseruatione acquirit. Si dicas *δυσωπεθός* quidem esse cibos quosdam naturâ calidiores, sed quòd nostri caloris qualitatem adaugcant, eosdem ad sui elaborationem plurimū conferre: id rursus fatearis decet, calorem animalium eam distinctionem agnoscere, & cognita ciborum faciliè coquendorum occasione (quæ ex caloris nostri amplificata facultate pendet) consueti officij munus tanquam superfluum eo tē-

pore non exequi. Iam vide quàm vana & anilia planè responsa comminisci oporteat, vt absurda tuteur opinio. Me sanè pudet pigetque rem adeò leuem agitare, & infirmam arcem vel nullo præsidio munitam oppugnare. Sed omnes iam in meam sententiam vltro descendunt, qui rationum quibus eam persuadeo, pondus affirmare sciunt. Si quærant, vnde accidat externas extremasque potius quàm internas vicinasque partes, à cibo frigus sentire: ex supradictis intelligent, calidiora non sic à frigida causa affici vt naturâ frigida, quum hæc minimum, illa strenuè diuque reluctentur. Et sanè potenti admodum qualitate opus est ad vincendam internorum caloris fonti vicinorum caliditatem: in externis & extremis, quæ ab corde longius distita sunt, facili negotio debellatur. Verùm, frigus parum diu durat, quum mox vires suas colligans natiuus partium calor, aduersam qualitatem iugulet. Sed quid sit, vt præterito viscerum calore, & veluti flammâ superatâ, ad extrema usque feratur frigiditas? Fateor (dices) in partibus calidissimis calorem ab frigiditate illâ pertransiente non minui: sed quomodo fieri potest, vt in illis non extinguatur ipsa, neque vltius pergat? Mirum, quid valeat tantum superare obstaculū, vt à contrarijs multis non eneruatus, etiam cum externarum partium calore congregi audeat. His respondeo, virisimile quidē esse à circumstante calore exeuntem ex stomacho frigiditatem labefactari: at non extinguī dum est insignior,

gnior, & calor ipse remissus. Nam nisi obtunde retur, longè diutius maiusque frigus extrema sentirent. Penetrat verò ocyùs quàm totum sopiatur, vt est rei tenuis natura ad peruadendum efficacissima. Ad id quoque facit corporis raritas, & transpirabilis laxior textura, quæ solet hepate calidioribus inesse: tales verò magna ex parte sunt, quibus etiam friget ventriculus. Ergo, multum apertis meatibus quum via frigidaë qualitati pateat, haud segniter prius longissimè conuolat, quàm tota perire possit. Caterùm, qualitates ipsas (quas incorporeas esse Galenus vno libro demonstrauit) paulo momento corporis partes singulas attingere posse, multorum euentuum experientia docet, vt ex quotidianis vini generosi, vel aquæ frigidaë potus. Hæc enim subito mouent vndiquaque sudorem, præsertim in corporibus humidis, & ijs quæ ex labore aut alio modo calent. Id verò accidit eo quòd frigus vndique sparsum cōtrahit, cogit, premitque particulas, vt contentum in se humorem exprimant. Nam illud quaquauersum diffundi sentitur, statim ac bibitum est, qualitate ad vnguiũ vsque radices ἀθρόως perueniente.

Nihil ampliùs video quod dubitationi locũ facere possit, vel obstat quo minus ex prædictis inferã, ciborum qualitatem vnicam esse frigoris à cibo in extremis percepto occasionem, & plerisque id nunquam accidere, quia ventriculi maior caliditas non sinit alimentorum frigiditatem longiùs progredi, quin eam mōx absorbeat,

beat. Proinde talibus naturis potius calent manus, quod tenuissima alimentorum portio à nativo calore superata accensaque, vniuerso corpori communicetur; & ocyllimè distribuatur (veluti iam confecta, & reficiendis spiritibus ac cōmoda) interim dum expectatur reliquorum concoctio. Frigent ferè omnes, & soli (quod ad corporis rationem attinet) vētriculo frigidiorē præditi: vt sit eorum absurda valdè opinio, qui censent inculpatæ valetudinis indicium esse, à pastu frigere. Postremò, id annotandum nobis est, quod etiam ratio docet: calorem viscerū in omnibus non nihil obtundi ex primo ciborum contactu, etsi ad extrema vsque non penetrat frigus. Id ex pulsuum mutatione conijcio (quæ nota est internorum, vel leuissimorum, & alioqui imperceptibilium effectuum, occasionis) quia nulli non sunt minores, languidiorēsque, sed frequentiores pulsus à pastu, ob caloris simul & necessitatis diminutionem: alijs tamen hæc euidentiora, alijs obscuriora sunt, pro temperamenti & assumptorum natura. Postquàm verò superata est maxima ex parte alimentorum ruditas, sensim augentur pulsus, vt tandem confecto cibo sint maiores quàm ieiuno, & vehementiores. Hæc cū ita sint, manifestissimè declarant nō calorem intro refugere (alioqui pulsus non minuerentur, sed contrā augeri par esset) quin potius internum & externum nonnihil obtundi: illum tamen multo minus, quod viscera omnium calidissimæ partes sunt. Id præsertim acci-

dit.

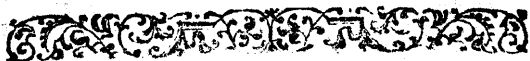
dit ventriculo primùm eibos amplexante, & circa illos sese contrahente: extraneæ quippè materiæ contactus nescio quid horroris inducit. Quod nemini mirum videbitur, qui obseruabit vrinâ emissâ corpus inhorrescere: scilicet ex tua contagione laterum vesicæ frigidiusculorū, quibus erat iucundior lotij tepiditas, nō (vt Aristoteli visum est) quod aer frigidior vacuum spacium mox impleat. Sic vlceris cauitate frigidus specillo contactâ, vel nullâ alia doloris occasione, corpus totum horrescit: & omnis frigidior causa neruosis, aut alioqui sensu exactissimo præditis particulis occurrens, facit rigorem, eumque affatim vniuerso corpori vno momento cōmunem. Quamobrem si non admittas qualitatem ciborum quaquauersum diffundi, vnius ventriculi & neruosi & sensus delicatissimi refrigeratio satis erit ad ea molienda quæ à pastu accidere solent.

Tot tantisque argumentis vana illa & planè ridicula frigoris horrorisque à ciborum assumptione causa, in exilium relegata, & de hominum mentibus iam depulsa videri potest, vt à nobis allatæ sanè verissimæ & certissimis demonstrationibus comprobatæ, cedat.

*Nota q
Aristot*

*Lib. 8. pro
bl. 9. & 14*

GALENVM MULTIS IN locis
αἱμάτων venis tribuisse, & venas esse pro-
 prium sanguinis gignendi instrumentum:
Ad Clarissimum & omni doctrina genere
ornatissimum Iureconsultum D. NICO-
 LAVM STILBATHERIVM,

PARADOXVM IIII.

VM ante aliquot dies, me de vena-
 rum officio multa præter vulgarem
 medicorum opinionem differen-
 tem audires, amicissime & incundis-
 sime NICOLAE, alijs omnibus concessis, eam
 propositionem qua venas non minus *αἱμάτων*
 quàm *ἀναστός* dicatas esse affirmo, te prius admi-
 ttere nolle, quàm rationibus confirmem, dixisti.
 Ad hæc respondebam, ex nostri Galeni (cuius
 maxima est, & meritò, apud omnes autoritas)
 locis aliquot me faciliè probaturum, sanguinis
 efficiendi vim insitam, venarum genus habere:
 sed quum idem author sui plerunque imme-
 mor, iis aliàs contradicat, rationem potius in-
 sequendam esse putavi. Nam sapissimè concessa
 venis *αἱμάτων*, vbi eius proprium *ὄργανον* ex pro-
 fesso inuestigat, id carnem seu *παρέγχυμα* hepa-
 tis esse docet. Tu his commotus, statim rogasti
 vt Galeni locos annotarem, & tibi sententiam
 illam meam paradoxam scripto explicarem, vt
 per

per otium & attentius difficultatum nodos soluere tentares. Id etsi valdè laboriosum videri poterat, annui tamen, cùm amico & nominis mei studioso nihil denegandum putarem. Atque nisi me publicii professorij muneris grauior teneret occupatio, multò plures sententias ex Galeno transcripsissem, & longè fusiorem tibi hanc facerem enarrationem. Tu qualiscunque sit, raptim & carptim paratam, tam hilari fronte accipe, quàm si longiori tempore exactiusque elaborata foret.

TRIPLICEM IN animalibus concoctionē fieri, omnes medici docuerunt. Earum prima est ventriculi cibos in *χυλόν* transmutātis actio: altera venarum & hepatis, vbi chylus in sanguinem vertitur: tertia in singulis nostri corporis partibus fit, quum sanguis in illarum nutritionem (quæ particularis quædam generatio vocari potest) absumitur. De alijs duabus nulla questio hæctenus, quod sciam, suborta est: de secunda hoc dubitamus, an venis, an carni hepatis, quam peculiariter *παρέγχυμα* nominant, propria sit *ἀιμάτωσις*. Nam modo huic, modo illis sanguinem gignendi vim Galenus concedit, vt ab eius autoritate sumptum, & anceps & lubricum sit argumentum. Siquidem lib. 2. de fac. nat. inquit: Perfectam cruditatem pituitæ intelligere oportet, in secunda coctione, scilicet in venis: non autem in ea quæ prima est, quæque in ventriculo perficitur. Et de sanit. tu. Eadem ratione se habent & quæ in ventre male sunt

Cap. 9.

Lib. 4.

- “ sunt confecta, ad secundam concoctionem quæ
Lib. 2. san. agitur in venis. Et in eodem tractatu. Cum he-
tu. sternus cibus duplici concoctione iam prorsus
 “ cōfectus est, & ea quæ in ventre, & ea quæ in va-
Lib. 3. ca. 7. sis sanguinis agitur. Et de symp. causis. Hæc tibi
 “ eius quoque cruditatis quæ in vasis sanguinis ac-
 “ cidit, exempla sunt. Idē manifestissimè denota-
Lib. 2. cap. uit lib. de facult. alim. his verbis: Qui cucume-
de cucume-
re. res bellè concoquunt, quum eo ipso fisci, affatim
 “ ijs se impleuerint, ijs tandem longo temporis
 “ tractu accidit, vt succus frigidus ac mediocriter
 “ crassus in venis coāceruetur, qui in ea coctione
 “ quæ fit in venis haud facilè mutationem in pro-
Cap. 9. bum sanguinem recipiat. Rursus lib. 2. de facul-
 “ natur. ait: Propter quid venter contrahitur cir-
 “ ca cibum, & cur venæ sanguinem generent, ab
Lib. 3. 'de
caus. sympt. Erasistratijs vellem audire. Et alibi: Haud aliter
 “ de venis dicendum est. Non solum enim num
 “ sanguifica vis à scopo deciderit, verumetiam
 “ quam ob causam deciderit, inquirendum. Et
 “ lib. de Theriaca ad Pis. Cum natura valida est (in-
 “ quit) tunc etiam sine impedimento ventriculus
 “ cibos concoquit, ac venæ ipsos promptè in san-
 “ guinem redigunt, iecur bilem ex facili segregat.
Lib. 3. Et lib. de causis symp. Per concoctionem in ve-
 “ nis factam (inquit) tria redundant excremento-
Cap. 8. rum genera, bilis amara, bilis atra, & serū. Item,
 “ lib. 2. de fac. natur. Oportebat adijcere aliquid
 “ etiam de generatione bilis in hepate & venis. In
 “ illis enim instrumentis gigni bilem vnà cū san-
 “ guine veteres tum medici tum philosophi pro-
 di derunt.

diderunt. Et lib. 3. de ventriculi alteratione ver- *Cap. 7.*
 ba faciens, inquit: Sanè ea maior est quàm quæ "
 in ore perficitur, minor verò ea quæ in iocino- "
 re & venis. Horum namque alteratio nutrimen- "
 tum in sanguinis substantiam mutat. Et alibi: "
 Quemadmodum in ventriculo concoquun- "
 tur, esculenta, pari ratione in iecore & venis "
 præconcoctum in ventriculo alimentum. Sed "
 quum in tribus positis locis etiam de hepa- "
 te mentionem faciat Galenus, ex his inferet ali- "
 quis, iecori non venis propriam & peculiarem "
 esse vim sanguificam: ab illo verò in has influe- "
 re, vt sint eius facultatis quodammodo partici- "
 pes, concedet: at negabit in sitam sanguinis gi- "
 gnendi potentiam, Galenum venis (ne per som- "
 nium quidem) vnquam tribuisse. Verum quæ "
 à nobis iam iam ex eodem autore producen- "
 tur sententiæ, id facillimè explicabunt, & vel lu- "
 ce meridiana clariùs demonstrabunt, Galenum "
 venis *ἀπὸ τῆς* tribuisse natiuam & naturalem "
 nō aliunde mutuata: quum sepe dicat inesse, "
 & nunc sanguinis generationem ab innato ve- "
 narum calore, nunc ex certa quadam temperie "
 perfici asserat. Sic enim lib. 4. de vsu partium: *Cap. 12.*
 Venis quæ ad ventriculum & vniuersa intelli- "
 na pertinent, inest facultas quædam sanguinis "
 effectrix, quâ succum qui ex cibis distribuitur, "
 venis in sanguinem mutare naturale est, prius- "
 quam is ad hepar perueniat. Et eodem libro: *Cap. 2.*
 Intelligo in animalis corpore omnia conueniē- "
 ti constructione constare, diuinâsque quasdam "
 f iplis

Cap. 8.

ipsis virtutes à conditore esse inditas: & venas quidem non deducere solum nutrimentum ex ventriculo, sed attrahere simul & hepati præparare, modo quo ipsum simillimo. Quippè quæ natura ipsi sint adsimiles, & primum germen ex illo ducant. Et lib. 2. de facul. nat. antiquorum sententiam approbare videtur, qui (vt ipse inquit) demonstrarunt alimento in venis ab in sito calore transmutato, sanguinem quidem ex mediocri calore fieri, reliquos verò succos ex eodem immodico. Atque eam opinionem, vt verissimam & euidenter sensui apparentibus consentientem (quod vel Galenus eo in loco testatur) nos paulò post variis rationibus confirmabimus, vt quàm bene paradoxum nostrum placitis veterum quadret, quamuis à Galeno dissentiat, ostendamus. Sed prius alios huius viri locos quibus *ἐμάρτωσιν* venis concedit, expendamus.

Cap. 2. Libro primo de facult. nat. sæpe hoc re

“ petit, vt dum ait: Vbi cibus sanguis fit, passius

“ quidem cibi, actius verò ipsius venæ fit mo-

Cap. 3. “ tus. Et paulò post. Tam vena quàm reliquarum

“ particularum singule, ob certam quandam tem-

“ periem quam ex qualitatibus sunt nactæ, hoc

Cap. 4. “ vel illo modo agere videntur. Et deinceps: Po-

“ tentia ea facultasve in venis quàm sanguificam

“ appellant, atque etiam alia quævis facultas, in

“ relatione ad aliquid intelligitur. Nam actionis

“ ipsius, potentia est causa: causa verò ad aliquid

“ est, &c. Deinde: Quoad agentis causæ substan-

“ tiam ignoramus, facultatem eam siue poten-

tiam

tiam appellamus, in venis quidem potentiam
 quandam sanguinis factricem dicentes, in ven-
 triculo concoctricem, in Corde pulificam, ac
 in singulis reliquarum particularum propriam
 quandam eius quam edunt actionis. Et lib. de *Cap. 7.*
 diff. morb. de ijs agens quæ propriam functio-
 nem habent, inquit: Si enim (exempli causa) tu-
 nica venæ quæ in sima iocinoris parte continetur,
 huiusmodi quempiam affectum sustinens,
 meatum constipet, per quem gibbi ipsius vasa
 sanguinē recipiunt, duo existimandi sunt mor-
 bi, alter ipsius venæ affectus, alter obstructio
 meatus. Quippe venæ affectus obstat quo mi-
 nus sanguis utilis generetur: obstructio verò i-
 psius per corpus digestionem impedit. Ex his
 omnibus locis, qui cum supra citatis bene con-
 ueniunt, facile est colligere, venas de Galeni sen-
 tentia sanguinis opifices esse, eamque vim infi-
 tam habere, quæ non à iecore per tunicarum
 suarum raritatem influat, sed proprii tempera-
 menti cōditionem sequatur. Nam si quis solam
ἀνάδοσις venarum peculiare munus esse, inter-
 pretari velit (quum tamen Galenus *ἀμάτωσις*
 luculenter exprimat) absurdus omnino cense-
 bitur, ut qui non videat hoc figuræ & conforma-
 tioni, non temperamento, deberi. Nam instar
 canalium venæ excauatæ, & ceu riuuli per to-
 tum corpus dispersæ, humorē quaquauersum
 distribuunt: sed interim ab innatâ facultate (quæ
 elementorum proportionē & miscellā sequi-
 tur) illum coquunt, elaborant, mutātque in san-

Lib. 4. de
usu par.
cap. 10.

Ibidem.

Lib. 4.
cap. 12.

Lib. 3.
cap. 13.

guinem. Id etiam Galenus voluisse videtur, dum inquit: Venis (quum eas natura distributionis organa fecisset) facultatem sanguinis generatrici indidit, ne dum per eas fertur, tempus ipsi alimento frustra periret. Scio equidē Galenum ipsum non admittere venas *ἀμαρώσας* gratia fabrefactas esse, quasi illarum hæc esset propria: sed ijs abuti Naturam (vt omnibus ferè solet) ad varios vsus. Nam distributioni tantū peculiari-
ter inferuire has existimauit: quod ex sequen-
tibus verbis aperte colligere licet. Coquitur (in-
quit) adhuc alimentum & in ipso per intestina
trāsitu, vt in venis etiam omnibus sanguis, quū
tamen neque intestinorum quoduis coquendi
alimenti, neque venæ sanguinis gignendi gra-
tia extiterint: sed natura quidē organorum quo-
que in melius abutitur, &c. Hinc manifestum
est, quā varium de venarum facultatibus ser-
monem habeat Galenus: cui tamen id persua-
sum esse scimus, carnem hepatis solam *ἀμαρώ-
σας* vim insitam & naturalem obtinere, vt libris
de usu part. docet. Post quam enim reliquas io-
cinoris particulas sanguinis efficiēdi propriam
causam non continere monstrauit, Restat ergo
(inquit) id quod est veluti caro hepatis (quod
sanè est & propria substantia visceris) esse pri-
mum sanguinis gignendi organum. Et paulò
post: Caro hepatis, quæ est proprium ipsius cor-
pus, primum gignendi sanguinis est organum.
Et lib. de fac. natur. Corpus iocinoris appello,
primum ac maximè ipsam propriam eius car-
nem

nem: post hanc etiam singula quæ sunt in ipso
 vasa. His & plerisque alijs locis quid senserit i-
 pse luculenter explicat, *παρέγχυμα καὶ τὸ σάρκα*
 conceptis verbis exprimens. Nam si duntaxat
ἥπατος dictionem proferret, nondum consta-
 rer illum sententiæ nostræ refragari, quando-
 quidem eius verba sic possent interpretari: He-
 patis vox significat integrum viscus ex multis
 conflatum partibus, venis scilicet, arterijs, ner-
 uis, meatibus biliosis, carne peculiari, & omnia
 ista inuolvente membranâ. Ex his præcipuæ
 sunt venæ, quibus totius actio accepta refertur
 quemadmodum in quouis instrumento vna
 est similis particula primariæ functionis opi-
 fex: aliæ huic vsum & utilitatem præstant, actio-
 nem iuuant aut meliorem efficiunt, vel partem
 vniuersam conseruant. Quod si est, quum à di-
 gniori fieri soleat nuncupatio, nil mirum si he-
 patis appellatione infinitum eius partis vena-
 rum numerum intelligamus. Porro venas hu-
 ius instrumenti sanguifici propriæ actionis au-
 thores esse, nobis statim demonstrabitur, vbi
 Galeni & aliorum qui eius sententiæ suffragan-
 tur, rationes quibus parenchymati præcipuum
 operis adscribere contendunt, euerterimus. A-
 iunt ei tribuendam esse vim præcipuam, cuius
 in aliquo organo amplior quàm reliquorum
 moles est: *παρέγχυμα* verò hepatis venas quan-
 titate superare. Verùm vt concedam paulò vel
 etiam multò maiorem esse carnis hepaticæ
 quàm venarum suarum portionem, non ideo

*Lib. 4. de
usu part.
Cap. 12. &
lib. 6. de
plac. Hip.
& Plat.*

tamen concludas, illi digniorem gradum debere, quum oculi princeps particula minima sit, humor chrySTALLINUS, vnicam visionis instrumentum. Et neruus, musculum valdè crassum, perreptans, organi pars omninò parua, præcipua tamen est. Galenus subtiliore argumento sententiam confirmabat, demonstrans quomodo oporteat in compositis corporis partibus, quibus aliqua actio commissæ est, scrutari per anathomem eiusmodi particulam, cui nusquã in corpore alia sit similis: eamque totius instrumenti propriæ actionis authorem esse putare: ex quibus tandem inferri, iecoris *παρεγχυμα* eiusmodi haberi. Sed huic ratiocinationi ita respõdeo: Musculorum caro musculis propria est, nec usquam in alijs instrumentis inueniri potest eadem, quamvis omnia sui generis carne prædita sint. (Alia enim est cordis, alia hepatis, alia splenis, alia renum: & exanguibus quoque sua est caro, glandulis, cerebro, ventriculo, intestinis & vtero, quæ omnia nobis alimento sunt.) Nam musculose carni motus voluntarij præcipuam vim assignabis, propterea quod aliud instrumentum nullum similem particulam habet: quemadmodum hepatis parenchymati *αίματωσι* attribuant eo quod propria huius visceris pars esse videtur? Nonne ad neruum actionis motoricæ summa deferenda est, vt Galenus ipse docuit? Atqui neruos in alijs partibus istis omninò similes reperiunt: carnem qualis est musculosa, non alibi. Quamobrem falsa & inanis Galeni demon-

Lib. de motu musculi.

demonstratio, ac ijs quę sensus comprobat manifestè dissentit. Quantò melius esset asserere, iecur nil aliud significare quàm infinitam venarum sobolem, cui rubra mollisque circumfunditur substantia quam ex ea occasione *παρεγχυμα* vocant) nuper concreto sanguini simili: vt musculus nervo & ligamento in minutissimas fibras discullo præcipuè constat, quibus ad firmitatem & integumentum caro adnascitur. His astipulari videtur Aristot. dum scribit, omnium viscerum communem usum esse venarum gratia: videlicet, quo venę, vtpote pensiles, sustineri, & copula viscerũ stabiliri ad corpus possint. Attamen si quis malit proprium iocinoris corpus, propriamque substantiam *παρεγχυμα* illud cum Galeno vocare, quia in alio nullo viscere similem inuenias, non refragabor, dum modo cum eodem autore minimè velit primum gignendi sanguinis organũ, & venarum principium, illi tribuere. Nam qua ratione id defendere possis, quum parenchyma ex venis quę ipsi intexuntur, potiùs quàm venas ex parenchymate originem duxisse, primæ animalis conformationis observatio doceat? Galenus hominis procreationem describens ostendit, venam ex umbilicò provenientem primò ad cutem bifariam scindi, atque alteram eius portionem hepatis futuri sede occupata in quam plurimos diuidi furculos, quibus tandem *παρεγχυμα* (propriam iecoris substantiam ille vocat) circum circa adnascitur, ita vt ramulorum

*Lib. 3. de
part. animal.
cap. 7.*

*Lib. 4. de
usu part.
cap. 12.*

*Lib. de
form.*

interstitia, perindè ac stoebe, impleat & obtureret. Præter Galeni authoritatē, & à multis factā obseruationem, id etiam ratio docet. nam subiectas particulas esse prius oportet, quàm aliæ superponantur: quò illæ sint veluti fulcra & totius structuræ fundamentum. At (dices) vna vice & simul omnes vnius membri particulae nasci possunt? Negamus id hepatis formationi conuenire, quia sanguinem ex vtero allici oportet, vt ex eo caro gignatur. Sanguinè verò suppeditare, venarū functio est, quæ cum humoris plurimum hauserint, per tunicarum suarum raritatem & anastomoses effluere sinunt: is vndique sparsus vasis agglutinatur veluti cōcreescens. Ipsæ autem venæ, cum reliquis exanguibus & albis partibus, primum omnium ex semine finguntur. Deinde Natura sensim carne eas implet capacitates, quæ inanes inter spermaticas fibras interciderant. Igitur cum tempore & cōformationis ordine hepatis carne priores sint venæ, vt quæ illi generandæ materiam suggerant: quis iam affirmare audet, venarū exordium pendere à parenchymate, & non istud ab illis nasci? Ex supradictis sanè liquet, & *ἐκ τῆς* priusquam hepar carne vestitum sit, in animalium corporibus exerceri. Nam ex sanguine ruberrimo, puro, & valde elaborato, calorisque vi incrassato, nō frigore coacto (vt quidam volunt) hepatis caro producit. At talem materiam non trahit *ἐμπεριον*: sed magis rudem & pituiteam, quæ tandem in laudatissimum sanguinem euadit,

Fetus pituitosum, non elaborat: simū sanguinem attrahit.

dit, venarum adhuc excarnium facultate attractum humorem coquente ac perficiente: aliàs nunquam fieret *πατέχματα*. Quòd si velis fœtum ex maternis fontibus sanguinem iam perfectum & operi convenientissimum haurire: idem toto gestationis tempore accidere credes. Quòd si fateare, tandiu otiosum ac planè inutile hepar esse significabis, quandiu vrero fœtus includitur, quum nil sit quod agat. Præstat ergo dicere, venas iecoris præcipuas & primogenitas partes, statim initio *ἀμεινώσα* incumbere: mox sanguine quem ipsa elaborarint superinducto & concreto, suum opus agere multò perfectiùs. Sed quĩ fieri possit, vt exangues & albæ humorem suis tunicis colore dissimilem gignant, & quibus rationibus persuasus parenchymati hoc munus detraham, tempestivum est nunc demum explicare. Hucusque varias Galeni auctoritates protulimus, quarum numero plures nostræ fauent opinioni, pauciores ab eadem dissentiunt. Superest locus vnus ex lib. de Hip. & Plat. decretis, omnium qui nobis cōtradiciunt ex preiudicata quadam opinione præpotens: in cuius euerfione non parum erit insudandum. Ast hoc sublato scrupulo, nobis victoriâ potitis receptui canere licebit. Iam igitur ad rem aggrediamur.

Si verum est Aristotelis decretum, quod mille argumentis & experiētijs cōfirmari potest, omnis actio contagione perficitur, & ea potissimum quam immutationem siue alterationem

appellant. Magnæ siquidem efficaciæ est, subiectum corpus in aliam naturam transmutare. Proinde necesse est, ut totis viribus, & quam proximè, res agitur verfereturque. Hæc ob rem ventriculus cibos concoquendos non solum sua cauitate excipit, verum etiam vndiquaque tangit amplectiturque, & cauet ne quid inter hos & proprias tunicas mediæ vacui interiaceat. Cum enim toto ambitu illos attingit, facilius multò quàm si minus ageret, *χύλωσιν* perficit. Eodem modo & cordis sinus dexter sanguini quem ex vena caua haurit, suo cōtactu vitalem calorem impartitur: qui quum post ea intermediæ septi angustias penetrat, accuratissimè elaboratus & extenuatus in sinistram cauitatem peruenit, & forma iam mutata spiritus vitalis sanguinisque arteriosi nomen adipiscitur. Omnes præterea nostri corporis partes, cum ut sese nutrant alimentum in propriam substantiam conuertere studet, id non prius exequuntur, quàm roris instar disseminatus humor, & lentore suo veluti agglutinator, appositè singulis membri particulis adhæreat. Sic quatuor illæ mundi naturæ simplices, dum paribus quodammodo viribus confluunt, in exiguas portiones se distrahunt, eoque ordine se componunt, ut quæque tandem alterius diuersique generis cuipiam cohærescat: alioqui mutuae actiones & passioness tam accuratè non fierent, quàm est necesse, pro corporum generationibus. Auicenna id feliciter & ingeniosè exprimit, inquit: Oportet elementum

1. Fen. 1.

lementorum partes & substantias ad tantam re-
digi paruitatem, vt cuiusque earum plurimum
contangat plurimum alterius: scilicet quum mi-
nutissima est diuisio, minimum quoduis aliud
omni ex parte attingit: si crassiores sunt partes,
in aliquot tantum superficiebus mutuus erit
contactus. Hæc cum ita sint, in sanguinis pro-
creatione ea instrumenta meritò primas tenere
dicemus, quæ sola materiam versant, agitant, in
portiunculas dirimunt, atque suo amplexu vn-
dique premunt. Eiusmodi sunt venæ iecoris
propè infinitos ramos spargentes, & ἀμάρωσας
officinam sua numerositate constituentes vt
mox docebimus. Ergo hepatis carni sanguinis
gignendi præcipuum munus haud demandan-
dum est, quum ab eâ vasis occlusa materies nus-
quam attingatur, pro foribus ipsa stet, & venis
tantum sit operimentum. Nam qui intus conco-
quitur humor, suis optimè iunctis canalibus, ab
vna in alteram transiuit venam, rubrum paren-
chyma non tangit, eâ portione excepta quæ il-
lius nutrimentum futurum naturali carnis vi ex-
trahitur. Cum itaque venis inclusus sanguis for-
metur, nec nisi probè formatus illinc exeat ad
partium nutritionem: præterea quum ab ijs vn-
diquaque complectatur, immutatio verò con-
tactum expostulet, sanguinem sola venarum o-
pera fieri verisimile est. Si dicas, parenchymatis
verè & propriè id munus esse, & vasa solum in-
tercedere vt materiam illi contineant, non im-
mutent, atque trans venarum tunicas fundi vim
quæ

quæ humorem sanguinis formâ donet: fautorẽ habebis & Galenum ipsum, & primæ classis anatomix professores, qui hepatis venarum tunicas ob id longè rariores esse, quàm earum quæ per vniuersum corpus distribuuntur, asserunt: ne sua crassitie parẽchymatis (quod iecoris substantiam vocant) facultatem retundant. Nam hepatis carnem proprium ipsius corpus, & primarium sanguificationis ὀργانون esse, venas autem per eam dispersas sinus loco cenceri, dicunt. Vt enim sanguis diutiùs in iecore moram traheret (inquiunt) ac perfectiorem elaborationem pateretur, vtque totus ad iecoris substantiam appropinquaret, non vnum ventrem illi (velut lagenam quandam) rerum opifex indidit, sed venas illas omnes infinita ramorum serie, & in arctissimos ductus digessit. Ego verò contra: si venæ chylo duntaxat in iecur deferendo institutæ sunt, nonne meliùs fuisset naturam hepatis carni amplam cauitatem concessisse, vt materiam circum circa amplexata perfectiùs elaboraret, cum omnis actio per contagionem meliùs multò fiat, vt ante mōstrauimus? Aut cur cerebrum & cor (vt de ventriculo nil dicam) amplissimos habere sinus? In crasso amploque viscere non deerat spatij fingendi commoditas: id verò cum primis necesse videbatur, siquidem παρέγχυμα præcipuum sanguinis conficiendi futurum erat instrumentum. Dices, minoris est negotij αἱμάτωσις quàm χύλωσις: vnde hæc cauo membro fieri, vt materia circumplecteretur, & perfectè cō tactu

tactu immutaretur, debuit: illa poterat alio exer-
 ceri modo. Sed quare hac posteriores (vt vo-
 cant) alterationes, quę scilicet in corde & cere-
 bro sunt. ventriculis indiguerunt, quum tamen
 faciliores multò sint? Nam quò rudior est mate-
 ria, eò difficilius elaboratur. cibi verò primum à
 ventriculi natura multum absunt: chylus mino-
 ri opera in sanguinem vertitur, hic promptius
 adhuc vitalis spiritus fit, & ab isto animalis gi-
 gnitur promptissimè. Ea igitur ratione hepatis
 carni iusta cavitā negari non debebat, si ἀμε-
 τώτως (rei nec prorsus facilis, nec prorsus diffi-
 cilis) curam haberet. Quod ad venarum tunicā
 raritatem attinet, sciendum non alia ratione fa-
 ctam, quàm vt facilius crassior sanguinis pars ad
 παρέχουσα (quod tali gaudet ac fruitur) penetra-
 ret. Sed tantę venarum mollitiei, quam rarior
 textura comitatur, potissima occasio nunc nūc
 in mentem venit, dum memoria repeto quę do-
 ctè admodum Galenus de corporum & partiū
 molliorum natura, ad faciliorem mutationem
 nutritionemque conferente, demonstrauit.
 Nempè, quod valdè est molle, nec trahendi, nec
 retinendi, nec expellendi, sed solo coquendi ro-
 bore pollet: maximè verò si calidum etiam id
 fuerit. Proinde puerorum corpora optimè, &
 quantum ad auctiōem quoque satis est, nutri-
 ri, humidę caliditatis ratione probat. Venę igi-
 tur quò molliores & calidiores sunt, eò conco-
 ctioni & nutritioni magis idoneę censetur, cu-
 iusmodi videntur in hepatis viscere distributę.

ophi-
 n/te

Lib. 3. de
 sympl. cau.
 cap. 3.

At quia eadem occasione fiunt ad trahendum ineptiores, ostiolorum propè infinitorum succione accidit, vt nihil illas præterire valeat, trahentium numero facultatis imbecillitatem supplente. Ob id siquidem vena porta in tot mesaraicas diuidenda fuit. Et quum molliores minus diu materiam retinere queant, factâ in minimos vsque ramulos extremâ diuisione, retentricis-facultatis defectus ritè compensatur. Nam dum per mille angustias & angiportus trāsitus est humor, in his moram diutius necessariò trahit. Si parum expulsionè valeant, quid refert, quum ad sanguinis benè concocti expurgationem, hinc vesicula bilem exugat, illinc melancholiam splen trahat, reliquum verò (oneri tunc futurum, quum se & *παρέχοντα* nutrierint venę) cauâ exhauritur. Erat igitur venarum hepatis officio à natura satisfactum, si in coctione & (vt vocant) alteratione tantum excellerent. Ad id verò sola mollities requiritur, quę illarum tunicis concessa videtur. Et ne facilè ruptioni ob tantam laxitatem forent obnoxia, conuenientissimo suę naturę integumento munitæ sunt, quod perindè ac stoebæ (vt loquitur Galenus) in termedia spatia replet & obturat. Idem venarum calorem fouet & sua densitate conseruat, nec non proprii calidi vsuum concedit. Nam præter mollitiem, caliditas multa erat venis necessaria, vt promptè & exactè humorem concoquerent. Tertiâ huius structurę occasionem docet anatomicus, scilicet venas præter tunicam peculiarem, aliam

*Lib de
fæt form.*

aliâ subinde alciscere, vt quoties longo tramine ducûtur, & alicubi suspenduntur, aut duriori corpori (veluti ossi) incumbunt, cûmq; extra viscûs aliquod aut musculi corpus eminēt. Tunc enim semper ex cōterminis mēbranis alia tenuis quædam tunica venis obuoluitur, tutioris ductus & ad vicinas partes firmioris nexus gratia. visceribus autem insertæ & in illis propagatæ, eâ tunica non egent, quòd abunde in illis formētur. Ea verò tunica foret impedimento, quò minus promptè sanguis ex venis sudaret. Ob id in nulla corporis parte, venę tenuiorem quam in hepate suam peculiarem tunicam habuere. Per vniuersum corpus disperse duriores & densiores quoque sunt, propterea quòd media via sanguinem transcolare & elabi per rariorem texturam, noxium fuisset. Sed nec erat quò vestirentur vbique: vt taceam plus humorum deductioni, quàm immutationi, eas inseruire. Ergo venarum opus est ἀμάρωσις, non παρὲ γχυματός, quòd illis ad tutelam & firmitatem (vt caro musculis, propter neruorum & ligamentorum minutissimas fibras, concessa) super imponitur: simul & caloris augendi gratiâ. Hic enim facultatum naturalium princeps instrumentum, & actionum autor censetur. Cûm verò præcipuam ἀμάρωσις causam inuestigamus, querimusque an venis, an potius παρὲ γχυματι ea sit tribuenda, nil aliud quàm organum, cuius temperie facultas innatum calorem ad opus dirigens exercetur, querimus. Porro, si παρὲ γχυμα sanguini efficiendo

ficiendo plusquam venas incumbere putes, ob id quia tali fomite destitute non coquerent: eo dem nomine & ventriculum iure χυλώσεως priuabis, quū male sit futura illius actio (quinimo vix aggredienda quidem) si hepatis superiacentis, omenti, lienis, venę caue, arterię magnę, &c. caloribus veluti focis, destituatur. Quid? num his præcipuē χύλωσιs tribuenda venit, sine quib? actio perfici non potest? Minimè profecto. nam quedam sunt ἐν τοῖς ὀργάνοις ad actionem melius perficiendam, alia sine quibus non fieret: neutra tamen præcipui agentis merentur appellationem. Sed quomodo sanguinem venę generabunt, exangues quum sint & spermatice, naturaque frigidiores? Non aliter quàm stomachus chylum exchylus facit, exanguis vena sanguinē gignere potest. Et vt ventriculus temperamento (quod materię conditionem insequitur) frigidior esse putatur, nihilo minus tamen omnium difficillimę ciborum elaborationi destinatus est: sic ventriculo frigidiores venę sanguinem ex χυλῷ perficere possunt. Hęc enim à temperiei quadam proprietate, non caloris intensiore gradu dependent. alioqui ignis chylum & sanguinem ex carnibus, ouis, & quouis cibo omnium præstantissimè efficeret. At si vel centum annis eo decoquantur, assentur, vel elixentur, nunquam talem formam accipient. Innatus verò cuique animalium particulæ calor, vt singulis suum dispensauit natura, quantuscunque is fuerit, effectis probat atque prodit quas vires obtineat.

Eam proprietatem, non temperiei, sed ei proportionis quæ est inter temperiem & formam (quæ temperie vt instrumento utitur) ascribit Niphus in lib. I. de ortu.

neat. Quòd si placet etiam caloris intensiorem ad operis efficaciam plurimum conferre, asserere (dummodo fatearis naturam, cui omnium facultates priusquam nobis cognitæ fuerunt, omnibus quod sat erat tribuisse) non reluctabor: quippè qui sciam vètriculum magis quàm venas calere, tum peculiari temperaturâ, tum vicinorum fomentis. Nam tunicis ventriculi tenuiores sunt venarum tunicæ: his vèrò superpositum ad integri visceris conformationem *παρέγχυμα*, calorem adauget: arteriæ ramulus vnicus hanc massam perreptat, quum alijs in locis raro à vena discedat arteria comes, fouendi caloris gratia. At ventriculo nihil horum deest, imò nec iecur ipsum quo maiori ex parte obtegitur: lien altera ex regione accumbit, omentum fundo adheret, vena omnium maxima *κοίλη* & arteriæ *ἀόρτης* truncus amplissimus eidem stomacho subternitur: superiora eius tangit *διάφραγμα*. Præter hæc omnia, vètricus carnosior crassiorque multò quàm vena quæuis apparet. Atque proculdubio, necesse fuit hunc validissimo calore muniri, quòd multiformia primus excipiat alimenta. Non enim calore solum & consistentia multum diuersa, sed omnibus sæpe conditionibus *ἐτερογένεια*, & nōnunquā mutationi pertinaciter diu obfistentia, dura, crassa, in magna etiam quantitate illi sunt atterenda, cōminuenda, & summè leuiganda, vt in cremorem omnino à qualē redigantur, isque totus albear, & nullis non qualitatibus *ωμογένους* (quantū sen-

*Lib. 3. de
fac. nat.
cap. 7.*

sus discernere potest) euadat. Eam materiã tanto labore in stomacho præparatam & factã similem, rursus in intestinis perfectiorem redditam, iecoris venæ suscipiunt, atque faciliori negotio in sanguinem vertunt. (Operosior nãque & insignior est à ventriculo facta alteratio, si actionẽ ipsam spectes: sin perfectius opus, minorem ea quæ in iecore & venis absolvitur, esse dixeris cū Galeno.) Quamobrem parciori caliditate has contentas esse oportuit, atque fuit abundè illarum vsui satisfactũ, dum carnis maximam mollem circũposuit Natura, vt eius tempore venarum insitus calor egregiè foueretur, & nonnihil augesceret. Nam à parenchymate vim quandam *ἀμυτῶσις* in venas transfundi quid erat necesse, quum proprio temperamento, & carne illa natiuo calori fauente, id præstatissimè fieret: dummodo in exiguas portiones conficiendus humor distraheretur? Hoc enim fuit perquàm necessarium, vt venarum debiliior forsitan in coquendo vis, industrio ramorum in varias frondes discrimine iuaretur: quũ materia quæ simul tota immutari nequit, partita id faciliè patiatur. Sic Aristoteles, mare in partes corriuatum breui tempore putrescere scribit, quod tamen ei vniuerso non accidit. Propterea tali artificio non solum in hepatis compositione vsa est Natura, verum etiam in alijs plerisque partibus, vbi maiore opus erat elaboratione. Nam arteriarum *καρωτιῶν* rami plexum *χοροειδῆς*, & rete illud admirandum (si quod sit) constituentes

Lib. 4. meteor. cap. 1.

stituētes, idcirco in portiones quàm plurimas & minimas distribuuntur, vt per moram longiorem in transitu, materia minutissimè comminuta facilius immutari possit. Vbi verò multiplicem diuisionem facere non licuit. Natura varios anfractus & gyros instar capreoli aut hederæ, excogitauit, vt humor longiori tempore concoqueretur. Id accidit (vt anatome docet) τοῖς ἐνιδιολήμοις, quos seminis formandi, nō præparandi tantùm, officinam esse, firmissimis demonstrationibus pro Aristotele probantem, sæpe audiui GVL. RONDELETIVM præceptorem, ingenio, doctrinâ, & experimentis celeberrimum, & de Medicina quàm optimè meritum: qui mihi singulari obseruantia perpetuò colendus est, amicorum integerrimus. Ceterùm si aliàs vnquam, id præcipuè in vena porta fuit obseruandum, vt hæc in varias diuisiones fissa, veluti radices numerosas intestinis distribueret, non modò quo exactè chyli meliores partes hauriret (quod multò accuratiùs fit pluribus ostiolis excipientibus, quum si hos effugiat materia, in illos incidere possit) sed etiam vt in ea fieri sanguis, rudior saltem, inciperet. Nam priusquam hepatis corpus attingat, minus perfectionis habet: illic verò, iam alibi præparatus, exquisitam sanguinis formam induit, per angustos & multiplices ramulos sensim in venæ cauæ truncum penetrans. Ei tamen comes adhuc relinquitur multa crudior pituita, aquea planè & tenuitate fluxilis, quæ in venis

Lib. 2. de
facult. na-
tur. cap.
vlt.

maioribus per multum otium, eius sero ad re-
nes delegato, concoquitur. Ob quod dicebat
Galenus. Pituita euacuari non debet, sed in cor-
pore remanere. Inchoari verò αἰμάτωσιν à me-
saraicis, hoc satis confirmat argumētum, quod
non solum vena porta cruore plena sit, verum
etiam ramulorum extrema, qua parte intestinis
adhærent, suffusa rubro colore, & sanguine tur-
gentia videantur. Vnde colligas, perperam à
nōnullis Lacteam vocari venam portam, quod
succus quem hæc ab intestinis iecori defert, la-
cteus sit. Atque maximè miror VESALIVM id
annotasse, non reprehendisse, quum albican-
tem portam aut mesaraicas nemo vnquan vide-
rit: sed hoc sauebat suæ opinioni, in quam mox
animaduertam. Nam vix mesarei venas chylus
attigit prius quàm sanguis fiat, tanta illis est gi-
gnendi sanguinis vis & promptitudo. Dicit a-
liquis, posse mesaraicas rubicundiores spectari,
etsi non gignant sanguinem: quia materiarum
continuitate facillè fit purpurei coloris parti-
ceps chylus. Nam cum hepar sanguine plenum
& turgens, nouus humor attingit, hic illius co-
lore statim inficitur, præsertim albus, qui ad o-
mnes colores indifferens, multus paucissimo ru-
bro facillè tingitur. sic vniuersam perfundens
materiam, sanguinis falsam speciem ad mesa-
raicas vsque præbet. Qui hoc proponit, mihi
respondeat: cur si per continuitatem solum id
accidit, etiam χυλὸς in intestinis reliquus, & fæ-
ces ipsæ non rubent? Nam prius colorem non
mutat,

mutat, quàm venas subierit humor: illas verò paululum duntaxat ingressus mox rubet, vel intra duplicem intestinorum membranam, & in ipso orificio quo chylus exugitur: Chylū verò intestinis contentum nusquam videas rubicundiores, ne ea quidem in parte quæ illinit internam superficiem, in quam venarum anastomoses desinunt. Id autem potissimum spectari deberet in inferioribus intestinis, quum permeatis superioribus in plus quàm centum ostiolis materia eum contactum pertulerit. Sola igitur venarum opera fit sanguinis species illa, & verè generatio: non ex sola contagione falsus & dissimulatus color est. Neque verò putandum, venis tantum hepatis atque mesaraicis ex multiformi diuisione *ἀματῶσας* facultatem inesse, alijs omnibus negari: nam (quod prius quoque annotauimus) per vniuersum corpus distributæ crudiores pituitam coquunt. Ea Galeni sententia est, qui mille in locis demonstrat, pituitam dulcem vel inspidam (*ἀποιοι* Græci dicunt) sanguini permixtam relinqui, vt venæ quæ trans hepar sunt, in eâ elaboranda sese exerceant. Scilicet quod hepatis venarum absolutam concoctionem effugere potest, id paulatim à ceteris, quæ nunquam à coctione cessant, perficitur. Illæ quod erat magis laboriosum aggressæ sunt, & superarunt: hæ tandem extremam (vt aiunt) manum sanguinis portioni diminutè coctæ, adhibent. Vnde fit, vt ex toto corporis habitu immodicè refrigerato, hydropes oriantur: quam

Cap. 8.

primam generandi huius morbi causam, ex sanguificationis defectu provenientem, recenset Galenus lib. 2. de facult. nat. Proinde non solum *αἰμαδοῦτες* & sanguinis deferendi, sed etiam perfectius elaborandi instrumenta, venæ dici merentur: eo tamē discrimine, ut maiores plus delationi inferuiāt, minores melius humorem transmutant: tenuissimæ, quales sunt hepatis, omnium optimè sanguinē progignant, cū gratilitatis occasione, tum superpositæ carnis fauore haud contemnendo. Quæ hactenus demonstrata nobis sunt, non modò verisimilia, sed & necessaria quoque videri poterunt. Vnus restat nodus in quē omnes offendunt, ac festinabunt rogare, quī fiat ut candidæ venæ sanguinem, rubrum efficiant, quū singulæ nostri corporis partes immutationi coctionique incombētes, non prius sine potiantur quàm materiam & substantiā & accidentibus sibi similem reddiderint. Si quidā omnis alterationis (ut in scholis dicimus)

Lib. 6. de
plac. Hip.
& Plat.

finis est assimilatio: quo argumēto Galenus Aristotelis placitum de venarum à corde exortu oppugnans utitur, dum inquit: Nonnulli ipsas venarum tunicas sanguinis esse creatrices arbitrantur: quàm verè, non video. Nam si ipsas exinanueris, nihil prorsus à membranæ aut nerveæ natura distare conspicias. Isti igitur meritò damnandi sunt, qui venarum tunicis secundū naturā ipsarum sanguinis creandi munus deferunt: non secus ac si quis à nervis, aut membranis, aut ossib⁹, aut cartilaginibus, aut adipe, aut deni-

denique ab exangui corpore sanguinem con-
 tendat generari. Neque enim rubrum tunicae
 humorem, sed candidum & viscosum procrea-
 re consueverunt, ex quo nimirum & ipsae pro-
 creatae sunt, & augetur, & aluntur. ANDREAS
 Vesalius, cum in alijs, tum praecipue in ea me-
 dicinae parte quae anatomen docet exercita-
 tissimus & valde ingeniosus, omnibus dissec-
 tionis proceribus confellum esse testatur, Naturam
 venis quandam sanguificationis vim indidisse:
 quod ipse profiteri non audet. Quin potius Ga-
 leno contradicens, mesaraicas rudem sanguinis
 formam chylo conferre, modo iecori similimo
 praeparare, & in ipso deductu concoquere, ne-
 gat. Nullam enim (inquit) sanguificationis vim
 membraneo & coriaceo venae corpori assigna-
 re possum: & si quae esset, illa profecto album pa-
 raret sanguinem. Atque hoc Galeni placitum,
 non semel ab ipso repetitum, altius refellerem,
 nisi lib. de Hipp. & Plat. decretis sententiam mu-
 tasset, &c. Ego nec Galenum nec Vesaliū recte
 dixisse puto, sed utrunque contradicendi potius
 studio, quam re satis examinata, opinionem le-
 uissimo argumento munitam pronuntiasse. Id
 enim merito leuissimum omnibus videri de-
 bet, quod solum colorem desiderari signi-
 ficat, quum is de substantiae ratione (quam in
 generatione primum expēdimus) nō habeatur.
 Formam quidem illum sequi agnosco & reci-
 pio: sed eius solius absentiam (audax dictum)
 sanguinis appellationem delere, non fateor.

Lib. 3. cap.
I.

Lib. 5. cap.

Lib. 3. cap.

Verùm vtrique seorsum respondendum, atque demonstrandū nobis est, hunc sensui apparentibus & millicies visis parum attētē mētem adhibuisse, illū proprijs placitis (quod in alijs multis eidem accidere solet) palam cōtradicere. Et vt à Galeno exordiar: venis mēfaraicis quādam sanguinis gignēdi vim inesse lib. de vsu part. docet: ne quis verò insitam, naturalemque, & ex proprio temperamento manantē (quod tamen sui immemor plærunque dixit, vt antē monstraui-mus) intelligat, ab hepatis propria substantia, quam *παρεχυμα* esse putat, illam influere admonet. Porro, eandem venis omnibus communicari, si pituitā dulcem concoquunt, (vt aliās scripsit) est verisimile: vt primum *αἱματώσεως ὄργανον* hepatis caro dicatur, ab hac verò secundum omne venarum genus. Cæterum, quum sic ratio cinatur: venarum tunicas sanguinis opifices esse non posse, quia sanguinem album efficerent, *αἱμάτωσι* ex propria venarum temperie, & certa materiæ natura, non accidere, arguit: ast non refragatur, venas sanguinem procreare, ad eas influente vi sanguifica, quam hepatis carni, nō cordi propriam esse contendit. Et quidem hætenus Galeni sensus benè conuenit interpretatio, nili maioris tantum autorem inconstantia & vanitatis insimulare. Iam sic ago: Venæ à parenchymate, veluti quadam irradiatione, per tunicarum suarum raritatem (nam hæc subaudienda sunt) influentem vim sanguinis gignent di modo hepatis similimo, vt Galenus loquitur,

tur, accipiunt. Si eius sola communicatione facta, venæ sanguinem efficere, & ruborem quoque subiectæ materiæ inducere possunt, quomodo absurdum esse putabis candidas partes alterius coloris humorem per concoctionem producere? Id si fateare, cur nō recipies eadem corpora purpureum colorem inducere posse, si natiuam & ex propria temperaturâ sanguinis efficiendi vim haberent? Hepatis carni tantum αἱμάτωσιν insitam esse vultis, & materiam quæ sanguis fit contactu ipso rubere, quia rubet παρὲς χυμῶν, inntuitis. At χιλὸς in melaërâicas tractus eadem illa διωάμει (sed influente, vt putant) sanguis euadit, priusquam iecoris carnem attingat. An non absurdum est, à parenchymate etiâ vim illam ruborem inducendi manare, & ad melaërâicas vsque extendi, concedere? Nihil sanè magis eorum placitis repugnat, qui contagione ipsa immutatis rebus nouâ dari qualitatem asserunt. Ergò, si possunt ex carnes τῶν μεστέριον venæ parenchymatis ἐνεργείαν sentire, & eius factæ participes rubedine chylum tingere: venarum albedo quid obstat, quo minus (si αἱμάτωσιν insitam habeant) rubrum producant sanguinem, quasi recens natam formam ea qualitas necessario comitetur? Galeni profecto nulla esse videtur ratio, si aliquibus venis αἱμάτωσιν concedat, etiam influente ab hepatis carne vi. Nunc Vesalius, qui nec insitam, nec aliunde manantem facultatem venis attribuit, quæso respondeat: unde fit vt nondum hepar ingressa materia, san-

guinem & colore & consistentiâ (nisi fortè dilu-
tior est) emantiatur, si venæ portæ id non præ-
stant? Cur(inquam) ad extrema vsque oltiola
mesaraïcæ omnes rubent? Si dicat, sanguinis he-
patici & chyli commercio istud accidere: argu-
mento à nobis prius allato, quo reliquam mate-
riam in intestinis eodem colore infici debere
contendimus, satisfaciat. Nonne id est sensibus
contradicere, venam portâ eiusque ramos san-
guine plenos videre, & intestinis contentû ad-
huc succum albere, cui alius rubens continuus
est; non tamen fateri venas sanguinem, seu nati-
uâ, seu mutuâtia emendicatave facultate gi-
gnere, sed tantûm ex cōtactu rubrum colorem
accidere chylo? Sit igitur venis sanguinis efficien-
di potestas, quæ non modo rei substantiam mu-
tet, sed & colorem inducat alium ab eo quo ip-
sæ notantur. Et ne id durius pronuntiatum vi-
deatur, quanquam abundè probatum esse exi-
stimem, placet corollarij vice aliam huius euen-
tus causam dicere, omnium euidentissimam. Ea
sumitur ex materie certa præparatione, cuius
ratione fit vt ab eodé agente diuersi effectus in
rerum naturâ proueniant. Id varijs exemplis cō-
firmare possumus: Sol etenim lintea candida fa-
cit, hominem verò nigriorem. Et caro quæ ad
ignem nostrum assatur, primûm ex alba flauescit,
mox auriginoso colore inficitur, deinde ru-
bet, & tandem nigricat si longiori coctione adu-
ratur. Idè in liquidis nōnunquàm apparet, qui
variè colores ex coctura mutant, quos nec ignis
nec

nec vaforum illa continentium proprios esse dicere possis. Quamobrem absurdum non est affirmare, venas colorem quem ipsæ non habent, materiæ cuiuspiam pro eius dispositione inducere, dum coctionem suo calore & innata facultate molliuntur. Siquidem alimenta ventriculo primum excepta, qualiacunque antea fuerint, candorem accipiunt dum $\chiυλδς$ fit. Hunc autem venæ suscipientes & innato suo calore (qui à prio-
re non est genere dissimilis) coquentes, purpureum reddunt. Si calor idem, sed intensior, factum iam sanguinem ultra modum calefaciat, exsiccet, adurâtque in vasis ipsiusdem, gignetur flaua bilis. Hæc si affetur, nigra cholera (Græci $τὴν μέλαιναν χολήν$ vocant) euadet. Ea fuit antiquiorum sententia, qui Galeno teste demonstrarunt; alimento in venis ab innato calore alterato à mediocri quidem fieri sanguinem, reliquos vero succos ab eodem immodico. Hi vero sunt bilis pallida, vitellina, flaua, ruffa, rubra, prassina, & æruginosa, vnâ cum atræ bilis varijs speciebus. Vnde quæso tot colorum differentias vnus accipit humor, nil aliud quàm caloris eiusdem speciei varios gradus vel in eodem vase, expertus? Nam in ijs excrementis qualitates huiusmodi à natiuo calore gigni, fatetur Galenus. Atqui venę solum albę sunt: neque est vlla pars in nostris corporibus tam flaua, quàm ipsa bilis, à qua suum possit hæc colorem accipere. Eius vesiculam non nisi à contenta materia flauere putant: naturâ exanguem membraneâ & spermaticam

*Lib. 2. de
facult. nat.
cap. 8.*

maticam venarum modo albescere dicunt. Sed neque prorsus nigrum est aliquod viscus quod simili colore humores inficiat: quin potius melancholia adurentis caloris opera talis euadit, vel albo vase inclusa. Itaque non amplius dubitandum est, quæ possint venæ candidiores sanguinem rubrum sua elaboratione conficere, quum id manifestissimè accadat ex ipsius materie dispositione, quæ varios colores vicissim accipere per varias transmutationes, nata est: ut videlicet initio alba, deinde rubra, mox flaua, postremò nigra fiat. Atque id non solum calore præter naturam adaucto, sed etiam mediocriter se habente, euenire, naturalia splenis & cystis felleæ excrementa in perfectè sano aceruari solita, docent. Quod in coloribus est demonstratum, saporum quoque mutatio quodammodo explicat: materie (inquam) dispositæ & diuersa patientis naturam, tam variorum euentuum causam esse. Nam si lac decoquas, primùm fit dulcius: si modum excedas salsum euadit, mox fit amarum. Et mel longiore cocturâ amarorē contrahit. Porro, hæ qualitates non ab igne, aut à vasis quibus talia incoquantur, proueniunt: sed unicam materie quæ id patitur, aptitudinem sequuntur. Idem sine coctura in musto apparet, quod horatim de seipso colorem mutat: unde licet diuersi coloris vina ex eodem parare. Alba siquidem erunt, si mox initio quàm recentissimum de lacu mustum haurias. Ex longiore mora, obscurius fieri incipit: postea flauet, deinde per

per multiplices colorum gradus rubet, postremo ad nigredinem vergit, vt si multos dies vin-
demiam in cupa ebullire sinas, non atrum san-
guinem modò, sed scriptorium ferè attramen-
tum repræsentet. Hęc si vera sunt, quis non reci-
piet humorem varias transmutationes passum,
diuersos colores, qui vasorum proprii non sint,
vltrò suscipere posse?

His omnibus ad amussim examinatis, atque
summotis qui infestabant scrupulis, nunc demũ
concludamus, sanguinem propriã & naturali
venarum facultate (quam excellentiorem & in-
tegerrimam in hepate conseruat *παρέρχουσα*) sic
rurubrumque colorem accidere, quod ea qua-
litas formam eiusmodi in dispositã materiã con-
sequatur. Antiquorum sententias hoc modo
tueri & explicare animi gratia iuuat, NICO-
LAE iucundissime. Qua ratione persuasi ista pro-
diderint, quia temporis iniuria, & nostro ma-
ximo malo eorum libri perierunt, nesci-
mus. At causas nostro ingenio in-
uentas sic reddere placet.

Tu de his iudica, &

Vale.

AQV ARVM saluberrimam esse pluuialem, & omnium aliarum vitia coctione non emendari, Ad celeberrimum Legum interpretem Do. I O. P A P O N, Forensis Gallia Suppræfectum dignissimum:

PARADOXVM V.

VVM nudius-terti⁹ post varios sermones incidissemus in mentionem huius soli Montisbrisonij aquarum, ornatissime Præses, naturâ esse illau datas, & deteriores etiam per æstatem fieri, Iunio potissimum, Iulio, & Augusto mensibus, admonuisti: sed te illarum vitium coctione emendare. Ad hæc ego respondi nō salubriores imò contrà peiores ea arte reddi, quæ æstium tempus inimicum experiuntur. Nam æstus nihil aliud noxæ aquis inferre potest, nisi quòd crassiores siccioresque efficit, dum portiones quasque tenuissimas absomit & dissipat. Coctura verò suauiore & delicatissimam, quæ semel deperdita est, substantiam aquæ non restituit: quin potius ignis, multò quam Sol vehemētius dissoluens, quicquid superest leuioris & syncerioris naturæ in vaporem fundit & colliquat: vt

ex crassiori crassissima tandem fiat aqua. Huic nostræ demonstrationi tu (acutissimi ingenij acerrimique iudicij vir) statim facile acquieuisti, etsi præter communem & vulgatam medicorū opinionem dictum videretur. Nam passim audias, pro ægrotantium potu aquam, vel laudatissimam, coqui iubentes. Hi rerum differentias distinguere, & earū causas inuestigare nesciunt, vt hac enarratione perlecta, qua fusiùs explico paradoxum, intelliges. Sermonis elegantiam hîc desiderabis: at boni consules, vbi non elaboratam, sed raptim scriptam ratiocinationem esse intelliges. Cùm hæc perlegeris, & verborum sensum annotaris, nos ad incudem maiori otio reuocabimus, & perficiemus.

Aquarum quæ bibuntur quinque sunt omninò differentiæ: pluuialis, fontana, fluiuatilis, pureana, & stagnans. Postrema omnibus mala censetur, aliæ vtilis esse possunt si bonitatis suæ notas expleant: quas quidem trium sensuū iudicio proponit Galenus, vbi abstinendū suadet ab ijs quæ turbidæ visui apparent, quæ malè olentes olfactum lædunt, & quæ salse gustui minus placent: denique in quibus qualitas aliqua gustu annotari potest, vt astrictio, acerbitas, aciditas, acrimonia, amaritudo, nitrositas, vel etiā dulcedo. Atramē iucundam & potabile aquam volentes significare, plerunque dulcem appellant. Et Dioscor. aquam dulcedine commendās, ait: ὡς δὲ ἐπιτοπολὺν ἀρκεῖν ἐστὶ τὸ καθαρόν καὶ γλυκὺ, suo quidem ille ritu dulce vocitans quodcunq;

potu

*Lib. i. de
sanit. tuen.
& lib. i. de
facul. simp.
cap. 5.*

*Lib. 5. cap.
18.*

Lib. 31.
cap. 3.

potu amabile est. Nam laudabilis aqua sapore dulcis non est, perinde ac mel, saccharum, aut lac: sed nullius qualitatis earum quæ nomine sunt definitæ, particeps. Atque hinc dulcis, id est suavis non cupationē meruisse videtur. Est enim vitium non foetidæ modò, verum omninò quicquam resipientis, iucundum sit illud licet gratumque, ut ait Plinius. Eadem pura, lymphida, & clara, non lactea, sed nullius coloris censebitur, & veluti exquisitè colata frustillorum in natantium experts. Id circò laudatissimam esse dicunt ἄνωγιον, quia (ut cōijcio) eius qualitates cum alijs communes non sunt, & conceptis verbis significari nequeunt. Nam quas visui, olfactui, & gustui offert, nulla colorum, odorum, aut saporum differentiæ appellatione declarari possunt. Sic cucurbitam, & pleraque huiusmodi communi vocabulo Græci ἀνοία, id est qualitatis expertia vocant (teste Galeno) clarioris doctrinæ gratiâ, quæ nullum euidentem saporem habent: nisi quis dicat (ait) aliquem etiam esse qui neque acris, neque acerbus, neq; amarus, neque aliud quicquam eiusmodi manifestè representet, veluti nec ipsa aqua. Plinius aquæ nullam esse qualitatem debere, eleganter significat, dum inquit:

“ Aquam salubrem aëri quàm simillimam esse oportet, quippe syncerus aër nec visui, nec olfactui, nec gustui vllas qualitates offert. Porro his tribus notis trium sensuum iudicio probandis, quartam adijciunt omnium sanè præstantissimam, quæ ad sensum quoque referri videtur, tactum.

Lib. 2. de
facul. alim.
cap. de cucu

tactum videlicet, qui de leuitate & grauitate solus diiudicat. Est autem leuitas ex præcipuis aquarum dotibus vna, quæ alia parte quam ventriculo & hypochondrijs percipi nequit. Nam quum in alimentis id leue dicatur, quod non premit aut grauat, quæ celeriter præcordia permeat aqua, nec tarda aut pigra suspendit hypochondria, leuissima dici meretur: neque est quod salubriorem postules, quum talis sit longè saluberrima. Nō enim satis est vt visui, gustui, & olfactui, exactè probetur, cū ij sensus notas quidem bonitatis percipiant, non tamen vltimam censuram adhibeant, quin ab ijs ad alium iure prouocari non possit. Nam si quæ pura lymphidæque est, & visui probatur aqua, nec potu insuavis sentitur, nihilofecius tamen circa præcordia hæreat (inquit Galenus) hæc talis aqua vitio nō caret. Quamobrem tres illi priores sensus veluti πρόδρομοι nobis erunt, quibus primò occurrens si ingrata videatur, non erit vsui: quum ijs displicens, hypochondrijs quoque grauis futura sit. At nō contrā semper euenit, vt quæ ponderosa sentitur, suæ prauitatis indicia prioribus illis sensibus exhibeat: quū ἀποκρίως videri possit, quæ tamen leuissima non apparebit. Itaque aliæ notæ non nisi vt hanc, quæ potissima est, inferant expectantur: quum si nullius qualitatis aliunde contractæ particeps fuerit aqua, eam tenuis substantiæ esse cōijciamus. Alterius enim rei permixtionē qualitas insignis consequitur: illud verò crassiorē, & ex crassitie grauem necessariò efficit a-

Lib. I. de
sanit. tu.

h   quam.

quam. Grauis autem indicia sunt, pondus, vexatio, & inflatio in ventriculo & hypochondrijs, quod non solum molestum, sed etiam nocentissimum est. Siquidem potus ad cibi particulas in ventriculo permittendas, & faciliorem exitum, ac in iecur venasque delationem, assumitur. At talia præstare nequit grauis crassiorque materia. Ob id tantoperè commendant aque leuitatem atque tenuitatem. Sed quomodo visum, olfactum, & gustatum latere potest aquæ vitium, quod solo hypochondriorum sensu percipiat? Quia ubi terra simplex sinceriorve est, nullam qualitatē præ se fert, non aliter quàm aqua. Ob id se solo pondere prodit, nec nisi tandem longaque obseruatione aque permista deprehenditur. Hinc rectè monet Galenus, tutissimum esse experientia ipsa de aqua alijs sensibus probata, iudicium fieri. alioqui nonnunquam proba censetur, quæ tamen grauabit hypochondria. Et Palladius non satis habet à colore, sapore, & odore probari aquas, nec à loco vnde erumpant: quia solet (inquit) his omnibus ad speciem custoditis, occultio rem noxam seruare natura. Itaque nos hortatur ipsam quoque ex incolarum salubritate noscere. Tectior verò illi noxa est, quam facit grauitas. Cæterum grauitatis eius probatio, non ad lapidis pondus est, sed (vt sæpè repetitum est) ex sensu hypochondriorum. Hoc enim certissimum, & rationali medico dignum est iudicium: illud parum artis habet. Quod si prius quam poterur,

*Lib. I. de
san. tuend.*

*Lib. I. rei
rust. tit. 4.*

tetur, aliorum sensuum iudicio parum fidens, leuitatis aquæ signum vel argumentum cupis habere, (quod ædepol longè satius est, quàm suo malo porus dubij qualitatem experiri) ligneum κύλινδρον parari iube. Hic in varias aquas, vt cisternæ, fontis, fluuij, putei, aliâve immissus, per leuiorem citiùs descendet. Nam quæ leuior, etiam tenuior est, atque hanc faciliùs aliud corpus permeat. Grauiorem efficit crassitudo, vt marinam: quæ eo nomine pondera maxima sustinet: & lacus Palestinæ (quem alij mare mortuum, alij stagnum Asphaltites, seu bituminosum appellant) alij Sodomenum, à circumiacentibus stagnum montibus, quos Sodoma vocant, vt ait Galenus ob aquæ grauitatem instar luti omnia fert, nihilque submergi patitur, non si hominem ligatis manibus pedibusque in illum conieceris, vt ex Aristotele docet Galenus. Idem testatur Plinius, & præterea refert in Armeniæ maioris Arethusa nihil mergi posse. Item: in Aphrice lacu Apuscidamo omnia fluitare, & in Sicilia fonte Pythia, & in Medorū lacu puteoque Saturni. Cylindro itaque leuitatem extenuitate (nam hæc sese mutuo consequuntur) faciliè deprehendes. Atque hæc artificiosa magis est aquarum probatio, quàm quæ bilancis pondere æstimatur. Alia est diuini Hippocratis, ingeniosa valde & secretior, quæ docet leuissimam esse quam citius calor & frigus afficiunt. Leuiorē enim appellat, vt Galen⁹ interpretatur, quæ ventrē nō grauat, &

Lib. 4. simpl. cap. 20.

Lib. 4. de simil. medic. cap. 20. Lib. 2. cap. 103.

Lib. 5. cap. 16. Lib. 6. ca. 27. Lib. 31. ca. 2.

Aph. 26. lib. 5.

citò permeat. Nam si pondere leuiorem aquam
 dignoscere vellet Hippocrates (inquit) prom-
 ptum ipsi fuisset ad proprium eorum quæ pon-
 derantur iudicium rem deducere, eiusque per
 lancem ac pondus inquisitionem facere. At sic
 nihil magnum tantus autor doceret. Præterea,
 id quodam circuitu inuestigaret, quod erat faci-
 le statim inuenire. His verbis Galenus explicatè
 innuit, quam leuitatè significarint antiquiores,
 dum aquam leuissimam commendant. Nempè
 substantiæ tenuitatem, quæ non grauatè cõrra-
 rias qualitates vicissim admittat. Nam quò re-
 nuior fuerit aqua, eò pati promptior: est verò te-
 nuis, quæ minimum limi terrestris habet. Non
 igitur pondere leuem dijudicat Hippocrates, ait
 Galenus, sed quæ celeriter caleseat, & rursus è
 vestigio refrigeretur. Huiusmodi signum neque
 in lutosi, neque malè olentibus, aut quippiam
 medicamentosum gustui imprimantibus cõue-
 nire potest, nec vitiatæ ex aëris corrupti mistio-
 ne, aut alio malo ipsis ingenito ab ignota causa
 proueniẽte, sed in eâ tantum quæ omnibus hi-
 sce qualitatibus caret. Nam ilicò tenui est par-
 tium facilis concoctu & distributu, atq; præcor-
 dia subitò transiit: nec modo igni externo admo-
 ta breui calefit, sed & caliditati nativæ appropin-
 quas, immutari faciliè potest. Vt enim cibus lau-
 daur qui haud difficulter à ventriculo supera-
 tur, sic & aqua. Hinc rectè proponit Galenus, al-
 terum indicium superiori adsimile, ab oleribus,
 aut leguminibus, aut fructibus, aut carnibus, aut
 radici

*Lib. 1. de
 facul. simp.
 cap. 18.*

*Lib. de pti
 sana.*

*Comm. 4.
 lib. 6. epid.
 aph. 10.*

*Cõ. 4. lib.
 6. epid. aph.
 10.*

radicibus aquæ incoctis: scilicet quod in optima celerrimè, in vitiosa tardissimè omnia elixetur. Hos sequutus Aëtius rem paucis exprimit: Optimam (inquit) experimur aquam celerrimè calefieri & frigeferi, facilièque carnes & reliqua omnia coquere: propterea & cibos in ventre benè conficere. Nam hoc fieri necesse est, absque aqua concoqui nutrimentum non posse, sicut omnino sine aqua nil commodè elixatur. Sed cur leuitatis aquæ probationem ad statèrâ plerique hodie putent reiiciendâ, quia non est de Hippocratis aut Galeni sententiâ, nondû bene conitat. Nâ quæ sic leuis apparet, quomodo alias leuitatis notas non exhibet, quum aërea magis esse videatur, quæ quouis modo leuior reperitur? Nonne leuitas substantiæ tenuitatem arguit, hæc verò alteratû facillima est? Id sanè reijci nō potest, aquam lancis examine leuiorem, etiam tenuiorem & immutationi magis obnoxiam deprehēdi. Verûm quia nimis vulgaris est, nihilque artis habet ea probatio, medicis contemnitur. Malunt enim ex eo quod facilè immutetur, aut ex affectu hypocondriorum (quæ obscuriora *reijciuntur* sunt) leuem aut grauem aquâ definire, vt ingeniosiores vulgo habeantur & suspiciantur. Huic dubio etiam respondet Aëgineta, dum inquit: Nonnulli pondere aquam examinant, leuem prestare credentes. Hoc igitur si aliis notis accedit; commendatur: verûm sola hæc bonæ aquæ nota, non sufficit. Et Plinius: Quidam iudicant statèrâ de salubritate, fru-

*Tetr. 1. scē.
3. cap. 175.*

*Lib. 1. cap.
50.*

*Lib. 31.
cap. 3.*

- “ strâte diligentia, quādo perrarū est vt leuior sit
 “ aliqua, nullo penē momento ponderis aquis in
 “ ter se distantibus. Certior subtilitas, inter pares
 “ meliorem esse quæ calefiat refrigereturque ce-
Lib. 2. cap. 17. *ra* scribens, ait: Leuis pondere apparet, & ex his
 “ quæ pondere pares sunt, eò melior quæque est,
 “ quò celerius & calefit & frigescit, quòque cele-
 “ rius ex ea legumina percoquantur.

Ex antedictis colligere possumus, aquam di-
 ci optimam quæ nullius acquisitæ qualitatē est
 particeps, in quam Cylindrus promptē descen-
 dit, quæ etiam pōdere leuis apparet, mox calefit
 moxq; frigescit, in qua nihil nō facillimē coqui-
 tur, quæ hypochōdrijs minimē grauis sentitur,
Lib. 1. cap. 50. cuius deniq; potores egregiē colorati sunt. Pau-
 lus Ægineta, Galenū & Hippocratem imitatus,
 eam frugi esse putat, quæ æstiuo tempore frigi-
Lib. 8. de *archit. ca. 1.* dior, brumali verò calidior est. Vitruuius aquæ
 probitatem experitur, si in vas corinthium, aut
 alterius generis, quod erit ex ære bono, sparsa,
 maculam non fecerit. Optimam quoque esse di-
 cit, si in aheno deferuet facta, & postea requieta
 & defusa fuerit, neque in eius aheni fundo are-
Lib. 9. rei *rust. tit. 10.* na neq; limus inuenietur. Palladius eadem re-
 fert, dum nouā aquā probare docet. Sunt qui
 putent aquæ bonitatem significare circa fontē
 aut puteum frequentem adiantū esse: vulgo ca-
 pillum Veneris appellāt. Istud multum quidem
 humoris, loco subesse demonstrat, sed aquæ præ-
 stantiam non arguit, quū & circa vitiosam luxu-
 riet, perindē ac tenuis iuncus, arundo, hedera,

vitex, alnus, salix erratica ranunculus, & aliæ fientes plantæ.

Putealis frigida est, terrestris, excreta difficilis & vix pertransiens, inquit Aëtius. Sic Auicenna improbam esse dicit puteariam, quod terrosa plurimum sit, vt quæ in arcto contineatur occlusa. Inesse verò & putrescentis materiæ quippiam necesse est; illic Solis radio minus portingēte, nec prorsum perflatu illos vapores corruptioni obuios detergēte. Proinde vt profundus maximè puteus quisq; est, ita frigidā in primis aquam reddit, & grauē, quippè cui minimè exitus permisceatur aer. Hinc damnatur vulgi opinio, quæ puteos altitudine commendat. Nā quum fontana vituperetur quæ Solē aduersum habet, quī ea probabitur quā Sol nunquā videre potest? Hanc autē duriorē esse probāt legumina, quæ fontanā aut fluuiali optimè coquuntur & tenerescunt, puteanā vix tandem mollescere possunt. Id verò protulimus inter aquæ vitiosæ indicia, quod carnes, legumina, & aliæ res non benè eā decoquantur: vnde colligimus esse crassissimam, & immutatu per quam difficilem.

Fluuialis inter fontanā & putealem mediū tenere meretur: quāuis dicat Aëtius fluuialē & stagnis omnem vituperari, præter Niloticā: Nam vix conficitur (inquit) exsiccatur, & siticulosa est, præsertim quæ morbosas regiones aliquas irrigauit. Reliquis tamen fluuijs præstant, qui à fontibus perpetuis fluunt, nec alij fluuio permiscen-

*Lib. 3. cap. 165.
Fen. 2. primi, doct. 2. cap. 16.*

Tetr. 1. serm. 3. cap. 165.

quasi dicere velit, fluuiatilem aquã idcirco fontana deteriorem esse, quia crassior & astringens magis est. Nam quum fluminis vnda longè latè- que pateat, à Solis calore multum afficitur: quia fit tenuioris substantiæ continua dissipatio: atq; eò maior, quo flumen placidius est. A rapidis enim multò minus quàm à stantibus aquis vapores exhauriuntur. His duobus nominibus salsum & amarum fit mare, quia cum sit amplissimum, & quiescat, dulciore (quæ & tenuior, & leuior, & superior est) portionem ex eo solis caliditas rapit. Proinde melior esse putatur fluuiorum aqua suæ adhuc vicina scaturigini, & quæ (vt vult Aëtius) alteri fluuiio nondum cõmixta est. Hinc enim coniecturâ assequimur, non esse magnam eius latitudinem, sed angustio rem alueum: quum ex aliquot tantum fontibus flumen constituentibus aqua sit, minimè longum à primo exordio dimensa spatium. Vnde nec licuit Soli eam insigniter afficere, nisi quantum est satis ad cruditatis elaborationem. Auicenna tamen (qui fluuialem semper bonitate proficere, dum a fonte disclusa abit longius, existimat) quatuor ex causis Nilo incomparabilem bonitatis vim scribit attributam, quarum primam statuit à cursus longitudine, secundam ascribit regionis nitori ac præstantiæ, per quam fit aquarum delapsus, tertiam putat quòd à meridie in septentrionem deferantur: sic enim attenuari amplius: postremò & immensam suffragari fluminis molem. Aristoteles verò, posteaquam Nilum fecundissimum

&

*Fen. 2.
prim. doct.
2. cap. 16.*

& alendi facultate insignē esse prædicauit, moderatæ Solis decoctioni illud acceptum refert. Ergo, dummodo potio- rem substantiam ex cursu longitudine fluuius non amittat, salubrior semper magis ac magis fieri assolet. Porro, amnes quidem limosi sunt & turbulenti, quorum tamen aquam salubriter bibunt incolæ, per lin- teum pannūve transmissam: aut ubi per mo- ram terreæ partes in situlis subsederint, ut po- stea dicemus. Plinius signum dat: Si amnis limo- sus (inquit) anguillis scateat, salubritatis indi- cium habetur: alioqui vitium est.

Lib. 31.

cap. 3.

Stagnorum aquæ limosæ sunt & graues. Nam quietis ratione veluti mortuæ computrescunt, quod etiam nouerat Ouidius, qui ait:

Et vitium captant, ni moueantur, aquæ.

Tetri præterea odoris sunt, tenacem, olidam, lentamque sæcem habent, situlæ lapidosamquā dam residētiam impingunt, hirudines nutriūt, & alia quædam vitiosa animalia. Hæc prorsus rejcienda est. Vtiles sunt omnes quæ profluūt: nam cursu percussūque ipso extenuātur atque proficiunt, ut loquitur Plinius. Lacustres, quia perpetuæ sunt, minus malè habentur quàm ex palude vel stagno, quod temporalem duntaxat aquam hyeme colligi, & æstate siccari solitam habet.

Lib. 31.

cap. 3.

Cœlestis seu pluuialis omnium leuissima cē- setur, & facilè transmutatur, ut inquit Aëtius, Valturius tamen Plinium sequutus, eos halluci- nari putat, qui imbrium aquam maximè pro-

Tetr. I. ser.

3. cap. 165.

Lib. de re milit.

Glacies dicitur etiam grando, lib. 1. meteor. cap. 12. Lib. 1. cap. 50.

Lib. de aëre, aq. & locis. Lib. 19. cap. 5. Nix sata auget, quia poros terre occludit.

Lib. de aëre, aquis, & locis.

bāt, ob id ipsum quòd leuissima sit, vt quæ subire potuerit, ac pendere in aëre. Hac enim ratio ne (inquiunt) niues & glacies, quas constat imbris esse leuiore, in aquam solutæ præferri debent, quæ tamen (& meritò) repudiantur. Sed huic argumēto satisfacit Paulus Ægin. dum inquit: Glacialis niualisque omnium vitiosissima habetur, quod aquarum congelatione omnes tenuissime partes exprimantur. Niualē adhuc peiorem glaciali censet Hippocrates, vt quæ λιθιασιν, & ραγισπιαν, & renales dolores inferat. Causam inuenit Aristoteles, quam sic fermè Gellius explicat: Niualis aqua frugibus sanè & arboribus fœcunda est, sed hominibus potu nimio in salubris, tabēmque & morbos sensim atque in diem longam visceribus infeminat. Namque solidius latiusque concreta est ea quam κρύσταλλον Græci appellant, quoniam quum aqua frigore aëris duratur & coit, necessum est fieri vaporatorem, & quandam quasi auram tenuissimam exprimi ex ea & emanare. Id autē in ea leuissimū est quod euaporatur: manet autē quod est grauius & sordidius & insalubrius, atq; id pulsu aëris verberatum in modum colorēmque spumæ candidæ oritur. Sed aliquārum quod est salubrius ex niue diffusi atque euaporari, indicium illud est, quod minor fit illo quæ ante fuerat, quam concreveret. Aqua verò pluuia, teste Hippocrate, nullo pondere grauis, dulcore abundanti, lymphiditate & tenuitate neutiquam vulgari censetur. Inquit enim: Τῶν ὑδάτων κρυστάτα

τὰ ὄμβρια, καὶ γλυκύτατα, καὶ λαμπρότατα καὶ λεω-
 τότατα: eo quod à Sole tenuissimum trahitur &
 leuissimum. Ea ratione Vitruuius quoque plu- *Lib. 8. cap.*
 uiam laudat his verbis: Que ex imbris aqua 9.
 colligitur, salubriores habet virtutes, eo quod „
 eligitur ex omnibus fontibus leuissimis subtili- „
 búisque raritatibus, deinde per aëris exercitatio- „
 nem percolata tempestatibus liquecendo per- „
 uenit ad terram. Auerrhoïs super eo cantico, *Tract. 2.*
 Aqua pluuiialis purior cæteras præcellit, sic fer- *part. 1. can-*
 mē prodit: Aqua pluuiæ optima est, ac fontanis *tica.*
 fluuiabúsve excellentior longè. Et rei rusticæ „
 periti, cœlestem aquam ad bibendum omnibus *Lib. 4. de*
 anteferri volunt. Galenum miror, qui hanc om- *suntuend.*
 ninó reijcit, tū in ἀπομίλιτος confectioe, tum *Lib. 1. cap.*
 in vsu familiari. Sed quomodo reliquis præsta- *Lib. 1. cap.*
 re valet, cū omnium facillimè putrescat? Huic *50.*
 dubio sic respondet Ægineta: Nemo (inquit) ci- „
 tius putrescibilem aquam deterrimam esse iudi- „
 cet, quum alterationis mutationisve procliui- „
 tas virtuti magis quàm vitio ascribēda sit. Quā „
 obrem quæ inculpate aquæ indicijs prædita fa- „
 cilè putrescit, censenda est saluberrima. Quæ e- „
 nim facilè cōcoquūtur, vt Galenus ait, facilè itē *Lib. 1. de*
 alterantur, ac corropuntur: contra, quæ conco- *lim. facult.*
 ctu sunt difficilia, non facilè quoque tum alte- „
 rantur, tum corrumpuntur. Plinius in cisterna- *Lib. 31.*
 rum aqua motum desiderare videtur, dum ait: *cap. 3.*
 Stagnantes pigrasque meritò damnant medici: „
 eoque miror cisternarum ab aliquibus maximè „
 probari. Cui hoc responsū volumus: Alię ad- „
 huc crudæ & nihil à propria natura immutatæ,

agitatione redduntur meliores. At pluuialis iam fatis elaborata, fracta, & commota, solâ quiete in nittido & puro loco optimè conseruatur. Omnium verò laudatissimam, dulcissimam, tenuissimamque cœlestem esse, ex signis etiam prædictis obseruare licet. In hanc liquidem ocylus multò quàm in aliam quamuis Cylindrus demergitur: ad stateræ normam leuior est, promptissimè calefit atque refrigeratur: ὑποχόνδρια non grauat, sed statim permeat: nullam præ se fert insignem qualitatem in colore, odore, vel sapore: quod non alio quàm D. RONDELETTII hydropotæ (cuius integerrimum acerrimumque iudicium in omnibus admiror) testimonio confirmare placet. Hic verò, non salubritatis tantum, sed & suauitatis nomine pluuialem aquam ceteris præfert, & me præferre docuit. Verùm obseruandum est, vt cisterna munda synceraque excipiat & asseruetur: neque sordes, aut vitii genus aliquod cōtrahat ex tegulis quas eluit, vel à canalibus per quos illi transitus est. Fictiles rubos laudamus, vt salubriores & vtiliores: plumbeis fistulis aquæ noxiæ redduntur. nam cerusa plumbo creatur attrito, quæ corporibus nocet humanis, vt Paliadius admonet. Hippocrates ab aqua procellosa seu nympha abstinendum suadet: laudat verò ab æthere excretam cum tonitru, aut (quæ omnium præstantissima cēsetur) temporariam. Hanc Græci ὡρεῖον ὕδωρ. vocāt. vt fructus ὡρεῖος qui maturescere solent eo anni tempore in cuius

*Lib. 9. rei
rust. tit. II.
Lib. 6. epid
com. 4. aph.
19.*

ius medio Caniculam exoriri contingit. Nam
 ὥρα id appellatur, & dierum est XL. vt metipse
 Galenus docet. Plutarchus ex pluuijs aquis eas
 rigando aptiores censet, quę tonitru & fulmi-
 ne aëre concusso impluant, quas etiam à re (opi-
 nor) ἀστράπιδας vocant, & νεραυνίας. Paulus etiam
 βροτοῖστας. Nam astrape est ventorum vinubium
 attritarum vel ruptarum inflammatio : νεραυνὸν
 verò dici fulmen, sciunt omnes. Igitur estate
 media (inquit Galenus) quę per imbres effun-
 ditur temporaria, vt congruo tempore proue-
 niens, optima erit aqua. Nam eius tempestatis
 calore attenuari vapores in halitus inuisibiles
 dissipantur, & clam nobis in aërem supra terrā
 subuolant: deinde propter aliquam ad frigidū
 mutationem, ac ventis inter se reflantibus, den-
 sato aëre pretenuatos halitus iterum crassescere,
 & in aquam sensibilem redire contingit.
 Tunc imbrem illum temporarium dicimus esse,
 qui extenuata ac prius ab aëris calore elaborata
 est aqua, omniū optima summēque nitida.
 Nam quę Ioue tonante de cussa ab Hipp. com-
 mendari videtur, vitio non caret. Siquidem na-
 tiuam frigiditatem nunquam recuperat, sed tepida,
 velut ex empyreumate, manet: quòdque minimè
 est negligendum, pediculorum prouentum facit.
 Illæ sunt aquæ pluuiialis suo tempore collectæ,
 atque loco mundo exceptæ & repositæ dotes:
 quibus dotatâ non est animantium generi
 conuenientior potus. Imò neque stirpibus
 gratum esse potest acceptum ex terra
 alimen

*Lib. 2. de
 fac. alim.
 & com. 4.
 lib. 6. epid.*

*Com. 4. lib.
 6. epide.*

alimentum, quod cœlestis humoris permixtionem non patiatur, ut mox docebimus. Quæ res evidentissimè arguunt, in hac diuinioris naturæ aliquid latitare, & vegetantium vitæ necessarium quippiam haberi. Plinius Naturalis historiæ conditor egregius, in piscium expli-

« canda natura, inquit: Dein modicis imbribus
 « gaudent, alunturque: quippe & harundines,
 « quamuis in palude prognatæ, non tamen sine
 « imbre adolescunt. Et aliàs: vbicunque pisces
 « in eadem aqua assidui, si non appluat, exani-
 « mantur. Corroborant quæ Latinus author
 « prodit, summi philosophi verba hæc: Piscium
 « genus maxima ex parte annis pluuijs ἐνθωῶ, id
 « est benè viuit. Ita enim nō modò plus cibi nanciscitur, verùm etiam omninò pluuiò humore
 « iuuatur, ut ea quæ terrâ gignuntur. Holera enim
 « quamuis rigentur, tamen non tantum proficiunt quantum imbre: quod ipsum & harundinibus lacu prognatis euenit. Nihil enim ferè
 « accrescunt, nisi aquæ pluuiatiles accedant. Diceret humorem in vapores solutum insita leuitate sursum ferri, ut ab astris & cœlo viuificam vim mutuatus, mox cunctis vitam impartiat. Quod pluuijs amplius quàm fluentibus aquis, arbores ac semina nec-non pisces adolescant, Laitus apud Plutarchum inde fieri putabat, quòd plagæ vi terram diducat pluuià, meatû sive sibi ad radices subeundas paret. Sed hoc neutiquam videtur verum, nam cur stirpes in stagnis exortæ augmentum non capiunt, nec fruti

*Lib. 8. hist.
ani.*

fruticant, cum pluuias suo tempore non admiscere? Verius forsan censebitur quod ait Aristoteles, recentem & nouam videri aquam pluuiam: *ἐὸλον δὲ καὶ παλαιὸν τὸ λιμναῖον*, hoc est stagneam veterem & olim datam, computrescentemque. An & hoc probabilius est quàm verius? nam *τὰ πηγὰ καὶ ποτάμια νέμματα, πρόσφατα μὲν ἐστὶ καὶ νεογενή*. id est, fontani fluuiatilesque fluxus recentes sunt & noui. ex quo Heracletus dixit, *ποταμοῖς ὃ τοῖς αὐτοῖς δις ἂν ἐμβάιης*, hoc est, in eundem fluuium non vtique bis ingrederis: alia quippe subindè influit aqua. Attamen ij alunt pluuijs deterius. Nunquid ergo (inquit Plutarch.) quia lenior quæ ex aëre aqua descendit prætolli quippe non queat, nisi mirè sit leuis. Proinde flatu remixta, aërisque leuitate referta demigrat momento, insinuaturnque in stirpes: *διὸ καὶ πομπόλυγας ποιεῖ τῇ ἀναμείξει τῆς αἰρὸς*. id est, ideoque bullas excirat aëre promixto. Boni rati huius aquæ astipulari etiamnum Ranae videntur, cum vocem præ lætitia exhilarant, pluuiæ suauitatem expectantes. Ingruentium quippe aquarum certius præfagium exhibent ranæ præter solitum vocales: quod Aratus, Plinius, Virgilius quoque prodidère. Quid quod fluuiorum omnium aqua potu suauior & salubrior multò est hyeme quàm æstate? Imò verò & pestilens alioqui palustris humor mitescit hyeme: quo nomine cœlestis aqua maximè salubris intelligitur, inquit Collumella, quod etiam venenati liquoris eluat perniciem. Meliores enim

Lib. 31.
ap. 4.

sunt per hyemem aquæ, nō solum quia Sol, qui suauiore leuiorēque portionem absumere solet, abest: sed etiam quia pluit frequentius. Æstate fiunt crassiores, asperiores, minusque iucundæ. Hinc Plinius: Omnis aqua hyeme dulcior, æstate minus autumno, minimè, minusque per siccitates. Id experti testantur Romani, qui vulgo Tyberinam bibunt: & Parisienses ex Sequana potum haurientes, ij præsertim qui pontes inhabitant, Tolosates non aliam quàm ex Garumna (rapidissimo fluuio) gustant. Monsbrisonij fluuialem vnicam habent Vizesiā. Ast ij omnes populi longè meliorem suorum fluminum aquam experiuntur ante maximos æstus. Erit igitur, vt hæctenus sat esse demonstratum puto, in aquarum genere illo quintuplici pluuialis omnium laudatissima, primasque tenebit, quum omnes prorsus bonitatis notas luculentissimè expleat. Hanc fontana sequitur, dignitate secunda: cui fluuialis succedit, tertium probitatis locum sortita. Putealis certè minus quàm prædicta, laudis meretur: præstantior tamè est lacustri, & hæc stagnantem excellit. Nam omniū deterrima, & minimè potabilis est paludis aqua Sic Corn. Celsus: leuissima pluuialis est, inquit, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo, post hæc ex niue aut glacie, grauior his ex lacu, grauissima ex palude.

Lib. 2. cap.
17.

Aquæ laudabilis, quam potabilē, dulcem, & ἀποιον nullo discrimine vocant, ex authoribus probatissimis ratione & experimento rem confirman-

firmantibus, notas, atque adeò dotes ipsas, huc usque persequuti sumus. Ea præ cæteris est nobis cõmendata, quæ cœli cõmuni quodam fauore omnibus passim hominibus largiri solet. Deus enim (vt est in Euangelio) tam super malos, quàm super bonos, pluere facit. Qui verò hanc in potu negligit aquam, deteriorem quærit. Ea contenti esse possumus atque debemus, & in recipienda seruandaque sincera ac nitida, omnem curam adhibere longè melius esset, quàm nostræ sanitatis dispendio aliarum cæco teneri desiderio, & probitatis quadam specie, qua vulgo decipimur: aut in alijs quas parum salubres esse suspicamur, corrigendis, omne studium collocare. Cisternæ paruo sumptu, minori saltem quàm profundiores putei, ædificari possunt, atque ita construi, vt minimo negotio à sordibus & sedimento abstergantur. In his non solum aquam, sed etiam vinum diu seruari incorruptum, à multis audiui. Ipse vidi cisternam vinariam in rusticana D. RONDELETTI, præceptoris mei amantissimi, domo. Publicæ sunt Venetijs, quæ vulgo aquam suppeditent, infinitæ, multò plures priuatæ. Albenatij Viuariensium publicæ defunt, sed ferè omnes domi cisternam habent. Atque ij pluuialem tantum bibunt, & saluberrimè degunt. Sic qui vnā ex fortunatis insulis inhabitant, ob id pluuiariam vocatam, quod illic aqua non nisi ex imbribus reperiatur, vt Plinius scribit. Verum, quia cisternæ vbique non reperiuntur, sed duntaxat (quæ

Matth. 5.

Lib. 6. cap.

32

i est

est aquæ pluuiæ præstantiæ ignorantia) ubi fontium & puteorum copia non datur: præterea, quum annis ficcioribus & per diuturnos æstus squalidos ex haustæ cisternæ aquam non suppeditent: aut qui recens parandam curauit, ante aliquot menses laudabilem aquam habere nequit, donec scilicet inducta crusta optimè exiccata fuerit, & aliquoties madefacta deterfâque saporem deposuerit: aliam quoque bibere coguntur, qui pluuialem optimam esse sibi persuasere. Nos igitur qui saluberrimæ notas omnes perstrinximus, operæ prætium facturos putamus, si quomodo ex prauis etiam meliores aquas faciamus, & naturæ vitia emendari possint docuerimus, ut salubrior sit puteana, aquam frequenter hauriri iubemus, quod ex perturbatione, agitatione, & quadam attritione melior euadat. Vnde fit ut publica sæpius sit priuata longè salubrior: quia haustu crebro magis exercetur, quod maximè probabilem reddit, ut Plinius docet. Proinde ij non sapiunt qui grauiter vicinis sui putei usum concedunt. Nam in monachorum Cœnobijs, ferè semper totius vrbs quam inhabitant præstâtissima reperitur aqua, ob id quia facilè communem (ut sunt erga omnes plurimum officiosi) omnibus relinquunt ancillæ verò inde lubentiùs, quàm ex publicis locis, aquam petunt. Detectos puteos esse præstat, ut cœlestem aquam dum pluit, excipiant. Eâ enim aliarum omnium vitia corrigi, & venenati etiam liquoris perniciem elui, paulò ante

*Lib. 31.
cap. 3.*

ante docuimus. Adde quòd dum Sol nequit
profundiorē aquam attingere, saltem circun-
sulū aërem sic afficit, vt ab eo nonnihil probi-
tatis illa suscipiat. Porro aqua omnis salubrior
fit, & in colorem vini muratur, in qua intabue-
rit amaranthus (noītri passēuelutum appellant,
quod nunquam marcescens flos immortalī co-
lore etiā villutū purpureū vincat) vel elixa-
ta fuerit radix oxalidis. Atque nos ea arte fe-
brientibus valde morosis, qui vinum bibere af-
fectant, solemus imponere. Sunt & ciborum
nonnulli qui omnium in vniuersū aquarum
vitia emendant, vt admonet Paulus Ægine. *Lib. 1. cap.*
dum inquit: Alij cicerum decoctionem præbi- *50*
bunt, aut eadem quoque cicera edunt: alij cau-
calidem similiter cum pisciculo quodam eli-
xam: item, feniculum: reliqui betam & cucur-
bitam sale conspersam cum vino dilutiore præ-
sumunt. Plinius tritum pulegium inspergi, *Lib. 20.*
cū aquæ insalubres bibendæ sunt, docuit. *cap. 14.*
Porro sigillatim alijs atque alijs aquarum noxis
aduersantur quæ refert Aëtius, his verbis: Ni- *Lib. 3. cap.*
trosam emendant cibi hebetantes ac vinum: *165.*
crassam, secantes & attenuantes, vt alium: alum-
niosam, vinum tenuissimum, omnia vrinam
cientia, & quæ excretionem impellunt. Quæ
nimia frigiditate nocent, à cibo sumi debent,
non tamen subito ac vna vice, Paulus ait: sic e-
nim facilius obrunditur illarum vitium. Sed
longè salubrius foret ante potationem aquæ

noxiam qualitatem emendare, quàm tùm demum in ventriculo suspectæ vitiosæque naturæ mederi. Illud fit (vt prædiximus) aliarum rerum permissione, idque per macerationem aut cocturam: præterea calefactione, refrigeratione, transcolatione, elixatione, distillatione, & alijs modis de quibus post hac nobis erit sermo. Non enim sunt audiendi, qui sola coctione aquarum omnium correctionem fieri putant: quorum tamen sententiæ videtur suffragari

“ Plinius, dum inquit: Aquæ vitiosæ remedium, ad dimidias partes coquere. Hunc enim modum omnibus ex æquo non posse quadrare, is sibi statim persuadebit, qui tam longa elixatione aquam fieri salسام obseruaerit. Nam omne decoctum, quandiu coquitur, falsius semper euadit: post autem amarum, vt docet Galenus: & vel ipsa aqua optima (inquit) diutius cocta salسام qualitatem tandem assumit. Hinc videas ius carniū modicè salsum, si paulò diutius decoquatur, vt aquæ portio multa in vaporem abeat, falsissimum euadere. Ob id fontanam elixatione ad meliorem naturam permutari (quæ deterior est natura) dicebat Galenus, hæc cautè & prudenter subiungens: Nisi longius decocta, salسا redatur. Nam falsedo fit, cùm tenuiores aquæ portiones coctura pereunt, & crassiores quæque aduruntur: quo modo etiam mare salsum euadit, Solis calore in halitum soluente quicquid

*Lib. 3. de
facul. alim.*

*Com. 4. lib.
6. epidem.*

quid erat tenuissimum atque dulcissimum. Plutarchus in causarum naturæ libro scribit, Maris aquas hyemali sydere minus sentiri amaras gustantibus. Euentus autem omnibus conspici, sic fermè rationem pergit promere: Maris illam asperitatem omninò intersitæ dulcedinis habere quippiam, vtpotè numerosis illuc deuolutis fluminibus. Cæterùm quod dulce est, cui genuina insit leuitas, ac proinde fluitans supernatet, corripit è vestigio hauritque Solaris potestas, dum æstiuis horis latius vim propagat funditque: quod hyeme nequit, flaccescente syderis vi, quia longiùs abscedit. Proinde minus minusque surrigi quippiam ex mari potest. Hinc consequens illud est, vt dulcedine subsistente vniuersa, quicquid amari virulentique est, remittatur, ac dilutius factum dulcescat quadantenus. Quod eatenus verum fatemur, vt & cognitum experimentis sciamus, etiam potui accommodas aquas æstate labi in deterius: quod latè grassans Solis potentia optimum quidque maximè decoquat inde & protoilat. Est verò id tenuius, leuiusque, & (vt iam dicebamus) supernatans. Nam auctore Plinio, aquæ dulces mari inuehuntur, leuiores haud dubié. Quædam verò & dulces inter se supermeant alias: vt in Fucino lacu inuectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Seuinno Ollius, in Lemano Rhodanus. Sic quò dulcior est a-

Lib. 2. cap.
103.

*Probl. 30.
lib. 23.*

quæ portio, eò superior esse contendit, insita leuitate atque tenuitate: valens. Ea ratione fit, vt mare superius & salius & calidius sit quàm inferius, inquit Aristoteles: puteis quoque portu idoneis pars superna salior est quàm ima: quanquam è contrario esse deberet, quia grauius falsum est. Verùm id accidit propterea quod Sol & aër partē humorum leuissimā assiduè detrahunt: dulcissimum autem quod leuissimum est, potissimumque de propioribus locis hauriunt, &c. Ergo minùs iucundam facit aquam, decoquens caliditas. Et sicuti in animantium corporibus, potabili humore ingressò ad nutriendum, amara falsaque redditur quæ in vesicam corriuarit superfluitas, quia natius calor potabile trahit, vt in pulpas & reliquam corporis substantiam vertat: sic & in aqua, præsertim maris, contingere solet. Nam quum sit rota pariter dulcis, quod eius potabile est, per euaporationes à calore solari secernitur. Vnde miror quid sibi velint, qui omnem indifferenter aquã pro ægrotantium potu decoqui iubent: quum ex ea præparatione non nisi crassiorē minusque dulcem efficiant, quæ incocta melior apparebat. Nam cur ægrotis (quibus conuenit) salubrior non est, qua sani hydropotæ saluberrimè vt videntur? Num sanis tenuior, leuiorque, ægrotis verò crassior & grauior magis competit? Si in morbo aliquo suspecta est frigiditas, eam calefactione obtundere non dissuadeo: at bul-

lien-

liendam esse vix admitto. Siquidem quam Galenus coctione corrigit, ei vitium inesse apertè significat. Sed quibus aquis, & quam ratione ad emendationem elixatio proffit, iam discutiamus. Tribus vitiosarum aquarum generibus hanc conferre obseruamus. Primum est palustris, limosæ, lutulentæ, graucolentis, & alia mala qualitate insignis: cuiusmodi aquam decoqui iubet Galenus. Quia quum refrigerit, putorem quem ex putredine plerunque habet, abiicit: omnisque pars terrea facilè subsidet, quæ cum tota priusquam in caluisset minutatim confusa fuerat. Et quæcunque ex diuersæ naturæ materijs constant, per minutas particulas mixtione conflata hæc post calefactionem refrigerentia facilè dissoluuntur. Etenim calor seiungit *ἑτερογένειαν*, authore Aristot. & quum ea quæ sunt naturæ diuersæ distrahit, in vnum colligit *ὁμογένειαν*. Hæc pars in vaporem dissoluitur, illa in spumam cogitur, alia vasis lateribus hæret, aut fundo subsidet. Verùm ista magis frigefcente liquore secernuntur: statim enim ab elixatione, prius quam refrigeretur & quiescat, confusæ adhuc permixtæque sunt particulæ, crassiores quoque fluitant elatæ sublimius. Motu verò prorsus sedato, & humore per moram sufficientem refrigerato, graues ac terreae portiones ingenito pondere fundum petunt, leues & aqueæ superfluitant. Sic purior fit aqua, abstractis videlicet rebus diuersis quæ sui permixtione limosam, foetidam, & malè sapi-

Com. 4. lib. 6. epidem.

Lib. 2. de generatione. & corr.

dam efficiebant. Cæterum palustrem & graueolentem aquam coctione redditam meliorem purioremque, non possumus ita ab omni noxia qualitate absolvere, quin adhuc suspecta nobis sit eius conditio. Propterea tutum nō est, ea meta vti, sed vino etiam post coctionem temperari debet, vt Ægineta suadet. Aëtius non solum præ coquendam in fictilibus vasibus docet, sed & post refrigerationem spontaneam, rursus calefactam bibi debere hortatur. Nam hoc modo facilius descendit, & quoquouersum permeat *ὡς το χόνδρια*, dum insidens calor illam penetrare facit. Attamē quum nullum animal potus amet calidos, nec ij naturales sint, vt loquitur Plinius, sat erit non frigidam esse, cum vel tepida vomitum nausēamve excitet. Atque sic Galeni quoque verba mihi interpretanda videntur, dum inquit: Ab ea quæ
 « grauis hypochondrijs sentitur; abstinendum
 « cenſeo, vtique cum prorsus frigida est & cruda:
 « cæterum à calefacta non deterreo. Prius enim
 vult eam decoqui aduersus cruditatem, & coctam non potari tam frigidam, quàm fieret si suo genio liberè restitueretur. Nam talis etiam noceret, cum suspitione nondum prorsus careat, quæ manet frigidiior. Alterum genus aquarum quod emendat elixatio, est earum quæ nec sapore, nec odore displicēt, sed oculis sese offerūt gratissimæ: quāuis in stomacho diu cōmorari, aut percellere, aut inflare, aut degrauare hypochondria percipiamus. Eiusmodi aquam, si
 non

Lib. 1. cap.

50.

Lib. 3. cap.

165.

Lib. 28.

cap. 4.

Lib. 1. de ſa

nitate.

11.

non coquendam, saltem calefaciendam esse Galenus præcipit. Huic cognatæ sunt quæ ex aëris corrupti mistione vitium habent, aut aliud quipiam ipsi aquæ ingenitum ab ignota causa proueniens. Id enim optimè caloris & ignis vi fugatur atque consumitur. Postremum est crudarū: III.
Nam quemadmodum multa olera, segetes, fructus, & animalium carnem prælixantes, idonea esui præparamus, quum tamen alijs quibusdā crudis vescamur salubriter: eadem ratione & aquas nonnullas in meliorem naturam coctione permutamus, quæ crude nocere possent. Huiusmodi sunt indomitæ à veteribus nominatæ (vt testatur Galenus) perinde ac ipsa legumina quæ difficulter vixque elixantur. Tales esse videtur quæ auersum solem habent, non fluentes ad ortum: & quas Solis radij nunquam attingunt, puteanæ. Crassiores quippe, frigidiores, inelaboratæ, & proinde crudæ sunt, vereque indomitæ: ac nisi arte nostra extenuentur, rarescant, incalescant, & veluti fermentum accipiāt, perpetuò malæ sunt, graues hypochondrijs, flatulentæ, pigre & frigiditate nocentes. Earū correctio fit attritione multa, vehementi & crebra agitatione, quadam contusionis aut comminutionis specie, vt dum fustibus aliquandiu ceduntur. Id facere solent, qui puteanam crudiorē esse veriti, equis potandam exhibent. Aliàs farinam aut fursur immiscent, quæ natia caliditate aquæ cruditatem emendant, & velut concoquunt. Alij postquam inelaboratam biberunt,

equos ad cursum concitant, vt aqua citius caleat in stomacho, & caloris ope extenuetur. Pro hominum potu etiam conuenit plurimum percussa fractaque vnda, vt ex vno vase in aliud sepe & ex alto transfusa. Huic panis filiginei frustra commodè immittuntur, non eius quem secale acidiorum & frigidiorum facit, nisi fortè biliosis. Porro aduersus aquæ cruditatem, omnium præstantissimum est quod per cocturam fit remedium. Nam ignis operâ crassities extenuatur, grauitas minuitur, & aquæ durities illa mollescit. Duras autem grauésque haud ineptè vocitant crudas, ab effectu videlicet: quippe ventriculus infestant, & ponderis sensum inuehant, inquit Galenus. Has verò noxas abolet ignis caliditas, quæ facit vt dum aqua feruet & agitur, subiens aër in eam recipiatur, nec aliter permisceatur quàm si ab alto decideret, aut alio modo turbaretur. Hinc leuior, & eò tenuior euadit, quò magis aërea: quum vniuersa percepto calore dirimitur, secatur, & bullis vndiquaque nascentibus discinditur. Perit quidem extenuatæ iam aquæ nonnulla portio, quæ in vaporem soluitur: at quod superest, id omninò meliorem naturam sortitum est. nam ab igne deposita & refrigerata, illatam patrium tenuitatem conseruat. Cæterum, quæ optimæ aquæ notas explet, & satis à radijs Solaribus, aut soli quod verrit tepore est elaborata, quæ nec vitiosam vllâ qualitatem habet, nec hypochondrijs sentitur grauis, hanc qua sani saluberrimè vtuntur, pro æ-

grotis

Com. 4. lib

6.

Epid. aph.

10.

grotis coqui iubere, quid aliud (quæso) est quàm deteriore efficeret? Nam quum attenuatione nulla, nullòque calore indigeat, quid aliud per elixationem continget, quàm tenuissimæ, leuissimæ, dulcissimæ, atque adeò præstantissimæ portionis in vapores abeuntis iactura? Dices, magis magisque extenuari aquam, dum ipsa decoquitur. At id in crassa & cruda fieri admitto, nō tamen perpetuò. nam si quæ summum suæ tenuitatis gradum coctione acquisiuit, amplius efferueat, certum est illam crassiores iam euadere quum portiones subtilissimæ vsque & vsque pereant. Proinde, quæ insitam leuitatem & tenuitatem sufficientem sortitæ sunt, ab elixatione vitij plus quàm virtutis accipiunt. Non tamen vitupero aquam, vel laudatissimam, per hyemen nonnihil decoquere, vt frigus obtundatur, quod plerisque naturis noxium esse solet. Videndum quoque est, vt ex frigoris vi contracta crassities aquæ dissoluatur. Nam (vt Plutarchus rectè in libro physiologico annotat) clesydre tardiùs multò hyemali tempore profluunt, quàm æstiuis horis: quoniam ex ambientis & obsidentis frigiditatis violentia, grauior corpulentiorque fit aqua. Vnde obseruatum quoque prudentioribus, in fluminibus nauigia sydere eodem tardiùs commearc. Quòd verò crassescens aqua tarditatem inferat, illud item mirum indicio fuerit, quod *πλείονα γόμεν φέρει τὰ ποτάμια πλοῖα τῷ χειμῶνος*, id est, plus deuehant oneris hyeme nauigia per fluuium commeantia.

tia. Densior enim aqua obfistit renititurque amplius. Ergo cum seipsa crassior euadit, densata & velut coarctata frigoribus, tunc salubriter coqui potest, ut ipsa liquequat, fundatur, & rarefcat. Quæ verò per nimios estus fiunt deteriores, crassioresque, velut Montisbrisoniæ, & omnes anæ fluuiatiles, nec non fontanæ quarum alueus latissimus caloris Soli valde pater: hæ nequeunt elixatione corrigi. Nam, unde vitium habent, nisi ex absumpto leui tenuique humore? Quid? cocturane potest rem dissipatam aquæ restituere? Quin potius, quo maior est ignis quàm Solis efficacia: contra accidet: ut quod sydus non potuit, reliquum omne dulcius subtiliusque ignis exhauriat. Sic fiet crassior vnda, & quanto plus attenuare voles, eò amplius exhalabit aquæ subtilitas, quum extenuatæ portiunculæ tandem etiam dissolutæ evanescant. Igitur eæ omnes emendationem quæ coctione fit refugiunt, quæ ab elaboratione natura vel arte facta, vterius calent: quum semel absumpta portio tenuis atque iucundior, nunquam reponatur. Atquæ citra absolutam elaborationem subsistunt, illæ dictam præparationem possunt admittere. Sic ex corporis nostri humoribus, crudior pituita concoctione melior fit, & temperatissimus sanguis euadit: quæ scilicet mediocritatis & elaborationis terminum nondum attingerat. Qui verò medium id in quo perfectio est, præterire succi, nequeunt in naturalem statum vnquam redire, ut salubres fiât, sed prorsus inutiles;

tiles, & verè excrementa vidètur. Quamobrem
 vt huic sermoni finem aliquando imponamus,
 cruda, indomita, & rudior aqua, nò aliter quàm
 duriores cibi, coctione salubrior & ad potatio-
 nem suauior redditur. Quæ verò caloris exsic-
 cantis vi peior euasit, eodem corrigi non potest:
 nec magis coctione emendatur, quàm marina,
 falsa, vel nitrosa, quibus ex simili ferè occasione
 sua vitia innascuntur. Vnicum (opinor) reme-
 diū est, eiusmodi aquas bibere coactis, vt Mons
 brisonio populo, per alambicum (ἡ ἀλυστρον id ele-
 gantius vocari putat meus Eupistius) distillare.
 Eo siquidem artificio portiones tenuissimæ ex-
 trahuntur, moxque in aquam densantur, quæ
 scilicet perirent per decoctionem. Atque salu-
 briora quidem sic fient, leues & tenues: sed ve-
 reor ne ingrato nidore olfactui & gustui quoq;
 displiceant. Eadem præparatio crudis, crassis, &
 limosis conuenire potest: sed alijs etiam modis
 suauiores fiunt. Crudæ siquidem coctione, vt di-
 ximus, crassæ verò & limosæ, tū coctione tum
 colatura emendantur.

Limosam, falsam, & bituminosam excolatio-
 ne purgari scribit Ægineta: optimè vero trans-
 colari per arenam dulcis, id est insipidi soli. Ea
 ratione fit vt in maris littore semper aqua dul-
 cis inueniatur effossa terra, quod docet Alexād.
 Aphrod. & ante illum Arist. Etenim per terræ
 (quæ non nisi in superficie falsa est) angustias
 transcolata marina, ex adustione contractam
 falfuginem, amarorem crassitiemque amittit,

*Lib. 1. cap.
50.*

Probl. 19.

lib. 23.

Probl. 53.

lib. 1. &

25. lib. 2.

&c

& terræ nouas qualitates accipit. Hinc nauarū
 dulcis arenæ dolia semiplena semper habent,
 vt cum ex alto mari petenda est aqua, hanc per
 dulce sabulum colatam potabilem reddant. In
 mari autem confusam esse dulcem cum salia
 (nam tota omnino nequit à Sole deiri) atque
 hanc illa multo crassiore esse, prædicta abun-
 dè demonstrant, quum dulcior pars recondi-
 tos minimosque meatus seu poros tenuissi-
 mè permeet, quos altera subire non valet. Eorū
 quæ testa operiuntur (inquit Aristoteles) non-
 nulla immota aluntur humore dulci & potu-
 lento, qui per spissa transmittitur, cum tenuior
 ipse mari concocto eliciatur, quemadmodum
 & primæ naturæ ortu instituuntur. Dulcem au-
 tem contineri humorem in mari, atque ita trās-
 mitti & transcolari, constat eo experimēto quo
 si ex cera vas tenui latere finxeris, idque annexa
 linea in mare demittas inane die ac nocte vna,
 dulcis humoris copiam intra se colliget. Vnde
 hoc? Dulcis aquæ pars alijs confusa, omnium te-
 nuissima & lympidissima, sola vasis poros pene-
 trare potuit. His artibus ex marina & salia dul-
 cem efficimus.

Bituminosa non aliter quam salia præparan-
 da vel expurganda videtur. Nitrosæ eadem ra-
 tione corrigi debent, vt etiam aluminosæ, sul-
 phuræ, & quæcunque aliæ sunt medicam vim
 aliquam præ se ferentes, vel calidæ spontè nas-
 centes, & αὐτογενῆς vt loquitur Galenus. Id autē
 coniicio, ex eo quod plerumque in sua scaturi-
 gine

*Lib. 8. de
 bist. anim.
 cap. 2.*

*Lib. 1. de
 facult. me-
 dic. cap. 18.*

gine laudabilis est aqua, quæ quia paulò ulterius solum mala qualitate infectum subit (vt cū per mineras illi est trāsitus) eiusmodi fit, & calida ἐρεγγεία euadit. Non enim ex minera ipse fons oritur, quum sicciior & calidior sit locus, quàm vt inde liquor possit erumpere. Cū igitur minimè insita, sed acquisita ea sit qualitas, quomodo per dulcem arenā colatis aquis non peribit? Id sanè videtur rationi conueniēs, vt quam in se confusam: ex minera acceptam substantiam deuehit aqua, hæc perinde ac maris falsugo facilè abstrahatur. Neque est quod meram nudamque qualitatem ex minera aquā contraxisse putes: nam si hanc bullias, sulphur, nitrum, sal, alumen, aut aliud mineralium super natans spuma erit. Sed vt simplicem esse qualitatem donemus, cur non eam quoque deponet transcolata, quam per transcolationem potuit accipere?

Quæ sola crassitie vituperantur, vt quod lutosa sint, limosa, aut alia ratione turbulenta, nulla mala qualitate prædita: omnium facillimè pristinae dignitati restituuntur. Quippè vitium id ex argillosa terra accidere solet, à qua nihil noxæ contrahunt aquæ, præter crassitudinem. Non enim sapore ingrata est, sed substantia per mixta displicet. Tales sunt fluuiorum Tyberis, Sequanae, Araris, quorum incolæ sinunt multas horas aquam quiescere in vasis fictilibus, vt quæ materia turbidam facit, paulatim subsideat. Qui ea statim egent, panno densissimo transcolant: sic

*Lib. 6. epi.
com. 10.
sect. 4.*

fic enim fit vt protinùs lympidissimam parent. Galenus annotat Alexandriæ, & in Ægypto, turbulentas aquas per quædam testacea & rara vascula percolari: aut si ea desint, per linteolum.

Superfunt duæ in aquis qualitates, quarum castigationi intentum etiam oportet esse medicum, quod interdum nocere videatur. Eæ sunt calor, & frigus. Vtutroque vitio vertitur: hoc quia crudæ & (vt loquitur Galenus) indomitæ indicium est: ille quod sitim non benè extinguat, Verùm multi sunt affectus quibus calidior prodest, frigida nocet, & contra: proinde ne quid huic tractatui desit, earum qualitatum, vbi nocere videbuntur, correctio qualis conueniat nobis definiendum est. Frigida si ex cruditate est, modis superius explicatis emendabitur. Sin optima alioqui & elaboratissima fuerit, exiguo ignis vel Solis calore frigus id damnosum abijcietur. Calorem verò varijs artibus abigere ab aqua solemus. Vt tactu gelida sit, etiam arte contingit, inquit Plinius, si in altum expressa, aut è sublimi deiecta, verberatu corripit æ-

*Lib. 31.
cap. 3.*

1. ra. Etenim omnium aquarum natura est commotione agitataque frigescere. Mare autem modo afficitur diuerso: si quidem vndabundum incalescit. In illis quippe ἐπιπόδες ἐστὶ καὶ ἀμορφαὶ καὶ θεμέλιαι, id est: aduentitia & peregrina habetur caliditas: propterea illā motus faciliè digerit. At eandem ingenitam domesticūque mari amplius excitant venti, & alimenta subijciunt. Caloris insitui argumentum est, τὸ μὲν πῦρ καίτερ

καίπερ ἕσσαν γέωδι καὶ βαρύναν, id est: quod mare non coeat, quamvis terrestre & graue. Sed ad refrigerandi modos redeamus. Calefacta prius maximè refrigeratur, idque subtilissimo inuen-
to. Nam quum per calfactionem seipsa tenuior euadat aqua, aëremque ebullitione recipiat, tã-
dem faciliùs ad frigidum mutatur: propterea quod tenuis substãtia citiùs alteratur (vt dicunt medici) quàm crassa. Aphrodiseus rationẽ dat, cur aqua feruida in puteum demissa euadat frigidissima, inquit: Frigor putei calori pugnãs,
aquæ demissæ, facilẽque præ sua frigidissima copia superans, calorem vniuersum expellit, magna-
quẽ cum vi permeat aquam, atque ita vehementer eam refrigerat. Hinc fit vt ignibus attenuata facta-
que solutior, cõcrescat celerius multò: quandoquidem meatibus longè ampli-
oribus penetrare vehemẽtiùs frigiditas potest. Vt exactè refrigeretur aqua, calefacta in testaceo vase vitreato reponitur. Id occidente sole in fenestris vento aduersis sublime suspenditur, vt ibi per totam noctem refrigerescat. Ante Solis ortum vas humi depositum frigidâ aquâ circumfunditur. Idem aliàs circundant frigidis lactuce aut vitium folijs, & aliarum id genus, vt ea quã sub nocturno aëre acquisiuit, diu perduret frigiditas. Cæterum, vas aliqua ex parte inane esse meliùs fuerit, si operiri velis: nam aër inter operculum & aquam contentus, prius refrigerabitur, deinde attractu aquam refrigerabit. Vt enim aqua faciliùs quàm terrena corpora caler,

II.

*Arist. lib.**1. meteor.**cap. 12.**Probl. 56.**lib. 1.*

”

”

”

”

”

”

& ocyus quoque refrigeratur, quia illis tenuior est: pari ratione & aer quàm aqua promptius afficitur. Alij vas in domorum subterraneis locis atque speluncis frigidum aërem includentibus reponunt. Alia quoque ratione refrigeratio acquiritur: vt si fluuiò rapidè labenti imponatur, aut puteo: idque bifariam. Nam vel ipsam putei aquam vas attingit, vel in medio tantùm super aquam suspenditur. Hoc quàm illo modo magis frigeat aqua. Nam & puteana deprompta, si in eodem puteo pernoctet, frigidior erit: cuius euētus causam inuestigat Plutarchus, sed non satis explicat. Id fortè accidit, quia noctu aër frigidior per ἀντιπερίσσεια tepidiorem putei aquam reddit: eoque fit vt iam deprompta minus sit tepida. Niue circumposita aut glacie, quibus hæc in promptu sunt (vt Romanis, qui ad magnatum delicias adhuc hodie in subterraneis locis palea inuolutam niuem & glaciem per maximos æstus seruant, vt audio) vas eximiè refrigeratur. Neronis principis inuentū est, inquit Plinius, decoquere aquam, vitròq; demissam in niues refrigerare: ita voluptas frigoris contingit, sine virijs niuis. Nō mirum quod ait Plutarchus, glareas plumbique laminas in aquā iniectas, eam frigidiorē efficere. sed mirum est illud, nitrum (quod sanè calidum apparet) frigidissimam reddere. Ad principum delicias, qui æstiuo tempore frigidius bibere appetunt, halini tri libram in maluiuo aquā pleno dissolunt. In id lagenas vitreas, stamneas, vel argenteas, aqua

III.

IIII.

V.

VI.

Sympos. lib
6. Probl. 4

VII.

Lib. 31.
cap. 3.

VIII.

IX.

Sympos.
dec. 6. probl
5.

• aqua plenas immergūt, & assiduè mouēt. Ea ratione potus iucūdior, nec in salubris paratur.

Iam mihi absoluisse videor de aquarum delectu tractationem, quantū ad sanitatis tutelam pertinet: & quibus artibus ex prauis meliores ac potabiles efficiamus. Pluuiam reliquis omnibus præstare docuimus. Deteriores verò

nō omnes elixatione (vt vulgò existimant)

corrigi posse mōstrauimus:

quæ duo nobis explicanda fuerant pro-

posita.

posita.

SE RV M Lactis seniori febre quartana & pruritu infestissimo laboranti, omnium maxime conferre: idque frigidum non esse, quamuis refrigeret, contra idiotarum medicorum sententiam: Ad egregium D. LVDO. PAPON. Monsbrisonium.

PARADOXVM VI.

QVI supra vulgum aliquid nouisse expetit, LVDOVICE amicissime, eum non natura modò, verum etiam primis doctrinæ rudimētis multum ceteris præstare oportet: & cum iam adoleuerit, veritatis infano quodam amore (velut afflatum) teneri: tum sine vlla diei noctive intermissione properare ac contendere ea quæ à clarissimis veterum tradita sunt discere, eadèmq; ubi didicerit iudicare, multòque tempore explorare quæ rebus sensui patentibus consentiant, & quæ rursus ijsdem dissentiant: ac sic illa quidem suscipere, hæc respuere. Eique vni rei in tota vita, spretis alijs omnibus quæ vulgo studiosè spectata sunt, sedulam operam nauare. Hoc Galeni nostri cōsiliū est, quo admonet priscorum vel maximi nominis auctoritatem, nec contemnen-

nendam, nec sine ratione temerè nobis susci-
piendam esse, ne præiudicata opinione semel
persuasi, vnà cum illis aberremus. Iis enim qui
discere volunt, inquit Cicero, obest plerun-
que eorum auctoritas, qui se docere profitentur:
quia desinunt suum iudicium adhibere: id ha-
bent ratum quod ab eo quem probant, iudica-
tum vident. Sed quid si, non modò ratione con-
ijciam, sed & sensibus experiar, aliter rem se ha-
bere quàm ab antiquioribus traditum sit: num
potior adhuc erit illorum sententia? Potèstne,
aut debet aliquid auctoritatis præ se ferre veru-
stas, vt mentibus nostris imponat? Num maior
est temporis præteriti, quàm præsentis, excellen-
tia, & in sentiendo veritas? Non opinor, quum
nihil ad ἀρχαιοσύνη, hoc est concipiendæ speciei
intelligibilis dexteritatem, faciat temporum dif-
ferentiam: aut si facit, & antiquiorum dignitas ma-
ior esse videtur, id nos, qui hodie sumus, & po-
steriores, vnice commendabit. Nam tempus (i-
ta fabulari liceat) doctius perpetuò & pruden-
tius quoque ex progressu continuo fit: vt senes-
cens iudicio sit acriore, solidiore, & maturiore:
Sic me loqui patiāre, humanissime LVDOVIC-
E, apud eos qui absolutè ad tempus priscorum
excellentiā referunt. Iam hic mihi respon-
deant: Nonne omnium primò seculo, dum ho-
mines discere incipiebāt, indoctum planè tem-
pus erat, vt infans & veluti nascentis scientia?
Nam successiuis annis, alijs atque alijs subinde
nascentibus viris ingenio diligentiaque claris,

*Lib. I. de
nat. deorū.*

vario disciplinarum genere tempus instructum esse cœpit, vt tandem Hippocratis, Platonis, Aristotelis, & Galeni tempora doctrinæ suæ ἀκμῇ, seu vigorem, sint consequuta. Eam ætatem constans siue consistens ordine sequitur, in qua sensuum firmitas maior, iudicii-que splendor & bonitas esse videtur. Ergo si in proposita analogia insistere velis, dicendum est tempus hodiernum meritò doctissimum, & omni artium genere ornatissimum, iudicii ingenii-que plus quàm antea ætates habere. Siquidem verum est omnia ætate perfici, omnēsque scientias tandem per additionem absolui: vt nemo vnus artis inuentor & auctoreius perfectionem attingere possit. Hinc necessitas scribendi commentaria, vel teste Galeno, vt posteriores nostris semper aliquid superaddentes, faciliè doctiores nobis aliquando euadant. Proinde, si temporis ratio in doctrinæ & iudicii comparatione momenti quid habet, cur nos præteritis hominibus non dicunt longè digniores, eo seculo natos quo ætatis suæ consistentiam metiri possumus, quòdque nunc doctus esse conicimus à multis viris eruditum, quàm dum doceri inciperet? Non enim recipio quod ex Argyropylo docet Acciaiolus in Ethica Aristotelis, ob id antiquos veritatem aliquam sciuisse, quòd fuerint rerum primordijs & naturæ propinquiore. Verisimilius esse puto quod alij dicunt, absolutè ipsam antiquitatem commendantes. At nos præteritis verè
anti

*Com. I. lib.
I. aphor.*

*Lib. I. cap.
8.*

antiquiores sumus, antiquiore tempore geniti. Illorum enim seculum, mundo initium constituentibus, nostro multò recentius fuisse cõstat, nam hoc istud ex longo progressu iam inueterauit. Quamobrem si antiquitatem, non ex hominum ætate particulatim (cum & iuvenes plerique doctrina præstantes interierint) sed temporis partium varietate nuncupemus, nos Hippocrate atque Galeno sumus antiquiores: Et si quid maioris autoritatis antiquitati est tribuendum, quod ipsius temporis maturitas ad ingenium & eruditionem faciat: nos prouectiore tempore nati, & melius sapimus, & præteritis etiam hoc nomine digniores esse videmur. Sed valeant qui præsens iandudú elapso seculo longè præstantius parui faciunt: quique prioribus tum medicis tum Philosophis, solius antiquitatis ergo, plus autoritatis quàm nobis attribuunt. Debemus quidem plurimùm illorum diligentiae & humanitati, quòd nos scriptorum suorum opera iuuerint, effecerintque vt quod ipsi multis annis, & improbo labore didicerunt nos paucis & faciliè concipere valeamus. Nam reliquum vitæ nostræ curriculum in addendis nouis, aut melioribus excogitandis, insumere licet. Illis verò penitus esse addictos, & iurasse in verba magistrorum, tam ineptum mihi videtur, quàm quod maximè. In eo errore permultos hodie versari video, qui miserè socordes, ignaui, & pusillanimes nõ audent, vel nesciunt, ab autorũ sententiis discedere, quamuis non-

nullæ hæcenus pro verissimis habitæ sensuum iudicio repugnare videantur. Quibus si hoc de monstres, & vt fateantur optimis rationibus cõpellas, nunquam tamẽ veritati acquiescent: sed velut cæcutientes, aut præiudicata opinione illaqueati, veteri sententiæ mordicis adhærebunt. Alij sunt quorum mens à crassissima ignorantie caligine occupata, nihil videt, nihil distinguit. & quia tandem ex longo vsu in prouecta ætate doctiores vulgo esse creduntur, præ arrogantia indelebile vitium contrahunt. Nam neque discere aliquid de nouo student, neque veterum scripta, vt eorum placita intelligat, euoluunt: interim tamen obtrectatores & garruli non cessant ijs male dicere, qui optimè instituti & solida imbuti doctrinâ supra vulgum sapiunt, & quorum splendorem caligantes sciorum oculi non patiuntur. Eorum temeritatem ferre nequeo, L V D O V I C E incundissime, non tamen contumelijs in hos publicè ago: sed vt mitè probumque virum, sapientiæ & veritatis studiosum decet, scripto quod illi ignorant edoceo, vt sibi aliter persuadeat quàm prius crediderint: prudentiores verò & doctiores, in quorum manus cõmentatio fortè inciderit, iudicet quanto sit difficilior inani repræhensione iusta imitatio. Eadẽ occasione motus hæc ad te nunc mitto, quod heri ex te rescluerim, male audire I O V B E R T I sententiã de seto lactis propinando homini ferè septuagenario, quoniam id frigidius esse videatur, quàm vt seni cõuenire possit.

Illud

Illud mirari vulgus indoctum, nihil minor ipse, cum in aliarum multarum rerum naturâ plurimum hallucinetur. Sin medicinam profitetur huius in me calumniæ autor, is ex hominum cœtu protinus explodendus censebitur, vt qui in facillimis hebes deliret. Nam si in domesticorum, vsuque frequentissimorum dicendis qualitatibus aberret, quomodo ei fidendum iudicabis peregrinis & minus consuetis medicaminibus vtenti? Sed culpandus est nemo mihi, cum auctoris incerti famâ sit. Hoc contentus esse debeo, vt tu qui me id non temerè, sed aliqua ratione adductum consuluisse defendis, ad manû prompta habeas argumenta, quibus detrectantium calumnijs (pro ea quæ inter nos intercessit amicitia, & quam de me iandudum concepisti opinione) respondere possis. Rem, vt se habet, tibi primum narrabo: mox firmis demonstrationibus ostendam, quàm malè consilium nostrum accipiant & interpretentur, qui sibi quidem nimis, pro aliorum verò existimatione parum omnino, & mihi nil prorsus, sapere videntur.

RECIVS Patronus me ad se nuper vocauit, vt de morbi curatione consuleret. Is iam à multis mensibus quartanâ laborat cum pruritu infestissimo, & vniuersum corpus occupante minuta scabie, quam fouet sudor valde copiosus, non modò in accessionum febris solutionibus, verum etiam noctibus ferè singulis, erumpens. De ætate roganti respondit (si benè memini) se

annos plus minus sexaginta quinque natum esse. Hunc robusto & bene habito corpore fuisse, nec solitū purgantibus pharmacis vti (vel morbis vrgentibus) intellexit: atque in ea consensuisse opinione, vt medicos quidem veneraretur, sed medicamenta omnia despiceret ac respueret. Ex notis temperaturæ, & victus præcedentis ratione cognita, facilè conieci melancholiæ naturalis, aut ex bile adusta genitæ, reliquias in cutē excretas tantum pruritum facere, permixtas salis pituiteis humoribus, quorum ad putredinem refertur origo. Horum vtroque plena est huius senectus nondum decrepita, & maximè biliosa, cui victus nulla vnquàm lege fuit obseruatus. Porro excremēta omnia ex putredine vel adustione calida esse, tum ratio, tum experimentum, & morborum inde genitorum natura, satis docent. Melancholicum verò humorem per febres quartanas aduri, atq; hinc maiorem concipere acrimoniam, & postremò velut in cinerem redigi, medicorum omnium consensus recipit. A dulci verò & insipida, vel etiam acida materia, pruritum & vellicationem fieri, non est qui admittat: cum solius bilis, vel vstorum, vel feroforum humorum, vel pituitæ salis acrimonia eos dolores committat, qui ad arrosionem & vlcerationem proximè accedunt. Ergo non frigidi, sed calidi affectus in hoc senes apparent: nec iam dubium esse potest, febris & pruritus naturā id arguente, quin acerrimis & caliditate pungentibus humoribus scateat corpus vniuersum.

sum. Eorum verò subtiliores, dilutioresque por-
tiones, in sudorem solutæ tam natiui quam ac-
quisiti caloris vj, effluunt: crassiores verò cutim
vix penetrantes cuticulæ longè densiori (in se-
ne autem densissima, vt aridissima quoque & ru-
gosa) tenaciter inherentes, scabiem gignunt. Ne-
que vero absurdum videri debet in hoc valde
acres contineri humores, quamuis senior exi-
stat. Nam tales ex facta per ætatem consistentem
adustione superesse possunt, largior copia ex fe-
bris quartanæ præsentis sæuitiâ, atque pituitæ
falsæ (quæ ex putrefactione vel bilis mistione
fit) cōditione colligitur. Hæc dum cogito, refri-
gerationis indicatio mihi in mētem venit (quia
contrariorum contraria sunt remedia) vt crucia-
tum ex pruritu maximum, si non prorsus tolle-
rem, saltem mitigarem, & febris malitiam in se-
ne reprimerem. Ea verò omnium potissima vi-
sa est refrigerandi forma, quæ per causæ morbi
ablationem fit, quantum scilicet ad id valere
possunt mitiora medicamenta. Ab ijs enim ab-
stinendum putavi, quæ suaptæ natura, seu ab in-
sito temperamento refrigerant, quamuis talia
vsui esse posse non repugnem. Nam quandiu
multo excessu supra temperiem ætati conueniē-
tem aucta manet qualiditas, minimè verendum
est ne calor natiuus (in senē quidem exiguus)
frigidorum vsu minuatur: quippe cum medio-
critatem excedentes caloris extranei gradus ob-
tundendi prius occurrant, quam innatum vis
medicamenti aggrediatur. Quapropter, vbi fe-
bris

bris & pruritus adsunt, leuiter refrigerantiā innatæ caliditati nocere nequeunt: iuuant autem quam plurimum, quod humoris acrimoniam frangant, calorisque excessu represso hunc in pristinam symmetriam reducant. Verum ea tunc præscribere consilium non fuit, sed quæ per aluum expurgarent falsos, acres, adutosque humores, & serum plurimum (sudoris infectissimi materiam) ad vrinæ vasa retraherent: qua ratione fieri posse putabam vt alui fluxus homini suspectus, vel non sine causa molestus, auerteretur. Id postremò curandum erat; à moribus & consuetudine sumpta indicatione, vt (quandoquidem omnis generis medicamenta illum odisse sciebam) ijs quæ medicamenta esse non videntur, vterer. Hæc diu animo volenti; denique, visum est persuadere vt lactis serum, cui per noctem esset infusa fumaria, quotidie mane potaret: vnam aut alteram hebdomadam experiretur; ac diligenter obseruaret quid ex illius vsu accideret. Id satis esse sperabam, & apprimè etiā continere seni, pro humorum salforum adutorumque leui (citra vim scilicet, aut turbulentam agitationem) purgatione, quandoquidem senile corpus multo langore fractum, amplius diu exandandum non erat. Tantum morbum, adeò leui & miti remedio, vix vnquam cessurum noueram quidem: at seni afflicto, id à me contendenti, solamen refrigerijque nonnihil moliendum esse putaui, quo saltem minus graues molestias atque dolores, mitigata morbi occasione, in posterum

sterum sentiret. Aliqua ex parte suorum malorum fomitem extinguī posse prædictorum usu homini facile persuasi. Lactis serum lubentissimè sumpturum se dixit, quo etiam per annos triginta singulis Maij mēibus aliàs se usum esse significauit: quod cū rescuiissem, magis sententiam confirmaui, docens à consuetis vel deterioribus minimè offendi naturam. His inter nos constitutis, discedo. Post tres aut quatuor dies ægrotum reuīso, vt quo modo ex usu feri haberet intelligerem. Audio nullam de sero lactis mentionem fieri. Interroganti multa, velut indignabundus ad omnia respondet. Nesciebā quid hoc sibi vellet, donec accepi me iam publicam sustinere accusationem, quod seni frigidissimam rem (vt vulgo prædicant) præscripsissem. His auditis, facile conijcio homini suspectum fuisse remedium, ab aliquo rerum facultatis imperito damnatum. Proinde vt me à calumnia, & tam inepto de mea opinione iudicio absoluant atque vindicem, paucis demonstrare decreui, me non inconsultò aut perperam, sed alios de re sibi prorsus incognita, sententiam protulisse.

*Aph. 49.
50. li. 2.*

Id mihi primum concedi postulo, quod Medici pro axiomate habent, & omnibus confesum videtur, contrarijs contraria curari. Nam quum talia sese mutuo afficere nata sint, penes id quod valentius est remanere solet victoria. Ob id refrigerantibus calidi morbi cedunt, & frigidi calefacientibus: quos fecit repletio humorum.

morumque copia, soluit inanicio, & contrā. Por-
 rò, morbos hic nobis propositos caloris effe-
 ctus esse, & ab humoribus corruptis pendere,
 facillimum est assequi. Nam febris à feruendo
 dicta videtur, non aliter quàm ἀπὸ τῆς πυρὸς, πυ-
 ρετός. Hippocrates nonnunquam πυρ absolute
 vocat, quòd ignis & incendij more corpus dis-
 cruciet. Caloris ignei indicia sumuntur ex pul-
 su concitatore, siti que immensa, præter id quod
 tactu facile dignoscitur. Eò verò acrior est cali-
 ditas, quò in sicciore densioreque materia est.
 Nam accensorum lapidum, aut ferri, vehemen-
 tior sentitur, quam aquæ feruentis calor. Sic
 melancholia vel vīta vel putrescens, maiorem
 excitat feruorem, quam alius quivis humor: in
 senili verò corpore, quia id gratis decursu exic-
 catum & durius euasit, longè mordacissimum.
 Hinc fit vt eiusdem magnitudinis quartana, in
 puero minùs acutum, quàm in sene, calorem
 præter naturam efficiat: quia puerorum mollis,
 laxa, & humida substantia est. Ergo febrilis ca-
 lor in hoc viro sanè acerrimus nullo miraculo
 sentitur, quia in materia sicciore conflagrat. In-
 cendium verò non priùs cessat, quàm humor
 in cineres (vt medici loquuntur) fuerit reda-
 ctus. In cineribus autem, siue crassamento ex
 materia vītionem passa relicto, aliquid ἐμωρεύ-
 ματος restare solet: atque humoris qui accessio-
 nes fecit reliquæ, excrementa fuliginosa, acrida
 mordaciæque euadunt. Hæc dum ab interiori-
 bus ad cutem expelluntur, & pituitæ (quâ senum
 corpo

corpora referta sunt) permiscetur, hanc ex
vstione iam antea salsam, acriorem efficiunt ma-
gisque arrodentem. Inde pruritus valdè mole-
stus fit, quando in sudorem copiosum desinit fe-
bris, & diebus quibus intermittere solet. Hinc
scabies nocentissima pullulat, minuta & ari-
dior, ex terrei ac fæculenti humoris vstione, cu-
ius partes crassiores dum cuticulam (Græci *ἐπι-
δερμίδα* vocant) ob densitatem penetrare non
possunt, in illam sæuiunt. Hæc si vera sunt, quis
iam non videt calidos humores omnium malo-
rum quæ iste patitur, occasionem esse? Atqui (di-
ces) corpora senum frigida sunt. Quid tum? Si
febrem, quæ calidissima passio est, sustinere vi-
deantur, cur non etiam calidos quosuis mor-
bos, ex calidis humoribus ortos, experientur?
Temperamentum non ex humorum prædomi-
nio debet nuncupari, vt vulgares medici cum
indocta plebe in vsu habent, qui temperiem
seu complexionem dicunt sanguineam, pituito-
sam, melancholicam, cholericam. Non enim tẽ-
peramenti nomina hæc esse debent, sed humo-
rum redundantia, quæ non semper confinibus
sibi temperamentis respondet. Siquidem frigi-
di & humidi quidam, bilis plurimum & sæpe
vomunt, vt testatur Galenus: calidi & sicci pitui-
tam. Sed nonne delirum est ab ijs humoribus
qui præter naturam sunt, temperiem denomi-
nare, quum hi frequenter ciborum naturam, &
anteactæ vitæ conditionem, potius quàm pro-
priam corporis constitutionem, sequatur? Hoc
qui

*Lib. 2. de
temperam.
& cap. 74.
artis me-
dic.*

qui ignorant, & hebetes non vident rerum discrimina, quique turpiter omnia confundunt, si quem audiant senes biliosos, vel cuiusvis generis humorum acrium plenos, dicentem, stupent: quia certum est senile corpus non modò siccius, verum etiam frigidius esse: putant verò illi excrementa frigida & humida tantùm, qualis est pituita, in senum corporibus aceruari ne scientes aliam solidis partibus (quarum propriè est temperamentum) aliam excrementis inesse naturam. Sed redeundum nobis est vnde digressi sumus. Quum perpetuò effectus causis respondeant, ex dictis rationibus evidentissimè est demonstratum, ni fallor, nobis propositum senem calidis affectibus laborare, & calidis plenum esse humoribus. Còsulo vtatur lactis sero, in quo maduerit fumaria. Quid hìc repræhendunt? Si bene coniecto, serum frigidius esse, quàm vt seni conuenire possit, arguunt: eo quòd idem iuuenibus, ad compescendam hepatis calidam intemperiem, propinari vident. Hinc serum valde refrigerare colligunt, quia iuniorum calorè etiam feruescentem remittere valet. Cùm verò senes tanto refrigerio quanto iuvenes non indigeant, illud minus consultò senibus concedi arbitrantur. Ea est (opinor) eorum ratiocinatio: sed quàm falsa & fallax iam videant, mòxque resipiant. Si multum refrigerat lactis serum, id in morbis calidioribus quancunque naturam occupent, optimè conueniet: cùm nò temperiem emendare, sed potius morbum (qui affectus est

præter

præter naturam) prorsus destruere conabimur. At senis huius quartana, quæ in humore crasso maximum incendium facit, acriorem quàm in alia quavis ætate calorẽ excitat, vt superius exemplo de lapide & ferro accensis monstrauiamus. Porro materiæ febrem committentis cineres acerrimi sunt, qui pituitæ ex adustione falsę per mixti, longè magis arrodentem faciunt. In hoc præterea biliosi humoris non exigua quantitas ex ætate præcedente relicta est, vt coniecturâ assequor. Adde quòd in ipso paroxysmo, dum febris hominem vehementius exercet, & sitis infestat, à vino (quod incendium maius facit) nõ abstinet. His omnibus in vnum coactis, & sedulo examinatis, quis iam audebit negare propositum ægrotum calidissimis affectibus infestatum, nõ alijs quàm refrigerantibus egere? Nunquid seri lactis frigiditas huic suspecta esse debet, si iuueni duntaxat bilioso, necdum morbo calido laboranti, benè conuenit? Quis adeò stupidus est vt non assequatur, senis istius affectum longè calidiorem esse, quàm calida hepatis intemperatura, etiam in iuvene admodum bilioso, citrà morbum? Quòd si ad hanc lactis serum rectè præscribitur, cur non seni calido morbo, à calidissimis humoribus nato, laboranti etiam concedetur? Frigida non prius in natiuum calorem (quem senibus languidum esse fateor) agunt, quàm omnes gradus quibus vi morbi suã temperiem excessit, debellarint. Dum id ope medicamento nos esse assequutos coniciamus,

iam sanitati restituto homine, serum lactis subtrahimus. Nec solum in senioribus illud obseruandum putamus, sed & in iuuenibus quos refrigerare studium est. Nam quum satis refrigeratum esse nouimus, hoc est excessum à medio (in quo debitus cuique ætati calor consistit) omninò superatum, & nos in symmetriam conuenientem peruenisse, tunc ab usu refrigerantium cessationem indicimus. Ea verò in calidis affectibus nunquam nocere possunt, quandiu superest excessus à natiuo calore oppugnādus. Cùm hoc siquidem primum duplicatur: eo superato si perseuerent frigefacientia, tandem natiuum calorem offendunt. Ergo si per istius senis morbos, excessus caloris est maximus, & eò maior quò ætati minus conuenit: quis, nisi stupidus, frigidorum usum reformidet? Id ratum & firmum est, quod omnibus ætatibus, naturis temperaturis, & conditionibus hominum quadrat, contraria cōtrariorum esse remedia. Quid ad hæc respondere valeant, ignoro, cùm tam euidentes sint rationes, ut me sanè pudeat adeò leuia tractare argumenta. Desinant igitur mirari senum affectus calidos, refrigerantibus indigere. Quòd si prædictas demonstrationes aliquis, stipes veriùs quam homo, non intelligat, faxo ut statim à suis calumnijs absteineat, ubi significato vulgares medicos de lactis feri qualitatibus malè sentire. Sed prius ex eorum quoque opinione consilium à nobis datum, defendere placet.

Si hu-

Si huius senis affectus refrigerantia postulat, ut superius abundè monstratū est, & serum lactis de vulgi sententia refrigerat, quomodo non bene propositæ rei conueniet? Respondebis, frigida quidem vsui esse posse: at ætatis ratione habita, senibus (quia sunt plus iusto frigididi) alia minus refrigerantia quàm serum lactis conferre. Facillimum quidem est istam obiectionem soluere: ut si dicamus, vulgo suspectam seri frigiditatem fumaria infusa corrigi. Fumariam verò seu fumum terræ (Græci *καπνοῦ* vocant, eo quòd succus eius oculis inditus, veluti fumus pungit & lachrymas mouet) calidam esse ratio ab experimento ducta comprobatur. Acris enim & amara gustui sentitur, atque adeò (ni fallor: scio enim de hoc diuersas haberi opiniones) secundum caliditatis gradum attingit. Quid iam illi calumniabuntur? Suspecta seri frigiditas calidâ herba emendatur. Sed si ostenderimus lactis serum minimè ex se & propria natura refrigerare, quid amplius effutire poterūt? An non pudore suffusi latebras quærent, ut cū sua ignorantia ipsi sepeliantur? Satis superque docuisse videmur, propositos nobis morbos refrigerantibus egere. Id vsu seri cōmodè fieri, etiam monstrauimus. Iam si probem lactis serum non refrigerare, sed euidenter calidum esse, & calfacere, quia ratione dicēt seniores ab eo abstinere debere, propter ætatis naturam scilicet, quā id iunioribus & biliosis benefacere putent? Atqui serum esse calidū, non modò probatissi-

*Lib 3. de
fac.alim.*

*Lib.4.
simpl med.
cap.17.*

morū autorū testimonio, verum etiam ratione & experientia, docebo. Galenus calidam & acrem qualitatem lacti ex sero inesse dixit: in explicandis facultatibus alimentorum (cuius sententiæ immemor, serum lactis frigidum & humidum esse, alio in loco pronuntiat) pinguem verò & mediocriter calidam à butyro Reliquum omne frigidum esse, ac succi crassi, demonstrat. Nam quod lac quodcūque aluum subducit, id feri acrimonia, non humiditas facit. Etenim ferrosa lactis portio ventrem mouet, crassosque succos attenuat. Proinde inquit) lac quod serum habet plurimum, etiā si semper eo vtare, nil penitus adferet periculi. Igitur feri caliditas obscura non est, quā testantur acrimonia, & deiicienti facultas. Nā purgantia omnia calidiora quam frigidiora sunt, vt experientia monstrat. Præterea, digerendi & abstergendi vim habet, vt idem Galenus admonet. Has verò facultates, in alijs quam calidis medicamentis, inuenire nō licet. Serum autem digere & abstergere, id confirmat, quod ecchymomatis, id est sugillatis & hypophagmatis prodest. Quā itaque lactis serum his qualitatibus præditum sit, quis frigidum, vel adeo refrigerans vt morbis etiam ex calore genitis non conueniat, dicere audebit? An narcoticum & stupefaciens esse putant, quale non nisi ad extremos dolores Medici prudentes vsurpare solent? Nequeo satis mirari eorum impudentiam, qui serum, frigiditatis ratione suspectum habent, quum id à tali cōditione prorsus & ex

dia-

diametro distet. Neque enim frigidū vocari potest, quod vim purgandi obtinet, neque si eiusmodi esset, morbis calidis & ex humorum acrimonia natis, noceret: quin potius morbi materiam euacuans, omnium maximè conferre videretur. Quōobrem nō possunt, quomodocunque respondeat, ignorantia & temeritatis crimen effugere. Sed tā ineptos homines amplius persequi nolo. Sat est nostram sententiam ab eorum reprehensione (ne dicam calumniā) vindicasse, atque euidentissimis rationibus demonstrasse, lactis serum ex fumarie infusione, seni quartanā, pruritu, scabie, & largo nimis sudore laborāti non esse reijciendum: imō verò plurimū conferre, vt quod effectus planè morbo contrarios edat. Id quomodo præster, nōdum apertè docui, duntaxat admonui, quū adferrem morbi curādi indicationes. Dicā igitur & clariùs explicabo, qua ratione fiat vt serum lactis, suapte natura calefaciens, morbis à calore ortum habentibus, conuenire possit, quum tamen semper contrarijs contraria sint obijcienda.

Eorum quæ calefacere dicuntur, alia ex sese & propriā naturā id agunt, vt piper, sinapi, castorium: alia per accidens, hoc est ascititia qualitate, vt aqua calefacta. Hæc enim calorem ex propria temperie non habet; sed illi accidens est, quod ab igne accepit. Id tamen alijs cōminuare potest, & primo statim occurſu calefacere. Per accidēs quoque fieri aliquid dicimus, cū nī alio casu interueniente, non immediatè, euenit

Casus hic significat deſultum ab vna quapiam causa in alterius causa effectum. Quū ergo aliquid per accidens à quoque fieri statim mus, tacite significamus nos interrupto ordine causarum seriem recensere.

Eo loquēdi modo frigida calefacere, & calida refrigerare, asserimus. Nam si aqua frigidissima corpus affatim perfundas, primo quidem attractu (quod est per se efficere) cutem & subiectas partes refrigerabit: at paulò post vniuerso calore in vnum sese colligente, maior fit eius ad exteriora impetus. Hinc vehemētior quàm prius caliditas percipitur, cuius euidentis testis rubor est. Sic calorē adauget aque frigidioris perfusio: verū per accidens, & alterius intercessione, id cōtingit. Nam ex se nihil nisi refrigerare potest: sed dum natiuum calorē recolligit, qui subito cōtrarij sui appulsu aufugerat, facit vt vegetior alacriórq; (nimirū viribus adauctis ex collectio-
ne) magno impetu in partē aqua refrigeratā irruat, nec modo frigus inimicū dissipet, verum etiā insigniter calefaciat. Propterea iuadet Hippocrates, iuuenē bene carnosū tetano (qui morbus est frigidus) laborantē, æstate mediā, largā frigidæ perfusione madefacere. Id enim calorē reuocat, inquit: calor verò hæc soluit. Idem in phlegmone, arthritide calida, & similib. experimur: nā frigidorum nimio vsu calor, & inde dolor augetur, quia talia cutim cōstipant, & acriū vaporū perspirationē impediunt: vnde fit, sed per accidēs incendiū maius. Contra, refrigerare videntur calida, nō ex se vel propria natura, sed dū quod calefaciebat euacuant. Sic calidos tumores nonnunquā persanat calidorū foras: quia parte affecta rarefcente, in halitū facilè dissoluuntur & discutuntur eadē operā extenuati humo-

Aph. 21.
lib. 5.

humores. His eductis, calor qui præter naturā ex humorū copia partem infestabat, etiam cessat. Simili modo καθαρῆτινὰ seu purgantia medicamenta, quæ bilē, & alios quosuis humores calidos deturbant, refrigerare dicuntur, quia materiā corpus calefacientē educunt. Ea propter rhabarbarum, aloen, scamoneam, & calidissima quæque pharmaca, refrigerare asserimus, quòd bilioso atque adeò æstuanti corpori propinata, vehemētis caloris occasione semotā, refrigerium inducant. Nō aliter, opinor, serū lactis hepar refrigerare dixerūt antiquiores, quia biliosa excrementa à calidiore hepate cōtinuò genita expurgat, humorésque adustos & serosos excernit. Proinde sanguinē mundiorē reddere creditur, præsertim caprinum, idque ex lacte caprarum nigrarum & iuuenum. Ergo lactis serum minimè frigidū esse recipimus, sed tamen refrigerare posse fatemur, quum scilicet acres humores per aluum extrahat. Hac enim ratione calorē præter naturam excitatum delet. Quòd si more vulgi serū frigefacere putes, nempe ex propria natura seu temperie, quemadmodum solet aqua frigus ex sese inducere: & absurdam & indoctā fouebis sentētiā, eorum opinioni ad similem, qui illud senioribus non esse propinandum censent. Hęc sunt quæ pro mea defensione ad te scribēda putavi, L V D O V I C E humanissime, vt argumenta suggerā quæ illis obijcias, qui non cessant benè dicta malè interpretari. Hi si Medicinā profitentur, Medici-

næ maximam faciunt iniuriã, quę vel penã mereatur: alijs ignoscendum puto. Sed vt præter calumniarum propulsiones, etiam nostrum habeas explicatum consilium, quod tibi & amicis aliquando vsui esse possit, lubet indicationes, & (vt vocant) intentiones nostras exponere.

Lactis caprini serum ex fumarix infuso per noctē, quotidie mane in crepusculo potandum, Regio patrono præscripsimus, vt acres, mordaces, pūgētes, falsi, nitrosi, amari, & adusti humores, ex bilis, pituitę ac melācholię serosis excrementis procreati, cum par aluū, tū per vrinas expurgentur: ad quod citra vim, aut tormina ventris, futurum scimus. Nam quamuis serum acre dicamus, ad alias lactis partes facta comparatio ne, non tamen pungit aut vellicat per euacuationes, sed potius humorū mordacē qualitātē extinguit. Hinc Dioscor. Datur quibus sine acrimonia volumus deiectionē moliri (inquit) vt melancholicis, comitialibus, lepris, elephantijs, & erumpentibus toto corpore papulis. Autor quoq; est Galenus, serū lactis intestinorū acrimoniā citra mordacitatem abluere, & abstergere, dum vlcera acri sanie infestata eluit. Ergo verendum non est vt colicum dolorem excitet, siue is ex humorum acrimonia, siue ex flatibus aut pituita pendeat: quippē quum expurget, de tergat, & sine morſu quoque aluū subducatur. Id ignorasse videtur, qui eius vsum colico dolori obnoxio nobis proposito homini suspectū, temerē

Lib. 2. cap.
72.

Lib. 10.
simpl.

merè diffuasit. Neque verò medicamento huius
vehementia est formidanda, quum benignè ad-
modum, & citra violentiam, humores sibi fami-
liares educat. Vnde & senibus maximè conue-
nit, & debilibus cibos auersantibus, & ijs qui
imbecillum stomachum habentes purgatione
indigent, vt scribit Aëtius : cuius consilium est, *Tetr. I. ser.*
pueris, mulieribus, & senibus citra omne peri- *2.*
culum exhiberi, & in caniculæ æstibus intrepide
dari, quamquam tunc temporis alia medica-
menta suspecta sint. Minimum enim calidum
est, eorum comparatione quæ non citra vim
humores eliciunt. At fortiori sero, id est non
simplici, sed quopiam medicato admixto, vt
quis potest (idem Aëtius inquit) ad corpora &
vitia vehementioribus medicamentis egentia,
præsertim ad vitiatos sub cute humores, &c.
Atque ea ratione nos sero lactis caprini fuma-
riæ qualitates adiungendas putauimus, vt ad hu-
morum acrium expurgationem citra vim aut
impetum, magis valeret. Nam quum fumaria
(autore Dioscoride) biliosam vrinam multam
prouocet, seu bilem per vrinam trahat, vt loqui-
tur Plin. fit vt alui fluxum superfluum imminen-
tem retineat. siquidem humoris portione plu-
rimâ ad vias vrinæ deriuatâ, siccior aluus est. Vnde
Hippocra. Mictio noctu multa facta (inquit) *Aph. 83.*
paruam significat deiectionem. Non est igitur *lib. 4.*
verendus ex feri lactis vsu alui fluor immodi-
cus, quem Patrono regio suspectum fuisse co-
gnoui. Sed neque ventriculi læsio vlla verenda

*Lib. 10. de
facul. simp.
medic.*

est, quum fumaria præter amaram qualitatem, etiam nonnihil acerbæ obtineat: quibus nominibus ad stomachum egregiè roborandum (*μετὰ τὴν καὶ γαστέρα λαπαράειν*, vt loquitur Galenus: hoc est simul ventrem vi abstersoria lubricum efficiendo) plurimum valet: præterea, iocinoris obstructions & imbecillitates sanat. Dices: lactis serum calidum esse, dictis prius argumentis persuasus, admitto. Cur ergo febricitanti præscribitur, quum febri refrigerantia debeantur? Calefacit equidem propinatum, velis nolis: at expurgatione quam efficit, longè plus commodi assequimur, quàm negligendus calor mali adferat. Ea ratione fumariam sero lactis multò calidiorem, febricitantibus omnibus etiam decoctam confidenter exhibendam suadet Aëtius. Iam nullos video prauos affectus huic seni imminere, qui sanæ mentis medicum ab vsu lactis feri vnà cum fumaria dehortari possint. nulli sunt præsentēs, quibus id non benè conueniat. Nam sudoris copiosissimi & frequentissimi materiam per vrinas expurgabit, humorem crassiusculum & fæces per aluum deijciet, ad acribus & vltis humoribus corpus liberabit. Hæc sensim fient, neque ventriculi robur deijcietur, neque erit alui fluor immodicus, neque tormina excitabuntur. Sed non parum interest quantū singulis diebus, & quandiu fumendum sit: quæ præsentis medici docti & prudentis iudicio relinquuntur.

*Tetr. 1.
serm. 1.*

Hactenus explicaui (iucundissime LVD-
VICE)

VICE) quibus rationibus impulsus ego medicamentum facillimum, tum senili ætati conveniē-
tissimum, contra vulgi opinionem præscripse-
rim, ex lactis sero cum fumaris. Tu iam mirari
define, & ut cæteri sententiam mutant his argu-
mentis, tanquã fustibus, coge. Multò plura ad-
ferre potuissem, ni me eorum qui medici ex pro-
fesso non sunt captui voluissem accommodare,
ut hæc ab omnibus literatis viris intellerentur
atque iudicarentur. Ignoscant si quid arrogan-
tius dictum legerint, idque bile mota
scriptum putent: vel potius cogi-
tent, pro famâ, non aliter
quàm pro aris & focis,
dimicandum
esse. Va-
le.

CLA

CLARISS. VIRO, D.

LAVR. IOVBERTO, INSI-
gni Philosopho, & Me-
dico experientiss.
Enim. Bonefi-
dius. s. D.

*Ridie quod proposueras enuntiatum, vir humanissime & doctissime, tum v-
nà essemus in bibliotheca tua, Adipē
frigore non concrefcere, me mirum in
modum torfit toto hoc antelucano tempore. Quid
enim magis humanam excedere videtur fidem?
Perinde est ac si quis butyrum frigoris ope non coa-
lescere coagularive asserat. Primum, calidum &
frigidum qualitates actiue sunt, & è diametro op-
positæ. quod cēt sine probatione, ipsis sensibus aper-
tissimum. Contraria autem nemo neget, in effectus
abire contrarios sibi ac repugnantes. nisi κατὰ σμ-
βεινδὲς aliud res ipsa donet: veluti cum propositas
qualitates desiccare euenit. Calidi est ἐρεπογεῖα se-
parare ac dissoluere, ἐμωγεῖα congregando: per ac-
cidens rarefacere, attenuare, digerere, fundere, la-
xare. Exempla in metallicis officinis, & in medica-
tione passim sunt obuia. Rarefactio est cum partes
expanduntur, & quasi ex priorē loco discedunt. Li-
quefa*

quefactio est solutio coagulatorum. Frigoris ergo vis est propria, congregare ἐμογνῆα τε καὶ ἑτερογενέα, atque adstringere. Quod & ipsum sat est perspicuum in aqua gelu concreta. Atqui adipem igni admotum liquefcere ac dissolui cernimus, non aliter quam Simethæ cera apud Theocritum εἰδυλ. β.

Ὡς τῆτορ τὸν καρὸν ἐγὼ σὺν δάιμωνι τάκω,

Ὡς τάκοιθ' ὕπ' ἐρωτος ὁ Μῦθος αὐτίκα Δέλφει.

Et apud Vergil. egl. 8.

Hæc ut cera liquefcit

¶ Vno eodémque igni.

Igitur frigore concrefcant adeps, & ut verè dicam progignatur, est necesse. Præterea, corporibus quibus est frigidior natura, copiosus, calidioribus verò paucus innascitur adeps. Quinimo solet æstibus immodicis, laboribus, & inedijs profundi ac dissipari. Ideò autem in ventre inferiore cumulatius ac durius increfcit, quòd maiori seiunctus est interuallo à fonte, quem vocant, caloris. Quamobrem non mihi persuadere possum, adipem, sænum, & cætera huius natura, aliunde quàm frigoris vi provenire. Bene vale.

*AD IPEM, qui igneo calore dissolvitur,
in corporibus animalium frigore non con-
crescere: Ad doctiss. & omni doctrina &
lingua genere absolutiss. iuuenem D. ENI-
MYNDVM BONEFIDIVM, iuris pru-
dentie professorem clarissimum.*

PARADOXVM VII.

PARADOXVM tibi meritò visum
est enuntiatur quod nudius tertius
pronuntiabam, ENIMYNDE,
quum id sensibus & experimen-
to retragari existimes. Scio & me-
dicorum nostrorum vulgo inauditam esse hanc
opinionem, & Galeni placitis repugnare, ne-
que facillè ijs persuaderi posse qui præceptorum
suorum auctoritati magis quàm rationi fauent.
Ast tibi ingenij splendore & iudicij integritate
pollenti, variaque in lectione exercitatissimo, ex
Physices & Medicinæ theorematibus hoc statim
demonstrauero: nec aliunde argumèta petam,
quàm ex solis rerum euentibus certâ obserua-
tione probatis, vt intelligas me nulli sensuum fi-
dem abrogare. Butyrum frigore non coalesce-
re affirmantem, insanire fortè putabis, donec
saltem videris id componi dum baculo mul-
tum

sumum, amplius distineam, accipe satis fusam & explicatam enarrationem: tuoque nomine susce-
ptum laborem æqui & boni cōsule. Erit hoc munusculum contractæ inter nos amicitia, & iucundæ familiaritatis, si gratum fuerit, σύμ-
βολον.

PINGVEDINIS appellatione id in vniuer-
sum significamus, quod instar crassioris olei in
animalibus concretum apparet, & vi caloris ig-
nei dissolutū liquefcit. Eius variæ sunt species,
formâ & consistentiâ prorsus differētes, idque
non in diuersis tantum, sed & in iisdem corpo-
ribus. Varia quoque nomina his imposita tū à
Græcis, tum à Latinis autoribus, qui rerū essen-
tias accuratè distinxere, acceperimus. Græca sunt
πιμελὴν, γέαρ, ἀλοιφή, λίπος, λιπαρότης, κνίσσα: sed
hoc postremum, nidore qui à re pingui deſta-
sentitur, potius denotat. Illis respōdent apud La-
tinos pinguedo, pingue seu pingnitus adeps,
seuum vel sebū, axungia, sagina, vnguē, vnctio,
& alia quædā. Pinguedo generis nomen esse vi-
detur, quid τῇ πιμελὴ responds. Vtrumq; tamen
speciatim vsurpari solet pro humidior pingui,
oleo longavetustate incrassato adsimili. Ea fuit
Galenī sententia, dum inquit πιμελὴν ὑγρόν τι χρῆ-
μα ἐστὶ παραπλήσιον ἐλάϊω διὰ μακρὰν παλαιότητα πε-
παχυμένω. Interpretes ferè vbique pinguedi-
nem vertunt. Colligitur plurima in valde humi-
dis animalibus quæ crassa & obesa euadunt, in
suisbus præcipuè. Sic enim idem Galenus: ἡ μὲν
ἔν (inquit) ἐντροφῶν πιμελὴν πλείστω. ἐχθρὰ δὲ τὰν
φυσικῶν

Lib. 3. de sa-
cul. alim.

Lib. II. de
facult. me-
dicam.

φυσικὴν τῆς κράσεως ὑγρότητα. Adipis verò & seu-
 ui natura siccior densiorque est, vt *σέαρτος* Græ-
 corum, quod animantibus totam naturam ter-
 restriorem habētibus prouenire dicunt. Qui p-
 pe Galeni hæc sunt: τοῖς γεωδέσσειαν ἔχουσιν τὴν ὀ-
 λῶ φύσιν ζωῶν, τὸ σέαρ γίνεται. Et paulò post. βόες
 δὲ καὶ αἰγες, ὅσα τε ἄλλα κέρασφόρα, διὰ τὴν ξηρότητα
 τὸ σέαρ πλεῖστον γεννᾷ. Verum hoc discrimen non
 esse mordicis retinendum, ijs qui rerum essen-
 tias, non verba, curant, sequentia docent: Σὺ δ' εἰ
 βῆλξ, τὴν ἐλαιώδη καὶ λιπαρὰν δόξαν ἀπασαν ἐν τοῖς
 ζωῶν καλὴν σέαρ, ὥσπερ δι πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν. ἔξεσι δὲ
 σοὶ καὶ πιμελὴν ὀνομάζειν ἅπαν τὸ τοιοῦτον γένος. Theo-
 dorus Gaza apud Aristotelem σέαρ seuum ver-
 tere solet, πιμελὴν verò adipem. Seui autem &
 adipis hanc differentiam facit Aristoteles, vt
 quorum sanguis corpulentior & crassior est, ea
 seuum potius quàm adipem habere dicantur.
 Id enim terrenum est: proinde sanguinis fibro-
 si modo cogitur, tum ipsum, tum illius deco-
 ctum. Cornigera verò, non vtrinque dentata,
 sunt quæ seuum habent. Adeps non cogitur,
 nec siccitate frangitur, quia minus terrenâ est
 naturâ. Plinius illum sequutus, eandem distin-
 ctionem ponit, inquit: Cornigera vna parte
 dentata, & quæ in pedibus, talos habent, seuo
 pinguescunt: bisfulca scissisve in digitos pedi-
 bus, & non cornigera, adipe. Hæc nominum
 varietas toto, propè genere disiungit pinguis
 materiæ species: cui si addas sanguinis & loci in
 quem incidit naturam, horum certè differē-

ibidem.

*Lib. 2. de
part. ani-
mal. cap. 5.*

*Lib. 11.
cap. 37.*

Lib. 2 de
part. ani-
mal. cap. 5.

tia illius magnam dissimilitudinem suscitabit. Cæterum, distinctioris doctrinæ gratia lubet sic pingue omne definire: Seuum est terrenum siccum, & non modò concrescens, verum etiã friabile, statim atque refrixit: eor nigeris animalibus proprium est, ipsque ventri inferiori, circa renes potissimum, adnascitur. Id optimis candelis materiam præbet, quia durius est, nec facilè liquatur: parum enim aquæ, multum terræ continet, vt docet Aristoteles. Adeps peculiarari nomine dicitur, qui in minus siccis, non tamen humidissimis corporibus, gignitur ad epigastrium & circa renes: in cornigeris verò animalibus, quicumque circa musculos & cutem crurum, partiũque inferiorum concreuit siccior duriorque. Porro Græci autores id discrimen non annotarunt. Nam vno *τέατος* nomine, quod nos seuum & adipem vocamus, expriment. sed (vt prædixi) facilitatis ergo mihi liceat hoc comminisci, atque seuum id vnum dicere quod est friabile & siccissimum, ex terrena portione copiosissima: adipem verò aëreum magis durum minus, quòdque tardius concrescit, medium scilicet pinguedinis propriè dictæ (quàm *πικελῆς* dictione intell go) humidioribus animalibus conuenientissimæ, & seui. Pinguedo enim aquosa & mollior apparet, nullo modo friabilis, nec solida. Sus animalium ferè omniũ humidissimus, pinguedinem multam colligit. Homini etiam pinguedo veriùs est quàm seuum aut adeps. Præterea, siccioribus quoque ani-

animantibus sua est pinguedo circa venas & arterias, in partibus quæ sub pectore conditæ sunt, in musculorum finibus, & carnis pulpa. Sic Plinius in fine carnis, id est ad cutem, gigni adipem vult: pingue verò inter carnem & cutem, succo liquidum. Ab eodem didicimus, Græcos suillum adipem vocasse Axungiam. Nos hanc dictionem pro liquidiore pingui vsurpamus: pinguedinem verò generis nomen facimus, cuius tres hæcenus species recensuimus, seuum, adipem, atque axungiam. Medulla his quarto loco annumeranda venit. Nam cum id pingue esse in animalium corporibus definiatur, quod ignis calore fundi potest, pinguedinis appellationem meretur ossium medulla, quam Græci *μυελὸν* absolutè vocant. Huius generis non est quæ vertebris inclusa spinalis & dorsalis vocari solet, à Barbaris nucha, Græcis *μυελὸς ποτικῖος καὶ ῥαχίτης* nuncupatur: Galeno etiam *διαυχένιος φώτης*. Neque cerebri substantia, quam plerique medullam vocitant, pinguedinis species est: quia non liquefit. At quæ ossibus continetur medulla, aliorum more pinguium fit ex sanguinis oleosa aëreâque portione in ossium cauernas influente, & tandem concreta. Nam ut reliqua pinguis genera, distinctam sedem habet. Esse verò hanc pinguedinis speciem, autor est Aristoteles. Dictum confirmat ex eo quod medulla sit adiposa in ijs animalibus quæ adipem gignunt, & similis seuo in ijs quæ seuum. Hinc rectè infert, medullarum alias seuosas,

Lib. II.

cap. 37.

Lib. 28.

cap. 9.

Lib. 2. de
part. animal.
cap. 6.

*Lib. II.
cap. 37.*

alias pingues & adiposas esse. Plinius idem sentit, inquit: Medulla ex eodem (adipum genere videlicet) videtur esse, in iuuenta rubens, in senecta albescens. Est autem pinguis ijs quibus adeps, seu osa cornigeris. Hactenus pinguedinis varias nūcupationes, atq; adeò distincta genera recēsuimus. De eius natura & cōditione dicturo supersunt explicanda, materies, causa efficiens, & quæ finalis dicitur. Nam quæ sit forma, quantum ad præsens institutum pertinet, ex supradictis sat explicatum videtur.

*Lib. 3. de
hist. animal.
cap. 16.*

Aristoteles pinguedinis omnis materiam esse sanguinem denotat his verbis: Caro vertitur in pingue, quoties pabuli copia suppetit. Quasi diceret, quum eadem sit carnis & adipis materia, si ea fuerit abundanti or, quod carnem solum gignebat, in adipem conuertitur. Id verò est sanguis, quo sane multo opus est ut ambobus sufficiat. Quippe natura prius est de carne sollicita, quia magis necessaria: adeps post modum fit ex benigno superfluo. Sic ex carne pinguedo fieri videtur, quum eadem sit vtriusque materia, & in adipem nōnunquam abeat, vbi quæ carni dicata fuerat, plurimum abundarit. Idem Aristoteles alio in loco rem explicatiùs significat, in hanc sententiam: Nullum ex ijs quæ sanguine carent, vel adipem habet, vel seuum: quandoquidem sanguis deest. Qualis verò sanguis ad pinguedinis generationem conferat, varijs in locis monstrauit, docens purum, elaboratum, & absolutè concoctum esse debe-

debere. Inquit enim: præpinguia omnia sanguinem, quamuis purum, tamen paucum habent: & quò plus pinguedinis, eò minus possident sanguinis. Pingue enim omne exanguè est. Obesa item sanguinem habent imputidum. Et alibi: Quantum relinquitur puri sanguinis (transcolatione facta in renibus) facile concoqui potest: finis autem probæ concoctionis sanguineæ, adeps & seuum est. Ceterum, Galenus & medici omnes consentunt, ex portione sanguinis oleosa, fluxili & pingui fieri pinguedinem. Hinc illud libro de temperamentis: Quod oleosum in sanguine est, fluxilèque & pingue, vbi in frigidum venit locum, cogitur. Rursus ibidem: Quicquid in sanguine pingue, leue, tenuèque est, id in frigidioribus corporibus seruat: vbi in frigidas particulas incidit, in ijs concrefcit. Ergo eadem est materia bilis flauæ, & adipis, quòd etiam dixit Galenus: vtrunque enim fit ex sanguinis parte pinguiore & tenuissima. Aristoteles spermatis & pinguedinis materiem proximam eandem constituit, atque docet minus fecundos esse qui multam aceruant pinguedinem, & egregiè saginati sunt: quia sanguinis pars elaboratissima & aërea, semini gignendo conuenientissima in adipem conuertitur. Eius verba sunt: Hominum nonnulli, vbi per habitum corporis bonum carnulèti aut pinguiore euaserint, minus semen emittunt, minusque rem veneream

*Lib. 3. de
hist. animal.
cap. 19.*

*Lib. 3. de
hist. animal.
cap. 9.*

*Lib. 2. de
temp.*

*Lib. 2. de
differ. febr.
cap. 12.*

*Lib. 1. de
generat. animal.
cap. 12.*

expetunt. Et paulò post. Viri etiam mulierés-
que pingues, minùs fecundæ esse quàm non
pingues, videntur: quoniam in vegetioribus
excrementum concoctum transit in pingue.
Nam & pinguedo excrementum est bonitate

*Lib. 1. de
generat. a-
nimal. cap.
19.*

substantiæ salubre. Et alio in loco: Pingua mi-
nùs feminis habent quàm macilenta: cuius rei
causa est, quòd & pinguedo excrementum vt
semen & sanguis cōcoctus est, quanquam non

eodem modo quo semen. Itaque ratione opti-
ma fit, vt cùm materia superuacua consumpta

*Lib. 11.
cap. 37.*

in pinguedinem sit deficiat genitura. Plinius his
assentitur, dum inquit: Steriliora cuncta pin-
guia & in maribus & in fœminis. Id confirmat
experientia, cùm animalia quæ saginari volu-
mus castrentur, quia eadem est feminis & adi-
pis materia. Quæ igitur in adipem conuerti-
tur, res frigida non est, vt multi existimât: quum
ex eadem nunc bilis, nunc sperma fiat, quæ ne-
mo sanæ mentis frigida esse dixerit. Verùm, ne
que adeps ipse frigidus est, sed insignis caloris
particeps: quod varijs argumētis & autoritati-
bus probare licet. Hoc habet Aristoteles: Pin-
gue nec terræ est, nec aquæ, sed spiritus: ex quo
fit vt per summa aqueæ fluitet. Et paulò post: Spi-
ritus autem, aër calidus est. Rursum alio in loco:
Pingue inter humida cōmune ignis & aëris est.
In problematis, suem calidissimū esse pronun-
tiat, & parti eius corporis calenti pilos adhære-
re: quippe quum pingue tale esse necesse sit. Vn

*Lib. 2. de
generat. a-
nimal. cap.
2.*

*Lib. 2. de
part. ani-
mal. cap. 5.
Probl. 23.
lib. 10.*

de verò accidat pinguedini calor, explicat his
 verbis. Vt in combustis siccis, velut cinere, ali- *Lib. 2. de*
 quid ignis relinquitur: sic in cōbustis humidis *part ani-*
 non nihil caloris qui effecerit, relinquitur. quo *mal. cap. 9.*
 fit vt pingue leue sit, & humoribus superfluitet. *”*
 Adipē omnem calidū esse naturā, Galenus mil-
 lies dixit, probauitque experimento, quòd eo
 in medicamentis referantibus, attenuantibus,
 discutientibus, maturantibus, & alijs multis quæ
 calidorū ope fiunt, vtamur. Quid quod flāmam
 promptè concipit adeps, simbolo quodam in-
 ter hunc & ignē, vt est verisimile? Propterea e-
 tiam partibus nostri corporis circumfusa calorē
 suauissimè fouet. Galenus quoque επιπλός v- *Lib. 4. de*
 sum docens, idem explicauit, inquiring: Quod *usu part.*
 quidem pinguedo res calida sit, cognoscit & i- *”*
 pse sensus vtentium ea velut oleo. Indicat non *”*
 minùs & hoc, facilis eius in flāmam conuersio, *”*
 tanquā ad flāmæ naturā proximè accedat. Nul- *”*
 lum enim frigidū promptè cōburitur. Et pau- *”*
 lō post: Quod autē calefaciendi gratiā factum *”*
 sit επιπλόν, euidenter est discere in illis in qui- *”*
 bus vulneratū habentibus επιγέσπιον, excidit o- *”*
 mentū per vulnus, deinde huidū factū ad neces- *”*
 sitatem ablationis lesæ partis impellit medicos, *”*
 &c. Igitur calida est pinguedo, idq; insigniter,
 quum ex multū calida materia gignatur: siqui- *Lib. 1. de*
 dem verū est quod scribit Galenus, eorū quæ in *tempe.*
 corporibus nostris cōtinentur, sanguinē calidif- *Lib. 2. de*
 simū esse. Respondebis, apud eundem alio in *temp.*

loco bilem omnium calidissimā dici: ast eo argu-
mento nō euerter propositionē quā assero, ex
materia omniū maximè calida fieri pinguedi-
nē, quū (vt supra docuimus) adipis & bilis flauæ
materies haud sit dissimilis. Imò verò sanguine
calidiorē esse adipē, probāt effectus: siquidem è
corpore seiunctus adeps, specimen omne cali-
ditatis præbet, in corpore verò fouet calorē. At
sanguis, vbi primū venis excidit, celerrimè (vt
aqueus est) refrigeratur, & ne scintillā quidem
caliditatis repræsentat, cōstringit enim exsiccatur
& frigus inducit, cum eo pro medicamento vti
mur. Quādiu autē in viuētis corporis venis est
ab alio cōcessus sanguini calor, arteriarum vi-
ciniā, & spiritus vitalis continuò influentis ope-
rā, conseruatur. Atque tunc calidior sanè quam
adeps percipitur, quia nullæ adipi inferuiunt
arteriæ caloris fomites: ipse tamen sibi insitam
caliditatem pertinacissimè retinens, etiāndum
è corpore extractus calidior sentitur. Igitur ex
calido genita, non parum calida est pinguedo.
Idem comprobatur efficientis adipem causę natu-
ra & conditio: vt de hac interim aliquid dica-
mus, & sensim eo descendat oratio, quò nobis
tandem peruenire proposuimus: nempe ad eā
conclusionem quæ docet vi caloris, non frigo-
ris, cogi pinguedinem. Nam ex re calida,
caloris ope fit, & ipsa calida est, calorisque fo-
uendi gratia animalibus concessa. Porro de cau-
sa pinguedinem generante hoc scire conuenit,
Aristo.

Aristoteli calidam esse, & talem quæ suæ caliditatis vestigia in re à se facta relinquat. Id docet eorum exemplo quæ vruntur, & *εμπύρουν* relinquunt. Et sanè verisimile est, ex eo quod adipem facit, qualitatem in rem genitam insculpi: nam etiam sanguis tunc cùm fit suum calorem accipit, non ex sese habet. Ad hæc, quæcunque calida sunt, à calido, non à frigido processisse videntur: vt omnia efficientis suæ causæ naturam redolent. Vnde maximè miror Galenum dixisse, calidam esse adipem, tamen à frigore ortum ducere. Ex sanguine purissimo & elaboratissimo fieri pinguedinē non solum sæpius dixit Aristoteles, sed & eius generationis modum elegantissimè explicauit. Vult autem ipsam concoctione absolui, vt dum inquit: Finis probæ concoctionis sanguinæ adeps est, & seuum. Et alio in loco: Sanguinis per se concoctio, seuum & adeps est. Rursus: vtrunque eorum sanguis est per bonitatem enutriendi. Et alibi: Fit per concoctionem ex sanie sanguis, ex sanguine adeps. Item Humor prætenuis tandem concoctus, pingue effici solet. Atqui concoctionem nunquam frigore perfici, norunt omnes. id opus est caloris innati. Igitur pinguedinis efficiens causa non erit frigida, vt vulgus medicorum hætenus recapit. Hoc rationibus multis, Aristotelis verum dogma confirmantibus, ostendere licet. Primùm, à frigido nihil præter cruditatem in corporibus animalium fieri, medici omnes vno ore fatentur, qui singulas actiones calori

*Lib. 4. de
vsu part.*

*Lib. 3. de
part. anim.
cap. 9.*

*Lib. 2. de
part. anim.
cap. 6.*

*Lib. 2. de
part. anim.
cap. 5.*

*Lib. 3. de
hist. anim.
cap. 19.*

*Probl. 3.
lib. 10.*

natiuo acceptas referri volunt. Vnde fit, vt seniores, & quicunque alij temperamento frigidisunt (seu naturâ, seu ex accidētī tales fuerint) non adipem, sed pituitam multam coaceruēt. Nam quum improbè concoquant, macilenti tenuēsq̃ue euadunt: nec adipem generāt, quod ea sit concocti sanguinis perfectio quædam, vt ex Aristotele docuimus. Præterea, cerebri meninges nullus circūfundit adeps, vt rarus quoque est circa membranas quæ ossa conuestiunt: & in vniuersum siccissima quæquæ & frigidissima loca pinguedinis expertia sunt. Quid quod tanta non est in viuēti corpore frigiditas, quæ possit materias congelare, vt illi loquuntur? Nam calor totum occupat, & vnde quaque permeat, vt nulla sit, vel densissima pars, quæ laboret eius inopia. Quid osse frigidius est? at quādiu viuūt animalia, eorum ossa tangentibus tepida sentiuntur, idque natui caloris per ea diffusi operâ, nec non calidarum partium viciniâ & adhæsiōe. Nulla enim pars est tactui frigida, dum in viuīs est animal, licet exanguis & ex natuo temperamento frigida vocetur. Propterea cautè ad modum Galenus ἀναιμάτων κρᾶσιν examinans, ad materiam & compositionem, potius quàm ad tactus iudiciū, mentem adhibet. Ergo cum nihil sit in animalium corporibus secundum naturam actu frigidum, qui non verentur contendere pinguedinem frigore concreuisse, & à frigidâ causâ produci? Dicunt frigidis & exanguibus membrauis, non calidioribus particulis, adnasci

Lib. i. de
temp.

adnasci pinguedinem. Eam quidem fateor nulli vsquam parti adhærere, nisi ad ipsius membranam. Nam & quæ inter musculorum pulpas offenditur, earum pelliculis affusa videtur, non carnis synceræ substantiam occupat. Ast eo argumento nõ concludunt adipem frigore cogi, nedum gigni. Siquidem ventriculus, quamuis exanguis membraneusque, & propriâ temperie frigidior (vt eius generis omnia) videatur, ciborum tamen vel maximè durorum concoctionem ipse perficit, quod non nisi caloris munere fieri potest. Num dicemus à frigore cõcoqui alimentâ, propterea quod nervosus & frigidior est stomachus? Nõ opinor, quã is à vicinis partibus, hepate, liene, omentoque; superiacetibus, substratis verò arteria magna, & vena cava, tam benè foueatur, vt calore multum polleat, ingestamque materiã exacte cõficiat. Magis mirum est quod vesica urinaria, sanè ventriculo frigidior, lapides gignat durissimos. Id enim nõ efficit quæ valet frigiditate: neque calculus congelatus dici debet: imò verò eximij & penè adurentis caloris, pituitam adassantis, & in calculum indurantis, opus esse videtur. Tam magnum verò calorem opinor ex partium vesicæ proximarum vicinia sulcitari. Eadem ratione asserimus, membranas omnes, quamuis exanguis, non frigidas, sed calidas esse viuentibus, nimirum calore hincinde mutuato. Sic calidis pinguedinem adnasci obseruamus. Frigidioribus enim tunicis, quæ ossa integunt Græcis (περίοστεα dicuntur) adipem non in-

*Paradoxo.
7. dec. 2. cõ-
trariâ huic
propositionem defen-
do: nempe
spermatice
membra san-
guineis esse
calidiora.
Hic com-
munẽ scho-
le senten-
tiam reti-
nere pla-
cuit.*

nasci, paulò ante docuimus. Calidiores sunt musculorum & viscerum χιτώνες, vtpote à subiectis partibus calefacti, atque ijs copiosa accrescit pinguitudo. Igitur non est frigiditati tribuenda adipis generatio, ex eo quod circa membranas natura frigidas accumulatur. Adde quod membris seu partibus calidissimis adnascitur, vt in ventre inferiori, (ἐπὶ γαστρὶον propriè vocât) vbi plurimus est calor ad ciborum confectiōē. Ea enim regio est veluti corporis totius culina. Plures venas & arterias quàm omentum nulla pars habet. Nam totum est ijs ad retis formam (vnde vulgo reticuli nomen) intertextum. Sunt verò arteriæ & venæ, si tangas, multum calidæ, à materia quam continent. Atqui in epiploo pinguedinē non auersantur, quinimo ea obruntur, si valde obesum fuerit animal. (nam totū est adiposum pinguescentibus, & sebosis seba-
le, vt scripsit Aristoteles.) etsi cæcutiens Galenus dicat, circa venas & arterias pinguedinem non concreescere. Porro, etiam iecur, quod eidem Galeno secundum cor censetur pars calidissima, plerunque multa pinguedine obductum est: imò in quibusdam animalibus totum est adipeum, vt inter aquatilia cartilagineis, quorum iocinoribus colliquatis oleum facimus, inquit Aristoteles. Renibus paulò minor quam hepatis calor esse videtur, quum arenulas & lapillos gignere possint, quod est vehementis caloris opificium. At verò circa renes potissimum adeps colligitur. Renes etenim (vt scribit Aristoteles

*Lib. 3. de
histo. anim.
cap. 17.
Lib. 1. de
tempe.*

*Lib. 3. de
histo. anim.
cap. 17.*

Ibidem.

stoteles) ex visceribus maximè pinguescunt, & quæ animalia sebo pinguescunt, magis quàm quæ adipe, in renibus opimandis luxuriant, ac omnium precipuè oues. Et alio in loco: Pingue plenius renes ambit quàm reliqua viscera. Id factis confirmat experientià, quum benè saginatis pecudibus renes toti pinguedine integantur. Sed quid si cor ipsum, partem omnium calidissimam & caloris fontem, adipe non carere mō strauero? Cor, præter περιάρδιον, tunicam habet peculiarem, illi membranæ prorsus correspondentem, quæ musculorum ventribus pertinaciter obnascitur. Huic (præsertim in hominibus) ad basin, durioris adipis copia accrescit. aliquādo & per reliquam Cordis superficiem ad mucronem vsque, secundum venarum & articularum digressum, vt inspectio docet. At id neutiquam accideret, si adeps frigore nasceretur. Dicunt naturæ prouidentia factum, vt cordi pinguedo accresceret, quò nimia eius exsiccatio prohiberetur. Verùm hoc videtur ridiculum: nam aduersus proprias leges Naturæ nihil aggreditur aut tentat. Præterea, quacunque occasione id fiat, parum nostra interest, modo ex re ipsa colligamus, Naturâ opifice adipem gigni in partibus corporis calidioribus: quod sanè arguit, non esse frigori referendum acceptum. Eadem ratione improbandi videntur, qui manum extremam & pedem quoque naturæ prouidentia non habere pinguedinem asserunt, quamuis frigidiores sint partes: quod earum

earum actionibus nocitura esset crassitudo. Nā quid Naturæ prudentiam absolutè proponere opus est, cū euidenter repugnent adipis generationi talium membrorum temperies & compositio? Quod enim frigidiora sint, ob id macilentia magis euadunt. Et quia non grandiora vasa, quæ multum sanguinis habent, sed venulæ tantum ad illas perueniunt, non plus alimenti suggeritur quàm quod illis debetur ex necessitate. Nam quæ in medijs sunt spatijs, quia humoris copia fruuntur, benigni quoque superflui plurimum colligere possunt. Hoc modo Naturæ prouidentiam contemplari atque admirari decet, quod partes quibus nocuisset crassities ita formauerit, vt pinguedini coaceruandę forent ineptissimæ. Porro (inquies) vulgo graciles apparent qui valdè calido sunt temperamento, & (vt Galenus scribit) venas habent conspicuas, multiq̃ue sanguinis capaces. Huic dubio facilè est respondere, desumpta ex physices principijs propositione, quæ docet agentis ad patiens requiri certam proportionem, in qua est aptitudo. Atqui pinguedinis causa efficiens, agentis nomen obtinet, & materia patientis. Illa calor est natiuus, vt cœpinus probare: hæc verò sanguis tenuior, pinguis, & halituosus. Iā sic arguere licet: Languidior corporis calor, quia deest humoris cōueniētis copia, nullum creat adipē: quod senū exemplo cōfirmauimus. Si nimius calor est, omnem, pinguedinis, materiā, tenuē. aëreā, oleosam, & suauem ipse depascitur, Tēperatus

*Lib. 2. de
temp.*

tus calor materiã nō absumit, & pingui gignēdo
sufficiens est. Hoc demonstrat labor, cū vix cras-
sescant ij qui se improbo labore nimium tor-
quent, eisi multo, eoq̃ue dulci, sanguine abun-
dent. Nam acris est eorum caliditas. Proinde
quum otium nanciscuntur, facillē pinguescunt.
Ea ratione visum est Aristoteli, ventrem (non a- *Probl. 3.*
alia membra) exercitatione extenuari, quia ven- *lib. 5.*
ter pinguis admodum esse solet: exercitiū vero
adipis materiam dissipat. Carnem verò nulla te- *Probl. 4.*
nus minuit exercitatio, imò potius auget: quia la-
bor concalescit, ex calore autem qui adipem li-
quat, caro nihil patitur. Neque enim tam tenuis
substantiæ est atque pinguedo, quam vel dudum
genitam destruere potest excitata à labore ve-
hementi caliditas. Quantò facilius nouam fieri
non sinet? Ergo, quemadmodum æstuantē ven-
triculū ructus non excitare dicimus, quia quos
gignit status & attollit, eosdem mox dissipat: sic
ingens & acrior caliditas adipis quidem mate-
riam trahit & præparat, sed confestim etiam ab-
sumit. Contrà, otio torpentes obesi euadunt nō
a depol quòd eo vitæ instituto frigidum corpus
reddatur, sed quod à suæ temperiei modo non
recedat calor innatus, quem voraciorem efficit
labor. Atque ita dum suppetit materia, multa fit
pinguedo. Hinc fit vt mulieres & monachi ma-
gna ex parte otiosi, calorem habeant mixtum &
iucundum: & dummodo lautè epulentur, ven-
tre prominentes ac crassissimi fiunt. In multo
enim & non illaudato sanguine, plurimum est
illius

illius benigni & elaborati superflui, quod ad adipis & spermatis generationem indifferens est. Id verò non absorbet, sed perficit temperatissimus calor, qui què nullo vehementi corporis motu exardescit. Cæterum, non ratione frigiditatis, sed magis calore moderato per quietem acceruari pinguedinem, hinc discas licet, quod naturâ graciles, biliosi, & calidissimi, aliquando cessantes à laboribus pinguescant. Hi nō frigidi, sed potiùs temperati censerì debent, cùm suī caloris feruorem & acrimoniā deposuerint. Præterea, humidiores euadūt: & materia quam labor exhaurire solebat, in adipis generationem seruat. Ea fuit Galeni sententia, qui asserit, naturâ calidioribus otiosam & delicatā vitam expertis, temperiem ad humidius cōuer-ti, vnde fit pinguedo. Non enim dicit reddi frigidiores, sed tantum humidos, quod est notatu dignissimum. His conuenit etiam, quod in partibus nostri corporis obseruamus, nimirum eas quæ magis exercentur, (vt brachia, manus, crura, pedes) minùs pingues esse: ventrem verò inferiorem (etsi multò prædictis calidior est) multum impinguari. Id illi accidit ex quiete, & copiosi alimenti abundantia, vt rectè monuit Aristoteles, inquiens: Plurima pars animalium ventre pinguescit, & præcipuè quæ parum se moueant. Et alio in loco: Motus pinguedini contrarius est. liquat enim pinguedinem & absomit. Rursus: Quibus venter calidus est, quiete immotioneque pinguescunt. Et in problema-

*Lib. 2. de
temp.*

*Lib. 3. de
histo. anim.
ca. 17.
Lib. 3. de
hist. anim.
calp. 9.*

tis:

tis: Venter celerrimè opimatur, & pingue ali- *Probl. 14.*
 quid semper obtinet, nisi morbo laboret: quòd *lib. 5.*
 cibo ex vicino positus est. Et paulò post: Sedile
 ventrem opimat, reliquum verò extenuat. mo
 tiones autem perfrictionesque ventrem exte-
 nuat, reliquum corpus augment. Et alio in loco: *Lib. 5. Pro*
 Venter optimus admodum esse solet, quia cibo *bl. 5.*
 propinquus est: dūque cætera membra ex ven-
 tre hauriunt, venter ipse sibi sæpius ingerit. Præ
 terea, venter non laborat: flexibus enim hic
 nullis contorquetur. Ex his manifestum esse ar-
 bitror, quietem nihil aliud quàm caloris quali-
 tatem posse moderari, multumque materie gi-
 gnendæ pinguedinis aptæ, asseruare. Nam &
 fues (quos animalium omnium calidissimos ef-
 se scribit Aristoteles) ferè tantum ob inertiam
 pinguedinis molem quàm maximam conge- *Probl. 23.*
 runt. Igitur moderatus adeps, corporis absolu- *lib. 10.*
 tè frigidi, quodque medijs temperamenti termi-
 nos præteriit, nota nō est, sed potius tempera-
 ti & benè habiti. Ideoque pingues moribus
 sunt magis compositi, hilares, & humaniores,
 vitæque salubriore fruuntur, & ad omnes actio-
 nes dexterè se habent. Contrà, qui sunt ex cali-
 ditate & siccitate graciles, magna ex parte dete-
 riores habentur, animi affectibus malis obno-
 xij, nisi hos philosophia emendet. Immodicè *Aph. 44.*
 crassos parum diu viuere dixit Hippocrates, sci *lib. 2.*
 licet quia spiritus & sanguinis vasa, nimia mole
 superposita comprimuntur, vt suo loco dice-
 mus. Moderatè pingues omnium diutissimè vi

*Lib. 2. de
simpl. me
dic. cap. 20.*

tam trahūt, quia sunt omnium humidissimi (iucunda & vtili humiditate) arque moderatè calidi. Virā enim in calido & humido philosophi omnes præcipuè consistere dixerunt. Galenus hanc ferè quæstionem tractat, & priscorum de hac re sententias proponit, inquires: In sanis &
 “ bene nutritis corporibus, multa provenit pinguitudo, quæ ne insanus quidē frigida dixerit.
 “ Talia enim fieri robustā naturā, quā omnes
 “ philosophi naturales calidam rem esse fatentur.
 “ Et paulò post: Nōnulli circa particularia exempla, vniuersali inter sese ratione contendunt,
 “ partim pinguem in nobis succū provenire nō
 “ posse, nisi probè à natura cibi conficiantur, asserentes: partim in cibis quidem contineri confidentes, à nostro tamen calore consumi velut à
 “ flamma oleum, & vbi infirmior est redditus, in corpore aceruari. Hæc sunt quæ Galenus ex aliorum sententia profert, nostræ opinioni feliciter conuenientia. Alia his prorsus contraria etiam narrat, quibus ad calcem nostræ enarrationis respōdebimus. Doctrinæ ordo requirit, vt iam doceamus, qua ratione pinguedo membraneis & exāguibus particulis semper adnascatur, & quis sit illius gignendæ modus. Nam ex larga humiditate, atque adedò sanguinis laudatissimi copia suppetente, à valido (nō tamen vrente & absumente, sed qui tantum extrahat & cogat materiā) calore, fieri pinguedinem, quod erat propositum, abundè monstrauiamus.

*Lib. 2. de
temp.*

Galenus adipis formationem suo modo factam

Etiam, his verbis describit: Quicquid in sanguine pingue, leue, & tenue est, id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit: in frigidioribus seruat, quumque id venæ extra se transmiserint, vbi in frigidas particulas incidit (quod genus membranæ sunt) in ijs concret. In partibus verò natura calidioribus, cuius modi sunt carnosæ, à calore ipso absuitur ac digeritur: nisi sicubi frigiditati temperamenti etiam vita indulgentior accedens, ipsis carnosis particulis adipis aliquid allinat, &c. Ab hac Galeni opinione (cui vulgus medicorum assentitur) non tam libenter discedo, quàm miror ipsum & in veterum scriptis examinandis diligentissimè, & in veri indagatione exercitissimū, Aristotelis philosophorū omnium principis, de adipis generatione sententiam neglexisse. Nam si non placebat opinio, attamen disputatione indigna minimè censenda fuit, quæ tantum autorem haberet. Eam nos studiosè examinandam, non refellendam censemus. Galeno verò arguenda fuit, vt suam firmius stabiliret. Membranarum solam densitatem, non frigiditatem, causatur Aristoteles, dum adipis procreationem explicat. Inquit enim de omento verba faciens: Propter membranæ densitatem, quod sanguinei alimenti transmissum colatumque est, id pingue esse necesse est. Tenuissimum enim hoc est, & calore loci istius concoctum, pro carnosa & sanguinea coagmentatione, in seuum & adipem euadere necesse est. Digna

*Lib. 3. de
part. animal.
cap. 3.*

*Lib. 4. de
usu part.*

tanto ὡς τῆ φυσικῆ imperatore oratio: qua docet
evidentissimè, sanguinis portionem tenuissimā
& aëreā, leuēque & oleosā (quibus epithe-
tis ipsemet Galenus adipis materiem donat) in
vaporem sublatam vi caloris modici, per carnē
transfundi atque colari. Hāc enim, quia rarior
est, facilè permeat: neque à motu cessat, donec
pars offendatur, quæ sui densitate vaporī san-
guineo penetrationem deneget. Talis est mem-
branosa particula, qua nihil compactius den-
siusve in corporibus reperiās, vel autore Gale-
no, vbi τῆ επιπλῶς compositionem describit.
Nullam siquidem esse in animali partem epi-
ploō densiorem simul & leuiorem, affirmat. Ad
membranas igitur tandem coërcitus & quies-
cens vapor is oleosus ac pinguior, retinetur.
Hunc calor multus comitatur, quia duo calo-
res in vnum conueniunt: quorum alter est ma-
terię ex sanguine detractę insitus, alter verò
influens, cui præcipuum opus debetur. Mem-
branis occurrens sufficienter calida materies,
comprimitur, quod nulla ex parte diffluere
possit. Nam hinc obsistit membranę firma den-
sitas, quæ calorem per ἀντιπερίσσειαν ingeminat:
illinc vaporis continuo excitati copia vrget,
trudit, & impellit. Collectam compressamque
materiam, calor ille validior concoquens den-
sat amplius (vt in crassando fieri omnem con-
coctionem volunt) firmat, immoram & com-
pactam reddit. Ea tunc albescit, ex partium na-
turā quibus adhæret atque adnascitur, non
quia

quia est aërea, vt quidam putarunt. Huiusmodi cenſeo eſſe philoſophi veriffimè explicatam opinionem de adipis gignendi modo. Ego verò adipem nuncupo ſubſtantiam tenuiſſimā & candidam, vel ſuluam, in ſeſe coactam vj caloris idque nullo fibrarum propriarum ſubſtentaculo, quibus eget caro. Ob id nunquam præſiccitate in tantam cogitur duritiem, vt aliquando non poſſit vi caloris ignei diſſolutus fluere. Huius etenim ſubſtantia calidiorū & tenuium elementorum portionem plurimam habet: carnis verò moles maxima ex parte aquā & terrā conſtituitur. Porro, eo modo genitam pinguedinem, glaciariū humorem dicere, non minus falſum eſt quā inep- tum. Ex antiquioribus medicis, quorum methodos in inueniendis medicamentorum facultatibus Galenus examinat, nonnulli oleum ipſum congelari negabant, ſed duntaxat veluti conſiſtere & incrāſſari dicebant, quia craſſum & viſcoſum eſt, non quia frigidum. Ei uſ verba græca apponam, vt exactiùs incrāſſationis & cōgelationis differentia obſeruetur. Αλλά καὶ περὶ τῆς πήγνυδι ταχὺ τὸ ἔλαιον, ὅπερ ἐδόκει τοῖς ψυχρὸν ἀποφαίνουσι αὐτὸ, τὸ μὴ σφοδρῶς πήγνυδι καθάπερ τὸ ὕδωρ, ἀντιπροτείνουσιν οἱ θερμὸν ὑπάρχειν αὐτὸ φάσκοντες. ἔδῃ γὰρ ἔδῃ πῃ ξιν εἶναι τὸ γινόμενον ἐπ' αὐτῶ φασίν, ἀν' ἀκριβῶς ἐξετάζωμεν. ἀλλ' οἷον σύστασιν τινὰ καὶ πάχυνσιν. καὶ γίγνεται τὸ τοιοῦτον λέγουσιν, ὅτι παχὺ καὶ γλίσχρον ἐστίν, ἔχ' ὅτι ψυχρόν. Hoc eſt: Ad celerem olei congelationē, quod viſum eſt ijs qui frigidum illud ſtatuunt,

*Lib. 2. de
ſimpl. me-
dic. cap. 20.*

*Quid inter-
ſit inter τὸ
παχύνεσθαι
καὶ πήγνυ-
σθαι, vide
Ariſtote.
lib. de mixt.
aff.*

- “ alij calidum esse professi contra opponunt, non
 “ validè congelari instar aquæ. Neque verò con-
 “ gelationem esse quod oleo accidit fatentur, si
 “ quis exactè rem examinet: sed veluti coagmen-
 “ rum & crassitudinem. Atque id fieri dicunt,
 “ quia crassum est & viscosum, non quia frigidū.

Ego huic opinioni facilè assentior: quin & au-
 dentius multò, pinguedinem (oleo sanè crassio-
 rem) non congelari, sed duntaxat concrescere
 affirmo: eamque fieri concretionem intelligo,
 quæ propriè dicatur conglutinatio. Coagmen-
 tatur enim & cogitur circa membranas, quum
 que multa elaboratione facta crassescit am-
 plius, eam consistentiam acquirit, quæ multis in
 locis ad carnis soliditatem proximè accedat.

Caro tamen propriè & perpetuò fit ex terrea
 magis portione sanguinis: unde accidit vt nul-
 lo igne possit liquefcere. Dum igitur sangui-
 nis vapor oleagineus (qui adipis materia est
 proxima) per carnis ratiorem substātiā trans-
 fusus, à carne ipsa non absimitur, sed ad par-
 tes longè denūssimas tandem sistitur, atque ibi

*Lib. 2. de
 part. ani-
 mal. cap. 5.*

- concoquitur, pinguedo fit. Eam fuisse Aristote-
 lis sententiam, facilè est intelligere, quum de
 feuo & adipe loquutus, dicat: Vtrunque sanguis
 “ concoctus est per bonitatem enutriendi: confi-
 “ sitque ex eo quòd in pulpa quidem animalis
 “ non assumatur, sed concoctionis alimentique
 “ bonitate præditum est. Cæterum, non tantum
 leuitatis, tenuitatis, & aëreæ conditionis, sed et-
 tiam crassitudinis, atque lentoris participem
 esse

esse debere pinguedinis materiam, hinc facile coniicias, quod si ista deessent, nulla membranarum densitate coërceretur. Tenuēs enim spiritus atque exhalationes, quaquaversum permeant corpus, ut totum est *ἑστὼν καὶ ἐκ-πύον*, quod dicere solebat Hippocrates. Hinc fit ut fumi & vapores conspicui sint, dum quis plus iusto fuerit exercitatus. Nihil dico de sudoribus, qui tamen longè crassiores quàm fuligo, ad cutem vsque & ulterius penetrant. Sola verò membranarum densitate, non etiam frigore cogi & velut coagulari pinguedinem, satis superque monstratum est, quum tunicas omnium corporis partium maximè densas esse, Galeni autoritate confirmauerimus: & in viuētibz membranea exāguiaque nusquam calore destitui. Quod exemplo ventriculi cibos difficillimos coquentis, & vesicæ pituitam in lapillos indurantis, demonstraui- mus. Ast faxo ut mox lubentius in nostram omnes descendant opinionem, vbi quæ pauca super- sunt addidero.

Densitatem causam esse qua deficiente non fieret pinguedo, id abundè testatur, quod ad cutem soleat copiosior accumulāri: scilicet quæ portio sui tenuitate rariores alias tunicas præterit, hinc tandem effugere non potest, quin à spissiore cute retineatur. Idcirco animalia quæ corium habent densissimum, ut ex terre- stribus sues, & ex aquatilibz delphini, plu-

rimum adipis gignūt. Per hyemen quoque omnia magis pinguescunt, nō alia ratione, quā quia fit maior cutis densatio à circumstante frigore, quod illā cogit & cōstipat, neque sinit vel porciunculā eius suauissimi & oleaginei vaporis ex quo gignitur adeps, effluere. Adde quod brumæ tempore animalium corpora alimētari humiditate abundant, ex copia ciborum quam requirit maior appetētia, & calor multus (somni lōgioris fauore, vt de Hippocratis sentētia Galenus docet) cōficit. Neque est quod aliquis efficiētē pinguedinis causam frigidā esse hinc probet, quia per hyemē (vt diximus) accrescit. Nam internæ partes eò magis calent, quò amplius oblecta est frigore cutis, modo id viscera adire nequeat. Siquidē per ἀντιπερίστασιν calor ex sese augmentationem accipit, dum aliquid ei perpetuò effluenti opponitur. Proinde rectē Hippocrates hyeme natura calidissimos ventres esse dixit, quo argumento iis satisfat, qui (vt refert Galenus) adipem frigidum esse contendebant, eo quòd inter gentes vbi frigus superat, pingues proueniunt homines, vbi vero calor, graciles. Porro earum quæ sola densitate, non etiam frigore, membranas ad pinguedinis generationem conuenire probant, potissima ratio est, quam superius explicauī, quum demonstrarent in animalibus quandiu viuunt nullam particulam frigidam esse. Quòd si addidero, spermaticas partes cæteris calidiores esse super apte

*Aph. 15.
lib. 1.*

*Aph 15.
lib. 1.*

*Lib. 2 de
simpl. medic.
cap. 20.*

Pag. 190.

apte natura (vt aliquando probare institui) iam non erit quod membranarū frigiditatem pinguedinis causam esse quis dicat. Densitas verò calori coniuncta, minimè inepra est ad faciendam concretionem, vt aliquis fortè putaret. Nā feruenti aquæ superpositum operculum, vaporem cogit, & in aquam per concretionem trāsmutat, non solum quandiu frigidius est, sed & abunde calefactum, atque iam adurens. Vnde colligas, non tam frigore, quàm corporis oppositi soliditate vapores firmari & concrefcere. Idem monstrat alambicum: nam licet capitellū euadat calidissimum, non tamen cessant in aquam verti vapores, dum vltius ferri nequeunt, & aceruati inspissatiq̃ue crassescunt. Fateor quidem frigidum operculum hehementius repercutere: & hoc multum efficere ad fluidi corporis concretionē: (propterea sæpius frigidā irrorāt distillatoriorū valorum verticē, vt melius fumi coagmententur) ast nego præcipuū in eo opere censerī debere. Densi etenim propriè est densare, frigidi autem ex sese refrigerare, per accidens verò etiam inspissare, quum dissipationē fieri prohibeat. Desinant igitur pinguedinis generationem ad membranarum frigiditatem absurdè referre, quum neque frigidus sit opus ad illius concretionem, neque membranæ frigeāt: adeps verò calidissimis quibusque partibus adnascatur, circa earum tunicas. Præterea, calidus ipse est, primū ex calida materia, deinde etiam ab efficiente calido. quo fit vt caliditatis insig-

nes notas, vel corpore extractus, proferat. Corpori verò adhuc hærens, manifestè calefacit. Id iam demonstrare propero, vt declarem procreta in animalibus pinguedinis vsum: quæ est finalis causæ explicatio.

Naturam nihil, ne pilum quidem, frustra facere, ab omnibus philosophantibus receptum audimus. Nec non rem eandem varijs inferuire ministerijs: & quod materiæ necessitate producit, id in meliorem vsum statim à natura conuerti. Hæc omnia adeò perspicuè monstrat corporum dissectio (*ἀνατομὴν* vocant) vt nil nisi mirari, & summis laudibus naturæ prouidentiam extollere, nobis relinquatur. Adipem ex benigno alimenti superfluo genitum, calori nativo multum opitulari, docet Aristoteles, cùm inquit: Pingue omne calidum est: calor autem concoquit. renes his de causis pingui operiuntur. Et alibi. Natura omento abutitur ad cibi meliorem concoctionem, vt facilius celeriusque cibus concoquatur. Calor enim vim habet con-

coquendi: pingue autem calidum est, & omentum pingue est. Eadem fuit Galeni opinio de

Omento, quod naturam ventriculo & intestinis tetendisse refert, vt illorum calorem suauissimè foueret. Calefacit verò pinguedo (ni fallor) duplici nomine: primo, qua ratione calidus est naturâ: secundo, qua viscosus & crassus frigori penetrabili meatus occludens. Sic narrat Galenus, aliquos olei caliditatem probare ex eo quod inunctos à frigore tueatur, vel quia innat-

*Lib. 3. de
part. anim.
cap. 9.*

*Lib. 4. de
part. anim.
cap. 3.*

*Lib. 4. de
usu part.*

*Lib. 2. de
simpl. me-
dic. cap. 20.*

to calore calefacit, vel quia lentore & crassitudi-
 ne instar vestimenti atque munimēti frigus ar-
 cet. His vulgus assentitur, quum pinguedinem
 optimam veltem aduersus frigora vocat. Ex di-
 ctis concludere licet, omnibus ritè examinatis,
 adipem frigidum non esse, nec à frigore in ani-
 malium corporibus concreescere. Eius mate-
 ria est, sanguinis pars tenuior calidiórque: ef-
 ficiens causa, natiuus calor præpotens: finis
 cui dicatur, est membrorum calefactio. Porro,
 ipsum calidum esse, nemo inficiabitur, quum &
 facilè accendatur, & insitâ leuitate aquæ super-
 natet, atque omnibus probationum modis æ-
 reum igneumque sese exhibeat. Sed quî respō-
 debimus vrgenti illi argumento quod ex phy-
 sic adferunt: quicquid soluitur calore, frigore
 concretum fuerat? Nemo nescit pinguedinem
 ad Solem & ignem colliquari. quomodo hanc
 non congelarat frigiditas? Dubium hoc, cum
 plerisque alijs quæ ex nostra enarratione sub-
 oriri possunt, præstat seorsim per quædam ἀπο-
 ρήματα accuratiùs explicare. Nam simul veram
 opinionem docere, & varijs obiectionibus res-
 pondere, confusæ doctrinæ opus esse videtur.
 Iam igitur quod superest per quæstiones discu-
 tere aggrediamur.

ΑΠΟΡΗΜΑΤΑ.

Quomodo non fit adeps frigoris vi, quum i.
 igneo calore soluatur, si vera est omnium ma-
 ximè

ximè trita vulgataque propositio hæc, Quæcun-
que à calido solvuntur, frigore concreuerant?
An multa videmus igne liquefcere, quæ nefas
est dicere congelata fuisse, aut ex frigiditate ali-
quando coäluisse. Exemplo esse possunt metal-
la, aurum, argentum, æs, plumbum, & cætera
quæ vehemens calor dissolvit; ea verò siccitate
atque crassitie, potius quàm frigore, prius fue-
rant indurata. Ob id etiam non nisi acerrimo
igni horum nonnulla cedunt. & sanè eorum cõ-
sistentia longè densior est, quàm quæ frigus cõ-
crescere facit. Sed neque omnia frigore concre-
cere, quæ prius liquida fuerunt, sal indicat. Ex
calido enim & sicco (vt docet Aristo.) id cogi-
tur, solvitur autem frigidus humidoque. Igitur,
quum concreta omnia, frigore concreta non
sint, multa solvere potest caliditas, quæ frigus
minimè concreuerat. Id quidem lubenter ad-
mitto, quod & verissimile esse videtur, quicquid
frigore coalescit, à calore (vt suo contrario) fun-
di. Nam & crysallum caloris impatiens est eadè
ratione, si Plinio credimus, dum inquit: Crystal-
lum fit gelu vehementiore concreto. Non ali-
bi certè reperitur, quàm vbi maximè hybernæ
niues rigent: glaciemque esse certum est, vnde
& nomen Græci dedere. Et paulò post: Cœlesti
humore paruaque niue id fieri necesse est: ideo
caloris impatiens, nisi in frigidus potu abdicat-
tur. Si hoc non placet responsum, aliud in prom-
ptu est, eiusmodi Prædictum axioma in ijs verū
esse recipimus, quæ natura liquida sunt, aut ali-
quan

*Id magis
est verissimi-
le, quàm
quod ex a-
liorum sen-
tentia scri-
bit Gale-
nus, lib. 9.
simpl. cap.
2. talia nō
terre, sed
aquæ plus
continere.
Lib. 4. me-
teor.*

Li. 37. cap.

quando fusa fuere, nunc fluere cessant. Ast in nostris corporibus nunquam hoc secundum naturam passa est pinguedo: neque proxima eius materia liquor dici potest. Remotior quidem adipis materies est sanguis fluens & liquidior: immediata verò, sanguinei vapores, crassi, oleosi & pingues. Hi tenues sunt & aërei, improprie liquidi, si à liquore nomen deductum esse putes: nam aëris & aquæ mediam naturam obtinent. Cæterum ex ijs cõponi adipem, non congelatis aut concretis frigore (sed multa & densa coagmentatione in spissatis, à calore materiã amplius cõcoquente & incrassante, in angustijs quæ sunt ad membranas) superius abudè monstrauius. Itaque non est quod in nos citatum axioma torqueant. Dictas rationes plærique non admittent, nisi tertiam quoque adferamus, qua in nostræ sententiæ fauorem, illorum propositionē interpretari videbimur: unde agnoscant se perperam in nos tali argumento arguere. Vt igitur rem acu (quod aiunt) attingam, nos id iandudum Galenus admonuit, in disciplinis positiuæ pro comparatiuis vsurpari: quod etiam vulgaris loquendi consuetudo recepit. Siquidem magnum, paruum, album, & nigrum id dicimus, non solum quod exquisitè tale apparet, sed & quod alio eiusdem speciei maius, minus, candidius, aut nigrius est. Exempli gratia, dicimus granum hoc milij magnum esse, montem illum paruum, qui tamen milij grano comparatus longè maximus existit: At
monti

*Lib. 2. de
dignosc.
puls. & lib.
1. de tempe.*

montibus alijs collatus minimus est, vt milium inter sui generis grana maximum. Sic calidum sæpe vocamus, quod minus caloris quàm frigoris habet, verùm altero calidius est: & contra frigidum esse dicimus, quod absolutè non est huiusmodi Nam virum sceminâ in vniversum calidiorẽ esse constat: nihilominus tamen illum nonnunquam frigidum, hanc calidam esse pronuntiamus. Eodem modo (opinor) dicere licebit, quum natiuus calor (qui adipis verè efficiens causa est) temperatus sit, igneo calori qui adipẽ euidenter liquat & dissoluit, comparatus, frigiditas esse videtur. Siquidem igneus calor acerrimus est, excessumquẽ obtinet: natiua autem animalium caliditas mitis est, temperata, mollis, & cum igneo calori confertur aded remissa, vt nulla appareat. Proinde rationi consonum est, pinguedinem ab igneo seruore, vt à suâ causæ contrario, dissolui: nam mediocris ad excellentem comparatus, contrarij naturam sapit: & insitus animalium calor, ignis collatione frigus est. Si igitur eo genere loquendi vtare, verissimũ erit quod calore dissoluitur (cuiusmodi est adeps) id prius frigore coâgmentatum fuisse. At si iustâ, & non fucatâ ratiocinatione vti velis, sermonis veritas in re eadem comprobanda venit: scilicet frigore concreuisse adipem in corporibus animalium, etiam ad innatum calorem spectantes fatebimur, si in eodem, & ab eodem secundum naturæ modum se habente, aliquando dissolui videatur. Atqui caliditatum quæ inuicem

uicem contrariæ sunt (cum alia naturalis, alia præter naturam esse dicatur) hæc adipem fundit, illa generat. Dices: labor exercitiûmve pinguedinem absumit, quod alia ratione non fit, quàm calore natio illum dissolvente. Et rursus: per febres ardentissimas adiposa excrementa deliicij videmus, quod ædepol non fieret (in- quies) nisi animantium calori fundendi adipis vis adesset. His sic respondeo: Motus omnis vehementior insigniter calefacit: pingue verò cō- calefactum dissoluitur, dissoluti pars tenuior exhalat, crassior membris calefactis trahentibusq; alimētum suppetitat. quod etiam per inediam fieri assolent. Per hanc siquidem corpus ad sui nutritionem collecto adipe abutitur. Verùm tantus ille calor, qui per labores adauctus videtur, non is est qui adipem fecerat. Proinde valdè laboriosi ac industrij homines magna ex parte graciles sunt. Ergo absurdum non est, quod alius (nempe mitis ac temperatus) calor fecit, id ab adaucto per exercitia, destrui. Hic tamen adhuc secundum naturam videri potest, etsi mediocritatis insitæ gradum excedat, & cō- trarij speciem forciatur. Cæterùm, qui nimia defatigatione acrior sicciorque euasit calor, is multò euidentius quàm prædictus, natio ad- uersarius est. Sed omnium maximè iam factus igneus, quem febris essentiam continere Gale- nus putat. Febrem enim definit, calore natio in igneum conuerso. Eius verba sunt *πυρρὴ γέ- ννῃς, ἐκ τῶν τῆς ἐμπύρθε θερμοσίας ἐπὶ τὸ πυρρῶδες*

*Lib. I. de
vict. acut.
comm. 18.
ἐξ ἡ.*

ἐξιν. Hippocrates verò πῦρ absolutè, τὸν μέγαν πυρετὸν ὀνομάζειν ἔιωθε. Itaque, si calor eousque præterijt mediocritatis suæ præscriptos fines, vt prorsus contrarias omnes actiones edat, quis non dicet à diuersis caloribus adipem fieri, atque dissolui? Igitur, absolutè loquentes affirmabimus, pinguedinem ab insito calore gigni, nūquam ab eodem liquari. Frigore verò aliquando concretum fuisse, improprie loquenti donabimus, vt integrum sit ex physicis citatum axioma: tunc autem frigoris nomine intelligemus, innatum calorem mitissimum, qui igneo, acri, & adurenti collatus, verè frigus esse videtur.

- II. Cur non multa pinguedo Cordi adnascitur si hanc gignit caliditas? An quia vehementior calor adipis materiam absorbet ac dissipat. Pericardio siquidem nonnihil accrescit pinguedinis, quia densior est tunica, & in exterioribus iam mitior calor est.

- III. Cur pueri viris obesiores non sunt, quum (vt scribit Hippocrates) multum habeant calidi innati, & humidissimi quoque sint: quæ duo ad pinguedinis generationem præcipua nobis dicuntur? An quia nondum satis densæ sunt puerilium corporum mēbranae, nec vapores quaquauersum effluentes bene retinere valent. Rarum etenim & minimè compactum est puero-rū corpus. Vnde fit vt maximum propriæ substantiæ fluorem patiantur. An sistitur quidem benigna alimentorum superfluitas, sed tota in
corpo,

corporis auctiorem absumitur. Idcirco enim cum primum adolescere desierint, incrassari ac corpulentiores fieri incipiunt, deinde pinguescunt. Adeps siquidem (vt rectè docuit Aristoteles) omninò res propria naturæ non est, sed aduentitium. *Lib. 15. probl. 14.*

Quare mulieres in vniuersum viris pinguioribus euadunt? Num quia frigidiores, vt scribit Galenus? minimè, sed quia humidiores. Mulieribus enim calor mitis ac temperatus, ad pinguedinis generationem sufficiens est, imò verò propriè qualis in eo opere requiritur. Humiditatis autem copiam, tum ex natua temperie, tum ex victu pleniorè & otio (nā plurimum domi versantur) habent. Eadē ratione sues fiunt pinguis- *Lib. 2. de temp.*
simi, dum pabuli vbertas conceditur: nam & naturā humidissimi sunt, & inertes nihil aut parum laborant. Porrò quæ hyeme delitefcunt animalia, non raro pinguescere, videntur. Id verò fit, quia somnus valdè humectat: per desidīā autem nihil absumitur: quibus accedit, ab ambiente frigore facta constipatio, quæ impedit effluuium.

Sed quare obesi magis quàm reliqui sunt steriles, tum viri, tum scēminæ? Num quia frigidiores? *v.*
minimè, sed potius quia parum seminis coaceruant, qui multum pinguedinis habent. Nā spermatidis & adipis eandem esse materiam, suprà ostendimus: atque hinc fit vt salaciores, venerique nimium indulgentes, exucci & graciles videantur. Idem probat castratio, quā in animalibus

bus quæ volumus impinguari, moliantur: dum enim testes è venis haurire desinunt pinguem (tenuè scilicet aëreamque) materiã, tota in adipem cõuertitur, atque sic corpus optimè saginatum euadit. Ex frequentiore enim cõcubitu, non solum benigna superfluitas absumitur, verum etiam eius quod alendis partibus apprimè necessariũ esset, bona portio perit. Sterilitatis causa hæc vtrique sexui cõmunis est. aliæ sunt quæ viros peculiariter steriles reddunt, aliæ quæ fœminas concipere prohibent. In viris quidem aqualiculi moles eminentior penè reddit breuiorẽ, quiq; nō possit ad vteri recessus semen eiaculari. In mulieribus verò omentũ crassius, (vesicã inter & vterũ descendens) conceptionis spem adimit, autore Hippocrate, qui ait: Quæcunque immodicè crassæ concipere nequeunt ijs ἐπιπλοον vteri os comprimit, & priusquã extenuentur nō concipiunt. Eius rei exemplũ alio in loco profert, de Scytharum vxoribus, quibus vteri os præ pinguedine cõcluditur, vt nequeat semen sulcipere. Nimia pinguedo mulierũ fœcunditati obest, alia quoq; ratione, scilicet quòd multus sanguis in ea gignenda absumatur, nec sufficiat reliquus alendo cõceptui. Natura enim materno corpori nutriendo intenta, parũ habet superflui quod menstruas purgationes faciat, aut quod fœtũ aliquando educare possit. Idcirco Hippocrates Scythicas mulieres parum fœcundas esse dicebat, propterea quod Lunares purgationes eis non eueniant, quemadmodum

*Aph. 46.
lib. 5.*

*Lib. de aëre
aqu. & re-
gion.*

dum est necesse, sed minùs & intempestiuè. Idem tertiam quoque rationem adfert, huiusmodi: Lubricos præ nimia humiditate uteros (quia scilicet multa pinguedine peruncti sunt) genitale semen nō retinere. Sunt enim (inquit) ociosæ & pingues, ventresque earum frigidi & molles. Huius rei ancillæ eius gentis indicium exhibent: nam hæ viris misceri plurimùm gaudent, in uterōque conceptum continent, propter corporis frequens exercitiū carnisque gratiam. Prædictis rationibus hanc possumus addere, quod mulieribus adiposis vsq; adeò carnosus, & pinguis uterus esse possit, ut iustum spacium in locellis fœtus continendo non relinquantur, tunc enim præ loci angustia steriles euadunt. Præterea, venter prominentior non aliter mulieribus quàm viris, coitum facilem impedire potest. Vnde Aëtius, ex præfatis causis aliquot recitās, inquit: Hoc velut maximum negligendum non est, ut nec vir nec mulier pinguem habitum acquirant. Tales enim inepti sunt ad pueros gignendos: nam neque pudenda inter se adaptare possunt, & viri parum seminis emittūt, & mulieribus menses pauci feruntur, quū maxima alimenti pars in pinguedine transeat, &c. Tot igitur rationibus accidit & viris & mulieribus sterilitas, ex pinguiore constitutione, quarum nulla frigiditatē rectè arguit.

*Tetr. 4.
serm. 4.
cap. 26.*

Quomodo vitiosa esse potest obesitas, si calor téperatus cū humiditatis copia pinguedinē generat, hæc autem præcipuè vitā determinet?

*Aph. 3.
lib. 1.*

An sanguinis quoque & carnis abundantia maior, sanitati nocet, & periculo non vacat. Omne siquidem nimium, naturæ est inimicum. Ideoque athletarum corpulentia nulli non damnatur, autore Galeno: Hippocrates verò eorum *ὁ βέλαι* minuendam esse suadet, vt in tuto versentur. Porro, adipea moles magis quàm carnosaviruperanda est, quia (præter id quod multû sanguinis ad alios vsus valdè necessarij, in faciendapinguedine consumitur) pinguedo multa inutilis atque molesta est. Mediocremlaudamus, quod indumenti modo calorem foueat: at nimia grauat, ingrataque est. Mediocris præterea formosiores reddit, corporisque membra rectè format, dum inania spatia replet & infarcit, curem extendit, lucidiorémque facit. Cõtra, nimius omnẽ articulorum gratiã, & membrorum formam ac delineationes obscurat delètque. Scytharum crassitudinis damnosæ ac inutilis meminit Hippocrates, monuitque plurimos: exiis humeros, brachia, manuumque iuncturas, pectora, coxas & lumbos exurere, vt effluente superflua humiditate corpora validiora fiant, & magis reddantur articulorum vsu potentia. Et Galenus, Nicomacho Smyrneo ad tantam molẽ corpus increuisse ait, vt loco moueri non posset. Eum verò aiunt ab Æsculapio curatum fuisse. Fabulosum esse puto quod narrat Plinius, L. Apronij consularis viri filio deductos adipēs, leuatúmque corpus immobili onere. Eam opinionem sustinere quidam superioro -

*Lib. de diff.
fer. morb.
cap. 9.*

*Lib. II.
cap. 37.*

rioribus annis mihi videbatur, qui assererat visum hominem cui præcissa transuersim epigastrij & ventris prominuli cute, abdomen à multo adipe repurgatum fuerat. Neque id recipi debere existimo, quod inter pinguedinis vitia referunt, sues quosdam dormientes à muribus ad carnem vsque arrodi : nam vt fatear nullo sensu præditam esse pinguedinem, quæ tamen vniuersum corpus ambit cutis primo contactu nocentia percipit.

Potestne aliquis à pinguedine suffocari, vt vulgus credere videtur? Plinius quidem præpin-
guia celerius senescere dixit. Hippocrates verò naturam admodum crassos, citius interire quam
graciles, scripsit. Ratio est, quia pinguedo mus-
culis adnascens inter venas & arterias, cum multa est, adeò arctè constringit spiritus & sanguinis vasa, vt libera difflatio plurimum impediat-
tur. Occupatis verò meatibus transpirationi dicatis; insitus calor obruitur ac veluti strangulatur. Præterea, circumposita pinguedo vasorum
capacitatem diminuit, vnde fit vt paucior calidæ materiæ substantia in iis contineatur. Licet etiam dicere, ex nimia pinguedinis humiditate
natiuum calorem obrundi, ac tandem extinguiposse. Nam & Galeno & Aristoteli pinguedo
est humidissima. Hanc verò ratiocinationem (ne quis ineptam putet) ex Aristotelis verbis colligo, dum inquit : Oves renibus vndique pingui
obductis intereant, quod vbertate pabuli fit vt in Scicilia agro Leontino fieri constat. Et alibi :

V 11.

Lib. 11.

cap. 37.

Aph. 44.

lib. 2.

Lib. 3. de
histor. ani-
mal. cap. 9.

*Lib. 3. de
part. ani-
mal. cap. 9.*

Causa cur hoc solis aut maximè ouibus accidat
quod iis quæ adipe pinguescere solent, pingue
humidum est. Itaque non æquè flatus interclu-
“ si dolorem faciunt, quod causa siderationis est,
“ &c. His argumētis facilè (opinor) persuademus
“ pinguedinem non modo immaturam senectu-
tem adferre, cùm fuerit copiosissimè accumula-
ta, & enormi quantitate per vniuersum corpo-
ris habitum sparsa, verum etià repentinæ mor-
tis occasionem quibusdam esse, posse.

HIERO

HIERONYMVS CHAM-

BON, IOANNI RESINO

Bibliopolæ fidelif-

simo, S.

QUAM VVM intellexissem futurum prope-
diem, ut D. IOVBERTI τῶν παραδό-
ξων πρώτου δεκάδα de integro rursus τὸν ποί-
s mandes, multo emendatiorem, &
recognitam: operæ precium me facturum credidi,
si de eo ad te scriberem, quod illius operis auctori
gloriosum sit futurum, τὴν προῤῥάφην summam adferat
diligentiæ commendationem, βιβλιοκατῆλθω sit
quæstuosum, nobis verò ad veritatis cognitionē a-
spirantibus, maximum addat ad reliqua in uesti-
ganda momentum. Id verò est (quod ego summis
precibus à te exoratum velim) nempe ut primæ il-
lius δεκάδος septimo παραδέξω adiungas, quæ ab
eo ipso autore περὶ πρόνοιας, non minus piè quàm do-
ctè ac eleganter, memoria sunt prodita. Ille enim
quum superioribus annis inter profitendum nobis
explicuisset, quæ de naturæ providentia sentiret,
tuncque ea exceperunt qui ex uniuerso auditorio
maiore donati erant eruditione, & ad illius exci-
piendas præclaras sententias dexteritate erant ma-
gis expedita: confeci tandem ut ex quibusque ea

colligerem, quæ quàm maximè conformia deprehendi iis quæ ex docentis ore ipse audiissem. Hæc autem ipsam περί πρόβουλας tractationem, quum mecum diutius perpendissem, tandem percepi geminam utilitatem ex ipsa perceptum iri posse. Nam præter quàm quod synceram de diuina Providentia doctrinam complexa sit, quidque de ea questione piè sentiendum sit, proponat: eadem est etiam veluti appendix septimi, illius παραλόγος, adeo ut absque illa vix quid sibi hoc velit, assequi ullus facile queat. Quum enim in eo de Cordis pinguedine disputetur, eiusdèmq; causâ quæ sit statuenda illic edisserat autor: ei profecto euerrenda fuit eorū opinio, qui in læguinto otio marcescentes, de ipsa rogati, nihil quod respondeant amplius inuestigare sustinent, quàm quod Providentia id factum fuisse existiment. Cuius sententiæ absurditas nullo ἐλέγχῳ magis perspicua sit, quàm iis quæ hac tractatione explicantur. Quòd quum ipse vidissem, D. IOVBERTVM (ut sum ei valde familiaris) adii, atque diu multumque egicum eodè, ne deinceps pateretur se merita laude, cæteros verò syncera veritatis amantes tanta commoditate frustrari: quin potius gloriosa à se conscriptæ materia auctarium hoc adiungeret. Illum tamen nulla ratione potui in meam sententiam trahere: nescio quæ fuerit renuèndi occasio. Quam obrem in animum induxi meum, Bonæfidi illius exemplo qui primam Decadem olim inscio eodem autore inuulgandam curauit, aliquid esse audendum. Quumque iuuanda communis utilita-

*ris studium tuum habeam perspectum, non potui de
te non bene sperare. Itaque tractationis illius exem-
plar ad te clam mitto: obnixè rogans, ne tantilli
aut laboris, aut dispendii metus te deterreat,
ab ea benemerendi de quàm plurimis
occasione, quæ tibi meo conatu
hac in parte oblata est.*

*Vale. Monspelii
idibus Maii*

1565.

* * *

o 5 DE

DE NATURÆ PROVIDEN-
TIA, QUÆ SIT, & quomodo ex-
plicanda veniat, tum Medicis, tum Philo-
sophis: ex prælectionibus D. LAVR. IOV-
BERTI, enarratio.

ATVRAM passim Galenus vocat
prudẽtem, prouidam, sagacem, iu-
stam, & artificiosam: imò verò opti-
mam & summam artem, quòd etsi
nulla ratione prædita sit, per illam tamen sum-
mus rerum opifex mirum artificium ostendat.
Sic enim cuncta in Natura disposuit, vt singula
ratione quadam vti videantur. Sed quia Naturę
nomen ex rerum ignorantia impositum (vt re-
ctè dixit Lactantius Firmianus) ambiguum est,
ida nobis explicationem requirit: vt deinceps
monstrems, quid Naturę artificium, sapientia,
iustitia, prudentia, & (cui præcipue insistere vo-
lumus) prouidentia dicatur. Naturam duplicem
constituunt recentiores Philosophi, primam
scilicet atque secundam. Et primam quidem ef-
se volunt, quam Aristoteles primum motorem
appellat: Plato, Deum mundi opificem. Secun-
dam verò dicunt, quam Aristoteles definit, ini-
tium motus & quietis in eo subiecto cui inhæ-
ret,

Lib. 3. cap.
29.

Lib. 2.
phys. cap. 1.

ret, primò & per se. Hanc idem primam Naturam vocitat in metaphysicis, scribens: Substantia eorum quæ principium in seipsis habent vt ipsa sint, *ἢ πρώτη φύσις, καὶ κρείστος λεγόμενη ἐστίν.* Ean- dem Plato mundi animam nuncupat, quod sit vis quædam rebus omnibus communis & insita. Ea siquidem corporibus à priore illa Natura creatis coniuncta & annexa manet, & ceu internum quoddam principium motionis eorū relinquitur. Est enim duplex principium rerum omnium, vti duplex Natura: nempe id à quo singula sic fiunt vt ab eo longè semota sint, ipsumque à se factis rebus non admiscetur. quod Naturam primam, primumque motorem, & Deum mūdi opificem supra nominauimus. Atque huiusmodi Principium verè primum & præcipuum statuitur. Alterum ab illo proficiscitur, & rebus quas facit immixtum manet, estq; priore illo multo minus commune. Porro secunda hæc Natura, principij nomen ex eo meretur, quod sit interna causâ corporibus cunctis insita, quæ non modo pars eorum est, sed etiam illorum essentiam conseruandi vim habet. Atque huiusce principij ratione corpora omnia dicuntur res naturales. Constat verò duabus primis partibus, materia (inquam) & forma simul connexis, quæ communi appellatione Natura vocantur, ab Aristotele, quia substantiam corporum, veluti partes, primò componunt, eique dant motionis & stabilitatis initium. Nam si partes quibus componi videntur inspicias,

Lib. 5. ca. 4.

inspicias, eorum initia quodammodo sunt materia & forma. At si principium, omnium primum atque præcipuum quæras, vnus est Deus qui cuncta creauit. Hoc enim principium in res compositas non cadit, sed præcedit omnem compositionem, planeque simplex & per se est. Quia verò Causa & Initium pro eodem sumi solent, nimirum pro eo à quo primum aliquid fit, vt cum Aristoteles dicit Naturam esse principium & causam: scire licet à nonnullis etiam distingui: vt initium propriè sit communis & prima cuiusque rei origo: causa verò, particularis & propria rei iam effectus ratio. Aristoteles, vt ista significet, diuersa ab hac loquutione vtitur, Illud enim τὸ κινῆσθαι μὴ κινούμενον, hoc verò τὸ κινούμενον & κινῆσθαι vocitat. Niphus interpres aliud dependens, aliud independens, principium appellat. Neque verò Hippocrates notter aliud, quanquam alijs verbis, significare voluit, dum primum illud principium his verbis notat: ὅθεν ἀνευ φύσιν γίνε-
ται. ἅπαντα γὰρ παθὴ θεῶν. Alibi verò alterum expressisse videtur, scribens: φύσιν πάντες θεοὶ διέκασ-
μυσαν. Quibus verbis, significat, ordinem con-
nexionemque causarum cum effectis, in mundo à Deo sapientissimo constitutum. Est igitur solus Deus rerum efficiendarum & verum & vnicum principium: materia verò & forma earundem συνάτται, id est causæ adiuvantes, quatenus rei essentiam complent. Cæterum Plato materiam principium alterum facit, Deoque adiungit: quasi Deus sine materia nihil efficere possit.

Lib. 8. phys.

*In lib. 1. de
ortu.*

*Lib. de æ-
re.*

*Lib. 1. de
rat. vict.*

possit. At nos piè credimus, rerum omnium cō-
mune subiectum vnà cum mūdo esse creatum:
vt quod Physicis tritissimum est ἀξίωμα, ex nihi-
lo nihil fieri posse, in viribus humanis, non di-
uinis, ijsque tantum principijs quæ Dependen-
tia paulò ante noncupauimus, locum habeat.
Itaque si mundi primam constitutionem spe-
ctes, aliud eius principium quàm Deum minime
offendes, qui nullo subiecto præexistente om-
nia primum fecit, denuòque efficere potest. Ad
rerum verò iam creatarum frequentes effectio-
nes, commodè illa adhibentur principia quæ
docet Aristoteles: non prima quidem & præci-
pua, sed à primo præcipuoque instituta, atque
ita disposita, vt per hæc veluti causas, res natu-
rales deinceps consisterent. Prima ergo Natura
vnicum est illud rerum omnium principium, &
prima omnium causa, æterna, infinita, immobi-
lis, incorporea, libera, omnipotens, ac propria
vi cuncta efficiens, vt mox docebitur. Plato Deū
mundi opificem vocat: Aristoteles primum mo-
torem, & τὸ κινῆσαι μὲν κινούμενον. Secunda verò Na-
tura est, tum materia ab illa priore creata, tum
forma rebus annexa: qui sunt effectus in gene-
ratione cuiusque rei ab opifice summo pro-
ducti.

Explicatis Naturæ significationibus huic
nostro instituto conuenientibus, iam tempus
est inuestigandi vtri Naturæ prouidentia inesse
dicatur. Sed prius quid Prouidentia nomine si-
gnificetur, explicandum venit. πρόνοια, id est pro-
uidentia,

*Com.in
lib. i. prog.
initio.*

uidencia, fere cum Prudentia coincidit. Hoc tamen discriminis esse volunt, ut illa de rebus diuinis, hæc de humanis magis propriè dicatur. Est autem prouidentia secundum commune significatum, idem quod sollicitudo ac diligentia, ut Galenus ipse docet. unde prouidere, est curam alicuius rei gerere, & præparare utilia. Quo in significato olim apud Philosophos trita & vulgata fuit quæstio, ut idem refert, An mundus prouidentia gubernetur quam nos hoc loco explicandam suscepimus, non sane ut eam esse doceamus (quippe de hac dubitare impium est) sed qualis sit, & quomodo accipienda. Primum ergo sumamus quidnam ex usitata locutione Prouidentia fieri dicatur: nempe quicquid ex præmeditatione, consultò, & cum deliberatione peragitur. ut si quis alium volens occiderit, dum multò ante cogitasset quo pacto id posset exequi. Contra, fortuitò factum dicunt, ubi nihil tale cogitanti, ac præter expectationem aliquid contingit. Atque ea est communis significatio Prouidentie apud bonos autores, quæ oppositam habet fortunam vel casum. Iam ergo videamus qua ratione dicatur Natura cunctis rebus prouidere: quamnam sit ea Natura, & utrum Fortunæ locus ullus concedi possit. Epicurei nullam esse Prouidentiam existimarunt. Stoici verò, seriem causarum necessariò connexarum. Fatum appellantes, Fato omnia subijci voluere. Academici solam Naturæ vim efficiendi necessariam, Fatum nominarunt: quod à Platone

Platone definitur, Dei ratio stabilis in efficiendo, præscriptusque ab eo rebus ordo. Huius autem in Fato explicando diuersitatis, causam esse putamus, quod Deus ab antiquis (vt nec à nostratibus) vno modo cognitus non fuerit: atq; pro varia potestatum illius multitudine, variè cognominatus. Eius nos monet Aristoteles, cùm de Deo loquens ait: *εἰς δὲ ὅρι, πολυώνυμός ἐστι κατὰ νομὴν ὁ θεὸς τοῖς πάθεσι πᾶσι.* Quum igitur Stoici omnia fato subiecta dicerent. Deum animo concipiebant: qui (vt Aristoteles eodem loco docet) *ἡ ἀρχὴ* fuit appellatus, *διὰ τὸ ἀρχεῖν τε καὶ χωρεῖν ἀκωλύτως.* Quod autem Plato de Fato protulit, in eo perinde fecit ac qui distinctius de re loqui volens, ab efficiente modum quem tenet in efficiendo describit. Ea verò Fati definitio nihil aliud est, quàm τῆς δόξας Naturæ explicatio, vt ex superioribus constare potest: à qua Fatum differt sola τῆς ἀκωλύτως ποιεῖν consideratione. quod etsi in Natura quoque sit, quia non attenditur, de ipsa aliud concipere videntur homines. Est igitur Platoni Fatum, causa quedam communis, nō cuiusque rei propria, quod leges Naturæ vniuersæ præscribat, non rebus singulis, quæ institutum suum sequuntur. Ob id Fatum Dei prouidentia, qua cuncta instituit & moderatur, minimè obistere dicit. Qua in re nobiscum plane consentit, quod in Dei voluntate vni illam necessariam constituat quasi Fatum. Ad nos Prouidentiam dicere malumus, quæ est infinita diuinæ mentis potentia, qua

*Lib. de mū
do. circa finem.*

cuncta

cuncta fiunt, conseruantur, & administrantur.

Cæterum, Prouidentiam quæ in rerum Natura obseruatur, à prima illa omnium causa proficisci, non à secundaria quæ corporum istorum pars est, quæque & mente rationeue, & prudentia caret, is demum assequetur, qui mirum in singulis rebus artificium fuerit contemplatus. Nam quis corporibus animalium, etiam vulgarium, & quæ imperfecta vocantur, diligentius introspectis, non admiretur opificem? Quis cum Hippocrate iustissimam Naturam esse non exclamabit, videns singulis partibus suam figuram situmque decenter attributum, mutuam inter se partium ἀντιθεσιν, vt dextræ sinistris mira conuenientia respondeant? Neque verò in solis instrumentis quæ gemina sunt, opificis Naturæ iustitiam contemplari licet, verum & in ijs quæ etsi bipartita compage constant, vnica tamen esse videntur: vt cerebrum, nasus, lingua, pulmo, torax vterus. Horum enim dextræ partes sinistris per quàm similes sunt magnitudine, crassitudine, colore, vasorum numero, & distributione, omni denique constitutione. Preter iustitiam, quæ admirabilem facit Naturam, est etiam vis qua pollet maxima, quum fines ad quos structura corporis est constituta, omnes perfectè assequatur, obseruatis ad amissim omnium partium decente figura, iusto numero ac magnitudine, situ conuenienti, & vnione: quo nomine Artificiosa quoque Natura solet nuncupari, & ipsamet Ars: quia in omnibus quæ instituit

stituit perfectionem maiore ex parte cōsequitur. Ars enim rarò sine suo frustratur. Quod verò in paucissimis contingit, Fortunæ opus vocitant: de qua postremo à nobis agetur, quando num rectè à Galeno irrationalis & iners appelleretur, examinabimus. Hippocrates Naturā animalium eruditam esse, quāuis nōdum aliquid didicerit, obseruans, præterea quæ supra retulimus, in corporum cōstructione planè admiranda, nostræ creationis autorem suspicit quidem, sed dū quænam sit eius substantia nescit, vulgari cōsuetōque modo, qui à rerum ignoratione profectus est (vt ex Lactantio prædiximus) Naturā appellat. Idem facit Galenus, & quicumque illius temporibus claruerūt medici. Ea verò Natura est, omnium prima præcipuāque, & per se efficiēs causa: Deus (inquam) opt. max. à quo cūcta procedunt, quique omnia verbo suo primū creauit, & genita perpetuo fouet, tuetur, ac moderatur. Secūda enim Natura, quum sit nullius rationis ac mentis particeps, quī posset ex sese tā perfectū & absolutū opus producere, quàm est mundus: præsertim quum ipsis corporibus immixta, nō separata & libera (vt artificem esse oportet) maneat. Prima autē illa Natura res efficiēdas primò & per se mouet, quumque extra res omnes esse dicatur, singularū essētias materiæ mundanæ partibus sic adhibet, vt etiam vera causa formalis haberi possit. Non enim solum esse omnibus donat, sed & conseruationi præfecta est. Porro vt potentiam quam ha-

bet summam ipsis operibus declaret, duorum generum instrumentis vti consuevit. Horum alia sunt naturalia, ex ordine præscripto Naturæ scilicet, & causis dispositis. Alia supra Naturam quæ ex non assuetis mediis sumuntur: vnde vocata Miracula prodeunt. Quum enim Deus, Naturâ quam ipse creauit multò superior (vt artifex longè proprium opus excellit) causis omnibus à se institutis præsit, tum eas immutare, tum earû effectus impedire, facillè potest. quinimo alias causas, nouosque effectus producere, & recētem materiam (si velit) create, omnia denique opera immutare. Ipse etenim, qui omnium prima & summa causa est, in mera libertate atque potentia perpetuò manet, vt inferioribus causis minimè astrictus iis dominetur, ac pro voluntate imperet. Neque verò putandum est, illum generatim solum, atque in vniuersum mundo prospexisse, aut tantum iussisse vt hoc vel illud fieret. Quinetiam omnia sigillatim per quem, quibus instrumentis, quo tempore, quo loco, & quomodo perficerētur prouidit: atque ita præparauit quæcunque ad suorum operum absolutionem requiruntur, vt nihil iam nisi ex illius præscripto contingere possit. Neque rursus credendum est, omnia iam olim à Deo sic esse instituta, nunc verò negligi, & omnia propensitati Naturæ permitti. Nam quem Naturæ ordinē atque *περίοδον* initio præscripsit, eundem perpetuo moderatur & dirigit, facitque vt effectus quicunque ex assignatis causis oriantur (ni si quid longè admirabilius aliquando, molia-

tur) quod ex Platone confirmat Aristoteles, in-
 quiens: καθάπερ ὁ γυνῶν Πλάτων φησὶν, ὁ μὲν δὲ
 θεὸς ἀρχῇ τε καὶ τὴν τελευτὴν, καὶ μέσῃ τῶν ὄντων
 ἀπάντων ἔχωρ. Ex his patere arbitror, soli Deo
 prouidentiam deberi, quum is sit qui à se pro-
 ducta regit & conseruat, qua pollet summa pru-
 dentia, sapientia, & bonitate. Natura verò secū-
 da, illius prioris veluti effectus, Prouidentiaē te-
 stimonium præbet locupletissimum, vt quæ ex
 illius instituto absolutissima conspiciatur: admi-
 randum planè opus. Nam quum neque ratio-
 nis particeps, neque prudens sit, prudentia ta-
 men & ratione maxima vti videtur: quia is rerū
 est ordo, is partium Mundi consensus, vt ratio-
 ne quadam omnia quis putet agere. Quod vel
 maxime ex corporis animalium membris intel-
 ligi potest, quæ licet plantarum more, & sibi tā-
 tum singula viuant, ratione tamen agere dicas:
 tanta est eorum omnium *συνεπείθεια*, tanta (vt vi-
 detur) aliorum sollicitudo, vt omnia ratione vti
 putes. Non tamen id ex partium voluntate, aut
 iudicio (quibus omnino carent) sed opificis in-
 stitutione dependet: qui singulis eam Naturam
 constituit, quæ cuique maximè conueniret, fe-
 citque vt omnium simul cōcentus & *ἁρμονία* ef-
 fet mirabilis.

*Libro de
 mundo, sub
 finem.*

Cæterum, vt Dei opt. prouidentiam nus-
 quam non admirari atque extollere decet, sic
 qua ratione, quove modo cunctis rebus proui-
 derit (quātum mens humana assequitur) inqui-
 rere, prorsus necessarium mihi videtur, ei qui

maiore cum diligentia rerum causas inuestigare sibi proponit: atque inde Philosophi, id est sapientiae studiosi, nomen mereri desiderat. Philosophiae siquidem finis esse debet, diuinarum rerum contemplatio, & summi opificis collaudatio: quod est gratissimum Deo sacrificium. Quis autem quae nescit magnificare potest? Quid verò est scire, aliud quam rei causam habere cognitā? ut verissimè dictum sit à Poëta:

Lib. 2.
Georg.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Is enim solus Dei opera propius contemplans, philosophatur, inque maximam venit admirationem, dum prudentissimi opificis Prouidentiam obseruat, eamque non vniuersalem modò, vel in maximis duntaxat rebus, sed etiā particularem, & in minimis ac vilissimis deprehendit. Nam pilorum quoque maximam curam illum habuisse apparet, ut Galenus rectè explicat, ubi docet qua ratione Deus prouiderit, ut palpebrarum pilorum æqualem magnitudinem seruarent. Nempe his durum corpus, instar cartilaginis cuiusdam, subiecit. Ast impius ille non agnoscit Dei summam & absolutam potestatem, qua præter institutum Naturæ ordinem, etiam ex nihilo cuncta producere valet, & ex lapidibus repente (si velit) homines efficiat. Proinde immerito in Moysen diuinum Prophetam, contumeliosus inuehitur, qui passim Deum esse omnipotentem prædicat, ut nos etiā Christiana religio docet. Non enim solum quod melius est in ipsis opificijs eligit, & materiae delectum habet, ut sentit Galenus, sed rerum omnium

Lib. II. de
usu part.
cap. 14.

fas inuertere , & ex nulla, vel quæ nobis inepra iudicetur, materia, quodcunq; velit producere potest. Id verò Galenū latuit, quoniam Platonis opinione persuasus, existimauit Deū comitem habere materiā: eaque duo rerum omnium esse principia nec alterum sine altero quicquā efficere. Equidem duo quum sint instrumentorum genera quibus in producendis effectibus omnium rerum autor vti consuevit, vt sup. docuimus, supernaturalia vocata minimè apprehenderunt Philosophi & Medici antiquiores, qui verum Deum ignorarunt. Naturalia verò vsque adeò diligenter perscrutati sunt, vt inde summum opificem (quisquis ille foret: θεὸς enim ἀγνοῶν hymnis suis extollebant) summa prouidentia in singulis rebus agere nouerint. Nos autē, quibus misericors Dominus sese multo manifestiorem reddidit, ad ea stupentes quæ miracula esse cōstat, rerum naturalium proximas causas inquiramus, vt longè maxima nobis detur occasio mirandorum Dei opt. beneficiorum, quæ quanto quis exactius nouit, eo magis summā illius bonitatem magnificare potest. Neque nobis, vt plerisque, sit satis dum al cuius rei causa ignoratur, quæ tamen inuestigando sciri queat, id Naturæ prouidentia factum esse, respondere: quin potius qua ratione prouiderit diligenter excutiamus. Quid enim ab inerudita plebe differt, qui dubio proposito nihil aliud quàm Naturæ prouidentiam respondere nouit, nec quo modo ea prouiderit declarat? Nonne cuilibet

*Lib. 2. phy
siolog. cap.
2.*

è vulgo tali ratione Philosophum esse licebit.
Nam si quæras, qui sit vt Cordi pinguedo non
adnascatur, & cur pili dum ad iustam magnitu-
dinem peruenerint non vltra promitti trahiq;
possunt, tametsi materia ad radicem suppetat,
vt proponit Fernelius: cuius promptum est di-
cere, Naturæ prouidentia factum. At cedo huius
effectus proximas causas à Natura ei rei proui-
dente institutas: aut miraculum esse fateare, su-
praque naturam. An non etiam Naturæ proui-
dētia nutritur animal? Iam doce quibus instru-
mentis, quibûsve modis istud efficiat. quod est
Naturæ prouidentiam explicare, & eius ope-
rûm causas proximas allèqui. Pinguedo circa
manum extremam & pedem non coacervatur,
quum tamē frigidiores sint partes. Qua ratio-
ne, obsecro? Prouidentia Naturæ, inquires. Ita
enim factum oportuit, quod earum functioni-
bus nocitura esset crassitudo. Sed quibus mo-
dis aut rationibus prouidit? hoc enim scire de-
sidero, hoc à me quæritur. Nam cuncta Naturæ
prouidentia fieri omnibus iam constat. Nempe
prædictarum partiû temperiem & structuram
ita parauit, vt adipi accumulandæ forent ine-
ptæ. Frigidiores enim fecit, & exiguis vasis do-
nauit. Frigiditas verò gracilitatem habet comi-
tem: exigua vasa nō plus alimenti suppeditant,
quàm illis debeat ad nutritionis necessitatē.
Quæ vero partes in medijs sunt spatiis, quia
humoris largiore copia fruuntur, ex laudabili
super-

superfluo pinguedinem plurimā colligere possunt, vt etiam venter. Atque huiusmodi ratiocinatione Dei vel Naturæ providentiam explicamus; & miramur quā artificiosē & eleganter proximas causas ita disposuerit, vt quos præscripsit effectus, ij necessariō consequantur.

Superest vt de Fortuna aliquid dicamus, num sit in rebus humanis statuenda, & an Naturæ providentiæ ex diametro aduersetur. Si Lactantio & Ciceroni credimus, stultitia & error, & cæcitas, & ignoratio rerum atque causarum Fortunæ nomen induxit. Per se enim nihil est Fortuna, inquit, ille fingitur autem peruersa quædam potestas virtuti repugnans. Ob id Iuuenalis sententiam approbat, qui ait:

*Nullum numen abest, si sit prudentia: sed nos
Te facimus Fortuna deam, cæloque locamus.*

Aristoteles verò Fortunam & Casum agnosce-
re videtur, vt causas accidentarias. Et Fortunam
quidem esse vult, causam per accidens in iis
quæ per electionem alicuius gratia fiunt. Sed
quia indefiniti causa esse dicitur, & homini oc-
cultæ, nihil à Fortuna proficisci, mox subiungit.
Rectius veterum nonnulli, quorum opinio-
nem ipse recenset his verbis: ὅς δὲ λέγει εἶναι μὲν
αἰτία ἢ τύχη, ἄδελος δ' ἀνθρώπινῃ διανοίᾳ, ὥς θεῶν
τὶ ἔσθαι καὶ δαιμονιώτερον. id est. Quibus
ipsa Fortuna videtur esse causa, obscura ta-

*Li. 2. phys.
cap. 5.*

- “ men humanæ menti, quod sit diuinum aliquid
 “ & admirabilius. Ast idem planè sensisse Aristotelem, is facile essequetur, qui illius scripta accuratius examinabit. Quum enim ex propria sententia loquitur, ait: καὶ τὸ φάναι εἶναι τι παράλογον
Cap. 5. “ τὴν τύχην ὁρθῶς. hoc est: Rectè etiam dici, Fortunam esse aliquid præter rationem. Quæ quidem verba oscitanter lecta, plærisque occasionem dederunt tam ineptè balbutiendi de fortuna. Cum enim vident ipsam ab Aristotele dictam fuisse τὴν παράλογον, statim in eam rapiuntur sententiam, vt putent illum voluisse statuere, Fortunam esse nescio quid quod nec ordinem, nec rationem (id est, æquum & bonum) habeat, quodque iura & fas abrumpat omne. Ex qua sententia Virgilius Fortunam atrocem vocat in iure sibi vindicando. In tam absurdam verò de Aristotele cogitationem, eos immerisit vocabuli [rationis] ἐμωυμία. Illud enim in compositione [τῆς παράλογου] existimant significare quod alias dicitur vel ius, vel æquum & bonum: non satis attendentes quod mox subdit Aristoteles, ὁ γὰρ λόγος, ἢ τῶν αἰὲν ὄντων, ἢ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ. Quibus verbis datur intelligere, Philosophum nomine τῆς παραλόγου, rationē eam cōprehenduntaxat putasse, quæ sit firma & stabilis connectio causatum in producēdis, aut semper, aut vt plurimū suis effectis, quod in æternis & in Naturæ rebus elucet. Quū itaq; Deus opt. max. ordini in rerū Natura à se cōstituto, suā voluntatē non

ita

ita alligatit, quin præter eum plæraque effecta reddat, haud mirum si quæ à Fortuna, hoc est ab ipsius Dei voluntate fiunt, ab Aristotele *παράλογα* dicantur. quod perinde est, ac si scripisset præter ordinem quem in Naturæ rebus & in æternis Deus constituit. Idipsum apertius alio loco docet, inquiēs, Deum esse *ὑβάνιόν τε καὶ χθόνιον πάσης ἐπιώωμορ φύσεώς τε καὶ τύχης*. id est, cælestem ac terrenum, totius Naturæ atquæ Fortunæ cognominem. Sicuti enim Natura est Dei ordinaria potestas, ita Fortuna eiusdem voluntas. Vnde fit palam, Galenum veræ philosophiæ inertem esse, quum Fortunam inertem appellat, & irrationalem, aduersus eos disputans qui hominem fortuito conformatum esse affirmabant. Neque illud rectè distinguit, Naturam & artem rarò sine suo frustrari: fortunam verò eundem rarò assequi. Nam quum quod Deus vult, non fieri nequeat, Fortuna ad suum finem semper attingit, neque eo frustratur vnquam, vt & Natura & Ars interdum. Quod verò non ita sæpe Fortunæ opera, quàm aut Naturæ aut artis à nobis deprehendantur, ideò non contingit quia sine frustrata sit Fortuna, sed quoniam non ita frequenter ad agendum aggreditur, quam illarum vtrique aut etiam si agat, à notitia nostra minime vsurpatur.

Ex his tandem inferre licet, ac concludere, Fortunam propriè dictam Prouidentix diuinæ haud quaquam aduersari: quin potius illam magis ac magis confirmare, si quis rei veritatem at

*Sub finem
lib. de mun
do.*

*Lib. 9. de
plac. Plat.
& Hipp.*

rentius contempletur. Nihil enim temere, ac sine causa quam Deus instituerit, accidere potest, sed omnia ex summi opificis præscripto fiunt, qui omnibus prospicit, & quantumvis minima curat. Cuius sententię dignissimus autor est Chri-

Math. 10. stus, dum ait: Nonne duo passeruli assario veniunt, & vnus ex iis non cadit humi sine patre vestro? Vestri verò etiam capilli capitis omnes numerati sunt. At quorum euentuum causas nõ assequimur, quęque præter spem ac expectationem contingere solent, ea interim à Fortuna, hoc est mera Dei voluntate, processisse piè fatemur. In qua sententia rectè illud dixerit Lactantius, cæcitatem & ignorationem rerum atque causarum, Fortune nomen induxisse, vt sup. re-
sensui -
mus.

VEN

VENTRICVLI CONCOCTIO-
nem, quæ omnium prima statuitur, citi-
tius ac perfectius vigilatibus, quàm dormi-
entibus absolui: nec ullam esse caloris pro-
prietatem qua Struthiocamelus ferrum cō-
coquat, sed id ex manifesta causa pendere:
ad clariss. & prudentiss. D. IOANNEM
CAMVSIVM, Secretioris Regii consilii
Scribam fidiss.

PARADOXVM VIII.

MIRABERIS forsitam, vir illustriss.
 quod ita familiariter tecum agam,
 & grauissimis negociis occupatissi-
 mum hoc scripto interpellem, pro-
 lixiore quidem ac minus eleganti quàm te de-
 deceat. Cui enim secretiora Regis nostri cōsilia,
 tanquàm fidissimo, prudentissimo, atque dili-
 gentissimo committuntur, in hoc querimonijs
 plenissimo nec dum satis pacato rerum statu, ei
 quàm parum superhñt otij vt literariæ concentra-
 tioni spectatorem aliquando se præbeat, facile
 est iudicare. Veruntamen quum nuper de tua
 sanitate (vt temperantem virum decet) non ob-
 scurè sollicitus me consuleres, præter alios ser-
 mones

de vide
 8. epiden
 cor. 2. c
 14.

mones quos fufius agitare placuit, rogafli de cœnæ paritate quid sentirem. Quippe varias ferri de Cœnæ modo fententias iandudum nouifti. Ego meam liberè explicauì, & pro temporis anguftiâ, non multis quidem, fed efficacioribus argumentis confirmaui: fperans deinceps reliqua tibi per otium & attentius legenda proponere. Quodd quum tibi etiam magis arridere conieciffem, ftatim domum reuerfus hæc ad te fcribere cœpi: vt fucciffiuis horis, & quando licet animo liberius paulò quieffere, varias quibus nitor rationes examinando aflequaris. Si mihi cum ociofo res effet, lōgè fufiffima difputatione *πρόβλημα* iftud (de quo multi ex neotericis integros libros exaraffe videntur: at eorum nemo hætenus mihi fatisfecit) tractaffem. Sed vereor ne vel laconifmus ifte meus, Afaticam in prolixitate vanitatem fapiat, tibi non folum (vt prædixi) occupatiffimo, verum etiam eo præditum ingenio, vt ex pauciffimis plurima coniectari poffis. Aliam multò breuiorem adieci difputationem, qua ratione Struthiocamelus ferrum concoquere valeat: quod omnibus mirum, præcipuis verò philofophis etiam inexplicabile, cenfetur. Quæ omnia vt æqui & boni confulas, vir humaniffime, fupplex obfecro, me quæ eo animo hæc inftituiffè iudices, quo apud te obferuantiaæ meæ pignus aliquod deponerè, & mentis & corporis habita ratione. Siquidem philofophicis eiuſmodi concertationibus animum tuum præcipuè delectari fcio. Corporeæ
verò

verò sanitati quantum emolumentū hoc sit allaturum, si tibi tandem persuaseris parcissimè cœnandum, ipse cōfido, & ut experiaris maximo opere cupio. Sed quibus rationibus istud efficiā, explicare aggredior.

VENTRICVLVM tardius ac difficilioribus cibis noctu & per somnum conficere, experientia cum ratione satis probat. Quum enim inter prandium & sequentem cœnam interuenire soleant octo duntaxat horæ, sexdecim verò inter cœnam & succedens prandium, antequam fames ventriculum sollicitet, indicio est hoc quàm iusto tempore pigriorem multò esse concoctionem. Cur enim, si per somnum perfectius coquit ventriculus, is breuiori tempore suum opus non absoluit, ut qui sexta cœnauit, media nocte famelicus exurgat? Qua ratione fit ut à prandio dormire non alluēti, si forte dormierint, ad cœnæ statutum tempus solitò minus esuriant, quin potius ventriculum sentiant cibis, quos superare non potuit, adhuc grauari? Contra, vigilantes præter solitum magis famelici fiunt, minúsque ferunt inedia. Ob id enim qui oleum & vinum exprimunt, quia plures noctes insomnes traducere coguntur, singulis duabus vel tribus horis comedunt, idque tam noctu quàm interdiu. Si toties appetūt, toties inani ventriculum oportet: ne quis ad conceptam refrigerationē istud referat. Est enim potius calor natiuus, qui ciborum appetentiam intendit, ut docet Galenus. Atque sic interpretandam

*Li. 6. epid.
sect. 4. aph.
20.*

tandam iudico Hippocratis sententiam, qua statuit aquam edacem atque vigiliam: quamvis aliter sentiat Galenus in cōemnto. Sed cur (obsecro) si somno melius concoquitur, non omnibus ei a prandio indulgere consulimus, quum omnibus ex æquo ventriculi actio perfectissima sit necessaria? Atqui somnum meridianum vulgus quoque suspectum habet, non solum quia caput replet vaporibus, sensusque stupidos reddit, & fluxiones concitat, verum etiam ventriculi concoctionem & tardiorē & deteriore efficit, vt rectē Celsus admonuerit, longis diebus meridiati potius ante cibum. Quid quod somnus prolixior magis coctionem impedireprehenditur: brevis autem adeo non nocet, vt etiam prodesse videatur, si quis non cubans, exiguo tempore somno prementī acquiescat? Sic enim si qua inest capiti & sensibus grauitas, euanescit. Atqui si per somnum melius coqueretur, breuiore diuturnior magis conferret. Nam & hoc censuit Aegineta, inquiens somnum interdū captum minus conuenire, quia tempus quo dormitur ad absolutam ciborum concoctionem nō sufficit. Verum nocet à prandio somnus (meo quidem iudicio) tum ob antedictas rationes, tum quia interdū spiritus atq; calor ad aërem lucidiore sponte mouetur, quē somnus cogit viscera sua repetere. Vnde fit vt hinc & inde breui momēto distractus fatigetur, ac corpus ipsum turbet. Ob id æstate magis quā hyeme, & calidiore splendidioreque loco magis

*Lib. I. cap.
97.*

gis

gis quàm alio, somnus meridianus obest. Siqui
 dé lux, & calor externus, caloré natiuū ijs in lo-
 cis ad se magis inuitant. Porro his aperte cōtra-
 dicit Galenus, quum cibos coctū difficiliore in
 cœna exhibendos admonet : & dum frustratæ
 concoctionis ventriculi causas recensens, inter
 eas enumerat breuiorem somnum quàm vt ci-
 bos vincere possit. Idem enim scripsit, per som-
 num cibos optime concoqui, non solum in vē-
 triculo, sed etiam per vniuersam corporis mo-
 lem. Nos verò & experimento & ratione ducti
 contendimus, neque primam, neque tertiam
 coctionem per somnum rite fieri, sed tantum
 secundam quæ in venis peragitur. Quum enim
 sanguis & spiritus eo tempore ad viscera sua re-
 currant, & in cor, arterias, venâsque maiores
 remeant, quæ illic elaboratione indigent ex-
 actius conficiuntur. Atque dum id fit, exteriores
 partes caloris influentis copia destitutæ, minus
 recte functiones naturales exercent, quas vigi-
 lia & exercitatio cum primis iuuant. Vnde illud
 Hippocratis, Labor articulis & carnibus, cibus
 verò & somnus visceribus confert. Calorem ve-
 rò ad interiora vergere id docet, quod dormi-
 entes pluribus integumentis quàm vigilantes
 indigeant: nempe vigilans exterius calidior, in-
 terius frigidior est, dormiens verò contra, vt
 idem Hippocrates docuit. Ex quibus licet infer-
 re, tertiam coctionem quæ per vniuersum cor-
 poris habitum fit, non exactè perfici somno,
 quum omnis coctio caloris multi præsencia,
 gaudeat.

*Li. 7. meth.
 med. cap. 7.
 Lib. 3. de
 caus. symp.
 cap. 1.
 Lib. 1. de
 caus. symp.*

*Lib. 6. epid
 sect. 5. aph.
 10.*

*Lib. 6. epid
 sect. 4. aph.
 14.*

*Lib. 1. de
fac alim.
cap. 2.*

*Lib. 4. san.
su.*

*Lib. 1. san.
su.*

gaudeat. Quæ verò sunt in venis crudiora, per somnum maturantur & absoluuntur. Proinde rustici homines, qui profundius dormiunt, à prauis cibis minus lædi solent, vt monet Galenus: quia scilicet alimentum quod interdum laborantibus non satis coctum in venas rapitur, deinceps per somnum perfectam coctionem recipit. Sic vbi sanitatis tuendæ præcepta tradit, semicocta somno & quiete concoqui, vtilia que reddi, annotat: & nihil esse quod æquè cōcocat ea quæ cōcoqui possunt, & malos succos per halitū digerat, vt somnū, presertim à balneo. Tardissimā verò esse ventriculi actionē per somnū, id satis confirmare videtur, quod idem in eodem tractatu docet, cauendum ne quid nutrimenti ante balneum aut frictionem puerulo præbeatur. Id fiet (inquit) si ad hæc administranda nutrix post longissimum somnum tempus obseruet. Id enim maxime temporis est, in quo vel inanem plane ventriculum inuenias, vel certe concoctum si quid in eo remansit, &c. Atqui puerulis calor est plurimus, qui lac breui immutare possit. Itaque si longissimo opus est somno vt id perficiatur quod vigilanti intra paucas horas absolui solet, quis dicet à somno iuari coctionem vetriculi? Haud absurde factum videbitur, si morem apud omnes iam vulgarissimū pro argumento huc adferam: quum assuetudinis maxima vis esse dicatur, non modo quia Naturæ vicem plerunque suppleat, sed etiam quid naturæ cuique potissimum conueniat tacite demonstret.

monstret. Eius opinionis autorem habeo Ga-
 lenum, scribentem. Qui rei cuiuslibet insuescunt, *Lib. 5. de*
 magna ex parte naturæ suæ conuenientem con- *san. tu.*
 suetudinem deligunt: propterea quod ab ijs quæ
 non conueniant subinde læsi, ipsa repudiant. ”
 Aliqui tamen, vel dulcedine victi, vel præ nimia ”
 dementia se lædi non sentientes, in malis con- ”
 suetudinibus persistunt. Verum hi pauci, plures ”
 qui non persistunt. Et rursus: ut ceteris similibus, *Ibidem.*
 potissimum quando ita fuerint assueta. Porro acci- ”
 dit alterum horum plerumque magis, ceu natu ”
 ris ipsis ea quæ sibi sunt accommoda, sua sponte ”
 citraque doctorem eligentibus. Et in curandi ra- ”
 tione docenda: Non est quod paruum quiddam, *Lib. 9.*
 & ad spectandum leue ad inuentionem remedio- *meth. med.*
 rum consuetudinem existimemus, veluti nec ad *cap. 16.*
 sanitatem tuendam. Nemo enim est adeo stupi- ”
 dus, ut magnopere ex frigide potione læsus, hæc ”
 in diutinum usum duxisse velit: propterea quod ”
 læsus interim, atque ab ea euidenter ægrotans, ”
 omnino abstinebit. Atqui fere omnes, quibus ”
 per facultates licet, assis potius quam elixis in
 cœna vescuntur. Assa verò facilius quam elixa
 coquuntur, ut quæ sint humore natiuo magis
 referta, si quidem bene parata fuerint. Ab elixis
 enim melior humiditatis portio in ius abit. Un-
 de si carnem perfecte elixes, arida prorsus & exu-
 ca euadet. At quæ sicciora sunt, ægrius conficiun-
 tur, ut à chylo & humoribus longissime distant.
 Ob id Hippocrates, febricitantibus omnibus vi-
 ctum humidiorum conuenire docet: non solum

Aph. 16.
lib. 1.

vt siccitati quam igneus calor infert (quod minime est negligendum) obsistat, sed potissimum quia facilius coquitur & alteratur. Humida enim ad chyli & humorum naturam propius accedunt: quæ vero in symbolo communicant, facilius transmutantur, vt de elementis probat Aristoteles. Ex his patere arbitror, primam coctionem quæ ventriculo mandata est, ignauiore multò esse dormientibus quàm vigilantibus: vt præter experimentum, rationes vndique conuenientes, & ipsa consuetudo, manifestissime arguunt. Superest vt quid fiat docere aggrediamur.

*Lib. 2. de
generat. &
corr.*

*Lib. de som
no & vig.
lib. 2. de
part. anim.
& in probl.*

*Lib. 1. de
causis sym.
cap. vlt.*

*Lib. 1. de
somno &
vig. cap. 11.*

Aristoteles vnicam somni causam, ex euaporatione ad cerebrum constituit: quem Galenus reprehendens, ex sola contractione caloris ad internas partes, natâ ob eiusdem dissolutionem, somnum cõmitti putat. Argenterius verò ad calidum innatum omnem somni occasionem referens, retractionis eius ad viscera causam multiplicem esse vult: nēpe defectum subiecti, vel quod repellatur calor, aut ad suos fontes reuocetur. Ego verò solius quantitatis ratione fieri existimo, vt spiritus ille, seu calor, aliàs intus latitet, aliàs sese proferat & partibus externis abundantior infit. Quippe dum maximâ illius copiâ Cor, & vasa maiora ei vicina largius abundant, in totum corpus quaquauersum liberè difunditur: atque tunc vigilia est, externique sensus functiones suas exercēt. Cùm verò iam maxima portio eius quod visceribus erat superfluum, per vigiliam fuerit absum

absumpta reliquum à centro non nisi ægrè recedit: tuncque somnus fit, omnium maxime naturalis, per quem nouus parari solet commectus. Ergo tum temporis somnus vrget, cum influens calor paucissimus nequit sensuum organis sufficere, eiusque minima portio corporis extrema vix pertingit. Neque enim video cur illud aut intro recurrere, aut à visceribus ipsis reuocari dicamus, quum nec partes nostri corporis, nec facultatum commune instrumentum, ratione valeant. Quin potius fluuij modo (nam & flumini calorem influentem, vti etiam ignem, recte cum Aristotele compares) vbi excreuit, inundat: alioqui verò gurgite paruo continetur, nec à fonte suo longius recedit. His ita constitutis, non erit difficile (meo quidem iudicio) assequi, vnde accidat vt ventriculus per somnum imbecillius agat. Scilicet, quum in dormientibus calor influens Cordis viciniam deferere nesciat, sed venis & arteriis maioribus velut inclusus contineatur, illius fauore destituitur ventriculus, non minus quam extimæ partes. Ast nisi accedat qui perpetuo influit, & per arterias precipuè communicatur, insitus calor nihil aut parum admodum valet. Quamobrem vigilas plus ciborum concoquit sex horis, quam dormiens horis duodecim. Propterea & matutina vigilia, & exercitio adhuc egemus, prius quam sit prandendum. Et nisi quis à cœna per aliquot horas vigilet, vt coctio maiore ex parte fiat, eiusque primordia (quod est totius operis difficillimū)

Lib. de inuent. & se nect.

*Lib. II. cap.
perult.*

probe iaciantur, antequam somnus occupet, neque recte coquet ventriculus, neque placida erit dormitio: præsertim si multa, coctuque difficilia ingesta fuerint. Vnde constat, cibos per uigilio uinci præcipue, ut Plinius annotauit. Quod etiam vulgus nouit, à cibo digestionē (sic enim ventriculi coctionem appellat) de ambulatione conciliare suadens. Id verò iamdū à medicis ac Philosophis, quorum talis fuit opinio) acceptū, & uelut per manus deinceps traditum, ad hæc usque tempora obseruatum, ut alia multa recte consulta, & iam inde consueta, putamus. Atque ea est prima potissimaque ratio, quare ventriculus per somnum minus quoquere valeat: caloris influentis paritas, uidelicet. Alteram nuperrimè excogitauimus, quam quod spernenda non videatur, hic adicere placet. Ea est de ventriculi vario situ in dormientibus ac vigilantibus, cuius quidem ratione fieri potest, ut cubantes multò difficilius & tardius coquāt, quàm uel deambulantes, uel stantes, aut etiam sedentes. Quippe lecto prostrati alio situ ventriculum dispositum habent, alio qui recti sunt. His uerò alimenta fundum magis premunt: qua parte quum sit carnosior, perfectius concoquere ualeat. Cubantibus autem cibus latera potius attingit, dextrum aut sinistrum, anterius uel posterius, pro vario decubitu. Ex quo fit ut ventriculi os superius (στέμνον saepe uocat Galenus) parum absolute claudatur, magno coctionis incommodo. Dum uerò ad ventriculi fundum cibus, uel

ipso

ipſo pondere inſitaꝗue grauitate, plurimum de uoluitur, ſuperiora exactius cōſtringi poſſunt. Cuius rei probationem ſi quis velit à ſimilibus explorare, id in veſica, vtre, ſacco, aliſque vaſis, quorū latera cōſidere queunt, experiatur: nempe ex vario ſitu quū plena fuerint, os hiare, vel claudi facilius. Iſdem ſuccuſſio idem quod noſtris ventriculis ſolet præſtare: nimirū vt ad fundum tranſmiſſis cōtentis, nullo negotio claudatur oriſcium. His autem quæ ſenſuali demōſtratione ſatis comprobata eſſe putamus, illud quoque ſuffragatur, quod paulò ante proditum eſt, minus concoctionē ventriculi labefactare ſomnum diurnum qui à non cubante captatur. Sedens enim, vel cubito innixus, ſi ſomno indulgeat, quia rectum habet ventriculum, præſtantius multò conficit alimēta, quàm ſi eundem inclinatum fortiretur. Ob id ſiquidem, etſi nō dormiant, tardius ac deterius coquunt ægri ex continuo decubitu: quia, ſcilicet, iis iacentibus fundum nunquam ſatis premit cibus. Cum-primū verò ſtare, aut deambulare, vel etiam ſedere incipiunt, tum melius appetunt & perfectius concoquere videntur. Porro ventriculi fundum, quod ſit carnoſior, cæteris partibus eſſe in coquendo efficacior ē, mox conſtabit, ex eo quod animalia craſſiore ventriculo donata, vt auium genus, ſolidiſſima quæque ſubigere deprehendantur. Ad id verò explicandum (quod etiam ſumus polliciti) iam aggrediamur.

Calor influens, qui natiuus quoque dici ſo-

*Lib. 2. de
fac. nat. ca.
8.*

*In proëm.
suorū prob.*

*Aph. 14.
lib. 1.*

let, spiritus nomine plærūq; significatur, quod in mataria prætenui consistat. Eius verò quandam esse proprietatem, qua mira coquendi facultas in quibusdam animalibus exerceatur, iā olim creditum est, & à Galeno obiter significatum. Neque id temere pronunciatum esse, posteritas sibi facile persuasit. Qua enim ratione fit, ut fruges aridissimas & præduras minutæ aves conficiant, lapillos & sabulum gallinæ subigant ac mutant, coturnices veratrum coquant, & sturni cicutā, quæ nobis prorsus inuicta sunt & indomita? Nunquid Struthiocamelus vehementioris caloris opera concoquere ferrū valet? Atqui leo, qui Struthiocamelo multò calidior censetur, id non effecerit, ut respondet Aphrodiseus. Vnde possis inferre, non vi & ardore caloris, sed tota substantia, ipsiusve temperamento, & certa proprietate ventriculi actionem perfici. An genus auium scilicet coquendi facultatē exercet, quia cæteris animantibus longè carnosiorē ventriculum magna ex parte sortiatur? Quum enim eo nomine plurimum caloris naturæ contineat, solidiora quæque superare potest. Caloris verò plurimum intelligi volo in eo significatu quo scripsit Hippocrates, τὰ αὐξανόμενα τὸ θερμὸν ἔχει πλεῖστον τὸ ἐμρυτον, nō caliditatis excellentiorem gradum. Ceterum, nullam esse caloris aut spiritus proprietatem, sed eius efficaciam certæ mediocritati aut temperationi deberi præter iam dicta hoc satis probat, quod gallinæ ouis alienis, ut anserum & perdicum, in cuban

cubantes, anserinos atque perdicios pullos excludant. Nonne si aliqua esse debet caloris proprietas, gallina suæ tantum speciei ovis incubâdo proficiet? Atqui sola caloris mediocritas id præstat, quæ facultates in ouo latitantes, ac velut interceptas mouet & excitat: & quandiu partium corporis formationi incumbunt, sua præsentia fouet, ne à frigore externo præpediantur. Idcirco non solum alterius ac diuersæ speciei volucris, sed etiam furni, aut fimi tepens caliditas (quod in nonnullis regionibus fieri narrant) pullos excludere creditur.

De caloris natiui miraculis, pluribus hoc loco differerem, & febrilem quoque ad noxiorum humorum coctionem valere, eumque natiuum (non minus quam temperatum) dici debere, contra vulgarem Medicorum sententiam, ostenderem: sed video me βραχυλογία initio pollicitâ coactum excecisse: atque tibi molestum fore in artis nostræ occultiores scopulos incidere, cui satis esse potest quæ ad salubritatis tutelam faciunt, perfecte assequi. Itaque finem dicendi facio, hoc vnum exorans (vir humanissime) vt si quid vel obscurius, vel minus probabile dictum offenderis, id per tuum PERRINVM mihi significes. Luculentior enim ac fusiorem meæ sententiæ explicationem confestim habebis. Vale, ô candoris & probitatis exemplar, meque vt cœpisti ama.

Ad reuultionem faciendam, inutilem esse fibrarum rectorum in venis obseruationem:

Ad D D. MICHAELEM HEROARDVM, illustrissimi Principis Condensis, & GELIBERTVM CASANOVVM, inuictissimi Regis Galliarum, & sereniss. Principis Nauarrae praestantissimos Chirurgos, apud Monspelienſes sua arte clarissimos.

PARADOXVM IX.

QUOD piæ memoriæ ANTONIO CHALMETÆO, de chirurgia optime merito, olim dicaueram paradoxum, iam vñum est vobis nuncupare: vt quando satis est difficilis nodus, in eo dissoluendo vterque vestrum manus conferat. Scio tamen singulos id non magno labore exequi posse, vt doctrina & iudicio excellitis. Verũ quos fraternus amor tam arctè coniunxit, putauit etiam in communi negotio occupandos. Neque vero est quod vereamini, vos ANTONII CHALMETÆI manibus iniurios fore, si quod illi fuit oblatum, excipiat, siquidẽ mors illam prius sustulit (vt conicio) quam in lucem emitteretur. Alterũ illi relinquo, huic subiiciendum,

dum, vt quanti illum fecerim dum viueret, testatum relinquam. Porro quid hac enarratione persuadere velim, paucis accipite. Vulgatissimum illud est, in reuulsione facienda obseruari debere quandam rectitudinem: quam ad vasorum fibras omnes referunt. Ego verò eam interpretationem improbandam & explodendam censeo, nec Hippocratis aut Galeni (qui illud primi docuerunt) sensus conuenire: sed ridiculam prorsus fictionem esse contendo: vt qui τὸ κατ' ἴσιν aliò quàm ad villorum ductum referendum existimem. Quibus argumentis rem confirmem, explicabo, atque ita vniuersam rationationem proponam, vt facillimum sit meas cum aduersariorum rationibus conferre: atque inde percipere, quàm male antiquiorum benedicta à multis (alioqui doctrina & ingenio valentibus) interpretentur ac detorqueantur. Sed iam ad institutum aggredior.

E V A C V A T I O N V M triplex genus à Medicis constitui solet, quorum primum est reuulsio retractiõe, Græcis vocata ἀντίσπασις. Hæc fluentem aut mox fluxurum humorem sistit, dum aliò reuocat. Hac vti consueuere morbis incipientibus, vt humor iam motus retineatur, saltem cohibeatur, ne in partes quas petit, vehementiore irruat impetu. Nam cum fluxio sensim fit, eam melius ferunt particulae nostri corporis omnes: quia paulatim ei assuescunt. Huius quoque remedij vsus est, nondum incipientibus malis: ad futurorum scilicet, quibus

obnoxij sunt nonnulli, præcautionem. Euacuationis modus alter Græcis est *παροξέσις*, latinis Derivatio appellatur, fitque dū humorem in partem iam delapsū euellimus, & mobilem adhuc in vicinū latus traducimus, apperta ea vena quæ in affectam partem inseritur: per quam ea modò alimentum capeſſit, modò noxium humorem influentem excipit. Quocirca, cum iniecto scalpello ea vena præciditur, pars multitudine defessa, illac onus suū abiicit. Eo remedij genere *φλεγμονῶν* incrementis medemur, dum fluxio maxima ex parte facta est, & humor membrum occupat. Galenus hanc distinctionem paucis complectitur, inquit: Fluentium humorum, retractio: eorum qui iam membrum obſiderunt, derivatio medela est. Tertia & postrema euacuationum species, generis nomen retinet, & absoluta euacuatio dici consuevit. Sic autem propriè vocant humoris impacti, & qui nulla arte retrahi vel retrocedere potuit, per ipsummet locum affectum extractionem atque inanitionē. Huic locus est in morbis inueteratis, & alijs omninò factis qui ad suæ durationis statum peruenēre. Tunc siquidem ex ipsamet laborante particula fieri debet contentæ & nocentis materiæ eductio. Præter has tres euacuationis formas, simplex nulla est. Nam qui quartam cōstituunt, hanc ex duabus primis effingunt, morbisque dedicant quorum pars facta est, pars sit adhuc: quandoquidem fluxum humorem reuocat,

reti-

*Lib. 2. ad
Glauc. cap.*

2.

“

“

“

retinétque fluentem. Ea vtuntur in affectibus qui à sanguinis qualitate vel quantitate agitati fluxione pendent: sed præcipuè quum phlegmone fieri cœpit, vt pleuritis. Nam in omni inflammatione studium vnicum esse debet, monente Galeno, vt celeriter à parte læsa tum reuellamus, tum deriuemus. Id verò per eandem venam sæpe fieri, ex Hippocratis doctrina colligimus, quum iubeat in pleuritide non prius à sanguinis detractioe cessare (dum modo vires ferant) quàm is colorem immutet. Hoc autem significat, humorem in loco inflammationem patiente collectum, vacuari: quod sanè deriuationis proprium esse videtur. Porro simul eadèmq; opera cum reuulsione fit, dum ex parte quidem opposita, sed non valdè remota, perficitur. hoc enim deriuationi, illud reuulsioni debetur. Verùm, si quis rei veritatè attentius examinare velit, illa diuersis temporibus, non eodem momento, fiunt. Nam is prior exit, qui ad partem fluebat sanguis: alius subsequitur, qui partem affectam, vel huic proximam regionem, iam obsidebat quiescens. Id distinctè apparet, quum ob virium imbecillitatem partienda est sanguinis per eandem venam detractio. Quod enim prima vice fit, reuulsio tantum dici meretur: quod reiteratione accidit, est deriuatio. Cæterùm reuulsioe, deriuationis, & peculiariter vocatæ euacuationis modi varij sunt. Siquidem ea fieri possunt phlebotome, cucurbitulis, hirudinibus, frictione, ligaturis, calidis

*Lib. de com
stit. artis.*

dis fomentis, vesicatorijs, causticis, vlcerationibus, setonibus, medicamentis catharticis puitam & bilem vrranq; vacuantibus, vomitum prouocantibus, vrinas sudoréq; cientibus, ac alijs infinitis remediorū generibus. Ast siue reuulsione, siue deriuationem instituas, nullū est eo quod per phlebotomē fit (quibus saltē conuenit) (prēstantius idq; duplici nomine, vt Galenus admonet. Primū quia duo hæc iunctim, id est vnus venæ sectione, cōmodè exequi possumus: reuulsione dico, & deriuationem. Secundò, quia facile est quū volumus huiusmodi euacuationem sistere, nō aliter quā si in manu positas habenas teneremus. Purgationibus verò sic imperare nō licet, neq; assumpto pharmaco leges dari possunt. Sed hæc missa faciamus: ad institutum propius accedere nos decet.

De reuulsione natura esse volunt, vt ad opposita loca fiat retractio: siquidem illā definiūt, illabentis humoris tractum in cōtrarium, quo nihil citius fluxionis impetum cohibet. Sunt autem oppositæ regiones in omni corpore, superiores inferioribus, internæ externis, dextræ sinistris, & anteriores posticis, quæ vulgatos medicis diametros per longitudinem, latitudinem, & profunditatem cōstituunt. In his fibrarum quādam rectitudinem curiosè magis quā necessariò obseruat, dum in reuulsione facienda non laudant eā quæ transuersim & obliquè humorem auertit. Sic Fernelius: Nomine quidem contraria sunt, antèponè, ad dextram ad leuam

*Lib. de
sang. miss.
adu. Eras-
m.*

laeuam, sursum deorsum, intro foras: cæterum „
in humorum reuulsione, ne illa quidem con- „
traria sunt, nisi & fibrarum venarumque recto- „
cursu collocentur. Pleuritidi dextræ nequaquã „
cõtrarium est latus sinistrũ at inflammato cru- „
ri dextro contrarium est sinistrũ. Hinc enim cõ „
munis & directa venarum societas, per quam „
sinistrum crus incisum euocat è dextro: at è dex „
tro latere nulla vena rectis fibris in sinistrum „
concedit. Proinde huius secta vena, dextram „
pleuritidem non adimit. Et paulò ante: Aperta „
vena primũ quidem pars vulneri propinqua „
exinanitur: hæc dein è longinquis sanguinem „
prolicet: quumque id rectarum fibrarum ope „
compleat (illas siquidem trahendo natura desti „
nauit) plus sanguinis & expeditius ab iis parti- „
bus in quas fibræ diriguntur, quàm à cæteris e- „
ripiet, His verbis Fernelius, vulgarem scholæ „
sententiam de villorum tramite obseruando, à „
se probatam, elegantissimè, vt omnia, expressit.
Ab aliis hoc dissentire videtur, quod non reci-
piat, dextro lateri sinistrum, & cõtrà, per *ἡθω-
είων* opponi: quin potius Hippocratis autorita-
te citata defendat, in quauis pleuritide ab eo
latere quod dolore affectum est, sanguinẽ mit-
ti debere. Vesalium autem plerique sequuti,
quoniam *ἄνωγος* vena tota est dextra, vt docet a-
natome (& proinde cum venis brachij dextri
rectitudinem habet) quum pleuritis aliquam
ex nouem costis inferioribus (quæ omnes ab *ἄ-
νωγος* ramum habet) occupat, interiorẽ dextri
cubiti

cubiti venam secādam esse volunt, etiam si dextrum latus non doleat. Sin vnam trium superiorum costarum inflammatio teneat, eiusdem lateris vena tūdēda est & pro dextra quidem pleuritide, dextra: pro sinistra verò, sinistra aperitur. Hinc colligas de eorum sententia, dextras partes cum sinistris modò habere, modò ea carere, quàm studiosè obseruandam præcipiunt in venis filamentorum *σθλωμάων*. Nam & in cruribus, si vnum laboret, alterum scarificare iubet Galenus, benè seruata (vt interpretantur) recta villorum serie, quam in vno quidem diametro reperiri asserunt, in duobus verò nunquam. Propterea, per duos simul diametros reuulsionem vnam instituere, ab omni-bus vitio vertitur. Per vnicum autem diametrum reuulsio illis nuncupatur, quæ solum à dextris ad sinistra, vel à supernis ad inferna progreditur: vt si brachio dextro laborante, sinistrum scarificetur, aut eiusdem lateris femur. Sin cruris oppositi vena tūdatur, per duplicem diametrum fit transitus, nempe à dextris ad sinistra, in quibus obseruatur latitudo, & à superioribus ad inferiora, quod est longitudinis. Istiusmodi reuulsiones meritò improbant, qui ad opposita quidem, sed tamen κατ'ἴσιν humores retrahendos esse volunt: atque eo nomine significari putant, per binos diametros transeundum non esse. Eius verò oppositionis quæ à dextra in leuam fit, rationem afferunt ex sibi persuaso fibrarū recto ductu: Galeni quo

Lib. 13.
meth. med.
cap. 5.

quoque, viri in medicina summi, haud temerè
 spernendam auctoritatem proponunt. Ast de ea
 quæ in eodè latere à supernis ad inferna & con-
 trà, obseruatur, præter iam dictas rationes, plu-
 rimis euentibus experienciã confirmatã profe-
 runt. Nam (vt etiã Galenus multis in locis nar-
 rat) in spõtinis euacuationibus, & à natura fieri
 solitis crisißus, quæ ab latere partis peculiariter
 ac primùm affectæ fiũt excretiones, morbos sol-
 uunt vt potè si patiente iecore sanguis è dextra
 nare erúpat, vel dolènte splene, ex sinistra. Quũ
 enim res secus se habet, vel nihil omnino con-
 fert euacuatio, vel etiam nocet: quia relicta no-
 cente materia, melior & laudabilis, quæque vi-
 ribus conseruandis necessaria est, exhauritur.
 Medici eo experimento admoniti, naturæ (cu-
 ius ministri sunt) opera imitantes, probarunt
 reuulsiones fieri celerius, tutius, atque com-
 modius, dum certa rectitudo seruatur in eua-
 cuationibus. Quippè à nocētis humoris copia
 mox egri subleuãtur cùm hoc fit, & melius ha-
 bent. Est autem ea rectitudo, vt interpretantur,
 non qualem describunt Mathematici, exacta,
 sed tantum anatomica, ex villorum seu fibrarũ
 (quibus venæ & arteriæ cõstant) recto tramite
 & ductu: cuius ratione vasorum quendam con-
 sensum ac communionem seruari existimant:
 hanc verò facilioris attractionis causam esse
 dicunt. Atque sic accipienda putant Galeni ver-
 ba, dum inquit: Fluentium humorum, retra-
 ctio: (sic enim nominat Hippocrates) eorum
 autem

*Lib. 2. ad
 Glauc.
 cap. 2.*

“ autem qui iam membrum obsederunt, deriuatio medela est. Vtrumque autem euacuationis
 “ genus per communes venas fieri præcipit, &c. Hic communes dici arbitrantur, quæ directam societatem fibrarum rectarum ductu obtinuerunt, quæque perpetuò recti staminis ordine connectuntur.

*Comm. I.
 sect. I. lib. 6
 epidem.*

*Centur. I.
 curat. 51.*

Hæc sunt quæ neotericorum medicorum præstantissimi de seruanda filamentorum rectitudine in reuulsionibus faciendis, præsertim ad valdè remotos locos, prodiderunt, Hippocratis illud κατ'ἴξιν & Galeni ὁβθωόξαν male (vt opinor) accipientes, dum veterum scripta in suam sententiā detorquere volunt. Eam fibrarum rectitudinem Amatus Lusitanus irridet: sed dum potiolem quærit rationem, ipse magis quàm alij ridiculus fit. Nam fatetur quidem per reuulsionem humores extrahi: sed nullum ad id fibrarum vsum esse vult. Quia quum sanguis confusè in vena puteali, caua dicta, contineatur (inquit) per canalem quoque predictæ, venæ confusè extrahitur, minimè verò per villos ac fibras. Et paulò post à Brissoto excogitatam de arboris filamentis similitudinem ridens, ait: Si arbor perforata esset, in cuius cavitare aqua contineretur, proculdubio parum villi aut fibræ agerent, vt magis vna ex parte quàm altera extraheretur. Deinceps multa ineptè comminiscitur Lusitanus, sensibus etiam imponens, vt inauditam & à se inuentam mittendi sanguinis ab eodem latere in pleuritide, causam reddat.

dat. Ego verò fibrarum vtilitatem maximam esse recipio in quavis euacuatione facienda, siue ea sit reuulsio, seu deriuatio: quum venæ sanguinem contineant, non more vasorum anima carentium (vt per illas veluti per lapideos canales, huc & illuc distribuatur, quod in Erasistrato reprehendit Galenus) sed aliorum instrumentorum vita præditorum modo, quæ facultatibus suis naturalibus vtentia, attrahere possunt atque expellere. Triplici enim fibrarum genere venarum tunicæ contextæ sunt, vt docet anatome. Ex his verò rectè faciunt attractionem, oblique retinent, transuersæ expellunt, idque naturæ quodam instituto. Quæ si vera sunt, non obscure villorum diuersorum opera confundunt, & rei naturæ contradicunt. qui rectorum fibrarum obseruatione meliorem fieri reuulsionem ob id asserunt, quod ijs potissimū accepta referatur actio. Inquiunt enim: Facilior humoris ad ægram partem confluentis, aut cōfluxuri, reuulsio ac deriuatio fit, perpetuò rectorum fibrarum consensu, atque adeò venarum communitate obseruata: rectis nimirum fibris trahentibus ac veluti exugentibus, vt loquitur Fuchsius. Siquidem venæ (inquit) ad sanguinis versus impactum ipsis vulnus, & dolorificam ligationem, frictionemque, aut calentem aquam, attractionem suis rectis fibris plurimum auxiliantur, &c. Quasi verò ô Fuchsi, excretiones, & quæuis sanguinis eruptiones, expultricis facultatis (quæ trāsuersis tantum fibris

*Lib. de usu
puls.*

*Com. in
cap. 16. lib.
de sang.
mis.*

agit) opera non fierent! Nunquid ad vulnera-
 tam, aut ex ligatura dolentem particulam, tra-
 ctus potius quàm expulsi sanguis delabitur?
 Id nobis absurdissimū videtur: quippe qui per
 suasum habemus, præ dolore humores non at-
 trahi, sed diffluere, quum partes vicinæ ei quæ
 læsa est velut opem adferre cogitant. Humo-
 rem enim suum protrudunt: huic necessario
 succedit alius atque alius, unde fluxus continuò
 adaugetur. Vel (quod verisimilius est, ne parti-
 culis rationem & intellectū attribuamus) dolen-
 tes ipsæ ad rei quæ infestat expulsionē sese con-
 trahunt: compressis elabatur humor, & vel no-
 lentibus effluit. à vicinis autem, quæ ex cōtinue-
 rate etiam dolere possunt, continuo successu al-
 ius illabatur. Id quoquo modo fiat, præter vim
 expultricem, nullam humoris educendi causam
 inuenies. Atqui ea non rectis, sed transuersis v-
 ritur fibris, vt omnibus cōfessum est. Perperam
 igitur de his suam reuulsionem illi extorquere
 volunt, quæ non nisi excretionē absoluitur.
 Hæc nondum admittent, opinor, qui dolorem
 & calorem attrahere posse existimant, atque
 sanguinis salubrem euacuationem (quæ à par-
 tibus affectis materiam auertere creditur) re-
 ctorum flaminum attrahentium operâ fieri
 contendunt. Sed iam respondeant: cū affecto
 iecore, dextra naris vtiliter sanguinem stil-
 lat, id cuius facultatis est opus? Humoris noxij
 criticè factam expulsionem esse fateberis: &
 quod in dextra regione, in qua viscus affectum
 est,

*Hæc opi-
 nio expli-
 catur pa-
 rad. 8. dec.
 2.*

est, accadat ea ratione prodesse, & ægrū à morbo leuare. Quid igitur recta filamēta causaris, si transfuersis debetur excretio: ea verò sola est quæ morbum hîc soluit, dum procul, & in partem oppositam, materiam extrudit? Nam inde reuulsionis modus à medicis naturæ imitatoribus, institutus videtur, quo eiusdem lateris tantum obseruandam consensionem voluere. Dices: à transfuersis quidem fibris propriè fit nocentis materiæ expulsio: verum non alio quàm villorum rectitudine humoris fluxus ad destinatam narem dirigitur. Siquidem venæ ab his partibus in quas rectà fibræ tendunt, expeditius multò quàm à cæteris sanguinem eripiunt: atque, etiam si nihil traherent venæ, humores tamen (inquies) sponte sua recto fibrarū cursu defluent. Sed non video qua ratione opinionem istā defendas, quū in venis rectarū fibrarū copia sit hinc & inde, quæ nullo delectu ad vtramuis partē humores deuehāt. Nam qui hepate aut liene affecto per nares effluit sanguis, is venæ caue trunco amplo continebatur. In eo verò sunt fibræ per totam longitudinem directæ, atque sibi cōtiguę toto circuitu: neque vlla est villorum rectorū in dextros & sinistros diuisio. Quī fiet igitur, vt laudato sanguini permista & prius confusa materia, ex vena caua in hanc vel illam narem, per fibrarum rectitudinē scilicet rectā mittatur? Splene laborante, qui è nare sinistra profunditur sanguis, eò fibrarum rectarū, quæ in vena caua sunt, operā (vt putas)

deducitur. Quid? nonne dextra eiusdem venæ pars sinistrae similes fibras habet? quid obstat quo minus earum ductu ad suæ regionis & lateris dextri nares sanguis non deferatur, quum is in vena confusus non magis dexter quam sinister videatur? Nam hoc comminisci: venæ cavæ sinistram internamque superficiem solam, non alias venæ particulas, materiam corruptam reliquis humoribus impermixtâ attingere, & per eiusmodi semicanalem ad sui lateris nares percurrere, somnio proximum esse iudico. Quanto satius est dicere, venâ excretionem molestantis humoris moliente, fieri transversarum fibrarum ope contractionem, qua vas pars hæc in proximam sese exonerat. Quum verò ad venæ divisionem pervenerit humor, eum potius ramum subit qui parti affectæ è regione est: quandoquidem ab ea motus impetusque initium cœpit. Quumque id perpetua serie ad extremum usque ramulum continuetur, quedam rectitudo servari videtur. Non aliter sanè excretionem faciunt venæ, quàm venterculus vomitione. Hanc verò Galenus fieri docet, solâ stomachi & gulæ exterioris tunicae fibris transversis cõtextæ operâ. Si ergo transversorum villorum actione sanguis ad nares faciliè transmittitur, qui necesse est rectos in auxilium vocari: præsertim quum nulla sit hic attractio, cui eos natura præfecit. Neminè adeò ineptum esse arbitror, ut sanguinè illum à naribus ipsis trahi suspicetur. Neque admittendum censeo, humorè in par-

*L. lib. 3. de
facult. nat.
tur. cap. 8.*

re affecta contentum, & morbū ipsum proximè efficientem, ad partes adeò remotas atque sunt nares, transferri: quā potius per ipsammet partem affectā, aut quā proximā, materia quę continentis causę appellationē fortitur, expurganda veniat. Sunt verò meatus propinquioresexcernendis excrementis bellè accommodati, hepatis quidem simę regioni vena porta, & gibbę emulgentes venę à caua trahentes: spleni verò melarei venę potissimū inferuiunt. Proinde nō est quodd longè distitā partē corruptus sanguis petat, cū citius multo & expeditius alio exonerari possit. Adde quodd eiusmodi excretionē non patitur, venatū perplexa & longa distributio à dictis visceribus ad nares vsque præter id quod humoris corruptissimi permixtio, sanguineam massam labefactaret: & in ea confusus, ægrè à natura lecereretur, excernereturque. Qualis igitur sanguis est qui per crisin ad nares ascendit, & cuius vacationē mox salus consequitur? Non sanè qui impactus est, & facit inflammationē, sed alius: nimirum qui ex tymptomatice febre continua in venis exardens, & à propria temperie multum mutatus corruptusque, ebulliendo inflabat atq; distendebat vasa, nō sine magno totius corporis dolore ac tedio. Nā hinc fit maxima illa inquietudo, & velut cōtusionis sensus. Is (inquam) ille est sanguis, qui dū tandem morbū natura superat, naribus sæpe abundè reicitur. Id verò experientia confirmatū habetur, crises optimas esse (vt à quibus sta-

*Lib. 3. de
cris. cap.
vlt.*

tim ægri melius habeant & leuentur) quū è regione loci affecti fluxerit humor. Vnde Galenus dextra hypochôdria (inquit) ex dextra nare bonam iudicationē afferunt, sinistra verò ex sinistra. Huius euentus rationem ex filamentorum recto ordine petunt, qui nō vident ista minime per attractionē (cui rectæ fibræ inferuiunt) sed per excretionem, & transuersorum villorū ope fieri. Qui præterea nesciunt, materiam quæ in eiusdē lateris narem peruenit, eā non esse quæ in partem inflāmata cōtinebatur. Verūm quā sint à veritate alieni, superius abundè mōstratum est. Quænam est igitur tam admirandi effectus ratio? quæ à natura delecti ad euacuationē loci commoditas? cur id tam religiosè, nec frustrā (vt experimenta docent) in crisibus obseruari videmus? Eius rei causam ad rectitudinem quidem refero, sed non ad eam quæ venarum filamentis à vulgo medicorum tribuitur. Imò quam Hippocrates & Galenus ἰξίως καὶ εὐθυωρίας dictionibus significarunt, quāmq̃ nunc deum explicare aggredior.

Corporis partes omnes veluti quadam socia li amicitia iunctas inuicem cōsentire ac compati, à medicis iandudum receptum est ἁξίωμα. Id autem fieri putamus, nō solum quia rarior textura calori & spiritui, singularū actionum opificibus, transitum permittit (vnde fit certa naturarum cōmunicatio) verūm etiam quòd forma eadem præsit omnibus, in qua dum singulæ partes conueniunt, affinitatem atque cognationem

tionem habere videntur. Porro diuifum & bipartitum corpus eft, non modò vt gemina eífent membra, & quum vna parte laboramus, altera minimè deeffet officio: fed etiã vt vnius loci affectus vniuerfo corpori minus obeffet. quod fanè accidit, dum in fuæ regionis fuíve lateris partibus fíftitur, vt vltèrius progredi non poffit. Hac equidem ratione fit, vt dextra cū dextris & leua cum leuis maiorem quàm cū op-
 pofitis *συμπάθειαν* & confenfum obtineant. De-
 monstratum multoties à nobis eft, inquit Gale-
 nus: hoc quoque ab Hippocrate rectè eífè di-
 ctum: quod necelfè fit particulas fecundum re-
 ctitudinem fitas, plus inuicem frui ac potiri. Ob
 id fi phlegmone iccur occupat, dextrum omne
 corporis meditullium plus mali quàm finif-
 trum percipit. Quòd fi ob febrem quæ mor-
 bum comitatur, totum corpus condoleat, &
 dextra pars non magis quàm finiftra (fedem
 affectam excipio) ægrotare videatur: in hoc
 fenfus penè obrutus cruciatu fallitur: at ratio
 benè arguit, alteram partem alterâ plus affli-
 gi. Sed rarò accidit, vt non facilè dignofci
 queat, vnius lateris partes omnes magis quàm
 alterius affectas eífè. Ergo, fi in morbo
 quem fupponimus, dextra grauius torquen-
 tur, ob confenfum quem facit vicinia, vt crisis
 (poft diuturnum naturæ aduerfus morbi ma-
 teriam conflictum) naturam fuperiorem eífè
 demonftrèt, meritò ex dextra regione fanguis
 erumpit. Nam eo euentu docemur, corporis

”

”

Lib. I4. de
vfu part.

”

”

totius validum esse robur, quando partes quas vi morbi omnium imbecillimas reddi par est, noxiā materiam excernere potuerunt. Quid enim? si dextra regio magis quā sinistra morbo grauabatur, nunc verò humorē superatum extrudere valet, iam de morbo triumphans: quis non optimè de ægri salute sperabit? quis non dicet, in aliis validum esse robur, quum id afflictis magis particulis non defuerit? Eo certè nomine excretiones per eandem regionem fieri solitæ, meliorem crisin denotāt, & morbi integram solutionem faciunt, vt hactenus obseruatum est. Significant enim facultatem, quæ in peius affecta parte debiliior erat, morbi materiam vicissè, dum in suo latere facta eruptione, sanguinem mali fomitem extrudit. Quòd si dolente iecore, naris sinistra *ἀνωρραγία* patiatur, dextri lateris vires languidas nimiumque fractas esse coniiciemus, & ne morbo tādē succumbat æger verebimur. Hoc saltem necessariò futurum dicemus, vt talis euacuatio nihil ægro proficiat. Id enim portendit, naturam nondum humorem superasse, nec breui superaturam, vt quæ inutili excretionē magis ac magis debilitetur. Nam sanguis ex opposita nare profluens, neque vt signum, neque vt causa prodest, quum partis eius de cuius vi maior est diffidentia (vt ad quam præcipuè morbus ipse pertineat) robur non indicet: & minus impurum humorem fortè retentricis facultatis errore, euacuet. Præterea, dextri lateris maior est
ple

plenitudo quàm sinistra: quia humorum confluxus ad dolentem particulam vñdiquaque fieri solet: ea verò potius inanienda pars videtur, quæ magis grauata est. Quamobrem rectè sentiunt, qui ab opposito latere factam sanguinis eruptionem improbant, quum non modò inutilis, sed & damnosa (quia morbum producit) videatur. At malè iudicant, qui huius effecti occasionem ad filamentorum ductum referunt, & si fibrarum rectarum opera meliorè fieri euacuationem existimant. Nam cur ex nare sinistra factam *ἀνωρύξιν* dū hepar laborat, daminabunt, si spontanea & facilis est, quamuis fibrarum illa rectitudo quam prædicant minus obseruetur? Nulla proculdubio est fibrarum rectarum in facienda euacuatione obseruationis ratio, quum vel vtrò in eiusdè lateris venis rectitudo sese offerat. Sed neque ea est quam veteres (à quibus hoc accepimus) seruadam præceperunt. Attractionis vocabulo medici nostri abutuntur, dum reuulsionem explicant, eaque ratione perperam de fibris rectis mentionem habet. Quod si reuulsionem, vt omnis generis euacuationes, sola excretrice vi fieri cogitarent, hanc non aliis quàm trāsuerfis filamentis attribuerent. Cæterum de reuulsionis natura præcipuè est, vt ad partem oppositam humores euacuans diuertat, quantum rei natura patitur. Nam a superioribus ad inferiora, vel media, & contrà, in eodem latere, omnium commodissimè fieri reuulsio solet. Item, ab anterioribus ad posteriora: vt cū

*Aph. 68.
lib. 5.*

dolenti partem capitis posteriorem (de Hippoc. cōsilio) in fronte vena secatur. Ab internis quoque ad externa, & contrā, reuulsio fit, in eodem semper latere. A dextris verò ad sinistra, & contra, non semper fit congrua pro reuulsione oppositio: ea tamen in crurum affectibus locum sortitur, vbi defluxio morbi causa est. Nam quū à superioribus per venam cauam defluens humor, ad eiusdē venæ bifurcationē quæ in lumborum regione fit, peruenerit, qui ad dextrum ramum tendere solebat, haud difficulter in sinistrū illabitur, si à reuulsorio remedio inuitetur. Cogitur enim nouā ingredi viam, pristinae obliuisci. Alia ratione fieri non video, vt ab hoc latere in aliud humores promptè reuelli queant: scilicet à dextra manu ad sinistram, & contra. Ob id cū Galenus dixit, altero crurum male habēte reliquum scarificabis: manu laborante, non reliquam, sed crus scarificandum iussit: vt nobis ea obleruetur corporis rectitudo (& inde nata partium consensio) quam ipse eleganter *εὐθυμίας* dictione exprimit, dum Hippocratis illud *κατ' ἑξῆς*, & *κατ' ἐξῆς*, interpretatur. Hippocrates enim prior his dictionibus vsus est, quæ significant eiusdem lateris ac è directo, si Galeno credimus. Sic enim passim explicat, nulla de fibrarum ductu mentione facta. vt in sentētia quam paulò ante citauimus, vbi inquit: Demonstratū nobis sæpius est, ab Hippocrate rectè dictum fuisse, quod partes *κατ' ἐξῆς* litæ, necessariò plus inter sese communicant & fruuntur. Et in linguarum

*Lib. 13.
meth. med.
cap. 5.*

*Lib. 14. de
vso par.
cap. 7.*

guarum Hippocratis expositione, ait ἵξιμ signifi-
 care εὐθυωρίαν ἢ ἀπ᾽ ἵξιμ. Et alibi: Hippocratem ἵξιμ *Lib. 1. de*
 vt plurimum quidem εὐθυωρίαν, id est rectū tra- *viēt. acut.*
 mitem, interdum autem & φαρὰν id est delatio- *cem. 29.*
 nē, dicere non ignoramus. In libro de fracturis, *Lib. 3. com.*
 ἀλλὰ τὴν εὐθυωρίαν ὀνομάζει, (inquit) ποτὲ μὲν τὴν ἵξιμ *10.*
 τὸ μῆκος τῶ σώματος, ἐστὶ δ' ὅτε τὴν ἵξιμ τὸ πλάτος. Et *Comēt. 12.*
 paulò post: τὴν ἵξιμ τὸ μῆκος ἵξιμ ἀκρόφῳ προσήκει νῦν
 Sed quænam rectitudo in faciendis euacuatio-
 nibus ex Hippocratis sententia obseruanda sit,
 apertè docuit libro ad Glauconem dum inquit: *Lib. 2. cap.*
 Si in parte dextra locorum pallio fuerit, à dex- *2.*
 tra manu aut crure detraxeris sanguinem: si ve- *”*
 rò in sinistra, à membris quæ illi è directo sunt. *”*
 Τὸ ὅ κατ' ἵξιμ ὡς αὐτὸς λεγόμενον, αὐτὸ τῶ τ' ἐστὶ τὸ *”*
 κατ' ἰσότητά, id est secundum rectitudinem, vel è *”*
 directo. In libello cui titulus est de curandi ra-
 tione per phlebotomen, euidenter sententiam
 nostrā confirmat, Hippocratis illud κατ' ἵξιμ ex *Cap. 15.*
 plicans, vt eius verba epilogi vice huc transferri
 possint. Quæcunque sanguinis eruptiones (in- *”*
 quit) κατ' ἵξιμ fiunt, maximam ægrotantibus cō- *”*
 moditatem afferūt, τὸ δὲ κατ' ἵξιμ, ὅτι κατ' εὐθὺ λέ- *”*
 γει, πᾶσι δὲ μολόγεται, quod ipse manifestè hac vo- *”*
 ce κατ' ἵξιμ sæpenumero in hoc vtatur significa- *”*
 tu. Quæ verò contrà sanguinem excernunt, ni- *”*
 hil iuuare, aut etiam nocere: quòd scilicet inter- *”*
 dum citra mali leuamen vires exoluant. Neque *”*
 enim liene magno existente è dextra nate san- *”*
 guis erumpens, neque in iccore è sinistra, vllam *”*
 adfert vtilitatē, sed reuulsio quidem ἐν τοῖς κατ' *”*
 εὐθὺ

“ ἐνθὺ ἀντισωμαλῶν manifestam vtilitatem celeri-
 “ ter ostendit: in quibus autem contrà accidit,
 “ nullam. Dextra igitur nare sanguinem effundē-
 “ te, ad dextrum hypochondrium affixa cucurbi-
 “ rula sanguinis eruptionem clarè celeritéq; si-
 “ stit, perinde atque ad sinistrum, sanguinem ex-
 Cap. 16. cernente sinistra. Porro si in eruptionibus san-
 “ guinis quæ κατ’ ἐνθεῖαν fiunt, reuulsionis gratiā
 “ sanguinem mittas, mox cōspiciuam videbis vti-
 “ litatem: at si cōtra venam feces, multum seque-
 “ tur commodum. Sic itaque liene laborante, in-
 “ cisio eius venæ quæ ad annularem est digitum
 “ sinistræ manus iuuat, æquè ac si internam quæ
 “ in gibbero est secueris. Siquidè multum iuuat
 “ lienem malè affectum sanguinis ex sinistra ma-
 “ nu vacuatio. Et paulò post: Quin etiam pleuri-
 “ ticis ἢ κατ’ ἐνθὺ τῆ πάσχοντες πλευρῆ φλεβοτομία,
 “ euidētissimam sæpe vtilitatem ostendit: quæ
 “ verò ex manu cōtraria, aut omninò obscuram,
 “ aut longo post tempore. Et deinceps: Tam per-
 “ spiciuam aliquando celeriter vtilitatem αὖ κατ’-
 “ ἐνθὺ τῶν πασχόντων μορίων φλεβοτομία afferunt, vt
 “ & qui laborant, & familiares ipsorum sæpe nu-
 “ mero obstupefcant. Ex his Galeni verbis mani-
 festum esse arbitror, se cum autore suo Hippo-
 crate, nil aliud quàm corporis ipsius rectitudi-
 nem in quibuscumque euacuationibus cōsiderare
 non rectas venarum fibras. Horum autoritatē
 atque sententiam, variis naturæ operibus con-
 firmatam, sequuti, reuulsionēs perpetuò ab eo-
 dem latere instituendas esse concludimus. Ne-
 gligenda

gligēda non est quam superius attigimus rationem, quod vniuersæ partes è directo membri laborantis sitæ, magis quàm illi oppositæ, humoris copia grauentur. Nam demus phlegmonem esse. Huius ortum præcessit sanguinis mala qualitas, vel quantitas superflua, vel simul vtrunque. Facta, verò inflammatione, sanguis ratione doloris vndique ad locum affectum concurrir, & eius lateris particulas grauat. Propterea, si dum reuellimus aut deriuamus, pars aliqua humorum copiâ subleuanda venit, ea certe est hepate laborante dextra, vt pro liene sinistra.

De huius quæstionis explicatione nihil superesse video, nisi vt demonstrẽm quid venarum communium appellatione Galenus significet. Nam qui fibrarum rectitudinem curiosius obseruant, communes venas esse dicunt, quæ perpetuo recti aut ob longi filamenti ordine connectuntur, vt loquitur Fuschius. At nos Galeni ingenio magis dignam interpretationem adferentes, venas communes dici asserimus, quæ sanguinem continent nondum aliqui particulæ nutriendæ determinatum, sed omnibus (aut pluribus certè) communem. Tales sunt in brachio, cephalica, basilica, & media. His opponuntur propriæ & peculiare, quæ vni tantum particulæ inseruiunt: vt vena frontis, temporum linguæ, & similes. Illæ vniuerso corpori euacuando conueniunt: hæ verò à solo membro cui inseruntur, euacuant. Galenus videtur etiam com-

*Lib. 2. ad
Glauc. cap.
2.*

*Lib. 2. ad
Glauc.*

munes

munes venas appellare *ἐπεσσογας*, id est coniuges seu copulatas: scilicet venarum maxima illa paria, quæ ad brachia & crura perueniunt. Sed ista præter institutum iam esse existimo: ad illud tãdem redeunt es concludamus, in reuulsione facienda communes quidem venas obseruari debere: at inutilem esse fibrarum rectarum obseruationem. Illud priscam veritatẽ sapit, hoc spernendum est neotericorum figmẽtum. Quod si quis ex antiquorum scriptis opinionem quam refellimus comprobare velit, rationem simul cum autoritate proferat.

Autoribus enim non nisi demonstrantibus assentimur.

***

DE

*DE REVULSIONIS natura non esse, ut
ad maximè distātia loca fiat: nec semper quā
longissimè sanguinem inde ubi ledit mitti de-
bere: Ad eundem M. ANT. CHALME-
TÆVM Chirurgum præstantiss.*

PARADOXVM X.

AVDEO te ex Paradoxi mei lectio-
ne voluptatem aliquam cepisse, AN-
TONI amicissime. Aliud iam mitto,
quo quæstioni à te mihi propositæ
satisfacere videor. Celsum medicum elegātem,
& verè Hippocratis interpretem, huius meæ
opinionis fautorem habeo: à qua si velis disce-
dam modo rationes à me propositas etiam di-
luere possis. In physiologiâ, ubi nihil est pericu-
li, audentius multò quam in therapeutice para-
doxa asserere soleo. Nihilominus tamen, quum
ex Aristotelis sententia is verè dubitare dicatur,
cui de re quapiam in contrarias partes æquili-
bres suppetant rationes, mirum videri non de-
bet, si de plærisque theorematis ἐπὶ τῇ θεωρίᾳ
negligentius à veteribus expensis, nonnulla
in controuersiam vocem. Quem à me petijsti
variorum Paradoxorum elenchum etiam mit-
to,

to, sed raptim collectum. Multò plura sustineo, quæ per otium scribam. Tu pro ea quæ inter nos sacra est amicitia, æ qui bonique omnia cõsule, & Vale.

Lib. 4.
meth. med.
cap. 6.

Q V V M reuulsio fluenti, aut iam fluxuro humori debeat, atque hunc veluti suspensum sistere habeat: meritò ad opposita perpetuò fieri debet. Deriuatio autem, quia materiam quæ fluxit, sed nondum impacta est, diuertit, & aliò detorquet, ad latera humorem deducit. Hæc vera est reuulsionis & deriuationis differentia, quam Galenus ex Hippo. tradit, inquit: Hippocrates ἀντιστῶν, hoc est reuellere, nos iubet ad contraria, deriuare autem ad latera. quinc-
 « tiam cùm maximè influit, tum ad diuersa ἀντισ-
 « τῶν. Non ex igitur quod dicant, reuulsionem à deriuatione hoc præcipuè differre, quod illa fiat ad longinqua, hæc verò ad vicina: quum eadem venæ sectione vtrunque simul fieri possit. Nam quod iubet Hippocrates, in pleuritide sanguinem extrahendum esse, donec is colorẽ immutet, ex reuulsione & deriuatione mixtā euacuationem denotat. Qui enim sanguis prior exit, eum qui in partem fluit, repræsentat: posterior verò, & colore mutatus, iam partem inflamma- tam attigerat. Sic quum vires sunt imbecillæ, & partienda est phlebotome, per eandem venam reuulsio & deriuatio fiunt. Siquidẽ prima vice reuellere, secunda deriuare dicimur. Ergo simul eademque operâ, & per eandem regionem, tũ reuulsio, tum deriuatio fieri possunt. Atqui de-
 riuatio

riuatio nunquam ad distantia loca fit, semper ad vicina: quum de illius natura sit vt latera petat. Igitur nec de reuulsionis natura erit, vt perpetuò ad valde remota loca fiat, sed tantum ad opposita. Adde quod ex propinquis etiam locis reuulsionem faciendam esse, primæ classis medici volunt, quum citius leuari ægrum studemus. Eò enim promptius sentitur cōmoditas, quo magis ex vicina parte reuellimus: dum modo insignis fiat euacuatio. Nam alioqui verentur, ne plus humoris ad partem affectam, & à qua reuellere cupimus, cōfluat, quam euacuetur. Quòd si nondum fiens, sed tantum futurus est morbus, cui per reuulsionem (vt precaueamus) occurrere placeat: in hoc sanè fa-teor ex maximè distantibus locis euacuandum esse. Atque lubens Hippocratis sententiam amplector, qui ait: Danda est opera vt quàm longissimè à locis vbi dolor est, & sanguis cogi didicit, venarum incisiones fiant. Sic enim haud magna repente mutatio fiet, & consuetudinem mutaueris, ne amplius eo loci sanguis coëat. Ob id certe ijs qui comitali morbo sunt obnoxij, iubemus verno tempore ex cruribus (quæ pars est remotissima) sanguinem mitti. Sed & quum fieri incipit defluxio, si non multum processerit, ad distantia valde loca reuulsionem facere nihil prohibet: non quidem eius portio-nis quæ defluxit, ratione, sed continuò fluentis & potissimum fluxuræ adhuc materiæ. Galenus ex Hippocrate hæc docet, inquiēs: Ab eo didi-

f cimus

*Lib. 2. de
nat. hu. l.
dem lib. 3.
de natura
ossium.*

*Lib. 4.
meth. med.
cap. 6.*

“ cimus incipientem fluxionem ad contraria tra-
 “ hendam esse. Et paulo post: Sanguinis detra-

“ ctio in principio è longinquo, postea ab ipsi-
Lib.13. partibus exulceratis est molienda. Et alibi, qua-
meth.cap.6 lis incipiente phlegmone reuulsio fieri debeat.

explicans, innuit ad partes quæ maximè longin-
Lib.13. quæ sint, semper auersionem conuenire. Rur-
cap.11. sus: longissimè à tentata fluxione parte auelle-
 re, nequaquam ad eam trahere cōuenit. Igitur,
 vt fluxio lēta atq; diuturna tutius è distātissimis
 reuellitur, ita & quæ futura est arcetur: sic enim
 in tractū nouæ viæ longiorē conuersa, sensim à
 pristino citra virium offensionem desciscit.

Hęc sunt quæ nos cū schola medicorū reci-
 pimus, ex Græcorū fontibus & Arabū familia,
 excerpta: quibus non assentitur ex Latinis Cel-
 sus haud spernendæ autoritatis medicus. Hic e-
 nim eorū rationē qui ad loca valde remota fa-
 ciendā esse reuulsionē scribunt, ne plus traha-

Lib.2, cap. tur quàm euacuetur, irridens inquit: Neque i-
 10. gnoro quosdā dicere, quàm longissimè sangui-

“ nem inde vbi lædit, esse mittendū. Sic enim a-
 “ uerti materiæ cursum: at illo modo (scilicet ex
 “ ipsa parte, aut quàm proxima, misso sanguine,
 “ quod prius dixerat) in id ipsum quod grauat e-
 “ uocari. Sed id ipsum falsum est: proximum enim
 “ locum primò exhaurit: ex vltioribus verò ea-
 “ tenus sanguis sequitur, quatenus emittitur. Vbi
 “ is suppressus est, quia non trahitur, ne venit qui
 “ dem. Videtur tamen vsus ipse docuisse, si caput
 “ fractum est, ex brachio sanguinē mittendū esse:

si quod in humero vitiū est, ex altero brachio. ”
Credo, quia si quid parū cesserit, opportunio- ”
res hę partes iniurię sunt, quā quę iā malè ha- ”
bēt, &c. Arguta sanè & subtilis valde est hęc Cel ”
si ratiocinatio, qua docere videtur, reuulsionem
atq; deriuationē simul à maximè vicina parte
fieri posse. Quippe verēdū nō est, ne ob id plus
sanguinis ad partē deferatur, quā ab illa vacue-
tur, quū vbi phlebotome sistitur, sanguis fluere
cesset. Sic enim accipiēda puto Celsi verba: quę
si non vera sunt, certè verisimilitudinē maximā
habent. Nā sit, per hypothēsīm, in extrema ma-
nu (quā Gręci ἀκρόχερς propriè vocant) inflāma
tio: In morbi initio & augmēto à superioribus
ad partē affectam cōtinuè fluet sanguis. Nō ne
hunc cōmodè auertet fluxū, in eiusdem mem-
bri cubito venę sectio? Ita sanè videtur. Nā qui
ad manū extremā contendit, atque magno im-
petu irruit humor, in medio cursu nactus exitū
per vulnus profunditur effluitque, nec ad par-
tem vsque laborantem peruenit. Simul etiam
aliquid eius quod iam defluserat, retrahitur,
quum pars extrema valde tumeat, & tantum
humoris nequeat continere, quantum illam
premit. Deponit itaque in plagam satis vici-
nam eius quod aggrauat portionem. His ad-
de, quòd vulnerato per phlebotomum cubi-
to, prę dolore sanguis vndique fluit: qui a ve-
næ tum superiores tum inferiores contrahun-
tur, vt quauis re molestante fieri solet. Hac
ratione simul fit cum reuulsione deriuatio.

Porro si à parte contraria, vt altero brachio, vel (quod præstantius esset) ab eiusdem lateris crure sanguis mitteretur, non protinus, sed post multum tempus fieret humoris fluentis reuulsio. Nam ad manum phlegmone tentatam defluit sanguis, qui brachij venis, aut superioribus etiam, continebatur. Illum prius minuere, si non exhaurire decet, quàm fluxionem sistere possis. Atqui eius membri sanguinem ad partes inferiores sectâ in poplite venâ detrahere, non est brevis temporis opus. Nam id cōsequutione quadam, & sensim fit, dum ad locum inanitur humores hinc inde confluunt. Fieri etiam potest, vt qui brachio continetur sanguis, crura versus non descendat: quod in tam remota parte factam euacuationem minimè sentiat. Hanc citius explent, quæ vicinæ sunt: neque ad brachium vsque peruenit successionis ad id quod vacuatum est, necessitas. Quamobrem factam in crure sanguinis iacturam propinquiores partes refarcient: interim dum maxima humoris copia ad manum ex brachio toto irrumperet. Quòd si demonstrates ad inferiora necessariò vergere sanguinem, secta in poplite vena: non tamen eò probabis, humorum qui partem affectam petunt, impetum mox retineri. Nonne satius foret in medio cursus humori viam facere, qua effluere posset, vt non vltius proficisceretur? Hoc esset veluti intercipere, ni fallor: & quò afflictae parti propius fieret vulnus, eò melius illabens materia diffunderet, quæ quæ iam locum

locum dolentem occupauit, retrocederet. Cum igitur iam inchoata est humoris defluxio, parum iuuat ad valde distantia loca reuellere: omnium præstantissimè fit affectæ parti propinqua, sed tamen superior, ipsa reuulsio. Superiorem verò locum accipio, vnde fluit humor. Eiusmodi reuulsio omnis, præterquàm quod fluxionem sistit, ab affecta quoque parte (vt prædixi) prius putrem & inquinatum sanguinem, quàm ex reliquo corpore benignum atque sincerum detrahit. Neque tum metus vlli sit nouæ fluxionis proritandæ. Quum enim pars laborans magis quàm ceteræ exinanita fuerit, si ad penuriam vsque detractum sit, vix denuò alia humorum fluxione conficiabitur, nisi fortè nouo peccetur viuendi errore. Distantes enim indigentia auidæ, proprium sanguinem elabi non sinent: nec pars affecta (nisi dolor aut calor restet vehemens) ab illis quicquam eripiet, vt quæ sit imbecilla, nec multo egens alimento. Cæterùm, in reuulsionibus quæ ad sistendum sanguinis effluxum & ἀπορροήαν fiunt, res aliter se habet. Nam si manus est vulnerata, vt sanguinis fluxum cohibeamus, non in eodem brachio reuulsoriam phlebotomen aggrediemur, sed in altero, vel in crure quod è regione est. Atque ea methodo influxurum sanguinem cohibemus. Si enim fieret in eodem membro phlebotomia, quum per vulnus effluat sanguis, non (vt in phlegmone) retineatur

sanè plus ad vulneratam partem conflueret, quàm si spontè vacuaretur. Quippe fuit humor velut exitum sibi quærens: hunc si in parte dolente & primùm affecta reperiatur, alium ferè negligit: præsertim cùm angustior esse soleat, & inassuetus. His adde quòd dum phlebotomen instituimus ad compescendam ἀμφοτέρωθεν, sanguinis qualitatem vel quantitatem minimè cōsideramus, quasi hæc nobis indicarent mittendum aliò sanguinem esse. Quippe si qualitas mala est, ea phlebotome non emendatur. Si quantitas nimia nocet, & cogit effundi sanguinem, is sistendus non est: nisi tamen per ineptam regionem excerneretur. Tunc enim aliò diuertendus est fluxus. Cur ergo sanguis mittitur vulneratis? vt contrario motu coactus, qui sanguinem ad vulnus fluentem consequi quodam sequebatur, aliò vergat aut sistatur. Nam qui paulò remotior est, simul ad vulneratam partem inuitatur, & ad locum phlebotomen passum. Cùm verò in contraria loca allicitur, sæpe fit vt neutrum petat, sed in medio veluti pendens animi retineatur. Atqui nisi vicinior parti vulneratæ, & primò fluentem alter sequatur, fluxio lege quadam naturæ cessat, etiam si pateat humori exitus: quia vacuū illa nō patitur. Ea ratione fit, vt in locum distantem reuulsione tētatâ, cōmodè sistatur ἀμφοτέρωθεν. Quā obrem rectè cōsulunt, qui ad sistendā menstrui sanguinis immodicam excretionem, venam in cubito

cubito secandam suadent. Nam quum nihil sit in ipsa parte impactum, sed tantum fluat humor, soli reuulsioni locus est. Quod si vterus inflammatione laboret, à propinquiore loco, vt poplite, est reuellendum, quò fiat etiam aliquid deriuationis. Sic fluentem ad partem solum inflamatam humorem, non vt hæmorrhagiam, sed alia methodo, aliisque indicationibus propositis, impedire decet. Nam (nisi ex contusione fiat, quæ vulnerum conditionem sequi debet) phlegmone affectam particulam sanguis petit, quia is vel qualitate, vel quantitate peccat. Vtrunque vacuandum esse indicat, quum nisi morbi occasionem tollas, nihil proficere videaris. Si sanguinis copia grauata, aut acrimonia infestata partes superiores, ad manum quod displicet protrudant (vt solent robustiores in imbecillas sese exonerare) quò talè affectum curabis, nisi fluentem & iam influxum humorem exhaustas? Per quam verò regionem còmodius morbi causam euacuabis, quàm parato exitu in ea quam naturæ ductu petit? Non aliò facilius quàm deorsum, & quò cœpit, defluet humor. Hunc si vis euacuari, in medio cursus, aut certè supra locum affectum, viam apperi. Quum tantum effluerit, quantum molestabat, & ad partem inflammationem passuram defluxisset, tunc morbi augmentum, vel etiam generationem cessare, est verissimile. Exempli gratia: Ex vnciiis tribus sanguinis, iustæ magnitudinis phlegmone oboriretur. Iam

si ei fluenti, ad cubitum pateat exitus, quomodo extremam manum peret? Eductis per phlebotomiam sanguinis tribus uncis, morbi causam ablatam esse dicemus. Satius tamen est maiorem copiam detrahere, quia exactè sciri non potest noxij humoris quantitas.

Hic aliquis obiiciet: per venam quam phlebotomo aperis, fortè non illabitur sanguis ad manum. Quomodo illius cursum intercipies? Multi sunt fluentibus humoribus canales, non vnicus. Proinde omnes veniunt aperiendi, quò nos is lateat qui fluxionem sustinet. Præterea, sanguinis fluxus ad partem inflammata per multas venas accidere potest. Huic dubio facile est respondere, ei qui nouit corpus vniuersū esse *συρροήν καὶ συσπνοήν*, id est cōfluxile & cōspirabile, atque ex toto in totū aliquid transferri, totum ex toto trahere ac toti impartire, vt ex Hippocratis sententia docuit Galenus. Quum enim

*Lib. 3. de
fac. nat.
cap. 13. &
alibi passim.*

*Lib. de usu
pu'f.*

extremæ partes extremis suas materias communicent, multò pròptiùs vicinæ à vicinis mox accipiunt. Arteriis maioribus incisis totus sanguis effunditur, atque per eas exhauritur etiam quem venæ continebant, vt monet Galenus. Quantò faciliùs ocyùsque aperta insigni aliqua vena, aliæ huic cōiuges, vel eiusdem rami, non solum truncus vnde illa venit, statim assimilem inanitionem (vel ex subita consequutione) patiuntur! Ergo, vt tandem epilogo disputationem hanc concludamus, fluentis humoris impetum sistimus, superiorem partem à qua

discede

discedebat inanientes. At non id retrahimus quod loco inflammato propinquius est, nisi multa admodum fiat euacuatio, quam nemo ferre potest quum à valde diffusa regione fit. Imò neque ea methodo humoris, qui partem dolentem implet, fluxus impeditur. Idcirco longè præstantius esset, in medio cursu venæ apertione humori viam parare, vt inde effluat qui nimius est, non vltius progrediatur. Tūc quò vicinior parti sectio fit, eò melius intercipitur, & iam influxus reuocatur: sicque omnino commoda fiunt simul reuulsio & deriuatio Galenus vbi ex professo rem istam tractauit, haud dissimilem nostræ opinionem statuit. Quippe libro de curatione per phlebotomiā, *Cap. 16.* sanguinem ex axillari vena mittere docet, cum partes quæ infra collum sunt, ægrotant: vt thorax vniuersus, & quæ eo cōtinentur. Ex humerali verò, dum facies aut caput male afficiuntur. Quæ iuxta coxam, vesicam, & vterum sunt, venis poplitum aut malleolorum incisis iuuantur. Renes autem ancipites sunt, vt qui medium locum obtineant. Idem scribit in lib. metho. med. *Lib. 13. cap. 11.* vbi admonet hepate, pectore, pulmone, aut corde affectis, apperendam esse venam axillarem, quæ certe illis vicinior habetur. Renibus verò, & vesica, & pudendo, & vtero ægrotantibus, eas quæ in crure sunt sitæ, & potissimum quæ circa poplitem sunt. Quis non apertè videt, Galenum perpetuò venas parti affectæ proxi-

mas, secandas esse, docere? Equidem si vicini-
 res, & æquè insignes, alicubi appa-
 rerent, tales (meo iudicio) inciden-
 das admonuisset. Reuulsio
 igitur ad maximè di-
 stântia loca sem-
 per fieri
 nõ de-
 bet.

1 *Qualita*

- 1 *Qualitates elementorum nō miscentur, sed substantiæ.*
- 2 *Summæ elementorum qualitates in compositis rebus summæ permanent, & non retunduntur per mixtionem.*
- 3 *Ex sensu & dolore male arguit Galenus, animalium corpora ex contrarijs & patibilibus elementis fieri.*
- 4 *Corruptionis necessitas à mutua elementorum contrarietate non dependet.*
- 5 *Aqua non ab aëre, sed à seipsa congelatur.*
- 6 *Aqua frigiditatem suam nunquam prorsus amittit.*
- 7 *Homo ad iustitiam exactè temperatus, ad pondus exactè temperatus est.*
- 8 *Temperamentum ad pondus magis incidit per atates in hominem intemperatum, quàm alium.*
- 9 *Iuuenum ætas, non adolescentium, est omnium temperatissima.*
- 10 *Spermatice membra sanguineis calidiora esse videntur.* Parad. 7.
dec. 2.
- 11 *Hepatis calida intemperies nativa nunquam prorsus aboletur, quandiu sanum est corpus.*
- 12 *Cordis calor facilius quàm aliarum partium caliditas extinguitur.*
- 13 *Fœmina plus sanguinis habet quàm vir, eo tamen frigidior est.* Parad. 10.
dec. 2.
- 14 *Formatrix facultas otiosa non est fœtu absoluto & in lucem edito.* Parad. 7.
dec. 2.
- 15 *Attractio fit sola substantiæ similitudine, non dolore,* Parad. 8.
dec. 2.

dolore, calore, fuga vacui, aut siccitate.

- Parad. 8.* 16 *Digestio seu concoctio fit melior per uigilio,*
dec. 1. *motu, & inter diu, quàm somno, quiete, & noctu.*
- Parad. 5.* 17 *Conuersio ciborum in cremorem, non est termi-*
dec. 2. *nus mora illorum in ventriculo.*
- Ibidem.* 18 *Ventriculus verè & solide ac totus nutritur chy-*
lo: sanguine verò duntaxat in illius penuria.
- Ibidem.* 19 *Omni bus solidis animalis mēbris è semine tam*
generatio quàm nutritio est.
- 20 *Omni bus arteriis & venis inest vis gignendi*
seminis.
- Parad. 4.* 21 *Venis proprie connenit ἀμάρωσις, non carni*
dec. 1. *hepatis.*
- Parad. 1.* 22 *Calida cibaria omnino percocta & mutata, ac*
dec. 1. *in sanguinem iam versa, naturalis in animali*
caloris substantiam augent, non qualitatem in-
tendunt.
- Parad. 6.* 23 *Vesicula bile, ut splen melancholico humore*
dec. 2. *nutritur.*
- 24 *Fibrarum sanguinis ortus non est in ventri-*
culo.
- 25 *Cur pili suam assequuti longitudinem ulterius*
non prouehantur, causa reddi potest, contra Fer-
nelium.
- In. Decla.* 26 *Ad animi mores facit alitura, hoc est ciborum*
dec. 1. *qualitas & modus.*
- Parad. 2.* 27 *Rationi consonum est quosdam ἀσίγγοι, id est à*
dec. 1. *cibo abstinentes, per multos non solum dies, sed*
& annos viuere posse.
- 28 *Arterie pulsandi vim insitam habent.*
- 29 *Animales facultates loco indistinctæ sunt, per*
totum

totum cerebrum diffusa.

- 30 *Quod frigeamus à pastu, id non accidit exter-* *Parad. 3.*
narum partium calore ad ventriculum (ut me- *dec. 1.*
lius concoquat) refugiente.
- 31 *Arteriæ dilatantur per cordis compressionem:*
eadem comprimuntur corde dilatato.
- 32 *Vena, arteria, & nerui, propriam retinēt actio-*
nem in instrumentis, contra Fuchſium: neque
proprium & commune contraria sunt.
- 33 *Chylus optimus puri optimo est proportionē re-*
spondet.
- 34 *Pus à solo calore naturali fit, non etiam ab eo*
qui præter naturam.
- 35 *Dulcis pituita secundum naturam non est.*
- 36 *In plenilunio corpus minus abundat pituita,*
quam in nouilunio.
- 37 *Ex pituita fieri nequit bilis atra immediatè.*
- 38 *Ex pituita salſa, non alia, fieri potest bilis atra*
per assationem.
- 39 *Bilis flaua in atram non vertitur immediatè.*
- 40 *Columbe generant bilem, quamuis fellica vesi-*
cula carere videantur.
- 41 *Bilis flauæ & adipis eadem est materia.* *Parad. 7.*
- 42 *Adeps igneo calore dissoluitur: tamen in cor-* *dec. 1.*
poribus animalium frigore non concreſcit. *Ibidem.*
- 43 *Medulla ossium nutrimentum est, non excre-*
mentum.
- 44 *Sanguis menstruus venenosus non est.* *Parad. 10.*
- 45 *Fœtus pituitosiorē tantum sanguinem ad sui* *dec. 2.*
nutritionem trahit, non elaboratum aut perfe- *Ibidem.*
ctè coctum.

- Ibidem.* 46 *Lac non fit ex sanguine in mammis recrudescente, sed amplius cocto.*
- Idem.* 47 *Lac ex sanguine pituitosiore fit.*
- Parad. 6.* 48 *Lorium est solius vesicæ excrementum, non primæ aut secundæ concoctionis.*
- 49 *Puris transitum Cor ferre potest.*
- 50 *Ventriculus musculus esse videtur.*
- 51 *Vena & arteria similes non sunt.*
- 52 *Pili non sunt in radice, quàm in processu, subtiliores.*
- 53 *Pili non satis rectè à Galeno plantis, aut partibus animalium comparantur.*
- 54 *Tendo latus in manu non facit sensum magis exquisitum.*
- 55 *Patella quæ in genu est, primis annis cartilaginea apparet.*
- 56 *Omnes extremæ calidæ aut frigidæ regiones elephanticos plures habent.*
- 57 *Non sunt elephantici, quos vulgus Cassotos vocat.*
- 58 *Lepra confirmata quatuor tempora non habet.*
- 59 *Elephas ex bile fluma adusta, nunquam curatur: qui ex melancholia, nonnunquam.*
- 60 *Substantia nunquam morbus dici potest, neque morbi causa ex seipsa.*
- 61 *Unitatis solutio in neruo facta, non dicitur conuulsio.*
- 62 *Continui solutio ad similarium partium morbos referri non potest, ut rectè sentit Argentorius.*

- 63 *Idem est pulsus medij Autumni & medij Veris.*
- 64 *Morbi Gallici essentia prima est in spiritu naturali.*
- 65 *Hæcticarum febrium calor equalis non est.*
- 66 *Febres omnes ex bile sunt.* Parad. 3.
dec. 2.
- 67 *Stati febrium circuitionis reditus causa, ad occultam proprietatem referenda non est.*
- 68 *Humorum certus in eundem locum motus, ex propria humoris natura seu forma non pendet.*
- 69 *Exteris medicamentis facile careremus, si frustra exactè cognita experiremur.*
- 70 *Medicamenta sunt actu & perpetuò, non sola potentia vel in futuro tempore, qualia dicuntur.* Parad. 1.
dec. 1.
- 71 *Cathartica medicamina actu vim purgandi habent: eam enim in corpore non aquirunt.* Ibidem.
- 72 *Nos calidissimis quibúsque medicamentis longè calidiores sumus.* Ibidem.
- 73 *Serum lactis frigidum non est, quamuis refrigeret: & seni febre quartana laboranti optimè cõuenit.* Parad. 6.
dec. 1.
- 74 *Argentum viuum dici potest frigidum & epilepticum.*
- 75 *Purgatio non in sola vitiosi succi abundantia conuenienter, suscipitur.*
- 76 *Pituita vomitu, bilis secessu educenda est.*
- 77 *At reuulsiõnem faciendam inutilis est fibrarum rectarum in venis obseruatio.* Parad. 9.
dec. 1.
- 78 *De reuulsiõnis natura non est, ut ad maximè distantia loca fiat: & quàm longissimè sanguis ubi lãdit, mitti non debet.* Parad. 10
dec. 1.

288 PARADOXÆ CONCLVSIONES.

- 79 *Grauidis mulieribus tutior est phlebotome primis mensibus, & semper medicamento purgante facilior.*
- 80 *Cur domi contineri debeant, qui purgans medicamentum sumpserit, vulgus medicorum nescit.*
- 81 *In morbis acutis victus tenuis eo qui paulò plenior, minus est periculosus.*
- 82 *Tabidis & à morbo chronico valde extenuatis, non sunt concedenda testudines nemorales, astaci, &c.*
- 83 *Contusa caro in acutè febricitantium stomacho facile corrumpitur.*
- 84 *Rapum, napus, raphanus & similia que stultenta dicuntur, flatu non gignunt, sed dissipant.*
- 85 *Aquarum saluberrima est pluuialis.*
- 86 *Aquarum omnium vitia coctione non emendantur.*
- 87 *Vinum album, & austerum, minimè ut vinum calefacit.*
- 88 *Vinum album, simulque austerum, & crassum, ac nouum, sensibilibiter frigefacit.*
- 89 *Ab esu fructuum, quos οἰστῆς Græci vocant, non magis confert vinum purum, quàm aquam superbibere.*
- 90 *Arthritis, ex motu intempestiuo & inordinato, sæpius quàm ex multo ocio provenire solet.*
- 91 *Carnes aëri serotino, ut teneriores fiant, non exponuntur, sed ut conseruentur diutius incorruptæ.*
- 92 *Februm omnium materia continens & immediata*

Parad. 5.
dec. 1.
Ibidem.

Parad. 4.
dec. 2.

*diata in Corde est, non in aliis visceribus, aut
venis, aut habitu corporis.*

93 *Febres nulla, quæ salubres sint, ex putrescenti-
bus humoribus fiunt, sed feruescentibus solum,* Parad. 2.
dec. 2.
uel uſtionem patientibus.

94 *Rigor, horror, & frigus non fiunt materia ſe-
brium ſenſiles partes externas pertranſeunte.* Parad. 4.
dec. 2.

95 *Febricitantium urina hypotaſis, portio eius
humoris qui febrem excitauit, non eſt: neque re-
ctè puri proportionem reſpondere dicitur.* Ibidem.

96 *Venena in certum diem exhiberi non poſſunt,
neque certis occidere temporibus.* Parad. 1.
dec. 2.

97 *Medicamenta purgantia humores non attra-
hunt, ſed fugant & expellunt.* Parad. 9.
dec. 2.

98 *In paralyſi nõ impeditur ſpiritus animalis per
nervos delatio.*

99 *Cerebrum ipſum non aliter ſentit, quàm occu-
lus videt, auris audit, & palatum cum lingua
ſapores diſcernit.*

100 *Facultas vitalis eadem eſt cum naturali.*

101 *Facultatum eſſentia ex temperamento non
pendet.*

102 *Caro non eſt verè pars corporis, neque propriè
dicitur augeri.*

103 *Nulla eſt caloris proprietas qua Struthiocame-
lus ferrum concoquat.* Parad. 8.
dec. 1.

104 *Nulla ſunt medicamenta qua infixæ corpori-
bus propriè extrahere poſſint.* Parad. 9.
dec. 2.

105 *Fluentibus menſibus fœmina concipere non
poſteſt.* Parad. 10.
dec. 2.

IACOBUS PESNOTIUS
*Medicinae Doctor, fratri
 suo Ludouico Pesnotio,
 Bibliopola fidelissi-
 mo ac diligen-
 tissimo,
 S.*

V D I O te Paradoxa aliquot D.
 LAV. IOVERTI, ab Enimundo
 Bonofidio hinc inde carptim colle-
 cta, habere, & breui in lucem emis-
 surum. Erunt hæc sanè Philosophiæ & Medici-
 næ studiosis omnibus, ni fallor, lōgè gratissima
 cūm autoris ipsius nomine (qui in Ritus causa-
 rum inuestigatione, ingenij sui specimē nuper
 dedit) tum rei nouitate & gratiā. Cui enim iu-
 cundum non erit hætenus pro verissimis habi-
 tas conclusiones, & veluti ἀξιόματα, ab isto nunc
 in dubium reuocari, & validissimis argumentis
 infirmari, videre? Inventionis quidem & soler-
 tiæ mirādæ hæc sunt, fructus verò minimè sper-
 nendi: quum iuuenes talibus exercitationibus
 incumbētes, faciliè accēdantur ad veri inquisi-
 tionē, qua nihil antiquius Philosophis esse de-
 bet.

bet. Atque vt Enimundi institutum tibi confirmare videar, illius imitatione eiusdem autoris Declamationem (quam magno labore à studio suo quodam extorsi) ad te mitto. Hanc præter elegantiam & sententiarum pondus, Paradoxa opinio commendat. Ea est quam D. IOVBERTVS ante aliquot annos habuit Monspellij dū publicè ac in celeberrima corona doctorali diademate meritissimo donaretur. Paradoxis demonstrationibus hæc benè conueniet, & gratiam quoque dabit. Vale, & cura D. IOV-

BERTI opera sedulo excudi, ne si Enimundi nostri audaciam grauiùs ferat, sit etiam quod de Typographo iustiùs conquerratur. Viennæ Allobrogum, Cal.

Septemb.

1560.

t 2 DE

DECLAMATIO, qua illud Paradoxè interpretatur, NUTRITIONEM VIN-
CERE NATURAM, ex Platone.

EMINEM vestrum esse arbitror
qui ignoret, Viri ornatissimi, per-
turbationibus (quas Græci *πάθη*
vocant) tantum iuris, vel potius ty-
rannidis, in miseros mortales à natura tributū
esse, vt transuorsum illorum animum huc & il-
luc paulò momento impellant. Inter eas tamen
omnes voluptatem (non eam quæ diuino Phi-
losopho τῶν κακῶν δέλεαρ vocatur, sed quæ ferè
laudis atque gloriæ comes est) facilè primas te-
nere, nō quiuis statim sibi persuadeat, nisi prius
aduocata historiarum fide tam mirabiles eius
esse effectus didicerit, vt hominibus non modò
sermonem, sed & ipsam animam (vbi præser-
tim sese profert insolentiùs) atque adeo vitam
adimat. Quod credo, considerantes maiores
nostri, magni & sapientes viri, in hac nostra ce-
lebri & gloriosa coronatione, in qua longè am-
plissimum omnibus incedendi latitiis argumē-
tum offerri putabant, nos præcipuo leuarunt
agendi dicendique labore, cum Doctores pa-
tres, βραβούτας, παρανύμφες, & oratores nobis
adhibuerunt. Verùm ne nos omninò mutos &
stipites magis quàm homines ornare videren-
tur, vt oratiūculam saltem aliquam ex hoc no-

uo suggestu haberemus, iidem prudenter instituerunt. Quibus dum lubens (ut æquum est) pareo, & disputatiunculam non vobis nouam & inauditam, sed tamen, ni fallor, Reipub. vestra perutilem agito, & deſte quaſo animis omnes qui adestis corporibus. Rem enim ſatis alioqui copioſam atque vberem, cum veſtra cauſa, tum breuitatis ſtudio ſic leui pede (quod a-iunt) prætereſolabo, ut multa quæ vel maximè ad eam pertineant, ſim prætermiſſurus. Quòd ſi exactis veſtris iudiciis, aut conceptæ fortasſis de me opinioni minus ſatisfacio, iſtud partim recens oblata voluptati, aut ſubruiſtico cuidam noſtro pudori, partim veſtræ omnium tribuite dignitati, quæ ſuo quaſi ſplendore mentis noſtræ ſatis imbecillæ atque obtuſæ, aciem amplius perſtringit.

Admirari ſæpe ſoleo (Viri percellebres) gratæque memoria perſequi, priſcos illos ac planè venerandos homines, qui tot præclaris ſuis inuentis atque monumentis nos ſuam poſteritatem, ditauerunt. Omnibus tamen exactè ſubductis rationibus, eorum nullis plus à nobis deberi cenſeo, quam illis qui ad hominum vitæ non iucundioſiorem, ſed meliorem efficiendam, omnia ſua ſtudia, omnesque ſuas cogitationes dicarunt atque contulerunt. Ex quorum quidem præſtantioribus (ut Epicuri porcos in ſuo luto putrefcere ſinamus) alij Naturam, alij virtutem, alij ſimul vtrunque velut optimam vitæ ducem nobis præfecerunt. Ita ut in ſcholis noſtris etiã

hodie quærat, quod Lollio suo inuestigandum proponit vates Lyricus:

Virtutem doctrina paret, naturæ donet.

Quam tamen litem, diuinus Plato (meo iudicio) cum alibi disertè, tum in Timeo disertissime instar sequestris honorarij multò antè his verbis diremerat: *πρᾶτον ὅπῃτις διδάσκει, καὶ διὰ τροφῆς, καὶ δι' ἐπιτηδῶν μαθήματων τε φυγεῖν μὲν κακίαν, τ' ἐναντίον δὲ εἰλεῖν ἀρετῶν. ὥσπερ γ' ἐπιτηδὲν μάλα καὶ μαθήματα κακίης μὲν ἀναιρετικά, γονυκτικά*
 “ δὲ ἀρετῆς ἐστίν, ἔτω καὶ ἡ τροφή. Conandum est (in-
 “ quit) pro viribus vitium fugere, & virtutem ca-
 “ pessere per educationem, studia, & disciplinas.
 “ Vt enim studia & disciplinæ abolent vitia, vir-
 “ tutémq; pariunt, sic & educatio. Ex quo loco
 satis intuēti cuius perspicuū est, nō solum vitæ
 institutū & doctrinā, ad vitia declinanda, virtu-
 témq; consequendā, aut (vt significantius eius
 verbū exprimamus) gignendā requiri, sed etiā
 educationē, id est corporis cultum, & vitæ quæ
 cibo & potione fouetur, rationem. In cuius pul-
 cherrimæ sententiæ explicatione, tota nostra
 consumetur oratio, vt quam sit utilis, imo verò
 necessaria efficaciam alimētorum cognitio, & in
 delectu faciendo observatio, cum iis qui ex pro-
 fesso adolescentes instituendos suscipiunt, tum
 omnibus ex æquo hominibus, ad benè beatè-
 que viuendum, intelligatur. Quotquot enim
 secundum Platonē philosophi, vel de moribus
 in vniuersum, vel de puerorum tantum educa-
 tione scripserunt, hanc propositionē aut planè
 (quod

(quod pace tantorum virorum dictum sit) non intellexerunt, aut cum eam explicari plurimi referret, non explicarunt: potiusque imperitum indoctumque vulgus, eam non tam ex Platonis dicto temerè arripuisse, quàm ex familiari communis omnium parentis Naturæ pœnu deprompsisse videtur. Cui enim vernæ non est in ore vulgatum illud, NVTRITIO (nam sic loquuntur) (VINCIT NATURAM? Hinc nō p- cul absuit optimus dicendi magister Quintilianus; non philosophorum disertissimus & oratorum acutissimus Plutarchus dum hic suum sapientem & studiosum, ille suum oratorem v- nà cum nutricis lacte laudabiles mores haurire vult atque sugere. Sed interim neuter eorum (quod factum oportuit) aut puerum omnino aut nutricem alit. Nisi quis fortè dicat, hoc illis non ignorantia, sed de industria prætermis- sisse, quod scilicet homines minimè impudē- tes, in Medicorum possessiones inuadere, & in alienam messem (quod aiunt) falcem immitte- re nollent. Iam verò rem totam paulò altius re- petentes, quando ad propositæ quæstionis de- monstrationē morum animæ & corporis tem- periei mutuam consequutionem licet assume- re, de anima & eius moribus, de corporis tem- perie & cognatis ei humoribus, de alimentis deniq; substantiæ nostræ defluxū subinde re- sarcietibus, quo ad fieri potest breuissimè aut e- tiā breuius quàm res tanta postulet, dicamus.

Anima pars nostri melior atque præstantior,

t 4 (viri

*Seruo ex
cilla dem*

*si in iura
Corporis se,
temperatura*

(viri auditores) etſi quotidianas & ordinarias in nobis motiones ciet, tamen propter cœleſtem ſuam originem, omnium mortalium tardos & hebetes ſenſus hætenus omnino effugit: vt ex tanto clariffimorum philoſophorum numero vix, ac ne vix quidem, vnus ſit inuentus, qui viuas eius lineas nobis tantum adumbrarit. Niſi Platonem velis excipere, qui mehercule in huius, ceterarūque magnarū rerum ſagaci inueſtigatione, nō ſolum reliquos omnes, ſed etiā ſe ipſe quodāmodo ſuperaffe videtur. Is tamen cum promiſcua aliorū turba, tria animæ capita, velut Cerbero cuidā, appinxit. Quo quid monſtro ſimilius? quid portentofum, quid magis ridiculum eſſe poteſt? Sit igitur nobis anima ſimplex quidē & vniformis, quæ tota per totū corpus diſfuſa, hanc linguā mouet, hos vibrat oculos, hæc brachia iactat, totam denique terream hāc molem ſuſtinet, agit, & moderatur. Sed iſtud tamen variè pro varia totius temperie, pròque diuerſa humorū ipſorum natura, copia vel inopia: Hinc infinitæ hominum ſpecies, hinc multiplicia ingenia, & (vt ille inquit) quot capita tot ſenſus. Hinc timiditas, hinc audacia, hinc agilitas, hinc ſtupor, hinc loquacitas, hinc taciturnitas. Quid plura? hinc vitiorū & virtutum ſemina, hinc appetitiones quas εἰς μακρὰς, & rerum electiones quas προαίρεσις Græci vocarunt. Nam vt omnes ad hanc vel illā virtutē, ad hoc vel illud vitii procliuiiores naſcimur: ſic pro aliis atque aliis humorum corporiſque

habitus

habitus mutationibus, alij atque alij quodammodo ipsi efficiuntur. Id nos satis docent ætatum ordines atque decursus, in quibus admirabiles fieri videmus hominum metamorphoses, humorum naturam necessariò (nisi hoc emendet philosophia) consequentes, quas his venustissimis carminibus eleganter depinxit Horatius.

*Reddere qui voces iam scit puer, & pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, & iram
Colligit ac ponit temere, & mutatur in horas.*

*Imberbis iuuenis tandem custode remoto
Gaudet equis, canibusque, & aprici gramine cæpi.
Cereus in vicium flecti, monitoribus asper.*

*Vtilium tardus prouisor, prodigus aris.
Sublimis, cupidusq;, & amata relinquere pernix.*

*Conuersis studijs, ætas animusque virilis
Querit opes & amicitias, inseruit honori.
Commisisse cauet quod mox mutare laboret.*

*Multa senem circumueniunt incommoda, vel
quod*

*Querit, & inuentis miser abstinet, & timet uti.
Vel quod res omnes timide gelideque ministrat.*

*Dilator, spe longus, iners, anidusq; futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti*

Se puero, censor castigatord; minorum. Hec ille.
Idem fermè sentiendum est de temporum vicif
situdine, & veluti circulo. Scitè enim bonus
Hippoc. ἄμα τῆσι ὄρεσι μεταβάλλουσιν αἱ καλῆαι, καὶ
πνεύματα, καὶ χυμοί. Vnà (inquit) cum temporibus
mutantur ventres, atque ad eò spiritus &
humores. Nam si vnum eundemque hominem

per totū obſerues annum, hyeme ſanè pigriorem, & ſedatiorē, æſtate diligentiorē & iracundiorē, vere hilariorē & agiliorē, Autumno mœſtiorē atque remiſſiorē videbis. Sed neque longa ante integri aut etiam menſis obſervatione egemus, cum unus dies, vel hora potius, varios ſæpe mores præcipit & ad hoc vel illud inconstantis animi impetus afferrat. Id ut probemus, non certæ Mathematicorum demonſtrationes, non fatuæ (fatidicæ volui dicere) cuiuſdam Noſtradami cortinæ ſunt conſulendæ, quandoquidem neminem eſſe arbitror, qui ea quotidie in ſeipſo non experiat. Quid vero aëris, quid locorum effectiones proferam? Quis tam cæcus, ut non videat diuerſarum regionum incolæ, ut linguis omnino, ita moribus eſſe diſſimiles? Quis tam ſtupidus ut non intelligat, eum qui ſolum mutat, mores quoque ſæpe mutare? Neque enim perpetuò verum eſt uſitatū Græcis prouerbiū, quod elegantiffimo verſu Poëta noſter ſic reddidit:

Cælum, nō animum mutant, qui trās mare currūt.

Porro, cum & ætatibus, & aëri, & locis, ad animi mores vel conſeruandos vel immutandos, tãtam vim eſſe intellexeritis, Auditores, nō iam nobis dubium aut obſcurum eſt quid de alimentis (quod demonſtrandum ſuſceperamus) ipſi ſentiat. Nam hæc ad eam rem multò plus momenti adferre, quàm aërem & locum, hoc vno argumento facile probatur, quòd qui montes incolunt, etſi libero apertoque cœlo

& loco fruantur, ob assiduum tamen castaneorum, raparum, lactis, casei, leguminum, & aliorum id genus crassorum eduliorum esum, ingenij dexteritate parum valeant: & non nisi longo tempore, mutatâque prorsus alimonia, ad ingenium naturâque suam redeant. Quo magis (ita me benè Deus amet) deflenda videtur misellæ nostræ animulæ indigna conditio, quæ quandiu hoc tetro & caliginoso carcere concluditur, impuri corporis contagione, pœdore, & sicu veluti obsita, varios (vt iâ ante diximus) pro varia humorum specie, excrementorûmq; colluie, colores & habitus, Prothei cuiusdam aut Chameleontis modo, induit. Ipsa enim diuina suapte natura, sibi seruiens, sibi imperans, si à corpore absolueretur, interim corpori implicita, per eius officiales atque administras partes recipit impressiones: cûmque intellectiõis suæ primordia à sensibus sit consequuta, qualia illis conferuntur talibus picta, fit interdum alia à seipsa, accidentibus quidem tantûm, non substantia. Nonnunquam tamen vel diuina luce illustrata, vel disciplinis exculta, vel vsu exercitata, demum in se collecta, perinde ac factò globo, hostes suos strenuè depellit. Hæc autem referre debet accepta, aut sanctis Theologorum præceptis, ex sacris Bibliorum oraculis petitis, aut atrocibus legum humanarum minis atque terroribus. Cæterûm, vt præstantius vtiliûsque esse putamus, hostem procul à finibus arcere, quâ iam ingressum vbi maximâ ferro & igne agris nostris

nostris vastitatem intulit, magnis demum laboribus ægrè abigere: ita haud dubiè potiore loco nobis ea esse debet scientia, quæ vitiiis (acerimis animæ hostibus) priusquam inuadant arma sua aufert, materiamque nocendi omnem præcidit. Illa autem est (Viri ornatissimi) illa est Medicina, quæ moderato vitæ instituto, probaque victus ratione præscripta temperiem, præcipuum animæ instrumentum, optimam corpori procurat, procuratam conciliat, conciliatâ fouet atque conseruat: quæ præterea humores accommodatissimum caloris innati pabulum, gignit laudatos, quæ spiritus, animæ ipsius aut copulam aut vehiculum, claros, perspicuos nitidosque præstat, quæ sensus eiusdem satellites ac internuntios, vegetos, expeditos ac perspicaces efficit: quæ postremò infesta naturæ excrementa (à quibus non pauca in animam vitia irrepere docuit Plato) arcet, expurgat, & exhaurit. Quod ædepol non latuit optimos quosque Legislatores, non primæ notæ classisque philosophos, qui huius fortasse partis Medicinæ non imperiti, ut suæ quisque gentis mores atque naturam optimè nouerat, ita horum vel illorum ciborum usum prohibuerunt. Inter quos primus meritò nobis occurrit Moses ille, vir sanctus, qui populum Israëliticum fidei suæ à Deo immortalis commissum, quum refractarium esse videret, ac petulantiore ceruice Legis æternæ iugum subinde peruicaciùs excutere, diuinum sciscitatus oraculum, illi planè cibus omnibus
inter

interdixit, qui ferè frigidus, crassus, viscosus, & tenaces succos (obstinatæ menti conuenientissimos) generant: quales sunt omnes in Leuitico prohibiti: vt sic tãdem rebellis populi naturam ex mutato victu quodammodo mutatam, flexibilẽ, & ad diuina iussa alacrius multò capeffenda promptiorem paratioremq; redderet. quãquam tamẽ piẽ credimus, ista diuinioris cuiusdam rei fuisse mysteria. Cartaginensium quoq; legibus, pro regionis natura calida, certè prudenter cautum fuit, ne domi mancipium, ne in ciuitate magistratus, ne in castris miles vinũ degustarẽt. Hos Plato imitatus legem tulit, iussitq; vt pueri ante decimum octauum ætatis annum vino prorsus abstinerent, cuius tamen vsum senibus (vtpote contraria natura præditi) & cõcessit & consuluit. Sic etiam Pythagoras, & alij veterum plarique, tantum alimentorum deletum suis imperarunt discipulis, non alio (credo) consilio, nisi vt conuenienti victus ratione eorum animos, quasi in libertatẽ assertos, suauioribus bonarum cogitationum atque disciplinarum epulis pascere. Nõ defunt, opinor, qui exactam aliquam de ciborum natura, & in hominum immutandis conditionibus efficacia tractationem hĩc à me expectẽt. Verũ ista satis quidem nostri instituti, non tamen huius tẽporis aut loci esse videtur: illãmque (si placet) ex vberrimis Hippocratis atq; Galeni fontibus haurient. Hic quoque sese aperit latissimus in Medicæ diætæ laudes excurrẽdi campus, quas

& multis aliis rationibus, & propositis exēplis persequi, vt non admodum difficile, ita iucundissimum mihi foret. At vos iamdiu (vt sentio) incompta insulsaque mea oratione eneco, & imprudens iamiam transilio præfixos mihi dicendi limites atque cancellos. Satis igitur vobis sit hoc tempore, Viri humanissimi, nostram qualemcunque opinionem audisse, de notissimo illo vulgi prouerbio. NVTRITIO VINCIT NATVRAM: vel potius de Platonis illa in Timæo præclara sententia, qua non solum disciplinas atque studia, tum ad extirpanda vitia, tum ad virtutem consequendam esse necessaria, sed & ipsam educationē, hoc est cibi & potus cum delectu factam administrationē, asserit. Ex cuius nominis interpretatione & quæstionis vniuersæ explicatione abundè probatum, saltem indicatum putamus, hominibus præsertim nō tardis, quàm male hactenus id fuerit vulgo intellectum, & magno interim instituendæ iuuentutis malo ignoratum, ad mores permultum facere alituram: quemque demum in republica locum Medicus mereatur, qui nō corporis solum morbos, aut imminentes arcet, aut iam infestantes profligat, verumetiam (quod omnibus votis omnes exoptant) mentem sanam in corpore sano solus mortalium sua industria præstat.

NICOLAVS STILBTHE-

rius Lagopagita Iureconf. solicite recon-
ditarum rerum naturalium stu-
diosis. S. D.

*Q*UUM vulgus ex veritate pauca, ex
opinionem multa aestimet: non abs re ho-
mines, qui & ingenii acumine, & na-
tura splendore ceteris excelluerunt, à
multitudinis sententia frequenter recesserunt. Ni-
mirum quod exploratum haberent, apud sobrios
& sanos momēta rationis plus valere quàm imbe-
cillem infirmamq; vulgi opinionem: insignēque
esse temeritatem, falsa aut certè vix dum satis co-
gnita, recipere pro veris. Adeo ut creditum sit,
longè satius esse nihil sentire, quam praua sentire.
Hoc itaque ut observauit LAVR. IOBERTVS
Physicus, vir ingenij acerrimi & simul iudiciū in-
tegrissimi incorruptissimique, ad hac eo instructus
penn illisque artibus, eo denique instrumento, quo
facile omni squalore purgatam veri faciem, vel ab
inferis ipsis eruere posset: aspernata communi (ut
loquimur) opinione, nondum à quoquam tractata
παράδοξα effinxit, proposuit, & argutè miròque ar-
tificio discussit. Ex quibus, quum non modo erudi-
tionis

tionis solidissima, verumetiam fecundissimū sum-
 mi iudicij fructum percipi posse, cum ab omnibus,
 tum verò precipuè ab anxys abstrusarum rerū na-
 turalium affectatoribus, colligerem: non dubitavi
 hoc genus disputationum, atque adeo diuinum i-
 psius authoris GENIVM, vobis Lectoribus beneuo-
 lis vehementer cōmendare: tum quod suo quodam
 iure primus partus gratiā beneuolēti inque mere-
 atur, tum etiam quod quicquid literis mandatur,
 non iniuria omnium eruditorum lectioni debeat
 commendari, ne aut inanis videatur susceptus la-
 bor, aut ingenij fœtura atque vigor elanguisse,
 quem bonos doctōsque in omnibus semper
 fecundissimum uberrimūque
 optare decet. Valete. Va-
 lentia, tertio Idus
 Octobris.
 1560.

PARADOXORVM
 LAVR. IOVBERTI DEL-
 PHINATIS, APVD MONS-
 pelienses Medicæ ar-
 tis profes-
 foris,

*

DECAS SECVNDA
nunc primum edita.

Paradoxorum capita sequens
 pagina indicabit.

INDEX PARADOXORUM Decadis secundæ.

SANGVINEM menstruum nō esse perniciosum & veneno proximum: fluētibusque mensibus scēminā concipere non posse: & quanam sit morbillorum ac variolarum origo: Ad illustriss. D. HENR. STAPEDIUM AGRIPIATEM, apud Lugdunenses Medicum doctrina & experimento clarissimum, virūque integerrimum. Parad. I.

Febres nullas, præsertim salubres, ex putrescentibus humoribus gigni, sed ferveſcētibus solum, vel vſtionem patientibus: Ad honestissimum iuvenem OLIUARIUM CALHARTIVM Medicinæ Baccalaureum perquā eruditum. Parad. II.

Febres quasvis ex bile potissimum excitari, & febrium omnium præcipuā materiam esse bilem: Ad eruditissimum virum, D. IO. EVSEBIVM Medicinæ doctorem. Parad. III.

Febrium omnium materiam propriā seu proximam in Corde contineri, non in aliis visceribus, aut habitu corporis: & sede non differre continuas ab intermittētib. Ad egregium virum D. IVSTINVM MYLIVM Norimbergensem, Medicinæ doctorem. Par. IIII.

Partes

Partes omnes Spermaticas semine nutriri, & chylum ventriculi proprium esse alimentum: Ad egregium virum D. IO. BROHÆVM, Medicina studiosum. Parad. V.

Singulas partes nostri corporis humore à se attracto commodè nutriri, ut lienem sanguinis facie, cystin felleam bile, renes seroso sanguine, & vesicam urinariam sero: Ad honestos iuvenes ANTONIVM BELLAM, & GASPARVM TAILLADAM Hispanos Medicina studiosos. Parad. VI.

Formatricem facultatem toto vite curriculo superesse, neque inertem neque ociosam: & partes spermaticas semel deperditas non regigni ob solius materie defectum: easdè que ceteris natura calidiores esse: Ad generosum doctumque iuuenem, D. THOMAM IORDANVM Clausemburgensem Transilvanum, Medicina studiosum. Parad. VII.

Sola substantia similitudine attractionem, minime voluntariam, fieri, non dolore, calore, fuga va cui, aut siccitate: Ad illustrissimum Iureconf. D. BENEDICTVM PERRINVM, virum integerrimum. Par. VIII.

*Medicamenta cathartica humores è corporibus nostris minimè attrahere, sed potius fugare & expellere: atque ἀντιπαθῆα verius quàm συμπαθῆα opus suum perficere. Eodem modo & pleraque Alexiteriorum, quæ venena extrahere falso dicuntur: Nec esse quæ surculos, aliave corporibus infixæ extrahere possint: Ad D. HIE-
v 2 RON.*

RON. CHANBONEM *medicum,*
 & philosophum perspicaciss. Par. IX.

Venena incertum diem exhiberi non posse,
neque certis occidere temporibus : Ad clarissi-
imum medicina Doctorem, D. PETRVM
PERRÆVM, iuniorem. Par. X.

SANG,

SANGVINEM MENSTRVVM
non esse perniciosum & veneno proximū: fluen-
tibusque mensibus fœminam concipere nō pos-
se: & quānā sit morbillorū ac variolarū origo:
Ad illustriss. D. HENRICVM STAPE-
DIVM AGRIPPINATEM. apud Lugdu-
nenses Medicum doctrina & experimento cla-
rissimum, virūque integerrimum.

PARADOXVM I.

FELICEM eum esse qui possit re-
rum cognoscere causas, tam verè
quàm eleganter dixit Poëta, cla-
rissime STAPEDI. At quum per
ora hominum physices studioso-
rum ea temper feratur sententia, miror qui fiat
vt adeò pauci scrutandorū Naturæ arcanorum
desiderio trahantur. Ferè omnes iis cōtenti quę
à præceptoribus suis accepere, nihil præterea
inquirendum esse putant: inuenta esse omnia,
nullāque nobis deinceps superesse materiā e-
xercēdi ingenij quęcunq; dixerint antiquiores,
rata & firma esse habenda, nusquā ab illorū au-
toritate (ne latum quidē vnguem, vt aiunt) dis-
cedendum: tametsi permulta se ignorasse, ac de
pluribus addubitalle, scriptis suis nos admo-
neant iidem autores quos insequuntur. Quasi
verò vt sacrosancto Dei Euangelio, in discipli-

*Lib 1. de
tura deor.*

nis fide adstrictos nos esse deceat, nefasque sit
addidisse vel detraxisse quippiam. Quāto me-
lius sensit eloquentiæ parens Cicero (qui tamē
auctoris venerandi loco esse potest) inquit: lis
“ qui discere volunt, obest plerumque eorum au-
“ toritas qui se docere profitetur. Desinunt enim
“ suum iudiciū adhibere: id habent ratum quod
“ ab eo quem probant iudicatum vident. Nec ve-
“ rò probare soleo id quod de Pythagoricis acce-
“ pimus, quos ferunt siquid affirmarent in dispu-
“ tando, quum ex iis quæreretur, quare ita esset,
“ respondere solitos, Ipse dixit. Ipse autē erat Py-
“ thagoras. Tantum opinio præiudicata poterat,
“ vt etiam sine ratione valeret autoritas. Ego sa-
nè eorum qui philosophantur facile postremus,
id mihi nondum persuadere potui, non licere
in rerum causis explicandis libere nostrum pro-
ferre iudicium: præsertim quum vnius & eius-
dem effectus plures atque diuersæ occasiones
recenseri queant, neque omnes omnia norint.
Hac ratione motus, & animi gratia, volui non-
nulla in Physiologia paulò diligentius rimari,
quæ vel obiter scripta, vel non exactè satis in-
terpretata à prioris seculi medicis videbantur:
necnō pleraque illis prorsus incognita, aut sal-
tem minimè literis mandata, pleraque perpe-
ram intellecta, quantum ex illorum scriptis pos-
sumus colligere. In eiusmodi verò studio nihil
aliud mihi proponitur, quàm iucunda exercita-
tio: præter id quod animo satisfaciens, illū suis
expleo desideriis. Adeò lepidū est & voluptatis
plenum

plenum cōtemplationis studium, vt nihil æquè gratum nobis videatur ac in disquirendis rerū causis frequens meditatio. Nostrarum cōmentationum prima fuit, de Risus natura, causis, & effectis: quæ cū mihi satis arrideret (vt sua cuique placent) audentior alias plæraſq; sum aggressus. Quūq; mihi multa displicerēt, quæ pro certis & verissimis tanquā ἀλώμενα prius receperā, cœpi enarrationes paradoxas de his cōponere. Eiusmodi est quā de menstruorū cōditiōne iam olim exagitātā cōtrouersiam, necdū cōpositā, ad te (mi S T A P E D I) velut ad arbitrum quendā honorariū mitto. In ea non vulgarem modo sententiā reprehēdi, sed etiā FERNELII minimè vulgaris medici, ac perspicacissimi philosophi rationes quibus institutū cōficit, retundi obseruabis. Audax factū, inquires: non tamen pœnitendus labor, quū ex talibus philosophantiū cōtētionibus, veritas in suā possessionē magis magisq; asseratur. Neque verò nos, id est veritatis sequaces & studiosos, detertere debet vllius autoritas, vel eorū ipsorū imitatione quos reprehendimus. Nisi enim veterū scripta diligētius, & (vt dici solet) ad amussim examinare ausi fuissent, nihil præter vulgatas iandudū conclusiones proferret. Si officio nostro functi videbimur, ni fallor, si iis per quos profecimus, tamen si nō vsquequaq; rectè senserint, aut quod rectè sentirent nō æquè fœliciter explicarint, gratias habeamus immortales. Non autē vt stulta religione ipsorū erroribus faueamus, quos ipsi,

*Lib. 2. me-
taph. cap. 1*

si cum doctrinæ incremento vitæ auctariū per-
seuerasset, emédassent ac correxissent, vel certè
obliterassent. Tantū verò abest vt eorundè er-
roris cōmonefacti, aliāque viā insistentes, ipsis
insultare debeamus, vt etiā in eo ipsos de nobis
benè meritos agnoscere nos oporteat. Hi siqui-
dem, vt monet Aristoteles, aliquid etiā contule-
runt, vel ex eo quod habitū ingeniumq; nostrū
excitauere. Nā si Timotheus nō fuisset, inquit,
non tantā haberemus canēdi peritiā: & si Phry-
nis non antecessisset, nō talis euassisset Timoth.
Sic si res habet de iis qui de veritate dixerunt. A
quibusdā enim opiniones qualdā suscepimus:
at quidā vt talia sentirent, causa fuēre. Sed quid
te in his cōfirmandis retineo, quē iudicij æqui-
tas, & doctrinarū varietas, multaq; rerū expe-
rientia, nō sinunt de philosophorū etiam vulga-
rium licētia, dubitare? Hęc scribēdi libertas scio
quām à te probatissimo viro probetur, vel hoc
argumento quod paradoxorum meorū ante ali-
quot annos editorū lectione suprā expectatio-
nē meā sic delecta us, adeò vt nō minima solli-
citudine ea denuò excudēda curaris. Quod ad
te nunc mitto, generosiss. S T A P E D I (vt in diffi-
cillimis quibusq; morborū curationibus, & se-
riusvalde studiis, noctes atq; dies occupatissimo
sit oblectationi, & paulisper animum relaxet) si
forè placebit, obsecro vt in lucē prodire sinas,
futerū meæ in te obseruatiæ monumentū. Ha-
beo quod tuæ auctoritati & excelentia aptius
conueniat: de Peste commentariolum scilicet,
tuis

ruis auspiciis (si non detrectes) euulgandum. Cui enim hominum potius quàm tibi fortissimo illius Herculi, aduersus tam crudelem tamque indomitam feram, excogitatæ oppugnandi rationes, consecrandæ veniunt. Sed his alias, deo fauente, locus dabitur. Iam quod instituimus, scilicet aggrediamur.

MENSTRVVM sanguinem esse naturâ malignum, corruptum, ac veneno proximum, permulti magna autoritate viri affirmant. Inter hos Fernelius, nunquam satis laudatus Medicus, precipuusque nostræ ætatis philosophus, eius sanguinis perniciens atque vim pestiferam (vt ille loquitur) recenset. Quæ si vera sunt, cur mulieres quibus supprimitur non statim pereunt, vel grauem aliquam noxam patiuntur? Atqui non paucae ex conceptu deterius non habent, nec vel tantillum incommodi toto vteri gestationis tempore sentiunt: quamuis menstruus ille sanguis cohibeatur. Attamen grauidas longè grauius ægrotare, quàm quibus alia de causa menstruum retinetur, par esset. Quippe in cæteris, vniuerso sanguine in venis maioribus coërcito, prauus ille (si quis sit) benigno suauisque permixtus contemperatur adeò, vt eius ferocitate aliquantulum saltem remissa mitescat. in grauidis autem, quia (vt volunt) fœtus puriorem syncerioresque sanguinem sibi attrahit, reliquus effrænis amplius euadit: vt mirum sit fœminam non ilico, tanquam assumpto veneno, interire. Quid quod peiora esse oporteret

*Lib. 7. phy
fol. cap. 7.*

symptomata tribus vltimis, quàm primis mensibus: vt pote quum iam plurima illius deleterij sanguinis quantitas sit acceruata. Contrarium tamen solet accidere, vt prioribus mensibus grauidæ mulieres peius habeant. Sed ne lōgior sim in huius opinionis refutatione, præstabit (opinor) veriolem asserere, quæ quum suis firmata rationibus sat erit probata, contrariæ absurditatem (est enim rectum sui index, & obliqui) monstrabit.

Marem à fœmina, præter quasdam corporis partes quæ ad procreationem & ortum accommodantur, distinguit præcipuè temperatura: pro cuius diuersitate ex eorundem parentum feminibus, aliàs virile, aliàs muliebre corpus formatur. Et muliebre quidem, τὸ ψυχρὰν (vt loquitur Hippocrates) altero frigidius: ad quem excessum ferè largior sequi solet humiditas. Vbi enim calor est imbecillior, (qui tamem humores corpori nutriendo conuenientes, ex sumptis alimentis conficere, valeat) quum nec multum absumere, nec superflua discutere possit, super est vt plurimū humiditatis coaceruetur. Est igitur fœmina sexus ratione frigidior atque humidior: quod non temere, sed prudenter à Natura institutum fuit, vt non ipsius duntaxat mulieris corpori alendo sufficēs pararetur alimonia, sed etiam conceptui aliquando futuro, veluti commeatus in penu reconditus præsto semper esset. Hac de causa dum vterum non gestat, iamquæ adulta est mulier, quia quantum

san

sanguinis assidue gignit, tantum nequit absumere, otio atque somno plurimum indulgens, crudior eius portio (quam, dum laudatior conceditur, negligūt nutriendæ partes) sensim collecta, inque vena caua redundans, post modum per venas vteri, omnium corporis partium facile imbecillimi (vt etiam postremo loco formati, vt *ύστερας* appellatio denotat) erumpit. Pituitosum verò sanguinem esse, qui menstruis purgationibus materiam dat, non perfecte elaboratum & sola quantitate peccantem, vt nonnulli cōtendunt, aut (quod aliis magis placet, quodque plane absurdum esse puto) venenosum, aperte docuit Aristoteles. Siquidem aduersus eorum opinionem disputans, qui fœminas viris calidiores esse affirmabant, (cuius autor fuit Parmenides, vt idem etiam alibi testatur) ait: Si omnis concoctio calore efficitur, mares quàm fœminas esse calidiores necesse est. Ob frigiditatem enim & impotentiam fœmina sanguine abundat quibusdam sui corporis locis. Idque indicium facit, contra quã aliqui adferunt causam, quum fœminam esse mare calidiorē opinentur ob menstruorum emissionem. Sanguis enim calidus est, & quod plus sanguinis habet, hoc calidius est. Putant autem hunc affectum moueri abundantia sanguinis & caloris. Quasi æquè quoduis sanguis esse possit, modò humidum sit & colore cruentum: nec ita eueniat, vt minus sanguinis & sincerius fiat, in corpore alimenti melioris & habitus, &c. Quum itaque

pitui

*si tuius
nem. mel
purgat. m
dare.*

*Lib. 4 de
generat.
animal.
cap. 1.
Lib. 2. de
part. anim.
cap. 2.*

pituitosior crudiorque sanguis is sit, quem singulis mensibus, tanquam onus superfluum, minime gravidæ mulieres excernunt, si quando cohibeatur, pondere suo corpus grauat & lassitudinem affert, viscera obstruit, morbum comitalem & capitis dolorem inducit, pituitæ redundantis effectus. Atque si præ nimia copia rumpantur venæ pulmonum, tabes accidere potest. Omitto pedum laxos tumores (*διδακτες* speciem) nauseam & frequentem humoris aquei vomitionem citra conatum, pallidum colorem, lætam febrem, aliosque affectus, qui à pituita profecti, etiā in virginibus ex menstruorum suppressione frequentissimi apparēt. Eiusmodi est, vel optimè valentis mulieris excrementum statis periodis excernendum: quòd si non effluat, morbi accidunt, quales prædiximus. Atque si plus iustò effundatur, maximo damno est, morbi que fiunt, vt rectè pronouit Hippocrates. Is enim sola quantitate videtur inutilis, quum & alendo & augendo conceptui apprimè conueniat, possitque lactis optimi formam accipere. Est siquidem eius generis pituita, quam Galenus docet non expurgationem mereri, sed in corpore manentem alterari debere: nisi tamen in temperamento frigidioribus aliqua sit aleridis pituitæ portio, quam omninò crudam & inutilem citato loco idem appellat. Quum itaque iusta Naturæ prouidentia, quam modò explicauimus, factum sit, vt mulier eius humoris plusquam absumere valeat pro-

duce

*Aph. 57.
lib. 5.*

*Lib. 2. de
facult. nat.
cap. vlt.*

duceret, illius quoque salubris excretio ab eadē fuit excogitata. Atque eiusmodi sanguinem (si bene coniicio) vitiatum & ægotans, vocat Aristoteles, quod laboret cruditate, non quod venenarius ab eo iudicetur, ut putat Fernelius. Nam in fine capitis, *ἰχθῦς* appellat, id est sanie: quam definit sanguinem incoctū, aut quia nōdum concoctus est, aut quia in serum degeneravit. Possem aliam (& forte veriore) Aristotelis verborum interpretationem afferre, de qua mihi nuperrimè cum CHAMBONE meo convenit, in dictione Græca *νεροειδὲς* aliter sumenda (quam Fernelium sequutus, vitiatū & ægotantem sanguinem hoc loco verti nisi mihi impræsentiarum sat esse videretur, aduersarij argumenta simili modo euerrere. Est enim mihi tam liberum quàm illi, in verborum Aristotelis reddendo sensu τὸν μετονομαζόμενον committere. Porro quæ intemperie aliqua laborant mulieres, nec perfectè sanæ sunt, aliorum quoque humorum superfluitates colligūt, ut nōnullæ biliosis, quædā melancholicis excrementis scatant: nō secus ac viri parum temperatis visceribus præditi, atque praua victus ratione viētes. Hinc siquidem pendet omnis prauorum humorum scaturigo, bilis vitellinæ, rubræ, viridis seu porraceæ, æruginosæ, & atræ. Quæ quum prorsus inuutilia sint, natura eorum excretioni studens, quantum potest ad intestina transmittit, ut facibus alui permixta reiciantur: aut certe anum circumstantes venas referans, hæmorrhoidas excitat. In mulieribus

*Lib. 3. de
hist. anim.
cap. 19.*

*Loco præ-
citato.*

*Lib. 7.
cap. 15.*

*Lib. 7. phy
fol. cap. 11.*

ribus autem, illa eadem crudiori sanguini confusa, per vteri vasa propellere solet: nisi conuenientius videatur iis quoque hæmorrhoidas mouere, quod sane rarius accidit. Paucis enim mulieribus fiunt mariscæ, aut varices, inquit Aristoteles: quia facile vnà cum menstruo reliqua excrementa reijciuntur. Quòd si retineantur, præter varices atque mariscas, etiam herpes, cancri, phagedenæ, & alia vlcera maligna, febres quartanæ, *μαρία, ἐλεφαντίασις*, & eius generis vitia grauissima, non tantum mulieribus, sed & viris succedere conspiciuntur. Vt nulla ratione accusanda sit menstrui pernicies, quod ex illius suppressione tãta mala proueniant, quum ea vtriusque sexus communia esse cõstet. Quinimo si vera sunt quæ ex Plinio transcripta narrantur, non dubito quin humores per virorum hæmorrhoidas euacuati, plarumque maligniores deprehendantur: quantò scilicet acrior viri calor maiorem iis prauitatem inducere valet. Cæterum ex antedictis facile est colligere, deteriores illos & excrementitios humores, tum biliosos, tum melancholicos, non esse Menstrui propriè dicti materiam: sed dūtaxat crudiores ac pituitosiores sanguinem, cui (si alia de causa impurum fuerit corpus) solent varia permisceri excrementa: quæ, dum vires bene habent, vnà reijciuntur. Fernelius contra, verum Menstruum esse putat, eam sanguinis portionem quæ grauidis in pariendi tempus reseruata foras propulsatur: non quam fœtus per vteri acetabula

la (si quæ sint) vi sua pro alimento attrahit. Neque aliam quæ in mammas concedit, vt naturæ mutationibus in lac conuersa, recens nato infanti familiare & conueniens nutrimentum supeditet. Siquidem verum Menstruum, non modo tantummodo copia, sed etiam mala qualitate noxium & infestum esse docet. At ratio quæ solam sanguinis redundantiam circuitus minime causam esse probare nititur, non satis concludit. Nam sua cuique est nimietas, vt etiam vasorū capacitas in diuersis diuersa spectatur. Proinde, etsi nonnullis parcius fluunt menses, quæ scilicet exiguum sanguinis congerere solent, non tamen inde sequitur, maiorem sanguinis copiam circuitus mensium occasionem non esse. Quippe quod alteram nihil aut parum grauat, hæc sustinere non potest. Id quod duabus de causis potissimum accidere putamus, aut quia vasorū maior est angustia, aut vires minus valent. Sic enim ventriculus naturā angustior copiosiora alimenta capere nequit: & imbecilior factus, assuetæ quantitatis vix tolerat partem dimidiam. Captio est igitur ἀπὸ τῆς μὲν αἱτοῦ ὡς αἱτῶν: quum eadem sit proportio in capacitate aut viribus vasorum ex quibus menstrua manant, quæ inter varias menstrui fluxus copias. Sed Fernelio πρόρρητος agēri ista præ exilitate vilescunt. Quod verò subiungit, huius circuitus causam, aut in Naturæ consuetudinem, quæ omnia certis legibus, certisque periodis exequitur: aut in sempiternos & immutabiles Lunæ cursus referendam

dam esse, non satis explicat. Imo laborem subterfugiens, quod de specie dictum oportuit, ad generis latissimè patētis naturam refert. Quum enim de proxima huius periodi causa dicere haberet, ad communem longèque remotam confugit. Atqui, tametsi Natura consuevit omnia certis legibus perficere, nisi eadem victus ratio æqualem humorum exuperantiam faciat, æquali tempore status menstruorum circuitus non erit. Quin talis est eius excretionis lex à Natura instituta, ut quocunque tempore iusto copiosior rem eiusmodi humorem agrè continent venæ, patefiant quæ circa vterum sunt, & ab earum osculis stillans sanguis dimanet profluatque. Unde magis confirmatur, solā menstruorum quantitatem purgationi tempus definire. Eadem omninò ratione, eodemque modo, Lunæ cursibus sanguinis ille fluxus moderatur. Quamobrem nonnulli (ait Aristoteles) cauillo sexum fœmineum Lunæ tribuunt, quoniam simul ut illa decreseat & mulier purgetur, moxque repleatur ambæ, eueniat. Ergo sola quantitate peccat menstruus sanguis proprie dictus, qui sanè multus in venis collectus seruatur, donec excludatur infans. Tunc enim solutis secundinarum vasis quæ utero connectebantur, quo trahi solebat multus etiamnum effunditur. Atque is est materni sanguinis superflui minus iucunda portio, quam fœtus neglexit. Neque enim vel corruptum, vel malignum esse admitto, si alioqui bene sana fuerit mulier. Quibus verò diuersorum

*Lib. 7. de
hist. anim.
cap. 2.*

rum excrémentorum copia coaceruabatur, quæ simul cum Menstruo excerni solita erat, omnibus iam cohibitis, mirum non est, si præter corporis grauitatē, nausēā, & *μαλακίαν*, fœdumque colorem, etiam lienis tumores atque varices accidant: sintque ab iis retentis in omni morbi genus procliuiiores, quàm quæ vterū nō gestant. Hæc autem Naturā continere, ne si viā patefaceret, tum iis vtile fœtus alimentū simul emanaret, quicunq; asseuerat, partibus nostri corporis rationem attribuit. Quanto melius respondeas, quia fœtus iucundiores expetit, trahitque vitiosos humores (siqui sint) tantisper venas continere, dū puero in lucem edito nihil alliciatur. Venas siquidem, seu probo, seu improbo sanguine plenas esse cōuenit: dumq; melioris portio rapitur, deteriorē seruare coguntur, donec nullo amplius trahente, præstantiorem in se cōtineant, & pro eo cōcedi solito, mox peior duntaxat reiciatur. Porro, quum meliorem & iucundiolem dico, Menstrui propriè vocati portionem intelligi volo, non totius materni sanguinis partem sincerissimam & lōgè optimam, quam Fernellius Auenzoari subscribēs, fœtum sibi pro alimento attrahere putat. Etenim sanguinem toto corpore redundantem in tres portiones distribuit: quatum primam fœtui alendo assignat, vniuersi sanguinis materni purissimam. Altera est eiusdem generis, ex cāque lac gignitur. Tertia in ipso partu copiosè profluit, quam solā verum Menstruum appellat Ferne-

lius, vt præmonuimus. Quæ opinio multis rationibus confutari potest. Et primū, ex eo quod maternum corpus sanguinis à se geniti præstantiore parte nutriri, sit verisimile. Neque enim fœtui, quātumuis cupide trahēti, quod sibi necessarium est cōcedit: quū ne corporis quidē vnius & eiusdem partes, aliæ aliis cedāt alimentata, quibus ipsæ indigent, vt Galenus elegantissimè demonstrat. Quanto minus fœtū, qui pars materni corporis nō est, sanguinis elaborati sincerissima quæque portio permittetur? Id certè quo mater facilè carere potest, crudiores (inquam) sanguinem, attrahi sinent illius vasa: nisi perfectè coctus exuperet, quātus scilicet ad nutritionem matris non requiratur. Sed quid est necesse fœtum emendicare sanguinem elaboratissimū, quum semicrudus ei multo magis cōueniat? Quid enim illius hepar iam conformatum ageret, si quidē à materno corpore suscipere alimentū prorsus elaboratum? Iecur attractum sanguinem primum excipit, & iam inexter no fœtus inuolucro (dum multas venas sese in vnū colligentes permeat) nō nihil alteratum, coquendo perficit, quò demum reliquæ partes cōmodè nutriantur. Hac ratione fit, vt neq; maternum corpus suo alimento priuetur, neq; infantis iecur otiosum maneat, quod minimo negotio plusquā semicoctū sanguinē longè optimum reddit. Postremo, lactis atque menstruorum nō esset germana illa cognatio ab Hippocrate celebrata, si quo nutritur infans, materni sanguinis pars sincerior foret. Lac etenim ex pi-

*Lib. 3. de
facult. nat.
cap. 13.*

Lib. 6. epidem.

tuitoso sanguine fit, cū in māmīs coquitur, nō recrudescit, vt aliqui somnīarūt. Talis verò præstat, quoniam ad lactis qualitatē magis accedit quàm ruberrimus sanguis, vt qui leuiore in māmīs alteratione facta, mox lactis formā subeat.

Id Galenum significasse arbitror, dum ait ex san

*Lib. I. de
sanit. tuen
da.*

guine lac gigni, exiguam in māmīllis mutationem adeptū. Quid quod, etsi mammæ coctum magis postularent, nutricis tamen corpus reliquū tantam copīā eleboratissimi nō concēderet, quia ipsum quoq; tali indiget, vt de materno suprà retulimus? Ex his tādē sequi videmus, nō à materno corpore absolutū, sed pituitosiorē sanguinē foetus conueniens alimentū esse, ex quo etiā lac fieri consuevit. Quinimo semen omnium primū tali sanguine nutriri atque auge-
ri debere, rationi consonum est. Quum enim similibus omnia gaudeant, nutrianturque, semen verò ex rudiorē sanguine fiat (nam vt venarum seminis materiā deferentiū, altera semper, & nōnunquam vtraque ab emulgente: sic quoque arteria ab emulgente ducit originem) feroso, aut si maius pituitoso sanguine imprimis delectatur, nutritur, atque augetur: quem etiam præ qualitatū maiore conuenientia facilius quàm rubicundiorē, in propriam substantiam transmutare potest. Cæterum, non modo falsa est illa sanguinis redundātis partitiō à Ferneliō proposita, vt iam satis probasse videmur, sed etiā (pace tan ti viri dixerim) absurda, quod Naturam prorsus inertem faciat, quam tamen

alio in loco perperam ratione donauit, vt ante docuimus. Si enim tres eæ portiones in superuacuo mulierum sanguine continentur, & singulis mensibus Naturæ impulsu foras exturbantur: quum de tribus duæ sint optimi sanguinis partes, vbi est secernendi facultas, quæ melioribus seruat, inutilia tantum abiicienda relinquat? Quæ fiat vt à parte, eo absente qui vterum versus trahebat sanguinem, plurimus adhuc effundatur, nos supra explicuimus. Id autem saluberrimum esse constat, ne multas circa vterum collectus atque reuentus sanguis putrescat, vel inflammatione excitata morbum aliquè letalem procuret. Plures verò dies fluxus ille puerperis continuari solet, quod totos nouem menses as fuerus ad vterum colligi sanguis, statim aliò cōuerti nesciat: quamuis hunc mammae iam accersere incipiant, ad quas paulatim reflecti assuescit. Quod si quandiu vtero gestauit mulier, prauorum humorum copia fuit congesta, vt plurimis accidit (vnde *καταρία, καρδιαλγία*, & appetentiæ deiectio sub partum maximè infestant, quia collecta illorum quantitas turgere incipit) multo maiore ac diuturniore expurgatione est opus. Cui verò, alioqui bene sanæ, pituitosi tantum sanguinis (qui verus est Menstruus) quantitas exuperat, quum ex eodem lac optimum paulò post efficere Natura aggrediatur, parciore sufficit purgatio.

Supereft vt, quod veterum diuturna observatione animaduersum narrat Fernelius, mulierem

lierem quæ profluentibus Menstruis fortè conceperit, foetum ædere ad ελεφαντiasιν propensum, examinemus. Siquidem huius causam statuunt, quod per id temporis foetus necessario nutritur & increscit ex menstruo prius vitioso & corrupto. Ex quo inferri potest, menstruum sanguinem non esse malignitatis expertem. Quod ad obseruationem attinet, sit penes illius autorem fides, quum ne matres quidem ipsæ conceptionis tempus definitè distinguere norint. verum, concipiatur menstruis fluentibus. non idcirco deterius habebit infans, si crudior tantum sanguis excernitur. Sin natura sua impurior, pro cacochymix conditione valetudinarium infantem reddet, siue tunc profluat, siue deinceps trahenti melioris inopia concedatur. Ast fluentibus menstruis foeminam concipere non posse, aut si concipiat, foetum non cogi deteriore illo qui expurgatur sanguine (dum melior adest) vesci, rationes multæ docent. Et primum quod, si per venas in vterum desinentes à quibus sanguinè foetus accipit, menstruorum expurgatio fiat, seminis ad vteri superficiè internam applicatio adhæsióque nulla poterit accidere. Affluens enim sanguis sperma deturbat, neque consistere sinit. Sin per eas tantum venas quæ vteri collum circundant, fieri soleat menstruum eruptio, vt ipsi coniicimus: conceptum semen, eo neglecto qui effluit, per vteri fundi vasa meliorem sanguinem (si detur) attrahet. Quid enim officiet per aliam regionem ma-

*Fluentibus
menstruis
foeminam
concipere
non posse.*

nans humor, qui nonnullis etiam grauidis toto gestationis tempore emittitur? Est autem verisimilius per vteri ceruicis vasa, quàm per acetabula dicta, menses effluere, quum fundi vteri venæ in non prægnantibus exiguæ & angustæ appareant: multò verò crassiores, quæ ad ceruicem dispositæ sunt. In grauidis autem contrarium accidit, quia menses non erumpunt, sed à fœtu in vterum pertrahuntur. Adde quod matricis os interius conuiuere occludique solet: vnde sanguinem aliquâto tempore in eius fundo coaceruari prius oporteret, quàm sua quantitate grauans, aut qualitate displicens, orificiũ id referari cogat. Quod si retineretur, non tenuis ac fluxilis stillaret sanguis, vt nunc apparet sed concretus frustulatim reiceretur: quemadmodũ à partu plerisque omnibus accidit, quauis vteri os interius paulò ante plurimum se dilatarit. Ea enim est sanguinis conditio, vt extra propria vasa collectus mox corrumpatur, vt in aphorismis dixit Hippocrates. Quæ ratio illud etiam confirmat, fluentibus menstruis fœtum concipi non posse. Quod & si concederemus, non tamen sequeretur, ex eo puerum ελεφαντιάσιν fore obnoxium, si parêtes sani extiterint: vt propositis argumentis abundè probatum existimo.

*Aph. 20.
lib. 6.*

*Quenam
sit morbil-
lorũ Gra-
uiolarum
origo.*

¶ Vnicus nobis relinqui videtur scrupulus, quo summoto menstrui sanguinis vera conditio nulli non erit manifestissima. Dubium est eiusmodi. Si menstruæ purgationis nulla est malignitas,

lignitas, nullaque pernicies, unde variolarum & morbillorū pendet origo, quam omnes illius impuritati attribuunt, excepto Fernelio. Hic enim à vulgari opinione vltro discedens, nouam quandā prædictorum affectuum occasionē anxie quæsiuit: quum tamen opinioni quam de menstrui venenositate defendit, illa maximè suffragaretur. Nam tametsi statuatur, fœtum sincerissima sanguinis portione nutriri, quū eandē velit fuisse prius corruptæ ac malignæ permixtam, non potest omnimodam effugisse labem, quin ex alterius contagione saltem vitium contraxerit. Quid verò magis arguit sanguinis mēstrui prauitatem, quàm quod cæteri affirmant: reliquias illas menstrui quo fœtus in utero alebatur, in pueris & infantibus permanentes, Naturæ vi tandem aliquando propulsatas foras proflire, ac efflorescere in cute: eamque morbillorum & variolarum, veneno proximam esse materiam? Sed quid de hac re sentiendum sit, paucis explicemus, Rhazis opinionē (quæ sanè verissima est) sequuti. Nam Græci autores huiusmodi affectus neglexisse videntur, etsi minimè prætereunda fuit eorum generationis causa, curandiq; methodus, quū nullus ferè hominum sit, qui iis aliquando nō laboret, neq; pauci succumbāt. Rhazes pestilētiā appellauit, nō quod venenatæ qualitatis aliquid inesse suspicaretur, sed quia popularis est, & επιδημικός. Plurique enim τῆς επιδημίας & pestem, pro eodem sumi, quam quā ineptè, volunt. Fit autē cum san-

guis efferuescit ac depuratur, nō aliter quā vi-
num in doliis ebulliēdo defēcari videmus, cu-
ius spumose sordes à superioribus locis expur-
gantur, crassiores quæq; latera vel fundum pe-
tunt. Eodē planē modo variolæ & morbilli ac-
cidunt, cū sanguis ebulliens suam veluti spu-
mam & halitus crassiores ad cutē mandat: cras-
siora verò sedimina, per alui fluxum (qui hos
morbos ferè terminat) reiicit. Febres sunt de sy-
nocharum genere, quum nullā intermissionē
habētes, circa sanguinem præcipuē versentur.
Nullum putredinis indicium (si modo simpli-
ces fuerint morbi) cernitur in vrinis. Ex pituito-
siore verò sanguine fieri, *συμπύματα* docent.
Nam inchoante morbo somnolenti reddūtur,
caput ingrauescit, oculi tumēt & illachrimant:
febris est non admodum vehemens. Atqui va-
riolas omniū maximè ex pituitosiore materia
esse, testantur papulæ, quas pallidus humor ma-
gna ex parte facit. Morbillorum verò materies
longè tenuior, maculas tātum inurit. Pueris &
infantibus sunt familiares affectus hi, quia san-
guinē aliquando defēcari oportet, quo turget
eorum corpus. Nā vtero inclusi, dum alimenti
largior copia illis suppetit, & natura ad auctio-
nem partium quantū potest festinat, abundan-
tior sanguine non explentur modo, sed velu-
ti inebriantur: ob id recens exclusi immodi-
cè rubent. Deinceps verò è mammis assi-
duè pendentes lac plurimum temulenter hau-
riunt. Ablactati nunquam ferè cessant co-
medere.

medere. Hinc fit vt multo succo abundant, quē aliquando depurari oportet, quō deteriores eius portiones seruatis melioribus abiiciantur. Deprauatōs quoque humores facile plurimos habent collectos, non solum ob ingluuiem & assumendorum ordinem præposterum, intempestiuāque exercitia (quæ puerulos cruditatibus abundare faciunt) verum etiam quia sæpius impurum lac sugunt, vel cum edere incipiunt *ἐν χύμῳ* cibariis *κακόχυμα* præferre solēt. Quod si præterea mater cum vtero gestaret non integra sanitate fuerit, certum est infantulo expurgandi illinc contracti excrementi longē amplissimam dari occasionem. Accidit verō per austri-
nam constitutionem calidam humidamque, & æstatem pluuiosam, vt prædicta sanguinis efferuescentia fiat. Aliàs ver, quo tempore humores commoueri solent, illi excitandæ est conuenientissimum. Quod verō nullus fermè denuò affectibus his laboret, causam esse puto, quia semel facta humorum depuratio potest sufficere, vt in vino & aliis succis obseruamus. Fieri tamen potest vt frequentius ferueant, quodque antea nō fuit expurgatum, per alterius generis febres committat *ἐξανθήματα*. Id enim quotidie obseruamus ardentibus febribus accidere. Quæ si vera sunt, nemini iam dubium est, quin morbilorum & variolarum generatio ex *κακόχυμῳ* pendeat, quam infantes in lucem editi ex ingluuiē & improba victus ratione, sæpius quàm ab vtero contraxerunt. Eadem occasio facit, vt pri-

qui fiat
nihil
nihil

ma ætas præ cæteris sit morbis eiusmodi obnoxia, non minus quàm *φθειράσι*, id est pediculari morbo, scabiei, & eius generis affectibus, quos sola cutis (ab interioribus expulsa recrementa recipiens) sustinet.

Habes illustriss. & amiciss. STAPEDI, nostræ de Menstrui natura opinionem. In qua explicanda si aduersus Fernelium paulò seuerius egerim, æqui ac boni consulant quicumque illius summam eruditionem nobiscum admirantur. Neque enim contentionis studio, vel ambitiosa quadam æmulatione accensus, sed vnico veritatis indagandæ stimulo excitatus, hanc disputationem institui: eadem plane licentia fretus, qua in præcipuos tum Medicos, tum Philosophos non temere agit ipse Fernelius. Hęc

te scire volui, vt si quos forte ob-

trectatores agnoscas, præ-

sto sit pro tuo IOV.

BERTO ἀπο-

λογία. Va

le.

*FEBRES NVLLAS, PRÆSER-
tim salubres, ex putrescentibus humoribus gi-
gni, sed feruescentibus solum, vel vstionem pa-
tientibus: ad honestissimum iuuenem D. OLI-
VARIVM CAILHARTIVM, Medicina
Baccalaureum perquam eruditum.*

PARADOXVM II.

CVM TIBI SÆPE multa roganti de
februm materia, sede præcipua, &
(quod omnibus occultissimum cen-
setur) circuituum ratione, ex vulga-
ri opinione atque communi scholæ Medico-
rum concensu, respondeo, longè plures super-
esse quàm à nobis eximi scrupulos, affirmas. Di-
ceres Lernæam Hydram mihi secari, vno abs-
cisso capite multis subinde renascentibus. Atq;
(vt verum fatear) id me semper male habuit,
quod ex nostrorum decretis, nec facile, nec cer-
tò ad omnia quæ de febribus quæri solent, quis
respondere posset. Quamobrem, vt mihi quo-
que ipsi satisfacere, vel tuo hortatu, & conti-
nua (ne dicam importuna) efflagitatione com-
motus, febrium naturam inquirere cœpi, alia
quàm medicorum vulgus incedens via. Sic so-
leo,

leo, vt nosti, in quibus aliorum placita mihi displicent, insistere, ac veteribus dirutis fundamentis (quod suspecta parumque firma sint) nona construere. In effectis quidem omnes cōuenimus. Principia tantum, & illorum causas aliter constituimus, ex quibus certior euētuum ratio reddi queat. Cæterum, in hac tractatione (quam præterita hebdomada, quum à lectionibus cessarem, absolui) multò plura sese obtulerunt *παράδοξα*, quàm ab initio sperassem. Omnia certè aut verissima, aut maximè probabilia: cuiusmodi est quod tibi nunc mitto, febres nulas salubres rectè dici putridas, quum non putrescentibus, sed potius accensis vel feruentibus humoribus fiant. Galenus nunc putrere, nunc accendi & bulire dicit, quasi nihil aut parum ista differrent: adeò res ipsas cum verbis confundit, quas latissimo discrimine distinctas esse nouimus. Alterum est, ex bile potissimū febres omnes excitari, quam propositionem ex Hippocrate dudum sustinere decreueram: sed mihi iamiam probabilior visa est, & priorem confirmat. Postremò febrium omnium coniunctam materiam in Corde contineri, nec sede differre continuas ab intermittentibus (vt volunt) deprehendi. Quod etiam Hippocratis doctrinæ admodum consentit: neque à Galeni preceptis dissentire videretur, nisi ipse sibi dissideret. Verum de his suo loco, & dato longiore otio disputabimus. nunc ad propositum primo loco *παράδοξον* accedo.

MEDICI febres omnes pro materiæ diuersitate in tres classes diuidunt, ephemerarum videlicet, humoralium, & hecticarum. Humorales verò (vt alias species omittam, quòd de iis agere præsentis instituti non sit.) vel pituitosas, vel biliosas, vel melancholicas esse dicunt: arbitantes ex pituita seorsim, vel bile alterutra, tanquam materiis, febres omnes fieri, quæ tum continuæ, tum intermittentes vocitantur: nimirum quotidianæ, tertianæ, atque quartanæ. Easdem putridas nuncupare solent, quòd putrentibus (vt volunt) prædictis humoribus fiant. Verum mihi rem istam sæpius examinanti, nunquam in animum subire potuit, quomodo recte putrere dicantur qui febres (præsertim salubres) committunt succi. Nouissimè autem cogitavi, num communis omnium febrium materia dici possit, humor accensu facilis, qui dum in corde comburitur, acriorem animalis calorem efficit. At priusquam istud asseram, mihi venit exagitanda vulgaris opinio, quæ humores putrere, dum febres humorales fiunt, sustinet. Quod (opinor) facile ac paucis absoluemus, cū vix probabilis vlla ratio doceat, quæ putreant in vasis humores: amplo scilicet spatio, & naturali loco inclusi. Nam si ex venis profluat sanguis, necessario corrumpitur, etiam si capacissimo loco excipiatur, vt ventriculo. Putrere verò aut etiam suppurari, non est necesse, vt recte Galenus Hippocratis sententiam interpretatur, qua docet, *ἡρὲς τὸν κοιλίῳ αἷμα ἐκχυθῆ παρὰ πύσιν, ἀνάγ-*

*Aph. 20.
lib. 6.*

κλω ἐκ πυνθῆσαι. Siquidem illud ἐκ πυνθῆσαι perpe-
 ram seu improprie dictum esse ab Hippocrate,
 scribit Galenus, quòd ea voce vnica species mu-
 tationis seu corruptionis significetur, quum hic
 in vniuersum de quauis corruptela dici debeat.
 Quippe certum est, sanguinem non permane-
 re qualis fuerat antea, sed aut linscere, aut ni-
 grescere, aut in grumos conuerti, aut suppurari.
 Atque tunc maximè putrere aut suppurari vi-
 detur, cum in angustiore loco pressus concul-
 catur: id quod per inflammationes accidere,
 testatur experientia. In venis autem optimè in-
 corruptus seruator, non ex loci tepore, vt affir-
 mat Aristoteles, quum etiam reliquum corpus
 omne tepescat, sed ex ingenita quadam vi & fa-
 miliaritate, quæ profectò efficit vt hæ naturalis
 & legitimus locus sint sanguinis. Porro si totus
 sanguis, vt ex quatuor humoribus constat, in
 vasis non concreuit, nec putret, multò certè
 minus seorsim quisque ex dictis humoribus id
 vnquam patietur. Nam quod ad concretionem
 attinet, omnium humorum (dempto sanguine
 peculiariter dicto) proprium est, autore Gale-
 no, non gelascere, etsi è venis synceri effluant.
 Quantò minus in vasis eos putrere est verifi-
 mile, vbi vastiore loco, sibi que proprio inclu-
 duntur, si neque illinc egressi & in angustiori-
 bus meatibus hærentes, putrescere soleant. Oe-
 dema siquidem, & herpes, & scirrhus, quum ex
 puris humoribus fiunt (si quando fiant) pituita
 scilicet, bile, & succo melancholico, ad suppara-
 tionem

Lib. de a-
 erabile.

tionem (quæ minor est quàm putredo, corruptio) minime tēdunt, vt phlegmone. Quod etiā Galenus innuisse videtur, dum inquit: Decumbentia excrementa in omni inflammatione putrescunt, non tamē similiter omnia, eo quod quædam sunt pituitosa, alia melancholica, non nulla biliosa. Sanguis autem facile putret, forte quia putredinis causæ sunt largior humiditas vna cum calore: quæ duo solum in sanguine syncerore deprehenduntur. Vnde fit vt is non difficulter putreat, si è venis in angustiore loco excidat. Tunc enim supra-modum incallescit, & dum vniuersæ materiæ prohibita est transpiratio, quæ in eius centro sunt portiones, à superioribus vndique constipatæ, suffocato calore natiuo putrere incipiunt: reliquæ verò sensim ex contactu, & haud dissimili conditione, idem patiuntur. Propterea si humores alij sanguinem permixtum habeāt (quod sanè frequentius accidit, quum vix vllus præter naturæ tumor ex simplici materia constet) in aliquam particulam effusi, pressi, & conculcati putrent, aliàs nunquam. Non enim admittet suppuratio nem oedema, quod synceram pituitam habet. Nec herpes, nec erysipelas, vbi simplices erunt humores. Nam quod Hippocrates dixit, ἐπὶ ἐρυσιπέλατι σηπιδωρ ἢ ἐκπύησις, id est, ab erysipelate putredo vel suppuratio (supl. malum) non nisi valde malignis erysipelatis superuenire solet, vt exponit Galenus. Sic nec scirrhus ex mera sanguinis fæce, aut crassiore pituita factus, (nam duplicem

*Lib. 2. de
diff. feb.
cap. 15.*

*Aph. 23.
lib. 7.*

*Lib. de.
tum. pr.
nat.*

duplicem eius materiam istam agnoscit Gale-
nus) putredinem, sed potius adustionem patien-
tur: siquidem verum est, ad putredinem efficien-
dam, præter loci caliditatem, etiam humoris si-
mitem qualitatem requiri, ut idem autor sexcē-
ties dixit. Multò certè minus bilis atra (quā vo-
cant) in cancris putrescit, sed verius ardens com-
buritur, unde fiunt vlcerati. siquidem minime
vlcerantur, quum modestior is humor fuerit.
Quum itaque ex propriis vasis egressi, & in an-
gustioribus locis pressi humores nō putreant,
pituita & bilis vtraque: non video quī in venis
istud patiantur: quum (ut Aristoteles quoq; do-
cet) quod motu cietur ac fluit, minus eo quod
quietem agit immotumque manet, putrilagine
tangatur. Ad hæc multum, minus quam paucū
putrescere solet: maiorem verò humoris cuius-
uis quantitatem in venis, quàm in particula tu-
morem patiente, cōtineri, nemo negabit. Quā-
obrem non temerè, sed probabili saltem ali-
qua ratione persuasus, in eam descendi opinio-
nem, ut affirmare audeam, humores in venis
per febres non putrescere, sed tantum aduri.
Putredinem verò hic dictam volo, non quam-
uis humorum corruptionem, sed quæ propriè
συνωδωρ & ψῆσις Græcè vocatur, quam Aristote-
les definit φθορά τῆς ἐν ἐκείνῳ ὑγρῷ δυνάμεως καὶ κατὰ
φύσιν θερμότητος, ὡς ἄλλοις θερμότητος. Par hanc
gangrenæ gignuntur ex inflammationibus, ca-
dauera autem aliaque multa foetorem acqui-
runt. Aut, si placet (quod minus est malum) pu-
tredo

*Lib. de
mixt. aff.
(qui falso
inscribitur
meteor. lib.
4.) cap. I.*

treado sumatur qualis in suppurationibus appa-
 ret corruptio. nam vulgus id quoque putrefa-
 ctionem vocare solet. Atque in ea significatio-
 ne putredinem accepisse Galenum in hoc pro-
 posito (ne quis tergiuerfetur) sequentia verba
 manifestissimè docent, *Ἰσως. i.* putredo humo-
 rum quæ fit in vasis (inquit) similis est putredini
 quæ in inflammationibus fit, & abscessibus, &
 aliis phymatis. Et paulò post: Quot in abscessi-
 bus putredinis differentia sunt, tot in febribus
 ex putredine accensis *τῶν ἐμπερομένων τοῖς ὕποις,*
 id est eorum quæ in vrinis inuehuntur, formæ
 existunt. Et alibi sæpius, febricitantium vrinæ
ὑπόστασις puri proportionem quadam responde-
 re, prædicat: vnde quis fortè colligat, febres hoc
 nomine rectè vocari putridas. At quantum dis-
 criminis sit inter pus & putredinem, ex multis
 Galeni locis cōprobare licet. Et primùm quod
 putredinem à calore præter naturam, pus verò
 à naturali fieri doceat. Deinde, quod ipsū quo-
 que pus temporis processu putrescere, & arro-
 dendi vim accipere demonstrat. Ex cuius sen-
 tentia manifestissimè colligitur, pus mediā for-
 tiri naturam inter prorsus laudatos humores,
 & putridos. Fernelius tamen (quod satis mirari
 nequeo) sanguinem in musculos irrumpentem,
 qui tumorē præter naturam phlegmonemque
 parit, putrescere primum, dein suppurari anno-
 tat. Sed ad putredinis propriè dictæ significatio-
 nem redeamus, quam ipsemet Galenus rectè
 explicat, dū accuratè loqui studet. Inquit enim

*Lib. 1. de
diff. feb.
cap. 7.*

Cap. 8.

*Lib. 5. fa-
cult. simp.
cap. 6.*

*Com. in
aph. 15. lib.
5.*

“ Quæ nimio plus refrigerata sunt, aut extalsa-
 “ cta, tum exiccata, aut humectata, ea omnia cor-
 “ rumpuntur. Cæterum non quicquid corrup-
 “ pitur, *σπνεσθαι*. i. putrere dicimus, sed quibus id
 “ cum fœtore accidit. Et quis (obsecro) rectè dici
 putabit, paleas. & ligna cum aduruntur, vel o-
 leum, aquam, & similia dum elixantur, putrere,
 licet tandem absumpta corrumpi videantur?
 Non minus profecto improprie loquuntur
 (meo iudicio) qui ἀπὸ τῆς σπνεδῶνος, febres ali-
 quas τὰς ἐπὶ σπνεδῶνι, aut ἐπὶ ἡσπνευετὸς vocāt
 id est putridas? Qua loquendi forma Galenus
 cum primis vtitur, qui (sui immemor) passim pu-
 tredinem cum adustione confundit, siue febriū
 humoralium naturam explicet, siue humorum
 variam transmutationem. Quinetiam putrefa-
 ctionis dictione abutitur, ad significandam par-
 tium sanguinis distinctionē separationemque:
 ut dum quid ex sanguinis corruptione accidat,
 explicare nititur. At longè aliud est putrere, a-
 liud in diuersas naturas mutari eius partes. Dif-
 ferunt etiam ut *dis διὰ πᾶσιν*, putredo & com-
 bustio, tum in humoribus, tum in quibuscun-
 que aliis rebus, considerata. Nam fœtor putre-
 dinem comitari solet, ut ex Galeno docuimus:
 fœtorē verò prohibet ac prorsus delet assatio.
 Rursus, hæc in cineres materiā, quā tractat re-
 soluit, absumpto ac euanescente humore qui
 terrenas portiones commiscens retinebat: illa
 verò in fœtidam sanie commutat, non in pus
 ut quidam ait. Pus enim ἡμισα fœtidum sentitur
 quod

Lib. 2. de
 diff. feb.
 cap. 12.

quod suæ bonitatis summum est assequutum.
 Non igitur rectè vocant putridas febres, quæ
 suapte natura salubres sunt, quum putredo lon-
 gè grauissimum indicet malum. Id ne Gordo-
 nium quidem latuit, qui proposito dubio, cur
 in febribus continuis fœtor non est, postquam
 est ibi continua putrefactio, (vt ille loquitur) re-
 sponder: Duplex est putrefactio: quædam per
 viam ebullitionis, & talis nō inducit fœtorem,
 & talis est in febribus. Et est alia, quæ est substā-
 tiæ corruptio: & talis inducit fœtorem. Et idē
 quando in febribus continuis apparet fœtor, si-
 gnum mortis est: quoniam non solum significa-
 tur ebullitio, sed substantiæ humidæ corruptio
 & ideo mortale. Hæc Gordonius, qui doctè ma-
 gis quàm eleganter humorum febres inducen-
 tium affectum expressit. Humores siquidem in
 venis contenti, ceu aqua, aut alius liquor in va-
 se feruere videntur, per februm durationem.
 Calor verò ille ingens, & præter naturam ad-
 auctus (quem nonnunquam absolutè πῦρ vo-
 citat Hippocrates) in ipsis iisdem humoribus
 insidet, quos quandiu suppetit materia depas-
 citur: non aliter quàm ignis, quādiu ligna super-
 sunt, vrit atque viget. Hic aliquis obiciet: Cur
 putridas febres vocari non sinimus, quotidiana-
 nas, tertianas, & quartanas, tum continuas, tum
 intermittentes, quum tamen sânguis per phle-
 botomiam detractus, aliquando appareat non
 solum fœtidus & graueolēs, sed & putridus vs-
 que adeò vt nec sibi coherere, nec concreescere

*Duplex
putref.*

queat, omnibus scilicet eius fibris putredine consumptis, ut putat Fernelius? An sanguinis alia est quàm cæterorū humorum ratio, ut sup. quoque monuimus. Sanguis enim facilius multo putrescit, quod humidus calidusque sit. Reliqui verò aut calidi & sicci, aut frigidi ac humidi, aut sicci frigidioresque habentur. Vnde nec rumorem præter naturam efficientes aut putrescunt, aut in pus vertuntur, quod sanguini tantum accidere obseruamus. Hic autem in venis putret, non facile, nec sæpe læuique de causa, sed in putrida atque pestilenti cœli constitutione. Galenus in eadem sententia fuisse videtur, cum ait: Præsentis dictionis febrium catalogus, à caliditatis sumitur differentia, in qua pestilens febris contineri potest, quod putré habeat humorem. Et deinceps: Pestilens sola significatur, quæ ex eo ab aliis differt, quod *σπυρεδονώδης*. i. putrilaginosam habeat caliditatē. Porro tales morbos, in quibus scilicet putris est sanguis, lethales esse putamus. Ob id quæstionem propositā de febribus salubribus intelligendam esse voluimus ac significauimus, quas indifferenter cum aliis putridas appellant. Quod si aliquando extractus per venæ sectionem sanguis fœteat, putrisque deprehendatur, id non arguit talē prius in venis extitisse, & fœtentē & putridum: nam mox eam labem contraxisse potuit. Qui enim multum à naturæ suæ bonitate recessit, facile corrumpitur è venis egressus. Sanguis enim, lac, & semen promptè extra propria conceptacula

cor-

.28.
sect. 1. lib.
6. epidem.

corrumpuntur, vt experientia testatum est: & eò quidem citius, quo impurior fuerit materia. Si hæc vera sunt, inquires, febres quascunque salubres solis alteratibus curare poterimus, quū ex accensis tantū humoribus, non autem putridis, fiant. Nam quid prodesset febricitatibus venam secare, & purgans medicamentum exhibere? An febris sui ratione alterantibus, magis quàm euacuantibus, indiget? Quod enim phlebotomia & medicamentis extrahimus, antecedentis materiæ, non coniunctæ, portio est. Sed de hac re in sequentibus nos fusio rem disputationem sumus habituri. Iam huic ratiocinationi finem imponamus, qua docere propositum fuit, febres omnes quotidianas, tertianas, & quartanas improprie vocari putridas, cum potius humorales simpliciter dicendæ sint. Grauius siquidem malum est putredo, quàm vt his (magna ex parte, & suapte natura, salubribus) conuenire possit.

Quod medicis rationibus iam à nobis comprobatum fuit, idem physicis paulò accuratiùs expendatur. Sic enim fiet, vt rei veritas magis elucescat. Mutationi quæ ad generationem tendit, si deprauatio in parte tantum accidat, non generatio, sed vel *μὲλυνσις*, vel ἀπειρία erit ea mutatio. Quòd si in vniuersa mea ipsa deprauationem, & omnimodam prohibitionem quominus finem assequatur, sortita fuerit, existet Putredo. Sic generationi contraria sunt (pro varietate partium subiecti quod eā mutationem

*Lib de
mixt. af-
fect. cap. 1.*

*Probl. 19.
sect. 25.*

fulcipit) μόλιωσις, ἀπεφία, καὶ σικπεδών: non qui-
dem terminis: nam hac γαντιώσις, contraria est
generationi corruptio: sed finis & effectus dissi-
militudine. Quæ quæ ita sint, quoduis horum
trium semper habere corruptionem antecede-
tem oportet. Ob id Aristoteles, omnem quæ se-
cundum naturam sit corruptionem, esse pro-
gressum ad ista, potissimumque ad putredinem
dixit. At quicquid corrumpitur, propriam formam
necessario amisit. Quamobrem sanguis futu-
rus putridus, quum putrescere incipit, non iam
erit sanguis: ut pote qui propria forma iam sit
destitutus. Altera est ratio, quæ vim habet ex
successione τῶν παθημάτων, quæ quidem subie-
ctum putrescens subire oportet. Eorum ordi-
nem describere videtur Aristoteles, in hæc verba:
τὸ σικπόμενον ἅπαν δὲ ψυχθῆναι πρότερον. Et pau-
lo post, σήπεται δὲ ὅδῳ θερμότητος, ἀλλὰ ψυχθῆναι. Prius
quam igitur sanguis fiat putris, eum refrixisse de-
cet: ac proinde fuit tempus, quum sanguis ille
suo calore destitutus, morbum tamen nullum
inuchebat. Si quidem ex eorum sententia qui vul-
garem de febribus opinionem sequuntur. Fe-
bris tunc solum existit, quando calor alienus pro-
pria sanguinis temperiem immutaverit. Quod
incommodum nonnulli ut vitent, dicere malunt,
putredinem in humoribus πυρετοποιίῳ non esse
caloris nativi extinctionem, (sic enim τῆς φρενὸς
interpretantur) sed depravationem. Credo τῆς
μόλιωσις eos innuere velle. Ast iidem non atten-
dunt, se sua interpretatione vti σικπεδὼν longe
auda-

audaciori,quàm quis sit illis concessurus. Præterea non video qui κακόχυμοι à febriente differre faciant. Cæterùm, quod de putredinis ac puris discrimine superius est annotatum, id ex rerum natura licet accuratius distinguere: vt ea sit inter hæc differentia, quàm inter μόλιωσιν & τήρησιν πιδόνειν esse diximus. Si enim ex Naturæ instituto perfectam mutationem sortiretur humor ex quo fit pus, esset generatio, nempe nutritio. At quum eius mutationis motus aliqua tantum ex parte aberrarit, sequuta est μόλιωσις, quæ generationis quadamtenus est contraria. Si verò mutationis ex qua sequi debuit generatio, in contrarium omninò translatus fuerit motus, sequitur putredo, quæ est generationi vsquequaque contraria. Ex hac tandem accidit σαρρότης vt ἀπὸ τῆς μολίωσεως pus. Quòd si motus ille mutationis iam dictæ, diminutus solum fuerit, nec quoque transferatur, existet ἀπεψία, quæ generationis alterum cōtrarium est. Superest vt putredinis causas etià examinemus. Earum præcipuas, ex vulgata medicorum sententia, statuimus largiorem humiditatem vnà cum calore: σιωαιτίαμ verò conculcationem, & conueniētis loci mutationem. At si quis rerum naturam diligentius expendat, prima & prope vnica putredinis occasio esse videbitur, ἢ τῶ ἀλλοτριῶς ἐπιδεδείχια. Nam quantò pluribus maioribusque ἀφορμαῖς fuerit comitata ea ἐπιδεδείχια, tantò auctior existet putredo. Idcirco ab aëre pestilenti facili inducitur putrefactio, quum maxi-

ma sit inter spiritus & sanguinem *συσχολα*, máximaque ab aëris contagione adsit *τῇ ἐπιδεδία ἀφορμῇ*. Hinc enim facilis est putredini ingressus ab aëre in sanguinem. Itaque prima ad putrorē occasio, quæ in re putrescente reperiri possit, est peregrinæ qualitatis susceptio: eaque ratione deprehenditur ignis putrere non posse, quoniam alieni nihil admittere queat: reliqua omnia elementa possunt. Neque verò tantillum ad putredinem facit conculcatio, vel angustior loci capacitas: quinimo nec vlla loci mutatio putredini occasionem affert. A quantitate siquidem nulla fit actio. ergo nec refrigeratio, quæ est putroris effectrix. Qui sit igitur (inquies) ut à suis locis translata plæraque putrescant? Non locus, sed ambientis caloris dissimilitudo ab eo calore qui est rei quæ putrere debet, proprius. Hac de causa lignorum complurium frusta sub aquis minimè putrent, etsi locum naturalē mutant. Vnde hoc, nisi quod humor externus sit communis naturæ cum eo qui frustis inest proprius, ut in alno aquarum accolæ? Non est ergo ad putrorem occasio locus, nisi qua ex parte cōtinet corpus ambiens rem putrescentem, in quo sit qualitas naturæ dissimilis, ab ea quæ erat rei putrescētis propria. Ob id enim sanguis è vasis in aliam corporis partem elapsus putrescit, quia est caloris dissimilitudo, tametsi è corpore non excesserit. Id quod Aristoteles voluit quum diceret, vasorum teporē sanguinē conservare. Est enim variarū corporis partiū varius calor. De cōculcatione verò ita sentiendū puta-

mus: Eā putrorē minime inducere, alioqui ignis in ferro ignito putresceret. Ipsa autē obstructio, putredinis causa quædem statui potest. Nam in corpore animantis partium sanguinis congestio efficit, ut calor continuata accretione adauctus, nec ventilatus, nec à fumis liberatus, turgeat inclusus. Spiraculis verò ex distensione oclusis, tandem ut extinguatur accidit: quæ vera est putredo, aut saltem ipsius modus vnus. Superfunt eorum quæ putrescunt *παθήματα*. Ex iis præcipuus factor esse videtur, qui putrentibus omnibus inesse solet. Non tamen certum est putroris indicium, quum etiam non putrefactis cōueniat, ut stercoribus. Hæc enim vel perfecte sanis hominibus færent in quibus nulla est putredinis suspicio. De sanguine verò quod aiūt, putridū nec sibi coherere, nec cōcrescere, omnibus scilicet eius fibris putredine consumptis penitus falsum est. Quod hac ratione palam fit. Alteratio quæ putrescendo fit, primas quasque rei putris partes absumit ut quæque sunt humidissimæ. At sanguinis partes maximè terreæ sunt fibræ. Ergo priusquam illæ consumantur, quicquid fuerat humidum in sanguine, consumptum fuisse oportuit. Propositionis rationem explicauit Aristoteles, inquit: *διὰ τὸτο γὰρ καὶ ξηρότερα γίνεται τὰ σπώμενα πάντα, καὶ τέλος γὰρ καὶ κόπρος*. Solas itaque ex sanguinis illius partibus, fibras relictas & integras esse conuenit, ut quæ terrenæ sint maximè; non iisdem absumptis, hu morem esse residuum.

*Lib. de
mixt. aff.*

FEBRES QUASVIS EX BILE
*potissimum excitari, & febrium omnium
 præcipuam materiam esse bilem: ad erudi-
 tissimum virum D. IOANNEM EVSE-
 BIVM medicina Doctorem.*

PARADOXVM III.

UPER HINC DISCEDENS, ac-
 cepto à nobis Doctoratus (vt vo-
 cāt) gradu, obnixè rogasti, EVSE-
 BI amicissime, vt paradoxum quo
 attero bilem febrium omnium esse materiam,
 tibi conscriberem. Id tunc nō licuit per or̃um:
 neque iam licebat: sed ne tui oblitum esse me
 suspicareris, ex commentariolis meis hæc rap-
 tim transcripsi, vt *μνημονεύς* qualiscunque apud
 te locum haberent, interim dum meliora paro.
 Hippocratis sententiam in febrium natura do-
 cenda, quantum possum tueor: de cuius opi-
 nione illud esse nouisti, complures febres ex
 bile fieri. Ast ego non solum plurimas, sed om-
 nes ex bilioso humore constituo: quod nulla fe-
 bris ex humore sit, quam bilis non excitet. Alia
 sunt multa de febribus *παράδοξα*, quæ vel ex Hip-
 pocratis doctrina deprompsi. Ea tibi licebit ali-
 quando videre: nunc isto contentus esse velis,
 quod

quod dudum Oliuarij Calhartij (mei nominis studiosissimi adolescentis) gratia condideram. Is à me habuit paradoxum aliud quo ostendo, febres non recte dici putridas, quæ sunt quotidianæ, tertianæ, vel quartanæ, quum in talibus humores non putreant, sed tantum vel vrantur, vel bulliant, & efferuescant. Hoc illud sequi debet: siquidem iam docere instituo, quænam materia vstioni cōuenientior febrili calori subiiciatur, hinc sumpto exordio.

VSTIONI APTA videtur materia ficior & terrena, qualis est melancholicus humor, crassiorque pituita, quæ ad illius naturam proximè accedit. Liquidum enim & aqueum phlegma combustioni ineptum esse arbitror: vbi tamen calor est accēsus in alia materia, hoc (ceu liquor in lebetē quem flamma circūdat) ebullitionem patitur, verius quàm assationem. Atque pituita eiusmodi, minus multò quàm crassior, terreni crassamētī relinquit: sed magis euaporat, quum plurima sui portione in vaporem dissoluatur. Ex crassiore verò materia parum quidem humidæ illius exhalationis, quam propriè ἀτμός Græci vocant, sed cineris atque fuliginis plusculum gignitur. Is est acris mordaxque halitus, cuius ratione febricitantium calor pungēs ac igneus sentitur: & quem Galenus ἀβαλον καὶ λιγνὴν à Græcis appellari dicit. In crassis autem humoribus viscida quædam substantia est, quæ flammam nutrit & retinet cum aduruntur: quod sanè fit, donec illa penitus absumpta fuerit. Ideo-
que

*Lib. 3. de
præſag. ex
puls. cap.
penult.*

*Lib.1.diff.
feb.cap.5.*

que cibaria glutinosa & crassa febres committere solent, non modo quia ex iis facti humores stipare atque obstruere possunt, vt scripsit Galenus, sed etiam quod ignem febrilem facile admittant & retineant. Porro, aërea, pinguis & oleosa materies omnium promptissimè inflā-mari posse, aliósque humores inflammationi idoneos, pro sui portione plus minúsve reddere, videtur. Nam oleum, adeps, atque similia igni cōiecta statim conflagrant: & ligna quò fuerint puriore insito pingui referta, nec alio liquore vllò madefacta, eò citiùs accenduntur.

*Lib.2.diff.
feb.cap.9.
& lib.2.de
fac.nat.ca.
9.*

Ast oleosam, pinguem, & aëream substantiam esse, ex qua in animalibus gignitur adeps, cum phisicis, tum medicis autoribus probatissimis visum fuisse constat. Adipis verò & flauæ bilis eandem esse meteriam, Galenus innuit, vbi docet tenuissimam simul ac pinguem sanguinis materiam per assationem in pallidam bilē conuerti. Quæ si vera sunt, ad febrium generationē omnium aptissima res erit, pinguior viscósiorque materia, quæ ad bilis, adipis, & seminis naturam accedat (nam ex eodem tria hæc fieri dicuntur) & bilis omnium febrium communis materia supponetur. Proinde minus absurda censerī debet illorum antiquorum sententia, qui ad febrium generationem sufficere dicebāt

*Lib.2.diff.
feb.cap.1.
Lib.2.de
nat.hum.
circa finem.*

(vt refert Galenus) augeri ac exuperare biliosum, humorem. Cuius opinionis Hippocratem quoque fuisse, conicere licet, qui tamen non omnes, sed plurimas à bile fieri tradit. Paucissimas

mas verò esse quæ non ex bile proueniant, eaq;
 vel syncera, vel aliis permista humoribus, per-
 facile est demonstrare: quum, præter febrem
συνεχλὺ & diariam si placet, (quæ ex sanguine
 vel laudatissimo ebullitionem patiente tantum,
 ac inflammato etiam accidunt) omnes febres
 ex bile excitari videantur. Et sæuissimæ quidem
 atque atrocissimæ fiunt ex vitellina, quæ om-
 nium crassissima, acerrima, & ardentissima est:
 mitiores & minus periculose ex flaua, seu ruffa,
 aut rubra, quæ substantiæ est mediocris: mitissi-
 mæ verò ex pallida etiam naturali, quæ tenuis
 cuiusdam humoris permissione reliquis dilu-
 tior est. Præter quas bilis differētias, aliam quo-
 que ex flaua bile & pituita vel melancholia con-
 flatam, non iam simplicem, agnoscimus, quam
 Auicenna perperam λευθώδης, hoc est vitelli-
 nam, esse putauit. Hanc enim flaua à naturæ mo-
 do deficiens profert, dum caloris non naturalis
 acrimonia torretur, vt igneum colorem & sub-
 stantiam crassiozem dissipatione consequatur:
 vnde & colore & crassitudine omninò vitello-
 rum crudorum ouorum speciem reffert, à qui-
 bus nomen sibi asciuit. Sunt qui vitellinam du-
 plicem esse dicant, aliam coloris valde ex satu-
 rati, quam ex deüstabile fieri concedunt: aliã co-
 loris dilutioris, ex pituitæ & bilis permixtione fa-
 ctam. Pituita enim flauitiem remittit. Auicennæ
 nuncupata bilis, tum maioris tū minoris famæ,
 flaua & naturali frigidior habetur, vt docet cō-
 positio. Quippè maioris famæ, seu notā & fa-

Lib. 1. fem.

1. doct. 4.

cap. 1.

Lib. 2. fac.

nat. cap.

vlt.

mosam (quia enim frequentior, ideo notior est) appellat citrinam vitellinamque: illam quidem extenuioris pituitæ permitione: hanc verò ex ciassa bilioso humori accedente, fieri existimans. Minoris autem famæ esse docet, bilem vltam vocatam, in qua cineres cum subtiliore materia confusi manent, omnium pessimam, & quæ ex melancholiæ permitione fit, colore quidem rubeo, sed obscuro. Cæterum nos de frequentioribus tantum, & huic proposito convenientibus bilis generibus solliciti, eam maxime amplectimur, quæ ex bilis & pituitæ confusione constat, à digniore tamen & potentiore, bilis absolutè dici meretur. Quum autem in huius constitutione, varia sit bilis & phlegmatis proportio, simulque amborum varia quantitas, hinc fieri existimo tot febrium humoralium differentias, quæ à bile puriore, vel mille modis impura, gignuntur. Atque hanc ceu frequentissimam præcipuamque febrium, quæ nec symptomatice, nec ephemeræ, nec hæcticæ sunt, materiam esse, Hippocrates videtur innuere, dū inquit: Quum bilis aut pituita calefacta fuerit, totum reliquum corpus ab his calefit, & vocatur hoc febris. Pituitā enim appellat, vbi maior est huius quàm bilis portio: vltilem, quum vel syncera, vel copiosior fuerit. Sic paulò post Causi, (quem ex meraciore bile nasci omnes fatentur) occasionem explicans, ait: Καὺρος corripit magis biliosos: corripit & pituitosos. Et alibi, Causum alterum ex bile synceriores, alterum

*Lib. 1. de
morb.*

“

*Lib. 4.
vict. acut.*

ex pituitosiore, conceptis verbis describit. Sit *Aph. I. 6*
 igitur bilis febrium omnium, quas vulgo Medi-^{13.}
 ci putridas appellant, vna & communis mate-
 ria: quòd accensum & vstionem præ reliquis hu-
 moribus facillimè patiat, & eò quidem prom-
 ptius, quò maior fuerit bilis copia: vt acriorem
 calorem parit, quò viscidior crassiorq; extiterit.
 Acceduntur enim citissimè quæ natura sunt te-
 nuiora & sicciora, vt stipulæ: quæque ignei
 elementi plus obtinent, vt sulphur. Tertio loco
 aërea, quæ humidiora quidem, sed pinguiora
 sunt, vt oleum, adeps. Quæ verò illis iunctam
 habet plurimam cum viscositate crassitiem, pau-
 lò quidam tardius flammam concipiunt, sed
 conceptam diu retinent, quia non cito absum-
 untur. Ob id diariæ, quæ ex accésis spiritibus,
 vel inflammato sanguine fiunt, nec acrem, nec
 diuturnum calorem proferunt. Quæ ex flaua-
 bile tenuissima gignuntur, promptissimè & ex-
 citantur & desinunt. Aliæ verò conflagrant diu-
 tius, quò tardius ignem admittunt humores.
 Ergo pinguis est & oleosa materies quæ febres
 committere solet: eademque ad adipis naturam
 proximè accedit. Hoc ferè tantum differre vi-
 dentur, quod quæ substantia nuper ad vtrum-
 vis parata indifferensque fuit, nunc acriorem
 calorem experta, amarorem contraxerit. Sic
 enim solent dulcia quæuis vstione reddi amara.
 vnde Galenus: Quod assum nutrimenti est (fue-
 rit sanè hoc calidissimum in eo ac dulcissimum,
 qualia sunt tum mel, tum adeps) id cum flaua
 bilis

*Lib. 2. fa-
cult. natur.*

*Lib. 4. de
morbis.*

“ bilis factum est, per fellis vasa expurgatur. Sed
ne citra alicuius magni viri auctoritatem, quod
nunc propono asserere videar (quando plerof-
que scio autoribus magis quam rationibus suf-
fragari) diuinum Hippocratem meæ opinioni
consentientem audiant: Quibuscunque homi-
nibus (inquit) febris incidit, si nihil aliud male
habeat homo, à pinguiore quàm oportet exi-
stente humore incidit. Quibus verbis manife-
stè docet, febrium communem materiam esse
pinguiorem sanguinis portionem, quæ in bi-
lem degenerat. Vnde fieri potest, vt etiam bene
habiti & egregiè sani, qui scilicet vitiosis humo-
ribus non abundant, aliquando à febris cor-
ripiantur: tunc scilicet, cum nimius est sanguis,
eiusque portio pinguis & oleosa inflammatio-
nem sentit. Proinde febres plurimum æstate
fiunt, ab esu fructuum maximè dulcium, quos
verisimile est sanguinem suæ naturæ consimilè
gignere. Hic verò, quia facile accenditur, vbi
æstus ratione calor nativus acrior fit, febris
materia est. Pinguè verò humorem, ex quo fe-
bres excitantur atque fouentur, eidem Hippo-
crati biliosum esse, sequentia declarant: Calef-
cente sanguine (inquit) exhalat maximè per
hunc humor aquosus, qui febre est infestissi-
mus. Relinquitur autem pinguis ac levis, qui est
biliosus, & febre maximè nutrimentum est. Ve-
lut si quis aquam & oleum in vas æneum in-
fundat, & ligna multa subiecta ad multum tem-
pus exurat. Aqua multò paucior erit: ex va-
se

*Lib. 4. de
morbis.*

se enim exhalabit. Oleum autem paululum im-
minuetur. Nam aqua præ raritate ab igne atte-
nuari potest, & levis reddita exhalare. Oleum
verò, utpote quod est coniunctum, ac densum,
attenuari non potest, neque similiter ut aqua
exhalare. Sic sanè & in homine se res habet. A-
qua enim, calefcente corpore foras exhalat: bi-
liosus autem humor, ut qui multus coniunctus
est ac densus, non similiter attenuatus exhalare
potest. verùm attenuatus hic biliosus humor,
corpus magis calere facit. Copiosius enim &
melius alimentum feбри bilis suppeditat, & pro-
rumpens aut firmata in corpore, morbum su-
pra priora corroborat. Hippocratis integram
sententiam, quamvis prolixiorem, transcribere
placuit, quod nostram omninò confirmet opi-
nionem, atque proposito simili februm natu-
ram familiarissimè declaret. Nam cùm in bile
cōceptus calor subiectam materiam vrit, qui-
cunque alii sunt in vasis humores, velut quan-
dam elixationem patiuntur. Hinc fit ut aqueæ
humiditates plurimum exhalent, & affatim ab-
sumantur. Est verò aqueus humor (si benè con-
iicio) non melancholicus, ut sensit Hippocrates,
sed serosus, qui febrionum infestissimus cen-
setur. Nam difficulter accenditur, & contuma-
cem reluctatè que reddit biliosam materiam.
Quemadmodum si quis lignum viride recens-
que cæsum igni mandet, principio ægrè accen-
di videbit: propterea quod multo scater humo

re quem nuper è terra pro alimento sibi hauserat. Hoc consumpto, reliquam substantiam promptè flamma depascitur: quia purior manet pinguis humiditas, quæ olei speciem gerit alio liquore nullo madefacta. Sic bili, vel vniuerso sanguini permista aquea humiditas, igni febrili aduersissima, resistit aliquandiu: ea verò magna ex parte superata, in bile iam puriore igneus calor emicat. Atque vt oleum aquæ mixtum plurimo tempore sui dissipationi resistit, aqua citius multò euaporat: sic viscida & crassa biliosæ materiæ portio ignem diutius vigentem conseruat & retinet: pituitosus verò, tenuior, atque liquidior, mox dissipatur & absumitur. Cæterum, bilis vsque & vsque tenuior euadens caloris adurentis opera, corpus valdè calefacit: donec tandem velut in cineres abeat & crassamentum in vasis quibus contenta vritur, relinquat. Non enim prius cessat aduri humor (nisi calor extingatur) quàm ad incinerationem deuenierit, vt Medici vulgo loqui solent. Humores verò talem habere proportionem ad calorem ex eis accensum, qualem ligna ad ignem obtinent, ipse etiam Galenus docuit his verbis: Ligna minimè in infinitum

Lib. 2. diff.
feb. cap. 16.

“ tempus sufficiunt ad alterationem, sed terminus alterationis ipsis est, humoris innati consumptio. Nam eouſque cremari queunt, dum innatum habuerint humorem: atque eo consumpto cremari desinunt, ac reliquæ eorum nomi-

nominantur cinis. Quinetiam putrescentium ,,
 humorum similiter calor permanet, dum pror ,,
 fus sint affati. Par est autem reliquias humo- ,,
 rum terrestres exiguas esse, nequaquam mul- ,,
 tas, quemadmodū lignorum: propterea quod ,,
 in substantia eorum elementum humidum e- ,,
 xuperat, non siccum. Simili modo si libeat co- ,,
 quere humorum externorum quempiam, ut ,,
 oleum aut vinum, terrestre quidem eius quā ,,
 minimum relinquetur: reliquum autem totum ,,
 extenuatum, in vaporem atque aërem disce- ,,
 det. Itaque tota substantia feruefactorum hu- ,,
 morum ex putredine extenuatorum, ab ipso ,,
 calore in ambientem dispergitur, per vigorem ,,
 inclinationemque febrium. Remanet autem ,,
 iam excrementum omnino exiguum, vel nul- ,,
 lum: in humoribus quidē crassioribus exiguum ,,
 in serosioribus autem nullum. Sed quod de ci- ,,
 tata Hippocratis sentētia superest, explicemus. ,,
 Cū pituita bona portio exhalauit, & attenua-
 ra bilis est, tunc copiosius & facilius alimentum
 febrisuppeditatur. Atque tum morbus magis
 quā antea sauit, vbi vel impetu delata, & (ut
 loquitur Hippocrates) *παύμελον*, id est prorum-
 pens, vel firmata fixaque conflagrat. Porro
 quod diximus, biliosum humorem in cineres
 tandem verti, id sanē est intelligendum, quan-
 tum scilicet humentis rei natura patitur. Atque
 hoc verē est crassamentum à nobis vocatum,
 quale in lebetibus & vasis quibusuis ex deco-
 ctis liquoribus relinqui solet. Ex eo verò febris

etiam suscitari potest, vt ex melancholico humore naturali, dummodo bilem commistam habeat. Nam vt calamorum extrema sulphure illinunt, quò promptiùs ignis excipitur: sic biliosa materia est, quæ aliam quamlibet vstioni conuenientem reddit. Et quidni melancholia crassior terrenaque aduri poterit, quum ex elementis aqua sola ignem auersari videatur, vt quæ illi omnibus suis qualitatibus cōtraria sit? In hanc sententiā philosophorū princeps Aristoteles scripsisse videtur: *ἡ οἷς μὲν ἡ ὕλη ὕδατος τὸ πλεῖστον· ψυχρὰ· ἀντίκειται ὅτι τοῦ μέλισσας τῷ πυρὶ· ἐν οἷς δὲ γὰρ ἡ ἀέρος, θερμότερα.* Quod si quis huius rationem quærat, ipse eodē loco reddit, inquires: *ὅσα δὲ γὰρ, ὡς ἐπιτοπολὺν θερμὰ, διὰ τὸν τῆς θερμῆς δυναμικρίαν.* Itaque terrenus crassusque humor vstionem parietur, quemadmodum fossilis lapideusve carbo (λίθαι θράκα Græci vocāt) & terræ cuiusdam gleba, ex qua ignem nonnulli conficiunt. Hæc enim visciditate quadam, & insito pingui, ignem admittunt fouentque: sed flammam aut exiguam, aut nullam emittunt. Ergo plurimas febres ex bile fieri, rectè dixit Hippocrates, cum citra biliosi humoris permissionem alij minime comburi videantur: ipsa verò quandoque syncera, frequentius impura ardeat, vt in tertianis & quotidianis apparet. Quartanæ autem ex bilis vstione per febres quæ præcesserunt (nam erraticas sequi solent) aut sanguinis facie & limo, cui portio bilis insit, oriuntur. Proinde in omnibus his febrium speciebus bilem

*Lib. de
mixt. aff.
cap. 11.*

lem multam sæpe vomunt ægri, & flauam & amarā (quamuis tertianarum proprium id esse, neque aliis vnquam conuenire, dixerit Galenus) quod indicio est, bilem in omni febre abundare, quā sine humores alij non accēderentur. Hæc enim reliquos ad instar sulphuris igni concipiendo & conflagrationi, idoneos facit. Quamobrem, quò eius syncerioris copia fuerit maior, eò certè ardētior febris excitabitur: sed breuior erit duratio, quod minus diu suæ dissipationi resistat, quā multo crassior humor. Quò verò impurior, vel quantitate minor erit bilis, eò minus acris calor sentietur, & febris longiori tempore perseuerabit. Idē censuisse Hippocratem opinor, dum ait febrem eò diuturniorē esse *ὀνόμαζεν ἐλαττόν τι μέρος μετέχουσι χολῆς, τῆς τὴν θερμασίῳ παρεχούσης*: id est, quo minus de bile participat, quæ calorem exhibet ac suggerit. Pituitosum verò humorē viscidum & crassum, biliosi celeritatem detinere, vt biliosus tarditatem ac segnitie pituitosi accelerat etiā dixit Galenus. Propterea verè scripsit Hippocrates, continuas febres (quæ *συνεχοὶ* propriè dicuntur) à plurima & syncerissima bile prouenire, & iudicationes quam breuissimo tempore facere. Quartanæ verò eidem autori ob id censentur longissimæ, quod bilis minimum habeant, & atram bilem permixtā, quam inter omnes humores densissimam esse, proindeque sedes diuturnissimas facere, affirmat. Nā quā crassissima sit eius viscositas, sicuti eorum

*Lib. 2. ad
Glauc. cap.
6. & lib 2.
de diff. feb.
cap. I.*

*Lib. 2. diff.
feb. cap. 9.
Lib. 2. nat.
hum.*

quæ solutu difficillima sunt, vni loco impacta, illinc non facile discutitur. Quod ad quotidianam attinet, Fernelij viri longè doctissimi, lubens amplector sententiam: quum laborans quotidie febre conflictatur, id ferè à duplici tertiana esse. Pituitam enim vñtioni esse ineptissimā suprā ostendimus. Hippocrates verò scitè pronunciauit, quotidianam *μετὰ τὸν πυρόχρον*, id est post continuam febrem, à plurima bile generari. Quum enim multa colligitur, non modò alternis, sed & singulis quoque diebus febris accenditur. At impura valde atque dilutior est, quæ quotidianas accessiones longas facit. Vnde etiam diuturnior simplici tertiana, cum legitima, tum notha, ab omnibus censetur, præter quàm ab Hippocrate, qui continua quidè longiorem, reliquis verò breuiorem quotidianam esse pronuntiat. Quia (opinor) eam significat amphimerinam, quæ duplex tertiana vulgo dicitur, ex synceriore bile provenientem, & quæ si paulò copiosior esset, continuam ardentem (Græcis *καύστρον* dictam) inferret. Nam & alio in loco dixit: Si bile intectatur homo, febris ipsum corripit quotidie, ac dimittit. Detinet autē in meridie, os amarū est, &c. Non igitur perperam scripsit libro secundo De natura humana (etsi reclamet Galenus, & vel eo nomine arguat librum non esse Hippocratis) tertianam quotidiana longiorem videri, quum subdat illam à pauciore bile provenire: fortè significans spuriam tertianam, quæ plus pituitæ quàm bilis

*Lib. 2. de
morbis.*

lis habet, eoque duos, tres, aut plures menses nonnunquam perseverat. Morbi enim quicunque ex bile fiunt puriore, omnes breui desinūt, ut tertiana exquisita: & hac citius tertiana duplex, si ex meracissima bile procedat. Ergo, ut rem hanc tandem concludamus, febrium præcipua materies bilis est, quæ pro variis speciebus varia febriū genera suscitatur. Crassior enim, viscidiorque, & colore ignea (quam propriè λευκώδης, hoc est vitellinam appellant) ardentem febrem seu Caustonem facit. Flaua seu ruffa bilis syncerior, & quantitate minor, tertianam exquisitam: copiosior verò duplicem, quæ quotidie affligit, excitat. Impurior autem, viscidior, & copiosior, quotidianam vocatam, aut hemitritæum, id est semitertianā, gignit: parcius verò, tertianam spuriam, quæ legitima multò est longior. Nam, ut optimè dixit Galenus) bilis copiosior longiorem quàm paucior efficit accessionem, & tenuis breuiorem quàm crassa. Quum minori bilis copię, aliquid melancholici succi permiscetur, quartana fit. Eodem modo continuæ, quæ quotidianis, tertianis, atque quartanis similes exacerbationes edunt, præter multam bilem vitellinā, pituitæ, aut bilis alterius tenuioris, vel melancholiæ portionem aliquam habent. Vnde vehemens quidem est calor, qui cōtinuò affligit: sed per intervalla quædam acrior euadēs, furere videtur. Id verò quæ ratione fiat seorsim explicabimus: in eo paradoxo nimirum, in quo febriū omnium sedem

*Lib. 2. diff.
feb. cap. 3.*

unicam esse Cor, docebitur. Hoc satis prolixum
est, quod etiam rei difficultas postulabat. Quis
enim id ferat, Febres omnes quas putridas
vocant, ex bile fieri? At nostris rationibus
ritè examinatis, vnà cum allatis citatís
ve autoritatibus, non tardè (spe-
ro) persuaderi hoc poterit,
iis saltem qui & doctri-
na & ingenio
valent.

FE-

*FEBRIVM OMNIVM MATE-
riam propriam, seu proximam in Corde con-
tineri, non in aliis visceribus, aut habitu
corporis: & sede non differre continuas ab
intermittentibus: ad egregium virum, D.
IUSTINVM MYLIVM, Norimbergen-
sem, Medicina Doctorem.*

PARADOXVM IIII.

ON POTVI ante hunc diem, pro-
missam tibi tractationem de febr-
bus mittere, IUSTINE iustissime &
incundissime. Nam quos in Gallia
ista Narbonensi propter religionem excitari
tumultus vidisti (qui te, & alios permultos pro-
bos & studiosos viros hinc citius quàm spera-
sent, discedere coëgerunt) adeò mox increue-
runt, vt omni expectatione maiores euaserint.
Iam cogita, quantum martis in omnes furentis
fauitia & terror, studia litteraria, pacis amanti-
sima, perturbarit atque distraxerit. Vbi nō nihil
respirare nobis licuit, *παράδοξον* ex meis monu-
mentis colligere & construere quàm primum
cœpi, vt ad te mitterem, quem mihi præter exi-
mias virtutes (quibus te omnibus satis com-

mendas) gratissimum reddidit clarissimi viri, D. Iacobi Dalechampij, medici præstantissimi, cōmendatio. Quod eram pollicitus, nunc præsto, & certè cum fœnore, vt temporis dilatio compensari videatur. Siquidem febrium sedem vnicam mihi studiose inuestiganti, ecce aliæ occurrunt paradoxæ propositiones varix, quæ tamen omnes huius tractationis esse possunt. Vt, quod rigor, horror, & frigus non fiant; materia febrium senciles partes externas pertranseunte. Et, febricitantium vrinæ hypostasim portionem cuius humoris qui febrem excitauit, non esse: neque puri proportionem respondere, vt volunt. Tum & illud: Si febrium intermittentium coniuncta materia in habitu corporis sparsa esset, aut in ventre inferiore collecta, vt sentit Fernellius, eas omnes symptomaticas fore. Cùm igitur tot mihi proponerentur agitandæ quæstiones, & alioqui febrium tractatio sit longè difficillima, in magnam vastitatem diffusa est enarratio. Adde quod ingenij mei stupiditas ea est, vt nesciam paucis sensa mentis exprimere. Sed pro tua humanitate & æquanimitate, id (scio) boni consules. Tu enim (vir doctissime & minimè tarde) paucioribus multò contentus esse poteras. Caterùm vt quod nunc propono de febrium sede & minera (vt nostri vocant) facilius intelligatur, id præsciri debet quod alio paradoxo docui, febrium omnium quas Putridas appellant, communem materiam esse bilem. Nam vt in materia febres illas conuenire volumus

mus, sic materiam in eadem sede per quascunque febres accendi, persuasum habemus. Alij verò ferè tot locorū diuersitates, quot sunt februm differentia, humoribus febres committentibus assignant. Ego omnibus communem locum esse, Cor ipsum, affirmo: quibus autem rationibus dictum confirmem, accipe.

CORDIS proprium affectum esse febrem, medicorum schola iandudum recepit: nondum tamen aliquis mihi videtur recte assequutus, id qua ratione fiat. Nam calorem in aliis corporis partibus excitatum, non prius quidem febrem dici patiuntur, quàm talis affectio Cordi fuerit communicata. Ego verò in Corde primum consistere affectum, morbiq; totius causam proximam & immediatam, assero. Sic enim Cor per febres afficitur, vt in epilepsia cerebrum, in quo tanti morbi causa materialis consistere, obstructionemque facere creditur, siue in ipso gignatur, siue aliunde veniat. Per febres verò, dum in Cordis ventriculis feruent humores, ignea caliditas vniuersum corpus occupat. Feruent autem, vt sanguis in ira. hanc enim definiunt, esse sanguinis in Corde ebullitionem: ex qua etiam febres sæpillimò excitantur, si parata & accensu facilis sit materia. Humores verò in Cordis ventriculis per febres ardere, iis mirum non videbitur, qui continuas fieri materia in Corde & venis maioribus corrupta, recipiunt. Atque (opinor) mihi concedent, id continuis saltem conuenire, non tamen intermittentibus, quas ne intra vasa quidem materiam coniunctam

*Hac ira
qualiscun-
que definitio,
per vniuersum
accendienda est,
quum ebullitio
non fiat in
Corde, sed ab eo
tum ebullitionis
causa si procedat:
nempe au-
thor calor
motionis
organa ad
vindictam
excitans.
Alioquin
sane ira af-
fectus à fe-
brili non
nisi incre-
mento dif-
ferret.*

habere, fatentur. Attamen Galenus ipse febrî
communes differentias inquirens, manifestè
docet Cordis spiritus, humores, & solidam sub
stantiam esse quæ sustinent febres quascunque
ephemeræ, humorales, & hecéticas. Inquit
“ enim: Maximè propriæ caloris præter naturam
“ differentiæ sunt, quæ à materia sumuntur, siue
“ corpus ipsum Cordis prehenderit, siue humo-
“ res conditos in ipsius ventriculis: Reliqua ac
“ tertia differentia est, vbi aërea substantia sola ad
“ modum incaluit. Verùm, sine alicuius autorita-
te, facile est docere, febrium omnium, tam in-
termittentium quam continuarum, materiam
in Corde ipso, quandiu accessio durat, contine-
ri. Nam quum hic morbus Cordis proprius di-
catur, & humores in Corde inflammati accen-
sive toti corpori suum calorem statim commu-
nicare possint, quid obstat quo minus in Corde
per febres illos comburi recipiamus? Quòd si
quis obiiciat, copiosorem esse materiam febris
continuae quæ ad plures dies extendatur, quàm
vt Cordis sinibus includi queat: esto, portionē
eius plurimam in vasis grandioribus Cordi vi-
cinis contineri donemus. Præcipua tamen &
verè coniuncta dicetur, quæ in Cordis ventri-
culis excepta feruet ac vratur. Porro continuæ
febres fiunt, quando materia crassior viscidior-
que, simul & copiosior, in Corde inclusa, semel
conceptam inflammationem diutius retinet,
quod sui dissipationi absorptionive multum
resistat. Non aliter quàm ligna crassiora, & pin-
gui

qui humiditate referta, in diem posse ignem nu-
 trire experimur: ex vitibus autem confectos
 fasciculos, vix dimidiam horam comburenti
 flammæ resistere: multò minus paleæ manipu-
 lum. Sic sanè vstioni quæ in corde, ceu quodam
 foco, peragitur, longissimo tempore obstitit vis-
 cosior & crassior humor, præsertim copiosus. Vt
 non sit mirum quod miratur Galenus, sæpe vs- *Lib. 2. diff.*
 que ad quartum vel quintum, & interdum vs- *feb. cap. 13.*
 que ad septimum diem vnâ fieri accessionem
 in eis, ab initio vsque ad finem. Magis mirum
 esse puto, febres quasdam repetere per circui-
 tionem: quarum singuli paroxysmi ideò bre-
 ues sunt quod materiam & tenuiorem & pau-
 ciorem habeant. Siquidem bilis copiosior lon-
 giorem quàm parciore efficit accessionem, & te-
 nuis breuiorem quàm crassa, vt Galenus ipse *Lib. 2. diff.*
 docet. Hinc fieri arbitror, vt tertianarum & *feb. cap. 3.*
 quartanarum singulæ accessiones, quæ conti-
 nuarum integræ durationi proportionem quadâ
 respondent, rarò diem vnum excedant, quia se-
 mel oblata deurenti calori materia exigua &
 parum crassa est. Perinde hac si quis tenuia li-
 gna & bene sicca igni offerat, quæ confestim flâ-
 ma excitata absumuntur. Sed vt facilius quid
 velim demonstrarem, sînge in camino quodam i-
 gnem perpetuum esse, vti in Corde animalium
 calor est. Atque illi crassiora & viridia ligna mul-
 ta concedantur: flamma incendiumque ad mul-
 tas horas perseuerabit, tandem verò illis absum-
 ptis ad priorem modum ignis reuertetur. Sin-
 tenuia,

tenuia, & vna vice pauca, suggeras, parum durabilis erit flamma, sed quoties apponentur, toties ignis luculentior fiet, qui tamen paulò post remitteretur. Sit ergo (vt hac similitudine rem explicare absoluam) vnus diei naturalis, in quo ligna igni comburenda obiciuntur, longitudo, quæ proportionem respondeat quatuordecim dierum durationi, quibus continua febris perseverare potest. Nam calor noster adeò potens & vorax nō est, vt ignis, qui multam materiam brevi tempore absūmit. Quemadmodum ergo lignorum crassiorum acruus ignem toto die auctiorem efficere valet: sic copiosior bilis vitellina, aut alia quæ sit crassa & viscida, deurenti calori dies quatuordecim reluctabitur, prius quàm tota absūmi possit. Et quemadmodum si per diem naturalem septies in prædictum ignē coniicias ex vitibus fasciculum, toties ignis ardetior apparebit: horis verò intermediis in suo statu calor perseverabit: sic si intra quatuordecim dies, humor accendi facilis, septies in Cor calida intemperie laborans recipiatur, simplicis tertianæ septem accessiones fient: aut si quin quies tantum, & per maiora intervalla, quinque ex quartanis erunt. Iam dices: febrium intermittentium à continuis diuersitatem pendere ex materiæ copia & qualitate recipio. sed cur (si quaruncūque febrium materia eodem in loco per febris durationem continetur) intermittentes frigus, vel horrorem, vel rigorem incipiente accessione habent: ex iis verò quæ

συνεχόμενα vocitantur, paucissimæ rigorem ab initio patiuntur? Nam (vt recte dixit Galenus) rigor præcedens non semper aliquam ex intermittentibus denotat, quum & semitertiana, aut alia ex continuarum genere aliqua, esse possit. Materiam acrem & semiputridam per sensiles partes irruere, & è venis in carnem diffundi, quo tēpore istiusmodi symptomata percipiuntur, respondent, qui extra venas deiri, vel (vt illis placet) putrescere intermittentium febrium materiam existimant: atque illinc, per nescio quos ductus & meatus, ad Cor progredi vapores præcalidos ex putredine excitatos, vnde febris gignatur, asserunt. Quam vulgarem opinionē, dum sequitur Fernelius, iniuste Auicennam reprehendit, quod scripserit febrem omnem definiens, esse calorē in Corde accensum. Nō est id perpetuū quod definit Auicennas, inquit, omnis febris calorem in Corde accendit: tametsi de continuis & primariis id verum fatemur. Intermittentium tamen & symptomatarum calor, non in Corde primū accenditur, sed aliunde sublatus Cor ferit, è quo æstuās cum spiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Ea est scholæ Medicorum sententia, quam nulla ratione admittere possum. Nam dū in corporis abitu, prius quàm in Corde, igneū calorem excitari dicunt, bobus currum (vt est in adagio) præponere mihi videntur: quum magis rationi consonum sit, Cor ipsum primò calidius euadere, & ab eo totum incalescere corpus,

*Lib. I. ad
Glauc. cap.*

*Fen. I.
quarti. cap.
I. tract. I.*

- pus, non ab hoc in illud transferri caliditatem.
- I. Alioqui propria Cordis affectio dici non me-
- II. retur febris quæ intermittit: vel aliarum more
quæ ab inflammatione interna suscitantur, sym-
promatica semper est. Sed per quas (obsecro)
III. vias ad Cor perueniet vapor, quum ei non sit
minus expeditum promptumque per cutis ra-
ritatem discuti ac euanescere, quàm in venula-
rum aut arteriolarum ostiola remeare? Si cutis
obstructionem obiicias (quæ tamen in paucis-
simis febribus est) num facile ista soluetur, vbi
tantus calor exteriora occupat? nam in habitu
corporis prius quàm in Corde hunc excitari vo-
IIII. lunt. Quid quod plurima portio materiæ, quæ
à vanis maioribus in minores, & ab his in cor-
poris habitum ad cutem vsque deferrur (vt vo-
lunt) per cutis spiracula facillimè posset efflu-
re: siquidem eò perueniunt quàm plurimarum
venarum & arteriarum fines & orificia. Vnde
sudores & aliquando ichores sanguinei distilla-
re videntur. Cur (inquam) tenuior saltem hu-
moris portio non effluit, præsertim bilis quæ
natura penetrabilis est: quum in febris tertianæ
accessionibus tanto impetu in partes externas
irruat, vt illi existimant? Si cutis densitatem (vt
supra) causeris, hanc abesse supponamus, & fe-
v. brem ex ira vehementi ortum habuisse. Rursus:
cum frigus, rigor, & horror sola magnitudine
causæ inter se differant, cur non fit maior con-
cussio totius corporis, dum pituita (quæ humo-
rum omnium frigidissima censetur Hippocra-
ti,

ti, atque Galeno) sese diffundit, quàm à melancholico humore? Atqui melancholicis febribus horrorem, pituitosis frigus tantùm assignant. Præterea, febre iam corpus vniuersum occupante, externas partes plus quàm Cor deuri maioremque ferre caliditatem oporteret, si materia quæ feruorem excitat & fouet, in illis contineretur. Nam quî fieri potest, vt ex mero vapore, aut nuda qualitate Cor affectum magis incaleat, quàm externa in quibus ille focus accessus manet? Vnde si ris inextinguibilis, & crebrior celeriorque respiratio, & maxima anheladi difficultas, si vehementior est in externis quàm in ternis partibus caliditas? Dices forsitan, Cordi acriorem & maiorem inesse calorem, etsi materiam ex qua ignis tantus fuit excitatus non habeat: quod (scilicet) tam iniqua mensura aliarum partium calorem superare soleat, vt vel minore portione adauctus, aliis longè superior euadat. Sed vide quantum à ratione alienum sit, talem proportionem rectè seruari, vbi eius immutandæ causa (ex contactu sanè multò potentior) in ea parte consistat, quàm nō superare, sed vinci calore decet. Nam si in Corde primum (vt fit) calorem ex humorum adustione accensum conflagrare constituas, illud eadem quæ prius inæqualitate, plus quàm reliquæ partes caloris sustinebit. Adde quod, si à calore in habitu corporis excitato incaleat Cor, febrémque patiatur, necesse est eiusdē spiritus, vel humores, vel solidam substantiam vri. Id si spiritibus

VI.

VII.

A tibus

tibus tantum, aut solidæ substantiæ accadat, non intermittens, sed diaria, aut hæctica febris dicitur. In humoribus verò affectus consistere nequit, si (vt supponunt) materia tota in habitum corporis effunditur per accessiones. Aut enim quæ vltioni seu putrefactioni (vt ipsi loquuntur) inepta est, talem affectionem sustinebit: aut in visceribus, simul & in carnibus, febrium intermittentium materia continebitur. Et quomodo febres quædam non intermittentes initium habent à rigore, si fomes continuarum in habitu corporis non est: quum rigorem non aliter fieri putent, quàm materia per illum dispersa? Multò plura possem afferre, quæ huius opinionis absurditatem conuincunt manifestissimè: sed præstat nostram relictis concertationibus proponere, atque docere qui fiant per febres intermittentes rigor, horror, & frigus: quorum occasionem aliam non esse existimo, quàm rigoris qui continuas quasdam & *hæctica* præcedere solet. Quid verò talia causetur, iam docere aggredior.

Rigor, horror, & frigus.

Quum in Cordis sinubus materia est biliosa, crassior, viscidiorque, & ex caloris accrioris assatione velut retorrida (qualem vitellinā esse censemus) hæc minima occasione protinus accenditur, vt sulphur, & febrē continuam ardentem cōmittit, quæ tandiu perseuerat quandiu materia suæ dissipationi resistere valet. Quòd si bilis impurior fuerit, & pituirosi vel melancholici humoris permissione crassior dum Cor attingit

tingit calorē initio reddit languidiore: sed quū paulò post absumpta est, tenuior aquæ portio, igneus calor materiā occupat, & sensim vehementior fit. Sic viridia ligna subiacentē ignē primo eneruare & veluti suffocare videntur: postquam verò humoris eius qui viridia & crepitantia ligna reddebat, portio maior absumpta est, tunc ignis luculentus acerrimúsque euadit. Haud aliter Cordis calorem hebetat, & quasi obruit, quæ illud subit materia, donec paulatim discussa crudiore ac liquidiore parte, reliquū vitionē admittat: id quod sensim fit, vt in comburendis lignis viridibus. Interim verò per initia corpus totum concutitur fremitūque, & dentiū stridor est: qui respondet crepitationi viridium lignorum dum in ignem coniiciuntur. Huic nostræ comparationi (nequid dissimulem) etiam Gale *Lib. 3. de* nus suffragari videtur, cū ait: Declarabit frigiditas iamiam febrē iri accensum. Suffocatur enim tunc, quod materia quæ in profundū con- *pres. puls.* fluit, mirè sit frigidior, vt periculū sit ne semel *cap. penult.* principiū (id verò est Cor) extingatur. Qualia exempla extra corpus multa conspiciuntur, si quando materiā simul & multā, & quæ non facile succendatur, in modicū ignē iniiciamus. Nā statim periculū est, ne extingatur. Si non extinctus sit, sed restiterit, paulò post succendere rotam materiā incipiet, calorēque generābit, primò fumosum, tandē etiam flammeum, dum prorsus deuicta materia purā excitet flāmam. Ita finge in febribus, vbi acruus materiæ hu-

“ midæ initio accesssionis ad Cor peruenerit, pri
 “ mum mortis periculum esse, quod maxima mu
 “ tatio pulsuum in raritatem, tarditatem, parui
 “ tatémque prænuntiat. Tandem verò ubi mate
 “ riam superaueit calor, quasi flâma incenditur,
 &c. Et aliò in loco: Inter initia accesssionum (dum
 adhuc suffocatur calor, ac succenduntur intus
 “ excrementa) nò statim imministentibus manum
 “ dignoscitur, sed diutius immorantibus prædi
 “ ctum caloris genus de profundo emergit. Pri
 mum igitur, materiæ copia & qualitate affectu
 Cor, languidiorem habet caloré atque eo tem
 pore accidit, ut corpus totum frigore, horrore,
 vel rigore teneatur, idque merito. Nam quum
 vniuersæ partes à Corde, ceu fonte quodam,
 influentem calorem accipiant, quo cuique in
 situs alter & fouetur & excitatur: illo refrigera
 to, vel etiam occupato & intercepto, corporis
 partes singulæ frigidæ manent, & præsertim ex
 teriores. Quemadmodum enim Solis calor &
 lumen aliquanto tempore obscurari possunt,
 ubi densior frigidiorque nubes opponitur, qua
 dissipata longè potentior vis Solis apparet: sic
 profectò & Cor prædicto humore obrutum i
 nitio languet, & frigidius quoque efficitur: at
 tandem euicta materia, multò ardentior emi
 cat ingens caliditas. Et quo maior est humoris
 Cor laceffentis impetus, aut crassities & visco
 sitas, vel etiam frigiditas, eò magis externa con
 cutiuntur horrore atque rigore. Nam rigor,
 frigus, & horror solo maioris & minoris dif
 cri

lib. i. diff.
 feb. cap 9

crimine differunt, vt rectè visum est Galeno. *Lib. de ti-*
 Sed quia Hippocrates omnium optimè (quā- *gore.*
 tum diiudicare possum) & pro nostræ opinio-
 nis confirmatione, istorum symptomatum ra- *Lib. de*
 tionem modumque explicauit, eius verba re- *flat.*
 ferre placet, quæ sic habent. Infrigidatis locis
 unde fontes & radices sanguinis prodeunt (in-
 quit) per vniuersum corpus horror consequi-
 tur. vniuerso enim sanguine frigefacto, totum
 corpus horret. Quæ ratio est cur primum ante
 febres corpus concutiant: quantoque maiore
 impetu multitudinis & frigiditatis ipsi status (at
 nos humores dicimus) præcelluerint, tãtò ma-
 ior fit & horror: à pluribus videlicet & frigidio-
 ribus, fortior: à paucioribus ac minus frigidis,
 minus etiam fortis. Hæc Hippocrates libro de
 flatibus: quem si quis reiiciat tanquam spu-
 rium (vt meus facit valeriola, exactissimi iudi-
 cij & admirandæ doctrinæ vir, quem non mi-
 nus candor & probitas, quàm omnium rerum
 cognitio, cunctis venerandum colendumque
 reddit) adferam ex libro de morbis, quem nul-
 lus non esse legitimum fatetur, similem omni-
 no sententiam. Inquit enim: Rigor in morbis
 fit, & ab externis, & ab ingestis cibis ac potibus. *Lib. I. de*
 Maximè verò & vehementior fit, quum bilis *morb.*
 & pituita sanguini fuerint permista, aut altera
 ex his, aut vtraque. Et paulò post: Quum hi hu-
 mores ambo, aut alter solum permisti fuerint
 ad sanguinem ipsum congelant, non tamen o-
 mninò. Neque enim viuere posset homo, si

“ sanguis densior & frigidior seipso multis mo-
 “ dis heret. Frigefcente igitur sanguine, necesse
 “ est & reliquum totum corpus perfrigerari: &
 “ ubi huiusmodi quid factum fuerit, rigor appel-
 “ latur. In quibus verbis annotandum venit, Hip-
 “ pocratem perpetuò rigorem pro horrore dice-
 “ re. Nam quum rigorem verum exprimere vult
 “ tremoris dictione uti solet, qua vulgari more
 “ facilius symptoma explicat. Id apertissimè te-
 “ stantur sequentia verba, ubi inquit: Si vehe-
 “ mens fiat *ρίγος*, vehementior est etiam *τρόμος*.
 “ Nam dum contrahuntur venæ, sanguine &
 “ coacto & congelato, corpus & contrahunt, &
 “ *τρέμειν* faciunt. Si verò minus aliquantò sangui-
 “ nis coactio fiat, hoc *ρίγος* appellatur. *φρίκη* autem
 “ dicitur debilissimus *ρίγος*. Porro tremorem à ve-
 “ hementiori causa, motuque materiæ magis præ-
 “ cipitatæ fieri, docet idem Hippocrates, ubi su-
 “ pra scriptis verbis ista subiungit. Cùm horri-
 “ bus (inquit) & corporis tremores accidunt se-
 “ cundum eundem planè modum. Sanguis enim
 “ præsentis horroris timore percuttus concurrit
 “ ac penetrat per omne corpus ad locos maxi-
 “ me calidos: hi enim sunt eius saltus. Deceden-
 “ te itaque ab extremis corporis partibus san-
 “ guine, viscera contremiscunt & carnes. Sunt
 “ autem quædam corporis partes sanguine ple-
 “ næ, quædam verò exangues. Exangues itaque
 “ propter frigus non tremunt, sed parumper
 “ commouentur, quum calor ex eis defecerit.

Sanguine

*Lib. de
 flatib.*

Sanguine autem abundantes, propter sanguinis multitudinem, & tremunt, & inflammationes fuscitant: nequit enim fieri ut sanguinis multitudo quiescat. Hæc verba, si quis diligentius examinet, rigoris propriè dicti, qualis per tertianas accidere solet, naturam exactè definiunt. Siquidem corporis truncus, magis quàm artus ipsi, concussione afficitur, & sanguine intus coercito, fit in visceribus ingens æstus, veluti inflammatio. Hinc sitis vehemens, & anhelitus difficultas etiam, per febrium accessiones ægrotos multum attingunt. Est verò tremori conuenientissimè comparatus rigor, ei præsertim qui ex subitaneo metu accidit. Nam ferè in omnibus conuenire videntur: & quod primum Cor (affectuum sedes præcipua, ut voluit) timoris pathemate afficiatur, & quod ad viscera confluere impetuque recedere credantur spiritus & calor natiuus vnà cum sanguine: vnde fieri putant externarum partium frigiditatem & pallorem, cum totius corporis subita inæqualique concussione. His adde sitim ægrum diuexantem, & vomitum, necnon alui defectionem & crebram mictionem vel inuoluntariam. quæ quidem omnia per febrium quarundam accessiones, non aliter quàm per timorem fiunt. Verùm de rigoris seu tremoris, & horroris, & frigoris occasione sat superque nobis disputatum est. Iam tempestiuum esse videtur, ut ad aliorum symptomatum

Hæc sententia auerroënis est audienda: ab eo scilicet ducta loquendi figura quod in exequendis ipsorum affectuum finibus est magis conspicuum. Quoniam enim pro amplificatione vel remissa tñ op mñ, Cordis motus magnus aut minus innotescit, hinc desumpta opinio ascribendi affectus ipsos Cordi.

quæ febres comitari nata sunt, explicationem aggrediamur. nam singulorum rationem reddere ex iactis fundamentis, quoâd eius fieri poterit, decreuimus.

*Oscitatio,
& Pandi-
culatio.*

Lib. de flat

Continuarum febrium multæ fiunt sine oscitatione, & pandiculatione: intermittentes verò ferè semper ista præcedere solent. Quæ autem ratione fiat oscitatio, omnium optimè docuit Hippocrates, in hanc sententiam: Hiatus (inquit) præcedere solet febres. Siquidem multus aër coaceruatus cumulatim superiora petēs commouet ac diducit os, quum per hoc facillimus ei exitus pateat. Vaporem verò (quem Hippocrates aërem vocat) à calore viscera occupante excitari, eiusdem verba sequentia monstrant elegantissimè & apertissimè, proposito simili quod huic rei bene quadrat, etsi doctissimus humanissimusque Valeriola repugnet. Inquit autem: Quemadmodum ab aquis in lebece feruentibus vapor multus eleuatur: sic & corpore calefacto penetrat per os δ ἀνρ σιωεγραμμένος, hoc est turbinis instar conuolutus, & quadam vi erumpens. Quid in hac similitudine possit desiderari, non video. Nam si plurimus calor in visceribus non est tunc temporis cum externa horrent ac rigent, vnde est sitis illa vehemens per initia accessionū? Quinimo quum in visceribus largior humiditas inesse debeat eius portione aliqua in vapores dissoluta fit oscitatio: atque inde sicciora reddita ipsa, siti tor-

torquentur. Sed & ex Corde multa effusio
attollitur per initia, cum materiam crudiorē
aggressus calor, aqueam humiditatem in vapo-
res resoluit. Sic virentia ligna igni superposita
non statim inflammantur, sed prius multum fu-
mi edunt. Non enim prius aduri possunt, quā
resolutis portionibus aqueis sicciora euadant.
Tunc non crassior fumus aut vapor fit, sed ari-
dior exhalatio, quam propriè ἀναθυμίασις, αἶθα-
λας, seu λιγνὺς Græci vocant. Eodem modo hu-
mores Cordis ventriculis inclusi, non amplius
in vapores crassos dissoluuntur (ex quibus fit
oscitatio) posteaquā accensa & egregiè inflā-
mata est materia: sed iam sicciorē fuliginem
producunt. Hinc fit vt solius accessionis incho-
antis proprius sit oris hiatus. Atque hic sanè fe-
bres eas magis comittatur, quæ ab humore ma-
gna ex parte pituitoso fiunt. Nam (vt recte an-
notauit Galenus) calorem pituitosi humoris as-
similabis igni fumoso lignorum viridium accē-
sorū. Porro quā modo attigi vaporis & sic-
ci halitus differentiam, idem Galenus egregiè
his verbis exprimit: Calorem generabit primò
fumosum tādem etiam flammeum, dum pror-
sus deuicta materia puram exciter flammam.
Nam ab ea flamma quod defluit, non fumus,
sed fuligo est. Græcis duo nomina sunt, αἶθας
& λιγνὺς. Vtrunque enim materiæ adustum ex-
crementum, quod in sublime fertur, significat:
quod verò decidit, cinis & fauilla, &c. Pandi-
culationis eadem est ratio quæ oscitationis. Est

*Lib. 2. diff.
feb. cap. 4.*

*Lib. 3. pra
sag. puls.
cap. vlr.*

enim vtrunque symptoma, deprauatus musculorum motus & extensio, qua natura flatu osam in illis contentem humiditatem, aut spiritum vaporosum excernere nititur. Verum hoc differunt, quod pandiculatio ad totius corporis musculos, sed præsertim extremarum partium, pertineat. (nam pandiculari id dicimus, cum brachia & crura distēdimus) oscitatio verò propriè ad partes oris, dum natura vaporem sursum latum diductis maxillis expellere curat.

Articulorum exolutio.

Articulorum quoque exolutio quædam sentitur, relaxatis ex interna calefactione ipsis nervis, vt scripsit Hippocrates.

Cephalalgia & somnus.

Capitis dolor vnà cum febre accidit, illa eadem ratione qua oscitationem fieri diximus: scilicet vapore multo ad cerebrum sublato, unde grauitas, distentio, & sæpe vehementissimus dolor prouenit. Cum autem vaporis frigidi rusculi copia largior est, in somnum procliues sunt ægri inuadente febre: nonnunquam etiam in *κῶμα* incidunt. Vbi verò tandem siccior fumus seu fuligo caput implere perseverat, intensior capitis dolor consequitur.

Temporum pulsatio.

Circa tempora pulsatio ab ægrotis febrientibus sentitur frequentior, & plenior solito, ex vaporum abundantia quæ vasa replet atque distendit: præter id quod adauctus calor pulsum sic immutat. vt rectè dixerit Hippocrates, eandem esse occasionem doloris capitis, & pulsus temporum.

Lib. de flatib.

Calor febrilis.

Quod ad caloris febrilis, ac planè ignei, excita

citationem attinet, nimirum qua ratione fiat post rigorem & Cordis refrigerationem ceu stupefactionem quandam (quæ vnica est febris significationum causa) ex iis quæ iam docuimus facile colligi posse arbitror. Placet tamen Hippocratis verba, quæ idem luculenter explicant, hic transcribere: vt omnes intelligant, nos vbiq; tantum autorem nostræ sententiæ defensorum habere. Inquit autem: Quod post rigorem corripiat febris aut maior aut minor, sic habet. Quum sanguis percaluërit, & vim depulerit, ac rursus ad suam naturam redierit, concalescit simul & pituita & bilis sanguini permista, & sanguis ipse seipso multipliciter calidior euadit. His igitur percalefactis, necesse est febrem succedere post rigorem, præ sanguinis caliditate. Item, libro de flatibus id elegantissimè docet, si modo aërem pro humore, vel crasso humoris vapore, dictū accipias. Nam illic quous morbos ad aërem referre tentat, vt maximam (aut certè præcipuam) materiæ portionem aëri debere demonstrat. Inquit autem: Quando congregatus fuerit cumulatim plurimus sanguis, calefit rursus ipse aër, qui antea sanguinem infrigidauit. Nimirum à calore multo viçtus accensusq; ac veluti igneus factus, per omne corpus calorē spargit, cooperatē ei in hoc etiam ipso sanguine. Vritur ergo & conflagrat materia in Corde accensa: & corpus vniuersum inde calefit, non aliter quam ex igne in foco accenso tepet cubiculum. Durat autem febris,

*Lib. I. de
morb.*

febris, donec prorsus absumatur humor, in quo
Lib. 2. diff. igneus ille calor consistit. Quod Galenus ipse
feb. cap. 17. non minus doctè quàm elegàter explicat, vnus
 “ accessio- nis quatuor tempora distinguens, in
 “ hunc modum: Febris materia succenditur in-
 “ stat liquorum humidiorum, confertim in exi-
 “ guam flammam coniectionum, atque id tem-
 “ pus omne, initium accessio- nis appellatur. Vbi
 “ verò calor superat materiam, appellatur incre-
 “ mentum & ascensus, tale tempus. Atque eo
 “ tempore augetur calor tam multus, vt non solū
 “ deūrat locum ipsum, qui veluti *ἐστία*, focus & fo-
 “ mes quidam putredinis est, sed iam per conti-
 “ nuitatem depascatur vniuersum corpus. Et vbi
 “ ad summum peruenerunt feruorem qui accen-
 “ duntur humores, appellatur vigor talis pars ac-
 “ cessio- nis. Vniuersum verò ignitum esse videtur
 “ tunc ægroti corpus calore in vniuerso animali
 “ æqualiter intentō. Deinde, si quidem humores
 “ tenues sint, ac facultas valida, & corpus rariū,
 “ pars plurima feruefactorum humorum fusa in
 “ sudorem vacuatur. Quod si crassi fuerint, ac ex-
 “ pultrix facultas debilis, & viæ angustæ, nihil
 “ quidem sensibile effluit: sed solum id quod ita
 “ extenuatum est, vt in halitus tenuis transierit na-
 “ turam. Appellatur autem id tempus Inclinatione,
 “ quæ perspiratio quædam est feruefactorum hu-
 “ morum.

Sudor.

Porro quæ pars in vaporem conuertitur, ea
 sudoribus materiam præbet: quibus redditus,
 solutio febris est. Sudoris verò generationem
 paulo

paulò ante citata Galeni verba satis explicant:
 sed istud accuratissimè (vt alia omnia) descripsit
 Hippocrates, inquiens: Sudor fit hac de causa:
 De pituita & bile quod tenuissimum est eliqua-
 tur & fecernitur, & secedit partim extra corpus
 (id nos insensibiliter expurgari dicimus) partim
 intus. & isthic in corpore relinquitur, partim
 præ tenuitate attenuatur & vapor fit, & cum
 spiritu permixtum foras procedit, &c. Idem
 apertius alibi declarat, in hanc sententiam. Li-
 quefit quicquid ignea vis illa attigerit, fitque
 inde spiritus, qui cum ad meatus corporis ir-
 ruerit, sudores fiunt. Siquidem spiritus compa-
 ctus in aquam transmutatur, & per meatus pe-
 netrans extra prorumpit. Eodem planè modo
 quò à feruentibus aquis vapor eleuatus, si ob-
 staculum habeat ad quod impingere oportet,
 pinguescit ac condensatur, guttæque distillant
 ab his corporibus quibus vapor ipse fuit impa-
 ctus. Que sententia si attentius examinetur, ne-
 que à vero, neque à Galeni doctrina (meo iudi-
 cio) videbitur aliena. Humoribus enim in Cor-
 de accensis, venarum & arteriarum humores
 quodammodo feruent. Propterea, si in vapores
 dissolui apti sint, ex iis sensim colligitur exhalatio
 humida, quæ ad cutim perueniens concre-
 scit, & fit sudor: idque non tam cutis frigiditate
 (nam & talis dici potest, internis partibus col-
 lata) quàm densitate: cuius etiam ratione mul-
 tus ibidem concrescit adeps. Factus verò sudor
 extrahitur, si pateant meatus, & excretrix facul-

*Lib. I. de
morb.*

*Lib. de
flatib.*

tas valida fuerit, quam arteriarum agitatio iuuat. Reiiicitur ergo impetu quodam (qui sanè vires constare significat) tota materies quæ per ebullitione attenuata in vapores magna sui portionem degenerauit per febris durationem. Ab arteriis & venis protinus in cutem (quo eorum extrema pertinent) excrementum illud transmittitur, si robur valeat, & satis pateant meatus, neque admodum viscidum crassique sint humores. Nam si quid impediatur, vel remoretur, calor febrilis tandiu perseverabit, donec talia excrementa magis magisque attenuata euanescant & dissipentur.

Rigor febribus superueniens.

Superest ut rigoris eius qui febres nonnullas terminat, rationem inquiramus, quam certe omnium difficillimam esse iudico. An ubi copiosior viscosiorque est materia (ut in continuis & ardentibus febribus esse solet) dum Cor tandem ad eius expulsionem insurgit, multoque magis in ipsa excretionem, corpus totum cõcutitur, riget, & horrescit? Huc enim pertinere videtur quod scripsit Hippocrates, à febre ardente habito, rigore subueniente, solutionem esse. Tum & illud: Si rigor incidat febre non deficiente, ægro iam debili, letale est. Et rursus. Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvantur. quod non tam de rigore facti accessionis initio dictum ab Hippocrate existimo, quam de eo qui Corde materiam excernente fit. Hic enim perpetuò accidere solet, cum materiæ euacuandæ maior est copia, &

à Cor

Aph. 58. lib. 4.

Aph. 4. lib. 4.

Aph. 63. lib. 4.

à Corde semel tota reicitur. Nam protinus alio impletur humore nouello & frigidiusculo: fitq; idem quod per vrinæ excretionem euenire scribit Aristoteles: scilicet, ad extremam vrinæ emissionem corpus inhorrescere, quia vbi calidior humor effluxit, aëre frigido repletur vesica. Eandem ille rationem adfert horroris qui per ster-
nutamenta accidit: nempe quia venis subtrahitur, quæ cum redditæ sunt inaniores (inquit) aër ingreditur frigidus, qui rigorem ciere potest. Hæc multis absurda videbuntur, scio: ab iis tamen facile admittentur, qui in rerum abstrusarum inuestigatione peritiores, sæpius animadu-
uerterunt, rupto abscessu (præsertim interno) rigorem accidere. Nam in quemcūque locum pus excidat, seu sensilem valde, seu obtuso sensu præditum, ex ipsa vomica rigoris affectus exordium occasionem accipit. Sed cur febres quæ intermittunt in declinatione rigorem facere, nisi rarissimè, non solent? Vtrum quia paucior materia facit accessionem? Ob id enim minori impetu extruditur quod reliquum est, & recens humor (qui scilicet euacuati locum occupat) parcius quoque est, proinde non fit valde insignis mutatio. His adde, non tantam alterationē Cordi accidere ex eius materiæ euacuatione, quæ non ita diu Cor tenuerat, quam alterius quæ totos septem aut plures dies in Corde remansit, dum hinc repente extruditur, non quæ cedit. Video multò plures superesse scrupulos, quibus plerique in nostram sententiam
descen

*Probl. 9.
lib. 8.*

descendere parati. offendi possunt. Atque ut iis satisfaciam : præstat in quæstiones morè nostro rem totam digerere. Iis enim propositis quæ quis facile in nos torqueat, atque solutis, nostræ opinionis veritas amplius eluceſcet. Id me recreat, quod Hippocratis autoritate omnia confirmauerim, & apertè ostenderim, Medicinæ parentem illum nihil aliud de febribus statuisse quàm ipse proposuerim.

ΑΠΟΡΗΜΑΤΑ.

1. Cur per febres tertianas maior est corporis totius concussio, quàm per alias, quum tamen in tertianis biliosi humoris copia sit maior: ab eo verò minus quàm à reliquis natura frigidioribus (ut pituita & melancholico humore) Cordis calor retundi videatur? An materia minimè frigida sui copia tantum calorem obruere potest, & aliquandiu sopitum grauare. Quandoque enim sola impetus ratione, tremor quidam, & artuum inconstantia fit. Nam fortes strenuique viri hostem petitori sæpe obtremiscunt, non perterriti, sed fidentes: ob motum quendam scilicet inæqualem ac tumultuarium, qui in eorum corporibus per acumen & nimium impetum caloris oriri fermè animaduertitur, ut docuit Aristoteles. Eodem quoque pertinere videtur, quod scripsit Galenus, ubi astruere vult alterationem esse doloris aut voluptatis causam. Nullam enim potiore affert rationem, quàm

*Probl. 3.
lib. 17.
Lib. I. de
caus. symp.
cap. 6.*

quàm alterationis inuehendæ modum, ἀθρόως *Lib. I. ἀπο*
 factū scilicet. Et Aphrodiseus: πᾶν δὲ τὸ ἀμετρὸς *ἐμ. μβ.*
 καὶ ἀθρόως γινόμενον κατὰ δυσκρασίαν, λυπεῖ τὴν φύ-
 σιν. Quod si rogitēs, cur quæ sunt ἀθρόως, sen-
 sum magis afficiāt, quàm quæ sensim: in prom-
 ptu causa est, quoniā illic sunt alterationis mul-
 tæ partes simul, hic verò sunt duntaxat successio-
 ne multæ. Cū igitur bilis, eò mobilior quò
 syncerior est, ut in tertianis, affatim & maiore
 impetu Cor inuadat, eius calor subito totus o-
 bruitur. Hinc frigus intensissimum (quod nihil
 aliud est quàm rigor), externas partes occupat.
 Verum id non multò tempore durat, quum fa-
 cilis accēsu sit humor, qui tantū copia suffo-
 cat. Calor enim non multo post illum permeās
 sensimque accendens, breui incendium maxi-
 mum edit. Pituita verò, ut est omnium viscidif-
 sima, adeoque pigra, trahentem ægrè sequitur,
 expellentique diu resistit. Ob id non multum v-
 na vice Cor implet, sed valde lento passu subit,
 ut liceat calori nonnihil resistere: hic verò refri-
 gerationem diu sustinet, priusquam materiam
 talem euincere possit. Eam ob rem languidior
 quidem fit Cordis caliditas, sed non tam subitò
 aut vniuersim, quàm dū maiori impetu ruit
 materia, etiam calidior. Nam oleum quoque
 ellychnio magna copia affusum, flammam ali-
 quandiu hebetat & minuit. Porro melancholici
 succi natura sanè tarda & hebes admodum
 esse videtur: attamen quum visciditatis minus
 habeat quàm pituita, hac certè promptiùs bili

*Lib. 2. diff
feb. cap. 4.*

commixtus dispergitur. Quo fit vt horrorem (frigoris & rigoris medium affectum) quartanarum proprium esse dicamus: quia neque tã cito vt bilis meracior, neque adeò tardè ac pituitosior, Cordis ventriculos occupat, vel acceditur. Hanc ratiocinationem Galeni etiam auctoritate cõfirmare possum, qui pituitosæ febris naturam describens, ait: Ea incipit ex frigore partium extremarũ atq; horrore, potius quàm rigore: difficulter accenditur, longumque obtinet incrementum ad ipsum consistendi vigorem: quoniam humor ipse in quo consistit frigidus atque humidus est temperamẽto, ac glutinosus consistentia. Itaque difficulter accenditur, ac tardè mouetur. Per febrem verò biliosam, calor ipse non multò postquam destitit rigor, accenditur luculentus, quemadmodum ignis quidam, planè purus, in quo nulla fumosa caligo inuehitur. Calorem verò pituitosi humoris assimilabis igni fumoso lignorum viridum accensorũ. De Quartana verò sic scribit: Quoties ex humore melancholico solo (hoc est, vt ipse interpretor, qui pituitosior non est) efficitur, paulatim quidem succenditur. Vbi verò flamma quædam ex eo accensa est, nihil relinquit fumosum. Et paulò post: Ob eam rem accidit illis rigor, qualis potissimum, in forti frigore refrigeratis, &c.

1. I. Quamobrem pulsus initio accessionũ fiunt languidiores, minores & tardiores, si dum externa frigent calor ad viscera recurrit, vt volũt

nat

nam aucta caliditate frequentiores & maiores fieri assolent. An & hoc euidenter arguit, Cor per initia refrigerari, eiusque calorem languere: quum non nisi diminuta necessitate aut viribus debilitatis, aut impedito seu occupato organo, tales accidant pulsus. Proinde quò frigidior est materia, eò magis inæquales, debiles, ac parui fiunt, non initio tantum, sed & primo incremento, vt in quotidiana febre docuit Galenus. Per febrem verò biliosam (vt idem inquit) existit inter initia accessionum vnaquæque affectio ex dictis circa pulsum, scilicet inæqualitas, debilitas, atque paruitas. Sed ab illa quidem cito abeunt tum alia, tum etiam inæqualitas, quæ magna ex parte nec cum talibus febribus accedit, nec tales febres comitatur. Rationem esse puto, quod tertianarum materia sit magis *ἐπιεικής*, aliarum verò *ἐκτροχυνής*, quia biliosum requirit humorem quo accendatur. Materię verò difformitas ac inæqualitas pulsum Cordis in quo aduritur, inæqualem reddere videtur. Paruus autem ac languidus fit omnibus initio, quia sopitus & obrutus calor nec eget magno pulsu, nec eum potest vehemētem efficere. Languidi enim fiunt pulsus initiis accessionum (inquit Galenus) ob facultatem affectam, & parui ob imbecillitatem facultatis atque frigiditatem, tardi quoque ex ingenti frigiditate. Quæ omnia manifestè docent, materiã quæ accessionem facere incipit, in corde consistere. Nam si in habitum corporis expulsa &

*Lib. 2. diff
fib. cap. 4.*

*Lib. 3. præ
sag. puls.
cap. penult.*

putrens (vt aiūt) calidis vaporibus ad illud trāsmis-
missis febrem accenderet, non video quomodo per febrium accessiones talis pulsus immutatio suboriretur: præsertim quum frigescentibus externis calorem ad Cor refugere dicant. Quod si fieret, cur pulsus eo tempore multò celeriores ac maiores quàm ante non perciperentur, vt solent vbi calor in Corde adauctus est?

III.

Qui fit vt per febres lipyras interna vrantur, frigeant verò externa, quū accenso in Corde vehementi calore, vniuersum corpus præter modum incallescere debeat? An (vt respondet Galenus) quando aliqua fortis inflammatio in corporis parte profundiori, vel erysipelas euenerit, totus ex toto corpore sanguis ad locum trahitur patientem, atque ideo vruntur profunda, cutis autem perfrigeratur. Omnis siquidem partium internarum grauis dolor, extremorum ac externorum frigiditatem comitem habet: quia (vt putat Galenus) dolens pars more cucurbitulæ ad se vndique trahit sanguinem & spiritus, quibus membra destituta frigent. Ex eo verò accidit, vt interna plurimum incalcant: multoque magis si ex calida occasione morbus fuerit.

*In aph. 48
lib. 4.*

IIII.

An non absurdum est, in corde materiam febrium collocare, cum febres frequentissimè salubres sint, Cordis verò affectus plurimum suspecti habeantur, ob membri dignitatem? Quomodo potest humoris prauī tā sæpe fer-

re contactum, omnium præstantissima nobilissimaque nostri pars? An autorem lib. De renum affectibus (quem perperam Galeno attribuant) sequuti, dicere possumus, Cor in cavitatem non sentire, v̄t neque iecur & renes: sed tantum in superficie, vbi sunt nerui sensiles. Propterea nullam ex contentis molestiam sentiunt nisi dum copia & grauitate ponderis sensum displicentem inferunt. Cor verò peculiariter (quod ad presens institutum pertinet) nullo doloris sensu, à materia febrili quam prius accendit, multum incælescit ac æstuat: quod febris est essentia. Quid quod Galenus docet, Cor puris transitum ferre? Id certe multò deterius & malignius esse puto, quàm humorẽ febres cõmittentem recipere. Galeni verba sunt: Læuis arteria pulmonis, quantũ puris ex erupta vomica suscipit, id in sinistrum Cordis sinũ deferre potest, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transit in vesicam.

*Lib. 5. de
loc. aff. cap.*

4.
,,
,,
,,
,,
,,
,,
,,
v.

Cur, si in Corde præcipuè vritur febriũ materia, vrinã adeò studiosè consulimus: quid cõcoctionem in venis & habitu corporis factam ex earum bonitate & (vt vocant) concoctione coniicimus, vnde morbo superiorem fore naturam pronuntiamus? An neque id perpetuò verũ est salubritatis indicium, quũ pleròsque ex febre mori videamus, quorum vrinæ nunquam non coctæ apparuerunt. Nam & ipse sæpius obseruavi (quod etiam annotat Fernellius) toto febris intermittentis decursu vrinam

*Lib. 1. diff
feb. cap. 9.*

*Ibd. &
lib. 1. ad
Glauc.*

substantia, colore, & hypostasi laudabilem, quā
aliās salubris, aliās lethalis esset morbus. Quod
verò dixit Galenus, maximè proprium esse fe-
brium ex humoribus consistentium, urinae cru-
ditatem atque obscuram concoctionē, (nam a-
pertè concoctā esse in febribus Diariis, & eam
quæ secundum naturā est imitari, vel à naturali
statu parum deflectere, asserit) magna ex parte
verum est. Siquidē primæ urinae in tali febrium
genere, vel penitus crudæ, vel obscurè conco-
ctæ ut plurimum existunt. Neque enim magnū
aut insigne concoctionis indicium in primis ur-
inis ferè vnquā existit per huiusmodi febres,
nisi à Diariis in has trāsitus fiat. An quia primis
diebus valde laborat natiuus calor ei malo inas-
fuetus, perperam fiunt concoctiones: remitten-
te verò iam morbo, & materiæ aliqua portio-
ne absumpta, ad naturalem statum redire inci-
pit. Natiuus autem calor alimentū humorēve
concoquens, primum quidem & maximè sub-
stantiæ mediocritatem molitur, cui deinde pro
partium natura colorem addit. Proinde ex sub-
stantia magis quàm ex colore cōcoctio specta-
tur. Hypostasis verò dicitur, crassior urinae por-
tio insiticae vi secreta. Nā dū hic validior est,
quicquid in emissā urina crassioris inest substā-
tiæ, licet nō protinus aspectabile sit, mox tamē
secernitur atque coit, ac plerunq; subsidet per-
inde atque sæx in aqua rosarum stillatitia. Calo-
ris enim est *ἐρεος, ἐνεα* secernere. Natiui autem
caloris vim in ipsis quoque animalium excremen-
tis

tis manere, Aristoteles annotauit. Hic ergo si in vrina vegetus est ac validus, materiã per vrinã humorem sparsam, ac tum minimẽ cõspiciant citò segregat & colligit, ac dein prorsus deorsũ deponit, & demum ita cogit vt æqualis euadat, id est sui vbique similis, atque etiam læuis, nihil asperum, nihil diuulsum habens. Infirmior vrinã calor crassamentum hoc tardiũs secernit, neque id deorsum impellit, sed in medio finit propendere (quod encephala dixerunt) idque ferẽ aut diuulsum, aut inæquale. Languidus calor tardissimẽ secernit, neque potens cogere, id aut diuulsum relinquit, aut per summa innatãs nubis specie. Calor demum extremẽ languidus (vt in exitiali febre) aut nimia indomitorũ humorũ copia oppressus (vt in ictero, sæpe & tertiana febre, cum bilis abundantior sero permiscetur) nihil prorsus segregat, & vrinã permiscã ac verẽ confusã exhibet. Quũ igitur in actionum & vitæ necessitate omniũ prima vitalis facultas statuatur (vt doctẽ monstrauit Fernelius) quod non modo reliquis materiã sufficiat, sed illas etiam suscitet atque perficiat, nihil mirum si Corde (ex quo spiritus & vis influit vitalis) male affecto, nutritionis & concoctionis functio interpellatur. Non enim citra caloris opem alimentum confici, aut corpus nutriri potest. Vnde Aristoteles à perenni illo fonte caloris, vitam & primam nutriendi facultatem se iungi noluit. Nam Cordis calor & facultas toti

corpori (maximè verò iecori & cerebro) impartita, omniū functiones & munera complet. Propterea in syncope, tantisper dum vitale robur corporis partes non illustrat, reliquæ facultates omnes pariter intermissione faciunt. mox autem vt id excitatum reuixerit, ac seipsum collegerit, omnes illæ quasi recreatæ recurrunt. Sic (arbitror) per febris initia, vbi valde turbatum grauatumque Cor est, deterius fiant cōcoctiones, cum in aliis partibus, tum in venis maioribus, quarum præcipuè hypostasim indicem esse dicit Fernelius: & in quibus febrium materiam antecedentein contineri recipimus. Quū igitur absumpta est noxij humoris portio, vrina defluit tenuior, & minus quàm initio turbida. Nā cum magna esset humorū perturbatio atq; confusio, tunc eorum quoque magna vis in vrinā ferebatur. Tum etiam superior dominatrixque Natura crassio rem ex vrina materiam in enæorema vel hypostasim secernit, Ob id itaque concoctionem vrinæ quū primum apparet, maximi faciunt, quod caloris & naturæ dominium atque victoriam indicet, quæ humores non ita pridem turgentes & ferocientes magna ex parte superauit, & quæ iam ad pristinas muneris functiones redit.

VI. Quid, & ex qua materia est febricitantium vrinæ hypostasis? Nunquid puri proportionē quadā respondet, vt scripsit Galenus, estq; portio humoris eius quæ alij in febre cōputrescere, nos comburi dicimus. An illud est perniciosum

*Cnm. 46.
lib. I. prog.*

sum. Medicinæ commentum (vel autore Ferne-
lio) ardentis febris materiam, quæ torrida bilis
est, aut in pus, aut in quippiam simile puri con-
coctione verti posse, cum non sit eadem huius
atque phlegmones ratio. An verior est Galeni
sententia, dum inquit: Tandem ubi materiam
superauerit calor, quasi flammâ incenditur: at-
que is est vigor accessionum, ubi fuliginosum
natura excrementum expiratione & cōtractione
arteriarum expellit. Quod verò est veluti ci-
neritium, non perinde (quia crassum est) potest
excernere, sed per insignes quosdam meatus
educit. Hoc in partibus inflammatis pus est, in
ipsis vasis sedimentum urinae. An aliter de fe-
bricitantium hypostasi statuendum est cum Fer-
nelio, sed alia ratione. scilicet eam non portio-
nem eius humoris esse qui febrem excitauit,
sed similem atque in sanis materiam obtinere.
Nam & in diariis febribus, urinae parum aut ni-
hil ab urinis sanorum differunt, quamuis uni-
uersum corpus febrilis calor occupet. quia fa-
cultates non admodum labefactare potest le-
uior morbus, & parum durabilis. Estque in uri-
nis diaria febre laborantium hypostasis, licet in
humore morbus non consistat, & vel calefactio
tantum, non vstio sit. Igitur quum per febres
humorales materiae portio maior absumpta
vel dissoluta est, ad naturalem statum redire in-
cipit calor nativus, & consueta munia perficere
aggreditur. Atque tunc minus quàm antea in
comburendis humoribus exercetur, quamuis

*Lib. 3. pre-
sag. puls.
cap. penult.*

(fortitan) non minor sentiatur caliditas. Verùm hæc calefactio dudum impressa est quæ sensim & vltro non multò post minuetur atque deficiet.

VII. Quænā est sudoris, vomitus, alui deiectionis, aut hæmorrhagiæ materia, qua excreta solent plærumque febres omninò cessare? Num quæ in Corde vstionem passa febrem excitauit, aut quæ illi ex vicinis partibus continuò suggereretur! Atqui eorum quæ excernuntur copia nonnunquam maior est, quàm vt illhic contineri posse videatur. Præterea, per febres maxima eius pars absumitur. Erit igitur excretionū illarum salubrium, & (vt medici loquuntur) iudicatoriarum materia in venis & arteriis, aliisve patentioribus spatiis contenta, quæ per febrile calorem à naturali cōditione immutata, quum postmodum suo robori restitutus incipit esse natius calor, impetu quodam excernuntur. Atque inde salubrem esse dicimus euacuationem, & vt signum, & vt causam: nimirum quod exolutum robur nunc demum sese colligere agnoscamus, vbi in Corde accensi humores magna ex parte consumpti sunt. Ad humorum verò, qui per febres corrupti fuere in vniuerso corpore, subitam euacuationem, salus succedit: quum hi essent qui semel impressam caliditatem aliquanto tempore post coniunctæ materiæ dissipationem, fouebant. Cùm igitur Corde exonerato, vitalis facultas sese recolligere incipit, sanguinis pars in venis & arteriis percalefacta,

facta, & vaporosa, actiorque reddita, per nares reijcitur. Aut si in bilem flauam prorsus conuersa sit, à vena caua in portam reiecta per alui fluxum expurgatur. Idem fit si in mesaraicis, hepate, aut ventris inferioris partibus id passa fuerit. In ventriculo tamen collecta, vt plurimum vomitu reijci videtur. Mulieribus verò menses nonnunquam κριτικῶς fluunt, ea ratione qua per nares fit hæmorrhagia, & quibusdam per sedis venas, quas hæmorrhoides vocant. Sudores autem omnium frequentissimè erumpunt, febrésque iudicant, vaporibus ex sanguine in venis & arteriis calefacto sublatis, & in aquam densatis ad cutem, quos excretrix facultas (ex Corde nonnihil recreato sanè validior) impetu quodam protrudit. Proinde vbi aliqua ex parte tantum, non integrè, solutum ac liberatum est grauante materia Cor, sudores quidem leues, & è naribus guttarum aliquot reiectiones, aut eiusmodi aliæ excretiones exiguæ fieri solent, diebus quos ea ratione Indicatorios appellant, quia roboris quoddam specimen exhibent. Quum verò prorsus deuicta est materia, tunc absoluta crisis fit: vt non omninò liberato Corde, imperfectum iudicium subsequitur.

Quid prodest febricitantibus venam secare, V I I I.
& medicamentum purgans exhibere? An vt antecedentem materiam quæ in venis maioribus, & Cordi proximioribus est, retrahamus excernamusque? Sic enim quæ assiduè Cordi suggeritur, detrahi potest. Phlebotome verò peculiari-
ter

ter sanguinem excalescens & feruentem mitigat euentilatione facta, eundemque refrigerat dempta portione. Purgatione autem, materia accensu facilis; quæ ad Cor properat, euacuatur: nec non quæ per febrilem calorem in toto corpore deprauari solet. Ea est quam demum per hæmorrhagiam, sudorem; aut alui fluxum Naturæ sponte expelli docuimus. Vnde fit vt sæpissimè febres sine manifesta excretionē soluantur: quia medicamentis purgantibus toto morbi decursu id detrahitur, quod vnico impetu Natura ad extremum morbi reiceret, per conuenientem admodum regionem, pro eius materiæ quæ nocet conditione: quod certe medicum latet. Quamobrem merito suadet Hippocrates, cum morbi inchoant; si quid mouendum videtur mouere: cum verò consistunt ac vigent, quiescere. Natura etenim quæ in corpore inhabitat, cunctaque intus perlustrat, quid & qua ratione vacuandum sit nouit, sæpissimèque à medicamentis perperam exhibitis ab incepto conatu cessat: vel cum agenti medicamento resistit (quod non sibi nocuum; sed alium humorem sollicitet) ac aliud moliens ipsa contranitur, hinc atque hinc distracta viribusque fractis, aliquando succumbit. Conferunt verò sæpius per initia purgationes, quia (vt prædixi) coniunctæ materiæ proximam, atque adeo continuam retrahere, si non excludere, possunt. Sic & in febrium incrementis valent, vt quod per febrilem ardorem in toto corpore corruptum est,

*Ap. 29.
lib. 2.*

est, prius excernatur, quàm materia antecedente (quæ fuit initio) consumpta, hæc eius locum viciniquæ subeat. Februm enim duratio nonnunquam longissima est, eo quod humores corrupti alios continuo deprauant, qui in locum absumptorum succedentes, primum antecedens, mox coniuncta materia fiunt. Sic (arbitror) per vnam febris intermittentis accessionem, calore febrili corpus vniuersum occupate, qui humores sunt corrupti faciliores, in eius naturâ sensim degenerant, qui accessiones commisit. Hi verò certum post tempus ad Cor successionem quandam peruenientes, in eo inflammati ac vsti, accessionem aliam producant. Ex hac verò, materies pro alterius paroxysmi deinceps futuri generatione gignitur. Atque id fieri perseverat, donec humor corrupti ac vri facili, Cordisq; intemperies calidior & siccior, supersunt. Ergo ad antecedentis, vrique paratæ materiæ extractionem, per februm continuarum initia & incrementa purgationes instituimus: in febribus verò intermittentibus, iis diebus qui accessiones præcedunt. A purgationibus autem alterantia (vt vocant) præscribimus, refrigerantia videlicet atque humectantia, quæ febrilem illam Cordis intemperiem obrundant remittantque, vt vel accedens materia vstioni præparata minimè accendatur, sed vi naturæ per conuenientem regionem reiiciatur. Robur enim Cordi præstant, quæcunque eius intemperiei medentur, æstum mitigantia, tum assumpta, tum adnota, vt quæ Epithema

themata vocant.

IX.

Si materia febrium est in Corde, cur non potius arterias (quod ab illo prodeant) quam venas aperimus, vt sanguis vitiosus, morbi formes, effundatur? An quia tuta non est magnarum arteriarum sectio: parvæ autem sectæ nequeunt ex alto humorem exhaurire. Sufficit verò per venas mittere sanguinem, cum arteriæ & venæ mutuò communicent, vt demonstravit Galenus. Hinc enim fit, vt inanitis venis, inanes quoque fiant arteriæ, & contra: quia istorum vasorum oscula se se contingunt. Cùm igitur Cordi arteriæ annexæ sint, hæc autem venis communicent, satis est ad vtramvis materiam phlebotomen instituere.

*Lib. de v. su.
puls.*

X.

Cut in principiis paroxysmorum, quas *επισημασίαις*, id est annotationes vocant, ægrotantes vigilare iubemus? An quia (vt recte à Galeno est annotatum) tunc calor naturalis totus, & humores in profundum corporis vergunt, præcipuò in quibus horror, vel rigor, vel fortis partium exteriorum refrigeratio contingit. Per somnum verò hæc magis fiunt. Vnde symptomata illis protenduntur, & febres vix ad consistentiam perueniunt: ac si qua inflammatio circa viscera fuerit, augetur. Nonne ex his facile & euidenter colligitur, humores ad Cor per initia accessionum confluere, non extra venas deferri, & in habitum corporis diffundi, vt illi volūt? Etenim si nocet somnus, quia de illorum sententia humorum impetum maiorem concitat, per somnum

*Com. aph.
lib. 2.*

somnum verò à circumferentia ad centrum humores recurrant vt iidem existimant, non est quod putent initio accessionum materiam spargi in habitum. Nempè somnus prodesset, humorum impetu fracto per retractionem ad interiora: vt apertè iuuat in partium externarum inflammationibus & vulneribus, & quibusuis excretionibus. At contra accidit, vt per initia paroxysmi valde noceat: quod tunc temporis humores vstione absumendi in Cor irruant. Feruntur verò impetu maiore ex somno, vt etià in quauis inflammatione interna: quia calor adauctus humores mobiliiores efficit, viasque magis dilatat.

Hic vulgare n opinione sequor. Aliter parat. vlt. dec. huius statuo, per somnum humorem in visceribus suis coerceri, non eò refugere.

Qui fit vt arquati omnes febre non infestentur, quum tamen bilis adeò in illis abundet, vt per totum corpus diffusa sit? An quia humor per habitum corporis dispersus, non facile accenditur? An neque hic accensus febrem excitaret, nisi humores in Corde vrerentur? Nam quum materia quæ febres excitat, in habitu corporis non sit, quin potius (vt nobis est persuasum) in Corde, quantumuis copiosè in carnes effundatur bilis, vt per subitam icteri vel erysipelatis generationem fieri putant, neque rigor, neque febris consequitur. Quòd si quando accidat, præter eum qui externa occupat, humor est alius in Corde latitans, ex quo febris enascitur.

XI.

Quomodo per Epialam febrem in eadem particula frigus & calor sentiri possunt? An va-

XII.

pores

pores qui à Corde in vniuersum corpus distribuuntur, inæqualitatem ei quam Cor patitur ad similem gignunt? Pituitosior verò est huius febris materia, ex pauciore bile, & viscida crassâ que pituita multa, vitro fuso simillima, vnde vitreæ nomen. Hæc cum mouetur, Cordis sinus permeans sine febre rigore inducere potest. Sin parû accendatur, Epialam committit febrem. Si adhuc magis vratur, (vt fit cum plusculû bilis admixtæ habet) rigor præuenit, febris subsequitur, deuicto scilicet statim frigore ab ipsa multitudine caloris. Nam frigus non perseverat

*Lib. 2. diff.
feb. cap. 6.*

*Lib. 2. diff.
feb. cap. 12.*

per incrementa, & vigores accessionum. Id ex Galeni doctrina colligere licet, cui Epiala de genere pituitosarum febrium est. In his verò maximè calor sentitur inæqualis (inquit) ita vt per colum quendam, vel cribrum transmitti videatur: quum omnes aliæ febres calorem habeant æquabiliter occurrentem. Inæqualitatis verò pituitosarum potissima causa est, lentor crassitiesque humoris, & dissolutionis difficultas. Nā perinde euenit vt in glutinosis crassisque humo-

*Lib. 2. diff.
feb. cap. 13.*

ribus externis dum elixantur, ait Galenus. Existunt enim ex iis bullæ, quibus ruptis spiritus vniuersè educitur, simul abducens humorem attenuatum. Vbi verò tenuis humor elixatur, neque bullæ efficiuntur, & qui ab eo attollitur vapor, omninò similis ac continuus, est sibi ipsi. Cum igitur viscidissima crassissimaque in Corde vratur materia, horror & calor simul percipiuntur, affectu Cordis vniuerso corpori communi

municato, vt est verisimile. Quippe tum alia ratione, tum vaporibus & fumis quaqua uersum diffusis, eius inæqualitatis qua ipsum Cor afficitur, corporis habitus fit particeps. An vapore non continuò, sed per interruptas vices (frequētissimas tamen) in corpus trās fuso, caloris acrimonia sentitur: & quibus momentis partes ab eo vapore non afficiuntur, frigent? Nam ea ratione fieri posse arbitror, vt eodem temporis puncto & frigus & calor sentiantur in quauis parte, quum valde subito alterum alteri succedat. An satis est partem vnā, vt Cor, à materia contrariis qualitatibus prædita affici, vt totum corpus idem patiatur: nuda scilicet ac simplici qualitate momento permeante. Siquidem velox est ab eo quod primò afficitur, in corporibus sensilibus per totum corpus diffusio: vt videlicet cum excalefacto vna totum incalescat, refrigerato frigeat, adeòque frequenter etiam cōtraria eodem tempore perpetiatur. Id quod Galenus ipse variis exemplis, inter quæ est Epialæ & Lypiriæ febris symptoma, demonstrauit.

*Lib. 3. fa
cult simpl.
cap. 16.*

Quam sedem occupat febris hæctica? An, vt reliquæ omnes cuiuscunque generis febres, in Corde primū excitari debet? Id etiam Galenus docuit, hæcticæ duos modos constituens. Vnus est, vbi consumitur temporis spatio humor corporis Cordis: atque tunc nō solum hæctica, sed etiā Marasmodos existit. Alter manente adhuc humore fit, dum corpus ipsum Cordis prehens, inde maximè accēditur, quemadmodum

XIII.

*Lib. 1. diff.
feb. cap. 10.*

lucernarum flamma ex ellychnio. Et deinceps;

Cap. 11. Marcor incipit, quoties humor insitus, ex quo
 “ membra primum aluntur, ferè in ipso corpore
 “ Cordis nullus amplius inest. Quousque enim
 “ aliquid ipsius feruatur, Hectica febris tantūmo
 “ do est, non dum Marasmodes. vbi verò ferè ni-
 “ hil insuper huius humoris existit, exquisitus iā
 “ marcor existit, &c. Ergo febrium omnium se-
 des & minera, quam primò affici oportet, ip-
 sum Cor est.

XIIII. Quænam est præcipua febrium circuitus, &
 repetitionis accessionum, causa? Num ea quam

Lib. 2. diff. feb. cap. vi. Galenus his verbis explicat: Quicunque circui-
 tionibus quibusdam repetunt morbi, partium
 “ superueniunt dispositionibus, vel mittentium,
 “ vel suscipientium, vel gignentium, vel trahen-
 “ tium excrementa. Quod quidem verissimū est,
 sed non satis explicatum, quum nec partē præ-
 cipuè affectam, nec quæ eius affectio circuitio-
 nis causa sit, demonstrat. An Cordis intempe-
 ries calidior sicciorque aliquanto tempore per-
 seuerans, donec ipsum ad naturalē redeat sym-
 metriam, & quādiu materia accensu facilis sup-
 peditatur, febrem non modò continuam, sed &
 intermittentem producit? Ea enim est disposi-
 tio recipientis, vel aliunde trahentis biliosa ex-
 cremēta: quæ in ipso etiam Corde gigni posse,
 quid vetat? Mittuntur verò nōnunquam & sta-
 tis temporibus, per certam quandam aliarum
 partium affectionem, quam Galenus accuratè
Lib. 2. diff. feb. cap. 17. docuit. Sed ex variis circuitus febrium causis
 nulla

nulla est potentior Cordis intemperie, quæ ap-
 pellentem materiam succendere potest. Hac ve-
 rò consumpta, superest in Corde ἡ τῆς θερμότη-
 τος δυνάμις, ἡ ἐργασία, & nonnihil cineris ex a-
 dustis. Caue enim putes (ait Galenus) in vasis ex Lib. 2. diff.
 ternis, in quibus elixa cibaria nidorulenta eua- feb. cap. 18.
 ferunt, dispositionem quandam relinquunt, par-
 tibus autem in quibus humores putrescunt (vel
 potius accenduntur) nullam permanere. Pro-
 pterea sanè affectio agrè soluitur, quoties vni-
 uersum corpus prauis humoribus, & ad vstio-
 nem comparatis abundat, ac plethoricum est.
 Nam quandiu materia suppeditatur, tandiu pa-
 roxysmi perseverare videntur, qui pro materie
 copia & qualitate longiores brevioresque fiūt:
 ac pro eorum duratione grauior leuiorque in
 Corde permanet affectio. Hinc fit vt nulla tan-
 dem superfit. Etenim pro causarum fouentium
 magnitudine, Cordis intemperiem augeri vel
 minui par est. Intemperiem verò, cum extremē
 torum quadam colluie, in Corde perseverare
 ad absolutam vsque febris curationem, ex pul-
 su facile est deprehendere, qui Cordis affectus
 certissimè declarat. Hic enim in nulla febrium
 intermittentium ad naturalem statum penitus
 redit per tempus quietis (vt rectè scribit Gale-
 nus) etiam si temporis spatium inter prioris ac-
 cessionis finem, & sequētis initium longum sit,
 quemadmodum in tertianis atque quartanis.
 In illis enim febris remanet signū: in epheme-
 ris autē in totum aboletur accessione cessante.

Lib. 1. ad
 Glauc. cap.
 2.

*Lib. 2 diff
feb. cap. 4.*

Et alibi de febribus tertianis, quæ omnium maximè ad infebricitationem desinere videntur, loquens ait: Constat hanc quidè (quoniam & humorem habet accensu facilem, & promptè
 “ semper ob tenuitatem quicquid eius feruefa-
 “ ctum est per accessionē expurgatur) ad integri-
 “ tatem quandā magis purā desinere, & exiguum
 “ post accessionem vestigiū putridi caloris relin-
 “ quere. Eam verò quæ ex pituita consistit, nec in-
 “ tegrè purgari per inclinationes accessionum,
 “ nec exiguum quod velut succendatur relinque-
 “ re. Inde ergo efficitur & intermissio multò de-
 “ terior, & secundæ accessionis maturius princi-
 “ pium. Hæc ille. Igitur quoties ad Cor peruene-
 rit comburendus humor, toties febris repeti-
 tio erit: idque perseverabit donec reliquus nul-
 lus sit talis humor, vel cordis intemperies abo-
 lita, aut simul vtrunque. Nam nisi ista simul con-
 ueniant, ad dies aliquot tantum lubrica & fal-
 lax sanitas expectanda est, vt in pristinam affe-
 ctionem lapsus sit facillimus.

xv. Qui fieri potest, vt Cor omnium partium robustissimū atque dignissimū, ab aliis recipiat excrementa (quod in sup. problemate innuere visi sumus) quum nobiles & fortiores, in ignobiles & imbecilliores, non contrā, sua mittant superflua? An Cor tunc est imbecillius, cum in tēperie laborat, quā necessariò interuenire in febris generatione superius declaratū est. Proinde nihil mirum si ab indignioribus recipere possit. At non modò aduenientem excipit, sed
 cūm

cùm sibi trahit alimentum, quod in eo dulcius, pinguius, ac viscosius offenditur, id (quãdiu calida siccaque intemperie Cor laborat) accenditur & ignescit.

Vnde fit vt synochus, seu febris continens xvi. asiduò fatiget, nulla excandescencia, nullaque intermissione; dum integrè soluta sit: cùm tamen ex continuis aliæ quotidie; aliæ alternis diebus, aliæ quarto quoq; die exacerbationes habeât? An quia vt sanguis (in quo eius essentia consistit) sui vbique est similis, ita & illius inflammatio tota vnius modi est, & ab initio in finē vna quasi accessio. Sic enim respondet Fernellius. Sed quomodo sanguinem (quem non simplicem, verùm ex quatuor humorum æquabili permissione constantem, intelligit) sui vbique similem esse dicit, quum id singulis per se humoribus magis conueniat? Sanguis enim totus ex diuersis partibus componitur; bilis verò, pituita, & melancholicus humor similes sunt, ac sui vbique similes multo magis quàm illa sanguinis massa. Attamen cùm hæc inflàmantur, & assiduam febrem gignunt, excandescētiās siue exacerbationes quotidianarū, tertianarū, & quartanarum efficiunt: vnde continuās quotidianas tertianas, & quartanas dicimus. Cur ergo talium humorū sui vbique (vt par esse videtur) similium atque simplicium, inflammatio nō est tota vniusmodi, perinde ac quæ in sanguine consistit, quæ constat esse dissimilare? An rectè illa de Synocho

protulit Fernelius, de aliis verò cōtinuis multò diuersa est ratio, quam nemo assequi potest, qui à nobis supra iactis fundamentis non imitatur: in Corde scilicet potissimum contineri omnium febrium materiam. Quum enim in Cordis sinubus contenta fuerit biliosa materia viscida & crassa, si accendatur febrem efficiet, quæ tandiu perseuerabit, quandiu absumptioni resister humor. Quia verò in hepate hominis biliosi multa bilis colligitur, quæ non rectè expurgata venas subire potest, & aliqua sui parte ad Cor deferri. dū id fit, exacerbatio est. Eandem rationem de pituita & humore melancholico esse volo, quorum alterum bile abundantius, alterum parcius aut tardius esse solet. unde pituitosæ febris excandescentiæ crebriores sunt, quàm biliosæ: melancholicæ verò omnium tardissimæ, vt quæ nō citiùs quàm quarto quoque die repetat. Dixi parciore esse hunc humorem, quamuis bile copiosiore esse velint, quum eo multæ partes nutriantur, bilioso syncero nullæ, vt putant. Ast ego melancholiam parciorem esse intelligo excrementitiam, partibusque nutriendis inutilem, quæ sanè minus quàm bilis abundat. Bilis siquidem ad nutriendas partes aliquas minimum vsum præbere videtur: alias verò vtilitates plurimas habet, vel excrementitia, in aluo. Melancholiæ autem minimè alentis quanam est commoditas, nisi quam Galenus comminiscitur ab anatomicis improbatam

tam, ad excitandam animalem appetentiam? Quum igitur bilis excrementitia copiosior sit quàm melancholicus humor superfluous, vbi di-
stracta est ab hoc alendarum partium portio
conueniens: absurdum esse non debet quod
scripsimus, melancholiæ quàm bilis parcio-
rem esse copiam. Sed ex diuerticulo in viam redea-
mus. Continuae quotidianæ, tertianæ, & quar-
tanæ exacerbationes habent, quum statis cer-
tisque temporibus ex hepate ad Cor per venam
cauam noui commeatus perueniunt: impurior
(inquam) sanguis pituitosus, biliosus, vel melan-
cholicus. Nam dum crassa & tenax materia in
Cordis sinubus comburitur, continua fit fe-
bris duratio, vti prædiximus. Quod si huic per
interualla quædam adiiciatur recens materia,
iis sanè spatiis auctior erit caliditas, vt ratio do-
cet. Absumpta verò noua illa & parcio-
re materia, febrilis calor ad pristinum suæ qualita-
tis gradum paulò post redibit: quod nos apertissi-
mè declarauimus proposito simili, circa huius
paradoxi initium. Porro, qui febrium conti-
nuarum & intermittentium diuersas sedes esse
volunt, continuarum materiam in venis occlu-
di censent, atque eius dispersionem in habitum
corporis prohiberi ab obstructionibus quæ va-
sis insunt. Quid igitur? Dum exacerbationes in-
cōtinuis fiunt, materiæ portionē effundi, & ab
ea quendā horrorem excitari respondent. Sed
quàm absurda sit opinio, vide. Si aliqua ma-

terix parte euacuata id fieret, non exacerbatio sed potius morbi diminutio, & *μελικτήριον*, vel (vt ita loquar) melioratio esse deberet. Atqui per morbi incrementa id magis accidit. Præterea, si obstructæ sunt venæ, quomodo is humor effunditur? Si iam patent, cur non totus humor effluit, vt fiat rigor iudicans? Tenuius tantum, ac elaboratum à calore per angustiora spatia elabi posse, nō crassius, respondebunt, ni fallor: atque inde leuiorem exacerbationem, non magnum rigorem vel horrore perferri. Sed quid de horrore maximo semitertianarū (quæ verè continuæ sunt) dicere poterint, quum copiosam & crassam materiā effundi oporteat, si talia symptomata effusis humoribus contingant? Absurda sanè omnia illorum esse responsa, ex male posito principio, constat. Verisimilius multò est quod asserimus. In Synocho verò idē semper est febris tenor, & calor par suique similis toto febris decursu manet, vel continuo incremento inualescit, aut statim à somno vigore incipiens sensim minuitur dū desinat: quia sanguinis massa, quā semel & vniuersim totam occupat inflammatio simplex (*φλέγων* Græci appeilant) sui vbique similis est, nec impurior in hac quā illa parte sanguis habetur. Nā optimo sanguine & copioso præditos temperatosque homines, sed intemperanter viuentes (vt dicit Fernelius) hæc febris apprehendere solet. Eos, inquam, qui quum bene habito sint corpore, multo se tamē vino, multa que carne

carne implent. Quamobrem non est alia sanguinis in corde inflammata natura, & alia eius qui in reliquo corpore continetur. Vnde cum absumpta est portio eius qui in Corde primus efferbuit, alia ei succedit omninò similis materia, vel transmissa, vel attracta. Quo fit vt idem perpetuò seruetur caloris tenor. In impuris verò corporibus, cacochymia multiplex varia efficit symptomata, de quibus est exacerbatio illa in febribus continuis, non continetibus, eueniens. has Græci propriè *συνώχης*, illas *συνεχῆς* vocitant.

Quis fit vt intermittentium, diuersi aut eiusdem generis, accessiones longitudine sint inæquales? An (vt monstrauit Galenus) quia neque genus, neque multitudo excrementorum vna est, neque similiter accendi in omnibus, neque discuti possunt? Nam plura quidem, & frigidiora, & glutinosa, & crassa, longiores committunt accessiones: pauciora autem, & calidiora, & tenuiora, breuiores. Ad id etiam conducit non parum Cordis constitutio, & facultatis expultricis robur. Cor enim rarius, breuiores quantum in se est, efficit accessiones: densius autem longiores. & robustum quidem breuiores, debile verò multò longiores. Febrilis siquidem accessio tantisper durat, dum prorsus absumpta sit & discussa materies. Huius reliquias in magnam arteriam Cor pro viribus excernit.

Quam ob causam accessiones quædam ad integritatem desinunt, quædam minime? An

quoties prioris accessionis tempus adeò breue fuerit, vt priusquam secunda incipiat iam prima desierit, medium interuallum principij secundæ, finisque prioris, totum sine febre existit,

Lib. 2. diff. feb. cap. 17.

vt respondet Galenus? Vbi verò secunda prius incipit quàm prior omninò solvatur, nihil harum medium relinquitur. Nonnunquam verò intermissio quidem est, sed impura, vt in quotidianis febribus quæ pituitosi humoris copiam habent. Hic enim haud faciliè per accessiones discutitur: ac proinde fiunt diuturniores, & tēpus intermissionis breuissimum relinquunt.

Propterea in pulsu & calore semper indicia vsti humoris seruantur. Contrà exquisitæ tertianæ ad perfectam ἀνωπεξίαυ desinere videntur, quoniam humorem habent accensu facilem, & promptè semper ob tenuitatem quicquid eius

Lib. 2. diff. feb. cap. 4.

seruefactum est (vt etiam loquitur Galenus) per accessionem, expurgatur. Ea verò quæ ex pituita consistit, nec integrè purgatur per inclinationes accessionum, & plurimum eius quod denudò succendatur relinquit. Hæc cum ita sint, miror eundem Galenum iis qui accuratè & curiosè loqui volunt, concedere vt dicant, quotidianam vbi exquisita fuerit, puram habere intermissionem. Nam quum eam fieri ex mera pituita existimet, tali verò humore nullus sit frigidior viscidiorq;, quò is syncerior fuerit, eò certe longitudo accessionum diuturnior, & remissio impurior existet. Siquidem ex quotidianis eæ longiorem accessionem, & difficiliorem solutionem

tionem habent, quæ pituitæ multò plus quàm alterius humoris obtinent.

Qua ratione fiunt ex inflammationibus obortæ febres, quas vocamus *συμπτωματώδεις*? An inflammatio statim febrem accendit (vt autor est Galenus) quoties ob magnitudinem, aut vicinitatem, calor ex ea ad cor peruenerit. An etiam oportet in Corde materiam esse quæ aduratur: vel tantùm erit ephemera vnius aut plurium dierum, ex spiritibus aut sanguine excalefactis. Ob id verò *συμπτωματώδεις* nuncupantur, quod phlegmonem partis alicuius internæ committentur, vt symptomatica ex morbis oriri solent. Nihilominus tamen ipsæ morbi sunt, earumque causa censetur inflammatio. Sic per æstum, aut per vehemens exercitium ex partibus primò calefactis distributionem ad ipsum vitale principium (Cor nimirum) fieri docet Galenus. Non enim prius est febris, quàm Cordi communicatus calor in eo incendium exciter. Quum igitur in corporis habitu deïri, vel (vt ipso loquuntur) putrescere materiam, atque inde ad Cor ferri vaporem (febris causam immediatam) asserunt, febres intermittentes in *συμπτωματώδων* classẽ reponunt. In carnibus enim fieri quãdam inflammationem, ex qua demum Cor afficiatur, eorum sententia docet. Quid verò aliud ex viscerum phlegmone accidere monstrant?

Cur intermittentes aliquas febres vocamus, si verum est quod sup. ex Galeno monstrauit,

XIX.

Συμπτωματώδεις propriè dicitur, quod *συμπτωματώδεις* infert, vt morbus.

Συμπτωματώδεις verò, quod naturam symptomaticis habet. Lib. 2. diff. feb. cap. 15.

Lib. 1. diff. feb. cap. 7.

XX.

Probl. 14.

ui, paroxysmo cessante etiamnum manere Cordis intemperiem, quæ febris est essentia? Quippe assiduum morbum esse constat, non interpolatum, qui efficientem causam, vt calorem immodicum, perseverantem habet. An ea quidem ratione febris omnis assidua dici meretur: quandiu scilicet nativus Cordis calor intemperie laborat. Verum quia non evidenter lædit actiones, status quidam neuter, vel intemperies quæ sanitatis limites non excedat, potius esse videtur. An febris etiam vocari debet ea dispositio quæ inter accessiones relinquitur: quod satis innuimus, dum febrem tertianam exquisitâ decimoquarto die cessare dicimus. Siquidem detractis intermissionum horis, vix tres dies cum dimidio supputandi forent, quum septem circuitibus (quod longissimum est, autore Hippocrate) terminari soleat: singulæ verò accessiones horas duodecim non excedant, vt docet Galenus. Sic quartana annum perseverans, trium mensium spatio duntaxat hominem haberet, singulis paroxysmis octodecim horarum duratione æstimatis. Manet igitur Cordis intemperies: quamvis ἀνωρεξία esse dicatur, Quod Galenus apertè significat, dum febrium implexus declarans, scribit: Porro coniectare nos ex toto
 « accessionis motu, circa undecimam horam ἀνω
 « ρεξίῃ fore ægrorum, ea scilicet ἀνωρεξία quam
 « in περιόδῳ nominare solemus. nempe quia nullus febrilis caloris sensus est, quum paulò ante gravissimus extitisset. Atque eiusmodi accessio-
 nes,

*Aph. 59.
 lib. 4.
 Lib. 2. de
 cris. cap. 3.*

*Lib. 2. diff.
 feb. cap. 7.*

nes, continuarum propriè dictarum exacerbationibus proportionè quadam respondent. An potius dicendū, eiusmodi affectum non mereri febris appellationem. Quippe non à quacūque alteratione dicitur corpus mutari κατὰ τὸ κῆσθαι. nam leuissima θερμασία non ita immutat corpus, vt ex ea corpus affectu calido affectum dici queat. Sunt enim diuersa τὸ ἀλλοιοῦσθαι, καὶ τὸ κῆσθαι. nam hoc ex illo existit, quanquā non semper.

P A R

PARTES SPERMATICAS omnes semine nutriri: & chylum ventriculi proprium esse alimentum: ad egregium virum D. IOANNEM BROHÆVM Turoniensem, Medicina studiosum.

PARADOXVM V.

QVOD de ventriculi nutritione ambigas, non miror, BROHÆE amantissime, quum in Medicorum libris hæc legeris: Partes nostri corporis omnes sanguine nutriri: & rursus, nullam aliis, sed sibi tantum concoquere, coctionis verò finem in assimilatione constitui. Quæ si vera sunt, exquisito chylo ventriculus non modò recreabitur, verum etiam propriè ac solidè nutritur. Medicorum tamen schola, ventriculum cibo delectari, & à se confecto succo perfrui duntaxat, aut si eo nutriatur, vnicam interiorem tunicam (quæ membranosis est) id nutrimenti leuiusculè sentire, pronunciat: externam verò, sanguinem tantum admittere, contendit. Quasi absurdum non esset, vnius membri, vix heterogenei, alimoniam duplicem eos constituere, qui non verentur brachia & crura (decuplicem

plicem partium similiarium differentiam complectentia membra (solo sanguine nutriri, asserere? Id etiam te male habet, quod solidas animalis partes ex semine sustentari toto vitæ curriculo, me affirmantem audieris: quandoquidē sperma in earum formatione totum in vtero absumptum fuisse Medici prædicant. Vnde etiā formatricem facultatem minime superesse, aut certe feriari, vbi fœtus est absolutus, confirmāt. Cui opinioni necdum subscripsi, nec suffragandum censeo. Spermaricas verò omnes particulas ex eadem qua constant materiæ specie nutritas conseruari, Galenus ante nos docuit. Atque si huius commentarios curiosè diligenterque perlegeris, animum his omnibus difficultatibus absolues. Quippè hinc inde collectis sententiis (quod ipse aliquando feci) annotabis, carneam molem sanguine statim nutriri: candidas verò partes semine, vti ventriculum $\chi\upsilon\lambda\omega$ vocato, & alias omnes ea materia quam sibi elaborarint. Rationes quibus id demonstratur, ex rerum natura, & communi quadam conditione petitiæ, indubitatiæ censeri debent, adeò sunt euidētes & certæ, vt mox persuadeant. Earum te maximè cupidum esse intelligo, & in soluendis duabus illis quæstionibus operam nostram requirere. Accipe igitur quibus argumētis, vel etiam autoritatibus defendi possit, ventriculum absolute $\chi\upsilon\lambda\omega$ nutriri: & quomodo sit intelligēdum, ex semine ali partes solidiores.

*Lib. I. de
semine.*

O s s A, cartilagines, arterias, venas, neruos,
mem

*Lib. 2. fac.
nat. cap. 3.*

Com. 26.

*Lib. 11.
meth. m. ed.
cap. 1.*

membranas, & his similia, ex sanguine fieri, quamuis sint exanguia, scripsit Galenus: id sibi persuadens, semini (quod efficiens principium vocat) sanguinem menstruum materiam sup-
 peditare, quo illud enutritum & auctum, singulas partes format. Inquit enim semen eo usque sanguinem trahere, quoad molem sibi & magnitudinem iustam ex nutritione adiecerit. Proinde cum in spermatis naturam permutetur (ut ille existimat) sperma verò totum corpus componat, ex sanguine omnia fieri audacius pronunciauit. Et in librum Hippocr. de nat. hum. Quia exigua feminis moles est quæ in vulvas conicitur, nutrimentum verò ipsi & incrementum ex sanguine obuenit, ideo quis particulas propemodum ex sanguine conformari dixerit. Idem aliter, sed minus ingeniosè, eam propositionem eodem in loco interpretatur: scilicet ob id partes omnes ex sanguine constitutas dici posse, quod ex sanguine testium vi semen gignatur, ex semine verò partes nostri corporis in vtero formentur. At longius petita occasio videtur, quàm ut docenti conueniat. Altera est subtilior, quam prius adduximus. Id quomodo cūque fiat, omnibus certe confessum est, ex semine partes eas componi, quæ feminis modo candidæ & exanguæ apparent: Vnde & spermaticarum apud omnes recepta nuncupatio. Vocatur etiam solidæ passim à Galeno, ut dum inquit: Natura constat ex tribus, scilicet ex substantia spiritus, & earum quæ verè solidæ dicuntur (quas

(quas alibi ex semine genitali cōditas esse mō-
 strauimus)& tertia ab iis carnosæ. Easdem sæ-
 pe nuncupat, corporis habitū, quod lib. de diff. *Lib. I. cap.*
 feb. his verbis explicat: Ipsum corporis habi-
 tum vocare consueuerunt, solidas partes, humi
 dis ex aduerso distinguentes. Porro solidarum
 partium nutritionem ex semine, carnosarum
 verò ex sanguine fieri, idem autor hac ratione *Lib. I. de se*
 demonstrat: vnumquodque ea substātia qua *mine, cap.*
 primū est genitū, ali etiam perpetuò cōsue-
 uit, quippè cum nutritio nihil aliud sit, quàm
 continuò effluentis substantiæ redintegratio. Et
 alibi: Nutritio partes eorum quæ aluntur, simi-
 les iis quæ digesta sunt gignit. Neque ex alia ma-
 teria totum vas genitum est, ex alia nunc partes
 eius gignuntur. Rursus: Omne id quod alterat, *Cap. 13.*
 in suam naturam illud quod alteratur transmu-
 tat: proinde crassum & lentum semen, ad alen-
 dum arteriæ & venæ corpus est accōmodatum.
 Et paulò ante: Ne opineris singula ex principa-
 libus membris è semine à principio constituisse, *Cap. 12.*
 aliunde verò suum vltimum atque acōmodatiss-
 simum habere alimentum. Quæ Galeni verba,
 quod proposuimus omnium euidentissimè de-
 monstrant. Siquidem nutritio est quædam par-
 ticularis generatio, quum in effluxæ substantiæ
 locum noua eiusdem generis restituatur. Nam
 alioqui partes singulæ nostri corporis sensim
 aut minuerentur, aut speciem seu formam pro-
 priam amitterent. Quod ex osse, cartilagine, li-
 gamento, membrana, & aliis spermaticis parti-

bus cōtinuo fluore resoluitur, id ex semine primum concreuerat. Nunc nisi prorsus talis materia reponatur, nutritio haudquaquam fiet: quum eius finis dicatur perfecta assimilatio, nutrimento propriam nutriendæ partis formam cōsequuto. Prius ergo seminis naturam induit, ei non dissimilem ex qua prædicta fluxerunt: cumque id natiui caloris opera vis formatrix (quæ à fœtus perfectione vnus Assimilatrix appellacione significari videtur) exiccarit induravitque, ossis, vel cartilaginis, vel alterius portunculæ euadit. Hinc illud Galeni: Proprium partium simularium alimentum non est, quod per uasa attrahitur. Nam potius futurum alimentum, ut Hippocrates loquitur, dici debet: quoniam nondum alit, id est reficit, reparat, instaurat, & reponit ei similem substantiam quæ ex partibus vi caloris dissipata exhalauit. Est igitur verissimum, quod præclara illa sententia pronunciauit Galenus, Omnibus solidis animalis membris, è semine, ut carnis ex sanguine, tam generationem quam nutritionem esse.

Lib de alimento.

Lib. I. de semine cap. 16.

Iam ad alterum caput deoluenda est oratio, monstrandumque (vel autore Galeno) ventriculum verè & solidè $\chi\lambda\phi$ nutriti, non sanguine: quum si illius copia cōtinuè suppeteret, hoc facile nullòque incōmodo posset abstinere. Pro argumentis, præter Galeni auctoritatem permultas rationes afferemus, quæ luce meridiana clariùs explicabunt, ventriculo suum chylum

lum sufficere, neque eum sanguine vesci præter
quàm inedia coactum. Primò quidem id scien-
dum, facultates quatuor naturales cuique ani-
malium parti esse ingenitas: familiarium ac con-
uenientium attractricem (videlicet) attracto-
rumque retentricem, cōcoctricem, atque inu-
tilium expultricem. Has ventriculus omnium
manifestissimas habere videtur. Attrahit siqui-
dem euidenter cibos ab ore per gulam (*διὸσφά-
γορ* Græci dicunt) veluti per manum, vt loquitur
Galenus. Attrahit verò, quoniam eos sibi con-
uenientes esse deprehendit: idque naturali quo-
dam instinctu, qui partibus singulis cum stirpi-
bus est communis. Natura enim & animalibus,
& plantis insitas quasdam vires deficientis ac
desiderati semper appetentes, ab initio statim
dedit. Est autem in iis quæ Naturam solum inse-
quuntur, non voluntatem, desideratum idem
quod deficientes. Propterea nihil appetunt, quàm
quod substantiæ familiaritate eorum corpora
in perpetuo fluore constituta, conseruare po-
test, ne citius pereât. Atque is appetitus sola e-
ius quod familiare & iucundum est penuria, ex-
citari solet. Sed cùm in aliis partibus nullo sen-
su, nullaque cognitione impellente inciterur
naturalis illa quam describimus, appetentia, in
ore vèrriculi superiore (quod & *ναρσσαν* Græci
dixere) sensilè constituit Natura, vt animal indi-
gentiam agnosceret, & veluti quodam stimulo
excitatum ad cibos accederet. Plâris verò, quia
nullo non temporis momento ex terra succos

*Attra-
ctio ventri-
culi omniū
manifestis-
sima.*

*Lib. 3. fac.
nat. cap. 8.
Gal. lib. 1.
sanit. tu.
cap. 3.*

sibi familiares attrahunt, & immotæ radicibus innituntur, non fuit necesse appetitum sensu præditum concedere. Hęc Galenus ipse docuit: soli ventriculo (inquam) sensum indigentia & inanitionis collatum fuisse. Nam aliis omnibus animalis particulis, quamquam easdem facultates habeant, non indidit Natura sensum eorum quæ defunt: sed in plantarum modum nutriuntur hæ, assiduè ex venis alimenta trahētes. Soli vētriculo, & maximè his partibus eius quæ ad orificium pertinent, sensum indigentia & inanitionis contulit, ad cibum sumendum animal ipsum excitantem. Porrò ventriculi sensus ille, molestia potius quædam est, & dolor ex suctione compressionēve, qua irritatum animal cibum quærit vt famem sedet. Nō enim est vera deficientis aut desiderati cognitio, quæ planè altioris est illius facultatis, quam sensum cōmunem appellant. Nam vt stirpibus vim illam insidentem salutarium & idoneorum attractricem, appetitu solo naturali impelli citra vllam vtilium cognitionem, cēsuit Aristoteles, neque vllam stirpibus vim inesse posse quæ idoneum ab alieno internoscat: sic animalium partes ingentiam habent appetentiam eius attrahendi quod sibi affine est & amicum: præter quam, vētriculi os peculiari quodam sensu penuriam conuenientis rei significat. At eo non internoscit quod iucundum est & familiare, sed naturali tātum facultate insensibili, more plantarum. Illud animalis facultatis opus est, ex qua sensus motus-

motusque procedunt: hoc naturalē vim sequitur, & naturali tantum desiderio accedit, non aliter quàm grauibus inferiorē locum petere, & leuibus superiorem. Sed nunquid præter communē singulis partibus appetentiam (quæ nullo sensu aut cognitione, sed naturali tantum incitamento propriè fit) etiam sensu discernentem ea quæ iucundiora sunt, venterculus habet? Non opinor. Sensus enim illi est, nō ad vtilium cognitionem, sed tantum vt excitetur animal ad alimenta. Ipse verò naturali solum appetitu mouet attrahendi facultatem, quæ familiaria, si offerantur & propè sint, atripit. Sic verò à Natura præscriptum est, vt quæ ventriculo peculiariter grata sunt, eadem toti deinceps corpori alendo conueniant. Proinde non idcirco sensu præditam appetentiam habuit ventriculus, vt qualia corpori profutura sint alimenta præuideat, sed tantum vt ad quærenda stimuletur. Ipse verò sibi duntaxat appetit, naturalique facultate plantarum more idoneum alimentum asciscit: id autem & iucundum & vtile futurum est reliquis partibus, mira Naturæ sagacitate ac prouidentia. Ea enim sorte ventriculum fecit, vt quod appetitu suo naturali incitatus attraxisset, & sibi & vniuerso corpori idoneum foret. Attrahit igitur ventriculus cibos, non alio nomine, quàm quod sibi familiares & iucundi sint. Iucunditas verò percipitur iam inde ab ore, quia tunica illis est communis: cuius ratio-

Mira Naturæ prouidentia.

*vide cap. 7.
lib. 3. de
fac. nat.*

ne fit, vt acidi, falsi, amari, vel insipidi humores qui ventriculo continentur, suo sapore os inficiant. Ob id etiam vomituris, labrum inferius tremulum magna ex parte videtur. Est enim cōmunis ori oesophago, & ventriculo, interior illa tunica, vt docet anatome, per quam maximè fit attractio, quum rectis villis sit prædita. Eadē prægustat, & animali sensu distinguit cuiusque speciei conuenientia alimenta, ne ea ventriculo offerantur, quæ minimè familiaria sunt. Ceterum attractos cibos ventriculus retinet satis multo tempore, vti percipimus, quoniam longiore mora opus est ad concoctionem illā priorem, quæ *χύλωσις* propriè dicitur. Ea verò est præparatio quædam alimenti, quod sensus iudicio valde est dissimile, donec ad ventriculi naturam propiùs accesserit. Assumuntur enim cibi varij, quorum pars crassa & dura, pars tenuis molliorque est: atque alij candidi, alij rubri, alij alterius coloris viluntur: quos omnes in cremoris albi speciem conuertere habet ventriculus, antequam ex iis conueniens alimentum extrahat. Interim tamen dum illi crassiore modo cōminuuntur ac elaborantur, eorum portione tenui ac delicatiore humectatus vētriculus quodammodo perfruitur, & iucundè refocillatur. Sic coquus ex eduliorum nidore & sapore, quæ olfacit sæpiùsque prægustat inter præparandum ita reficitur, vt deinceps paucò alimento contentus esse possit: Attamen eget solidiore cibo, quò

*Retentio
attractorū
à vētriculo.*

quò partes solidiores sustineantur. Eadem ratione (ni fallor) & ventriculus dum concoquit, ciborum vapore tenuique substantia reficitur: proindeque absolutam eorum elaborationem commodius expectat, & animalis illa fames sedatur. Verùm solidiore nutrimento post modum vtitur, quando suis tunicis apponit & assimilât quod in $\chi\acute{\upsilon}\lambda\omega$ iam absoluto iucundius ac sibi conuenientius secernit. Reliquum omne superfluum & inutile est ventriculo, ab eoque in intestina deiicitur. Hinc colligas, duplicis concoctionis autorem esse ventriculum, quarum vna in ampla illa sua cavitare, altera in tunicis, quæ proprium ventriculi corpus constituunt, perficitur. Illa est veluti quædam ciborum præparatio, quæ ventriculi substantiæ eos conuenientiores reddit, per accidens verò vniuerso corpori vtiles præstat. Hæc autem solum ventriculi corpus reficit, ex elaborato prius $\chi\acute{\upsilon}\lambda\omega$. Prior attrahendi facultate gulæ & ventriculo communi vtens, cibos allicit, quos totus ventriculus & retinet & concoquit, & quod tandem superfluum deprehenditur, abiicit. Posterior verò particulatim fit à facultatibus cuique ventriculi particulæ insidentibus. Singulæ etenim ex chylo probè elaborato portiunculam sibi attrahunt, apponuntque, & agglutinant, vt tandem concoctionis illius particularis ope simillima euadat. Nam vt prorsus non est similis ventriculus, sed hic carnosior, illic fibrosior

*Lib. 3. fac.
nat. cap. 4.*

neruosiórque, alimētum singulis eius portiu-
culis nōnihil differens ab aliis conuenire vide-
tur. Particularis hæc concoctio nobis dicitur,
quæ ad nutritionem solidioris substantiæ ven-
triculi propriè pertinet: *χύλωσις* verò nuncupa-
mus, præparationem quandam: quæ si ad aliam
comparetur, vniuersæ ex æquo ventriculi sub-
stantiæ conueniens, & crassiori modo facta, cō-
coctio erit. Ex his patère arbitror, quàm verè
dixerit Galenus, conuersionem ciborum in cre-
morem (*χύλωσις* vno verbo appellant) non esse
terminum more illorum in ventriculo. quod
tamen recipiendum esset, si non sibi, sed aliis
conficeret chylum. Quinimo ne concoctio-
nem quidē id vocat Galenus, quum sit tantum
veluti præparatio, ipsa optimi chyli generatio.
Fit enim eiusmodi ad ventriculi perfectam nu-
tritionem futuram: quod ex Galeni citata sen-
tentia licet colligere, quū innuat *χυλώσει* absolu-
ta *χύλον* statim non reici in intestina. Siquidem
terminus morē ciborum in ventriculo, non est
perfecta chyli generatio, sed (vt idem subiūgit)
concoctio, quæ à conuersione in cremorē res
est diuersa, sicut nutritio à sanguificatione. Nam
vt sanguis est cōmunis materia ceteris partibus
nostri corporis nutriendis conueniens: sic
chylus singularum ventriculi partium nutrien-
darum vtilis materia. Nutritionem verò i-
ppius ventriculi, hic vocat concoctionem Ga-
lenus. quasi prior illa qua fit chylus, nihil a-
liud esset quàm præparatio quædam, vt præ-
monuimus.

monuimus. Ob id citatis verbis subdit: Tan-
 quam hæ functiones monstratæ sunt qualitatum
 mutatione fieri, itidem concoctio ciborum in
 ventriculo, mutatio eorum est in propriam eius
 quod nutritur qualitatem. Vbi & hoc notan-
 dum est, quod nostram confirmat opinionem,
 Galenum manifestè asserere $\chi\upsilon\lambda\omega$ nutrirī ven-
 triculum, quum non scribat absolūtè, coctionē
 ciborum, esse mutationem eorum in propriam
 ventriculi qualitatem, sed in super addidit, eius
 corporis quod nutritur. Nam quæ pars com-
 modius nutrirī potest $\chi\upsilon\lambda\omega$, quàm ipse ventri-
 culus? Intestina quidem ex eodem nutrimen-
 tum capessunt (autore Galeno) vt quæ ventricu-
 li naturam & substantiam proximè referant: at
 ventriculo qui primam fecit elaborationem,
 æquum est vt prima fruitio concedatur, si quæ
 pars $\chi\upsilon\lambda\omega$ nutriatur, vt Galeni verba significāt.
 Sed quid in his diutius moror, quum iam à Ga-
 leno satis superque persuasum sit, nihil esse in
 rerum natura quod attrahat propter ipsum tra-
 hi, seu trahendi functionem, imò vt eo cuius
 per tractum sit compos fruatur? Galeni verba
 sunt: $\epsilon\delta\epsilon\rho\ \gamma\alpha\rho\ \tau\omega\rho\ \acute{o}\nu\tau\omega\rho\ \epsilon\lambda\kappa\epsilon\iota\ \tau\dot{\iota}\ \delta\iota'\ \alpha\upsilon\tau\acute{o}\ \tau\acute{o}\ \epsilon\lambda\kappa\epsilon\iota\rho,$
 $\alpha\lambda\lambda'\ \epsilon\nu\ \alpha\pi\omicron\lambda\alpha\upsilon\sigma\eta\ \tau\omicron\upsilon\ \delta\iota\alpha\ \tau\eta\varsigma\ \delta\lambda\kappa\eta\varsigma\ \epsilon\upsilon\pi\omega\rho\eta\theta\acute{\epsilon}\nu\tau\omicron\varsigma.$ At-
 qui ventriculum cibos ad se trahere, & ample-
 cti, multoque tempore continere, nemini du-
 bium esse potest. Quamobrem eodem autore
 sic tandem inferre licebit: Si retinet & fruitur,
 etiam ad eum finem ad quem sic retinet & frui-
 tur, vtitur. Porro is finis est, vt eius quod in

*Idem cap.
7. lib. 3.*

*Lib. 3. de
fac. nat.
cap. 13.*

*Lib. 3. de
fac. nat. ca.
6.*

Cap. 7.

“ qualitate conueniens cōsentiēsq̃ue est, partem
Cap. 13. aliquam capiat. Et deinceps: venter non idcirco
 “ circa cibos se contrahit, quò reliquis partibus
 “ eos reddat accomodos: (sic enim non tam na-
 “ turale esset organum, quàm animal quod ratio
 “ ne menteq̃ue præditum quod melius est elige-
 “ ret) verùm ipse circa cibos se constringit, quod
 “ totum eius corpus & attrahendæ propriæ sibi
 “ qualitatis, & eadem fruendi, sicut ante monstra-
 “ tum est, vim obtineat. Accidit verò interim vt
 “ cibos alteret. Iam verò vbi impletus & satiatus,
 “ eorum humore est, pro onere eos de cætero ha-
 “ bet. Ergo quod redundans est statim abiicit, ac
 “ deorsum trudit: ipse scilicet ad aliud opus (nem-
 “ pe vt agglutinet) conuersus. Ex his quæ fuerit
 Galeni sententia, satis declaratur: ventriculum,
 inquam, sibi duntaxat, de aliis partibus nihil so-
 licitum, cibaria concoquere. & ex $\chi\lambda\omega$ perfe-
 ctè nutriri. Non enim delectari solum (vt quidā
 interpretatur) & eius commercio iucundè frui
 aliquandiu, dixit, sed chylum etiam pati agglu-
 tinationem conceptis, verbis exprimit. Prius ve-
 rò docuerat, $\pi\rho\beta\sigma\phi\rho\upsilon\sigma\iota\mu$, id est agglutinationem
 necessariò præcedere nutritionem, & sequi $\pi\rho\beta$
Cap. II. $\sigma\theta\epsilon\sigma\iota\mu$, hoc est appositionem. Non igitur impro-
 priè dictā nutritione, & certa quadā (vt loquun-
 tur) refocillatione, ventriculum nutriri Gale-
 nus voluit: sed eodē modo quo reliquas omnes
 nostri corporis partes. Cur enim diceret, vbi im-
 pletus & satiatus eorum humore est, quum sa-
 tietas non prius accidat, quàm exhaustæ sub-
 stantiæ

stantiæ instauratione facta sit, quam propriè nutritionem vocamus? Id magis exprimit alio in loco, inquit: Constringitur venter ad cibos, τὸν δὲ δεικνύοντα αὐτῇ χυμὸν ex illis eliciens, quo ad saturatus ac perfectè repletus fuerit: quicquid superest excrementi, in ieiunum reiecit. Attrahit inde etiam iecur cibum in ventre prius concoctum, qui non ea quidem causa à ventre immutatur, vt iecori suppeditetur. Et paulò post: Sicut ventris reliquiæ iocinori accommodæ sunt, eodem modo quod à iecoris alimento superuacaneum est, reliquis omnibus vtile efficitur: neque tamè illorum causa iecur nutrimentum immutauerat. Quibus sanè verbis apertè docet Galenus, cibos in ventriculo contentos, illius conueniēs atque proprium esse alimentum, cū vocet δεικνύοντα τὸν χυμὸν, id est familiarem succum. Præterea, perfectam esse nutritionem, quum ea satietur ac perfectè repleatur. Denique, quicquid superest, id ventriculi ratione excrementum esse, reliquis partibus futurum conueniens alimentum. Sic enim Natura mirè sagax & prudens, corporibus animalium prouidit, vt quod parti vni iam displicet, alteri iucundissimum habeatur. Atque (vt præmonuimus) ventriculum ea forte condidit, vt quod vniuerso corpori vtile foret, eo delectaretur: quodque ventriculo satiatio iam esset oneri, reliquis partibus maximè conueniret. Vnde Galenus: ventriculus sua ipsius causa nutrimentum suscipit, inquit, vt eo tū fruatur, tum quod sibi desit suppleat: eoque am-
plecti

Lib. 4. san.
tu. circa s-
nem.

« plectitur id vndique ac retinet totum; quoad se
 « abundè satiauerit. Idem vbi ali præterea non de
 « siderat, *πυλῶρον* recludit, ac quod ciborum su-
 « perfluit exprimit, pessumque ceu alienum onus
 « trudit. Id mesaraicæ alimentum ad se rapiunt;
 « quod ἐκ τῆς ἐμιλίας quam in ventriculo habuit,
 « & alteratum, & animali magis idoneum est ef-
 « fectum. Tot Galeni sententiis in medium pro-
 latis euidentissimum fit, chylum ventriculi con-
 ueniens esse alimentum: nec eo solum delecta-
 ri, sed etiam perfectè nutriri. Cæterum, nonnul-
 li qui se putant cæteris argutiores, ventriculi
 internam quidem partem, quæ neruosior exā-
 guiorque membrana est, ex chylo portiuncu-
 lam delicatorem haurire, sibiq; ad delicatulam
 nutritionem, & veluti cupedias apponere, præ-
 ter quam solidius alimentum ex venis accipiat
 oportet: externam verò tunicam, multò crassio-
 rem ac carnosam, sanguine tantum ali, nullam
 chyli partem gustare. Quæ distinctio prorsus
 inepta mihi semper visa est, & à Galeni placitis
 aliena, nisi quando sibi contradixerit. Nam
 aliàs totum ventriculi corpus cibo nutriti, aliàs
 ventriculi tunicas in plurali numero exprimit,
 vt non minus externam quàm internam signi-
 ficet, vt cùm ait: Quod in cibis optimum est, id
 halitus specie & paulatim sibi attrahit, atque in
 « tunicis suis reponit, iisdemque adiungit. Vbi a-
 « bunde saturatus est, quicquid reliquum nutri-
 menti est, velut onerosum quid reicit. Et dein-
 « ceps: venter postquàm abunde cibis est satiat,

Lib. 3. de
 fac. nat. ca.
 7.

Cap. 11.

& quod vtilissimum sibi in his est, in tunicas suas „
 fugendo reposuit, tum quod reliquum est tan- „
 quam alienum onus reiicit. Totum verò cor- „
 pus ventriculi τῷ χύλῳ perfrui, expressis verbis *Cap. 13.*
 docet, inquit: Ipse idcirco circa cibos se con- „
 stringit, quod totum eius corpus & attrahendæ „
 propriæ sibi qualitatis, & eadem fruendi, vim „
 obtineat. Cur igitur (inquit) venas sortitus est „
 ventriculus, admodum euidentes & multas, si
 χύλῳ integrè nutritur? An non vt ventriculo ali-
 moniam suggerant, ad hunc ex vena porta ve-
 niunt, sed potius vt chyli portionem aliquam
 iam inde extrahant? Id quippè videtur, si Gale-
 ni dogma recipias, rationemque minimè detre-
 ctes. Ille siquidem palam asserit, cum anatomes
 peritorum turba, ventriculi venas succulentio-
 ris ab illo confecti cremoris partem aliquam ad-
 iecur, non aliter ac mesaraïcas, deducere. Quod
 verò non lacteo colore, qui est chyli optimi
 proprius, sed rubeo & sanguineo suffusæ spectè-
 tur venæ, vel statim ab ipsa insertionē, id dicto-
 rum fidem non minuit: confirmat autem magis
 paradoxū illud quo asserimus, venis propriè cō-
 uenire αἱμάτωσι. Nam simul ac venas subiit chy-
 lus ex ventriculo attractus, non aliter quàm quē
 exugunt mesaraïcæ, sanguinis formam ementiri
 incipit. Fuit autem valde necessarium, vt ex vena
 porta (per quam alimenta hepatis offeruntur) ad
 ventriculum subirent venæ, vt cum illud exhau-
 stum est, cibóque statim refici debet, ab hoc via
 breuissima trahere posset alimentum. Porro
 eadem

*Ad quid
 venas ha-
 bet ven-
 triculus.*

*Dec. 1. pa-
 rad. 4.*

eadem ventriculo auxiliantur, & alimentum (si
 placet) reponunt quod acceperant: dum scilicet
 is laborat inedia, & cibi non offeruntur. Nam
 conuenientissimum ventriculo nutrimentum
 est ex oblatiis eduliis, quæ maximè & primum
 expetit. Quod si non statim concedantur fame-
 lico, vndecunque potest materiam qua sese ex-
 pleat mutuatur rapitque. Est autem ventriculo
 omnium iucundissimus, cum deest recens, chy-
 lus quem ipse dudum concoxerat, qui que ad-
 huc in suis venis inclusus, non longè discessit.
 Hinc igitur per inedias tantum, & urgente fa-
 me, allicit alimentum. Quod si non sufficiat, rem
 aliam quamuis attrahit, vel excrementitiam, vt
 infestissimam valdeque molestant famem sedet.
 Hæc Galeni sententiæ conuenire, sequentia do-
 cent: In sanis (inquit) sæpenumero per longio-
 ra ieiunia sanguis optimus ad ventriculum nu-
 triendi eius gratia fertur. Et deinceps: Venticu-
 lus per venas in longioribus inediis proprium
 attrahit humorem. In quibus verbis obseruan-
 dum est, proprium ventriculo humorem dici
 hoc loco, qui non multo ante ex ventriculo hau-
 stus fuit. Eundem verò sanguinem optimū ap-
 pellat, quod sit ventriculo conuenientissimus,
 nondum sanguinis elaboratissimi naturam ob-
 tinens. Talis siquidem vena caua potissimum,
 aliisque deinceps continetur, quum assidue ma-
 iorem perfectionem accipiat. Ab illa verò nulla,
 quantumuis exilis, vena ventriculum petit. Er-
 go non nisi per inediam, & conuenientioris ali-
 menti

*Lib. de a-
 trabile.*

menti (qualis est chylus) penuriam, ventriculus
 à venis alimentum mutuatur, de Galeni senten-
 tia: qui tanquam id rarum sit, aut vix probabile, *Lib. 3. di*
 inquit: Illud minus mirandum est, si per quas *fac. nat. ca.*
 venas à ventre in iecur facta est digestio, rursus *13.*
 ex iocinere in ipsum trahi aliquod alimentum. "
 in longiore inedia potest. Et paulò post: Si ven- "
 ter manere sine cibo cogatur, hoc tempore à "
 venis quæ in lactibus ac iocinore sunt, nutri- "
 mentum trahet. Et rursus: venter quo tempore "
 ipse nutrimenti est indigus, animal verò non co- "
 medit, hoc ab iis quæ in iocinore sunt venis, ra- "
 pit. Quæ verba aperte docent, assumptis cibo "
 potuque satiari ac refici ventriculum, neque a- "
 lio egere alimento, quandiu hoc suppetit. Vbi "
 verò descenderit, tunicisque apposita nutrien- "
 do ventriculo conueniens portio absumpta "
 fuerit, mox esurire, ac tandè latrare incipit ven- "
 triculus. Tunc nisi ingeratur cibus, aliunde tra- "
 hit alimenta, quæ minus conueniunt: nempe "
 quicquid illi fit obuiam. Quod Galenus sic ex- *Lib. 3. fac.*
 plicat: venter, si melius paratiusque nutrimentū *nat. cap. 13*
 habet, externum (vtpote iecoris sanguinem) nō "
 postulat. Sin aliquando postulat, nec eius copia "
 est, excrementis impletur. Ea sunt, sanies quædā "
 biliosa pituitosaque, atque serosa, quas solas "
 trahenti illi, tum scilicet cū nutrimento indi- "
 get, iecur remittit. Quamobrem venarum quæ "
 ventriculum circumstant, munus proprium &
 primum est, ab hoc chylum arripere, dum si-
 nit: secundum verò, & quod minus sæpe exer-
 cetur,

cetur, ventriculo alimentum suppeditare. Qui his rationibus & autoritatibus non acquiescunt, quæso mihi respondeant: Cur, si sanguine sat bene nutritur ventriculus, quandiu copiosus est in vasis sanguis cibum appetimus, quum venter non aliis prouideat, sed sibi tantum quærat alimoniam? Atqui plenum est sanguine iecur, quo tempore rursus est nobis comedendum, vt ventriculo satisfaciamus. Nam dum hic appetere incipit, iecur nuper cõcesso chylo in sanguinẽ mutato turget. Quid quod natura animalib⁹ male prouidisset, si sanguis vātriculo nutriendos familiarissimus esset: quando quidẽ eo contentus nõ aliud appetiisset, neque cibos de nouo assumere fame irritatum animal coëgisset. Nam si conuenientior non est chylus, cur illi studet ventriculus, quum deficientis tantum atque necessarij desiderium quoddam Natura partibus singulis, perinde ac plantis, indiderit? Cũ tot absurda illos circumueniant, qui ventriculi accommodum nutrimentum ex χύλω esse negant, etsi Galenus palam id asseueret, nescio quibus rationibus suam ipsi tutari queant opinionem.

Quas. n. Fernelius adfert (pudet dicere) nihil moror: passionem eam quam ex chylo ventriculus capessit, veram nutritionem non esse appellandam, sed ex qualitatis cognatione & conuenientia delectationem quãdam & satietatem nutritionis æmulam. Eius verò assertionis causam proponit, quod dum fœtus vtero continetur, totus ventriculus puro ac syncero sanguine aleba

*Vide cap.
13. lib. 3.
fac. mat.*

*Cap. 1. lib.
6. physiol.*

alebatur, nullo nimirum tum vsquam existente chylo. Cui hoc respō sum volo: quandiu fœtus vtero includitur, vētriculū peculiārē suā actiōnē minime exercere, vti neq; ipsum pulmonē. Cūque animalis fames desit, quia plantarū modo viuenti fœtui maternum corpus assiduē suggerit alimoniam, & cibos appetere nescit ventriculus, & iis facillimē caret. Ast vbi iam in lucem emissus, animalis illa appetentia cibos attrahere suadet, iisdē nutriri aggreditur. Cur enim traheret, nisi conuenientis qualitate incitatus, ipso Naturæ nutu eos sibi idoneos perciperet? Quod verò subiungit Fernelius, grandiorē ventriculum cumulatiū atque perfectiū ali postulare: cum ex sanguine nutriri & incrementum suū capessere minus infert, quàm ex assumpto cibo. Eadem quippe ratione dicā, lacte potius quàm solidioribus alimētis nutriendos esse homines, quia primis saltem annis lacte duntaxat aluntur. Grādiore enim cumulatiū atque perfectiū nutriri postulāt. Est autem lac sanguine syncerius, ac magis elaboratū. Ast quemadmodum natu maiores solidioris alimenti vsu robustiores euadunt, sic sanē vētriculus ipse delectis cibi melioribus quibūsq; portionibus cōmodē nutritur, ac in dies potentior reddi solet. Subdit Fernelius: Ossī, quæ longiore interuallo quàm ventriculus à sanguinis natura recedunt, sanguīne ali satemur: quanto igitur magis ventriculū membranæ sanguinē pro suæ naturæ custodia requirerent? Huic argumēto à nobis satisfactum esse puto, quū prædiximus ventriculum fœtus

nulla animali fame agitatū, more aliarum partium vivere. Quæ enim sola naturali appetentia tenentur, haud incōmodè satiantur omnibus cōmuni succo. Cui verò parti præstantior sensus atque fames inest, alterius generis alimētum cōueniebat: quod tamen ipsa nō traheret, nisi præter aliarum cōmunem sortē, peculiari cibo esset nutrienda. Postremò, qui fiat vt cibus ventriculo conceptus famē & appetentiā sedet atque saturet, si is neque vētriculum pascit, neque nutrit, docere nititur. Verū quid de animalis appetentiæ ex primo ciborū occurſu satietate & expletione sentire oporteat, à nobis paulò ante fuit expositum. Superest vt iis demum satisfaciam, quos mecum sic agentes audire videor: vētriculum verè & solidè totum *χρῆμα* nutriri, quando id certissimè demonstrasti, persua demur. Sed heus tu? Spermatica omnia & exanguia membra semine propriè nutriri, superius ex Galeno probasti. Quid nunc ventriculo aliā assignas materiam? His respondeo, membra omnia quæ sanguine nutriuntur, hunc sibi de nouo præparare & concoquere, nulli dum assimilem, præter quā generi carnosio. Nam qui per vniuersum distributus est sanguis, ad ossium, cartilaginum, ligamentorum, neruorum, aliorumque similium nutritionem, is nunc assumptis cibis crudisque, proportionē quadam respōdet. Illæ sanguinē primum in mediā quandam substantiā transmutant, quæ mucco similis oblinitur partibus prædictis: ossa verò medullā faciunt

faciunt atque recondunt. His alimentis ad mē-
brorum nutriendorū materiā iam proximē ac-
cedentibus, ventriculi chylus rectē cōparatur:
cuius portio cōuenientior, eius corpori primū
agglutinatur, deinde ventriculi formā accipit,
quemadmodū aliæ partes exāgues ex muccoso
illo humore à se præparato, familiarē partem
sibi apponunt, & deniq; assimilant. Id iam sper-
matis nuncupationē meretur, vt etiā quæ ven-
triculum alit chyli portio. Cū verò absolutē
pronuntiamus, chylo nutriri ventriculū, τὸ αἶμα
τροφῶν, (vt loquitur Hippocrates) significamus:
sanguinē verò, aliis partibus multis cōueniens
alimentum non esse ventriculo prima ratione
dicatum. At nutrimentū ventriculi, vt aliarum
partium spermaticarum, quod propriē nutri-
mentum est, nempe actu iam nutrienis, seminis
materia est, quam vltimum & accōmodatissi-
mum alimentum vocauit Galenus, inquiens: *Lib. I. de*
Ne opineris singula ex principalibus membris *femine cap.*
ē femine à principio constitisse, aliunde verò *II.*
suū vltimum, atque accōmodatissimum habere *”*
alimentū. His distinctionibus sanē intellectis, *”*
omnibus cōpertum esse video, partes omnes
exangues femine à se cōfecto deperditā substan-
tiam reficere & reparare. ventriculo autem hu-
ius materiam à χύλω suppeditari propriē, pri-
mūque, & semper, nisi per longiores inedia:
aliis verò sanguinem distribui tere omnibus,
ex quo illud generent.

SINGULAS PARTES nostri corporis humore à se attracto commodè nutriri, ut lienem sanguinis facere, cystin felleam bile, renes seroso sanguine, & vesicam urinariam sero: Ad honestos iuvenes, ANTONIVM BELLAM, ET GASPARVM TAILLADAM Hispanos, Medicina studiosos.

PARADOXVM VI.

Viduo permultos ex condiscipulis vestris sibi persuadere non posse, quod nuper inter prælegendum asserui: splenē facere illa sanguinis (quā succum melancholicum Galenus propriè vocat) nutriri, ut cystin felleam à se attracta bile, renes seroso sanguine, & vesicam urinariam sero. Hæc equidem (ut verum fatear) tunc ut verissimilia tantum, ac probabilia exposui: at cum deinceps rationes quibus suffalciri queant, examinaui, nihilque absurditatis ad eiusmodi assertiones consequi, deprehendi, *παράδοξα* certe verissima iam esse defendo. Rem, ut postulastis, paulò fusius declaratam proponam, allatis demonstrationibus ex Galeno, quibus aduersarios sic urgeo, ut non sit facile contradicere. Vos hanc
opinio-

opinionem (quæso) tutari posthac non vereamini; præsertim cum de iis sit, in quibus errorem non sequitur vllum vitæ humanæ damnum. Siquidem naturæ opera in talibus solum perscrutamur, atque finem cuius gratia instituantur, alium alii asserimus. Sed iam ad institutum aggrediamur, atque sigillatim quæstionis huius multiplicis partes discutiamus, vt rei veritas, ex confusa alioqui & obscura sententia, (ceu tenebris) eliciatur. Quia verò maxima argumentorum hic proponendorum pars, ex iis dependet quibus demonstramus, etiam ventriculum suo χύλω nutriri: paradoxum de ea re cōscriptum etiam mitto, quod vt attentius legatis obsecro. Nam sic facilius vobis persuaferitis, quæ mihi nunc docenda obiiiciuntur: neque erit necesse illic fusius explicata, quæ ad rem istam pertinent inutiliter repetere.

Q. VI GALENI doctrinam sequuntur; haud grauatè recipiunt, Lienem sanguinis sæcæ & crassamento (τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν propriè Græci vocant) verè nutriri, non tantum frui, vt aliqui loquuntur. Nam lien à natura factus est, vt lutosi sæculentiq̃ue sanguinis in hepate confecti esset receptaculum. Hunc autem ad se per venæ portæ truncum multiplici sobolæ distinctum, ceu familiarem conuenientemq̃ue, sibi allicit & exugit: Nō enim attrahit, vt reliquum sanguinem reddat puriorem, quum nulla ratione vtatur: sed quia gratum iucundumq̃ue ac

proprium illi est alimentum. Nam talis est à Natura splenis temperies atque constitutio, ut nigro, terreno, acidoque vel acerbò nutrimento bene conseruetur, quum & ipse niger sit, & austeri saporis. Præter quas nobis manifestas qualitates, illa est inexplicabilis & recondita proprietas, ex totius substantiæ similitudine proueniens. Cæterum, ut nihil prorsus est simile, partibusque animalis nutriendis idoneum, quod ab iisdem elaboratum non sit: quemadmodum ventriculus cibos sibi iucundos concoquit & præparat, ut ab iis nutriatur: sic lien facie sanguinis gaudet, quod in ea portio multa substantiæ sibi conuenientis insit. Proinde ad se tractam multa cura studioque elaborat, conficit, ac suæ nutritioni aptam reddit. Si quid elaborationem refugiat, atque illius nutritioni ineptum sit, ut suæ substantiæ adaptari nequeat aliò reiicitur. Atqui (dices) lienem tenui sanguine ali assueuerat Galenus. Inquit enim: Hepar quidem ex rubicundo & crasso sanguine, splen autem ex subtili, sed nigro. Cur igitur crasso illo & faculento sanguine, non modo delectari, verum etiam nutriri asserimus? An Galenus idem nobiscum sentit, quum tenuem illum sanguinem, lienis alimentum esse intelligat, qui ex crasso attenuatus est caloris natiui auxilio, quæ frequentes arteriæ suppeditant copiosum? At is crassior est adhuc, quam quo reficitur hepar, si inuicem compares. Hepatis verò caro (hoc est

*Lib. 4. de.
usu part.*

“

est *παρέγχυμα*) sanguinis in suis venis contenti, puri & defæcati, crassiore parte gaudet: vt lien subtiliore eius sæcis quam attraxit, portione. Porro ad lienem solum peruenire syncerū sanguinis limum, atque adeò sæcem ipsam, manifestè prodidit Galenus, dum ait: Splen & renes non solum familiarem adducunt & rapiunt humorem, sed splen quidē cum illo attrahit etiam aliquid sanguinis, quem antequam ad splenem perueniat, venæ quæ sunt in *επιπλόω* ad se ipsas attrahunt. Quæ verba euidentissimè docent, solum sanguinis sæcem ad lienē peruenire, eamque splenis familiarem esse alimoniam. Nam (vt idem rectè pronunciauit) nihil trahit propter ipsum trahi, imò vt eo cuius per tractū fit compos, fruatur, quod *αξίωμα* in hac tota disputatione firmissimum nobis præbet fundamentum. Eodem quippe argumento probamus, cystin felleam bile à se tracta nutrirī, cum non vt sanguinē purget, sed quod tali materia compressis delectetur, bilem attrahat. Alioqui non tam naturale esset organum, quàm animal ratione præditum. Licet etiam Galeni autoritate probare, quàm sit conueniens bilis suæ vesiculæ. Nam vbi docet, cur vesicula, renes, & lien non eguerunt exactiore sensu, ait: Non enim attrahere possent huiusmodi superfluitates, nisi sit aliqua eis communicatio cum illis secundum qualitatem. Vnicuique verò quod cognatum est & familiare *ἐκ ὁμοιωτέων* omninò & innoxium est. His igitur organis meritò non

*Lib. 5. de
usu part.
cap. 6.*

*Lib. 3. de
fac. nat.
cap. 6.*

*Lib. 5. de
usu part.*

„ dedit Natura sensum ampliorem, quum non
 „ deberent vnquam lædi à contentis ipsis super-
 „ fluitatibus, &c. Neque est quod obliicias, humo-
 rem qui à vesicula trahitur, nondum meram ef-
 se bilem (quam planè excrementum esse, nulli-
 que parti nutriendæ idoneam volunt) sed gra-
 tum humorem huic confusum simul allici. Vel,
 vt alij dicunt, sanguinem valde biliosum à vesi-
 cula trahi, in quo parū sanguinis & plurimum
 bilis insit: atque illo in vesiculæ nutritionē ab-
 sumpto, synceram bilem superesse, quæ tunc
 primum excrementi nomen assumat, & à suo
 vase reiiciatur. Verùm quî Galeno satisfacies,
 cui placet vesiculam ad se trahere bilem sync-
 ram, alteri quæ humori impermixtam? Id quod
 vel sententia nunc citata satis declarat, vbi non
 lædi à contentis superfluitatibus, sed potius de-
 lectari, scribit. Sed multò euidentius, cum ait: v-
 naquæque pars attrahens familiarem & pro-
 prium humorem, per ampla quidem orificia,
 „ non solum ipsum, neque mundum, neque syn-
 „ cerum potest attrahere, sed quadā permissio-
 „ ne aduiteratum corruptumque. Si verò in sub-
 „ tilia valde orificia attrahentium organorum fi-
 „ nes terminentur, impermixtum hoc modo &
 „ syncerum exactè attrahent familiarem humo-
 „ rem. Rationabiliter igitur quæ est in hepate
 „ cystis, inuisibilibus & itricis exactè finibus
 „ implantatorum ab ea ad viscus valorum, v-
 „ num solum attrahit humorem non adulte-
 ratum

Lib. 5. de
 vsu part.
 cap. 6.

ratum alia qualitate, ad quem scilicet attrahendum Natura ipsam præparauit, &c. Ergo puram quàm exactissimè fieri potest bilem attrahit vesicula, in eoque humore gratam sibi ac vtilem materiam nanciscitur, quæ omnium commodissimè nutriatur. Reliquum verò illi est superfluum & iniucundum, quemadmodum chylus ventriculo, vbi grata portione satiat & expletus fuerit. Atque vt ille in intestina quod sibi excrementum est reiecit, ita & cystis fellea in duodenum protrudit bilem superfluam, quæ nulli deinceps parti futurum est alimentum. Quippe syncerior est eius natura, quàm vt possit variis conuenire particulis. Sanguinis verò & chyli natura est valde heterogenea: vnde variis partibus facile suam peculiarem alimoniam præbent. nam quod vni displicet, alteri est maxime familiare & iucundum. Bile igitur sola gaudet vesicula, eademque nutritur. Quod ne absurdus dictum videatur, quum id iam omnibus persuasum videam, nullum animans, nullamque animalis partem amaris nutriri, sed tantum dulcibus: illud memoria repetendum venit, quod toties philosophi & medici inculcât, nostri corporis partes, quantum ad nutritionem attinet, plantis esse similes. Sicut enim solo appetitu naturali affectæ stirpes, ex terra quod sibi familiare est attrahunt, sic & animalium quæuis particula. Atqui familiare id, plantis varium est, non solum dulce, sed & acidum, & austerum, & amarum, & salsum, καὶ πάντων,

*Lib. de nat
hum. &
Gal. lib. 2.
de elem.*

id est multifarium, vt loquitur Hippocrates. Amaris verò gaudere plurimas, amarus cortex, amari frondes, amarusque fructus id satis probat. Similibus quippè omnia delectatur ac commodè vefcuntur, quaiſi acunque fuerint. Similitudo verò eſt, ex temperamenti certa conditione & natura, quæ conceptis verbis explicari nequit: proinde occulta proprietas nuncupari ſolet. Eam comitantur nonnunquam euidenter qualitates, quæ ſimilitudinem quoque arguunt. Nam vt lien niger eſt, ſaporeque acidus, nigro & acido humore delectatur. Neque enim dicendum eſt, ex nutrimenti ſui qualitatibus eam naturam ſortitum fuiſſe lienem. alioqui de cæteris omnibus particulis idem diceremus, albedinem, dulcedinem, duritiem, laxitatem, aut alias qualitates ex alimenti ſimili conditione ſingulis acceſſiſſe. Atqui nutrimentum à parte quæ nutritur alterari, nō illam immutare (niſi admodum exiguè & inſenſibiliter vt vocant, ac ſerè præter naturam) medici omnes fatentur. Sic itaque & fellis veſica. non ſolum ex temperamento (quæ tamen præcipua eſt familiaritatis occaſio) cum bile ipſa conuenientiam quãdam habet, vnde & trahendi vim ſortitur: verum etiã colore & ſapore ad bilis naturam proximè accedit. Cumque euidenter bilem ipſam attrahat, vt anatomes periti omnes aſſerunt, tali materia delectetur ac fruatur oportet: cum (vt axiomate illo ſup. diximus) nihil in rerum natura trahat, niſi vt eo cuius per tractum fit compos, fruatur.

fruatur. Quænam verò alia fruitio esse potest, quàm nutritio, quæ quidem conuenientis & familiaris materiæ appositione perficitur? Dices magnetem ferro delectari, & ob id ferrum recondita illa proprietate familiaritatis substantiæ attrahere, & ferri limatura gaudere, in eaq; diutius integris viribus seruari: nullam tamen fieri substantiæ ferri absumptionem, quæ magneti in alimentum cedat. Cui obiectioni responderi posset, quod nonnulli comprobatum esse scribunt, magnetem ferri limatura obrutū grauiorem tandem euadere: vt sit manifestum aliquid ferri in se transferre. Nam etsi vita careat, nihilominus tamen similis materiæ applicatione & adhæsione cæterorum lapidum modo augefcit. Quod si ferri æquale pondus manere affirmes, nec quicquam à magnete absumi: esto recipiamus nullam sensui euidentem accidere ferri consumptionem, quòd neque sensui manifesta sit magnetis corporis absumptio: quæ si fieret, illud (opinor) in restituenda resarciendaque substantiæ deperditione insumeretur. At fellis vesicula, vt aliæ quæuis nostri corporis partes, alimento destituta languet & contabescit, quòd perpetuum sit triplicis nostræ substantiæ effluuium, minimè obscurum. Propterea humorem quo delectatur & iucundè fruitur, etiam euidenter absumit. Is verò est, familiaris ille succus biliosus, quem ex sanguinis massa extrahit. Quod si non sufficiat, & in multa humoris à se attracti quantitate parum sit eius quod

quod verum nutrimentum est futurum, ex propriis venis sanguinem mutuatur vesicula, uti ventriculus. Idcirco etenim venas habuit cystis fellea, ut conuenientioris humoris inopia laborans, ex tenuissimo sanguine bilem sibi familiarem insita facultate gignat, ad corporis sui nutritionem.

Renes paulò aliter se habent: nutriuntur tamen & ipsi seroso sanguine, quem per venas arteriasque emulgentes perpetuò attrahunt. Familiaris enim illis est aquosior sanguis, cuius quantitatem maximam vena caua continet, minorem arteria magna. Hinc igitur serosum sanguinem extrahunt, eiusque meliorem portionem elaborantes sibi apponunt, agglutinât, & similem substantiæ suæ reddunt. Quod superest, transcolatum per renum densitatem in vesicam demittitur: atque id iam absolutè serum, non amplius sanguis serosus, dici videtur, quod renibus excrementum est. Quidam non ineruditus, negat renes serum per se attrahere: sed quemadmodum magnes acum ferream (inquit) ab occulta proprietate & substantiæ familiaritate attrahit, per accidens verò filum acui alligatum: sic renes per se sanguinem alliciunt, tanquam proprium & familiare alimentum: sed quoniam sanguis ille qui statim ab egressu ex hepate venam ascendit, est seroso excremento plurimo mixtus, serum etiam renes trahunt per accidens. Ego verò serosum quidem sanguinem renibus conueniens atque desideratum

tum alimentum esse profiteor : serum autem syncerius , eorundem excrementum, sed quod alteri parti, vt vesicæ familiare sit. Quamobrem vt ad hanc facilius perueniret , Natura eius conditionis renes effecit , vt sanguine seroso delectarentur. Sic enim fit vt serum ad vesicam propius accedat.

Porro quum hæc nostra opinio videatur accedere ad illam Lyci sententiam , quæ à Galeno censetur absurdissima , quibus eam improbet rationibus , examinandum venit. Vnico sane hoc argumento vititur , quod absurdum sit renes tantam excrementi copiam habere. Quasi verò solis renibus istud accideret , non etiam ventriculo, cuius excrementum esse constat, chylum ab eo ad intestina reiectum. Quippè in maxima ciborum quantitate parum est eius quod alendo ventriculi corpore conuenit. Eodem modo quum serosus sanguis sit renibus iucundior, nec multum habeat eius quod nature vallet, plurimum illi trahere coguntur, vt in eo portionem conuenientiore eligant , sibi que assimilent. At pulmo, & cæteræ partes hepate superiores, quum natura sua puriori alimento gaudeant , nequeunt tantam excrementorum copiam colligere: nisi male affecto corpore vitiosi humores pro melioribus expetitis concedantur, vel laudabiles corrumpantur vitio partium. Accidit enim vt non modo pulmo , sed etiam partes eo superiores mirandam superfluitatum copiam reddant, vt in pleuriticis, & catarrho in pulmo

*Lib. I. de
fac. nat. aa.
vlt.*

pulmones defluente laborantibus, quotidie obseruamus. Hi enim si facile expuant, intra paucos dies tussiendo plærunque reiciunt, quæ peluis tonsoria vix caperet. Sic quædam vlcera incredibilem puris quantitatem breui tempore accumulunt. Quod igitur partes male affectæ, aut morbi ratione, aut humorum prauitate patiuntur, id renibus & vesicæ ex natura prescriptum est, vt excrementum multum producant. Cùm enim eo delectentur quod in multa quantitate parum nutrire potest, accidit vt plurimum excrementi coaceruent. Non aliter sane quàm si quis vino, carnibus, & panis filigineo assuetus, horum inopia, vel cupiditati indulgens, fructibus fugacibus, oleribus, & pane furfuraceo vescatur, & aquam bibat. Paucum enim ex horum maiore copia sortietur nutrimentum, sed maximam recrementorum quantitatem reijciat.

Superest omnium *παράδοξα* opinio explicanda, qua asserimus vesicam vrinariam ferum ad se trahere, non tantum excipere, & attracti portione iucundissima nutriri. Nondum enim absolutè excrementum dici meretur, quod alicui parti esse potest vsui: neque prius lotium vel vrina vocari debet, quàm vesica satiata illud fastidiat. Quod vt facilius quisque assequatur, aduertendum est duplicem à nobis constitui excrementorum naturam. Alia est eorum quæ prorsus inutilia sunt, & nulli parti nutriendæ, vel etiam delectandæ, conueniunt atque talia propriè & absolutè dicuntur *περιττώματα*. Alia est

est eorum quæ alicuius tantum partis, non totius corporis respectu, excrementa vocantur, quo genere loquendi, chylum satiato ventriculo in intestina reiici tanquam superfluum onus & excrementum, dicimus, quanquam aliis deinceps profuturum sit. Vnde simpliciter & absolute excrementum non appellant. Eo enim amplius concocto nutriuntur intestina: & portio plurima à venis mesaraicis in hepar deuehitur. Reliquum paulatim impellitur per omnia intestina, vsque ad satis capax spatium quod in eo intestino visitur, cui ab argumento vel sitis ratione, Recti appellatio est. Atque id primum excrementum est (vt Galenus ait) eorū quæ nutrimenti ratione fiunt, & stercus dicitur: idque iam absolute excrementum vocatur, quod nulli parti nutriendæ conueniat, neque vllam delectare possit. Propterea neque à recto intestino trahitur, sed duntaxat excipitur à superioribus impulsū. Villi siquidem recti huic inesse videntur, non vt fæces ad se trahat, sed ad transuersarum fibrarum firmitatem. Nam quum superiora intestina in ambabus tunicis orbiculares villos sortiantur, vt ocyùs quod ad illa trāsmittitur propellant: externa recti intestini & coli tunica rectos quoque obtinet, vt hi veluti vinculum circularium essent: ne forte cum illi duriores fæces extrudunt, inuicem abscedant & diuellantur. Ea enim potissimum de causa recto intestino (vt quod sicciora amplectatur excrementa) eius generis fibræ quàm plurimæ

*Lib. i. san.
tu.*

tribuuntur. Quod si quis velit, etiam rectum, ut est crassius, in aliorum excrementis aliquid deprehendere quod sibi utile esse possit, eoque trahere à superioribus intestinis, concedam, modò sterco non prius censeat nominandum excrementum, quàm illi prorsus displiceat. Sic enim dum ex chylo sanguis efficitur, lien & bilis vesicula conuenientes sibi substantias, quæ iecoris excrementa sunt, attrahunt. Quicquid iis satiatis ac instauratis superest, excrementum vocitatur, non modo eorum respectu, sed totius corporis, quòd nullam deinceps particulam delectare possit: quo fit ut excernendum veniat, cum à nullo trahatur Hepar vero (cuius præcipuæ partes sunt venæ) sanguine à se confecto satiatum, reliquum pro excremento habet, & reiecit in cauam. Id tamen absolutè excrementum non est, sed sanguis omnibus serè partibus nutriendis necessarius. In eò siquidem diuersæ partes quod sibi conueniat offendunt, atque aliæ aliud extrahunt. Renes verò (uti prædiximus) serosum sanguinem, quo delectantur, hauriunt: eoque nutriti, serum iam purius & syncerius factum, illorum excrementum est, quod à se mox reiciunt. Id nondum est planè inutile, neque excrementum absolutè dici debet, cum à vesica trahatur. Non enim traheretur, nisi quadam substantiæ familiaritate cum parte quæ attrahit conueniret, eamque nutrire & delectare posset, ut superius multis argumentis probauimus. Quod autem vesica ex renibus serum trahat,

hat, Galenus quoque innuit, vbi ex professo de *Lib. 2. fac-*
 his disputat. Inquit enim: Non est diuersa ratio *nat. cap. 1.*
 qua vrinæ per renes ferantur in vesicam, & qua ”
 sanguis in omnes animalis partes, nec etiã qua ”
 flaua secernatur bilis. Quippe si mōstratum sit ”
 in vnoquoque organo tractricem haberi vim, ”
 nullum negotium est eam ad reliqua transfer- ”
 re. Neque enim renibus Natura talem faculta- ”
 tem contulit, vasis iis quæ biliosum humorem ”
 trahunt eandem negauit: nec rursus his quidē ”
 tribuit, reliquis autem omnibus ademit. Et ali- *Lib. 3. de*
 bi: venter quidem postquam abundē cibus est *fac. nat.*
 satiatus, & quod vtilissimum sibi in his est, in tu *cap. 12.*
 nicas suas sugendo reposuit, tū quod reliquum ”
 est tanquam onus alienum subiicit. Idem & ve- ”
 sicæ faciunt, vbi quoduis eorum quæ attraxe- ”
 rint, vel multitudine distendens, vel qualitate ”
 mordens, redditur molestum. Ast idem aliàs si- ”
 bi contradicit, vt cū ait: Vesica nō trahit à re- ”
 nibus, quemadmodum neque intestina à ven- ”
 triculo. Nos igitur rationē ipsam, potius quàm ”
 eius autoritatem, insequi decet. Ratio verò est
 ex vesicæ structura, quo argumento ipse Gale-
 nus in similibus vti consuevit. Hac autem vesi-
 cam trahendi facultate præditā esse monstrat:
 cū villos fortiatur omnigenos, & recti quidē
 sint instrumenta attractionis alicuius euiden-
 tioris, quàm quæ à particulis quibúsque fit pro
 sui nutritione. Similes certē facultates habet ve-
 siculæ felleæ, qua cum & structurā conuenit. Di-
 ces, vesicam vrinariam omnis generis fibras ha-
 bere,

bere, vt cutem, ad solam extensionem: quò scilicet facilius in omnem dimensionem extendatur. nam sæpe reddi capacissimam, & mox angustio rem, oportet. Sed quid de vreterum compositione respondebis? Cur hi per longitudinem ductas habent fibras? Nonne vt vesica per illos serum attraheret? Nam si tantum excernitur à renibus, neque alia parte attrahitur, vreteribus transuersi villi erant conuenientiores, vt intestinis: quandoquidem iis sese constringentibus continuo successu in vesicam exprimeretur serum à renibus expulsum. Verùm quod gula ventriculo, id vreteres vesicæ præstant. Sunt enim huius veluti manus, per quas serũ renibus iam displicens rapit. Ergo, si attrahit, eo fruitur ac vititur: si bene est demonstratum, nostri corporis partes aliud trahere nescire, quàm quod sibi cõueniēs & familiare est. Tale verò dicitur, quod illarum conditioni & naturæ congruit, quòdque in earum substantiam (aliqua saltem vel minima portione) transire potest. Et quid quæso absurdi est, fateri vesicã tali cibo gaudere, quũ ipsa manifestis qualitatibus cum illo satis conueniat: præter illam, quæ nobis occulta est, proprietatem? Qui sanè attentiùs legit, quæ Galenus docuit, faciliè intelliget, vesicæ vrinariæ serum qualitate cõuenire, atque ideo trahi, quòdque magis est, retineri, donec vel multitudinis pondere, vel mordentis acrimonia offendant: non aliter quàm ventriculus cibos & attrahit, & nutritionis sui causa diutius continet. At quia in
fero è

*Lib. 3. fac.
nat. cap. 5.*

se ro è renibus tracto , vix tanta esse potest eius quod vesicam nutriet copia , vt id solum sufficiat: plurimum excremēti ex eo prouenit, & vesica ex venis quas habet conspicuas, sanguinem pituitosiores, sibi conuenientissimum mutuatur. Vbi sero satiata est vesica, reliquum ceu onus superfluum à se abiicit, non punctione vel acrimonia, si sanum est animal, irritata. Nam vt scribit Galenus, de vrina loquens: Quum bene se habent omnia quæ sunt in animali, neque aliud quid peccat in quauis particula, sero sarum superfluitatum substantia nec acris nec dolorosa fit vesicæ. Tunc verò primum absolutè dicitur excrementum , atque vrinæ appellationem propriè suscipit, cum vesicæ displicet. Quæ si vera sunt, non primæ concoctionis , quæ in ventriculo & intestinis perficitur, neque alterius quæ in venis, sed tertiæ quæ in singulis partibus celebratur, excrementum est censendum: haud aliter quàm sudor, cui lotium & proportionem & naturæ affinitate respondet. His auditis permulti subsannare, modestiores verò stupefcere solent, quod absurdissimum videatur aliquam nostri corporis partem nutriri, vel minima portione eius quod vrina iam esse putatur, aut sterco. Sed cogitent (obsecro) si ues stercoribus gaudere atque suauiter vesci: quæ vt animalia sunt perfecta , sic vnica nostri corporis parte longè digniora censerì debēt. Nam vesicas, intestina, & alias partes, plantarum modo viuere omnes recipiunt, tam medici quàm phi

*Lib. 5. de
usu part.*

”

”

”

*Lib. 3. fac.
nat. cap. 9.*

lophi, quòd appetitu solo naturali, non animali, moueantur. Si igitur ex animalibus quædam stercoribus delectantur, alia frondibus & amaris arborum corticibus, pisces quàm plurimi luto & marinis sordibus, quum tamen animali appetitu incitata ad cibum capescendum moueâtur, sintque integra animalia, nostri corporis vnica particula sanè præstantiora: quid mirari debent, etiam inter nostri corporis partes esse nonnullas quæ talibus perfruâtur? Eodem planè argumento vti videtur Galenus, cuius autoritatem quisquis retinere volet, nostrę sententię statim suffragabitur. Inquit enim. Tãquam stercus hominũ, est canibus suauissimũ: ita iocinoris excrementorum aliud lienĩ, aliud bilis vesicę, aliud renibus est iucundũ. Hęc etsi plerisque παράδοξα videantur, iis tamẽ quos rerum naturam expendere minime pigebit, nequaquã videri παράλογα vereor. Vos ANTONI & GASPAR amicissimi, si quid est adhuc in quo hęsitetis, corã aperite, vt scrupulos, si qui supersint, pro virili mea parte, eximam. Nolim siquidem, nisi argumētis instructissimos, hanc meam opinionem tutandam suscipere. Vale.

FOR

*FORMATRICE M facultatem toto vi-
ta curriculo superesse, neque inertem, neque o-
tiosam: & partes spermaticas semel deperdi-
tas non regigni, ob solius materiae defectum: eas-
demque ceteris natura calidiores esse: ad gene-
rosum doctumque iuuenem, D. THOMAM
IORDANVM Clausemburgensem Transsil-
uanum, Medicinae studiosum.*

PARADOXVM VII.

CVM ME aliquando in scholis no-
stris disputantem audiisses, qua ra-
tione partes spermaticae non regi-
gnantur, contra vulgarem opinio-
nem: nimirum ob solius materiae defectum, nō
quod vis formatrix agere desinat postquam fœ-
tus est absolutus: obnixè rogasti (amicissime
THOMA) vt argumenta quibus illa duo παρά-
δοξα confirmare possum, tibi dictarem. Quam
lubenti animo tuæ petitioni annuërim memi-
nisse potes: ast tunc temporis non licuit per o-
cium, quod maximopere cupiissem, tibi satisfacere.
Distuli coactus in aliquot dies: dilationis
fœnus iam persolvere statui. Nam duobus illis
quæ fides mea tibi dudum obligauit, tertium

addidi *παράδοξον*, quo docere nitor, partes spermatikas cæteris natura calidiores esse. Vereor ne multis absurda ineptaque magis quam paradoxa iudicetur ea sententia: verum intelligant, mihi sat esse in tali exercitatione, quæ probabilia sunt afferre in medium. Sic enim commodè exercentur adolescentium animi, dum nunc asseri, nunc infirmari eandem propositionem audiunt. De rei veritate hic (si nolint) meum iudicium minime expectent: argumentis modò respondeant. Tu verò, mi THOMA, tuo nomine susceptum laborem æqui & boni cōsule: quod que tibi verisimilius videbitur, ut ingenio atq; iudicio plurimum vales, amplectere. Nullius siquidem auctoritati addictos esse decet veri studiosos. Aduersus Galenum, aliosque classicos autores disputo, non ut ambitiosè ex illorū reprehensione laudem aucuper, sed ut ex tali contradictione rei veritas magis ac magis elucescat. Eadem licentia Galenus, & Aristoteles, omnesque ad vnum celeberrimi viri, in antiquiores præceptorésque suos prudenter vsi sunt: quod in rei naturalis studio cuique liberū sit iudiciū.

FORMATRICEM vim edito iam partu, languescere, & mox aboleri ut dentes emiserit, nostri existimant. Quum enim ab editione nulla iam pars gigni videatur, dentium dumtaxat gignendorū gratia hæc manet incolumis. Ea est Fernelij ad verbum opinio, cui dubitationem subiungit, quomodo facultates aliquæ interciderere dicantur, inquit: Si fœtus vtero gestatus

tribus

tribus illis continetur, editus verò dum adole-
uerit duabus, reliquo vitæ curriculo vnica: quo
nam illæ auolarunt? Perierunt ne prorsus, an il-
lic præterea ignauæ iacēt, & quasi feriata? Per-
sistit vna quidem facultatum substantia in diem
vitæ supremum, neque à suis illa viribus manet
destituta. Quorsum enim genitò iam animali,
eòq; edito, debeat procreandi vis perire? Quid
illam sustinerit? verum quoniam primà illa semi-
nis natura, quò vires suas exprimat, idoneo cor-
poris alicuius & caloris adminiculo indiget, ci-
tra cuius opem ne minimum quicquā efficere
potest: quū certe aut mutila erit, & violata cor-
poris integritas, aut ad effectiōnem materia de-
ficiet, tum illa vacabit, finemque constituet ope-
ri. Vt igitur magnetem alio perunctum, quia
ferrum allicere non potest, trahendi facultate
orbatum dicimus, aut saltem præpeditū: & cui
suffusio oculi aciem perstringit, is obæcatus di-
citur, eiūque adempta cernēdi facultas, aut certe
impedita: ita & qui senio confectus effæctū cor-
pus & emeritū adeptus est, augescendi, aut par-
tes nouas gignendi facultatē non habet: & quæ
in illo est naturalis pars animæ, si forrè illæsa sta-
tuitur, intercepta tamen est & vitiiis corporis ir-
retita. Fortè, dixit, etiam nū dubitās: quum pau-
lò ante affirmarit, animæ facultates aliquas abo-
leri, intercideri exolescere, atque perire posse.
Quod nos falsū & erroneū esse putamus, vt de
formatrice nobis proposita statim demonstrabi-
mus: quæ nō modo nō aboletur, sed in vitæ diē

Cap. 2. cir-
ca finem.

extremū permanens ab opere nunquā cessat. Siquidē non alia est vis Assimilatrix vocata, (ex nutrici famulantibus vna) quā quæ in semine formatrix nuncupatur, vt nutritio est particularis quēdā procreatio. Quēadmodū enim procreatio seu generatio est motio quæ ad nouam substantiā corpus perducit: ita & nutritio mōtus est quo nouæ portiuncule corpori adiiciuntur. Illa duabus ceu partibus absoluitur (docente Galeno) alteratione videlicet, seu substantiæ cōmutatione, & conformatione. Dū enim ex semine fit os, neruus, cartilago, vena, arteria, vel alia quæuis pars, id in aliam naturā prorsus cōuertitur, atque substantiā mutatur: simul verò eidem conueniēs naturæ cuiusque partis figura effingitur. Et quid aliud (quæso) est, quæ in perfectis animalibus fit assimilatio, ipsius nutritionis terminus? Nōne hæc accidit, alimento in corporis substantiā transeunte, atque particularum deperditionē restituente? quod fieri non potest, quin partium quoque formam accipiat, Quandoquidē vt sanguis tandē ossis pars euadat, ossis qualitates omnes assumat necesse est, non solum essentiā mutet. Ergo non modo formatrix, quæ Procreatrix pars est duntaxat, verum etiā Procreatrix ipsa perpetuò manet, quādiu viuum est animal: (nā tandiu etiā nutritur) habetque deinceps assimilatrix nuncupationem, quæ in prima cōformatione procreatrix vocata fuit. Galenus rectē in ventris, gulæ, intestinorum, & arteriarum tunicis, vim alteratri

*Lib. 1. fac.
nat. cap. 5.*

*Lib. 1. de
fac. nat.
cap. 6.*

teratricem inesse, quæ eas particulas generauit, pronunciat: quibus verbis apertè significat, eam facultatem quæ particulas primum conformauit, etiamnum in ipsis manere. Attamen dum absolutum est corpus, nihil de nouo moliri potest, quòd desit materia: sed eam tantum resarcit, quæ in euitabili quadam necessitate continuò dilapidatur substantiam, vt proprium opus quàm diutissime fieri potest integrum conseruet. Et quid obstat quo minus assimilatrix nunc vocitetur, quæ olim formatrix dicta est, quum vtriusque idem sit effectus? Si quidem formatrix in vtero ex proposita materia corpus fabricauit, ei assimile à quo semen decesserat. Hinc non modo speciei conseruatur similitudo, sed & parentum quoque effigies innatis plærunque apparet. Quæ cum ita sint, cur ea vis non recte Assimilatrix nominabitur, quæ sibi solam assimilationem proponit? Cur dicere solemus, quædam vitia ex prima conformatione pendere, si præter eam nulla est deinceps? Nonne ea loquendi forma, præcipuis medicorum vñtatissima, omnium manifestissime significatur, aliam esse conformationem quæ secunda dici mereatur? Eam extra vterum exerceri, id etiam denotat, quod Galenus quoties illâ priorem apertius indicare studet, scribat: primam conformationem, quæ scilicet fit in vtero. Eadem planè facultas est, quæ de subiecto alimentis quæ insensibiliter effluunt ac dissipantur assimiles portiunculas reponit, quo nomine

*Lib. 14.
meth. med.
cap. 16. &
17. lib. 1. de
semine cap.
13.*

Affimilatrix dici meruit. Fateor integram partem nullam hæc conficere valet, non arteriam, non venam (nisi admodum rarò, si Galeno credimus, vel nunquam ut ipsi putamus) quia materies ex qua singulæ partes conformatæ sunt, in prima generatione tota fuit absorptæ. Et si vero indies ad earumdem nutritionem illi affimilis gignatur; non tamen sufficit ad nouæ particulæ procreationem: quia singulæ partes sibi tantum peculiare alimentum affimilant quo defluxa substantia restituatur. Si qua verò prorsus periit, nõ est quæ illi reponendæ ac gignendæ materiam paret aut conficiat: quum singulæ sui conseruationi duntaxat incumbant. At in prima conformatione omnibus communis subiicitur materia: quæ si quantitatè par sit, (vt magna ex parte esse solet) corpus suis partibus absolutum conficitur. Sin iustò parciior fuerit, alicuius partis defectus apparet: vt ex copiosiore; aliquarum partium numerus vel magnitudo naturalem excellit. Ergo materiæ inopia potissimum facit, quo minus particulæ nouæ fingantur, quum formatrix facultas (quæ deinceps Affimilatrix vocatur) non sit abolita; imò neque ociosa, sed id perpetuo refarciat & instauret quod sensim deperit. qua ratione certe corporis partium figuram conseruat. Vnde etiam licet probare, affimilatricem vim non aliam esse quàm formatricem. Quippe vt eiusdem est artificis calceos nouos parare, & dissutos consue-
te, attritosque reparare: vt idem artifex domũ

con

construxit, & ei præfectus aliquid semper resarciendo prohibet ne corruat, formamque sensim amittat: sic vis procreatrix, toto vitæ curriculo partibus quas semel formauit infidens, in iis perpetuò aliquid molitur, vt partium integritatem quàm diutissimè fieri potest, conseruet, & datam figuram retineat, alioqui breui perituram. Quod non minori industria fit, quàm primum conformare: vt non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri. Est autem figura seu forma, ipsius conformationis opus in naturæ operibus admirandis facile primum. Porro figuram perire assimilatricis frustratione, satis docent morbi diuturniores, & exacutissimis quicunque faciem illam Hippocrati *Lib. I. prog. part. 8.* descriptam inferunt. Per hos siquidem nutritrix facultas omnium maximè enervatur ac languet. Vnde etiam fit, vt totius corporis, non solum vultus, forma plurimum immutetur. Idem senescentibus hominibus accidit, quorum pulchritudo sensim perit, quum facultatis assimilatricis actiones hebetescere incipiunt. Sed omnium euidentissimè istud apparet in elephantiscis, quorum sanè facies multum conuenientis decoris amittit, vt pro iucundo gratoque aspectu, horrendus fiat. Talem verò morbum assimilatricis virtutis errore accidere, meritò dicunt: siquidem ea vis laborat, cui figuræ conseruandæ munus est mandatum, quam Assimilatricem appellamus. Verum enim vero facultatû error, aut imbecillitas (si quis rem attècius probet)

bet) non accusabitur, quum animæ facultates integræ atque valentes perpetuo maneant: sed actionis frustratio. Hæc autem accidere solet, vel ex instrumenti incommoditate, vt in senescentibus palam fit, imbecilliore iam reddito calore: vel materiæ ineptitudine, vt in elephantiscis.

Ex his patere arbitror, solius materiæ conuenientis defectu accidere, vt minus conspicua sit formatricis facultatis actio: & spermaticas partes eadem de causa restitui non posse. Sanguinæ vero, qui à materiæ copia suppetit, facile regnuntur, vt caro: in qua sane procreatricis ac formatricis opera non obscure apparent, dum cauum vlcus adimpletur. Quum enim cauitas non solum in deperdita magnitudine consistat, vt Galenus scribit in methodo medendi, sed etiam in figura partis deprauata, vt idem lib. de differ. morborum docet: quod vlceris cauitatem implebit, id figuram emendasse dicitur. Atqui facultas est assimilatrix quæ ex sanguine carnem fingens, pristinam magnitudinē & figuram partis redintegrat. Non igitur perit, imo neque ociosa est formatrix, quam vbi conuenientis materiæ vbertas conceditur, nemo non aperte exerceri videt. Ratio verò dicat, eandem assidue per nutritionem suum munus perficere, quamuis sensus effugiat. Nam spermaticæ partes omnes semine nutriuntur, vt ex Galeno alibi demonstrauius. Quum verò singulæ sibi tantum alimoniam præparent, non nisi

*Lib. 3. cap.
6.*

*Parad. 5.
dec. 2.*

nisi quantum suæ conseruationi est opus conficiunt, saltem post adolescentiam. Quippe tunc temporis non plus alimenti assimilatur, quàm de partibus substantiæ absumitur. Propterea eiusdem materiæ copia minime colligitur, quæ alicubi asseruata integræ partis alicuius restitutioni aliquando tandem accommodari possit. Per adolescentiam verò, quandiu mollius & calidius est corpus, alimenti quidem plus assimilatur, quàm de substantia partium pereat: verùm quod amplius est, id totum in accretionem solidarum partium absumitur: vt nihil fiat reliquũ ad partium regenerationem, si quæ pereant. Si quidem (vt sæpius iam monuimus) singulæ ita sibi solis alimenta parant, vt nerui præscissi portio quæ remanet, sibi vni nutriendæ, & per adolescentiam augendæ ad reliquarum partium proportionem, incumbat. Proinde non est quod quis obiciat, seminis gignendi *τὸ ἐργασίαν*, quæ maxime in adultis viget, vsque dum senio interciderere videatur. Nam seminis tantum proxima est materia, quæ à membris hauriri creditur, eorũ veluti benignum excrementum: non quod supra ipsarum partium naturam sit elaboratum, sed melior portio eius humoris qui ad partes nutriendas peruenit, & (quod nimia esset quantitas) non fuit absumpta. Itaque superfluitas quædam censetur, quam testibus attrahentibus cæteræ partes non ægrè concedunt. Ex ea vero nequeunt partes regigni, quod non sit quæ illam accuratius elabor-

ret

ret & transmutet: quum sibi vni singulæ consu-
lant. Quamobrem solius materiæ conuenientis
penuria accidit, vt solidæ partes (quas vocant
spermatikas) minime regignantur, non faculta-
tis formatricis absentia ocio, vitio, aut imbecil-
litate, quum à prima cõformatione ad vltimum
vitæ diem integra perpetuò aliquid molitur, vt
satis monstratum est.

Haud dissimili ratiocinatione probare lice-
bit, neque auctricem vim vnquam perire, feria-
ri aut languere, quandiu viuum est animal, ta-
met si eius opera post adolescentiam minus sint
conspicua. In carne siquidem & adipe tantum,
maximè est euidentis augmentatio quauis ætate,
quum muscoli secundum omnem dimensionē
manifestè nunc crescant, nunc minuantur, vt
πολυσαρκία atque *ἀτροφία* apertissimè declarant.
Porro cuius facultatis esse putas eiusmodi effe-
ctus? Auctricis profecto, quāuis Galenus veram
auctionem solis partibus solidis attribuat. Nam
si in *πολυσαρκία* & obesitate non est musculorū
accretio, quā ea moles vocabitur quæ ex alimēti
bonitate ac vbertate accessit? Quod si augmēta-
tio est, vis augendi perpetuò manet, agitque, vt
de formatrice quoque probauimus. Cæterum
auctrix post adolescentiam in partibus solidis
latet, quod alteratrix iam minus agere valeat in
sicciore materia consistens. Vnde non plus con-
ficit & immutat alimenti, quam quod ad efflu-
uii reparationem est necessarium. Ergo (dices)
solidarum partium nulla fit accretio, vt circa

cas

Lib. 1. de
fac. nat. ca.
5 & 7.

eas saltem non versari auctricem vim constet. Versatur sanè haud minus quàm circa sanguineas, sed eius actiones illic minime sunt conspicuæ, quod assiduè tantumdem effluat, quantum superadditur.

Hæc si satis probata sunt, manifestè docent, prædictas animæ facultates non feriari, etsi plerunque earum actiones & opera minus evidenter appareant. Aliquas verò perire, exolescere, interciderè, aut aboleri dicere, contra omnem rationem & philosophiam esse videtur. Nam quum eæ sint *ἐμσότητες* ac insitæ ipsius animæ proprietates, inseparabiles manere oportet, quum ea sit proprij natura. Neque verò ob id periisse censendum est, quod nonnullæ aliquando non agant, vt in cæco videndi facultas, & audiendi in surdo. Si quidem anima iisdem instructa etiānum potest agere, quamuis non agat instrumentorum vitio, aut subiecti conuenientis defectu: quod si detur, nec aliquid obstitit, haud dubiè suas vires exercebit. Sic magnes facultate trahēdi ferum orbatus esse videri potest, cum grandius attrahere nequit: etsi propriam vim integram seruet, sed quæ obiecto conuenienti priuetur. Eodem modo vis augescendi circa eas partes operariprehenditur, toto vitæ curriculo, quæ augescere possunt. Aliis vero non minus insidet, neque in iis minus ex sese potest, quamuis subiectum reluctetur. Quinimo neque ociosa facultas ex eo dici meretur, quum id tantum sit ociosum, quod dum agere & potest

*Lib. I. de
anima. cap.*

4-

& debet, non agit. Neque verò est necesse facultates in actu semper esse secundo. Rectè sanè Aristoteles animæ facultates inuiolatas permanere, nec corporeorum organorum inodo atteri, ex eo docet, quòd si senis anima iuueniles oculos haberet, æquè ac iuuenis cernere posset. Eius verba sunt: τὸ γῆρας (sub. est) ὁ τῷ τῶν ψυχῶν πεπονθέναι τι, ἀλλ' ἐν ᾧ. εἰ γὰρ λάβοι ὁ πρεσβύτης ὄμμα τοιονδ', βλέπτοι ἄρ' ὥσπερ καὶ ὁ νεός. Multò plura adhuc rei probationem afferrem argumēta, nisi ista satis superque docere quod proposuimus, ipse persuaderet. Afferā tamen pro coronide absurdum quod sequeretur maximum, si animæ facultates aliquas aboleri recipiamus nempe natorum ex brutis & stirpibus animam: minus esse perfectam, quàm eorum unde manauit. Siquidem sperma, in quo vis procreandi inest, quodque animatum dicitur, eas omnes facultates potētia obtinet, quæ in genitore actu insident & exercentur. Quamobrem, si canis (exempli gratia) ubi iam crescere desit, catulum gignat, quum in parente abolita videatur augescendi facultas, neque catulus augeri poterit. Imò neque exacte formari, quum semen accrescendi potentiam minime contineat. Vnde enim haberet, quod è corpore decessit, cui ea facultas adempta creditur? Quid quod neque fœcundum esse poterit semen vllum, si procreatricem vim emissis dentibus perire dicamus? Nam si à corpore abest, quæso sperma quod ab illo feceritur. Vnde vim gignendi accepit? Nemo dat quod

*Gal. cap. 5.
lib. I. de se-
mine.*

quod nō habet, vt vulgo dicere solemus. In nullo autem semine vim vllam contineri, quæ parentibus non insit, facta inductione prōptè colligitur. Neque verò eam procreatricè dici volo, quæ in adultis semen conficit, & in fœtus constitutionē exhibet (vt doctè annotat Fernelius) *Cap. 3. lib. 5. physiol.* sed quæ ex conuenienti materia corpus ei simile fingere valet à quo duxit originem. Hæc si de fit adulto, semen quodcunque irritū esse oportet: aut certe eo ex quo profectū est longè perfectius: quod planè absurdum videtur. Non ergo pereunt, imo neque refranguntur aut hebetescunt, nullamque sui iacturam faciunt animæ cuiusque vires: sed integerrimæ & constantes animam ipsam perpetuò comitantur. Et de facultatum quidem integritate ac permanentia, huc vsque dicta sufficiant.

Supereſt vt spermaticas partes cæteris naturâ calidiores esse ostendamus. Dico, Naturâ, quoniam sanguineæ aliunde petitū habent calorem, quū vel ipse sanguis à Corde suum mutuetur. Spermaticæ verò insitum atque genuinum ex prima conformatione plurimū, sortitæ sunt, quod variis argumentis cōprobare nitimur. Et primum quidē ex eo quod semen (illarū materia) sanguine multò calidius sit. In hoc enim plus est igneæ substantiæ atque aëreæ, vt docet Galenus: in sanguine verò aqueæ terreæque. Porro sanguinis ipsius portiones calidiores simul ac humidiores, in adipem magna ex parte abeunt: caro ex frigidioribus siccioribuf-

Prima ratio.

Lib. I. san. tu. cap. 2.

G que

que ac crassioribus gignitur & educatur. Proinde hanc frigidiorē esse oportet solidis partibus, quæ ex semine (sanguinis parte elaboratissima, multo calore & spiritu perfusa) originem ducunt: si verum est illud Galeni dictū, orta attestari suis principiis. Nam & mas iccirco fœmina calidior est, quia ex semine calidiorē concipitur: & Cor cæteris partibus magis calet, quoniam ex seminis portione feruidissima constat.

Secunda.

Sed & partium conformatio sitūve id satis docet, quum ossa, neruos, & cæteras partes spermaticas videamus minutas diligenter atque oportas carnibus: ne, scilicet, insitum illud calidū à frigore circumstante offenderetur. Carnem verò exterius opponi frigoribus, nihil erat incommodi, quum de caloris iactura nō periclitaretur. Quē enim mutuātū habet, singulis momentis refarcire potest. Adde quod solidarum partium calor insitus summo studio conseruari debuit, vt qui sit præcipuū vitæ actionū instrumentum. Quin meritò in his temperamentum stabiliunt, quod vnà cū innato calido, ex primordiis nostræ generationis, in partibus solidis impressum remāserit. Nā ea ratione solidæ, & corporis habitus vocari solent spermaticæ, quod suam temperiem & calorē pertinacissimè retineant. Cæterum illud maxime cōuincit, naturā calidiores esse partes spermaticas, quod à frigidorum occurso promptè lædantur. Frigidū (inquit Hippocrates) inimicum est ossibus, dentibus, neruis, cerebro, & spinali medullæ: calidū verò

Tertia.

*Aph. 18.
lib. 5.*

verò vtile. Quid ita? Quoniam à contrariis contraria destruuntur, à similibus verò optimè cōferuantur. Ob id sanè cerebrum nudum ab ambientis frigore mox læditur: atque *ἐπιπλοον* si excidat, necessario putrescit, vt scribit Hippocrates. Nimirum, quum natura sint calida, frigidorum cōmercium non patiuntur. Eadem planè ratione Cordis calor (quē plurimum atque vehementissimum esse cōstat) citius quàm aliarum partium caliditas à frigore extinguitur, vt ipse Galenus demonstrat. Aliter verò accidit iis quæ à naturali temperamento aliquantum declinarunt: nempe vt à similibus suæ intemperiei causis mox efficiantur, iuuentur autem modico contrariorum vsu, quod Galenus abundè monstrauit. At spermaticæ partes naturâ calidæ quū sint, nequeunt citra noxam frigus sentire, quin ceu maxime inimicum atque contrarium prorsus auersantur. Carnosæ verò, quod ad illud propius accedant, nō ita facile læduntur, & frigus aliquandiu sustinere possunt. Quid quod exanguiū spermaticarūve partium plæraque opera, vehentissimi caloris effectus esse, monstrare licet? In vesica lapides gignuntur durissimi: quod non nisi à calore feruentissimo accidere posse videtur. In renibus verò concreti, molliores & friabiliore deprehēduntur. Vnde colligas, acutiorem esse membranarum quàm partium carnosarum, vt renum, calorem. Nam & ventriculus ipse ex membranis cōstans, difficilima quæque conficit & elaborat, vt in struthio

*Aph. 58.
lib. 6.*

*Cap. 3. de
vsu puls.*

Lib. de arte parua.

Quarta.

*Obiectio
prima.*

Solutio.

*Lib. I. de
semine cap.
II.*

*Parad. 4.
dec. I.*

canelo etiam ferrum cōcoquere credatur. His si obiciās, Cor nullo refragante omnium viscerum calidissimum est, idēque carnosum: fatebor quidem plurimum carnis superpositum esse illius fibris, quæ sunt propria Cordis substantia ex semine ortum habens, docente Galeno. Singulæ enim partes ex semine primum, effinguntur: deinde quibus carne opus est, ea superinducitur, ut inanes capacitates quæ sunt interspermaticas fibras, perinde ac stoebe, impleat. In fibris verò Cordis inest calor ille præpotens à quo etiam continuò princeps illud viscus agitur, veluti flamma: eadēque motionis eius perpetuæ sunt instrumenta. Atque ut is calor diutius conseruari posset, caro fuit superposita pro integumento: quemadmodum ubi venæ portæ & caux rami conueniunt, *παρεγχυμα* illud carneum superinfusum est, ad fouendū calorem natiuū venarum, quarum peculiare opus esse *ἀμάρωσις*, alibi docuimus. Sed rursus instabis: Nemo dat quod nō habet. Si fibræ Cordis, & venæ hepatis ex carne superposita magis incalescunt (nam ea nudata frigerent) inde sequitur carnem esse calidiorem subiectis partibus spermaticis. Respondeo, carnem superinductam non alio modo fouere calorem, quam vestimēta quibus utimur aduersus frigora. Hæc verò nullum calorem nobis impartiuntur, cum nō sint calida suapte naturâ: neque aliud quàm caloris nostri dissipationem prohibent, & ne ab externo frigore ipsi lædamur, sua crassitie atque

atque densitate impediunt. Quod si calida sentiantur nobis superposita, vel recens spoliata, id à nobis accepere: ideoque mox cum calore amittunt. Non aliter sanè caro ipsa tepet, vel etiam calida sentitur, calore ab iis concepto quæ inuoluit.

* *

G 3 SOLA

*SOLA SVBSTANTIÆ similitu-
dine attractionem, minime voluntariam, fieri:
non dolore, calore, fuga vacui, aut siccitate. Ad
illustriss. Iurecons. D. BENEDICTVM
PERRINVM, virum integerrimum.*

PARADOXVM VIII.

EXPLICARE non possum, PERRINE doctissime, quàm sit mihi iucunda synceritatis tuæ, ac in me beneuolentię recordatio: in qua etiam occurrit mira in me redamando propensitas. Taceo animi dotes præcipuas, eruditionem variam, & in rebus agendis sagacitatem, quibus quum te grauissimis quibûsque viris vnicè cõmendes, peculiari quadam gratia illustrissimi D. I O. CAMVSAI, secretioris Regij consilij Scribæ fidissimi, amorem intrinsecum demeruisse potuisti, vt ei velut fidus Achates perpetuò sis à latere. Ea certè conditione vtrunque fœlicissimum esse iudico: illum, qui te præsentefruatur: te verò, quod tanto viro sis addictus, quẽ non minus prudentia & integritas, quàm sũmi honores à principibus viris, principumque præcipuo Rege nostro accepti, exornant. Iaxit Deus opt. max. vt quantum ambobus ex animo bene cupio, tantum accedat prosperitatistis

tia. Sed iam ad id quod instituo. Quia noui te in
 abditis rerum causis haud segniter inuestigadis
 voluptatem capere maximā, eoque nomine πα
 ράδοξα nostra (quāuis tanto viro indigna) tibi ar
 ridere, mihi in mentem venit etiam gratū fore,
 si nostræ amicitiae aliquod consecretur. En igitur
 mitto de attractionis causa haud vulgarem
 controuersiam, in qua veterum & Græcorū &
 Arabum medicorum δογματα funditus euertere
 videor: licet tamen ex principiis ab iisdē con
 stitutis, quin etiam eorū sentētiis, παράδοξα mea
 confirmē I o. ARGENTERIVS, huiusce tem
 poris philosophorū & medicorū celeberrimus
 & eorum qui sincere docent (absit inuidia di
 cto) facile princeps, istius quā tueor opinionis
 autor mihi fuit. Sed quod breuibus, & velut o
 biter (aliud scilicet agens) dissieruit ARGENTE
 RIVS ego fusiore disputatione exagitantū pu
 tauī, vt variis à me excogitatis rationibus com
 munem sententiam firmitus stabilirem. Quan
 tum vero ipse præstiterim, aliorum esto iudi
 cium. Hæc mihi sat placebunt, si tibi utcunque
 grata fuerint.

D O L O R E M Attrahere, seu facere attractio
 nem, hætenus dixerunt Medici ferè omnes, nō
 animaduertentes quā impropria locutione
 vrantur. Alij verò præ dolore, vel ex dolore, seu
 doloris ratione accidere, vt ad partem male af
 fectam humores trahantur, emendatiūs se lo
 qui putantes, affirmant. Quidam hoc tantum

proferunt, dolorem attractionis esse causam. Cæterum omnes Attractionis vocabulo hac in te abutuntur, quum nulla sit per dolorem. At quicumque ipsi dolori attractionem cōcedunt, omniū maximè hallucinantur. Nā, partem dolore tentatā humorum copiā attrahere maiore quàm illi sit ex vsu, absurdum est dicere, vt mox docebimus. Dolori verò ipsi vim trahendi assignare, contra omnē philosophiā esse existimo. Id igitur primo loco expendamus, vt deinceps quidnā de hac re statuendū sit, nobis vel vltro sese offerat. Eo enim subuerso quod iā dudum fuit decantatum (axiomāne an mendacium dicam, ambigo) promptum erit, diligenti facta inquisitione, rei veritatē elicere. Porro dolorem non attrahere, Galeni autoritate initio statim monstrare possumus, vt iis satisfaciamus apud quos illa plurimi est momenti, cum aliās, tum in hac potissimum propositione, quam ex Galeni monumentis excerptam volunt. Quippe multis in locis à dolore fieri attractionē scribit: atque dolorem non aliter quàm cucurbitulam attrahere. Verum, huic nunquā venisse in mentem, vt dolori vim trahendi concederet, ex iis quæ subiūgam monstrabitur. Quod si quando huiusmodi locutione vsus fuerit, illud obiter ac impropriè dici putandum est, non vt attractionem dolori asserat. aut certe mentis impositos, dictorumque immemor, sibi ipsi apertè contradicit. Attamen excusatione dignus videri

videri potest, quod cum plurima commentetur, nequeat ubique accurata dicendi forma vti. Id satis esse debet, si cum de industria, ex professo, & suo loco aliquid tractat, diligenter atque exacte illud excutiat. Atque ex talibus locis Galeni sententiæ mihi vsurpabuntur, quibus rei veritas confirmetur. Non enim sunt ea in medium afferenda, quæ variis in libris aliud agens scripsit, propriam locutionem negligens. Vt igitur Galenum huius nostræ opinionis fautorem (nisi etiam autorem) habeamus, quum de Attractione sit disputatio, quam de facultatibus naturalibus vnā esse constat (hic enim de voluntaria non agimus) quid ille de ea statuatur, ex libris super hac re scriptis, non aliunde, proferendum examinandumque iudico. In his siquidem attractionis modos ac species definitè proponit, inquit. Sed illud minime ignorandum est, duo esse tractionum genera: Vnum quod successione ad id quod vacuatur contingit: alterum quod qualitatibus conuenientia fit. Hic nullam vides fieri mentionem doloris, quem (opinor) minime omisisset, si existimasset ab eo quippiam trahi. At (dices) ex negatiuis per auctoritatem argumentum nihil concludit. Quippe ex eo quod Galenus dolorem tacuerit, non sequitur hunc attractionis modum aliquem non constituere. Scilicet, id nondum infero: sed tantum Galeni sententiam minime fuisse, ut dolori vires trahendi assignaret, quum tale genus tractionis omiserit, ubi ex professo de hac re dis-

ferit,

*Lib. 3. de
fac. nat. ca.
14. & 15.*

ferit, eademque sæpius repetit. Et (quæso) si hoc aliquando voluit Galenus, qua ratione probauit? A tota substantia, seu temperamento, & familiaritate quadam, vel (vt citato loco dicit) qualitatis conuenientia, partes nostri corporis omnes sibi congruum alimentum allicere, concedimus atque recipimus. Trahendi facultatem à Natura datam esse viuientium omnibus particulis, assentimur: eamque in primariis nostri corporis partibus, quæ toti functionem communem obeunt, villorum seu staminum rectitudine exerceri: in aliis verò, quibus minor vis sufficebat, solum temperamentum calore natiuo impulsum, satis fuisse ad faciendam similium attractionem. Ab hac diuersa non est, quæ in magnete & succino apparet vis, quorum alterum paleas, alterum ferrum ad se trahere, nō alio instrumento quàm insito calore, proprioque temperamento valet. Porro eiusmodi attractionis speciem nemo non admittit, quum vel experientia constet. Attractionem verò propriè dici eam actionem, manifestissimum est: siquidem motio est rei alicuius ad id quod violentius est. Eam autem vim seu violentiam habet quodcunque trahit, ab insita sibi facultate, quæ à forma (vnde principium motus) manare videtur. Proinde sanè attractionem propriè non dicas, vbi quippià loco mouetur, & ab alio transfertur, nisi eius actionis quispiam finis constitutur. Nam in rerum natura nihil frustra fit, sed alicuius gratia fiunt omnia: vnde mirabili

proui

*Idem quod
succinum
præstant
gemma om-
nes diapha-
næ, vt ex-
perti su-
mus.*

prouidentia regiprehenduntur. Eum verò
 finem Galenus elegantissimè explicat, dum in-
 quit: Nihil est in rerum natura quod trahat, *δι'*
αὐτὸ τὸ ἐλκεῖν, id est propter ipsum trahi, siue tra-
 hendi functionem, imò vt eo cuius per tractum
 fit compos fruatur. Quæ sententia notatu est
 dignissima, vt circa quam tota hæc quæstio ver-
 fetur. Neque enim recipimus attractionem pro-
 priè dictam iis competere, quæ non fruendi
 quadam necessitate aut desiderio, aliquid mo-
 uere, & veluti allicere creduntur. Quid enim
 concedam calorem multum sanguinis ad par-
 tem inflammataam attrahere: cum neque vten-
 di, neque fruendi gratia id possit efficere? Quo-
 modo ex sanguinis copia reficitur calor extra-
 neus, qui est præter naturam? Eadem ratione
 profecto neque vacuum propriè attractionem
 facit, (quamuis à Galeno vnum ex attractionis
 generibus constituatur) quum affluente humo-
 re non fruatur, vt neq; siccitas, vel aliud quod-
 uis accidens. Quis enim dicat substantiæ ali-
 cuius desiderio teneri, dolorem, calorem, va-
 cuum, aut siccitatem, quum nulla sit inter hæc
 conuenientia? Neque verò est quod respon-
 deas: non ipsa accidentia, sed iis subiectas sub-
 stantias, horum occasione facere attractionem.
 Quippe (vt Galeni fundamento insistamus) si
 nihil trahit nisi quod attracti appetitione fer-
 tur, eoq; præsentē frui potest, cur pars dolore
 aut calore lacessita humoris tantum colligit?
 Nunquid pars calefacta, vel dolens multum san-
 guinis

Lib. 3. de
 fac. nat. ca.
 6.

”

”

guinis appetit ad vsum vel fruitionem? Quin potius contra accidit, vt vitata ex morbo temperatura facultates imbecillius agant. Temperamentum siquidem facultatis naturalis adeo conueniens est instrumentum, vt ex eo robur actionum pendere, illiusque perfectio harum bonitatem atque excellentiam facere, dicatur. Contra omnis dyscrasia aliquam ex facultatibus, tandemque omnes, labefactare videtur. Quamobrem absurdissimum est, vim tractricem valentiolem fieri asserere, dum calor præter naturam adauctus est. Idem sentiendum de dolore, qui partem diuexans, illius facultatibus insigniter obest, si quid aliud. Vnde membra dolorem perpetientia, nec satis attrahunt, nec retinent, neque alimentum conficere possunt, neque superflua excernere: sed languent, perperamque nutrita sensim contabescunt. Affluit quidem per dolorem humoris copia, sed non trahitur: atque ob id non nutrimento, sed oneri & impedimento maximo esseprehenditur. Nam vt substantiæ deperditæ fiat instauratio, humorem exiguis admodum portionibus, & longo tractu ad partem allici oportet, nõ ἀσπῶς & abundantius ferri: vt triplicis substantiæ dissipationis, quæ pederentim ac insensiliter accidit, respondeat. Non est igitur trahentis particulæ actio, tantus humoris impetus, qui præ dolore & calore commoueri solet, quum in eo statu langueat magis quàm valeat trahendi facultas. Et vt supraposito axiomate istud fulciamus, si
nihil

nihil attrahit nisi vt attracta re perfruatur, cur tantum humoris pars dolore vel calore tentata accersit? Nunquid tunc copiosiore indiget alimento, quàm per sanitatem? Haud equidem id recipiemus, cum pars ægra minus rectè quàm sana concoquere valeat, proindeque partiore sit contenta cibo. Neque enim potest solitam quantitatem conficere, tantum abest vt maiorem desideret. Idem planè accidit partibus afflictis, quod imbecillo corpori, vt vestimentorum ac stragulorum pondus assuetū ferre nequeat. Sic ventriculus imbecillior factus ab ea ciborum copia maximè grauatur, qua multò maiorem sanus exposculabar. Quippe dum sunt imbecillæ partes, nè quod iustum est ferunt, vt de vulneratis scripsit Galenus. Ideoque vasa inanire, & totum corpus emaciare inediâ cogimur, ne solita sanguinis quantitas parti affectæ concedatur à reliquis. Atque id pro parte dolente tantum responsum esto. Nam forte calorem seorsim istud efficere, affirmabis. Dum enim (dices) perpetuò absumit & dissipat quod influit, quandam necessitatem adfert particulæ vt copiosius alimētum trahat. Verùm quia non tantum humoris consumere valet, quantum cuiusque partis robur exoluit, nulla fieri potest huius ratione solito maior attractio. Superfunt duo enucleanda, siccitas videlicet, & fuga vacui. Quod ad illam attinet, per absurdum videtur siccitati vim trahendi concedere, quam calori denegauimus. Hunc siquidem verisimilius est

*Lib. 3. met.
med. cap. 4.*

SICCITAS.

est ad adtractionem pertinere, quàm aliam quamvis qualitatem: quum experientia monstret ἐπισωασιμὰ (vt vocant) medicamenta esse calida, & καθαρῆιμὰ omnia non obscuro calore prædita sentiantur, quo adtractionem iuuari, si non perfici, omnes putant. Adde quod ignis ex linteis madentibus humorem extrahere videtur. Quæ omnia in calore vim attrahendi conspicuam magis esse, quàm in nuda siccitate, demonstrant. Porro, si ei quod magis inesse videtur, non inest, neque ei cui multo minus verum istud mox discutietur, num (inquam) siccitas partis alicuius vim tractricem ad vehementius opus, necessitate inducta possit excitare. Est siquidem naturalis appetentiâ viuentium partibus singulis donata, quæ facultatem ad agendum promouere solet. Siccitas verò ex ἀτροφίᾳ sequitur. Vnde fit vt coniciamus, particulas necessitate quam inducit nimia exiccatio adactas, ad maiorem adtractionem irritari. Sed quum siccitatem immodicam, seu præter naturam adauctam, hic proponamus, omnis verò intemperies nata sit facultates (quæ integræ & perfectæ subsistunt in quàm exacta temperie) labefactare, iccirco à siccitate fieri valentiorē adtractionem non admittimus. Quid quod in plerisque inanimatorum exerceri videas hanc quam illi vocitant adtractionem, vt in terra & lapidibus exiccatis? Etenim videas fluuiorum ripam supra aquæ altitudinem madere, quamuis paulò ante non fuerit eminentior vnda. Et

in

in hortorum riuulis aqua transfluens, ab circumiacentibus terræ partibus exugitur. Eodem pertinet tritrici exemplū à Galeno propositū, *Lib. I fac. nat. ca. 14.* quod humorem in se per fistilia trahere dicit. Quæ quum ita sint, hoc alia ratione accidat oportet, quàm vi tractricis: siquidem eam vitæ expertibus non concedimus, si excipias quam substantiæ similitudo facit, qualis magneti succinoque infidet.

Superest vnica vacui fuga, quæ Galeni testi- *FUGA*
monio attractionem facere videtur: cui opi- *VACUI*
nioni ratio aliqua ex parte suffragatur. Cùm. n. pars inanita fuerit, & seu benigno, seu inutili humore priuata, alium confectum succedere par est: sin minus, aërem, aut aliam denique materiam, quæ vacuum fieri prohibeat. Ob id quoque vis attractrix concitari videtur, vt quod exhaustum fuit impleatur. Ex quibus inferas, esse verum quod paulò ante ex Galeno citauimus, vnum ex tractionum generibus esse, quod successione ad id quod vacuatur contingit. Atqui facile istud redargui potest: quum si humorum solito maior fiat affluxus quoniam trahuntur, sit necesse aliquid vim trahendi auxisse. Quî. n. plus attrahet, nisi trahendi facultas valentior euasit? Ast omnis euacuatio præter naturam facta, solet vires exoluere: tantum abest vt attractricem reddat efficaciorē inanitio. ac proinde consequutio ad id quod vacuatum est, attractionem non efficiet. Sed cur attrahet, si attracto non perfruatur? èd. n. perpetuo nobis est

est redeundum. Dices, facta inanitione membrum sibi attrahere, vt restituat quale fuit deperditum, vtaturque materia in locum inanitum succedente. Quam interpretationem licet admittam, non tamen inde concluditur, quandam attractionem fieri fuga vacui. Nam quando humores à parte exhausta, vt expleatur, allici prononciamus, id ex proprietate illa recondita (quam substantiæ familiaritatem vocant) perfici putamus. Ea. n. dotata partes singulæ alimētū ad se trahere maximè propriè dicuntur: atq; in hoc Attractionis appellationem admittere soleo. Vnde colligas, partes non idcirco trahere vt vacuum præoccupetur, quum ratione prorsus careant, nec sint de Naturæ providentia vsque adeo sollicitæ, vt vacuum effugere cupiant. Ipsæ sibi attrahunt inanitæ, vtendi & fruendi causa, scilicet, non vt inane præueniant. Quamobrem vacui fuga attractionem minime efficit, neque trahendi vim excitat, sed tantum sensus ille inanitionis à natura insitus, quo etiā plantæ sunt donatæ. Ad vacuatum autem spacium corpus aliud ex necessitate succedit: atque verius succedit, quàm trahatur, vt paulò post fusiùs explicabitur. Quinimo fugam vacui non facere attractionem, manifeste probat sequens experimentum. In cyphum aquæ plenum tubus aut fistula in arcum vel angulum flexa altero extremo immittatur, ex altero inclusus aër suctu extrahatur: illico profluat aqua, nec fluere cessabit donec vas sit inanitum. Eiusmodi vacuationem

*Hinc dixisse videtur
Plato, sensu
su præditas
esse plantas.*

tionem fieri fuga vacui, rectè dicunt. Nam quum exhausto aëri succedat aqua, neque ea possit pendula in fistulæ decliuo sisti, continuo excidat necesse est. & quia Natura vacuum non patitur, alia mox sequitur. Sed à quo (quæso) traheretur, quum vacui fuga sit veluti quædam priuatio, & nullibi existat. Quod verò non est, quid agere potest? Itaque successio potius dicatur ea continuatio. Attamen cum ore fugitur aër, attractio quæ illa esse videtur, sed re vera non est: siquidem inspiratio fit aëre in dilatatos pulmones subeunte, ne detur vacuū, vbi muscutorum thoracis opera factum est amplius spacium. Proinde si aëris ingressum per nares atque os fieri solitum, prohibeas, neque torax dilatari, neque pulmones expandi poterunt. Quinetiā consolio thorace, vbi par vulnus aër libere subintrat, pulmones quiescunt, nulla expansionis necessitate. Ceterum non semper est necesse, vacuati locum aliud sua consequutione replere. Si. n. confidat vas, & lateribus vtrinque prematur, spacium à parciore quàm prius materiæ quantitate sufficienter occupabitur, vnde fit, vt nonnunquam citra vllum vacui periculum, sistatur fluxus eius materiæ, quæ consequutione quadam euacuabatur. Ex his manifestū esse puto quàm impropriè fluxum omnem attractionis effectum esse censeant: quasi nihil moueri queat, quod non trahatur. Atqui plurima excerni solent, quæ à nullo trahuntur, vt lotium à vesica, & bilis in intestina delicitur. Quid quod materiæ quædā

H que

*Lib. 2. de
caus. sympt.
cap. 7.*

ex sese tantum mouentur, neque attractæ, neque expulsæ, vt vapores? A seipsis ad motū insurgunt excrementa, inquit Galenus, si vel calefiant, vel extenuentur, vel in spiritū degenerēt.

Sufficere opinor, quæ de vacui fuga diximus, ab ea minimè fieri attractionē docentes, & qui fiat vt per quasdam innanitiones, humorū confluxus accadat. Iam itaque aliorum effectū causas inquiramus, vt explicemus cuiusnā ratione pars dolens, vel impensius calefacta, fluxiones commouere dicatur: & cur præ siccitate largior excipiatur humiditas. Siccitatem. n. non attrahe

SICCITAS.

re in superioribus dictum fuit: quod etiam confirmat experientia. Partes siquidem tabidæ multò infelicius quàm molles & succulentæ attrahunt: qua ratione fit vt seniores pessimè, infantes verò lautissimè nutrimento perfruantur.

*Lib. 3. de
symp. caus.
cap. 3.*

Optimè enim aluntur calida & humida corpora, inquit Galenus, quando quidem celeriter alterant, & alliciunt ad sese alimentū, mox in intimis partibus reponunt, deinde assimilant. Pessimè omnium frigida & sicca. Neque enim alterare possunt, neque suscipere, neque appondere, neque assimilare. Ast in vitæ expertibus, quæ non attrahendo, sed tantum excipiēdo humectatur, euidentius erit siccitatis opus, vel passio, vt verius loquar. Terra siquidem aut lapis, multum ex vicino liquore madescit, non quia trahit, sed admittit duntaxat. Valde. n. sicca rariora sunt, quoniam ea carent humiditate quæ prius densiora efficiebat. Ideo quæ accidit, vt terra etiā

lon

longius distita ab aquæ riuulo, madeat, quod illam ex facili permeet humor raritate exceptus, qui sese insinuâs quaqua uersum illabitur. Cùm verò maduerit terræ pars vicinior alueo, quæ proxime ad illam sequitur humoris portionem aliquam inde mutuatur: idque deinceps ad certam vsque distatiam fieri perseverat, nō ad infinitum procedit. Cùm enim dilutæ admodum fuerint terræ partes quæ canalē attingunt, deinceps non absorbitur humor, sed totus per canalem vterius defertur, neque hac, neque illac diffuens. Eadem ratione fit vt lapides quicunque sicciore fuerint, humoris plurimum excipiant. Sicciore verò mihi dicuntur, non qui duritie præstare videntur, sed qui friabiles ac teneri deprehenduntur. Tales enim sunt, quibus parum inest humoris viscidī terrenas partes agglutinantis. Eiusmodi est etiam calx, quæ in puluerem facilè reducitur, & humoris multum ebibere videtur. Duriora verò vt marmora & gemmæ, non parum habent viscidī & crassī humoris, quo aridæ partes mutuū coalescunt, & tenacissimè agglutinantur. Vnde compacta admodum & densa, liquorem alluentem non admittunt. Sit fluuij ripa ex marmoribus cōstructa: madebit quidem ea superficies quæ humorem attingit, interiora verò non subibit humiditas. At lapis mollior seu tenerior, (qui verè ficcior est, vt prædiximus, haud aliter quàm vstus lapis non vsto) præ raritatē liquorem multum suscipit. Hic enim sua sponte inania spatia

(quæ aëre tantum plena sunt, ita vocari solent) aëre fugato subit. Madefacta verò iam parte vna, quæ illi continua est facile à simili qualitate afficitur. His hoc modo explicatis, obiectio præoccupatur: quî fiat ut, si aqua sponte per raritates illabitur, nonnunquam madeat ripa ad duos vel tres palmos supra vndæ altitudinem. Nō enim sursum grauiā feruntur citra violentiā, quæ aut fuga vacui, aut attractione accidere solet. Ast in re proposita nullum est vacui periculum: siquidem aëre plena fuerunt spacia, quæ nunc occupat humor. Nulla verò necessitas illum cedere coëgit, sed sola aquæ impulsio. Sola igitur vis attractrix in siccitate pollens eo humorem promouit. Cui dubitationi ut satisfaciamus, repetendum quod initio fuit propositum ἀξίωμα: nihil in rerum natura trahere, nisi ut fruatur eo quod attraxit. Verum quānam fruitio esse potest, eius quod planè contrarium & inimicum existit, ut humiditas siccitati? Quòd si corpus siccius redditum valde attrahat, id facit qua ratione appetentia magis afficitur: allicit verò, nō siccitate ipsa vtens, sed similitudinis fauore quodā & iure amicitiae. In iis autem quæ non trahunt, humor etiam partes superiores permeare videtur, quum in proximis concepta humiditas, cæteris vndiquaque ex contactu communicetur. Ergo sicciora corpora humoris plurimum excipere, at non siccitatis ratione attrahere, possunt. Calor verò quid præstet, dum attractionem efficere falsò creditur, non difficile est asse-

qui,

qui, ab externis rebus inita ratione. Solem aqueas humiditates in vaporem attenuatione conuersas, ad se trahere sursum versus, indeque pluuiam gigni, dicunt philosophi ad vnũ ferre omnes: quorũ nonnulli, qui alimento egerẽ astra putarũt, sibi eiusmodi materias allicere dicere non sunt veriti: ast talis opinio iamdudum à Peripateticis fuit refutata. Sed neque ij loquuntur propriè, qui dicunt Solem vapores attrahere, quum sponte sua sursum ferantur, præ leuitate. Sol autem non nisi vapores ipsos suscitatur, calefaciens attenuansque: haud aliter quàm ignis lebeti suppositus multos vapores ex contento liquore nõ extrahit, sed producit. Si enim traheret, deorsum vbi est ignis ferrẽtur. Et cum madidi panni exiccantur, non ignem versus lateraliter promouentur vapores, sed recta sursum veluti pannum lambentes. Eadem propemodum ratio est de iis medicamentis quæ *ἑμμεναγωγικά* vocitantur, quasi attractionis aliquam vim haberent. Ea verò sunt de resoluentium siue discutientium (Græci *διαφωγτικά* appellant) genere, valentissima: vt quę non modo poros suo calore maximè dilatent, sed etiam humores dissoluant & in vapores halitusque cõmutent, hi verò insita leuitate per ampliores factos meatus in sublime feruntur, iungunturque ambiendi. Succedunt verò exhaustis humoribus alij, ne detur vacuum, quandiu vis medicamenti valde calfaciẽtis, partẽ rarefacere, & poros magis atque magis dilatare perseuerat. Vnde ex alto cor

pore extracti videntur, qui sponte eo cōtinua successione perueniūt. Huic simile nō est (quod tamen quis fortē existimet) successione genus coactū à medicæ cucurbitulę vsu: cuius euentus causam eiusmodi assignant. Quia inclusi aëris aliquam portionē absumpsit flamma, ne vacuū accidat cogitur etiam caro illi succedere. Quod si ea ratione fieret, nō sensim, vti videmus, sed affatim spatiū occuparentur. alioqui vacuū aliquanto temporis curriculo interueniret. Siquidē momento fere à flāma aër fuit depopulatus: caro autē lentē admodū succedit. An potius dicendū, vaporē in vase inclusum istius successione causam esse præcipuā? Quū. n. paulatim in aquā concrevit ad cucurbitæ latera, quę tenuibus guttulis perfusa videntur, inclusi aëris magna sit consumptio. Multū enim vaporis, in paucā humoris copiā degenerat: quū aër decuplo tenuior & laxior aqua cōstituatur. Dū illud sensim fiat, sensim quoq; succedit caro, & vacuum præoccupat.

DOLOR.

Reliquū est, vt quem admodum à calore, siccitate, & fuga vacui humores locū mutare, non tamen attrahi, docuimus, & quā id ratione fiat explicauimus, postremo etiā quo modo præ dolore humorū defluxiones frequentissimę excitentur (quod experiētia docet) expendamus. Plærque omnes transmissionis huius causam statuunt, naturæ irritamentū, quo ad partē dolore laceratam vnde quaque humores (potissimum vero sanguinē) cum spiritu & calore mandat, velut auxiliares copias, ad rei molestatis ex-

pulsionē, ac membri solatiū. Hæc enim est quæ-
 dam ratio cōmunis (inquit Galenū) in quibus
 natura aliquid violenter excernit, vt eò sanguis
 & spiritus impetu ferantur: quibus duobus ve-
 luti instrumentis natura vtens, ea quæ infestant
 per vim expellit. Hac ratione igitur & dolenti-
 bus partibus inflāmationes adueniunt, natura
 excernere atque expellere causam doloris pro-
 perante: vt verò hoc faciat, sanguine & spiritu lo-
 cum implēte. Verum, quid iuuare pōtest, quod
 morbū adauget & exasperat, tensionē facit ma-
 iorē, & φλόγωσι^α accēdit magis, omniūque ex par-
 te intensiorē dolorem excitat? Aut quare medi-
 ci per initia morborū, defluentes materias o-
 mninō repellere conātur, si parti dolore affectę
 illæ sunt profuturæ? Quinimō nisi prohibeatur
 ac coërceatur sanguinis irruentis copia, nō tar-
 dē phlegmoni succedit gangræna, & (quæ extre-
 ma est corruptio partis) sphacelos? Dices, partiū
 eam esse conditionē, vt cum nulla ratione vtan-
 tur, natiuo tamen quodā incitamento aliæ aliis
 prodesse studeant. Proinde non mirum, si dum
 ignaræ cæteras iuuare cupiūt, obſint. Atqui nō
 ratione tantū, sed optimo etiā iudicio prædita
 esse oporteret, si mutua amicitia deuinctę forēt.
 Equidē singulæ nōstri corporis partes, quod si-
 bi cōueniēs est à natura didicere: aliis verò vti-
 lia nesciūt, neq; φιλίαν (moralē virtutē dignissi-
 mā) exercēt, qua tamē prædita esse deceret, si a-
 liarū cura tenerētur. Fateor naturā sic partes o-
 mnes instruxisse, vt quū ratione nulla vtantur,
 videantur omnia ratione quadā efficere. Ast hic

nulla est transmissi humoris cōmoditas, quin
 potius noxa, quum & grauiora succedant sym-
 ptomata, *ἡγὺ τῆς νεκρώσεως* imminet periculum.
 Non igitur eō mittuntur humores, vt dolenti
 parti auxilium ferant: aut non modo frustra, sed
 prorsus temerè id Natura instituit. An potius di-
 cendum, à partibus ipsis dum sese contrahunt
 ad rei noxiæ expulsionem, humores excidere,
 atque partem versus in quam propellunt, trans-
 mitti. Ea fuisse videtur Galeni sententia, dum
 inquit: Vna est naturę facultas, quam excreto-
 riam dicimus. Ea suo munere tum fungitur, cū
 triste aliquid sentit. Vnum verò quiddam est, ex
 iis quæ eam contristant, ipsa quæ dolorem exci-
 tat causa, quæcunque ea sit. Hanc igitur eiicere
 dum properat, phlegmonem interdum in par-
 ticula cōcitāt. Cū enim primis suis conatibus
 nihil profecit, vehementius aggressa quod infe-
 stat expellere, sanguinis aliquid & spiritus ex
 superpositis partibus in afflictam simul expri-
 mit. Atq; hinc fit, quod ex dolore particula pro
 portione confluentis in eam humoris, In tumo-
 rem attollitur. Scilicet dū particulæ seipsas col-
 ligunt, vt in causam doloris impetum faciant, in
 uitis elabuntur sanguis & spiritus, nō ab iis ad
 partem ipsam dolētem ex industria mittuntur.
 Id magis conspicuum est in partibus quæ fibra-
 rum opera suas facultates exercēt. Per tranſuet-
 sas enim, quibus expellunt, coarctatis, dū angu-
 stiores fiūt, materiæ contentæ solent excidere.
 Haud aliter quę solo temperamento ad omnes
 fuculta-

Lib. 13.

meth. cap.

3.

facultates vtuntur, expulsionem seipsas colligentes & veluti compressæ, absoluunt. Hinc quoties humorem defluentem repellere volumus, astringentia solemus adhibere, quibus coacta pars multò efficacius à se nocentia reiiicit. Non enim medicamentorum, sed Naturæ medicamentis adiutæ, opus est percussio. Dum itaque partes, ceu collectis viribus sese contrahunt, quæcunque fluxilia iis obuiam sunt, etiam profutura, deiciunt: quin potius excidunt & elabuntur, quæ nec qualitate, nec quantitate alioqui facultatē lascebant. Quumque minimum momentum vim expultricem huc vel illuc impellat, vt inquit Galenus, facillimè in partem præcipuè affectam vniuersi confluunt humores. Quippe à superioribus vndiquaque transmissio fit, remotioribus quoque ex consensu affectis, atque dolorem patientibus. Iis verò quos iam continebant effluxis humoribus, alij succedunt: qui quandiu perseuerat dolor, assiduo particularum nixu in ægrotantem locum exprimuntur. Est quidem inanis ac irritus expellendi conatus, quum quæ dolorem inferat causa (seu intemperies, seu continui solutio fuerit) ea ratione tolli nequeat: sed quod agere naturæ sunt partes, nullo præditæ iudicio, id satagunt. Ad hunc fere modum ex incisis venis elabatur excerniturve (non, vt vulgo dici solet, extrahitur) sanguis. Quum. n. vulnus dolorem inferat, compressæ multum sanguinem effundunt, quia multum continent. Venas autem

Lib. 3. facult. nat. cap. 13.

*Lib. 2. de
loc. aff. cap.*

2.

& arterias dolorem sentire, Galenus apertè innuit, scribens, Quando ingens in hepate inflammatio oritur, aut vbi ipsum est induratum, dolor qui tunc iugulum in dextra parte infestat, caux venæ magis quam membranarum tensionem sequitur. Et paulò post: Proprius arteriæ venæque dolor, extensæ secundum longitudinem corporis veluti chordæ cuiusdam, speciem

*Lib. de
in æq. in-
temp. cap.*

3.

refert, nullam grauitatem inducens. Et alibi: In phlegmone (inquit) omnes particulæ, & omni ex parte incalescunt, humore perfusæ: ante omnes arteriæ & venæ, quæ scilicet primæ & præter cætera vario dolore afficiuntur. Hanc senten-

*Lib. 16.
cap. 12.*

tiam confirmare videtur, quod febricitantes permulti sentiunt, præter totius corporis lassitudinem (quæ phlegmonodes dici queat) etiam lumborum dolorem molestissimum: ex venæ maioris distentione, opinor, quam vapores copiosi ex callesfacto sanguine geniti efficiunt. Ast Galenus sibi ipsi palam contradicit, quum in lib. de vsu partium doceat, venas & arterias cuiusque partis sensus omninò expertes esse, siue illas frangere velis, siue vrere, siue incidere, siue laqueis excipere. Quæ si vera sunt, profusionis sanguinis alia quærenda est causa. An licet dolore minime afficiantur, compressa tamen vasa in vulnus materias suas emittunt? Siquidem omnigenis villis donata, vt *ἀνάσκειν* strenuè perficiant, transuersos (quibus valent maximè) potissimum exercent: dumque materias contentas arctius complectuntur, & circa eas sese con-

strin-

stringunt, si quæ via patefiat, inde mox erumpit humor: neque is fluere cessat, donec maiore ex parte inanitum vas, contentam materiam amplius non premat. Hinc chirurgi in phleboto- mia vinculis uti didicere: quæ initio quidem ut venæ turgentes magis appareant, conueniunt: deinceps verò, ut adaucta compressione san- guis effundatur. Quippe si ligaturam penitus soluas, illico sistitur, nisi longè maxima fuerit vasorum repletio. Simili modo arteriæ per systo- len duntaxat (quæ illarum est contractio) san- guinem eiaculantur, & per vulnus exprimunt. nempe dum strictiùs contentum humorem pre- munt, is qua data porta ruit.

Ex his manifestum esse arbitror, dolorem neque trahere, neque attractionis causam esse: quum quod præ dolore accidit, expulsio magis dici mereatur. Galenus dum accuratiùs loqui- studet, omnem dolorem fluxiones commoue- re scribit: & nihil magis quam dolorem proflu- uia proritare, phlegmonasque augere: nec non dolorem inflammata exacuere & irritare, flu- xionibusque occasionem præbere. Quæ qui- bus modis accidant, nobis est abunde explica- tum. Igitur, quum neque dolor, neque calor, nec siccitas, nec vacui fuga trahendi vim ha- beant, aut tractionis alicuius sint causæ, uti de- monstrauius, vnica superest totius substantiæ similitudo seu familiaritas, quæ sibi conuenien- tia potest allicere, uti iis tandem perfruatur. Is. n. est attractionis finis, quo res naturâ constantes

*Lib. artis
medic. cap.*

95.

*Lib. 5. met.
med. cap.*

*Lib. 1. de
comp. med.
cap. 76.*

ad attractionem mouentur: quum nihil sit in re-
rum natura (vt verissimè pronunciauit
Galenus) quod trahat δι' αὐτὸ τὸ
ἐλκεν, sed vt eo fruatur uta-
tūve, cuius per attra-
ctionem com-
poscua-
fit.

ME

MEDICAMENTA CATHARICA

Etica humores è corporibus nostris minime attrahere, sed potius fugare & expellere, atque ἀντιπαθεία verius quàm συμπαθεία opus suum perficere: eodem modo & pleraque alexiteriorum, qua venena extrahere falsò dicuntur: nec esse qua surculos, aliave corporibus infixà extrahere possint: Ad D. HIERONYMUM CHAMBONEM, Medicum, & Philosophum perspicacissimum.

PARADOXVM IX.

ACIAM VT ROGAS, CHAMBON amicissime, nuper excogitatam de medicamentorum actione παράδοξον opinionem meam, in lucem, prima quaque occasione emittam: quæ si periclitetur, in te omnem culpam ipsa reiiciat. Equidem nolim tibi, viro humanissimo & mei amantissimo, in adeò leui honestaque petitione abnuère, cui quantum debeam lubens agnoscō. Verùm, si quis illam parum elaboratam atque fulcitam aggrediatur, erunt tux partes velut clientem defendere. Huius enim eius totum in te transfero: quo nomine (certo scio) mihi sum

summam gratiam est habitura. Nam quid illi poterat foelicius contingere, quàm omnium fauore destitutæ, tantum nascisci patronum, si cui animus sit illam oppugnandi? Sed ne videar longiore procæmio, vel ingratum donum nimia quadam sollicitudine velle commendare, aut etiam exprobrare, en statim ad rem ipsam venio: præfatus, hoc, si non aliud conferat, saltem amicitia nostræ perpetuum fore monumentum.

Ratio prima.

MEDICAMENTA purgantia, humores naturæ suæ conuenientes, substantiæ quadam similitudine attrahere volunt. Ego verò contra, dissimilitudine ἀντιπαθέας efficiente fugare & abigere, contendo. Si enim naturarum conformitas in iis attractionem facit, quæcunque maiore vi purgabunt, ea magis familiaria cēsebuntur. Quid ergo obstabit quo minus alimenta euadant, quum ad humorum conditionem proximè accedant, humoribus verò ipsis nutriamur? Atqui contrarium accidit, vt imbecilliora quæque si à corpore nostro vincantur, nec purgare possint, fieri alimenta credantur. Fortiora vero, in iusta saltem quantitate, alendo corpori non cedunt, quum tamen sub maiore copia similis qualitatis plus inesse debeat. Quid quod alimenti & medicamenti nullum erit discrimen, si medicamentum humoribus quos trahit simile statuatur: nisi forte velis, naturalibus quidem humoribus alimenta, deprauatis verò medicamenta esse similia. Ait hîc quæso:
nun

Secunda.

nunquid ex cibis prauis humores immediatè
gigni queunt, vt ex oleribus porracea bilis, &
ex cucumeribus excrementitia pituita? Sic enim
non minus cum prauis, quàm cum laudatis hu-
moribus, cibis conueniat. Vnde colligas, medi-
camenta quoque, si iisdem prauis humoribus
similia sunt, non multum distare ab alimentis.
Nam quæ in tertio conueniunt, inuicem con-
uenire dicuntur. Præterea, si medicamenta hu-
mores trahunt, iisdem fruuntur oportet: atque
vel nutriantur, vel delectentur saltem, quum
nihil in rerum natura trahat *δι' αὐτὸ τὸ ἐλκεῖν*, sed
vt eo fruatur cuius per attractionem fit com-
pos, vel autore Galeno. Atqui humoribus no-
stris minime ali *φάρμακα* cerum est, quum nihil
quod vita careat nutriatur. Quod si delectari
possint, quemadmodum ferro magnes, & festu-
cis electrum, in quibus ista diutius seruantur in-
tegra (quasi iis præsentibus multò minor fieret
illorum substantiæ dissipatio) scammonium bile
immergendum esset, & agaricus pituita obrue-
ndus, nec non aloë (quæ *ἐκ κοπρωτικῆς* dicitur) ster-
coribus inuoluenda, vt ad plures annos eorum
vis illæsa conseruetur. Quæ si prorsus inepta,
atque inaudita videantur, mirum esse desinat
(ne dicā absurdū) quod nos asserimus, nullam
medicamentis purgantibus esse cum illis humo-
ribus similitudinē. Nam quod aliquis posset ob-
iicere, à vesica fellea bilem, & ab vrinaria serum
attrahi, quibus minime perfruantur, aut nutri-
antur, vt volūt, alio paradoxo abūde explicauimus.

Tertia.

Lib. 3. de
facult. nat.
cap. 6.

Quarta.

mus. His adde, quod si medicamentum attrahit, humores ad sese alliciet, vt eò rectà ferantur vbi est φάρμακον. At sæpe obseruauimus, à pilulis assumptis purgationem per inferiora eximiam fieri, cùm tamen pilulæ à ventriculo non discessissent. quippe tandem integræ vomitu reiectæ visæ sunt. Et non rarò potiones haustæ paulò post euomuntur: neque tamem purgatio sit irrita, aut sursum feruntur humores, sed quàm plurima deiciuntur. Atqui totam euacuationem per os fieri oporteret, si trahit medicamentum, vt ipsum trahens sequantur humores. Quid igitur de hac restatuendum nobis est? An quod initio proposuimus, καθαρῶν καὶ certis humoribus prorsus inimica, eos ἀντιπαθεία quadam persequi: vt eo nomine generi humano salutaria, θεῶν χάρις nuncupari meruerint. Sunt enim eiusdem naturæ cum ἀλεξίφαρμάκοις, quæ (vt ipse Galenus docet) mediam conditionem sortiuntur inter corpus & venenum: ita vt quæ ad nostram naturam propius accedunt, imbecilliora sint: quæ verò magis ab ea recedunt, fortiora & nocentiora. Est enim planè eadem ratio purgantium medicamentorum: liquidem nonnulla sunt adeò imbecilla, vt in ipsos humores nonnunquam degenerare credantur: scilicet cum purgatio ab his non perficitur. Valentiora autem non multum à deleteriis absunt: vt quæ habentur validissima, venenosam qualitatem sapiant. Hinc illud Mesuei: Quàntò medicamentum est temperamento hominis medio

pro

*Lib. 5. smp
cap. 18.*

*Cap. 1. lib.
canonum.*

421

propinquius, tantò salubrius: quantò remotius, tantò malignius. Quod si qualitatibus his à media hominis temperatura extremè recedat, venenum potius est dicendum quàm medicamentum. Sit igitur *φάρμακον* generis nomen, ipsumque velut medium quoddā inter nocens venenum & corpus, aut (si mauis) alimentum obtineat. Eius differentiae plures occurrunt: & primum quidem illae duae, quarū altera est eorum quae venenis, obfistunt, vel ea de corpore fugāt. altera eorum quae humores duntaxat expellere valent. Rursus istorum nōnulla bili, quaedam pituitae, alia melancholico humori aduersantur: non secus ac illorum quaedā phalangis, nōnulla scorpionibus, alia fungis, aconito, dryopteris, aut ceteris venenis sese opponunt. Eā ob rem communi appellatione *αντιδωτος* comprehendi omnia solent, tā quae deprauatos humores (ex quibus diurni & *κακωνθεις* morbi oriuntur) fugant & expellunt, quàm quae venenis peculiariter opponuntur, vt Galenus docet. Iam quomodo pharmaca expurgationē efficiant, & quaratione humores noxios à singulis partibus expellant, dicere aggrediamur. Quod & euidentius & certius euadet, si vniuersim quid de ea protrusione statuēdum videatur, proposuerimus. Nulla corpori salutaris actio intrinsecus obiri potest, cuius exercendae facultatem quāpiam sortitū non sit animal. Itaque si foras noxia propellere est salubre, aliquā ex iis quas animantis corpori facultates Natura indidit, eius

*Initio lib.
1. de antidot.
tis.*

expulsionis autorē esse oportet. Iam verò, seu finiendis morbis, seu eliminandis eorundē causis, duæ duntaxat ex facultatibus naturalibus suas operas conferunt, nempe coëctrix & expultrix. Quid enim magis incogitater dici potest, quàm si quis asserat, in procuranda rerum expellendarum amotione, eam vim exerceri cuius finis sit retētio? Quippe nemo nescit, attractionem postremā sui partem habere nō modo τὸ ἐξελθῆναι, sed & contentionē ipsam: quibus duobus & terminis, & efficientibus causis, insuper & fine, seu τῷ διὰ τι, penitus contraria est expulsio. Nostra verò hæc si quis eludere arbitratus, dixerit: medicamentū suas vires exercere, illa vi tractrice etiamnum feriente: statim obiciemus cadauer, in quod φλεγμὰ γωγὸν aut χολὰ γωγὸν iniectum nihil pituitæ aut bilis coaceruet. Quod si respondeat, istud euenire quoniā à cadauere calor abest: hinc sequetur, calorē esse causam tracttionis præcipuam: ac proinde maximum circa Cor fieri prouentum excrementorū, ipsorumque sentinā esse pectus: quo quid absurdius vel dici vel excogitari potest? Nam quod calorē esse causam instrumentariam duntaxat cauilletur quis, nihil est. Si quidem in recalefacto cadauere, nihil amplius quàm in rigido τὸ καθαρτικὸς exhibitione efficias. His ita constitutis, reliquū esse video vt statuamus, expultricē facultatem esse ablationis rerū noxiarum autorem: tantum abest vt ibidem cogitanda veniat tractio vlla. Nunc verò quatenus purgātia iuuent eā expulsionem,

sionem, quidve ad ipsam obeundā conferant,
 paucis explanandū. Qua in re, variis distinctio-
 nibus erit nobis vtendū, quod à diuersis parti-
 bus non simili omninò ratione reiciantur hu-
 mores: sintque dissimiles eius auxiliij quod καθαρ-
 τικὰ conferunt modi. Ordinem verò ab infe-
 riore ventre, qui & primus occurrit medicamē-
 tis, & plurima continere solet excrementa, vt is
 præcipuè purgationē requirere videatur. Est e-
 nim cloaca totius corporis, in quā cæteræ par-
 tes dum robore præstant, sua deponunt super-
 flua. Quod etsi non facerent, ille tamen suapte
 natura pluribus scatet, nisi quis accuratissima vi-
 ctus ratione utatur. Nam crudi prauique humo-
 res ex deprauato victu copiosiores proueniunt
 & quoniam eos reliquæ partes hepate superio-
 res negligunt, quandiu meliores conceduntur
 in venæ portæ ramis & visceribus ad quæ illi
 perueniūt, errant & vagātur. Atque ij sunt quos
 assumptum φάρμακον primo loco aggreditur: sci-
 licet, humores excrementitios oppugnans, qui
 in viis cōmunibus vocatis, primisque vasis, hoc
 est venæ portæ ramis occurrūt. Cū enim à ve-
 na porta ad ventriculum sex, vt minimū, surcu-
 li mittantur priusquā eiusdem venæ rami ad lie-
 nem & intestina perueniant: medicamentū pur-
 gans dum ventriculo continetur, seu vapore su-
 blato, seu vi aliter cōmunicata maioribus venæ
 portæ ramis, inde ad intestinorū capacitatē vs-
 que ab intermediis spatiis vndique humores,
 quos αντιπαθεία prosequitur, expellit. Porro nō

*Modus
 primus.*

solū medicamentū id opus perficere, sed maxime partiū vim expultricē à medicamēto adiutā & excitatā agnoscimus: quæ cū prius velut sopita maneret, iā cū medicamēto suas operas cōiungens, maiore conatu in expellendum humorē insurgit. Neq; verò est quod quis ex eo inferat vnico satis esse medicamēto ad quoscūque humores deturbādos, nec vlla opus fore ὅταν τοῖς φαρμάκοις ἀντιπαθεία: quandoquidē ex ea quā proponimus medicamēti simul & facultatis virium cōnexionē, id minimē sequitur incōmodum, si quis attētiū rē consideret. Potest etiā facultas solā medicamēti (quod Nature nōstrę nō minus aduersatur q̄ prauus humor) qualitate irritari, atq; ita cōcitari vt maiore conatu actionē suā perficiat. Hinc fit vt clysteribus quoq; iniectis venter inferior purgari valeat, quāuis super nē ad venę portę ramos grādiōres vis medicamēti nō veniat. Vix enim ad ieiunū vsq; ascendere possunt, vt testis est Galenus. Purgāt tamen sed leuiter omninō, vt eiusdē medicamēti multo minor dosis ore sumpta, longē efficacior deprehēdatur. Quid enim aliud possunt clysteres, q̄ excrettricē vim sollicitare, dū venarū mesaraicarū oscula in ipso transitu titillāt, quin potius vellicant, vt ex eo irritatę superiores partes non multo post noxios humores (quos agrē cōtinebant) in intestina eruētēt & quasi euomāt: non focus ac ventriculus œsophagi parte superiore, aut penna aut digito lacessita, quod in eius fundo cōtinetur abiicit? Clysteris sanē primum opus est, fæces crassas liquore suo dissoluere, vt facilius

Secundus.

*Lib. 13.
meth. med.
cap. 15.*

cilius effluât, atque ita lauentur intestina, quod κλύσῃρος vel κλύσματος appellatio innuit. Quibus si purgantium medicamentorum non nihil contineatur, etiam humorum qui primis valis includuntur aliqua fiet expurgatio, uti prædiximus. Verum (inquies) si medicamenta humores abigere certum est, nunquid per anum infusa illos ad superiores partes, ventericulum, iecur, & lienem propellent? Minime verò: quoniam forma ex naturæ instituto suis facultatibus usâ, noxiorum expulsio nem molitur permeatus ad eam rem fabricatos, quò etiam facillimè deferuntur, vel nutu suo vergunt. Ex iis enim quæ fieri possunt, Natura semper quod melius est exequitur, ut toties repetit Aristoteles. Accedit & prædictarum partium robur, quo munitæ quum strenuè propria excrementa explodere valeant, multo facilius ab alienis admittendis sese tuetur. vnde cumq; verò laceffitæ fuerint, eò sua protrudunt superflua, quò sponte vergunt ad inferiora scilicet loca, necnò ad partes naturâ ignobiliores, quibus idcirco minus est virium. Quum itaq; vis medicamenti à partium superiorum robore superetur, nec humores natura graues facile sursum protudi queât, sed magis ad intestinorum cavitatem inclinēt, nihil aliud quam irritare & partium excretricæ facultatem inuitare potest: nisi tamē effrænis fuerit medicamenti efficacia, & viscerum robur valde exolutum. Tunc siquidē magno corporis malo sursum propelli humores, viscera maximè grauaturos, non dubito: quum sæpenumero ab ignobilioribus in partes principes (sed tunc temporis imbecillas

Tertius. excremēta reiici deprehēdamus. Quod ad vniuersalē totius corporis euacuationē attinet (per quā nō modo vēter inferior, & quæ à vena porta ramos accipiūt viscera, sed etiā vena caua, & partes ad quas illa peruenit, purgātur) quanam ratione fiat, ex iis apertè docebimus, quæ Galenus ipse demonstrauit. Nēpe iisdē viis & canalibus à toto corpore ad vētrem inferiorē transmitti ac reiici excremēta, quibus alimētum fuerat attractū, & distributum. Id quod manifestè docēt crises morborum factę humoris copiosi deiectione per aluū, & spōtinæ Diarrhœæ per quas ab vniuerso corpore ad intestina feruntur humores. Est enim maxima facultatis expulso-riæ violētia vehemētiaq; vt mirum nō sit ab vltima corporis parte vsque ad intestina aliquid trāslatū peruenire. Quippe minimū momentū expultricē vim huc vel illuc impellit, vt quæ per trāsuersas fibras functionē suā obeat, ocyssimēque ab eo vnde primū est, ad eum q̄ cōtra positus est, finē tradatur: quēadmodū fusissimē probat Galenus. Cæterū assumpto medicamēto, postea q̄ inferior venter, in quo excrementorū maior erat copia, fuerit expurgatus, reliquæ corporis partes gradatim eò sua excremēta reicere ac trāsmittere incipiūt, vt sese exonerēt. Antea enī minus facile istud pręstare poterāt, cum locus deesset quo illa exciperētur. Adde quod, medicamētū (vt pręmonuimus) vasorū oscula præteries, dū cōtinuo gradu à vētriculo ad sedē p̄greditur, expultricē vim exuscitare potest. vnde fit, vt irritamēto ad superiora vsq; perueniente, iecur etiā expurgetur, & simul cum eo partes

*Lib. 3. de
fac. nat.
cap. 13.*

*Lib. 3. de
fac. nat.
cap. 13.*

superiores, à quib⁹ excremēta ad inferiorē ventrē cōtinuo progressu irrūpunt. Hic duo potissimum obiciētur. Primū est, ad superiora potius ascēluros humores, si purgātia medicamēta eos nō attrahūt, sed fugāt. Cui argumēto nos paulò ante satisfecisse putamus, cū de infusis mētio fieret. Quibus addere licet, vim medicamēti esse magna ex parte refractā, dū à vētre inferiore excremēta sibi inimica ppulsauit, vt deinceps nequeat venas māsaraīcas attingēs, in superioribus cōstitutos humores agitare, prāterquā sola facultatis expultricis irritatione. Quin si posset, nō tamen cederēt partes superiores, quæ iis supposita cloaca longē prāstantiores ac robustiores sunt. Proinde si quando medicamētum id prāstet, vt sursum agat humores, vel ex eo magis irritata facultas expultrix, subito ac maiore conatu insurgit vt ad intestina humores, refluere cogat: nec modo aduētātes explodit, sed etiam prius quiescētes, quicunque ad agitatorum conditionem accedunt. Altera obiectio est nihil referre quocunque medicamento genere vtamur: saltem nulla medicamēti habita ratione, sinēque delectu, humores qui supra hepar continentur excerni, quicunque sunt sequi paratiores: quemadmodum fieri solet in *ὑπόπρασσας*, id est purgatione superflua & excedente. An sufficit ventrem inferiorem à medicamento expurgari, vt excrementis quæ à superioribus propelluntur via pateant, & locus sit quo excipiantur. In vasis etenim plerunque humores iam excremētij corrumpuntur, vel in-

habitum corporis transmissi efficiunt tumores præter naturâ, aut vlcera, ob id quia superfluis humoribus saburrata sentina alienos minimè recipit. Hac ergo inanita, incipiunt reliquæ partes in cõuenientioré & à natura destinatũ locum sua mittere excremẽta, nisi tamẽ ea iã multo tẽpore assueuerint in aliã deferri partẽ, quæ morbi ratione cæteris imbecillior iãdudum euaserit. Ilinc enim vix tandẽ materiæ cursum auertes: quod fieri debet frequẽti irritatione, & infernarum partũ inanitione. Quippe ad hanc sequitur, vicinos humores eò recurrere, cùm Natura vacuum nõ patiatur. Hinc fieri posse videtur, vt mutua ea translatione tandẽ proximè ad locum affectũ perueniẽte, sensim retrahatur humor. Ergo citra delectũ humores quicunq; erunt sequi paratiores deiiciẽtur, inquit. Nam demus purgandum esse humore melancholicum: quando huic aduersarium medicamẽtum à ventris inferiore totã melancholici humoris superfluitatẽ excluserit, qua ratione alius à superioribus ad ventrẽ confluet, quantumvis excretricẽ vim sollicitet medicamẽtum? An natura necessariis omnibus facultatibus affabrè instructa, quæcunq; animalibus necessaria sunt nouit, sublatĩsq; à medico (eiusdẽ ministro) impedimentis, certo cum delectu humores noxios & morbum cõmittentes ipsa reiecit: adeò vt corporis purgatio cõueniens Naturæ potissimũ referẽda sit accepta, quum sola sapius id præstet, & quãdo nõ potest, lōgè melius ramen quàm Medicus quid sit opus reicere cognitum habet. Ideòq; si vel pauxillũ detur auxiliij, quo impedimenta modo

tollatur, reliquū omne ipsa natura strenuè perficit. Instabis rursus: Non igitur curandū esse, vt medicamentum aduersetur humori qui in aliis partibus morbū facit, sed his tantum quos venter cōtinet. Hoc enim exonerato, nocētes humores facto delectu Natura satis expurgabit. Et quis pharimacorū *ἀντιπαθία* est cum excernēdis humoribus, quum & viarum communium excrementis, & ipso medicamento, iam foras propulsis, nihilominus purgatio fieri perseveret? An ventris, & cæterarum partium humores specie similes adeò sunt, vt ex vno reliquos discernere possimus? Quum enim partes iecore superiores, ab inferioribus tanquam radicibus suos trahant succos, ex impuro quidem ventre impurus hauritur sanguis, isque eius generis vitio præditus quo venter abundat. Hinc sequitur, vt etiam prauo humori qui partes superiores infestat sit inimicum quodcunque *παρμακον* turgenti in ventre inferiore excremento aduersatur: & proinde vt illam quoque abiiciat expultricem facultatem distinctè sollicitat. Verum (inquies) diuersus esse potest humor reliquum corpus occupans, ab eo qui ventre continetur. Cur enim copiosior bilis non erit in toto corporis habitu, ventre inferiore solum cruda pituita referro ac infestato? Id sanè video, non tamen sententiam nostram euerti. Nam quoties diuersi humores sunt expurgandi, ea permiscetur medicamenta quæ vtrisque aduersantur. Atque in proposito affectu, pharmacum pituitæ inimicum primò suum opus exercebit, quia

prior occurrit pituita: mox bilis deicietur, altero medicamento in illam suas vires intendente, quam propulsatam quum nolint partes superiores (vt iam sæpe inculcatum est) admittere, ex eo magis irritatæ facto impetu protrudunt. Adde quod animantis ipsius forma connatam gerit speciem simulatam earum quæ sunt inter *φάρμακα*, & distinctos humores. Atque inde compertum habens, quàm noxius sit futurus eorum congressus, expultricem vim ad vtriusque reiectionem adhibet. Sic & facultas expultrix huiusce actionis autor præcipuus esseprehenditur: & interim medicamentorum *ἀντιπαθεία* retinetur, minime frustra à nobis constituta, quum non parum ad eandem actionem contulisse videatur. Cæterùm quod in animantibus actionum causa sit, species ea quæ nusquam sensibus obuia occurrit, plena est animalium historia. Medici tamen omnium pene effectuum causas ad materiam, aut materiæ qualitates referunt: vt nonnunquam parum absit, quin primarum qualitatum *κρᾶσις* animantis formam esse profiteantur: vnde Galenus toties inconstantiam in humana forma asserenda prodit. Sed quæ (obsecro) statui potest causa, quamobrem infans mammis labra potius quàm pedem vel manum admoueat, nisi quia ἀπὸ τῆς φαντάσματος speciei congenitæ iam compertum habet, quid māmā, quid item lac sit, nunquam tamen adhuc sensu vllō usurpata? Quid equus depascens? nonne ex mille plantis quas auidè carpet, vnam prætermittit,

ne

ne gustatam quidem? Cur pullus gallinaceus
 haud ita pridem ab ouo exclusus, milui super-
 uolatum attendit & horret, nisi quod à phan-
 tasmate speciei quam secum gerit, hosti-
 lem aduentum agnoscit? Ex his tandem perspi-
 cum fieri arbitror, quorundam generum con-
 trarias esse differentias, ex quibus inimicæ spe-
 cies oriantur, quæ licet contrariæ species non
 habeantur, sunt tamen principia individuorum
 ad contrarias actiones perpetrandas. Iam eius
 generis differentiam aliquam inter *φάρμακον* &
 humorem, formæ animantis esse perspectam,
 ut pote sibi connatam, quid obstat? Nihil super-
 esse video, nisi ut doceamus quam ratione ex
 cruribus ad intestina ferantur humores, si non
 trahuntur. Quum enim à superioribus ad infe-
 riora excretio sit expedita, humores sursum nō
 facile remeant, sed violentia facta, quam vel at-
 tractio, vel fuga vacui inferre videntur. Ast eum
 qui probè nouit, ab omnibus partibus ad o-
 mnes sursum atque deorsum impelli humores,
 nec modo crassam pituitam vomitione reddi,
 sed etiam melancholicum humorem omnium
 maxime tardum & grauem, ad partes superio-
 res male affectas (atque adeò imbecillas) crebro
 transmitti, dubium hoc nihil morabitur. Quin
 & pro naturæ modo sese habentibus humores
 citra vim ullam superiora petunt, non minus ab
 infernis partibus expulsi, quam illinc attracti.
 Illud tamen posset scrupulum iniicere, quod si
 medicamenta humores fugant, quum qui in
 cruribus sunt, & sua grauitate, & situs ratione
 facile

Quartus.

facile possit vltcrius ferri, verendum sit ne ad extremos pedes, potius quàm versùs intestina, perueniant: præsertim verò pedibus male affectis, & ea ratione imbecilis. An partes intermedia, quas sanas esse supponimus, supernè profligatum humorem non admittunt, sed ex eo irritatæ magis obsistunt atque repeilunt? Quod si velis crura quoque esse imbecilla, & vlex tu more vel vlcere laborare, quamvis præstaret excrementa vomitu excitato retrahere, non tamen multum refert etiam si deiectionis *παράνω* vtaris. Nam quum id primo loco inferiorem ventrem expurget, nec crurum venæ medicamenti vim prius sentire possint, quàm hepatis propinquior venæ caua ab eo sit affecta: si hæc non admittit quos medicamentum propellit humores, sed potius irritata suos in ventrem excernit, quæ deinceps sequuntur partes simili motu sua reiciunt. Vnde fit, vt affecta etiam crura tandem ex eo leuamen sentiant. Quod si hepar, & venæ cauæ truncus, protrusa excrementa reciperent, non dubito quin crurum affectus inde plurimum irritaretur. Postremò rogabit aliquis: si non trahit, sed potius fugat & expellit medicamentum, qua ratione ab extremis partibus, ipsisque articulis, reuelluntur humores? An satis est assidue confluentis materiæ (quàm antecedentem appellat) cursum impediri: quod partes loco affecto superiores tunc facere incipiunt, eum venter est inanitus. Humor siquidem morbum efficiens (qui continens causa dicitur)

Quintus.

citur) in venas regredi amplius non potest. Qui-
nimo nec ei proximus in capillaribus venis con-
tentus, calore nativo à medicamentis facto a-
cutiore, discuti ac resolui magna ex parte solet.
Superatis omnibus his difficultatibus, iam nihil
obstare video quo minus tandem constanter
asseramus, medicamenta non attrahere, sed tã-
tum expellere quos ἀντιπαθεία prosequuntur
humores. Hanc verò nostram opinionem Me-
sueus confirmare videtur, quum à vulgari dis-
cedens inquit: Absurdum fuerit existimare, à si-
mili trahi simile: absurdus à contrario. Contra-
ria enim mutuo se expellunt, non attrahunt. Et
paulò post: Ipsa humorum euacuatio Naturæ
est opus, sed per medicamentum ipsius naturæ
artificis instrumentum. Scio tamen nunquam
Mesueo in mentem venisse, quantum ex illius
scriptis colligimus, ut censeret medicamenta
humores ἀντιπαθείας ratione expellere.

Eiusdem conditionis esse putamus quæ vo-
cant ἀλεξίηρια, sub φαρμάκων genere nuper com-
prehensa: quorum natura est, venenis obistere,
vel ea prorsus è corporibus nostris eliminare.
Atqui Galenus ab his, non fugari, sed potius
trahi venena, existimat, quum super ipsis medi-
camentis iacentia liquidò visa scribit: Vnde non
odium, sed amicitiam facile colligas. An viru-
lentam saniem quam à venenatis animalibus
vulnarare partes eructant, quæque summotis
emplastris adhæret, venenum appellat eo loco
Galenus cum vulgo: etsi propriè venenum aliud
insit,

*A quibus-
dam alexi-
teris po-
tius fuga-
ri, quam
trahi, vene-
na.*

*Lib. 1. de
facult. nat.
cap. 14.*

insit, quod ab animali particulę impressum eam
 sufficit, vt corrupta temperie eiusmodi saniem
 emittat? Id verò non tam medicamenti appo-
 siti ratione fit, quàm facultatis expultricis, cuius
 est vlcerum sordes collectas reicere. Porro vt
 quid de hac re sentire debeamus, certius inue-
 niatur, Alexiteriorum naturam paucis exami-
 nare præstabit. Ea propriè ἀλεξίτηρια dicen-
 tur Galeno, quæ punctiõibus vel morfibz
 animalium medentur. Αλεξίφάρμακα verò,
 quæ medicamentis deleteriis obstitunt. Ve-
 rum ista non rarò confunduntur, vt indiffe-
 ranter omnia vocentur ἀλεξίφάρμακα, ἀλεξίτηρια,
 ἀλεξίκακα, ἀντίδοτοι, ἀντιφάρμακα, & Latinis amu-
 leta. Hoc tamen obseruato discrimine, vt ea so-
 la Antidoti nuncupationem mereantur, quæ
 duntaxat intus assumuntur. Reliquæ enim ap-
 pelationes non minus ad mouendis quàm assu-
 mendis conueniunt, vt ex Galeni verbis colligi-
 mus. Facit verò duas Alexiteriorum & Alexi-
 pharmacorum species: vnā eorum quæ vene-
 num aut deleterium medicamentum ex patien-
 te corpore euacuant. Secundam eorum quæ
 alterant. Et alterantium quidem non obscura
 est ratio, quum omnibus constet frigida cali-
 dis, humentiaque siccis, & contrariorum cæte-
 ra contrariis amoueri. Sed neque omnium quę
 euacuant latens est occasio: siquidem nonnulla
 id præstare dicuntur sola partium tenuium ca-
 liditate, quam ἐπισπαστικοῖς appellatis Galenus
 attribuit. Ast non esse veram attractionem quæ
 à tali-

Lib. 5. fac.
 simpl. med.
 cap. 18.

Initio lib.
 1. de anti-
 doris.
 Lib. 5. sim.

Lib. 5. fac.
 simpl. med.
 cap. 17.

à talibus fieri creditur, asserimus paradoxo quo
 demonstramus, nec dolorem, nec calorem, nec
 fugam vacui attractionem efficere, vel attractio
 nis causam esse, sed solam naturæ similitudi
 nem. Cuius quidem ratione quædam ex Alexi
 pharmacis & Alexiteriis euacuantia esse fate
 mur, de quibus statim agemus, posteaquàm al
 terantium conditiones explicare absoluerim
 us. Quippe etiam nonnulla alterare tota sub
 stantia dicuntur. Sunt verò eiusmodi, quæcun
 que medij cuiusdem temperamenti fauore, ve
 nenorum ac deleteriorum malitiam frangunt
 & obtundunt, vel (vt Galenus docet) quæ me
 diam naturam inter corpus nostrum & vene
 num sortita, huic sese opponunt. Quæ sane ex
 perientiâ cognita esse oportet, quum pro di
 uersis venenis diuersa sit eius medij proportio.
 Hæc non è corporibus nostris venena eiicere,
 sed in ipsis extinguerè duntaxat videntur. Ad
 quæ nonnulla referimus ab humana temperie
 tam longè dissidentia, vt nisi aduersarium vene
 num occurrat, plurimum obsint corporibus
 nostris: quemadmodum Plinius de aconito
 narrat. Ea est natura (inquit) vt hominem occi
 dat, nisi inueniat quod in homine perimat. »
 Cum eo solo colluctatur, velut pari intus inuen
 to. Sola hæc pugna est, cum venenum in visce
 ribus reperit. Mirumque, exitialia ambo quum »
 sint, duo venena in homine commoriuntur, vt »
 homo supersit. Idem planè & catharticis medi
 camentis accidit, vt hac etiam ratione cum Ale
 xiteriis

*Lib. 5. de
 sicut. med.
 cap. 18.*

*Lib. 27.
 cap. 2.*

*Aph. 36.
& 37. lib.
2.*

xiteriis consentiant. Nisi enim aduersarium sibi humorem in corpore offendant, grauem noxam & maximos cruciatus concitant. Vnde illud Hippocratis: Qui sani sunt corpore, non facile ferunt medicamēta: quin potius ab iis exoluuntur & pessime habent. Restant ex Alexiteriis & Alexipharmacis, quę euacuantia censentur, eo quod venenum aut deleterium ē corporibus nostris reiicere, siue admota, siue assumpta, videntur. Quod attinet ad propriē vocata Alexiteria, eorum quędam solum admouentur, alia tantum assumuntur, nonnulla vtroque modo. actionem suam perficiunt, vt theriaca. Quę non nisi admota iuuant, ea aut proprium virus extrahunt, aut quadam naturę similitudine venenum ad sese alliciunt, quo ipsa delectantur. Assumenda verò prosunt, quęcunque venenum id odio prosequuntur, & ad vulnus vnde venit strenuē propellunt. Quę vtroque modo iuuant, vtrunq; præstare posse creduntur: at que si eorum pars assumatur, pars vulneri applicetur, venenū media via interceptū facilius extinguitur. Neq; verò ipsa veneni excretio manifesta expectari debet, quum quod à venenatis bestiis eiacular, plerunq; sit spiritus quidam, vel tenuis humiditas, vt refert Galenus. Proinde curationis finis est, venenose qualitatē extinctio, symptomatumq; correctio, non cuius reiectio alicuius substantię quam extrahi oporteat. Alexipharmaca verò assumi tantum, solita, non etiam apponi, pleraque nocentem

ma

*Lib. 6. de
loco aff.
cap. 5.*

materiã vomitu reiicere cogunt: alia per aluum
vrinas, aut sudorem, assumptum deleterium va-
cuant. Qui effectus, non attractione, similitudi-
nis ergo fiunt (quæ enim cōtrariorum similitu-
do & amicitia esse potest?) sed ἀντιπαθέιᾳ quadã
vt de purgantibus monstratum à nobis est.

Ad horum naturam accedere videntur, quæ
furculos & spicula, extrahere dicunt. Id verò fal-
sum esse fatis testatur, quod eadem multo dele-
ctu omnibus medeantur infixis, qualiscunque
materiæ fuerint. Non enim alia spinas, alia ligni
frustula, alia ossis vel arundinis fragmenta, alia
telorum cuspides, ferreos, plumbeos, aut alte-
rius generis extrahere putantur, sed promiscuè
infixa omnia. Quasi ipsum [infixū esse] aliquid
similitudinis afferret, qua incitatum φάρμακον
traheret, vt quæ venenis aduersantur alia aliis
extinguendis aut fugandis cōueniunt. Sed qua
ratione fieri potest, vt qui trahētibz digitis nō
cedit furculus, medicamētis abstrahi videatur?
Nunquid digitorum auellere tentātium robur
minus est quam vel expultricis partium faculta-
tis, vel medicamentorum quæ putant attrahe-
re? Minimè quidem: sed sæpe accidit, vt furcu-
lus in carne aut cute latitans, intus crassior vel
curuatus, minimam tenuémqueprehendendi
sui ansam digitis offerat. Quo fit, vt ægrè, nec
sine maximo dolore & cruciatu præ laceratio-
ne extrahatur. At postea quàm soluta iam inflā-
matione amplior locus euasit, aliqua nimirum
circumstantis carnis portione in pus conuersa,

*Neque in-
fixa corpo-
ribus extra-
hi à medi-
camentis.*

K faci-

facile & nullo cū dolore surculus reiiicitur. Por-
 rò, si quis talium naturam attentius consideret,
 non mediocrem siccandi vim obtinere videbit,
 quemadmodū & quæcūque ossium desquam-
 mationē faciunt. Multum enim siccatis ossibus
 abscedunt eorum portiones corruptæ. Has ve-
 rò à medicamento extrahi dicunt, etsi spōte se-
 parētur, aut saltē à carne super os integrum re-
 cens genita extra propellantur. Idem in surcu-
 lis fieri putamus, vt à parte resiccata, proindē-
 que melius habente (siccum enim sanitati vici-
 nius est quàm humidum, in vlcerebus atque vul-
 neribus, vt rectē scripsit Hippocrates) sensim
 protrudantur, haud aliter quàm cætera nocen-
 tia. Hæc enim, dum siccantium medicamento-
 rum opera vlcus à fundo carne impletur, reii-
 ciuntur. Talia sunt, nō modo ossium frustula &
 squamæ, sed etiā vestimentorum & loricarum
 fragmenta, plumbei que globi, & si quid aliud
 præter naturam inhæserit. Quoniā verò istud
 solet accidere, partis inflammatione soluta,
 quando (vt prædixi) vulnus carne re-
 pleri incipit: inde fit vt etiam per
 accidens iuuare videantur,
 quæ promptius cu-
 rant inflamma-
 tionem.

***

G ; VENE

Initio lib.
 πρὶ ἔλκω

*VENENA IN CERTVM diem
exhiberi non posse, neque certis occidere tem-
poribus : ad clarissimum Medicina Doctorem
D. PETRVM PERRÆVM iuniorem.*

PARADOXVM X.

ITSI TV multò promptius ex-
ctiusq; dubium istud explicare pos-
ses, PERRÆE doctissime, quando
tamen placet meam quoque senten-
tiam audire, de venenorum ad præscriptum diē
limitatione ac efficacia, quid ipse sentiam pau-
cis enarrabo. Absurdum quidem & ridiculum
mihi perpetuò visum est, quod vulgò asserunt,
illa in certum tempus à veneficis determinari.
Nam cum medicamentorum, etiam vtilium, vis
(ex cuius notitia cuique sua quantitas & dosis
terminatur) non nisi longa & frequenti expe-
rientia disci queat : cognita verò nondum cer-
tam, sed coniecturalem artem relinquat : non
video qua ratione fiat, vt suorum venenorum
efficaciæ tempus præscriptum habeant venefi-
ci. Id enim in variis hominibus innoxie, atque
adeò impunè experiri non licet, vt salutarium
medicaminum *γυναικων*. Opinor in brutis, ca-
nibus, suibus, aut aubus etiam sua probant, at-
K 2 que

que obseruatis variis moriendi terminis, pro venenorum scilicet natura, hinc regulas sibi constituunt. Quasi verò non multum diffideant, hominis (qui animalium omnium est temperatissimus) aliorumque naturæ. Præter id quod longè facilius est in brutis certam statutamque euentus horam accidere, quàm in hominibus. Quippe rationis expertia in sua quæque specie minimam habent diuersitatem, eodem pabulo vescuntur, diuersa studia non prosequuntur: unde fit vt ab iisdem eadem ferè pati videantur. Homines verò, quamuis in vna specie conueniant, sunt tamen adeò varij, vt nusquam similes duos reperiatis. Dissimilis verò temperamenti, conditionis, ac studij, quot milia inueniuntur? In vnica certè hominum specie tot esse puto singularem differentias, quot in reliquo animalium genere diuersæ sunt species. Proinde fallax & lubrica omninò censeretur veneficorum coniectura, vt ex iis quæ mox dicturus sum facile est intelligere. Iam ergo ad institutum aggrediamur.

GRAVISSIMVS probatissimisque philosophus Theophrastus, à plerisque putatur istius opinionis autor, quia de Aconito hæc prodit: Componi ita ferunt, vt certis occidere temporibus possit, videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam bien-

“ stri, anno completo, nonnullum etiam bien-

“ nio. Pessimè illos de vita discedere volunt, qui

“ plurimum temporis resistere possint: paulatim enim

enim tabescat corpus, & langore pereat diuturno, esse necesse: facillimè illos qui confestim ob-
 beunt. At nos prorsus nihil mouere debet Theophrasti autoritas, quum id potius de aliorum, quàm sua sententia, scribat, vt euidentissimè citata verba declarant. Huius verò persuasionis causam si quis forte requirat, ea gemina esse videtur. Et prior quidem fuit, mortalitatis sibi suisque vitis nimium blandientis astutia. Quotus enim quisque reperietur, qui non æquiorè patiatur animo, vitium sibi probro verti quod ab externa causa illatū sit, quàm si idem à praua corporis temperie ortum habuisse dicatur? Etsi enim primæ κατὰ φύσιν suæ nemo causa dici possit, nec prauitatis eiusdem exprobrationem ad se pertinere, censere debet tamen quia nostra sit eidem immodicè fauemus. vsque adeò vt si circa ipsam quispiam contigerit error, eundem nobis vitio versum iri reformidamus. Hinc fit vt libentius admittamus cuiuscunque noxæ causam ab externo quàm interno efficiente procedere. Cuius rei tanto manifestiora se produnt exempla, quanto quique fuerint bonis artibus minus exculti: vt pote qui soli *στῆς φιλαυτίας* iudicio ferantur. Eiusmodi sunt anus, & ex plebe imperita reliqui, apud quos nihil plausibilius dici potest, quàm si morbi quo laborant causa referatur, vel ad Diuorum quempiam, vel ad propinatum clam venenum, vel ad vetulæ cuiuspiam veneficum aspectum. Vnde existunt querele quarum

In bucol. alteram recensuit Virgilius:

- “ *Nescio quis teneros oculus mihi fascinet agnos.*
 Quum enim in presentia, aut paulò ante venenum fuisse exhibitum, probabiliter mentiri nò possint, ipsius exhibitionem multò ante factam tutius confingunt. Altera porro huius sententiæ causa fuit, θεωρημάτων astronomicorum detorta interpretatio. Quum etenim illi (& verè quidem) statuunt, affectionum inferiorum modos varios existere, ex cœlestium corporum varia coniunctione, oppositione, & mutato inter se aspectu: imperitum vulgus hinc occasionem arripuit constituendi affectionum varietatem ex iis differentiis etiam quàm minimis, quas ipsi circa corpora cœlestia obseruare possunt. Veluti quum statuunt plantam aliquam efficacem esse aduersus febres, modo ante Solis ortum carpta fuerit. Atque hic error longè processit. Quippe non solum ex talibus differentiis, sanè quàm leuissimis, homines vulgo speciei varietatem in affectionibus astruunt, sed & accidentia harum affectionum diuersa ex eadem causa esse volunt: Cuiusmodi est tempus exerendæ venenorum efficaciz. Quorù deliria quum literis mandaret Theophrastus, dixit, Mortes collectuum temporibus compares euenire. Iam igitur ratione potius, quàm cuiusquam relatu vel testimonio, problematis huius veram dissolutionem quæramus. Hanc autem (ni fallor) ab ipsius veneni definitione omnium commodissimè

Ibidem.

finè auspicabimur, vt facilius intelligatur quid sit de quo disputatio suscipitur. Quicquid intra corpus assumptum ita corporis naturæ repugnat, vt vinci ab ea & assimilari non possit, sed è contrario corpus immutet, quomodo ipsum cibos solet, venenum propriè nobis dicitur. Sunt autem venenorum omnium duæ summæ differentiæ: quippe vel qualitate manifesta naturæ hominum inimica sunt, aut tota substantia eidem aduersantur. Rursus, alia citiùs, alia tardiùs suapte natura occidere possunt. Et de repente quidem, ac intra paucos dies, vel etiam horas, interimunt, quæ in Cordis penetralia mox deferuntur. Atque eiusmodi venena sunt calidissima, & magna ex parte erodentia vel putrefacientia, (*σηπτικὰ* Græci vocant) sed partium prædita tenuitate. Frigida enim & crassa, pigra sunt, & tardè in venas arteriâsque insinuantur. Sunt quæ solo vapore, vel cæco halitu corpora nostra inficiunt ac destruunt: ex quibus atrocitatis malitiæque principem locum obtinent, venena arte conflata, tantam permeandi vim habètia, vt illitis sellarum pediferis infessorum ochreas penetrent, donec ad nudas pedum plantas peruaserint, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, vniuersa eius membra corrumpant. Iisdem equorum sellæ & habenæ inficiuntur, quæ postea à calore natio eius qui equo insidet, per poros manuum atque fœmorū

in venas & arterias intromittuntur. Iis denique vestimenta, cubilia, & interulæ venenata fiunt. Eiusdem generis esse videntur quæ visu tantum, vel olfactu interficiunt, quæque solum gustata (et si non deuorentur) hominem statim in perniciem agunt nulla temporis mora. Quæ quidem omnia secum deferunt præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infælicibus moribundis succurrendi tempus. Eorum usus frequens est (vt audio) apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ab his diuersa sunt crassa venena, quæ ad agendum quidem pigriora segnioraque habentur, sed tandem vehementissimè vrunt, erodunt, exedunt, discruciant, atque morâ vires & perniciem maiorem acquirunt. Cæterum, non modo varia est venenorum diuersi generis efficacia, sed & pro eorum qui assumpserunt constitutione ac temperatura, multiplex in nocendi tempore accidit varietas, vt alij aliis citiùs tardiùsve noxam sentiant, venenoque succumbant, nonnulli etiam euadant. Fit enim quandoque vt deleteria vis mitescat ac superetur ab eius qui assumpsit natura, vel ex se satis valida, vel quæ opera ἀλεξίφαρμάκων roboretur. Sic ex iis qui in eodem aëre pestilenti sunt, quidam minimè peste corripiantur: ex iis verò qui laborant, hi statim pereunt, alij tardius, alij tandem euadunt. Quæ cum ita sint, ridiculum omninò videtur quod asserunt, fieri posse vt

vene-

venenum in statum diem exhibeatur, certisque occidat temporibus: idque ex veneni conditione. Cui errori alter fauere videtur, quem dudum euertimus: nempe medicamenta principium mutationis à nostro calore adipisci, ut docet Galenus. Vnde infertur, crassiusculè contrita effectiorem suam tardius exerere. Quod etsi concedam, non tamen quod hic astruunt illi conficiant, nisi captiosè. Nam si quis ita argumentetur: Hoc medicamentum tardius quàm illud vires suas depromit: ergo in certum tempus id efficiet, fallax erit argumentatio, quæ ab Aristotele dicitur ἐλεγχος παρὰ τὸ ἐπόμενον. Haud aliter quàm si quis pronunciet, Capra est animal, ergo Capra est alinus. Sunt enim [tardè efficere] & [ad certum tempus efficere] species diuersæ eius quod efficit suas actiones in tempore. Illos verò solam venenorum conditionem spectare, id satis arguit, quod nullam corporum distinctionem eos facere audias, sed tantum veneni speciem confingere, cui temporis duntaxat limitationem adhibent, non hominum naturæ. Atqui sæpè visum est, toxico eodem pondere eademque hora conuiuis multis exhibito, alios statim periisse, alios post dies aliquot, nonnullis certe parum accidisse mali. Huic non dissimile est quod in medicamentis purgantibus quotidie experimur: quæ eodem tempore, eademque mēsurā, & simili præparata modo, si diuersis hominibus propinentur, alios citissimè, alios tardè euacuant: & ab aliis

*Parad. i.
dec. i.*

*Lib. i. sim.
cap. ii.*

quidem plurimum, ab aliis verò parum aut nihil. præterea, his citra molestiam, aliis magna cum difficultate, torminibus grauissimis, & frequenti *λειποθυμία* deiectionis fit. Et quid diuerfos proferre necesse est, cum ne in eodem quidem homine idem pharmacum semper eosdem effectus producat? Cùm igitur ex vario dispariq; hominum temperamento, variaque corporum structura, hæc magna ex parte accidere videamus: cuiusque verò hominis *ιδιουσυχρασία* ad amissum comprehendere nequeat: qua ratione quis sciet quanto tempore natiuus calor veneno resistere possit? Vt dem aliquem adeò peritum esse veneficum, vt sui veneni facultatem certo iudicio tam exquisitè expendat, quàm lance expenditur moschus: nunquam tamen admittam id posse naturæ eius qui assumpturus est, tam exactè & (vt dici solet) ad vnguè determinari, vt nihil à proposito sibi fiat aut termino aberraret. Nam & Medicina ipsa coniecturalis habetur, qua singulis hominibus suorum remediorum quantitatem & propriam qualitatem præscribit. Ipsum enim ad vnguem proprium, inquit Galenus, nec scribi omninò potest, nec dici. Et paulò post: Nulla est in arte medica nec res, nec medela, quæ specie dicibilis non sit. Sed quod nec dici, nec scribi, nec omninò præcipi potest, id quantitas in quoque est. Et in sequentibus id sæpè repetit, docens cuiusque hominis propriam esse curationem, atque naturæ proprietatem ineffabilem esse, nec exactissima scien

*Gal lib. 3.
meth. med.
cap. 7.*

*Lib. 3.
meth. med.
cap. 3.*

Cap. 7.

scientia comprehensibilem. Naturæ propriatatem vulgus medicorum ἰδιοσυγκρασίαν, vt idem admonet, appellat. Et quia omnes eam comprehendendi non posse fatentur, ideo ipsam veram Medicinæ artem Aesculapio Apolliniquæ concedunt. Nam perfectæ seu absolutæ infallibilisque Medicinæ (quam Galenus τὴν ὀρθὴν ἰατρικὴν vocat) principium ac veluti fundamentum est, particularis naturæ nouitia. Vnde subiungit: Si cuiusque priuatim naturam explorare ad vnam scirem, vtique qualem fuisse Aesculapium mente concipio, talem me esse putarem. Sed quoniam id fieri non potest, certe vt quoâd homini licet quàm proximè accedam, tum ipse me exercere decreui, tum alios vt idem faciant adhortor. Ergo si coniecturalis est, & minime certa Medicina, ea parte qua singulis sua præscribit remedia, neque id nisi longa tandem obseruatione ac experientia deprehendi possit, quis de venenis hoc sibi persuadeat? Nam si in arte medica periculosum est experimentum, vt prudens monet Hippocrates, quàm incerta sit venenorum probatio facile est coniecere. Nam deleteriorum, vt salutarium medicamentorum, vim in variis hominibus neque innoxie, neque impunè, experiri licet. Quod verò in brutis animalibus obseruare quis potuit, ad hominem traducere velle, ineptum esse prædixi: quoniam longè lateque differunt hominum brutorumque naturæ, vel hoc argumento, quod sturni cicuta, & elleboro coturnices tutò vescantur, quæ

*Aph. I.
lib. I.*

quæ nobis sunt venena & pharmaca. Ex his tandem colligere possumus, erroneam valde & lubricam censerî debere veneficorum artem) siquidem ars dici possit) & coniecturam: præsertim quum idem venenum aliàs celerem, aliàs tardam actionem edat, idque non tam sui ratione, quàm pro corporis natura & téperie, meatuum laxitate vel angustia, caloris nativi robore aut imbecillitate, excrementorumque similium aut dissimilium copia vel paucitate. Nam deleterij vis quandoq; irrita manet, aut multum refracta: vt in eorum corporibus qui animæ facultates ex optima temperie validas sortiti sunt. Corporis verò structuræ & compositionis ratione accidere putat Galenus, vt hominem quidem cicuta encet, sturnos verò nutriat. Huic addit caloris comminuentis attenuantisque vim: cuius etiam occasione fieri censeret, vt frigida venena citius magisque in calidis naturis vim suam exerant. Id plerisque *παράδοξον* videri poterit: sed quum ab eodem autore sit apertissimè demonstratum, eius probationem sciens prætermitto. Quod ad excrementorum naturam attinet, ea contrariis qualitatibus pugnantium venenorum actiones eneruant. Nam si pituitæ copia fuerit in visceribus, calidi veneni vis ab illa non parum obtundetur. Contrà, calidior humor talis veneni opus accelerabit. Sic narcoticum assumptum hebetat & frangit abundantior bilis: eidem verò fauet pituita. Porro, quod ab impiis hominibus veneficis sciri potest, id ferè

*Lib. 3. sm.
cap. 18.*

*Lib. 3. sm.
cap. 18.*

ferè est huiusmodi : scilicet norunt quæ venena
suarum tantum qualitatium evidenti conditio-
ne perimunt:& quæ tota substantia nocent. Ta-
lia dicuntur , quæ putredine vel erosione inter-
rimunt, quibus vt tempore inualescant accidit,
autore Galeno, quum reliqua ex mora eneruen-
tur. Siquidem temporis spatio putrescunt om-
nia, eoque magis quo fuerit humidior calidior
que locus. Ob id igitur quibus actio in putredi-
ne, iis tempus actionem adauget, quoniam sci-
licet & putredinem : cumque putrescere nun-
quam cessent, vicissim etiam putrefaciunt. Vnde
fit vt longo post tempore interimant , potissi-
mum quæ crassa terrenaque essentia sunt. Hæc
(inquã) ex longa obseruatione didicisse queunt
venefici, vt ea distinguere sciant quæ ab insigni-
bus qualitatibus , ab aliis quæ à tota substantia
interimunt: & illa quidem suapte natura cuius
homini præsentius malum afferre, hæc verò nõ
nisi longiore tempore vires suas explicare. Et
rursus: vtraque citius tardiùsve occidere, nulla
corporum ratione habita, pro eorum maiore
minoreve quantitate. Id etiam præstare pos-
sunt, vt quæcunque venena pro suo arbitrio
temperent, reddantque mitiora vel acerbiora,
quò celerius aut tardius interimant: idque nullo
naturæ secreto, vel miraculo. Nam & nos in pur-
gantibus medicamentis eo artificio vti sole-
mus, vt quæ pigriora sunt exacuamus, & iis ve-
luti calcaria adhibeamus: aliorum contrà, cele-
rem nimis penetrationem cohibemus, iis per-
mistis

*Lib. 3. sim.
cap. 18.*

mistis quæ natura sunt tardiora & crassiora. At
vt in certum præscriptumque diem veneno-
rum effectus limitentur, & absurdum & planè
ridiculum esse putamus: quum (vt superius a-
bundè monstrauiamus) singulorum hominum
natura perfectè cognosci nequeat: vnde accidit
incertus valde vniuscuiusque veneni in homi-
ne tollendo terminus. Nam actio quæuis natu-
ralis varios fortitur effectus, tam pro eius qui
efficit, quàm eius quod patitur diuersa disposi-
tione: atque id non euidentium tantùm, sed &
occultarum & peculiarium qualitarum ratio-
ne: quibus etiam fit, vt quæ huic profunt, alteri
multum noceant. Petrus Aponensis (quem
Conciliatorem vocant) vbi hanc quæstionem
explicat, proponit fieri posse, vt certò cognita
vitæ hominis alicuius duratione, ex humidi
primigenii quantitate mensurata, venenum
propinetur quod decem annorum spatio illud
prorsus absumat. Vnde colligit, nonnullos
esse venenatos, qui continuè exiccando proce-
dant, (hi vulgo herbatii seu strigati vocantur) sic
rique posse nonnunquam vt venenum limite-
tur. Verùm, quod ille supponit, ex Astrologia
vix rectè diuinari potest. Quicumque verò sen-
sim contabescere videntur, à toxicatoribus ve-
nenati, *χρονικὸν* quidem fateor affectum susti-
nent, sed qui nobis incerto tempore hominem
sit de medio sublaturus. Non minus incertum
moriendi terminum, ex leporis marini (vene-
nati piscis) vsu, Plinius significat, dum inquit:

Homi

Homines quibus in pastu est, piscem olent. „
 Hoc primo argumento veneficium id depre-
 henditur. Cætero moriuntur totidem horis,
 quot vixerit lepus. Nam quis diuinabit leporis
 huius ætatem, vt prædicere possit moriendi sta-
 tutam horam? Quin si hoc etiam dem, resciri
 posse quot dies vixerit lepus, non tamen conce-
 dam ab eo quosuis homines eodem tempore
 interfici, quum (vt satis superque probatum
 est) venenum idem pro corporum diuersitate
 admodum varie agat. Vt verius sit dicti, quod
 ipsemet Plinius subiungit, incerti temporis ve-
 neficium id esse, vt autor est Licinius Macer.

Hæc sunt, amicissime doctissimeq; PERRÆE,
 quæ de problematis huius veritate mihi asserē-
 da videntur. In quibus explicandis, si paulo pro-
 lixior fui, ignosce, & quorundā Medicinæ stu-
 dioforum gratia, qui cum ea meditarer forte
 supervenerunt, id factum esse scias. Rogarunt
 siquidem vt enarrationis huius copiam illis fa-
 cerem. Quod cum honestè nō possem negare,
 fusius tractanda mihi fuit quæstio, vt eorum ca-

prui me accommodarem. Tu ex multo

breviore oratione, vt doctrina &

ingenio plurimum præstas,

meā de hac re senten-

tiā, quod cupiisti,

facile intel-

lexisses.

PALE.

PRU

PRVDENTIA ET SCIENTIA

*rum varietate clarissimo, summisque honori-
bus dignissimo, D. HONORATO CASTEL-
LANO, Regis consiliario medico, Regineque
ἀρχιάτρω, & in Schola Monspelienſi regio pro-
fessori, Laur. Ioubertus Delphinus S. D.*

VVM iandudum constituif-
sem, commentationes quas-
dam in libros Galeni de fa-
cultatibus naturalibus, tuis
auspiciis in lucem emittere (om-
nium maximè honorande
CASTELLANE) ne quid temere aggrederer,
& meo tamen interea nomini consulerem, factū
est vt iam cunctantem me, illa etiam remorata
sint, que ab Apelle in ζωγράφου ἀθλίων dicta me-
mineram: dum is depictam à se imaginem in
lucem expromere properaret, & quam propte-
rea laudi sibi & gloriæ fore apud Apellem pu-
tabat, quod eam vel puncto temporis iactaret
descriptam:

Καὶ ἦν μὴ λέγεις, εὐοῖδα, ὅτι ταχὺ γέγραπται.

Θαυμάζω δὲ πῶς ἔχῃ τοιάυτας πλείους γέγραπας.

Accessit etiam, quod dum exculta magis, & ma-
gis elaborata παράδοξα quædam haberem, non
potui

potui non ea consilia potius persequi, quæ *παρόλως* emittere prius suaderent, ut in iis tanquam re minus seria, periculum facerē, quantā consequentes illas lucubrationes nostras tandem maneat securitas: aut quantus hilce sit expectandus applausus. Eiusmodi sunt quæ de attractione à sola similitudine substantiæ disputo: & de actione per *ἀντιπράξεις* tum medicamentorum purgantium, tum etiam alexiteriorum: Quod item menstruus sanguis non sit veneni particeps: Quod fœmina profluente menstruo non possit concipere: Quod ventriculus interdiu & per vigilias, exactè magis quàm noctu & inter dormiendum, coctionem suā perficiat. Hæc enim, & pleraq; alia illinc deprompta, ex meo voto iam tua sunt, ut & absoluta tractatio futura est: quæ si quando habebit quæ prius *παρόλως* disputata videris, scito ea tunc brevissime, & quasi indicis instar processura. Porro, id tibi significare visum est, ne quibus iā de meis illis lucubrationibus aliquid potuit subolere, ij de oblato dicatōque opusculo detractum esse, te nescio, aliquando deprehendant. Quod ut absoluerē, & aliquo digno donarem decore, vix spatium datum est: ita me instituta nostra publica professio totum ad se rapit. præcipueque tuo nomine, qui me dignum duxeris, cui tuas absentis partes agendas in docenda Medicina traderes: cum alioqui tibi per Regem & Academiæ nostræ leges, muneris commissi fructus, ubi ubi sis, liceat percipere. Sed illud D

Epist. i. ad
Corinth.
cap. 6.

Pauli multo maximi apud te est ponderis: πάντα
μοι ἐξ ἐγὼ, ἀλλὰ ὃ πάντα συμφέρει. Sed vt ad rem re-
deam, crede mihi, tuas dum ago partes, si dicā
quod sentio, egomet mihi videor tanquam Co-
mædus aliquis male comptus regiā personam
sustinere. Ita tamen, vt in eo quantum culturæ
splendorisque ad regium ornatum deest, id ip-
sum quanta possum in agendo diligentia & se-
dulitate studeam compensare. Id autem confi-
denter magis exequor, quod eodē tecum spe-
ctatores non habeo: quos tamen multo (ne in
meos grauius dicam) noui eruditissimos. Vale.
Monspelij, mense Aug. 1565.

AD

AD CLARISSIMOS DD.

Antonium Sapportam, Academiae Monspeliensis Decanum,
& Gul. Rondeletium eiusdem
Cancellarium, artis Medicæ anti-
stites, regios professores & cō-
siliarios illustrissimos, Lauren-
tii Iouberti collegæ,

CARMEN VOTIVVM.

*Hæc præcox nimium, & luxurians comis,
Quæ, fors haud bene adhuc, arbor amabilis,
Maturata dedit (percelebris Scholæ
O nostræ Medicæ lucida sydera)
Præclaris radiis percoquere est opus
Vestrum, quo placeant & sapiant magis.
En tantum exiguus furculus arboris,
Aut germen mereor, gemmæve dicier
Vestri: iam propriis quamuis ego hæream
Terra stirpibus, huc ascitus in ferax
Arbustum. Præcor ô, tuta fauoribus
Vestris, hæc volitent undique per manus,
Ut dentem metuam nullius improbi.
Me nulla ambitio scribere compulit*

L 2 Hæc

*Hæc, testor: studium pectore ab intimo
 Sed veri, assidue quo stimulator libens,
 Exercere studens his iuvenes libris.
 Quorum si studiis attulerint lucrum
 Hand paruum, id meritis accumulento peto
 Vestris. Quinetiam gloria nobilis
 (Præses quæ studiis laudis & artium)
 Hinc speranda mihi, vestra sit integra.
 Vos litis dubia deligo indices.
 Ad vos, si arma mouent obuia, pronoco.
 Ad vos omne meum ius fero libere.*

Virtus labore venit.

INDEX OMNIUM EORVM QVÆ IN HIS

Paradoxis continentur, ordine
Alphabetico digestus.

A

- Abstinentes à ciborationi consonum est
per mulos non solum dies, sed &
annos vivere posse.* 284
- Abstinentia biliosis nocentissima* 40
- Absynthium* 6
- Accessionis unius quatuor temporū distinctio.* 380
- per Accidens quid fieri dicatur.* 165
- Acetum humanum corpus exiccat.* 24
- Acetum.* 65
- Acetariis mulieres delectari herbisq; frigidioribus
aceto maceratis vesci.* 69
- Aconitum certis temporibus occidere posse, theo-
phrastus videtur illius opinionis autor.* 516
- Aconiti natura secundum Plinium.* 511
- Actionis frustratio quando, & ex quibus accidere
soleat.* 460
- Adeps igneo calore dissolvitur, tamen in corpori-
bus animalium frigore non concrevit.* 285
- Adeps frigidus non est, sed insignis caloris parti-
ceps.* 182. & 183. 203
- Adeps circa renes potissimum colligitur.* 188

INDEX.

- Adipem frigore in animalium corporibus concre-*
nisse quomodo dici possit. 206
- Adipem calidam esse, à frigore tamen oriū ducere,*
sentit galenus, sed perperam. 185
- Adeps quid dicatur, & in quibus corporibus gi-*
gnatur, & ad quid. 178.197
- Adipis generatio cur frigiditati nō sit tribuēda.* 188
- Adeps nec cogitur, nec siccitate frangitur: quia mi-*
nus terrena est natura. 177
- Adipem nullam frigidis corporibus ut nec cali-*
dioribus gigni, probatur. 175
- Adeps cur in inferiore ventre cumulatior & du-*
rior proueniat, &c. 175
- Adipis substantia calidiorum & tenuium elemen-*
torum portionem plurimam habet. 197
- Adipea moles cur magis quā carnosā vituperan-*
randa est. 212
- Adeps ex benigno alimenti superfluo gignitur &*
calori nativo multum opitulatur. 180.202
- Adipis & pinguedinis generatio secundum pli-*
nium. 179
- Adeps quomodo tam à latinis quā à græcis sumi*
sōleat. 179
- Adipis materia, causa efficiens & finis.* 203
- Adeps nec frigidus est, nec à frigore concrescit.* 203
- Adipis plurimum gignunt animalia corium densis-*
simum habentia. 199
- Adeps quomodo non sit frigoris vi, quum igneo ca-*
lore soluatur. 203
- Adeps ex quibus gignatur in animalibus.* 348
- Adipis & flauis bilis eadem est materia.* 285.348
- Adeps*

*Adeps nunquam in tantam cogitur duritiem pra
siccitate, ut aliquando non possit vi caloris i-
gnei dissolutus fluere.* 197

*Adipis formatio quo modo fiat secundum gale-
num.* 195

*Adipis procreationem à membranarum sola den-
sitate non frigiditate nasci, sentit aristote-
les.* 195

*Adeps moderatus corporis temperati & bene ha-
biti indicium est.* 193

*Adeps res propria natura omnino non est sed ad-
uentitium.* 209

*Adeps natura opifice in partibus corporis cali-
dioribus gignitur.* 189

*Adipis natura siccior densiorque est. quae græcis
σκαρος dicitur.* 177

*Adstringentia cur adhibeantur quoties defluens
humor repellendus.* 489

Ægri ex continuo decubitu deterius coquunt.
245

*Ær multus coaceruatus cumulatim superio-
ra petens quomodo os commoveat ac didu-
cat.* 376

*Ær cum ore sugitur, an attractio esse videa-
tur.* 481

*Ær nec visui, nec olfactui, nec gustui ullas offert
qualitates.* 112

Ær frigidior noctu, qua ratione reddatur.
146

*Ætas iuuenum non adolescentium est omnium
temperatissima.* 283

- per *Ætates* temperamentū ad pondus magis incidit in hominē intemperatū, quā alium. 283
- Affectio* agrē soluitur quoties uniuersum corpus prauis humoribus, & ad uisionem paratus abundat. 403
- Agens* omne actū esse oportet. 28
- Agglutinatio* cur necessario præcedat nutritionem. 426
- Agricole, artifices, &* qui validis laboribus totum diem insudunt, cur larga ciborum copia uti cogantur. 40
- Αἱμάτωσις* uenis propriè conuenit, non carni hepatis. 284
- Αἱμάτωσις* uenis conceditur. 82
- Αἱμάτωσις* in animalium corporibus exercetur prius quam hepar sit carne uestitum. 88
- Αἱμορραγία* ad compescendā dūm phlebotomes instituitur, quid sit considerandum. 278
- Alexander* agrē tulit ἀποκατατῆς aristotelis in lucem prodisse. 1
- Alexipharmaca* assumpta pleraque nocentem materiam vomitu reijcere cogunt, alia per urinas, aut sudorem assumptū deleterium vacuāt. 513
- Αλεξιφάρμακα* dicuntur quæ medicamentis deleteriis obstant. 510
- Αλεξιθήρια* dicuntur, quæ punctionibus vel morfibz animalium medentur. 510
- Alexiteriorum* propriè sic dictorum conditiones quæ sint. 512
- Alexiteriorum & alexipharmacorum* duas constituit species Galenus, & quas. 510
- Ali-*

- Alimentum verum & simplex non calefacere.* 70.
imò refrigerant quacunque ventriculus com-
prehendit : & sua qualitate uniuersum corpus
alterant. 71
- Alimenta frigida qua.* 71
- Alimenti usus cur animantibus necessarius.* 39
- Alimenti plus assimilatur quam de substantia
partium pereat per adolescentium , quandiu
mollius & calidius est corpus.* 461
- Alimento multo non est opus quibus minor &
languidior est calor.* 39
- Alimentorum opera vitam retineri.* 38
- Alimentorum proportionem pro caloris ratione
constitui.* 40
- Alimentorum temperamenta.* 22
- Alimentum partium simularium proprium non
est quod per vasa attrahitur.,* 418
- Alimenta calida coctionem desiderare.* 73
- Alimentum quid proprie galeno.* 68
- Alimentorum efficacie cognitio quam necessaria
& utilis.* 294
- Alimenta an ad animi morum mutationẽ condu-
cant.* 299
- Alimenta ventriculo primum excepta qualia-
cunque sint, candorem accipiunt dum xulos sit*
107
- Alimentorum candor à venis susceptus & in-
nato suo calore coctus, purpureus redditur.* 107
- Alitura facit ad inimi mores, hoc est ciborum qua-
litas & modus.* 284
- Allium à terra separaturn germinat : & unde id*

<i>accidat.</i>	50
<i>Allium.</i>	69
<i>Allium calefacit.</i>	22
<i>Aloë.</i>	50
<i>Alphi.</i>	46
<i>Alterantia quæ sint, quæ in corporibus nostris ve- nena non eiiciunt, sed in ipsis extinguunt.</i>	511
<i>Alterantium conditiones quæ sint.</i>	511
<i>Alteratio maior in singulis membris fit à simili- bus suæ temperatura causis.</i>	66
<i>Alteratio tota penes calorē nostrum remanet post mutuam actionem & passionem.</i>	17.19
<i>Alterationem esse doloris aut voluptatis causam, cur asserat galenus.</i>	384
<i>Alteratio quæ putrescendo fit primas quâsque rei putris partes absumit.</i>	345
<i>Alui fluxus homini suspectus & molestus quo- modo auertatur.</i>	156
<i>Animæ facultates non feriantur, et si earum actio- nes & opera minus euidenter appareant.</i>	463
<i>Animæ indigna cur sit deplenda conditio.</i>	299
<i>Anima pars nostri melior atque præstantior est.</i>	295
<i>Animæ capita tria velut cerbero fuerunt appin- cta à platone.</i>	296
<i>Animæ simplicis & uniformis virtus & natura:</i>	296
<i>Animæ sapius pro varia totius temperie, proque diuersa humorum ipsorum natura sumitur.</i>	296
<i>Animales facultates loco indistinctæ sunt per to- tum cerebrum diffusæ.</i>	284
<i>Anima</i>	

*Animalia que natura frigoris plus quàm caloris
obtinēt, absque cibo multum perdurant tem-
pus.* 44

*Animalia exanguia tota hyeme latitant, & in lo-
cis subterraneis tepidioribus vitam agunt si-
ne alimento.* 42.51

*Animalium corpora ex contrariis & patibilibus
elementis fieri, ex sensu & dolore malè arguit
galenus.* 283

*Animalia sanguine carentia nullum adipem vel
seum habent: quandoquidem deest sanguis.*
180

*Animalia hyeme delitescētia raro pugnescere vi-
dentur. & quæ sit ratio.* 209

*Animalibus natura inditum vesci, bibere respi-
rare.* 39

*Animalium calor. 17. humidus, mites & tempera-
tus.* 20

*Animi ad mores facit alitura, hoc est, ciborum
qualitas & modus.* 284

Antiquitas quomodo commendanda. 151

*Awōia dicuntur cucurbitæ & huiusmodi: quia nul-
lum saporem habent, &c.* 112

*Arquati omnes febre cur non infestentur, quum ta-
men bilis adeo in illis abundet, ut per totum
corpus diffusa sit.* 399

Aque grauis quæ sint indicia. 114

*Aquea humiditates cur plurimum exhalent &
& affatim absumantur.* 353

*Aquea humiditas bili, vel uniuerso sanguini per-
mixta, igni febrili aduersissima resistit aliquan-
diu,*

- diu, ea verò ex magna parte superata in bile
iam puriore calor igneus amicat.* 354
- Aqua maris hyemali sydere minus sentiuntur a-
marè gustantibus.* 132
- Aqua dulces mari inuehantur, leniores tamen
haud dubiè.* 133
- Aqua portio quò dulcior, eò superior esse contendit
infusa leuitate atque tenuitate, valens.* 133
- Aqua puteana vt sit salubrior frequenter est hau-
rienda.* 130
- Aquam pro egrotantium potu decoqui indifferen-
ter iubentes allucinantur: cum ex ea decoctione
non nisi crassior minúsque dulcis efficiatur, quæ
incocta melior apparebat.* 134
- Aqua omnis hyeme dulcior, æstare minus autum-
no minime minúsque per siccitates.* 128
- Aqua putealis præstantior lacustri.* 128
- Aqua deterrima & minime potabilis est paludis.*
128
- Aquam cælestem qui in potu negligit, dereriorem
querit.* 129
- Aqua cælesti omnium aquarum vitia corrigantur
& venenati etiã liquoris pernicies eluntur.* 130
- Aqua prauæ quomodo meliores effici & naturæ vi-
tia emendari possint.* 130
- Aquæ leuitatis probatio cur ad stateram non re-
icienda.* 117
- Aquæ leuitatem cur medici examini laucis ac-
quescere volunt.* 117
- Aquæ eodem pondere pares ex qua legumina cele-
rius coquuntur melior est.* 118
- Aquæ*

- Aque optima amplissima definitio cum eius probationibus.* 118
- Aqua quæ æstivo tempore frigidior est brunali vero calidior frugis esse censet ægineta.* 118
- Aque probitas quomodo probetur aliis rationibus secundum vitruvium.* 118
- Aqua novæ probatio secundum palladium.* 118
- Aque bonitatem quidam existimant, circa quam frequentat adianthus sed perperam.* 118
- Aqua putealis quæ qualisve sit.* 119
- Aqua putearia cur improba secundum auicennam.* 119
- Aque ex argillosa terra nihil præter crassitudinem accidere solet.* 143
- Aqua turbulenta statim ad potum egentes panno densissimo transcolare possunt atque ea ratione lymphidissima paratur.* 144
- Aque qualitates duæ calor & frigus quæ vitio vertuntur.* 144
- Aque cruditas, indomite indicium est.* 144
- Aqua ex cruditate frigida quibus modis emendatur.* 144
- Aqua optima sed elaboratissima atque ideo damnoſa quomodo emendetur.* 144
- Aque calor variis artibus abigitur.* 144
- Aquarum natura est commotū agitaturque frigescere.* 144
- Aqua unde efficiatur gravis.* 113
- Aque stagnorum quæ, qualisve sint: eiusque gravitatis causa.* 121
- Aque profluentes utiles sunt: nam cursu percussæ*
que

<i>que ipſo extenuantur, & proficiunt.</i>	121
<i>Aqua fluuiorum ſua adhuc vicina ſcaturigini & qua nondum alteri flumini commixta eſt cur melior.</i>	120
<i>Aquam fluuialem, & eſtagnis, præter niloticam vituperari atio, & quare.</i>	119
<i>Aqua fluuiatilis cur fontana ſit deterior.</i>	120
<i>Aque duritiem & improbitatem in puteis denotant legumina que fluuiali aut fontana optime coquuntur, puteana vix molleſcere poſſunt.</i>	119
<i>Aquam fluuialem inter fontanam & putealem medium tenere.</i>	119
<i>Aqua propria natura frigida.</i>	31
<i>Aque bonitas argumẽto ab oleribus aliſque leguminibus ſumpto demonſtratur.</i>	116
<i>Aque nulla debet eſſe qualitas.</i>	112
<i>Aquam ſalubrem æri quam ſimilimam cur eſſe oporteat.</i>	112
<i>Aqua temporaria que dicatur.</i>	125
<i>Aqua temporaria tepida eſt & pediculorum prouentuum facit.</i>	125
<i>Aqua fluuiorum omnium ſuauior & ſalubrior eſt potu hyeme quam æſtate eiùſque rei cauſa.</i>	128
<i>Aque æſtate ſunt craſſiores, aſperiores minùſque incundæ.</i>	128
<i>Aque hauſtu mox interna frigefcunt: externa verò non multò poſt idem patiuntur, & ſudorem frigoris vi expreſſum ſuſcipiunt.</i>	65
<i>Aqua. 65. elementorum frigidiffimum.</i>	69
<i>Aqua ſanis tenuior leniôrque egrotis vero craſſior & grauior magis competit.</i>	134
<i>Aqua</i>	

- Aqua fervida in puteum demissa cur statim frigida sit.* 145
- Aqua ut statim refrigeretur & exactè calefacta in testaceo vase vitreato reponuntur.* 145
- Aqua cœlestis seu pluviæ omniū leuissima est, secundum ætiū.* 121
- Aqua glacialis minalisque omniū vitiosissima habetur, & cur.* 122
- Aqua niualis peior glaciali cur censeatur docet hippocrates.* 122
- Aqua niualis renales dolores infert.* 122
- Aqua niualis frugibus & arboribus fecunda, hominibus potu nimio in salubris est procultaque mala gignit.* 122
- Aqua crassior natura, per cocturam crassissima redditur.* 111
- Aquam pro ægotantum, potu coqui iubentes reprehenduntur.* 111
- Aquarum differentia quumque eacumque enumeratio.* 111
- Aqua stagnans omnibus mala censetur.* 101
- Aque quomodo & que homini utiles esse possunt.* 111
- Aquarum enumeratio à quibus abstinendum secundum galenum.* 101
- Aqua potabilis à dulcedine commendatur.* 111
- Aqua que dicatur dulcis.* 112
- Aquam laudatissimam cur ἀπολογὶς græci vocent.* 112
- Aquarum saluberrima est pluviæ.* 288
- Aquarum omnium vitia coctione non emendantur.* 288
- Aqua salubrior fit in qua intabuerit amaranthus vel*

<i>vel elixata fuerit radix oxalidis.</i>	131
<i>ab Aqua nymbose & procellosa abstinendum.</i>	124
<i>Aqua tonitru ab aethere excreta, vel etiam temporaria laudatur.</i>	124
<i>Aqua pluuiialis elaborata & fracta sola quiete in nitido & puro loco optime conseruatur.</i>	124
<i>Aqua cœlestis quibus argumentis laudatissima, dulcissima, & tenuissima probetur.</i>	124
<i>Aqua cœlestis leuitas ac bonitas ex cylindri demersione probatur.</i>	124
<i>Aqua pluuiialis non solum salubribate sed & suauitate præcellere reliquis ait rondeletius.</i>	124
<i>Aqua plumbeis fistulis noxia redduntur causaque adducitur.</i>	124
<i>Aquarum vitia in vniuersum à nonnullis cibis emendantur.</i>	131
<i>Aque noxiae qualitati qua ratione mederi quis possit.</i>	132
<i>Aquarum omnium correctionem sola coctione fieri cogitantes reprehenduntur.</i>	132
<i>Aque soli montis brisony natura sunt per æstatem deteriores.</i>	110
<i>Aquis quid inferat æstus.</i>	110
<i>Aqua substantiam suauem & delicatam aliquando deperditam an restituat coctura.</i>	10
<i>Aqua tepida feruentem refrigerat.</i>	21
<i>Aqua non ab aëre, sed à seipsa congelatur.</i>	283
<i>Aqua pura potiusque suauis tamen circa præcordia hærens non caret vitio.</i>	113
<i>Aqua tenuis quæ censetur.</i>	113
<i>Aqua ea est leuissima quam citius calor & frigus afficiunt</i>	

- afficiunt secundum hyppocratem.* 115
- Aqua leuior est quæ ventrem non grauat & cito permeat.* 116
- Aqua leuissima alia definitio secundū galenū.* 116
- Aqua leuitas atque tenuitas cur cōmendetur.* 114
- Aqua solo pondere se prodit nec nisi longa obseruatione permista deprehenditur.* 114
- Aqua cur non satis colore, sapore, & odore probentur.* 114
- Aqua ex incolarum salubritate noscitur.* 114
- Aqua grauitas non ad laucis pondus sed ex sensu hypochondriorum noscitur.* 114
- Aqua leuitas quomodo per ligneum κύλινδρον noscitur.* 115
- Aqua maris ob crassitudinem & grauitatem pondera maxima sustinet.* 115
- Aqua ex alto mari petita per dulce sabulum collata potabilis redditur.* 142
- Aqua dulcis & salsā in mari confusa est, quæq; sit eius rei causa.* 142
- Aqua marina & salsā quibus artibus dulcis efficitur.* 142
- Aqua bituminosa quomodo expurganda.* 142
- Aqua nitrosa & aluminosa sulphurea & alie quibus corrigantur rationibus.* 142
- Aqua nitrosa, sulphurea & aluminosa medicam vim aliquam præ se ferunt.* 142
- Aqua qua ratione ex minera qualitatem contrahit.* 143
- Aqua limosa sola crassitie vituperata quomodo pristina dignitati restituuntur.* 143

*Aqua purior fit abstractis rebus diuersis qua sui
permixtione limosam foetidam & male sapi-
dam efficiebant.* 125

*Aqua caloris soli valde patientes elixatione ne-
queunt corrigi.* 140

*Aqua rem dissipatam coctura restituere non po-
test.* 140

*Aqua ut statim refrigescat vas aliqua ex parte
inane esse melius est & qua sit causa.* 145

*Aqua ut citius quam terrena corpora calet ocius
quoque refrigeratur.* 146

*Aqua refrigeratio bisariam acquiritur & quomo-
do.* 146

*Aqua rudior cruda & indomita coctione salubrior
& ad potationem suauior redditur.* 141

Aqua salubriores quomodo leues & tenues fiant.
141

*Aqua limosa salsa & bituminosa quomodo purga-
ri possit.* 141

*Aqua dulcis inuenitur in maris littore effusa ter-
ra secundum Alexand.* 141

*Aqua pluuialis leuissima ac saluberrima est, cau-
samque declarat Virruuius.* 123

*Aqua pluuiata est fontanis ac fluminalibus longè ex-
cellentior.* 123

*Aqua inculpata aqua indicibus praedita facile pu-
rescens censenda est saluberrima.* 123

*Aqua quae facile concoquantur, facile alterantur
ac corrumpuntur & secus.* 123

*Aqua cruda & nihil à propria natura immuta-
ta agitatione redduntur meliores.* 124

Aqua

- Aqua tepida vomitum, vel nauseam parit.* 136
Aqua decocta aduersus cruditatem valet. 136
Aquarum secundum genus quod ab elixatione emendatur. 136
Aquarum crudarum vitiosum naturam elixatio emendat & qua ratione. 137
Aqua cruda que sint & quam humano generi perniciofa. 137
Aquarum crudarum emendatio multa attritione vehementique & crebra agitatione fit. 137
Aquam puteanam crudiores esse veriti equis potandam exhibent farinam aut farfur. immiscentes qua natua caliditate cruditatem emendant. 137
Aquam puteanam crudiores postquam biberunt equi sunt ad cursum concitandi, & cur. 138
Aqua ex uno vase in aliud saepe & ex alto transfusa pro hominum potu conuenit plurimum. 138
Aqua aduersus cruditatem remedium praestantissimum est quod fit per cocturam. 138
Aque crassities ignis opera extenuatur grauitas minuitur & aqua durities molefcit. 138
Aque dura vel graues cur cruda vocentur & unde hoc nomen sumant. 139
Aque que sint que decoctione magis magisque extenuantur. 139
Aqua in hyeme cur decoquere sit salubre. 139
Argentū viuū dici potest frigidum & epispasticum. 287
Ars raro sine suo frustratur. 225
Arteria vena & nerui propriam retinēt actionem

<i>in instrumentis cōtra fuschium neg, proprium</i>	
<i>& commune contraria sunt.</i>	285
<i>Arteria pulsandi vim habent.</i>	284
<i>Arteria dilatantur per cordis compressionem, eadem comprimuntur corde dilatato.</i>	285
<i>Arteria & vena mutuo communicant.</i>	398
<i>Arteria & vena similes non sunt.</i>	286
<i>Arteria & vena multum sunt calida ac unde.</i>	
188.	
<i>Arteriarum καρτερικόν in portiones quamplurimas</i>	
<i>& minimas distributio, eiusque distributionis</i>	
<i>causa.</i>	98
<i>Arteriis & venis omnibus inest vis gignendi se-</i>	
<i>minis.</i>	284
<i>Arteriis maioribus incisis totus sanguis effunditur</i>	
<i>atque per eas exhauritur.</i>	280
<i>Arthritis ex motu intempestiuo & inordinato, se-</i>	
<i>pius quàm ex multo otio prouenire solet.</i>	288
<i>Articulorum exolutio que sentiatur.</i>	379
<i>Assa facilius quàm elixa coquuntur.</i>	241
<i>Assimilatrix facultas que sit.</i>	460
<i>Astrape quid sit.</i>	125
<i>Αἰσῶς que sunt sensum magis afficiant quàm que</i>	
<i>sensum.</i>	385
<i>Attractio postremam sui partem habet non modo</i>	
<i>τὸ ἐξω, sed etiam contentionem ipsam.</i>	498
<i>Attractio fit sola substantia similitudine non dolo-</i>	
<i>re, calore, fuga vacui aut siccitate.</i>	283
<i>Attractio nulla est per dolorem, & cur male illi</i>	
<i>dolori concedatur attractio.</i>	472. &

<i>Attractio quid propriè dicatur.</i>	474
<i>Attractionis modi & species qui sunt.</i>	473
<i>Attractionum genus secundum est quod qualitatis conuenientia fit.</i>	473
<i>Attratrix vis nihil in rerum natura trahit, nisi ut fruatur eo quod attraxit.</i>	484
<i>Attractionis omnem esse effectum fluxum censen- tes quam male censeant.</i>	481
<i>Attractionem à vacui fuga non fieri satis ample probatum.</i>	482
<i>Attractionis finis quis sit.</i>	491
<i>Attractionis appellatio in quibus admittatur.</i>	480
<i>Attractionum duo sunt genera.</i>	473
<i>Attractionum genus primum est quod successione ad id quod vacuitur contingit.</i>	473
<i>Auëtricem vim nunquam perire feriari aut lan- guere quandiu vinum est animal quibus probe- tur rationibus.</i>	462
<i>Auripigmetum.</i>	20
<i>Authoritas priscorum nec contemnenda nec sine ratione temere suscipienda.</i>	148
<i>Authoritas eorum saepe obest qui se docere profi- tentur.</i>	149
<i>Authoritas eorum sæpius obest qui se docere profi- tentur.</i>	310

B

B *Ilis copiosior longiorem quàm parciore efficit
accessionem & tenuis breuiorem quam
crassa.*

365

M 3 Bi-

<i>Bilis tenuior euadens caloris adurentis opera corpus quantum calefaciat.</i>	354
<i>Bilis flaua unde gignatur.</i>	107
<i>Bilis multiplex, earumque singularum enumeratio.</i>	107
<i>Bilis flaua & adipis eadem est materia.</i>	181
<i>Bilis impurius & pituitosi humoris permistione crassior calorem ab initio reddit languidiorem.</i>	370
<i>Bilem columba generant quamuis fellea vesicula carere videantur.</i>	285
<i>Bilis flaua & adipis eadem est materia.</i>	285
<i>Bilis atra per assationem ex pituita salsa non alia fieri potest.</i>	285
<i>Bilis flaua in atram non vertitur immediate.</i>	285
<i>Bilem flauam & amaram cum vomunt egri quod sit indicium.</i>	357
<i>Bilis que verè dicatur.</i>	350
<i>Bilis suo calore sicco arrodens est.</i>	20
<i>Bilis secessu pituita vomitu educenda est.</i>	287
<i>Bilis in hepate & venis unde generetur.</i>	79
<i>Bilis atra immediate ex pituita fieri nequit.</i>	285
<i>Biliosum humorem in cineres verti quomodo intelligendum.</i>	355
<i>Biliosa materia aliam quamlibet vstioni conuenientem reddit.</i>	356
<i>Biliosis nocentissima abstinentia.</i>	40
<i>Biliosa materia viscida & crassa in cordis sinibus contenta si accendatur febrem efficiet que tandem persuerabit quandiu absorptioni resistet humor.</i>	406
	Buty-

Butyrum qua ratione coalescat. 174

Butyrum cur hyemali tempore ad ignem percutiatur. 175

C

Calefacientium diuersa genera. 165

Calefaciens aliud ex sese & propria natura aliud per accidens dicitur. 165

Calefacere proprie que dicantur. 9

Calefcere atque sudare per comestionem quibusdā accidit. 72

Calidum omnium actionum opifex censetur, cui humidum subternitur, ut durabilius sit. 37

Calidorum quedam adurant. 14

Calidum, frigidum. 23

Calida cibaria omnino percocta & mutata, ac in sanguinem iam versa, naturalis in animali caloris substantiā augēt nō qualitātē intēdūt. 284

Calidum sepius vocatur quod minus caloris quā frigoris habet. 206

à Calido quacunque soluuntur frigore cōcreuerant an hac propositio generaliter vera. 204

Calida qua ratione refrigerare possint. 166.

Calida omnia à calido procedere videntur quia omnia efficientis sue causē naturā redolent. 185

Caliditas decoquens minus incundā facit aquā. 134

Caliditas omnium operationum author. 59. 60

Caliditas accensilapidis aut ferri maior, quā lignorum aut paleæ. 7

Caliditas cō acrior est quo in sicciore densiorēque materia est. exemplum etiam eius rei adicitur. 158

- Caliditas minor in senē ob atatem, in puella ob ſe-*
xum, in ſacrificio ob otium. 49
- Caliditatum diuerſa ſunt genera alia enim natu-*
ralis alia præter naturam eſſe dicitur. 207
- Caliditas una adipem fundit alia generat.*
 207
- Calor quid præſtet dum attractionem efficere falſo*
creditur. 484
- Calor cordis facilius quam aliarum partium cali-*
ditas extinguitur. 283
- Calor imbecilioſ plurimum humiditatis coacer-*
uat. 314
- Caloris paucitatem non ſolū conferre ad facilio-*
rem abſtinentiam, verū etiam humoris ſu-
perflui abundantiam. 44
- Calorem puerulis plurimum ineſſe, quomodo pro-*
betur. 240
- Calor innatus ſolius contactus & propinquitatis*
ratione communicatur. 57
- Calorem externarum partium protinus ac ci-*
bis ingeſtus eſt in ventriculum non irruere.
 56
- Calor idem à medicamentis variè alteratus & hu-*
mores crudos coquit, & obſtructiones aperit, &
flatus diſcutit, &c. 21
- Calor animalium. 17. humidus & temperatus.*
 20
- Calor noſter à medicamentis adauctus.* 21
- Calor motuum dux & opifex.* 43
- Calor facultatum naturalium princeps inſtru-*
mentum

- mentum & actionum author censetur.* 95. & 95
Calore igneo adeps dissolvitur, tamen in corpori-
bus animalium frigore non concrefcit. 285
Calor extraneus quomodo ex sanguinis copia refi-
ciatur. qui est extraneus. 475
citra Caloris opem alimentum confici aut corpus
nutriri non poffe. 391
Calor moderatus pingui gignendo est fufficiens. 190
Calor influens qui dicitur natiuus fpiritus nomi-
ne cur plerunque fignificetur. 245
Caloris influentis, feu fpiritus proprietas quæ fit
& quomodo probetur. 246 & 247
Caloris natiui miracula quæ fint. 247
Calor igneus accerrimus eft natiua autem anima
lium caliditas mitis & temperata. 206
Calor muliebris mitis eft ac temperatus ad pin-
guedinis generationem fufficiens. 209
Calor minor renibus quam hepatis effe videtur
cum à renibus gignere poffunt quod eft vehe-
mentis caloris indicium. 188
Calor ex humorum copia partem infeftans quibus
remediis cefset. 167
Calor natiuus frigidorum ufu minuitur. 155
Calor mari infius amplius à ventis excitatur.
 144
Caloris infiti argumentum quod eft. 144.
Caloris nulla eft proprietas qua ftruthiocamelus
ferrum non concoquat. 289
Caloris ignei indicia unde fumantur. 158
Calor non prius in aliis corporis partibus excita-
tur nec febris fentitur quam cordis affectio fue-

- rit communicata. 363
- Calorem igneum in corporis abitu prius quàm in corde excitari qui dicunt bobus currum praponunt & cur. 367
- Calor in bile conceptus subiectam materiam vrès quicunque alijsunt in vasis humores velut quandam elixationem patiuntur. 353
- Calorem qua statim proferant. 351
- Calor in febris unde proueniat & qualis sit. 339
- Calor purpurens venarum si sit intensior ac ultra modum sanguinem calefaciat & exsiccat fiet flaua bilis. 107
- Calorem aliò non migrare propriis relictis sedibus. 57
- Calor hepatis, lienis, &c. nullo suorum viscerum incommodo sola vicinia, ipsoque contactu ventriculi mutare valet. 60
- Calor externarum partium interno comparatus, exiguus. 60
- Calor eo minus acris sentitur quo impurior vel quantitate minor est bilis. 357
- Calorem viscerum in omnibus nonnihil obtundi ex primo ciborum contactu, etsi ad extrema usque non penetret frigus. 76
- Calor febris qua ratione per intervalla acrior eadere & furere videatur. 359
- Calor in animalibus maior excitari solet iis assumptis qua verè & natura calida sunt. 64
- Calor partium externarum primæ concoctioni non est presinitus. 62
- Calorem ab extremis unguibus ad stomachum auxilij

<i>auxilij gratia recurrere, falsum.</i>	72
<i>Calor auctior visceribus quæ ventriculū circumstant.</i>	62
<i>à Calore in habitu corporis excitato si incaleat cor febrēque patiatur necesse est eiusdem spiritus vel humores vel solidam substantiam vri.</i>	369
<i>Canes ignotis oblatrare.</i>	26
<i>Cantharis.</i>	9
<i>Cepe à terra separatū germinat: & unde id.</i>	50
<i>Cepa.</i>	69
<i>Capitis dolor cum febre quæ ratione accidat.</i>	379
<i>Caro cordi versū venæ hepatis superimposita non aliomodo calorem fouet quam vestimenta quibus utimur aduersus frigora.</i>	468
<i>Caro non est verè pars corporis, neque propriè dicitur augeri.</i>	289
<i>Caro confusa in acutè febricitantum stomacho facile corrumpitur.</i>	288
<i>Carnem nullatenus extenuat exercitatio impositius adauget, & quæ sit causa.</i>	191
<i>Carnes aëri serotino, ut teneriores fiant, non exponuntur sed ut cōseruentur diutius incorruptæ.</i>	288
<i>Caro qua ratione tepet & calida sentitur calore ab iis concepto quæ inuoluit.</i>	469
<i>Caro perfecte elixa arida prorsus & exsucca euadit.</i>	241
<i>Caro cur liquefcere non possit.</i>	198
<i>Caro in pingue vertitur quoties pabuli copia suppetit.</i>	180
<i>Caro, cordis, hepatis, splenis, & renū diuersa.</i>	86
<i>Carnes edimus vel temperatas, vel minimum à tempe</i>	

- temperatis recedentes.* 69
- Carmes elixe frigidiores ab aqua euadunt.* 69
- Carnea moles sanguine nutritur candida verò partes semine, uti ventriculū χύλω vocato, &c.*
415
- Carnosæ partes cur à frigore statim non ledantur.*
467
- Casus recens, aut media ætatis refrigerat.* 69
- Cathartica medicamenta, seu purgantia.* 24
- Cathartica medicamina actu vim purgandi habent eam enim in corpore non acquirunt.* 287
- Causa & initium pro eodem plerunque sumi solet.*
220
- Causæ & initij distinctio ac differentia.* 220
- Causi occasio quæ sit.* 350
- Causas duplex est & quis.* 351
- Caustica.* 8
- Κεραυνὸς dicitur fulmen.* 125
- Cerasa acida.* 65
- Cerebrum nudum ab ambientibus frigore cur statim ledatur.* 467
- Cerebrum & cor cur amplissimos habuerunt sinus.* 92
- Cerebrum ipsum non aliter sentit, quàm oculus videt, auris audit, & palatum cum lingua saporē discerint.* 289
- Cernsa creatur plumbo attrito quæ corporibus nocet humanis.* 124
- Chamæleon solo aëre alitur.* 49
- Chylus an excrementum dici possit.* 447
- Chylum ventriculi conueniens esse alimentum, nec*
co

- eo solum delectari, sed perfecte nutriri dicit gale-*
nus. 428
- Chylus singularum ventriculi partium nutrien-*
darum utilis materia. 424
- Chylus optimus puri optimo est proportionem re-*
spondet. 285
- χολωνος quid significet.* 424
- Chylo ventriculus verè & solidè ac totus nutri-*
tur sanguine vero duntaxat in illius penuria.
 284
- Cibaria calida omnino percocta & anutata, ac in*
sanguinem iam versa, naturalis in animali ca-
loris substantiam augent non qualitatem in-
tendunt. 284
- Cibus aut potus qui non difficulter à ventriculo su-*
perantur laudantur. 116
- Cibus ventriculo conceptus qui fiat ut famem &*
appetentiam sed & atque saturet. 434
- Cibus ad ventriculi fundum insitâque gravitate*
ubi plurimum deolvitur superiora exactius
constringi possunt. 245
- à Cibo penitus abhorrens eo non indiget.* 47
- Ciborum enumeratio quibus aquarum vitia emē-*
dantur ut cicerum decoctio, &c. 131
- Ciborum attractorum retentio quæ sit à ventricu-*
lo. 422
- Ciborum conversio in cremorem non est terminus*
more ciborum in ventriculo. 424
- Cibi in ventriculo contenti illius proprium ac cō-*
ueniens est alimentum. 427
- Ciborum conversio in cremorem non est terminus*
more

INDEX.

<i>mora illorum in ventriculo.</i>	284
<i>Cibos optime per summum concoqui asserens galenus & alia reprehenditur.</i>	239
<i>Ciborum qualitas unica occasio frigoris à cibo in extremis percepto.</i>	75
<i>Cibos plerosque calidos difficilimos esse.</i>	73
<i>Cibi nullum genus nostro comparatum calori, calidum dici posse, donec nostram substantiam adaugeat.</i>	70
<i>Cibi perfrigileo præcipuè vincuntur secundum plinium.</i>	244
<i>Tichorium.</i>	65
<i>Cicuta, papaveris, & mandragore usus ut rarissimus, ita & periculosissimus, habetur.</i>	65
<i>Cicuta.</i>	9
<i>Cicuta, papaveris, & mandragore succi primo contactu maximum ventriculo frigus afferunt: & sentiendi vim auferunt membris.</i>	65
<i>Cinnamomum natura, & ex sua temperie calidum.</i>	6
<i>Cinnamomum, moschata, piper, zingiber, & c. vim suam celerius exerunt.</i>	64
<i>Citharedus.</i>	31
<i>in Cisternis non solum aqua sed etiam vinum diu incorruptum servari potest.</i>	129
<i>Cisternas domi omnes fere albenatij habent, qui pluvialem tantum aquam bibunt, & saluberrimè degunt.</i>	129
<i>Clepsydra cur tardius multo hyemali tempore fluant quam æstatis horis.</i>	139
<i>Clysteriis primum enus est fæces crassas liquore suo</i>	<i>suo</i>

- suo dissolvere ut facilius effluant atque ita la-
uentur intestina.* 500
- Clysteribus iniectis venter inferior qua ratione
purgari valeat.* 500
- Cœtio prima qua ventriculo mandata est igna-
uior multo est dormientibus quam vigilianti-
bus.* 242
- Cœtura aquæ substantiam deperditam non resti-
tuit quin potius quidquid superest leuioris &
syncerioris natura in vaporem fundit & colli-
quat.* 110
- Cœna parcissima quantam homini utilitatem ad-
ferat.* 237
- Colicus dolor à lactis sero non excitatur.* 168
- Columbae generant bilem, quamuis fellea vesicula
carere videantur.* 285
- Combustio in cineres materiam: putredo in fœti-
dam sanie commutat.* 338
- Comminuta citius & accutius calefaciunt.* 11
- Concoctio seu digestio fit melior sit per uigilio, motu
& interdum quam somno, quiete & noctu.* 284
- Concoctio tertia qua per uniuersum corporis habi-
tum fit non exacte perficitur somno.* 239
- Concoctio in animalibus triplex.* 79
- Concoctio prima est ventriculi cibos in χυλόν
transmutantis actio.* 79
- Concoctio secunda est venarum & hepatis, ubi chy-
lus in sanguinem vertitur.* 79
- Concoctio tertia est quum sanguis in partium sin-
gularum nutritionem absurbitur.* 79
- ex Concoctione improba quid generetur.* 186

- Concoctio quomodo perficiatur in iis quæ venarum
hepatis absolutam concoctionem effugere pos-
sunt.* 101
- Concoctioni humorum, multiplici deficiente diui-
sione quomodo natura prouiderit.* 99
- Concoctio ciborum siue impedimento fit à ventri-
culo cum natura est valida.* 79.
- Concoctio particularis dicitur quæ ad nutritionem
solidioris substantiæ ventriculi pertinet.* 424
- ex Concubitu frequentiore quid nascatur.* 210
- Concussio totius corporis maior cur non fiat cum fri-
gus rigor & horror sola magnitudine causæ in-
ter se differant.* 368
- Conformatio prima fit in utero secundum gale-
num.* 457
- Conformatio cur assimilatrix nomē mereatur.* 457
- Cōformatio in prima quæ subiiciatur materia.* 458
- Continui solutio ad similarium partium morbos
referri non potest, ut rectè sentit argenterius.*
286
- Contrariis contraria curantur.* 157
- Conuersio ciborum in cremorem, non est terminus
mora illorum in ventriculo.* 284
- Cor omnium partium robustissimum atque dignis-
simum qui fieri potest ut ab aliis excrementa
recipiat.* 404
- Cor tunc est imbecillius cum intemperie laborat.*
404
- Cor primum pathemate timoris afficitur.* 375
- Cordis intemperies pro causarum fruentum magni-
tudine augetur aut diminuitur.* 403
- Cordis*

INDEX.

- Cordis sinus unde & qua ratione sanguini vitalem calorem impartiat.* 90
- Cor ferre potest puris transitum.* 286
- per Cordis compressionem arteria dilatantur, eadem comprimuntur corde dilatato.* 285
- Cordis calor facilius quàm aliarum partium caliditas extinguitur.* 283
- Cordis calor & facultas toti corpori impartita, omnium functiones & munera complet.* 392
- Cor puris fert transitum.* 389
- Cordis affectus plurimùm suspecti habentur ob membri dignitatem.* 388
- Cor affectum materia copia & qualitate calorem habet.* 371
- Cordis caliditas qua ratione languidior fiat.* 385
- à Corde uniuerse partes influentem calorem accipiunt.* 372
- Cor humore obrutum languet & frigidus efficitur.* 372.
- in Cordis sinibus materia biliosa crassior viscidiorque est & minima occasione acceditur.* 370
- Cor qualem & quam tunicam habeat peculiarem.* 189
- Cor qui fieri potest ut ex mero vapore aut nuda qualitate affectum magis incalcat quam externa in quibus ille focus accensus manet.* 369
- Cordis proprius affectus est febris.* 363
- Car primum calidius euadit & ab eo totum incalcescit corpus.* 367
- in Corde primus consistit affectus morbi que totius causa proxima & immediata.* 363

INDEX.

<i>Cor quomodo per febres afficiatur.</i>	363
<i>Corpora impura quo magis nutriuntur, eo magis ledi.</i>	48
<i>Corporis partes alie sanguine plena alie exangues sunt.</i>	374
<i>Corporis partes sanguine abundantes cur tremant & inflammationes suscitent.</i>	375
<i>Corporis calidiores partes citius & amplius medicamentorum qualitatem percipiunt, dummodo sensus exquisitus fuerit.</i>	19
<i>Corporis partes candida & exangues quomodo varie à galeno nuncupentur.</i>	417
<i>Corpus totum ventriculi τὸ χυλὸν perfruitur ut docet galenus.</i>	429.
<i>Corporibus animalium sic mire prouidit natura ut quod parti uni iam displicet alteri incundissimum habeatur.</i>	427
<i>Corpus siccius redditum qua ratione valde attrahat.</i>	484
<i>Corpora calida & humida cur optimè alātur.</i>	482
<i>Corpora sicciora qua ratione humoris plurimum excipiant.</i>	484
<i>Corporis nostri singule partes quod sibi conueniens est à natura didicere aliis verò utilia nescant neque φιλίαν exercent.</i>	487
<i>Corporis partes singule qua ratione congruum sibi alimentum aliciant.</i>	474
<i>Corpus totum frigore, horrore, vel rigore qua ratione & unde teneatur.</i>	372
<i>Corporis partes singulas frigiditas remanere unde accidat.</i>	372
<i>Corpora</i>	

INDEX.

<i>Corpora quæ ratione per æstus maximos & improbos labores macientur.</i>	175
<i>Corpus diuisum & bipartitum est.</i>	263
<i>Corporis partes omnes veluti quadam sociali amicitia iunctas inuicem consentiunt ac compatiuntur.</i>	262
<i>Corruptionis necessitas à mutua elementorum contrarietate non dependet.</i>	283
<i>Corrumpuntur ea omnia quæ nimio plus refrigerata sunt aut excoacta tum exsiccata aut humectata.</i>	338
<i>Costum.</i>	6
<i>Crisès optimas esse quum è regione loci affecti fluxerit humor.</i>	262
<i>Crocodilum quandiu uiuit, crescere.</i>	43
<i>Crocus</i>	69
<i>Crudititas perfecta pituita intelligenda in uenis.</i>	79
<i>Κρύσταλλον unde procreetur.</i>	122
<i>CrySTALLUM caloris impatiens est.</i>	204
<i>CrySTALLUM sit gelu uehementiore concreto.</i>	204
<i>Cubantes cur tardius cibos decoquant quam deambulantes vel stantes aut etiam sedentes.</i>	244
<i>Cucumeres.</i>	65.69
<i>Cucumerum concoctio quid generet.</i>	79
<i>Cucurbita.</i>	65.69
<i>Cuticula quid.</i>	9
<i>Cutis spissitudo causa est quare non percipimus externo tactu medicamentorum caliditatem.</i>	12.19
<i>Cutis densior & obtusior membranis & tunicis internas partes vestientibus.</i>	9

INDEX.

<i>Cutis duritas resistit quominus foris incidentium facultates in carnem penetrent.</i>	10.
<i>Cystis fellea quomodo nutriatur.</i>	439,

D.

D <i>Ecoctum omne quādiu coquitur salsius semper euadit post autem amarum.</i>	132
<i>Defluentes materia cur per initia morborum repellere conantur medici.</i>	487.
<i>Deleterii vis quādoque irrita manet aut multum refracta.</i>	524
<i>Densitas calori coniuncta non inepta est ad concretionem faciendam, quod probatur.</i>	201
<i>Densi & frigidi quid sit proprium.</i>	201
<i>Deriuatio cur nunquam ad distantia loca fit sed semper ad vicina.</i>	273.
<i>Deriuationis natura est ut latera petat.</i>	273
<i>Deriuationis quod sit proprium.</i>	251.
<i>Deriuationi quid debeatur.</i>	251.
<i>Deriuatio materiam quæ fluxit, sed nondum impacta est diuertit & alio detorquet ad latera humorem deducens.</i>	272
<i>Deriuatio quando fiat.</i>	250
<i>Deriuatione φλεγμαῶν incrementis mederi possumus.</i>	250
<i>Deus mundi opifex à platone vocatur.</i>	221
<i>Deus quem natura ab initio ordinem præscripsit perpetuo moderatur & dirigit.</i>	226
<i>Deum comitem habere materiam eaque duorum omnium</i>	

INDEX.

- omnium esse principia nec alterum sine altero quicquam efficere existimavit galenus sed perperam.* 229
- à Dextra nare sanguinis eruptio quomodo celeritèrque sisti possit.* 268
- Dextra cum dextris, laeva cum levis cur maiorem habeant σμπαθείαι quam cum apposis* 263
- Diaphragma.* 57
- Dictis fidem non adhibendam absque demonstratione.* 34
- Digestio seu concoctio fit melior peruigilio motu, & interdiu, quàm sonno, quiete & noctu.* 284
- Disciplina & studia ut vitia abolent virtutemque pariunt sic & educatio.* 294
- Dolorem attrahere seu facere attractionem que sunt. phrasēs loquendi.* 471
- Dolorem neque trahere neque attractionis causam esse, expulsionique magis dici mereri quod præ dolore accidit, quibus probetur rationibus.* 491
- Dormientes quam ob causam pluribus integumentis quam vigilantes indigant.* 239
- Δυσάμει.* 29.30
- Discrasia facultates tandem omnes labefactat.* 476

E

- E**ffectionum omnium cause ad materiam aut materia qualitates referuntur. 506
- E**ffumatio multa attollitur per initia ex corde cum materiā crudiorē aggressus calor, aqueā humiditatem in vapores resolvit. 377
- Elementa in componendis corporibus suas retinēt*

<i>formas: & quare.</i>	4. & 18
<i>Elementorum qualitates non miscentur sed substantia.</i>	283
<i>Elementorum summa qualitates in compositis rebus summa permanent, & non retunduntur per mixturem.</i>	283
<i>Elementorum proportionem non mole, sed viribus aestimandas.</i>	24
<i>Elementorum à mutua contrarietate corruptionis necessitas non dependet.</i>	283
<i>Elephas ex bile flava adusta, nunquam curatur, qui ex melancholia nonnunquam.</i>	286
<i>Elephanticos plures habent omnes extreme calidae aut frigidae regiones.</i>	286
<i>Elephantici non sunt quos vulgus cassotos vocat.</i>	286
<i>Elixatio tribus vitiosarum aquarum generibus confert.</i>	135
<i>Elixatio quibus aquis & quam ratione ad emendationem proficit.</i>	135
<i>ab Elixis melior humiditatis portio abit in ius.</i>	241
<i>Epiale febris materia pituitosior est.</i>	400
<i>Epiale febris unde committatur.</i>	400
<i>Epilepsia.</i>	9
<i>Essentia rerum natura distincta.</i>	5
<i>Evacuatio omnis præter naturam facta vires exolvit tantum absque attractricem reddat efficacior in anito.</i>	479
<i>Evacuatio ex distatibus locis quando facienda.</i>	273
<i>de Evacuationibus spontanis & quæ à solitis crisi- bus sunt galeni sententia.</i>	255
	Fua

- Euacuatio uniuersalis totius corporis quæ ratione fiat.* 302
- Euacuationis alter modus græcis παροξευσις, lati-
nis deriuatio dictus.* 250
- Euacuationum triplex genus.* 249
- Euacuationum genus nullum est præstantius eo
quod per phlebotomen fit, & quæ sit causa.* 252
- Euacuatio absoluta quid proprie dici soleat & ad
quid conducat.* 250
- Euacuationis quartam formam constituentes vn-
de effingant.* 250
- Euphorbium.* 9. 19. 31
- Exhalationes & Spiritus tennes quid operentur.*
199
- Exangues corporis partes propter frigus non tre-
munt sed parumper commouentur.* 374
- Excrementa omnia ex putredine vel adustione ca-
lida sunt.* 154
- Excrementum concoctum in vegetioribus transit
in pingue.* 182
- Excrementa decumbentia in omni inflammatio-
ne putrescunt.* 335
- Excrementorum natura atque actiones quomodo
à veneno eneruentur.* 524
- Excrementorum duplex constituitur natura.* 446
- Excrementa unde ad motum insurgant.* 482
- Excrementi plurimum cur proueniat ex sero è re-
nibus tracto.* 451
- Excrementa iisdem vijs & canalibus à toto corpo-
re ad ventrem inferiore transmittuntur quibus
alimentum fuerat attractum, & distributū.* 502

- Excrementum primum est eorum quæ nutrimenti ratione fiunt, & stercus dicitur.* 447
- Excrementum dici non meretur quod alicui parti esse potest vsui, neque lotium vel vrina vocari debet quam vesica satiata illud fastidiat.* 446
- Excretionem cur non patiatur venarum perplexa & longa distributio à visceribus ad nares vsque.* 261
- Excretionem non alia ratione faciunt vena quam ventriculus vomitionem.* 260
- Excretiones & sanguinis eruptiones expultricis facultatis opera fiunt.* 258
- Expultrix facultas est ablationis rerum noxiarum author.* 498
- Expurgatio in muliere post partum qualis requiratur.* 324
- Externa acriorem siue noxa aut dolore qualitatem sustinent, quam aliqua partium internarum.* 9
- Extrema frigere calore ad ventriculum confugiente, ridiculum est asserere.* 63
- Extrema partes extremis suas materias communicant.* 280

F

- F**acultas formatrix otiosa non est foetu absoluto & in lucem edito. 283
- Facultas seu potentia bifariam spectanda. 30
- Facultates ab obiectis moueri, & incitari, licet ab ipsis nihil patiantur. 31
- Facul.

INDEX.

Facultatum essentia ex temperamento non pen-
det. 289

Fames carnem humidam habentibus salutaris.

45

Fato omnia subiici voluerunt stoici. 222

*Fatum solam nature vim efficiendi necessariam
nominarunt academici.* 222

*in Fato explicando diuersitatis causa unde cen-
seatur.* 223

*Fatum est causa quaedam communis, non cuiusque
rei propria, &c. secundum platonem.* 223

Febres cur de synocharum genere esse videantur.

328

Febres putridæ cur rectè non dici possunt salubres.

332

Febres suapte natura salubres non recte putride vo-
centur. 339

339

*Febris sui ratione an alterantibus magis quam
euacuantibus indigeat.* 341

342

Febris tunc solum existit quando calor alienus propriam sanguinis temperiem immutavit.

342

in febribus foetor apparens signum mortis est. 339

559

Febris pestilens quæ sit & unde proveniat. 340

Febres pestilens ab aliis differt, quod habeat $\pi\kappa$ -
ωδovωδw. i putrilaginosam caliditatem. 340

340

Febres omnes ex bile fieri. 346

344

*Februum frequentissima atque precipua materia
qua sit.* 350

350

*Febres cibaria glutinosa & crassa cur committere
soleant.* 248

348

N 5 Febr.

- Febri facilius & copiosius supeditatur alimentum cum pituita bona portio exhalauit & attenuata bilis est.* 355
- Februm communis materia est pinguior sanguinis portio quæ in bilem degenerat.* 352
- à Febris bene habiti & egregie sani unde corripiantur.* 352
- Febres plurimum æstate fiunt ab esu fructuum maxime dulcium quos verisimile est sanguinem suæ naturæ consimilem reddere.* 352
- Febres tertiana qua ratione ad perfectam à nouæslapdesinere videantur.* 410
- Febres qua ratione fiunt ex inflammationibus obortæ.* 411
- Febrem an statim inflammatio accendat quoties ob magnitudinem, aut vicinitatem, calor ex ea ad cor peruenerit.* 411
- Febres obortæ ex inflammationibus cur græcis οὐκ προμαρτόδες nuncupentur.* 411
- Febres aliqua cur intermittentes vocentur si verum est quod paroxysmo cessante etiam non maneat cordis intemperies quàm febris est essentia.* 412
- Februm tertianarum & quartanarum accessiones raro diem unum excedere unde accidat.* 365.
- Februm intermittentium à continuis diuersitas ex materia copia pendet & qualitate.* 366.
- & 367*
- Febrem omnem esse calorem in corde accensum sic definiens auicennas reprehenditur.* 367
- Februm*

<i>Februm humoralium differentie unde originem sumant.</i>	350
<i>per Febres dum in cordis ventriculis feruent humores ignea caliditas uniuersum corpus occupat.</i>	363
<i>Febres continuæ quando fiant.</i>	364
<i>Febris quartana unde & quomodo generetur.</i>	359
<i>Februm omnium sedes unica esse videtur.</i>	360.
	362. & 363
<i>ad Februm generationem an sufficiat biliosus humor.</i>	349
<i>Febres seuissima atque atrocissima sunt ex vitellina bile, &c.</i>	349
<i>Febres nutiores & minus periculose unde nascantur.</i>	349
<i>Febris tertiana, quotidiana longior videtur.</i>	358
<i>Febres continuæ à plurima & sincerissima bile proueniunt & indicationes quam breuissimo tempore faciunt.</i>	357
<i>Febris quartana in puero cur minus acutum quam in sene calorem præter naturam efficiat.</i>	158
<i>Febris in sudorem desiens pruritum valde molestum gignit.</i>	159
<i>Febris ardentis materiam quæ torrida bilis est aut in pus, aut in quippiam simile puri concoctione medicina commentum verti an sit perniciosum.</i>	393
<i>Febris definitio secundum galenum.</i>	207
<i>Febris quartana quantum in sene perniciofa & quantum excitet calorem.</i>	161
<i>Febres omnes potissimum ex bile excitantur.</i>	332
<i>Februm</i>	

INDEX.

- Februm omnium coniuncta materia in corde continetur.* 332
- Febres omnes pro materia diuersitate in tres classes à medicis diuiduntur.* 333
- Febres humorales quæ esse & unde prouenire dicantur.* 333
- Febres humorales putridæ à nonnullis, sed perperam sunt nuncupatæ quod putrentibus prædictis humoribus fiant.* 333
- Februm omnium materia an communis dici possit.* 333
- Febris hæctica quam sedem occupat.* 401
- Februm quenam est præcipua circuitus & repetitionis accessionum causa.* 402
- Febrem qualem cordis intemperies calidior sicciorque aliquanto tempore perseverans producat.* 402
- Februm circuitus causa est cordis intemperies que appellentem materiam succendit.* 403
- Febres quedam non intermittentes initium quomodo à rigore habeant si fomes continuarum in habitu non est.* 370
- Febris quando suffocetur.* 371
- Februm exacerbationes, excandescencia tertianarum, quotidianarum, & quartanarum unde efficiantur.* 405
- Febris seu synochus continens cur assidue fatiget.* 405
- Febres nullæ quæ salubres sint ex putrescentibus humoribus fiunt, sed feruescentibus solum, vel vstionem patientibus.* 289
- Febres*

INDEX.

<i>Febres sine manifesta excretionē solui unde acci-</i> <i>dat.</i>	396
<i>Febrium omnium materia continens & immedia</i> <i>ta in corde est non in aliis visceribus, aut venis</i> <i>aut habitu corporis.</i>	289
<i>Febres biliosis ex longiore inedia accidere.</i>	41
<i>Febre inuasi in χῶμα cur sepe incident.</i>	378
<i>Febribus rigor superueniens unde proueniat.</i>	382
<i>Febrium pituitosarum inequalitatis causa potissi-</i> <i>ma est lentor crassitiēque humoris & dissolu-</i> <i>tionis difficultas.</i>	400
<i>Febrium durationem longissimam esse unde acci-</i> <i>dat.</i>	397
<i>Febre moriuntur multi, quorum urinae non coctae</i> <i>apparent.</i>	389
<i>Febrium hecticarum calor equalis non est.</i>	287
<i>Febres omnes ex bile fiunt.</i>	287
<i>Febris pituitosa natura à Galeno descripta.</i>	386
<i>Febrium materia si in corde sit cur arteriae potius</i> <i>quam venae non aperiuntur.</i>	398
<i>per Febrem epialam quomodo frigus & calor in</i> <i>eadem particula sentiri possunt.</i>	399
<i>Febris an vocari debeat ea dispositio quae inter ac-</i> <i>cessionē relinquitur.</i>	412
<i>Febris quartana annum perseverans, trium men-</i> <i>sium spatium duntaxat hominem habet singulis pa-</i> <i>roxysmis octodecim horarum duratione astu-</i> <i>uatis.</i>	412
<i>Febre non deficiente rigor incidens agro iam de-</i> <i>bili letale est.</i>	382
<i>Febres non intermittentes in declinatione rigorem</i> <i>nisi</i>	

INDEX.

<i>nisi rarissime cur non faciant.</i>	383
<i>per febres tertianas cur maior est corporis totius concussio quam per alias, tamen in tertianis biliosi humoris copia sit maior.</i>	384
<i>Febris quibus rationibus aggrauetur.</i>	161
<i>Febri refrigerantia debetur.</i>	170
<i>Febris intermittētis per vnā accessionem calore febrili corpus vniuersum occupante qui humores sunt corruptu faciliores in eius naturam sensim degenerant qui accessiones commisit.</i>	397
<i>per Febres lipyrias interna vri externa vero frigero vnde accidat.</i>	388
<i>Februm materiam an in corde collocare sit absurdum.</i>	388
<i>Febris durat donec prorsus absumatur humor in quo calor igneus consistit.</i>	380
<i>Febres continua, quotidiane tertiane & quartane ex acerbationes habent quando statis certisque temporibus ex hepate ad cor per venam cāuam noui conuectus perueniunt, impurius sanguis pituitosus biliosus, vel melancholicus.</i>	407
<i>Februm intermittētium diuersi aut eiusdem generis, qui sit vt accessiones longitudine sunt inaequales.</i>	409
<i>Februm accessiones quam ob causam quaedam ad integritatem desinant quaedam minime.</i>	409
<i>Februm continuarum multe sunt sine oscitatione, & pandiculatione intermittētes vero semper ista precedere solent.</i>	376
<i>Febris à feruendo cur dicatur.</i>	158
<i>Febr</i>	

INDEX.

- Febricitantibus quid profit venam secare & medicamentum purgans exhibere.* 395
- Febricitantibus omnibus cur victus humidior conveniat.* 241
- Febricitantes unde præter totius corporis lassitudinem etiam lumborum dolorem molestissimum sentiunt.* 490
- Febricitantium urina hypostasis, portio eius humoris qui febrem excitavit, non est, neque rectè pari proportionem respondere dicitur.* 289
- Febrientibus morosis vinum bibere affectantibus imponitur aqua, in qua intabuit amaranthus, &c.* 131
- Febrilis caloris ac pland ignei excitatio quæ ratione fiat post rigorem, & cordis refrigerationem.* 379
- Fellis vesica quam familiaritatem & convenientiam cum bile ipsa habent.* 442
- Fibrarum rectarum observationis ratio nulla est in euacuatione faciendâ.* 265
- Fibrarum rectarum observatio in reuulsione faciendâ inutilis est.* 270
- Fibrarum sanguinis ortus non est in ventriculo.* 284
- à Fibris transversis quomodo propriè fiat propriè nocentis materiæ expulsio.* 259
- Fibrarum rectarum in venis observatio inutilis est ad reuulsionem faciendam.* 287
- Fibrarum rectitudo à quibus derideatur.* 256
- Fibrarum maxima est utilitas in quavis euacuatione faciendâ, & quam ob causam.* 257

- Figura seu forma est ipsius conformationis opus
in natura operibus admirandis facile pri-
mum.* 459
- Fluvius ex cursus longitudine potiore substantiam
non amitens salubrior semper magis ac
magis fit.* 121
- Fluxio cum sensim fit eam melius ferunt particu-
la corporis quam cum vehementiore impetu
irruit.* 249
- Fœcundi cur minores sint qui multam acervant pin-
guedinem.* 181
- Fœmina concipere non potest mensibus fluentibus.*
289
- Fœmina que siue sibi dies quandoque viginti trans-
misit, sæpe & triginta.* 35
- Fœmina sexus ratione frigidior atque humidior &
cur sic sit à natura institutum.* 314
- Fœmina plus sanguinis habet quam vir, eo tamen
frigidior est.* 283
- Fœtor præcipuus putredinis παθήματα esse videtur.*
345
- Fœtor nõ certum est putroris indicium cum etiam
non putrefactis conveniat ut stercorei.* 345
- Fœtus pituitosior tantum sanguinem ad sui nu-
tritionem trahit, non elaboratum aut perfecte
coctum.* 285
- Fœtus pituitosus non elaboratissimum sanguinem
attrahit.* 88
- Fœtu absoluto & in lucem edito formatrix facul-
tas otiosa non est.* 283
- Fœtus incundiores expetit trahitque vitiosos hu-
mores.*

<i>mores.</i>	321
<i>Fœtus conueniens alimētum sanguis est pituitosior ex quo lac fieri consuevit.</i>	323
<i>Fontana elixatione ad meliorem naturam permu- tatur.</i>	132
<i>Formas plures unius corporis simul agentes, philo- sophia non recipit.</i>	4
<i>Formatricis facultatis actio minus conspicua un- de reddatur.</i>	460
<i>Formatrix vis an assimilatrix dici possit.</i>	457,
<i> & 458</i>	
<i>Formatrix facultas otiosa non est fœtu absoluto & in lucem edito.</i>	283
<i>Formatricem vim edito iam partu languescere & aboleri ut dentes emisericit qui existiment.</i>	454
<i>de Matrice fernelij ad verbum opinio.</i>	455
<i>Formatrix in vitæ diem extremum permanens ab opere nunquam cessat.</i>	456
<i>Fortuito factum quid dicatur.</i>	222
<i>Fortunam inuertem appellat galenus.</i>	233
<i>Fortuna an prouidentia diuina aduersetur.</i>	233
<i>Fortuna nomen unde inductum si lactantio & ci- ceroni credimus.</i>	231
<i>Fortuna fingitur quadam peruersa potestas virtu- ti repugnans.</i>	231
<i>Fortunam & casum quomodo agnoscat aristoteles, & quid de ea sentiat.</i>	231
<i>Frigiditatem ex stomacho exeuntem à calore cir- cunstante labefactari.</i>	74
<i>Frigere manibus pedibûsque mox à pastu permul- tis</i>	O

- tis peculiare: & unde id.* 56
Frigere à pastu, indicium esse inculcata valetudi-
nis, falsum, & absurdum. 76
quod Frigeamus à pastu, id non accidit externarū
partium calore ad ventriculum (ut melius con
coquat) refrigerante. 285
Frigus intensissimum qua ratione partes occupet
externas. 385
Frigus horror & rigor non sunt materia februm
sensiles partes externas pertransiente. 289
Frigore quicquid coalescit à calore funditur. 204
Frigore non omnia concrecant quæ prius liquida
fuerunt. 204
Frigidum nullum promptè comburitur. 183
Frigidum calidum. 23
Frigida pars nulla est tactui dum in vivis est ani-
mal. 186
Frigida nō prius in nativum calorem agunt quàm
omnes gradus quibus vi morbi suā temperiem
excessit, debellarint. 161
Frigidius æstivo tempore bibere appetentes quid
agere debeant. 147
Frigidorum nimio usu calor & inde dolor auge-
tur. 166
à Frigido in corporibus animalium nihil nisi cru-
ditas generatur. 185
Frigiditate nimia quæ nocent à cibo sumi debent
non tamen subito ac una vice. 131
Frumentum à terra post multos menses separatim
geminat. & unde id. 50
Fumaria biliosam multam urinam prouocat. 169
Fuma

- Fumaria qua ratione alui fluxum superfluum im-
minentem retineat.* 169
- Fumaria seu fumus terra quid sit & qua sit eius
proprietas & nominis ethimologia.* 163
- Fumus & fuligo quid differant, & de quibus pro-
prie dicantur.* 377

G

- G***Allici morbi essentia prima est in spiritu na-
turali.* 287
- Geometra demonstrationibus certius quàm alij
suas inferunt conclusiones, ex confessis & vulgo
notis suppositionibus.* 52
- Glires hyenae somno occupati longè pinguiore e-
uadunt.* 43
- Graciles ob quam causam appareant qui valde
calido sunt temperamento.* 190
- Grauatorum succus.* 65
- Grauida quo morbo agrotent menstruo deficiente.*
313
- in Grauidis foetus puriorem synceriorèmq; san-
guinem sibi attrahit reliquis effranis magis
euadit.* 313
- Grauidis mulieribus tutior est phlebotome primis
mensibus, & semper medicamento purgante fa-
ciliior.* 288
- Graua sursum non feruntur citra violentiam, que
aut fuga vacui aut attractionem accidere solet.*
484
- Grauis crassiorque materia cibi particulas in ven-
triculo permiscere & faciliorem exitu ac in ie-*

- cur venasque delationem gignere nō potest.* 114
Gutta longo temporis tractu saxa excauat. 14
Guttam aequaliter saxum afficere. *ibid.*

H

- H** *Emorrhoidæ quibus rebus moueantur.* 318
Halitus is est acris & mordax cuius ratione febricitantium calor pungens ac igneus sentitur. 347
Hæticarum febrium calor equalis non est. 287
Hepar qua ratione à sero lactis refrigerari dicatur. 167
Hepar ex crasso & rubicundo sanguine splen verò ex subtili sed nigro. 438
Hepar unde sanguinem colore & consistentia emantiatur. 106
Hepatis calida intemperies nativa nunquam prorsus aboletur, quandiu sanum est corpus. 283
Hepatis venas rariores tunica quàm earum que per uniuersum corpus distribuuntur. 92
Hepar sanguine plenum & turgens ab humore attractum statim illius colore inficitur. 100
Hepatis vene per uniuersum corpus distributæ crudiorē pituitam coquunt. 101
Hepar feriari si nativa exularet caliditas: cuius tamen non minus quàm ventriculi necessaria est actio: neque hanc cessare oportet. 58
Hepar ventriculo χλωπῆ faciente alium chylum ab illo dudum elaboratum in sanguinem mutat. 59

He-

INDEX.

<i>Hepatis caro unde producat.</i>	88
<i>Hepatis caro solam duxit & vim insitam & naturalem obtinet.</i>	84
<i>Hepatis caro primus est sanguinis gignendi organus.</i>	84
<i>Hepatis vox, quid significet.</i>	85
<i>Hippocraticum vinum.</i>	73
<i>Homo ad iustitiam exactè temperatus ad pondus exactè temperatus est.</i>	283
<i>Homini cuiusque propria est curatio atque natura proprietatis ineffabilis nec exactissima scientia comprehensibilis.</i>	523
<i>Horror qua ratione quartanarum febrium proprium esse dicatur.</i>	385
<i>Horror rigor & frigus non sunt materia febrium sensiles partes externas pertranscunte.</i>	289
<i>Humidum nativum natura pingue oleosum & tenax, ut à calore tardius absorberetur.</i>	37. or-
<i>tum habens ex semine & primis nostra generationis principiis.</i>	38
<i>Humiditatis copiam unde habeant mulieres.</i>	209
<i>Humidior frigidiorque vel ex nativa temperie, vel ex vivendi genere, facile paucis alimentis satiabitur.</i>	41. 42
<i>Humores qua ratione à dextra manu ad sinistram & contra promptè reuelli queant.</i>	266
<i>Humor in affecta parte contentus & morbus ipsum proximè efficiens unde materiam sumant.</i>	261
<i>Humoris corruptissimi permixtio sanguineam massam labefactat, & in ea confusus egre à natura</i>	

<i>Secernitur vel excernitur.</i>	261
<i>Humorum fluxione nouo viuendi errore membra laborantia conficiantur.</i>	277
<i>Humor uelut exitum sibi quarent fluit.</i>	278
<i>Humoribus fluentibus multi sunt canales non uni- cus.</i>	280
<i>Humoris fluxus quomodo impediatur.</i>	281
<i>Humori uia statim parare cur saluberrimū sit.</i>	281
<i>Humorum prauorum scaturigo à praua victus ra- tione pendet.</i>	317
<i>Humores per virorum hemorrhoidas euacuati menstruo sanguine maligniores cur esse dicantur.</i>	318
<i>Humores si sanguinem permixtum habeant in a- liquam particulam effusi pressi, & conculcate putrent.</i>	335
<i>Humores in venis per febres non putrescunt, sed tantum adurantur.</i>	336
<i>Humorum semel facta depuratio potest sufficere ut ex vino & aliis succis apparet.</i>	329
<i>Humores præter naturam efficientes aut putre- scunt, aut in pus vertuntur.</i>	340
<i>Humorum proprium est nunquam gelascere.</i>	334
<i>Humores qualem ad calorem ex eis accensum por- tionem habeant.</i>	354
<i>Humor pinguis ex quibus excitatur febris biliosus est.</i>	352
<i>Humoribus in crassis quid flammam nutriat & re- tineat.</i>	247
<i>Humor terrenus ac crassus quomodo uisionem pa- tiatur.</i>	356
<i>Hu-</i>	

Humores calidi quæ quantâque mala procreent.

159

Humorum reliquia ab interioribus ad cutem expulsa quid efficiant.

158

Humores acres quomodo in sene existant. & quæ sit causa.

155

Humoribus in corde accensis venarum & artierum humores quodammodo feruent.

381

Humores ad cor per initia accessionum confluunt.

398

Humoris copia per dolorem affluit sed non trahitur.

476

Humores cur mittantur.

488

Humores unde ad rei noxiæ expulsionem excidant.

488

Humores quando à parte exhausta, ut expleatur alliciuntur id ex proprietate illi recondita perficitur.

480

Humores præcipuè in corporis partem defluere quæ sit causa.

489

Humor morbum efficiens in venis regredi amplius non potest.

509

Humores qua ratione ab extremis expelluntur.

508

Humores magno corporis malo sursum propelluntur visceraque maxime grauant.

501

Humores quoties sunt diuersi expurgandi ea permiscantur medicamenta quæ virisque aduersantur.

505

Humor varias patitur transmutationes.

109

Humore melancholico vesicula bile, ut splen nutritur.

284

<i>Humor qui intus coquitur quid producat.</i>	91
<i>Humor. dum per mille angustias & angustias portus transiturus est in his moram necessario diutius trahit.</i>	94
<i>Humorum certus in eundem locum motus ex propria humoris natura seu forma non pendet.</i>	287
<i>Humores cordis ventriculis inclusi non amplius in vapores crassos dissoluntur. postquā inflammata est egregie materia.</i>	377
<i>Humoris vsti indicia cur in pulsu & calore seruentur.</i>	410
<i>Humor primigenius paulatim absumitur.</i>	38
<i>Humorem confluxus ad dolentem particulam undique fieri solet.</i>	265
<i>Humores pra dolore non attrahuntur sed diffiunt & quare.</i>	153
<i>Humoris fluxus villorum rectitudine ad destinatam narem diriguntur.</i>	259
<i>Humorum defluxiones qua ratione pra dolore frequentissime excitentur.</i>	486
<i>Humorum transmissionis causa qua sit.</i>	486
<i>Hydopes unde oriantur.</i>	101
<i>Hydopis generandi prima causa ex sanguificationis defectu provenit.</i>	102
<i>Hypochondria dextra ex dextra nare bonam indicationē afferunt. sinistra vero ex sinistra.</i>	262
<i>Hypochondrium.</i>	57
<i>Hydrudines quamvis in palude prognata nō tamen sine umbre adolefcunt.</i>	126

I

I <i>Ecur secundum cor à galeno censetur.</i>	188
	1e

Iecur plarunq̃ue multa pinguedine est obductum.

188

*Iecur in aquatilibus cartilagineis totum est adip-
peum.*

188

*Iecoris vena preparatam in stomacho materiam
& rursus in intestinis perfectiorem redditam
suscipiunt ac in sanguinem vertunt.*

98

*Iecur phlegmone occupatum dextrum omne cor-
poris meditullium plus male quam sinistrum
patitur & quæ sit causæ.*

263

*Iecur attractum sanguinem primum excipit &
iam in externo fœtus inuolucro nonnihil alte-
ratum coquendo perficit.*

322

Iecur, quid significet.

87

*Iocinoris corpus propriæque substantia πᾶσι γινώσκειται
vocat galenus.*

87

Ιχθυόεσσι cur saniem appeller firnelius.

317

*Ignis qua ratione humorem ex linteis madentibus
extrahat.*

478

*Ignis lutum indurat, ceram liquefacit: omnium
difficillimè eas dissolvit.*

7

Ignes qua ratione deprehendatur non putrere.

344

*Ignis omnia ligna indiscriminatim adurit, & in
flammam conuertit.*

6

Ignis calor semper idem.

15

Ignis omnium calidissimus.

14

*Ignis exiguus lignorum copiam non sustinet: ma-
ximus verò si lignorum acervus non addatur,
mox pabuli defectu extinguitur.*

39

Imbrium vis & potestas quæ sit.

126

Incendium non prius in agroto cessat quàm humor

- in cineres sit redactus. 158
- Incrassationis & congelationis quæ sit differentia. 197
- Inedia quibus salutare. 45
- Infans in menstribus conceptus, non deterius habebit si crudior sanguis excernitur. 325
- Inflammatio quando in hepate ingens oritur dolor qui tunc iugulum in dextra parte infestat caue vena magis quam membranarum tensionem sequitur. 490
- Inflammationem quæ promptius curant unde per accidens iuuare videntur. 514
- ex Inflammationis quid gignatur. 336
- Inflammationis omnis quod sit paratissimum & expeditissimum remedium. 251
- Insectorum animalium partes dissectæ mouentur. 51
- Instrumenta naturæ alia naturalia alia supra naturam sunt. 226
- Intemperies calida hepatis natura nunquam prorsus aboletur quandiu sanum est corpus. 283
- Interna sensum exquisitum magis quam externa obtinere. 10
- ad Institationem homo exactè temperatus ad pundus exactè temperatus est. 283
- Iuuenum ætas non adolescentium est omnium temperatissima. 283
- is quid significet secundum hippocratem. 267

L

- L** Ac non sit ex sanguine in mammis recrudescente, sed amplius cocto. 286
- Lac

<i>Lac ex sanguine pituitosiore fit.</i>	286
<i>Lac si decoquas primum fit dulce, si modum excedas salsum euadit mox fit amarum.</i>	108
<i>Lac plurimum feri habens nihil adfert damni etiam si semper utare.</i>	164
<i>Lac ex pituitoso sanguine fit cum in mammis coquitur nec recrudescit.</i>	323
<i>Lactis frigidum serum non est, quamuis refrigeret & seni febre quartana laboranti optime conuenit.</i>	287
<i>Lactis serum cum sit calidum cur febrici tanti detur.</i>	170
<i>Lactis serum ex fumarie infusione seni quartana pruritu scabie & largo nimis sudore laboranti utilissimum esse.</i>	165
<i>Lactis serum non frigidum, quomodo refrigerare possit.</i>	167
<i>Lactis caprini feri quis sit usus.</i>	168
<i>Lacti acrem & calidam qualitatem inesse ex sero dicit galenus.</i>	163
<i>Lac quod alium subducit id feri accrimonia non humiditas facit.</i>	164
<i>Lactea à nonnullis vena porta vocatur sed perperam.</i>	100
<i>Lactuca.</i>	5.65
<i>Lacus palestine ob aque gravitatem instar luti omnia fert, nihilque submergi patitur.</i>	115
<i>Lapides sicciores quicunque plurimam humoris quare ratione excipiunt.</i>	483
<i>Lapides in vesica gigni durissimos unde accidat.</i>	

- Lateris dextri maior est plenitudo quam sinistri
& que sit causa.* 265
- ex Leporis marini usu an certum morendi ter-
nium cognoscere quis possit.* 526
- Lepra confirmata quatuor tempora non habet.*
286
- Leue in alimentis dicitur quod non premit aut
grauat, &c.* 113
- Leuitas ex precipuis aquae dotibus una est quæ a-
lia parte quam ventriculo & hypochondriis
percipi nequit.* 113
- Lien & bilis vesicula connueientes sibi substan-
tias, quæ iecoris excrementa sunt attrahunt
dum ex chylo sanguis efficit.* 447
- Lien ut niger est saporeque acidus nigro & acido
humore delectatur.* 442
- Lienem male affectum sanguinis ex sinistra ma-
nu vacuatio multum iuuat.* 268
- Lienem tenui sanguine ali affirmat galenus.* 438
- ad Lienem solum peruenit syncerus sanguinis li-
mus atque adeo faex ipsa.* 439
- Lienem sanguinis face & crassamento vere nutri-
ri non tantum frui asserit galenus.* 437
- Lien à natura cur factus sit.* 437
- Lienis natura quæ sit.* 438
- Ligna quæ aduruntur qualiter calida.* 5
- Lignorum complurium frustra quæ de causa non
putrent sub aquis etsi locum naturalem muta-
rint.* 344
- Liquidum & aqueum phlegma combustionem ine-
ptum est.* 347
- Locus*

Locus ad putrorem occasio non est, nisi qua ex parte continet corpus ambiens rem putrescentem in quo sit qualitas naturæ dissimilis, ab ea quæ erat rei putrescentis propria. 344

Lotium est solius vesicæ excrementum non primæ aut secundæ concoctionis. 286

Lubrici uteri præ nimia humiditate genitale semen non retinent. 211

Lupia. 46

M

M*agistrorum verbis addictos esse & in ea iurasse ineptum est.* 151

Magnes ferri limatura obrutus grauior tandem euadit. 443

Magnetem à ferro vicino vin suam non mutuari. 31

Magnum, paruum, album & nigrum quid dicantur. 205

Maiorana. 6

Mandragora. 65

Manus minus perspicuè sentit, ut de qualitatibus indicet, quàm aliæ exteriores. 9

Mare in partes deriuatum breui tempore putrescit, quod tamen ei vniuerso non accidit. 98

Mare mortuum. 115

Mare superius qua ratione salius & calidius sit quàm inferius. 134

Maris asperitas unde proueniat. 133

Mas cur fœmina sit calidior. 466

Mares.

- Mares foeminis calidiores esse quibus argumentis
probet parmenides.* 315
- Marem à foeminam quæ distinguant.* 314
- Masticatio.* 14
- Masticatum medicamentum.* 11
- Materia & forma cur ab Aristotele natura no-
mine nuncupentur.* 219
- Materia plurima portio quæ à vasis maioribus in
minores defertur per cutis spiracula facillime
potest effluere.* 368
- Materiam principium alterum facit plato dea-
que adiungit.* 220
- Materium corpus quæ ratione suo alimento non
pinetur neque infantis iecur otiosum manet.*
322
- Materium corpus sanguinis à se geniti præstanti-
ori parte nutritur.* 322
- Mathematica rem omnem per causas explicare.* 33
- Matrix os interius connuere occludique solet.*
326
- Medici omnia sensu quantum possunt, diiudicant.*
12
- Medica in arte periculosum est experimentum.*
523
- Medicine ea est vera scientia, quæ vitiiis arma au-
ferre queamus, &c.* 300
- Medicina ipsa coniecturalis habetur quæ singulis
hominibus suorum remediorum quantitatem
& propriam qualitatem prescribit.* 522
- Medicamentis quibuscumque nos esse calidiores.* 16.
- 59
- Medica*

INDEX.

- Medicamenta nos calefaciunt facta additione sui caloris ad nostrum.* 17.19
- Medicamentorum caliditas nostra superaddita, pro suis gradibus nostrum adauget.* 16
- Medicamenta calida temporis spatium requirere, ut eorum actio languidior & obscurior sentiat, non ut ipsa agere incipiant.* 14
- Medicamentum calidum potentia.* 26
- Medicamenta quare in mortui animalis cadauer nihil agant.* 25
- Medicamenta nostri caloris veluti pabulum, tandem ab eo consumpta exoluuntur.* 21
- Medicamenta actu & perpetuo calida vocata, non solum potentia.* 18
- Medicamenta coniuncta acrius citiusque multo calfacere.* 18
- Medicamenti vis ut facilius penetret, quid agendum.* 10
- Medicamenti tritura multum confert ad actionem tum faciliorem, tum euidentiore.* 10
- Medicamenta eodem tenore agere.* 13
- Medicamenta quedam actu calida, nobis tamen non apparentia.* 16
- Medicamentorum qualitates à manibus non dignosci.* 10
- Medicamina cathartica actu vim purgandi habent eam enim in corpore non acquirunt.* 287
- Medicamenti quibusque calidissimis nos calidiores sumus.* 287
- Medicamenti exteris facile careremus, si nostra exactè cognita experiremur.* 287

Medicamenta sunt actu & perpetuò non sola potentia vel in futuro tempore qualia dicuntur.

287

Medicamentum purgans qui sumpserunt cur domi contineri debeant, vulgus medicorum nescit.

288

Medicamenta purgantia humores non attrahunt, sed fugant & expellunt.

289

Medicamenta purgantia humores natura sua convenientes substantia quadam similitudine attrahere dicentes arguuntur multisque rationibus & argumentis adhibitis expelluntur.

494

Medicamenta humores non trahere ratione à naturarum conformitate sumpta probatur.

494

Medicamenta cur humores non trahant quæ sit secunda ratio.

494

Medicamenta si pravis humoribus similia sunt non multum distant ab alimentis.

495

Medicamenta humores cur non trahant quæ sit tertia ratio.

495

Medicamentis purgantibus nulla est cum humoribus similitudo.

495

Medicamentum quod humores non attrahat quarta ratio.

496

Medicamenta substantia nostra, in qua est calor, molem non adaugent, sed solam qualitatem intendunt.

21

Medicamentorum quedam calida, frigida, sicca aut humida

26.28

Medicamenta quæ ἐπιπραγνὰ vocantur cuius sint natura.

485

Medica

- Medicamentorum attività qua fit & quid conferat.* 506
- Medicamentum vasorum oscula prateriens dum continuo gradu à ventriculo ad sedem progreditur, expultricem vim exscitare potest.* 503
- Medicamenti vis magna ex parte est refracta, dum à ventre inferiore excrementa sibi inimica propulsavit. deinceps nequeat venas mesaraicas attingens, in superioribus constitutos humores agitare, prater quam sola expultricis facultatis irritatione.* 503
- Medicamento assumpto posteaquam inferior venter in quo excrementorum maior erat copia fuerat expurgatus relique corporis partes gradatim eo sua excrementa rejicere ac transmittere incipiunt, ut sese exonerent.* 502
- à Medicamentis corporibus infixa minime extrahuntur.* 513
- Medicamenti vis à partium superiorum robore superatur.* 501
- Medicamentis in purgantibus qua pigriora sunt, quomodo exacuuntur & iis veluti scalaria adhibeantur.* 525
- Medicamentum suas vires exerere vi tractatrice dicentes quibus resollantur argumentis.* 498
- Medicamenta purgantia quatenus expulsionem quidne ad ipsam obeundam conferant.* 499
- Medicamentum quanto est temperamento hominis medio propinquius, tanto salubrius quanto remotius, tanto malignius.* 497
- Medicamentorum purgantium que sit ratio.* 496

- Medicamenta licet humores abigant per auum
tamen infusa illos ad superiores partes nō pro-
pellent.* 501
- Medicamenta purgantia humores calidos detur-
bantia, quomodo refrigerare dicantur.* 167
- Medulla ossium nutrimentum est non excremen-
tum.* 285
- Medulla quarta est species pinguedinis.* 179
- Medulla quomodo a grecis nuncupetur.* 179
- Medulla ossibus contenta unde fiat.* 179
- Medullarum differentia quae sunt.* 179
- Mel longiore coctura amarorem contrahit.* 108
- Melancholia parcius est excrementitia partibus
que nutriendis inutilis.* 406
- Melancholia minimè alentis, quanam sit commo-
ditas.* 406
- Melancholia vsta vel putrescens maiorem exci-
tat feruorem, quàm alius quivis humor.* 158
- Melancholia unde gignatur.* 108
- Melancholiae reliquiae in cutem excreta pruritum
faciunt.* 154
- Melancholi succi natura quae sit.* 385
- Melancholicus humor per febres quartanas adu-
ritur atque maiorem sumit acrimoniam.* 154
- Melilotus.* 6.19
- Membris omnibus solidis animalis è semine tam
generatio quàm nutritio est.* 284
- Membrarum calorem acutiorem esse quam par-
tium carnosarum unde constet.* 467
- Membranis occurrens sufficienter calida mate-
ries comprimitur ita quod ex nulla parte dif-
fluere*

INDEX.

<i>fluere possit.</i>	196
<i>Membrana omnes quamvis exangues cur viu- tibus censeantur calida.</i>	187
<i>Membranosâ particula nihil compactius densiusve in corporibus reperitur.</i>	196
<i>Membrâ spermatica sanguineis calidiora esse vi- dentur.</i>	283
<i>Mensibus fluentibus fœmina cōcipere nō potest.</i>	289
<i>Menses in grāuidis non erumpunt, sed à fœtu in u- terum pertrahuntur.</i>	326
<i>Menstruus sanguis si plus iusto effundatur maxi- mo damno est morbiq̃ue sunt.</i>	316
<i>Menstruus sanguis sola quantitate inutilis esse vi- detur.</i>	316
<i>Menstruus sanguis & alendo & augendo conce- ptui apprime conuenit, potissq̃ue lactis opti- mi formam accipere.</i>	316
<i>Menstruum sanguinem cur vitiatum & agrotan- tem vocet aristoteles.</i>	317
<i>Menstruus sanguis venenosus non est.</i>	285
<i>Menstruus sanguis cohibitus in mulieribus uterū non gestantibus quā perniciosus.</i>	321
<i>ex Menstruorum emissionē cur nonnulli fœminam mare calidiorem existiment.</i>	315
<i>Menstruus sanguis in non grauidis cohibitus quid quantumque mali pariat.</i>	316
<i>Menstruus sanguis ex conceptu cohibetur.</i>	313
<i>ex Menstruorū suppressione in virginibus affectus à pituitâ profecti sapius apparent.</i>	317
<i>Menstruum quid sit.</i>	313
<i>ex Mēstrui suppressione quāta mala proueniāt.</i>	318

- Menstruis profluentibus si mulier cōceperit fœtum
adere ad ἡδυσπάρταον propensū cur dicatur.* 325
- Menstruum sanguinem non esse malignitatis ex-
pertem ex quo inferri possit.* 325
- Menstruis fluentibus fœminam concipere non pos-
se, aut si concipiat fœtum non cogi deteriore illo
qui expurgatur sanguine vesci quibus rationi-
bus doceatur.* ibid.
- Menstrui reliquæ quo fœtus in utero alebatur in
pueris & infantibus permanentes, naturæ vi
tandem aliquando propulsatæ foras prosiliunt
at efflorescunt in cute.* 327
- Menstruorum eruptio si per eas venas quæ uteri
collum circundant fieri soleat conceptum semen
eo neglecto qui effluit per uteri fundi vasa me-
liorem sanguinem attrahit.* 225
- Menstrua per quæ vasa effluant & qualiter.* 326
- Menstruorum expurgatio si per venas in uterum
desinentes à quibus sanguinem fœtus excipit,
fiat seminis ad uteri superficiem internam ap-
plicatio adhæsioque nulla poterit accidere.* 325
- Menstrui quæ sit materia.* 318
- Menstruum quid verè sit iuxta fernclium.* 318.
- & 319
- Menstruum unde accadat quod mulierum alterā
nihil aut parum grauet.* 319
- Menstruorum sola quantitas cur purgationi tem-
pus definire dicatur.* 320
- Mesarei venas chylus non prius attigit quàm san-
guis fiat.* 100
- Mesaraicas vel albicantem portam nemo vidit*

<i>unquam.</i>	100
<i>Mictio multa facta noctu parvam significat deiectionem teste hippocrate.</i>	169
<i>Mixtorum quacunq̃ue euidentem calorem proferrunt, eum totum igni debent.</i>	8
<i>Mobilitatem calor efficit.</i>	15
<i>Móludois & σαρπέδος sic differunt, ut pus à putredine.</i>	343
<i>Monachi & mulieres quia ex magna parte in otio viuunt prominentes ventre ac crassissimi sũt.</i>	191
<i>Mora.</i>	65
<i>Morbos imminere iis quibus tanta satietas, & totius corporis repletio est, si alimenta assidue ingeras.</i>	47
<i>Morbis in acutis victus tenuis eo qui paulò plenior minus est periculosus.</i>	288
<i>Morbi gallici essentia prima est in spiritu naturali.</i>	287
<i>Morbus nunquã substantia dici potest, neque morbi causa ex seipsa.</i>	286
<i>Morbi in initio & augmento à superioribus ad partem affectam continuè fluit sanguis.</i>	275
<i>Morbi causa non alia meliori nec cõmodiori regione euacuatur quam parato exitu in ea qua natura ductu petitur.</i>	279
<i>Morbi calidi refrigeratibus cedũt & sic è cõtra.</i>	157
<i>Morbi ex humorum copia venientes soluit inantio & contra.</i>	158
<i>Morbis finiẽdis, seu eliminandis eorundem causis due duntaxat ex facultatibus naturalibus suas operas conferunt, nẽpe coctrix & expultrix.</i>	498

- Morbi ex bili puriore proueniētes breui desinunt,*
 & quæ sit causa. 359
- Morbilli & variola generatio ex κακοχυμῶ pen-*
det quam infantes in lucem editi ex ingluvie
& improba victus ratione sapius quam ab ute-
ro contrahunt. 329
- Morbillorum materies tenuissima maculas tan-*
tum inurens. 328
- ad Mores mutandos vel conseruandos animi an-*
æri etatibus locis vis aliqua insit. 298
- Mors caloris est extinctio.* 37
- Mulieribus & viris temperamento frigidioribus*
à pastu frequentissimè extrema frigere: ceteris
non ita. 71.72
- Mulieribus cur paucis fiant mariscæ aut varices.*
 318
- Mundi prima constitutio vnde petenda sit.* 221
- Muria corpus humanum exiccat.* 24
- Musarum studium, atque animi bonis artibus ex-*
colendi omnibus ex æquo hominibus placere de-
bet. 2
- Mutationi quæ ad generationem tendit depraua-*
tio in parte tantum accidat non generatio quid
continget. 341

N

- N** *Apus rapum raphanus & similia quæ statu-*
lenta dicuntur flatu non gignunt, sed dis-
sipant. 288
- Narcotica.* 8.65
- Natura animalium partes, & iis contenta sic di-*
sposuit, vt quum ratione nulla utantur, ratione
tamen

- tamen aliqua nittantur, & agant. 62
- Natura qua ratione cunctis rebus providere dicatur, & qua sit ea natura. 222
- Natura sicut est dei ordinaria potestas ita fortuna eiusdem voluntas. 233
- Natura & ars sine suo raro frustratur: fortuna vero eundem raro assequitur. 233
- Natura satis expurgat alios humores si modo venter fuerit humoribus exoneratus. 305
- Natura ubi multiplicem diuisionem facere non licuit varios aufractus & gyros instar capreoli aut hedera excogitauit ut humor longiori tempore concoqueretur. 99
- Natura que praescripsit, nullo docente perficiuntur. 61. & eodem modo, nisi quid morbofi debitam constitutionem impediat. 63
- Natura quicquid genitum est, quam longissime prorogari, & in rerum natura consistere peroptat. 39
- Natura vacuum nihil relinquit nec patitur. 278
- Natura aduersus proprias leges nihil aggreditur aut tentat. 189
- Natura qualiter rerum omnium principium esse dicatur. 221
- Natura proprietatem medicorum vulgus cur' idio-
ουρρασιαν appellat. 523
- Natura industria, & sagax providentia. 57. 421
- Natura humana metamorphosis eleganter a lo-
ratio depingitur. 297
- Naturam quibus ornet epythetis galenus. 218. ea est
duplex: & quid unaquaque. ibid.

- Naturam mundi animam nuncupat plato quod sit
vis quadā rebus omnibus cōmunis & insita.* 219
- ex Natura diuerſe materiis conſtantia per minu-
tas particulas mixtione conflata facile poſt ca-
leſactionem refrigerentia diſſoluuntur.* 135
- Naturam quid appellet lactantius, & alij ſui ſecu-
li medici.* 225
- Natura prima viſ atque proprietas.* 225
- Natura non ſolum eſſe omnibus donat ſed etiam
conſeruat.* 225
- Natura duorum generum inſtrumentis uti con-
ſuevit, ut poteſtatem ſummā quam habet ipsis
operibus declarat.* 226
- Naturam iuſtiſſimam cur exclamet hyppocrates.*
224
- Natura inſtitia ex quibus contemplari poſſit.* 224
- Natura cur artiſcioſa ſoleat nuncupari.* 224
- Natura providentia eiꝯſque operum cauſa proxi-
ma que ſint.* 230
- Naugia per fluvium commeantia plus oneris hye-
me quam aſtare vnde accidat.* 139
- Nauta dulcis arena dolia ſemiplena cur ſemper
habeant.* 142
- Nervi vena & arteria propriam retinent actionē
in inſtrumentis cōtra ſuſchium, neque propriū
& commune contraria ſunt.* 285
- Nilo incomparabilem bonitatis vim attributam
quatuor ex cauſis ſcribit auicenna.* 120
- Nili ſæcunditatem moderatæ ſolis decoctioni tri-
buit ariſtoteles.* 121
- Nimum*

<i>Nimium omnis nature est inimicum.</i>	212
<i>Nix vel glacies cur à romanis seruentur per maximos astus & quomodo.</i>	146
<i>Nutrimētum sine aqua non posse concoqui.</i>	117
<i>Nutritio cur videatur esse quadam particularis generatio.</i>	417
<i>Nutritio vincit naturam.</i>	295
<i>Nutrix facultas per quæ enervetur & langueat.</i>	459

O

O <i>Besi quare magis quam reliqui sunt steriles tam viri quam femine.</i>	209
<i>Obesi quam ob causam euadant otio torpentes.</i>	191
<i>Obesitas quomodo vitiosa esse possit.</i>	211
<i>Oleum an congeletur vel incrassetur tantum opinionones multorum vide.</i>	197. & 198
<i>Omentum est venis & arteriis ad retis formam intertextum.</i>	188
<i>Omentum cur reticuli nomen habeat.</i>	188
<i>Opium.</i>	8
<i>Oppositionem in corporis regionibus quomodo vocent graci.</i>	252
<i>Opæ quid sit.</i>	125
<i>Oscitatio qua ratione fiat.</i>	376
<i>Ossa, cartilagine, arteria, vene, nerui membranæ & his similia ex sanguine fiunt quamuis sint exanguia vt scribit galenus.</i>	416
<i>Ossa sanguine aluntur.</i>	433
<i>Ossium medulla nutrimentum est non excrementum</i>	

<i>tum.</i>	285
<i>Osse nihil est frigidius.</i>	186
<i>Oxalis.</i>	65

P

P <i>Andiculationis & oscitationis eadem ratio.</i>	
577. <i>quid utrunque sit, & quid differant.</i>	
378	
<i>Papaveris succus frigidus: & membris vim sentiendi aufert.</i>	65
τ8 Παράδογς <i>nomine quid significetur.</i>	232
<i>Paroxysmi tandiu perscuerant quandiu materia suppeditatur.</i>	403
<i>Paroxysmorum in principiis egrotantes cur vigilare inbeantur.</i>	398
<i>in Paralyysi non impeditur spiritus animalis per nervos delatio.</i>	289
<i>Pars gravata cur potius inanienda videatur.</i>	265
<i>Partes malè affectæ, quid morbi ratione aut humorum prauitate patiuntur id renibus & vesicæ ex natura prescriptum est ut excrementum multum producant.</i>	446
<i>Partes minimè regigni unde accidat.</i>	462
<i>Partes κατ' ἐνθὴν sitæ necessario inter sese cur communicent & fruuntur.</i>	266
<i>Partes nostri corporis omnes sanguine nutriri, & rursus nullam aliis, sed sibi tantum concoquere, coctionis verò finem in assimilatione constitui qualis sit opinio.</i>	414
<i>Partium corporis consensus & sympatia unde fiet.</i>	

- fiet. 262
- Particula necessitate quam inducit nimia exsic-
catio adacta ad maiorem attractionem irri-
tantur. 478
- à Pastu quod frigeamus id non accidit externa-
rum partium calore ad ventriculum (ut me-
lius concoquat) refrigerante. 285
- Patella que in genu est, primis annis cartilaginea
apparet. 286
- Pepones. 65.69
- Perturbationibus animus huc illuc movetur. 292
- in Pestilenti aëre existentes cur quidam minime
corripiantur, alij vero statum laborent. 520
- Pharmaca calidissima qua ratione refrigerare di-
cantur. 167
- Φάρμακον quid sit. 497
- Pharmaca expurgationem quomodo efficiant se-
cundum galenum. 497
- Φάρμακον quid ab humore differat. 507
- τῶ Φαρμακῶν differentia plures occurrunt quarum
due precipue. 497
- τῶν Φαρμακῶν differentia altera est eorum qua ve-
nenis obsistunt, vel ea de corpore fugant altera
eorum qua humores duntaxat expellere va-
lent. 497
- per Phlebotomum vulnerato cubito præ dolore
sanguis undique fluit quod rationibus & exem-
plis probatur. 275
- Phlegma. 45
- Phlegma copiosum efficit ut sine sibo diutius aga-
mus, cum alimenti vicem subeat. 52
- Phlegmo

<i>Phlegmonis ortum præcedit sanguinis mala qualitas vel quantitas superflua, &c.</i>	269
<i>Pili non sunt in radice quam in processu subtiliores.</i>	286
<i>Pili non satis recte à galeno plantis, aut partibus animalium cōmparantur.</i>	286
<i>Pili suam assequuti longitudinem ulterius cur non prouehantur, causa reddi potest contrafernelium.</i>	284
<i>Pingue omne exangue est.</i>	181
<i>Pingue omne concalēfactum dissoluitur.</i>	207
<i>Pingue in animalium corporibus quid esse diffinitur.</i>	179
<i>Pingua cur minus feminis habeant quam macilentia.</i>	182
<i>Pingues moribus magis compositos, hilares, & humaniores, &c. esse.</i>	193
<i>Pingues moderate omnium diutissimam vitam trahunt: & quæ sit causa.</i>	194
<i>Pinguiore viris in uniuersum mulieres cur euadunt.</i>	209
<i>Pinguescunt cur omnia magis per hyemem.</i>	200
<i>Pinguescunt quiete ac immotione quibus venter calidus est.</i>	192
<i>Pinguedo calore moderato per quietam aceruat.</i>	192
<i>Pinguedo ex carne fieri cur fieri videatur.</i>	180
<i>Pinguedo ex sanguinis oleosa portione fluxili & pingui generatur.</i>	181
<i>Pinguedo an aliquo sit prædita sensu.</i>	213
<i>Pinguedo humidissima est testibus galeno & aristotele.</i>	

<i>stotele.</i>	213
<i>Pinguedo ab insito calore gignitur sed nunquam ab eodem liquatur.</i>	208
<i>Pinguedo cur non multa cordi adnascitur si hanc gignit caliditas.</i>	208
<i>Pinguedo duplici nomine calefacit.</i>	202
<i>Pinguedo aduersus frigora optima vestis vocatur a vulgo.</i>	203
<i>Pinguedo quæ ratione membraneis & exanguibus particulis semper adnascitur & quis sit illius gignende modus.</i>	194
<i>Pinguedo non congelatur, sed duntaxat concrescit & quæ sit ea concretio.</i>	198
<i>Pinguedo multa inutilis atque molesta est me- diocris laudabilis quia indumenti modo calo- rem affert.</i>	212
<i>Pinguedo nimia mulierum fecunditati obest.</i>	210
<i>Pinguedo circa venas & arterias non concrescit secundum galenum.</i>	188
<i>Pinguedo quod manui extremae & pedi non insit cui attribuendum.</i>	189
<i>Pinguedo vi caloris non frigoris cogitur.</i>	184
<i>Pinguedinis quæ causa sit generans.</i>	184
<i>Pinguedo verius de homine dicitur quam seuum aut adeps.</i>	178
<i>Pinguedo in siccioribus animantibus in quibus consistat partibus.</i>	179
<i>Pinguedinis appellatione quid veniat.</i>	176
<i>Pinguedinis varia sunt species forma & consisten- tia profus differentes.</i>	176
<i>Pinguedinis speciebus varia imposita nomina tam</i>	

<i>tam à græcis quam à latinis.</i>	176
<i>Pinguedo generis nomen est quod τῆ πικρῆς respon-</i> <i>det.</i>	176
<i>Pinguedo in valde humidis animalibus plurima</i> <i>colligitur, ut in suibus.</i>	176
<i>Pinguedinis causa efficiens agentis nomen obtinet,</i> <i>& materia patientis, & que sint illa causa.</i>	190
<i>Pinguedinis & spermatis materiam proximam</i> <i>constituit aristoteles.</i>	181
<i>Pinguedini unde accedat calor.</i>	183
<i>à Pinguedine an possit quis suffocari.</i>	213 & 214
<i>Pinguedinis materia non tantum leuitatis tenui-</i> <i>tatis & aërea conditionis, sed etiam crassitudi-</i> <i>nis atque lentoris est particeps.</i>	198
<i>Pinguedinis densitatem causam esse probatio.</i>	199
<i>Pinguedinis qua sit materia secundum aristote-</i> <i>lem.</i>	180
<i>Pinguedinem cordi natura providentia accresce-</i> <i>re dicentes reiciuntur.</i>	189
<i>Pinguedinis tres species, seuus adeps, atque exun-</i> <i>gia.</i>	179
<i>Piper integrum ore vel ventriculo contentum vix</i> <i>calefacit.</i>	11
<i>Fractum verò vel comminutum tangendo interio-</i> <i>res partes calefacit.</i>	ibid.
<i>Piperis acrimonium primo contactu sentiri lin-</i> <i>gua.</i>	10
<i>in Pipere plus ignis quàm reliquorum elementor-</i> <i>um continetur.</i>	5
<i>Piper calidum natura.</i>	ibid.
<i>Piper non sentiri calidum tangentibus.</i>	20
	Piper

INDEX.

<i>Piper ore inclusum citius calidum deprehenditur.</i>	16
<i>Pira.</i>	69
<i>Pisces modicis imbris gaudent alunturque.</i>	126
<i>Pituita minus abundat corpus in plenilunio quam in nouilunio.</i>	285
<i>ex Pituita fieri nequit bilis atra immediate.</i>	285
<i>Pituita vomitu, bilis secessu educenda est.</i>	287
<i>ex Pituita salsa non alia fieri potest bilis atra per assationem.</i>	285
<i>Pituita dulcis secundum naturam non est.</i>	285
<i>Pituita vstioni est ineptissima.</i>	358
<i>Pituita euacuari non debet, sed in corpore remanere.</i>	100
<i>Pituita alia dulcis alia insipida.</i>	101
<i>Pituita insipida quam greci ἀνοίον vocant operatio.</i>	101
<i>Pituita crudior ex nostri corporis humoribus quo modo concoctione melior fiat.</i>	142
<i>Pituita flauitien remittit.</i>	349
<i>Pituitam caloris opera in venis perfici, per moram concoqui, & in laudatum sanguinem transire.</i>	45
<i>Pituitei affectus qui vitari poterunt.</i>	46
<i>Planta quibus rebus gaudeant.</i>	441
<i>Plantam aliquam esse efficacem aduersus febres si modo ante solis ortum carpta fuerit anniles sunt nuge.</i>	518
<i>Plantis cur non fuerit necesse appetitum sensu praeditum concedere.</i>	420
<i>in Plenilunio. corpus minus abundat pituita, quam</i>	

<i>in nouilunio.</i>	285
<i>Pleuritidem non adimit dextram vena secta sinistra.</i>	253
<i>Pleuritis quis sit morbus, & in quibus corporis partibus consistit, & quid sit remedium.</i>	253
<i>Poma.</i>	69
<i>Populea.</i>	5
<i>Potentia duplex.</i>	27
<i>Potus cur assumatur.</i>	114
<i>Potus calidus naturalis non est.</i>	136
<i>Præpinguia celerius senescunt plinio teste eiusque rei causa.</i>	213
<i>Principium rerum omnium duplex est.</i>	219
<i>Principium secundum duabus constat partibus materia & forma.</i>	219
<i>Principium omnium primum atque precipuum unus est deus, qui cuncta creauit.</i>	220
<i>Principium primum in res compositas non cadit sed simplex & per se est.</i>	220
<i>Procreatio seu generatio quemadmodum est motio, quæ ad nouam substantiam corpus perducit, ita & nutritio motus est quo nouæ portiuncula corpori adiciuntur.</i>	456
<i>Procreatrix vis quæ dicatur.</i>	465
<i>Prouidentia cui natura inesse dicatur.</i>	221
<i>Prouidentiæ nomen quid significet tam græcis quam latinis.</i>	221
<i>Prouidentia quid à prudentia differat.</i>	222
<i>Prouidentia de rebus diuinis, prudentia de humanis proprie dicitur.</i>	222
<i>Prouidere est alicuius rei curam gerere & vilia præparare.</i>	

- preparare.* 222.
- Providentia an mundus gubernetur.* 222
- Providentia dicitur quidquid ex premeditatione, consulto & cum deliberatione peragitur.* 222
- Providentia quam ob causam soli deo debeatur.* 227
- Providentia testimonium prabet natura locupletissimum & in quibus.* 227
- Providenter qua ratione quòne modo deus cunctis rebus.* 228
- Providentia dei non circa tantum maxima sed etiam particularia & minima deprehenditur.* 228
- Providentia auctori dicitur infinita diuina mentis potentia, qua cuncta fiunt conseruantur & administrantur.* 223
- Providentiam nullam esse existimarunt epicurei.* 222.
- Providentia fortunam vel casum habet pro opposito.* 222
- Providentia quæ in rerum natura observatur, unde proficiscatur.* 224
- Providentia dei quæ qualisve sit, & circa quæ extendatur.* 226
- Pruna.* 69
- Pruritus unde gignatur.* 154
- in Pruritu calidi affectus apparent.* 154
- Puella aquæ haustu solum vitam confuens, &c.* 35. *alia solo aëre vitam traducens.* ibid.
- Puero nihil nutrimenti ante balneum seu frictionem dandum est, & quæ sit causa.* 240
- Pueri cur viris non sunt obefiores cum & calidif-*

- simi & humidissimi sunt.* 208
Puerorum substantia mollis, laxa & humida est.
 158
Pueri ieiunium non ferunt. 39. *crescentes, plurimum habent calidi innati, plurimoque egent alimento: senes contra.* 40
Pulmo & alie superiores partes cur mirandam superfluitatum copiam reddant. 445
Pulsatio temporum ab agrotis febrientibus cur sentiat frequentior, & plenior solito more. 378
Pulsus medii autumnus, & medii veris idem est.
 287
Pulsus temporum quæ sit occasio. 379
Pulsus initio accessionum cur fiant languidiores, minores & tardiores. 386
Purgantia omnia calidiora esse quàm frigidiora monstrat experientia. 163
Purgatio corporis natura conueniens natura potissimum accepta est referenda. 504
Purgatio non in sola vitiosi succi abundantia conuenienter suscipitur. 287
Purgationes cur per initia conferantur. 396
Purgationes in febrium excrementis valent. 396
Pus a solo calore naturali sit, non etiam ab eo qui præter naturam. 285
Puri optimo chylus optimus ex proportionem respondet. *ibid.*
Pus & putredo quid differant secundum galenum.
 337
Pus temporis processu putrescit & arrodendi vim accipit. 337
Pus

<i>Pus mediam sortitur naturam inter prorsus laudatos humores, & putridos.</i>	337
<i>Puris transitum cor ferre potest.</i>	286
<i>Putei profunditas & frigiditatem & gravitatem aqua generat.</i>	119
<i>Puteorum altitudo quam vulgi commendat opinio, damnatur.</i>	119
<i>Puteos detectos esse præstat ut cœlestem aquã dum pluit excipiant.</i>	130
<i>in Puteis idoneis potu pars superna salior est, quàm ima, & qua sit causa.</i>	134
<i>Putrere id totum non dicitur quod corrumpitur.</i>	338
<i>Putrere longè aliud est quàm in diuersas mutari naturas.</i>	338
<i>Putredo qua ratione pleraque à suis locis translata inficiat.</i>	344
<i>Putredo & combustio quomodo differant.</i>	338
<i>Putredo à calore præter naturam: pus verò à naturali fit.</i>	337
<i>Putredinem cur quidam voluerunt non esse caloris natini extinctionem sed deprauationem.</i>	342
<i>Putredinis causa quadam obstructio statui potest.</i>	345
<i>Putredini unde facilis sit ingressus ab aëre in sanguinem.</i>	344
<i>ad Putredinem efficiendam præter loci caliditatem etiam humoris similis qualitas requiritur.</i>	336
<i>Putredinis nomine quid significetur.</i>	337
<i>Putrefactio cur facile ab aëre pestilenti inducatur.</i>	343

<i>Putrefactio duplex est.</i>	339.
<i>Putrescētium humorum calor permanet dum prorsus sunt assati.</i>	355
<i>Putrescentium rerum παθήματα quæ sint.</i>	345
<i>ad Putrorem prima occasio quæ in re putrescente reperiri potest est peregrina qualitatis susceptio.</i>	344.
<i>Putrorem conculcatio non inducit.</i>	344.
<i>Putroris effectrix est refrigeratio.</i>	344
<i>Pyrethrum.</i>	6.9
<i>Πύρ quid ab hippocrate dicatur, & quomodo sumatur.</i>	158

Q

<i>Qualitates à forma primaria in opus diriguntur, & exercentur.</i>	4. nec una est aliis evidentior, dum elementorum ad pondus & æquilibrium fit proportio.	ibid.
<i>Qualitates elementorum non miscentur, sed subsistantia.</i>		283
<i>Qualitates elementorum summa in compositis rebus summa permanent & non retunduntur per mixturem.</i>		283
<i>Quercina.</i>		5
<i>Quies caloris qualitatem moderatur, multumque materiei gignenda pinguedinis apta asseruat.</i>		193

R

<i>Rana videntur præ letitia exhilarare pluuiæ suauitatem expectantes.</i>	127.
<i>Rapum</i>	

- Rapum, napus, raphanus, & similia, quæ statulenta dicuntur, flatus non gignunt, sed dissipant.* 288
- Rectitudo quenam sit in faciendis euacuationibus obseruanda secundum hippocratem.* 267
- Rectitudinem qualem descubant mathematici.* 255
- Rectitudinem facilioris attractionis causam esse dicunt mathematici.* 255
- Refrigerati multum ad ignem accedentes, non statim calorem sentiunt.* 12
- Refrigeratio humoris acrimoniam frangit calorisque excessum reprimat.* 156
- Refrigeratio in sene pruritum & febris malitiam si non reprimat saltem mitigat.* 155
- Refrigerandi forma quæ sit.* 155
- Renes seroso sanguine nutriuntur quem per venas arteriasque emulgētes perpetuo attrahunt.* 444
- Renibus aquosior sanguis familiaris est cuius quantitatem maximam vena cava continet.* 444
- Renes quomodo sanguinem sibi alliciant.* 444
- Renes ex visceribus maxime pinguescunt.* 189
- Renum excrementum quod qualēque sit.* 448
- Reuulsio omnis prius putrem & inquinatum sanguinem quam ex reliquo corpore benignum atque sincerum detrahit.* 277
- Reuulsio fluenti, aut iam fluxuro humori debetur, atque hunc veluti suspensum habet atque ideo ad opposita perpetuo fieri debet.* 272
- Reuulsio ad maxime distantia loci semper fieri non debet.* 282
- Reuulsio primum est euacuationum genus græcis dicta ἀντίστροφος.* 249

- Reuulsio ad quid conducat.* 249
- Reuulsione quinam uti consueverint & ad quem si
neret.* 249
- Reuulsio quādo & in quibus partibus exerceri di-
catur.* 254
- Reuulsiones quæ improbantur.* 254
- Reuulsio qua ratione cum derivatione simul fiat.*
275
- Reuulsio & derivatio sepe per eandem venam fit.*
251
- Reuulsionis natura præcipua est ut ad partem op-
positam humores euacuans diuertat quantum
rei natura patitur.* 265
- Reuulsio in quibus commodissime fieri soleat.* 265.
& 266
- Reuulsionis natura est non ut perpetuò ad loca re-
mota fiat sed tantum ad opposita.* 273
- Reuulsio cur à propinquis locis sit facienda.* 273
- Reuulsionis & derivationis vera differentia.* 272
- Reuulsio & derivatio eadem opera & per eandem
regionem fieri potest.* 272
- Reuulsio qualis fieri debeat phlegmone incipiente*
274
- Reuulsionem ad loca valde remota faciendam cen-
sentes ne plus trahatur quàm euacuetur. deri-
dentur à celso.* 274
- de Reuulsione facienda quid sentiat celsus.* 274
- Reuulsionem atque derivationem simul à maxima
vicina parte fieri posse, sentit celsus.* 275
- in Reuulsionibus quæ ad sistendum sanguinis ef-
fluxum & ἀπορροήων sunt qualiter se res ha-
beat.*

- beat. 277
- in Reuulsione facienda rectitudinem obseruandam
qui censerunt arguuntur. 249
- Reuulsionem ad faciendam inutilis est fibrarum
rectarum in venis obseruatio. 287
- Reuulsionis de natura non est, vt ad maxime di-
stantia loca fiat, & quàm longissime sanguis v-
bi ledit, mitti non debet. 287
- Reuulsiones celerius, tutius atque commodius fiunt
dum certa rectitudo seruatur in euacuationi-
bus. 255
- Reuulsionis modus à medicis aliisque doctoribus
quomodo & vnde instituatur. 259
- Reuulsionis & deriuationis præclara distinctio à
galeno. 250
- Reuulsionis, deriuationis & euacuationis varij
sunt modi. 251
- Reuulsioni quid debeatur. 251
- Reuulsionis quæ sit natura. 252
- Reuulsionis definitio. 252
- Rerum cum verbis distinctio necessaria. 332
- Rerum omnium commune subiectum vna cum
mundo creatum esse. 221
- Rigor quid appelletur. 374
- Rigor in morbis fit & ab externis & ab ingestis ci-
bis ac potibus, &c. 373
- Rigor, horror & frigus, non sunt materia februm
sensiles partes externas pertransiente. 289
- Robur cordi præstant quacunque eius intemperiei
medentur æstum mitigantia, tum assumpta tum
admotæ. 397

Ructus unde excitentur.

191

S

S Allicet ex calido & sicco cogatur soluitur ta-
men frigido, humidoque. 204

Salamandra 48

Sal 69

Salsedo quomodo fiat. 133

Sanguis multo expeditius eripitur ab iis partibus
in quas recta fibra tendunt quàm à ceteris. 259

Sanguini laudato permissa & prius confusa mate-
ria quomodo in hanc vel illam narem recta mit-
tatur. 259

Sanguis propria & naturali venarum facultate fit,
& qua ratione. 109

Sanguis quo modo & ratione ex incisis venis elaba-
tur atque excernatur. 489

Sanguis si densior & frigidior corpore fieret homo
vivere non posset. 373

Sanguis qualis sit ad pinguedinis generationem
conferens. 180

Sanguis optimus appellatur quòd sit ventriculo cõ-
venientissimus nondum sanguinis elaboratissi-
mi naturam obtinens. 430

Sanguis horroris timore perculsus quo concurrat.
374

Sanguis quomodo sui ubique similis esse dicatur.
405

Sanguis menstruus venenosus non est. 285

Sanguis eorum que in corpore humano continen-
tur calidissimus est. 183

Sanguis

- Sanguis si quando contingat ut per vena sectionem extractus fœteat unde accidit.* 340
- Sanguis lac & semen prompte extra propria conceptacula corrumpuntur.* 340
- Sanguis per phlebotomiam detractus aliquando apparet non solum fœtidus & graueolens sed usque adeo putridus ut nec sibi coherere nec concreſcere queat.* 339
- Sanguinis an alia est quam ceterorum humorum ratio.* 340
- Sanguis facile putret, quia putredinis causa sunt largior humiditas una cum calore quæ duo solum in sanguine sinceriore deprehenduntur.* 338
- Sanguis in venis optime incorruptus ſeruatur non ex loci tepore sed ex ingemita quadam vi & familiaritate.* 334
- Sanguis ex venis profluens non talis permanet qualis antea fuerat & quæ sit causa.* 334
- Sanguis è vasis in aliam corporis partem elapsus putrefcit, hocque unde accidat.* 344
- Sanguis quæ nutritur infans qualis sit.* 322
- Sanguis leuiore in mammis alteratione facta mox lactis formam subit.* 323
- Sanguis in toto corpore redundans in tres partes distribuitur.* 321
- Sanguis affluens sperma deturbat, neque consistere ſinit.* 325
- Sanguis semicrudus multo magis fœtui conuenit quam elaboratissimus.* 322
- Sanguis qui mēstruis purgationibus materiam*

- dat pituitosus ac etiam venenosus est.* 315
Sanguis phlegmone affectam particulam petit,
quia is vel qualitate vel quantitate peccat. 279
Sanguis influxurus quomodo cohibeatur. 277
Sanguis qua ratione ad manum phlegmone tenta
tam defluat, qui brachij venis aut superioribus
etiam continebatur. 276
Sanguinis iactura facta in crure à quibus partibus
& quomodo resarciatur. 276
Sanguis qualis est qui per crism ad nares ascen-
dit, & cuius vacuationem mox salus consequi-
tur. 261
Sanguis ex opposita nare profluens neque ut si-
gnum neque ut causa prodest cum partis eius
de cuius vi maior est diffidentia robur non in-
dicet & minus humorem euacuet. 264
Sanguis ex utero allicitur ac ex eo caro gigni-
tur. 88
Sanguinis generatio unde perficiatur, duplex opi-
nio. 81
Sanguis ad nares transuersorum villorum actione
facile transmittitur. 260
Sanguinis quaecunque eruptiones sunt nar? & ip? ma-
ximam agrotantibus commoditatem afferunt.
 267
Sanguis è dextra nare erumpens liene magno exi-
stente ac in iecore è sinistra nullam adfert uti-
litatem. 267
Sanguine calidiorem esse adipem ex effectu proba-
tur. 184
Sanguis ubi primum venis excidit celerrime re-
frige

- frigeratur. 184
- Sanguine ex venis effluxo cum pro medicamento utimur quid inducat. 184
- Sanguis in viventis corporis venis existens callidus à quibus conseruetur. 184
- Sanguinis portiones calidiores simul ac humidiores in adipem magna ex parte abeunt caro ex frigidioribus siccioribusque ac crassioribus gignitur & educatur. 466
- Sanguinis partes maxime terreae sunt fibrae quae quomodo consumantur vide. 345
- Sanguinis tenuissima ac pinguis materia per assationem in pallidam bilem conuertitur. 348
- Sanguinis partium congestio in corpore animalis quid efficiat. 345
- Sanguinis post partum effusio quam saluberrima. 324
- Sanguine ex pituitosiore occupata sunt. 328
- Sanguinis conditio ea est ut extra propria vasa collectus mox corrumpatur. 326
- Sanguine cur abundet jamina quibusdam sui corporis locis. 315
- Sanguinis fluxus ad partem inflammata per multas venas apertas accidere potest. 280
- in Sanguinis eruptione si venam seces, nullam adferet utilitatem nec commodum. 268
- Sanguinis menstrui immodica excretio ut sistatur vena in cubito secanda est. 278
- Sanguinis eruptio cur ab opposito latere damnetur. 265
- Sanguinis & chyli natura quae sit. 441

- Sanguinis in corde inflammati natura non alia est quàm eius qui in reliquo continetur.* 409
- Sanguinis plus habet fœmina quam vir, eò tamen frigidior est.* 283
- Sanguinis portio tenuissima & aerea leuísque & oleosa in vaporem sublata vi caloris modici per carnem transfunditur atque colatur.* 196
- Sanguinis vapor oleagineus quomodo in densissimis corporis partibus pinguedo fiat.* 198
- Sanguine frigescente cur & necesse sit reliquum totum corpus perfrigerari.* 374
- Sanguinis profusionis causa.* 490
- in Sanguine quidquid oleosum existit & pingue ubi in frigidum venit locum, cogitur.* 181
- Sanguinem imputidum habent obesa animalia.* 181
- Sanguinem tantum pituitosorem fœtus ad sui nutritionem trahit, non elaboratum aut perfecte coctum.* 285
- Sanguinem putridum non sibi coherere, nec crescere omnibus eius fibris putredine consumptis dicentes falluntur.* 345
- Sanguinem cuius opera naris dextra utiliter stillet iecore affecto.* 258
- Sanguinem ex calore mediocri fieri, reliquos verò succos ex eodem immodico.* 82
- Sanguineis membris spermatica calidiora esse videntur.* 283
- Sanguinea partes ut caro & alia qui à materia copia suppetit facile regignuntur.* 460
- Sanguinea partes aliunde petitum habent calorem.*

<i>rem.</i>	465
<i>Sanguinei facilius ieiunium patiuntur.</i>	41
<i>Sanguinea concoctionis finis sunt adeps & seum.</i>	185
<i>Sani corpore cur facile medicamenta non ferant, quin potius ab eis exoluuntur & pessime ha- bent.</i>	512
<i>Santalus natura frigidus.</i>	6
<i>Scabies in sene vel alio unde proueniat.</i>	155
<i>Scientia quàm copiis atque opulentia reliquis an- teire, dignius.</i>	2
<i>Scirrhus cur non putredinem sed potius adustio- nem patitur.</i>	336
<i>Scirrhi.</i>	46
<i>Scythicas mulieres cur parum fecundas esse dice- bat hippocrates.</i>	210
<i>Semen eousque sanguinem trahit, quò ad molem sibi & magnitudinem iustam ex nutritione adiecerit.</i>	416
<i>è Semine omnibus solidis animalis membris tam generatio quàm nutritio est.</i>	284
<i>Seminis gignendi vis omnibus arteriis & venis inest.</i>	284
<i>Semine in nullo vis ulla continetur quæ parentibus non insit.</i>	465
<i>Semen sanguine multo est calidius.</i>	465
<i>Semen omnium primum sanguine pituitosiori nu- triri atque augeri debet.</i>	323
<i>Senioribus qua causa sit multa pituita coaceruan- da.</i>	186
<i>Senis anima si iuueniles oculos haberet aequè ac iuuenis</i>	

- iuuenis cernere posset.* 464
- Sena affectus calidi refrigerantibus indigent.* 162
- Senilis corporis status & conditio.* 160
- Senes facilius ieiunium ferunt.* 39. & quare.
- 42
- ex Sensu & dolore male arguit galenus animalium corpora ex contrariis & patibilibus elementis fieri.* 283
- Serpentes hyberno tempore mutatione cœli refrigerata immota sunt stupore.* 43
- Serpentes, lacerti, & his similia natura sunt frigidiora.* 42
- Serum lactis senibus & aliis debilibus purgatione egentibus conuenit.* 169
- de Sero lactis sty opinio.* 169
- Serum fortius quid dicatur, & quis sit eius usus.* 169
- Serum lactis frigidum non est, quamuis refrigeret, & seni febre quartana laboranti optime conuenit.* 287
- Serum lactis subtrahendum homini sanitati restituto vide.* 162
- Serus pro humorum salis et adustorumque purgatione conducit & quis sit eius usus.* 156
- Serei lactis in quo maduerit fumaris usus.* 160
- Serum frigidius esse quam ut seni conuenire possit arguentes reprehenduntur.* 160
- Serum refrigerare unde colligant nonnulli.* 160
- Serum lactis caprarum nigrarum & iuuenum præsertim mundioris sanguinem reddere creditur.*

tur.	167
Serum cur dicatur acre & quomodo intelligendum.	168
Serum lactis intestinorum acrimoniam citra mordacitatem abluat, &c. secundum Galenum.	169
Ceri lactis quantum & quandiu debeat esse usus agrotis parum interest.	170
ex Seri lactis usu alui fluor immodicus non est verendus.	169
ex Seri lactis usu cur ventriculi lesio ulla verenda non sit.	169
Seri frigiditas sumaria infusa corrigitur.	163
Serum lactis minime ex sese & propria natura refrigerare probatur.	163
Serosa lactis portio ventrem mouet crassosque succos attenuat.	164
Seuum quid appellare liceat.	178
Seuo pinguescentia animalia que sint.	177
Seuum quid sit, & quibus animalibus proprium.	178
Seuum cur optimis candelis materiam prabeat.	178
Seui & adipis que sit differentia secundum aristotelem.	177
Sexus foemineus cur luna cauillo tribuatur.	320
Sicciores lapides qui dicantur.	483
Siccitas ex ἀρροπία sequitur.	478
Siccitas calore adaucto superuenit.	24
Siccitas non attrahit.	482
Siccitati vis trahendi non concedenda.	477
pro Siccitate cur largior excipiat humidoritas.	482

482

Siccitatis diffinitio. 478

Sinapi, allium, cape, vinum, &c. vim suam tardius quidem, sed euidenter satis calefaciunt. 64

Sitis vehemens & anhelitus difficultas quæ ratione per febrium accessiones agrotos multum affligunt. 375

Sitis inexplibilis & crebrior celeriorque respiratio & maxima anhelandi difficultas unde proueniat si vehementior est in externis quàm internis caliditas. 369

Sol non nisi vapores ipsos suscitât, calefaciens attenuansque. 485

Sol aquam attingens quid efficiat. 131

Sol & aër partem humorum leuissimam assidue detrahunt, dulcissimum autem quod leuissimum est potissimumque de propriis locis hauriunt. 134

Sol. 67

Solem vapores attrahere dicentes reprehenduntur. 484

Solidarum partium nulla sit accretio aut saltem circa eas non versari vim autricem constat.

463

Solidarum partium calor insitus est præcipuum vite actionum instrumentum. 466

Somnus interdum captus minus conuenit ciborum concoctioni. 238

Somnus cur à prandio noceat. 238

Somnus meridianus estate magis quam hyeme & splendidiori loco & calidiori magis quam alio nocet.

<i>nocet.</i>	239
<i>Somnus valde humectat.</i>	209
<i>Somni causam quam constituat aristoteles.</i>	242
<i>Somnus quando fiat omnium maxime naturalis.</i>	243
<i>per Somnum an prompta fiat concoctio.</i>	237
<i>Somnum meridianum suspectum est, & quam ob causam.</i>	238
<i>Somnus meridianus caput replet vaporibus sensus que stupidos reddit, & c.</i>	238
<i>per Somnum maturantur & absoluntur que sunt in venis crudiora.</i>	240
<i>Spermatice omnes particule ex eadem qua constant materie specie nutritæ conseruantur.</i>	415
<i>Spermatice partes cur non regnantur.</i>	453
<i>Spermatice partes natura calidiores esse constat quod à frigidorum occurſu propterea dantur.</i>	466
<i>Spermatice partes ceteras sunt calidiores.</i>	454
<i>Spermatice partes solida & corporis habitus vocari solent quod suam temperie & calorem perſtinaciſſime retineant.</i>	466
<i>Spermatice partes calorem habere inſitum ac genuinum patet ex partium conformationis & ſitu.</i>	466
<i>Spermatice partes reſtitui cur non poſſint, & unde id accidat.</i>	460
<i>Spermatice partes ex quibus ſuum calorem habeant & ſumant.</i>	465
<i>Spermatice partes ceteris natura calidiores eſſe quibus oſtendatur rationibus.</i>	465
<i>Spermatice membra ſanguineis calidiora eſſe videntur.</i>	283
<i>Spermatice partes omnes ſanguine nutriuntur ſecundum</i>	

<i>cundum galenum.</i>	460
<i>Splenis temperies atque constitutio à natura.</i>	438
<i>Stati febrium circuitionis reditus causa, ad occultam proprietatem referenda non est.</i>	287
<i>Sterilitatis in muliere causa uterus adiposior esse potest.</i>	211
<i>Sterilitatis causa tam in homine quam foemina quæ sint.</i>	210
<i>Stirpibus quæ vis insit.</i>	420
<i>Stirpes sine alimonia contabescere.</i>	51
<i>Struthiocamelus vehementioris caloris opera ferum concoquere valet.</i>	246
<i>Substantia morbus nunquam dici potest, neque morbi causa ex seipsa.</i>	286
<i>Substantia elementorum miscentur, sed non qualitates.</i>	283
<i>Substantia nostra perpetuū triplex est effluviū.</i>	443
<i>Sudoris, vomitus, alui deiectionis aut hamorrhagiae materia quæ sit.</i>	394
<i>Sudorem ex aqua frigida potu subito moueri unde accidat.</i>	75
<i>Sudoribus unde materia prabeatur.</i>	380
<i>Sudoris generatio quomodo à galeno fieri probetur.</i>	381
<i>Supernaturalia à philosophis & medicis antiquioribus non comprehensa.</i>	299
<i>Sus calidissimus esse pronuntiatur in problematis.</i>	182
<i>Sus animalium fere omnium humidissima pinguedinem multam colligit.</i>	178
<i>Sues quæ ratione fiant pinguiissimi.</i>	209
<i>Tabid</i>	

T Abidis & à morbo chronico valde extenuatis non sunt concedenda testudines membrales estaci, &c. 288

Tabide partes multò infalicius quam molles & succulentæ attrahunt. 482

Tactui de proprio obiecto ferenti iudicium fides adhibenda. 15

Tactus nota est præstâtissima ad quâ dijudicandâ. 112

Thapsia. 31

Temperamenta calida, humida, frigida, sicca. 4

Temperamentum ad pondus magis incidit per atates in hominē intemperatū, quam aliū. 283

Temperatura ex morbo vitata facultates imbecilius agunt. 476

Temperamentum facultatis naturalis adeo conveniens est instrumentum. 476

Temperamentorum differentia, unde. 4

Temperies seu temperamentum quid sit. 159

de Temporum vicissitudine quid sentiendū sit. 297
cum Temporibus mutantur ventres atque adeo spiritus & humores. 297

Tendo latus in manu non facit sensum magis exquisitum. 286

Tepida quæ. 23

Tertianarum febrium materia cur magis sit humoris aliarum vero è tepolevis. 387

Testudines membrales, astaci &c. tabidis & à morbo chronico valde extenuatis nō sunt cōcedēde. 288

Tetanus morbus quid sit & quod eius sit remedium. 166

- Tetano morbo laborans iuuenis bene carnosus estate media frigida aqua est madefaciendus.* 166
Toxico eodemque pondere eademque hora coniuis multis exhibito. 521
Trahendi facultas à natura data est omnibus uiuentium particulis. 474
Tremor à vehementiori causa motuque materia magis precipitata fieri docet hippocrates. 374
Tunica humorem rubrum non procreant sed candidum et viscosum. 102
Tunica venarum tenuiores sunt tunicis ventriculi. 97

V

- V** *Acuum attractionem non faciat.* 475
Vacuati locum cur non semper sit necesse sua consequitione replere. 481
Vacui fugam attractionem non facere, quibus probetur rationibus. 480
Vacui fuga attractionem facere videtur secundum galenum. 479 quod reprehendit. 480
Vapor per quas vias ad cor perueniet quam ei non sit minus expeditum promptumque per cutis raritatem discuti ac euanescere. 378
Vapores firmantur & concrescunt non tam frigore quam corporis oppositi soliditate. 201
Vapor & calefacit, & in sudorem vertitur. 72
Vaporem à caloris in humidum obiectum actione fieri. 66
Vapores multo minus à rapidis aquis exhauriuntur quam à stantibus. 120
Vapores sursum præ lenitate feruntur. 485
Vapor ad membranas coercitus & quiescens oleosus

- sis ac pinguior retinetur.* 196
- Vapor à calore viscera occupante exoritur.* 376
- Vapore non continuo, sed per interruptas vices in corpus transfüso caloris acrimonia sentitur.* 401
- Variarum corporis partium varius est calor.* 344
- Variola & morbili accidunt cum sanguis ebullies suam veluti spumam & halitus crassiores ad cutem mandat.* 328
- Variola & morbilli cur infantibus sunt maximè familiares.* 328
- Variolarum & morbillorum origo unde sit.* 326
- Vas humi depositum frigidâ aqua circumfunditur.* 155
- Vena porta quid sit, quidne operetur.* 99
- Venæ sanguinis sunt opifices eamque vim insistant habent, que proprij conditionem sequatur.* 83
- Venæ excavata & cœvriuli per totum corpus dispersæ humorem quaquaversum distribunt eumque coquunt, elaborant ac in sanguinem mutant.* 83
- Venæ & arteriæ similes non sunt.* 286
- Venarum vis debilior in coquendo industriorum ramorum in varias frondes discrimine iuuatur.* 98
- Venæ in nulla corporis parte tenuiorem quam in hepate suam peculiarem tunicam habent.* 95
- Venarum opus quod est.* 95
- Venarum quæ ventriculum circumstant quod sit minus proprium.* 431
- Venæ quæ est ad annullarem digitum, sinistræ manus incisio quando iuuat.* 268
- de Venarum facultatibus varium fuisse galeni sermonem constat.* 84
- Venæ primum ex semine funguntur deinde natura*

INDEX.

- sensum carne eas implet capacitates quæ inanes inter fibras spermaticas inciderant.* 88
- Vena ex umbilico prouenientis vis & proprietas.* 87
- Venarum communium appellatione quid significet galenus.* 269
- Vena communes sunt quæ sanguinem continent nondum alicui particula nutrienda determinatur sed omnibus aut saltem pluribus communem.* 269
- Vena communes ἐμφορὰι id est coniuges seu copulata appellantur.* 270
- Vena communes in reuulsione faciendæ sunt obseruandæ.* 270
- Vena quod molliores & calidiores sunt eo cōcoctioni & nutritioni magis idoneæ sunt.* 92
- Venas simul ac subiit chylus ex ventriculo attractus, &c.* 429
- Vena cur sit necessarium ut ex vena porta ad ventriculum subeant.* 429
- Vena pulmonum si ob nimiam mēstruorum copiam rumpantur tabes accidere solet.* 316
- Vena parti affecta proxima perpetuo sunt secandæ secundum galenum.* 281
- Vena non solum ex ventriculo nutrimentum deducunt sed simul eodēque modo hepati attrahent ac preparant.* 82
- Vena iecoris in sanguinis procreatione primas tenent.* 91
- Vena dum cōtrahuntur sanguine coacto & congelato corpus & contrahūt & τεμαίω faciūt.* 374
- Vena*

<i>Vena arteria, & nerui, propria retinent actionem in instrumentis, contra seculum neque proprium & commune contraria sunt.</i>	285
<i>Venarum rara tunica cur sint.</i>	93
<i>Venarum morbi duo, Vena affectus: alter meatus obstructio.</i>	83
<i>Venarum exordium unde nascitur.</i>	88
<i>Venarum functio est sanguine suppeditare, &c.</i>	88
<i>Venis quæ ad ventriculum & vniuersa intestina pertinent inest facultas quædam sanguinis ef- fectrix. qua succum qui ex cibis distribuitur venis in sanguinem mutare naturale est prius- quam ad hepar perueniat.</i>	81
<i>Vena porta cruore non solum plena est verum etiam ramulorum extrema, qua parte intestinis a- dheret, suffusa rubro colore & sanguine turgen- tia videntur.</i>	100
<i>Vena nulla rectis fibris in sinistrum concedit è dex- tero latere.</i>	253
<i>Vena candidiores sanguinem rubrum sua elabo- ratione conficiunt.</i>	108
<i>Venarum dispositio varias accipit colores initio enim alba, deinde rubra mox flaua postremo nigra fit.</i>	108
<i>Venarum hepatis officium.</i>	94
<i>Vena à parenchymate veluti quadam irradiatione per tunicarum suarum raritatem influentem, &c.</i>	104
<i>Venarum tunica triplici fibrarum genere contexta.</i>	257
<i>Venis est sanguinis efficiendi potestas qua non mo- do rei substantiam mutat, sed & colorem alium inducit</i>	

<i>inducit quod varijs probatur exemplis.</i>	106
<i>in Venis filamentorum & vasa maxime obseruan- da.</i>	254
<i>Venis præter molliem necessaria est calliditas, ut prompte & exacte humorem concoquant.</i>	94
<i>Vena cur in infinitas ramorum series & in artissi- mos ductus digesta à rerum opifice.</i>	92
<i>Vena probo seu improbo sanguine semper plena sunt.</i>	321
<i>Venis facultatem aliquam insitam vel aliunde manantem negat. vesalius.</i>	105
<i>Venis à natura quedam sanguificationis vis indi- ta est.</i>	103
<i>Venis mesaraicis quedam sanguinis gignendi vis inest.</i>	104
<i>Venis & arterijs omnibus inest vis gignendi semi- nis.</i>	284
<i>Venenum pro corporum diuersitate admodum va- rie agit.</i>	527
<i>Venenum idem alias celerem alias tardam actio- nem edit idq; non tam sui ratione, quam pro corporis natura & temperie, &c.</i>	524
<i>Venenum quid dicatur.</i>	519
<i>Venena quæ visum tantum vel olfactu interficiunt, cuius sunt generis.</i>	520
<i>Venenum an liminari secundi petrum aponefem.</i>	526
<i>Venena an pro arbitrio temperari, mitioraq; vel acerbiora reddi possunt.</i>	525
<i>Venena frigida crassa & pigra sunt & tarde in venas arteriasque insinuantur.</i>	519
<i>Venena quæ in cordis penetralia mox deferuntur repente</i>	

repente interimunt.

Venena à quibusdam alexiterijs potius fugantur
quam trahantur. 509

Venenorum omnium dua sunt summa differentia
quippe vel qualitate manifesta natura homi-
num inimica sunt, aut tota substantia eidem
aduersantur. 519

Venenorum efficacia an tempus praescriptum ha-
bere possint venefici. 515

Venena in certum diem exhiberi non possunt, ne-
que certis occidere temporibus. 289

Venena crassa & terrena unde fit ut longo post tē-
pore interimant. 525

Venter exercitatione extenuatur. 191

Venter ad cibos constringitur, τὸν διὰ τὴν ἐλατῆν ἡ
μῶν ex illis eliciens, quoad saturatus ac perfecte
repletus fuerit. 427

Venter postquam abunde cibis satiatus est & quod
utilissimum est sibi in his in tunicas suas sug-
gendo reposuit, tum quod reliquum est tanqua
alienum omne reiecit. 429

Venter inferior est totius corporis cloaca in quam
cetera partes dum robore praestant sua deponunt
superflua. 499

Venter celerrime opimatur. 193

cur Venter circa cibum contrahatur & vena san-
guinem generent. 79

Venter prominentior non aliter mulieribus quam
viris coitum facilem impedire potest. 211

Ventres hyeme natura sunt calidissimi. 200

Ventris pars inferior est veluti corporis totius cu-

<i>Ventriculus sanguine non vescitur prater quam in adia coactus.</i>	188
<i>Ventriculus ciborum etiam maxime durorum concoctionem perficit, & quae eius concoctionis causa.</i>	419
<i>Ventriculus tardius ac difficilior cibos noctu & per somnum conficit.</i>	187
<i>Ventriculi fundus quia carnosior ceteris paribus est in coquendo efficacior.</i>	237
<i>Ventriculus unde per somnū imbecilior agit.</i>	245
<i>Ventriculus pastionem quam ex chylo capeffit veram nutritionem non esse appellandam asserens fernelius reprehenditur.</i>	243
<i>Ventriculus unde nutrimentum sumat.</i>	432
<i>Ventriculi alteratio nutrimentum in sanguinis substantiam mutat.</i>	435
<i>Ventriculus verè & solidè ac totus nutritur chylo sanguine vero duntaxat in illius penuria.</i>	81
<i>Ventriculus musculus esse videtur.</i>	284
<i>Ventriculum alio situ depositum habent lecto prostrati quam qui recti sunt.</i>	286
<i>Ventriculo soli & maxime his partibus eius quae ad orificium pertinent, sensus indigentiae & inanitionis collatus ad cibum sumendum animal ipsum excitantem.</i>	244
<i>Ventriculus cibos sibi attrahit nō alio nomine quā quod sibi familiares & iucundi sint.</i>	429
<i>Ventriculus appetentiam habet singulis partibus communem etiam sensu discernentem ea quae iucundiora sunt.</i>	421
<i>Ven-</i>	421

*Ventriculus cibos concoquendos non solum sua ca-
uitate excipit verum etiam undique tan-
git & amplectitur & cauet nequid inter hos et
proprias tunicas vacui interiaceas.* 90

*Ventriculum validissimo necesse fuit muniri cala-
re quia multiformia primus excipiat alimen-
ta.* 97

*Ventriculus carnosior crassiorque multo quam ve-
na quauis apparet.* 97

*Ventriculus cico potuque assumptis satiatur ac re-
ficitur, neque alio eget alimento quamdiu hoc
suppetit.* 431

*Ventriculus interdum non appetit, licet alie par-
tes in eandem patiantur: & contra.* 46

*Ventriculus magis quam vena calet, tum peculiari
temperatura tum vicinorum fermentis.* 97

Ventriculi attractio omnium manifestissima est. 419

*Ventriculus unde ex membranis constans diffici-
lima quaque conficit & elaborat.* 467

*Ventriculum χρῆμα nutriri quibus argumentis vi-
letia authoritatibus deffendi possit. 415, & 418*

*Ventriculus imbecilior factus ab ea ciborum co-
pia cur maxime grauetur quia multo maio-
rem sanus exposculabat.* 477

Ventriculi quales sint, flatus. 191

Ventriculus ad quid venas habet. 429

*Ventriculo conuenientissimum nutrimentum ex o-
blatis eduliis q̄ maxime & primū expetit.* 430

*Ventriculo famelico si statim non concedatur ci-
bus materiam undecumque potest qua sese
expleat mutuatur rapitque.* 430

Ven-

- Ventriculus per venas in longioribus inedijs proprium attrahit humorem.* 430
- Ventriculi nutritionem cur concoctionem vocet galenus.* 424
- Ventriculus cibos ad se trahit & amplectitur, multoque tempore continet.* 425
- Ventriculus ad quem finem cibos retineat.* 425
- Ventriculus sibi duntaxat de alijs partibus nihil sollicitus cibaria concoquit.* 426
- in Ventriculo non est fibrarum sanguinis ortus.* 284
- Ventriculus dum concoquit qua ratione ciborum vapore tenuique substantia reficitur.* 423
- Ventriculus duplicis concoctionis est author.* 423
- Ventriculi concoctio una in ampla sua cavitate, altera in tunicis perficitur.* 423
- Vesica trahendi facultate est praedita secundum galenum.* 449
- Vesica urinaria omnis generis fibras habet.* 449
- Vesica ex renibus serum attrahit.* 448
- Vesica urinaria unde lapides gignat durissim.* 187
- Vesica urinaria serum ad se trahit nec tantum excipit sed attracti portione iucundissima nutriti.* 446
- Vesica urinaria serum qualitate convenit.* 450
- Vesicula bile, ut splen melancholico humore nutritur.* 284
- Vesicula sanguinem valde biliosum trahit eiusque est vera nutritio.* 440. & 441
- pro Veris admittenda non esse, qua cogitatione & rationis discursu colligi possunt.* 34
- Pictus tenuis in morbis acutis eo qui paulo plenior est*

- est, minus est periculosus. 212
- Vigilans plus ciborum sex horis concoquit quam dormiens horis duodecim.* 213
- Vigilia matutina & exercitum cur ante prandia sit necessaria.* 243
- Vigilia per aliquot horas à cœna quam sit necessaria & salubris ad decoctionem ciborum.* 243
- Villorum series obseruanda in crurium morbi remedio.* 254
- Vinum.* 24
- Vinum purū ab esu fructuū quos opusss graci vocant, nō magis cōfert superbibere quā aquā.* 288
- Vini vsus cur pueris ante decimum octauum annū à platone sit prohibitus.* 301
- Vinum. 71. album & austerum sensib. frigefacit.* 288
- Vinum ad iuuandam concoctionem conferre.* 69
- Vir femina in vniuersum calidior est.* 208
- Vix alteratrix in ventris, gula, intestinorum & arteriarum tunicis inest.* 457
- Viscerum omnium communem usum esse venarū causa scribit aristotel.* 87
- Vita ducem optimam naturam vel virtutem praefecerunt nonnulli.* 293
- Vite institutum & doctrina que sit.* 294
- Vita in calido & humido consistit secundū philosophos.* 194
- Vitam uno calore contineri: siue calore neque animalia neque stirpes viuere.* 36
- Vitalis facultas eadem est cum naturali.* 289
- Vita & animantium duratio est in calido & humido.* 37
- Vita.

<i>Quæ sunt quæ plus humidi natui sortita</i>	37
<i>Uiliginēs.</i>	46
<i>Viuerē sine cibo nonnullos posse non solum dies mul- tos, sed menses & annos. 34. 35. 36. idque nullo virium aut sanitatis dispendio: quin potius morbos imminentes hoc modo præcauisse.</i>	47
<i>Viuentia omnia propter inclusum in se calorem viuere.</i>	36
<i>Vitellina bilis unde hoc nomē sibi assumpsit.</i>	349
<i>Vlceratio quum medicamentorum operā causetur cū humorum calor auctus acrimoniam ha- bet.</i>	20
<i>Vnitatis solutio in neruo facta non dicitur conuul- sio.</i>	286
<i>Voluptas qua sit illa quæ animum hominum ma- xime mouet.</i>	292
<i>Vomitio qua ratione fiat à ventriculo secundum galenum.</i>	260
<i>Vomituris labrum inferius tremulum cur ex ma- gna parte videatur.</i>	422
<i>Vreterum compositio qua sit.</i>	490
<i>Vreteres vesicæ id præstant quod gula ventriculo.</i>	450
<i>Vrinæ febricitantū vñōq̃ puri proportionē qua- dam respondent.</i>	337
<i>Vrinæ in diarijs febribus parum aut nihil à sano- rum urinis differunt.</i>	393
<i>in Vrinis nullum putredinis indicium cernitur.</i>	328
<i>Vrina quā per renes in vesicam ferantur.</i>	449
<i>Vrina tenuior defluit & minus quam initio thabi- da</i>	

- da quum humoris noxi purgatio est noxia. 392
- Vrine hypostasis febricitantium quid, & ex qua sit materia. 392
- Vrina cruditas atque obscura concoctio febrim, ex humoribus consistentium maxime proprium est. 390
- ex Vrinis quale indicium colligi possit. 390
- Vrine concoctio magis ex substantia quam ex colore spectatur. 390
- Vrina calor validior quidquid in emissa urina crassioris inest substantie, &c. 390
- Vrine calor infirmior crassamentum tardius discernit neque id deorsum impellit sed in medio sinit propendere. 391
- Vrinam permistam & mere confusam calor extreme languidus cur exhibear. 391
- Vrsum hyeme sine cibo vivere. 43
- Vstioni apta que esse videantur. 347
- Vstione dulcia quævis redduntur amara qualia sunt mel & alia. 351
- Vstioni que in corde quomodo persistant viscosiores & crassiores humores. 365
- Vterus inflammatione laborans apopleite est facienda revulsio, &c. 279

Z

Z Ingiber.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. 2. lin. 18. debeat Musarum. p. 8 lin. 20. (quum
calidi. pag. 12. lin. 4. vinceret. pag. 25. lin. 28. confictape-
cuinæque. p. 26. lin. 1. -stus ac. p. 32. li. 10. iogasti) efficio.
p. 70. lin. 17. medicamentoſorum, rarior. p. 90. lin. 14.
ſepti anguſtias. p. 91. lin. 28. pera fieri. p. 92. lin. 10. loco
cenſeri, pagin. 93. lin. pen. idoneæ cenſentur. pagin. 97.
lin. 21. hunc validiſſimo. p. 103 lin. 10. vim audidiſſe. p.
114. lin. 5. permiscendas, &. p. 153. lin. 1. nihil miror. pag.
163. lin. 28. qua ratione. p. 172. lin. 2. tum cùm. p. 185. lin.
27. ætenuſ recipit. p. 232. lin. 3. facile aſſequetur. p. 234.
lin. 3. ex ſummi. eadem lin. 19. ſup. recenſuimus. p. 311.
lin. 8. tanquam æſquuaſa p. 313. lin. 13. ſanguis perniciem.
p. 331. lin. 13. rum conſenſu. p. 362. lin. 10. ſenſiles partes.
ead. lin. 12. eiſ humoris p. 394. lin. 1. (forſitan.)